

TC.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

MUHTAR AVEZOV'UN "ALMA BAĞINDA" VE "TAS TÜLEK"
PİYESLERİ ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ (AKTARMA-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MERVE ŞENTÜRK

DANIŞMANI
DOÇ. DR. EKREM AYAN

TEMMUZ 2019

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA DALI

MUHTAR AVEZOV'UN ALMA BAĞINDA VE TAS TÜLEK PİYESLERİ ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ
(AKTARMA-İNCELEME)

HAZIRLAYAN

MERVE ŞENTÜRK

1541020008

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

Tezli Yüksek Lisans

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih: 30.07.2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 05.07.2019

Tez Danışmanı: DOÇ. DR. Ekrem AYAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Kenan KOÇ

Jüri Üyesi: Dr. Öğrt. Üyesi Soner SAĞLAM

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

TEMMUZ 2019

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 29/05/2019 tarih ve 89212 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, **Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı** Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Merve ŞENTÜRK**'ün "**Muhtar Avezov'un "Alma Bağında" Ve "Tas Tülek"** Piyesleri Üzerine Dil İncelemesi (Aktarma-İnceleme)" adlı tezini incelemiş ve aday 05/07/2019 tarihinde saat 11:00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine 05.07.2019 ile karar verildi.

Doç. Dr. Ekrem AYAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Kenan KOÇ

Üye

Dr. Öğrt. Üyesi Soner SAĞLAM

Üye

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Muhtar Avezov’un “Alma Bağında” ve “Tas Tülek” Piyesleri Üzerine Dil İncelemesi (Aktarma-İnceleme)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/07/2019

Merve ŞENTÜRK

İMZASI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : ŞENTÜRK

Adı : MERVE

Referans No: 1025062

TEZİN ADI

**Türkçe: Muhtar Avezov'un "Alma Bağında" ve "Tas Tülek" Eserleri Üzerine Dil İncelemesi
(Aktarma-İnceleme)**

**Y. Dil: Transferring "Alma Bağında" and "Tas Tülek" Written By Muhtar Avezov Into
Turkey Turkish and Doing Language Analysis (Transfer-Analysis)**

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

x

0

0

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : AYAN Ekrem

Unvanı : DOÇ. DR.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 527

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Giriş
2. Dil İncelemesi
3. Aktarım

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

1. Kazak Edebiyatı
2. Mukhtar Avezov
3. Piyes

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Kazakh literature
2. Muhtar Avezov
3. Drama

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum O
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir x
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir O

Yazarın İmzası :

Tarih : 30/09/2019

ÖZET

Muhtar Avezov, Kazak edebiyatında çok büyük yeri ve önemi olan sanat ve bilim adamıdır. 1897 yılında Semey vilayetinin Şıngıs bölgesindeki bir Kazak köyünde doğmuştur. Yaptığı çalışmaları ve yazdığı eserleriyle büyük izler bırakan yazar, 1961 yılında vefat etmiştir. Zamanının şartları içinde Kazak halkının tarih, edebiyat ve dil bakımından gelişmesinde büyük katkıları olmuştur. Yazdığı hikâye, roman, makale ve piyesleriyle halkına yol göstermiştir. Bu eserlerde Kazak halkını, sosyal ve siyasi hayatını, Sovyet'in baskılarını ve zulümlerini anlatmıştır. En önemli eseri “*Abay Yolu*” adlı romanıdır. Bu eser Kazak halkının geçmişini geleceğe taşımıştır.

Avezov, Kazak halkını ve edebiyatını tiyatroyla tanıştıran ilk yazardır. Yazdığı ilk eseri “Enlik Kebek” in sahnede oynanmasıyla Kazak tiyatroculuğunun temelleri atılmıştır. Bu eserinden sonra da tiyatro eserleri yazmaya devam etmiştir. Eserleri korunarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu tezde Muhtar Avezov'un hayatı ve edebi kişiliğine yer verilip, onun yazmış olduğu piyeslerden “*Alma Bağında* ” ve “*Tas Tülek*” Türkiye Türkçesine aktararak edebiyatımıza kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu eserler üzerine yapılan dil incelemesiyle de Kazak Türkçesi'nin zengin dil özellikleri ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın giriş bölümünde, Muhtar Avezov'un hayatı ve edebi kişiliği, yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi durumu ve Muhtar Avezov'un takipçileri hakkında bilgiler sunulmuştur. Birinci bölümde, Muhtar Avezov'un kaleme aldığı “*Alma Bağında*” ve “*Tas Tülek*” adlı eserlerin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. İkinci bölümde ise aktarımı yapılan piyeslerin ses ve şekil özellikleri incelenmiştir.

“*Alma Bağında*” adlı piyeste, elma bahçesinde geçen olaylar anlatılmıştır. “*Tas Tülek*” te ise bir grup gencin eğitim için çabaları, okuduktan sonraki hayatları, köy hayatı ile çiftlikler arasında gerçekleşen olaylar ve Sovyet hayatı anlatılmıştır.

ABSTRACT

Muhtar Avezov is the man of art and science who has a great place and importance in Kazakh literature. He was born in 1897 in the village of Kazakh in the Şıngıs district of the Semey province. The author died in 1961, leaving great traces with his works and studies. Within the conditions of his time, he made great contributions to the development of Kazakh people in terms of history, literature and language. He has guided his people through his stories, novel, articles and plays. He described the Kazakh people, his social and political life, the pressures and atrocities of the Soviet in these Works. His most important work is the novel "Abay Yolu". This work carried the history of the Kazakh people to the future.

He was the first writer to introduce Kazakh folk and literature to theater. The first place of his work "Enlik Kebek" was played on stage and the foundations of Kazakh theater were laid. After this work, he continued to write plays. His Works have been preserved until today.

In the thesis, it was mentioned Muhtar Avezov's life and literary personality, from his plays "Alma Bağında" and "Tas Tülek" were transferred to Turkey Turkish and was tried to win to our literature. The rich language features of Kazakh Turkish have been revealed by the language analysis on these Works.

In the introduction part of the study, information about Muhtar Avezov's life and literary personality, the social and political life of his era and the followers of Muhtar Avezov were presented. In the first part, the transcription and transfer to Turkey Turkish of "Alma Bağında" and "Tas Tülek" that were written by Muhtar Avezov were done. In the second section, the sound and shape characteristics of the transferred plays were examined.

ÖN SÖZ

Yıllardır türlü baskılara ve zulümlere maruz kalan Kazak halkı, bütün yaşadığı zorluklara karşı edebiyatını her daim canlı tutmuştur. Bu dönemlerde yetişen Kazak aydınları yaşadıklarını tüm dünyaya duyururcasına çeşitli türlerde eserler vermiştir. Gerek hikâye, gerek şiir, gerekse romanla bunu bugüne kadar taşımışlardır. Bu aydınların içinde Muhtar Avezov'un önemli bir yeri vardır. Halkın tarihine, kültürüne, kaderine gönül vermesi, büyük bir sanatçılık borcu hissetmesi yazarı, hayatı boyunca çeşitli ilim kaynaklarına yöneltmiştir. Yazdığı piyesleriyle de dönemine, döneminin sorunlarına ayna tutmuştur. "Alma Bağı" ve "Tas Tülek" piyesleri de bunlar arasındadır. "Alma Bağı"nda bir çeşit kolhoz vatandaşlarının bir bahçe hakkındaki endişeleri, birbirlerine karşı güven sorunları ele alınmıştır. "Tas Tülek" de ise bir grup genç üzerinden Kazak halkının eğitim durumu kısmen yansıtılmıştır. Piyesler dil bakımından Kazak Türkçesi'nde Avezov'un izlerini göstermektedir. Bu çalışmayla hem Kazak halkının hayatı hakkında bilgi edinilmiş hem de Kazak Türkçesinin zenginliği ortaya konulmuştur. Kazak Türkçesini daha yakından tanıma fırsatı bulunmuştur. Çalışmamızda öncelikle Avezov'un hayatı hakkında kaynakça toplanmıştır. Gerekli sözlüklerden faydalınarak serbest bir aktarım yapılmıştır. İnceleme gramer kitaplarından yola çıkılarak yapılmıştır. İnceleme bölümünde verilen örneklerin sayısı aktarılan metinlerde rastlanılma oranına göre değişmektedir.

Çalışmamız süresince her daim yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen, beni her zaman cesaretlendiren, çıktığım bu akademik yolda her zaman örnek aldığım, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Doç. Dr. Ekrem Ayan'a, bu süreçte beni maddi manevi her anlamda destekleyen, daima arkamda duran aileme, çalışmamın araştırma aşamasında görüşme fırsatı bulduğum ve kıymetli bilgiler edindiğim Murat Avezov'a, bu yola beraber çıktığım ve en büyük destekçim olan Ayşe Karaca'ya, diğer tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KULLANILAN KISALTMALAR.....	XVIII
KULLANILAN İŞARETLER.....	XIX
GİRİŞ.....	1
1. Kazak Edebiyatının Kalem Üstadı: Muhtar Avezov.....	1
2. Muhtar Avezov ve Dönemi.....	12
3. Muhtar Avezov'un Takipçileri.....	19
BİRİNCİ BÖLÜM.....	21
DİL İNCELEMESİ.....	21
A. SES BİLGİSİ.....	21
1. Ünlüler.....	21
1. 1. a sesi.....	21
1. 2. ä sesi.....	22
1. 3. e sesi.....	23
1. 4. ı sesi.....	24
1. 5. i sesi.....	25
1. 6. o sesi.....	26
1. 7. ö sesi.....	26
1. 8. u sesi.....	27
1. 9. ü sesi.....	28

2. ÜNSÜZLER.....	29
2. 1. Dudak ünsüzleri: b, p, m, w.....	30
2. 1. 1. b sesi.....	30
2. 1. 2. p sesi.....	31
2. 1. 3. m sesi.....	32
2. 1. 4. w sesi.....	33
2. 2. Diş-Dudak ünsüzleri: v, f.....	34
2. 2. 1. v sesi.....	34
2. 2. 1. f sesi.....	34
2. 3. Diş Ünsüzleri: d, t, n, z, s.....	34
2. 3. 1. d sesi.....	34
2. 3. 2. t sesi.....	35
2. 3. 3. n sesi.....	36
2. 3. 4. z sesi.....	37
2. 3. 5. s sesi.....	38
2. 4. Diş-Damak Ünsüzleri: ç, j, ş.....	39
2. 4. 1. ç sesi.....	39
2. 4. 2. j sesi.....	39
2. 4. 3. ş sesi.....	41
2. 5. Ön Damak Ünsüzleri: l, r, y, g, k.....	42
2. 5. 1. l sesi.....	42
2. 5. 2. r sesi.....	43

2. 5. 3. y sesi.....	43
2. 5. 4. g sesi.....	44
2. 5. 5. k sesi.....	45
2. 6. Arka Damak Ünsüzleri: ğ, q, x, ñ.....	46
2. 6. 1. ğ sesi.....	46
2. 6. 2. q sesi.....	47
2. 6. 3. x sesi.....	49
2. 6. 4. ñ sesi.....	49
3. SES UYUMU.....	50
3. 1. Ünlü Uyumları.....	50
3. 1. 1. Damak Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu).....	50
3. 1. 1. 1. Kalın Ünlülerde.....	51
3. 1. 1. 2. İnce Ünlülerde.....	52
3. 1. 2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu).....	54
3. 1. 2. 1. Düz Ünlüler.....	54
3. 1. 2. 2. Yuvarlak Ünlüler.....	55
3. 2. Ünsüz Uyumları.....	57
4. SES OLAYLARI.....	58
4. 1. ÜNLÜ DÜŞMESİ.....	58
4. 2. ÜNLÜ TÜREMESİ.....	59
4. 3. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ.....	60
4. 4. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	60

4. 4. 1. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	60
4. 4. 1. 1. e > a.....	60
4. 4. 1. 2. i > ı.....	61
4. 4. 2 Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	61
4. 4. 2. 1. a > ä.....	61
4. 4. 2. 2. a > e.....	61
4. 4. 2. 3. ı > i.....	62
4. 4. 2. 4. u > ü.....	62
4. 4. 3. Ünlü Düzleşmesi.....	62
4. 4. 3. 1. o > a.....	62
4. 4. 3. 2. u > ı.....	62
4. 4. 3. 3. e > i.....	63
4. 4. 3. 4. ü > e.....	63
4. 4. 4. Ünlü Yuvarlaklaşması.....	63
4. 4. 4. 1. a > o.....	63
4. 4. 4. 2. e > o.....	63
4. 4. 4. 3. e > ü.....	63
4. 4. 4. 4. i > ü.....	64
4. 4. 4. 5. ı > u.....	64
4. 4. 4. 6. e > ö.....	64
4. 4. 5. Ünlü Genişlemesi.....	64
4. 4. 5. 1. i > e.....	64

4. 4. 5. 2. ı > a.....	65
4. 4. 5. 3. u > o.....	65
4. 4. 5. 4. ü > ö.....	65
4. 4. 5. 5. e > a.....	65
4. 4. 6. Ünlü Daralması.....	65
4. 4. 6. 1. a > ı.....	65
4. 4. 6. 2. o > u.....	65
4. 4. 6. 3. ö > ü.....	66
4. 5. İLERLEYİCİ BENZEŞME.....	66
4. 5. 1. 1 Ünsüzündeki Benzeşmeler.....	66
4. 5. 1. 1. 1 > d.....	66
4. 5. 1. 2. 1 > t.....	67
4. 5. 2. m Ünsüzündeki Benzeşmeler.....	68
4. 5. 2. 1. m > b.....	68
4. 5. 2. 2. m > p.....	69
4. 5. 3. n Ünsüzündeki Benzeşmeler.....	70
4. 5. 3. 1. n > d.....	70
4. 5. 3. 2. n > t.....	70
4. 6. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	71
4. 6. 1. Tonlulaşma.....	71
4. 6. 1. 1. Damak Ünsüzlerinde Tonlulaşma.....	71
4. 6. 1. 1. 1. -q- > -ğ-.....	71

4. 6. 1. 1. 2. -k- > -g-	71
4. 6. 1. 2. Dudak Ünsüzlerinde Tonlulaşma.....	72
4. 6. 1. 2. 1. -p- > -b-.....	72
4. 6. 1. 3. Diş Ünsüzlerinde Tonlulaşma.....	72
4. 6. 1. 3. 1. t > d.....	72
4. 6. 2. Tonsuzlaşma.....	72
4. 6. 2. 1. b > p.....	72
4. 6. 2. 2. -ğ- > -q-.....	73
4. 6. 2. 3. -z > -s.....	73
4. 6. 2. 4. m > p.....	73
4. 6. 2. 5. l > t.....	74
4. 6. 2. 6. n > t.....	74
4. 6. 3. Süreklileşme.....	74
4. 6. 3. 1. b > m.....	74
4. 6. 4. Süreksizleşme.....	75
4. 6. 4. 1. h > q.....	75
4. 6. 4. 2. f > p.....	75
4. 6. 4. 3. ř > s.....	75
4. 6. 4. 4. ñ > g.....	76
4. 6. 4. 5. h > ğ.....	76
4. 6. 4. 6. z > s.....	76
4. 6. 5. Aykırılaşma.....	77

4. 6. 5. 1. ll > ld.....	77
4. 6. 5. 2. nn > nd.....	77
4. 6. 6. Benzeşme.....	77
4. 6. 6. 1. md > mn.....	77
4. 6. 6. 2. nd > nn.....	78
4. 6. 6. 3. ñd > ñn.....	78
4. 6. 6. 4. tl > tt.....	79
4. 6. 7. Sızıcılaşma.....	79
4. 6. 7. 1. ç > ş.....	79
4. 6. 7. 2. c > j.....	80
4. 6. 7. 3. y- > j-.....	80
4. 6. 7. 4. g, ğ > w.....	81
4. 6. 7. 5. (A)gU > (A)w.....	81
4. 6. 7. 6. ñ > y.....	82
4. 6. 7. 7. ' > w.....	82
4. 6. 7. 8. b > w.....	82
4. 6. 8. Akıcılaşma.....	82
4. 6. 8. 1. d > y.....	82
4. 6. 8. 2. ' > ğ.....	82
4. 6. 8. 3. g, ğ > y.....	83
4. 6. 8. 4. -b > -y.....	83
4. 6. 9. Ünsüz Tekleşmesi.....	84

4. 6. 10. Ünsüz Düşmesi.....	85
4. 6. 10. 1. h > ø.....	85
4. 6. 10. 2. -t > ø.....	85
4. 6. 10. 3. r > ø.....	85
4. 6. 10. 4. -g, -ğ > ø.....	86
4. 6. 11. Ünsüz Türemesi.....	86
4. 6. 11. 1. y türemesi.....	86
4. 6. 12. Yer Değiştirme (Metatez).....	86
4. 6. 13. Hece Düşmesi.....	87
4. 6. 14. Kaynaşma.....	87
4. 6. 15. Büzülme.....	87
4. 6. 16. İkizleşme.....	87
B. ŞEKİL BİLGİSİ.....	88
1. YAPIM EKLERİ.....	88
1. 1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	88
1. 1. 1. +ak, +ek.....	88
1. 1. 2. +(a)w, +(e)w.....	89
1. 1. 3. +day, +dey, +tay, +tey (+<tak).....	89
1. 1. 4. +dıqı, +diki, +niki.....	90
1. 1. 5. +ğana, +kene.....	90
1. 1. 6. +ge.....	91
1. 1. 7. +ğı, +gi, +qı, +ki.....	91

1. 1. 8. +ğoy, +göy.....	92
1. 1. 9. +in.....	92
1. 1. 10. +laq	92
1. 1. 11. +lap, +lep, +dap, +dep, +tap, +tep.....	92
1. 1. 12. +las, +les, +das, +des, +tas, +tes.....	92
1. 1. 13. +law, +lew, +daw, +dew, +taw, +tew.....	92
1. 1. 14. +lay, +ley, +layşa, +leyşe, +layınşa, +leyinşe.....	93
1. 1. 15. +lı, +li, +dı, +di, +tı, +ti.....	93
1. 1. 16. +lıq, +lik, +dıq, +dik, +tıq, +tik.....	94
1. 1. 17. +(i)nşı, +(i)nşi.....	95
1. 1. 18. +rak, +rek, +(i)rak, +(i)rek.....	96
1. 1. 19. +sız, +siz.....	96
1. 1. 20. +şa, +şe.....	98
1. 1. 21. +şı, +şi.....	99
1. 1. 22. +şıq, +şik.....	99
1. 1. 23. +şıl, +şil.....	100
1. 1. 24. +şılıq, +şilik.....	100
1. 1. 25. +tay.....	100
1. 2. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	101
1. 2. 1. +a-, +e-.....	101
1. 2. 2. +al-, +el-, +l-.....	101
1. 2. 3. +ar-, +er, +r-.....	102

1. 2. 4. +ay-, +ey-, +y.....	102
1. 2. 5. +ğa-, +ge-, +qa-, +ke-.....	103
1. 2. 6. +gar-, +ger-, +qar- +ker-.....	103
1. 2. 7. +ı-, +i-.....	103
1. 2. 8. +(ñ)ıra-, +(ñ)ire-.....	103
1. 2. 9. +la-, +le-, +da-, +de-, +ta-, +te-.....	103
1. 2. 10. +la-n-, +le-n-, +da-n-, +de-n-, +ta-n-, +te-n-.....	105
1. 2. 11. +la-s-, +le-s-, +da-s-, +de-s-, +ta-s-, +te-s-.....	106
1. 2. 12. +sın-, +sin-.....	106
1. 2. 13. +sıra-, +sire-.....	106
1. 2. 14. +şı-.....	107
1. 3. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	107
1. 3. 1. -aq+, -ek+.....	107
1. 3. 2. -ası+, -esi+.....	107
1. 3. 3. -(a)tın+, -(e)tin+.....	107
1. 3. 4. -ğaq+, -gek+, -qaq+, -kek+.....	108
1. 3. 5. -ğan+, -gen+, -qan+, -ken+.....	108
1. 3. 6. -qı+, -ki+, -ğı+, -gi+.....	109
1. 3. 7. -ğın+, -gin+, -qın+, -kin+.....	109
1. 3. 8. -ğır+, -gir+, -qır+, -kir+.....	109
1. 3. 9. -(ı)q+, -(i)k+.....	109
1. 3. 10. -(ı)m+, -(i)m.....	110

1. 3. 11. -ma+, -me+, -ba+, -be+, -pa+, -pe+.....	110
1. 3. 12. -mas+, -mes+, -bas+ -bes+, -pas+, -pes+.....	111
1. 3. 13. -mıs+, -mis+.....	111
1. 3. 14. -(I)n+, -(İ)n+.....	111
1. 3. 15. -(ı)s+.....	111
1. 3. 16. -(ı)ş+, -(i)ş+.....	112
1. 3. 17. -şak+, -şek+.....	112
1. 3. 18. -(u)w+, -(ü)w+.....	113
1. 4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	113
1. 4. 1. -dır-, -dir-, -tır-, -tir-.....	113
1. 4. 2. -ğız-, -giz-, -qız-, -kiz-.....	114
1. 4. 3. -l-.....	114
1. 4. 4. -ma-, -me-, -ba-, -be-, -pa-, -pe-.....	115
1. 4. 5. -(ı)msıra-, (i)msire-.....	115
1. 4. 6. -n-.....	115
1. 4. 7. -(ı)ñqıra-, -(i)ñkire-.....	116
1. 4. 8. -r-.....	116
1. 4. 9. -s-.....	116
1. 4. 10. -set-.....	116
1. 4. 11. -t-.....	117
2. İSİM.....	117
2. 1. ÇOKLUK EKİ.....	117

2. 1. 1. Ünlüyle ve r, w, y ünsüzleriyle biten isimlerden sonra; +lar, +ler;.....	118
2. 1. 2. Tonlu ünsüzle (l, m, n, ñ, z, j) biten isimlerden sonra; +dar, +der.....	118
2. 1. 3. Tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra; +tar, +ter.....	118
2. 2. İYELİK EKLERİ.....	118
2. 2. 1. Teklik Şahıs İyelik Ekleri.....	119
2. 2. 1. 1. Teklik I. Şahıs İyelik Eki.....	119
2. 2. 1. 2. Teklik II. Şahıs İyelik Eki.....	120
2. 2. 1. 3. Nezâket.....	120
2. 2. 1. 4. Teklik III. Şahıs İyelik Eki.....	120
2. 2. 2. Çokluk Şahıs Ekleri.....	120
2. 2. 2. 1. Çokluk I. Şahıs İyelik Eki.....	120
2. 2. 2. 2. Çokluk II. Şahıs İyelik Eki.....	121
2. 2. 2. 3. Nezâket.....	121
2. 2. 2. 4. Çokluk III. Şahıs İyelik Ekleri.....	121
2. 3. HÂL EKLERİ.....	121
2. 3. 1. Yalın Hâl.....	121
2. 3. 2. İlgi Hâli.....	122
2. 3. 3. Yükleme Hâli.....	123
2. 3. 4. Yönelme Hâli.....	123
2. 3. 5. Bulunma Hâli.....	124
2. 3. 6. Çıkma Hâli.....	124
2. 3. 7. Vasıta Hâli.....	125

2. 3. 8. Eşitlik Hâli.....	126
2. 4. İSİMLERDE SORU.....	126
3. SIFAT.....	127
3. 1. Niteleme Sıfatları.....	127
3. 2. Belirtme Sıfatları.....	128
3. 2. 1. İşaret Sıfatları.....	128
3. 2. 2. Sayı Sıfatları.....	129
3. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatları.....	129
3. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatları.....	129
3. 2. 2. 3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	130
3. 2. 2. 4. Topluluk Sayı Sıfatları.....	130
3. 2. 3. Belirsizlik Sıfatları.....	130
3. 2. 4. Soru Sıfatları.....	130
4. ZAMİR.....	131
4. 1. Şahıs Zamirleri.....	131
4. 2. İşaret Zamirleri.....	133
4. 3. Belirsizlik Zamirleri.....	134
4. 4. Soru Zamirleri.....	134
4. 5. Dönüştürme Zamirleri.....	135
5. ZARFLAR.....	135
5. 1. Zaman Zarfları.....	135
5. 2. Yer ve Yön Zarfları.....	136

5. 3. Durum Zarfları.....	136
5. 4. Miktar Zarfları.....	137
5. 5. Soru Zarfları.....	137
6. FİİL.....	138
6. 1. ŞAHIS EKLERİ.....	138
6. 1. 1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	138
6. 1. 2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	139
6. 1. 3. Emir Kökenli Şahıs Ekleri.....	140
6. 2. FİİL ÇEKİM EKLERİ.....	141
6. 2. 1. BASİT ÇEKİMLER.....	141
6. 2. 1. 1. ZAMANLAR.....	141
6. 2. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman.....	141
6. 2. 1. 1. 1. 1 Görülen Geçmiş Zaman.....	141
6. 2. 1. 1. 1. 2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	142
6. 2. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman.....	142
6. 2. 1. 1. 3. Gelecek Zaman.....	143
6. 2. 1. 1. 4. Geniş Zaman.....	144
6. 2. 1. 2. KİPLER.....	145
6. 2. 1. 2. 1. TASARLAMA KİPLERİ.....	145
6. 2. 1. 2. 1. 1. Şart Kipi.....	145
6. 2. 1. 2. 1. 2. Gereklilik Kipi.....	145
6. 2. 1. 2. 1. 3. Emir Kipi.....	146

6. 2. 1. 2. 1. 4. İstek Kipi.....	146
6. 2. 2. BİRLEŞİK ÇEKİMLER.....	147
6. 2. 2. 1. HİKÂYE.....	147
6. 2. 2. 1. 1. Geçmiş Zamanlarda Hikâye.....	147
6. 2. 2. 1. 1. 1. -ğan, -gen, -qan, -ken edi.....	147
6. 2. 2. 1. 1. 2. -(I)p edi.....	147
6. 2. 2. 1. 2. Şimdiki Zamanda Hikâye.....	148
6. 2. 2. 1. 2. 1. -(I)p jatr / jür / tur / otır edi.....	148
6. 2. 2. 1. 3. Gelecek Zamanda Hikâye	148
6. 2. 2. 1. 4. Geniş Zamanda Hikâye	148
6. 2. 2. 1. 5. Tasarlama Kiplerinde Hikâye.....	149
6. 2. 2. 1. 5. 1. Şart Kipinde Hikâye.....	149
6. 2. 2. 1. 5. 2. İstek Kipinde Hikâye.....	149
6. 2. 2. 1. 5. 3. Gereklilik Kipinde Hikâye.....	149
6. 2. 2. 2. RİVAYET.....	149
6. 2. 2. 2. 1. Geçmiş Zamanlarda Rivayet	149
6. 2. 2. 2. 2. Şimdiki Zamanda Rivayet.....	150
6. 2. 2. 2. 3. Gelecek Zamanda Rivayet.....	150
6. 2. 2. 2. 4. Geniş Zamanda Rivayet.....	151
6. 2. 2. 2. 5. Tasarlama Kiplerinde Rivayet.....	151
6. 2. 2. 2. 5. 1. Şart Kipinde Rivayet.....	151
6. 2. 2. 2. 5. 2. İstek Kipinde Rivayet.....	151

6. 2. 2. 2. 5. 3. Gereklilik Kipinde Rivayet.....	151
6. 3. SIFAT-FİİLLER.....	151
6. 3. 1. -ar, -er, -r.....	151
6. 3. 2. -atın, -etin, -ytın, -ytin.....	152
6. 3. 3. -ğan, -gen, -qan, -ken.....	152
6. 4. ZARF-FİİLLER.....	152
6. 4. 1. -ıp, -ip, -p.....	152
6. 4. 2. -may, -mey, -bay, -bey, -pay, -pey.....	152
6. 4. 3. -ğanda, -gende, -qanda, -kende.....	153
6. 4. 4. -a, -e, -y.....	153
6. 4. 5. -ğanşa, -genşe, -qanşa, -kenşe.....	153
6. 5. FİİLLERDE SORU.....	154
6. 6. FİİLLERDE OLUMSUZLUK.....	154
7. BAĞLAÇ.....	155
8. EDAT.....	155
9. ÜNLEM.....	156
İKİNCİ BÖLÜM.....	157
I. TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	157
II. AKTARMA.....	343
SONUÇ.....	523
KAYNAKÇA.....	525
ÖZGEÇMİŞ	

KULLANILAN KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	:Adı geçen tez
Ar.	: Arapça
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
S.	: Sayı
s.	:Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TT	: Türkiye Türkçesi

KULLANILAN İŞARETLER

- : Fiile bağlanmayı gösterir.
- + : İsime bağlanmayı gösterir.
- () : Parantez içindeki sesin ihtiyarî olduğunu gösterir.
- < : Bu şekilden gelir.
- > : Bu şekle gider.

GİRİŞ

1. Kazak Edebiyatının Kalem Üstadı: Muhtar Avezov

Sosyal yaşamın çelişkili gelişim yolunda her yönüyle silinmeyen izler bırakan kişiler vardır. Kazak halkının uluslararası düzeyde ünlü, ulu, fikir yazarı, âlim, üstat, kültür ve devlet adamı, diğer taraftan Modern Kazak edebiyatının kurucularından biri de Muhtar Avezov'dur.¹

Kazak edebiyatının büyük kalem üstadı Muhtar Avezov, 15 Eylül 1897'de Semey'e bağlı Şıngıs'ta doğar.² Yazarın babası Avezov Omarhan'dır. Ataları 19. yüzyılın başlarında buraya yerleşen Tobıktı uruğundandır. Yazarın dünya çapında tanıtacağı Kazak akını Abay da bu uruğdandır.³

Büyük dedesi yerli halka Müslümanlığı yaymak ve tanıtmak niyetiyle Orta Asya'dan gelen Bedirhoca'dır. Dedesi Avez akıllı ve karakter sahibi bir insan olup ve Abay'ın babası Kunanbay ile yakın arkadaştır. Eşi, "Abay Jolu" romanında anlattığı gibi Kunanbay'ın dördüncü karısı Nurğanım, Avez'in kız kardeşidir. Muhtar, büyükannesi Dinasil ile birlikte Abay'ın köyüne giderek altı yaşındayken gördüğü ulu şairi hayatı boyunca hatırlar.⁴ Dedesi, küçük Muhtar'ı İslamî konularda bilgi sahibi olması için bir bozkır mollasının yanına verir. Bir yandan da Abay'ın şiirlerini ezberletir.⁵ İşte bu zamanda Avezov'un Kazak edebiyatına olan ilgisi artar. Destan, hikâye ve masalları bıkmadan dinler. Özlü sözleri ezberleyerek kendini geliştirir.⁶

On bir yaşında iken babadan yetim kalan Muhtar'ı amcası Kasımbek öz himayesine alır. Kasımbek yeni tipli bir mektepte okumuş, Rus dilinde tahsil almıştır. O küçük Muhtar'ı da Rus mektebine gönderir.⁷ Amcası onu, 1907-1908 yıllarında önce Semey şehrinde Müslüman okuluna, sonra ise 5 sınıflı şehir okuluna verir. Bu dönemlerde

¹ Abdimalik Nisanbayev, "Kazakların Büyük Yazarı M. Omarhanulı Avezov", *Tika (Avrasya Etüdleri)*, Cilt 3, Sayı 4/kış, Ankara, 1996/97, s.112.

² *Muxtar Avezov Entsiklopediya*, Atamura, Almatı, 2001, s.658.

³ Mustafa Öner, "XX. Yüzyıl Türkistan Edebiyatının Anıtı: Muhtar Avezov (1897-1961)", *Bilig*, Ankara, Bahar/2006, sayı 37, s.177.

⁴ Ali İhsan Kolcu, *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara, 2004, s.169.

⁵ Zeyneş İsmail, Ahmet Güngör *Muhtar Avezov Hikâyeler*, Bilig Yayınları, Ankara, 1997, s.7.

⁶ Zeyneş İsmail-Ahmet Güngör, *Muhtar Avezov Abay Yolu I*, Bilig Yayınları, Ankara, 1997, s.5.

⁷ Samir Kazımoğlu, *Türk Topulukları Edebiyatı II*, Ecdad Yayınları, Ankara, 1994, s.216.

Muhtar kendini tamamıyla eğitime verir. Bol bol kitap okur, Rus ve Avrupa klasiklerini yakından tanıma fırsatı bulur. Söz sanatlarındaki ilk adımını bu dönemde atıp, basit şiirler, kısa hikâyeler yazmaya başlar. Okulda zekiliği, çalışkanlığı ve araştırmacı kişiliğiyle öğretmen ve arkadaşlarının takdirini kazanır.⁸

1915-1919 yılları arasında Semey öğretmenlik kursunda eğitim görür.⁹ Edebî yazarlığa başladığı 1917 yılında Semey'deki öğretmenlik kursunda öğrenci olduğu dönemde yazdığı ilk eseri “Enlik Kebek”tir. Bu eserden sonraki dönem, edebî eserler yazmaya başladığı, yazarlığa tam anlamıyla imza attığı yıllar olur.¹⁰

Muhtar Avezov 1917 yılından itibaren bilimsel makaleler yazmaya başlar. Göze çarpan ilk eseri “Kazakların Kendilerine Has Özellikleri” dir. Bu makale 1917 yılında Taşkent'te çıkan Alaş gazetesinin 30 Mart tarihli 16. Sayısında yayınlanmıştır.¹¹ Bu dönemde ayrıca “Okuvdağı Kurbılarına” (Okuldaki Sınıf Arkadaşlarına) (1917), “Adamın Negizi Ayel” (İnsanın Özü Kadın) (1917), “Qaysısın Koldanamız” (Hangisini Kullanacağız) (1917), “Ğılım” (İlim) (1918), “Okul Ädisi” (Okumanın Yolu) (1918) gibi önemli makaleleri kaleme alır. “Abay” adlı dergiyi çıkaranlardan biridir.¹² Özellikle onun ismini halka duyuran bu dergi olur. Dergiyi organize eden ve önemli makaleleri de kaleme alan bizzat kendisidir. Derginin her sayısında makaleleri yayınlanır. Bu makalelerinde sosyolojik açıdan önem taşıyan toplum hayatını, Kazak yaşamının en temel sorunlarını ele alır.¹³

Makale ve incelemelerindeki diğer önemli bir konu dil meselesidir. İçinde bulunan dönemde ana dillerini beğenmeyen nihilistlerin ve özellikle sistemin dalkavuklarının sayısı artmaya başlar. “ Ana Dilimizi ve Edebiyatınızı Sevin” adlı makalesinde, bu tür gariplikleri sert bir dille eleştirip, ana dillerini halkın tamamının bilmesi gerektiğini vurgular. Büyük yazar dil konusundaki düşüncelerini sadece teoride, nasihat ve öğütte bırakmayıp, bizzat eserlerinde de en iyi şekilde uygular, güzel ve zengin bir dil kullanır. Avezov'un makalelerinin hepsi adeta birer etüt, birer klavuz kitap

---

⁸ İsmail, Güngör, “*Abay Yolu*”, s.5.

⁹ Kolcu, *a.g.e*, s.169.

¹⁰ Ferhat Tamir, Halil Arıcan, *Muhtar Avezov Seçilmiş Hikâyeler*, Türksoy yayınları, Ankara, 1997, s.9.

¹¹ Abdimalik Nisanbayev, *a.g.m*, s113.

¹² İsmail, Güngör, “*Abay Yolu*”, s.6.

¹³ Nisanbayev, *a.g.m*, s.112-113.

mahiyetindedir. Ruh bakımından da şuurlu birer sanat eseridir. Onun değerli makaleleri bilim dünyasında ayrı bir yer tutmakta, günümüzde de ışık olmaya devam etmektedir.¹⁴

Kazan Devrimi döneminde Muhtar Avezov 20 yaşındadır. Onun toplumsal hizmetleri ile yazarlığı, bilimsel çalışmaları, yönetim değişikliğini destekleyenlerin ve reddedenlerin çatıştığı, teori ve pratiğin birbirinden koptuğu karmaşık ve zorlu bir döneme denk gelmiştir. Yazarın sosyal ve siyasi görüşünün yönetimin yarattığı ideolojik savaş, suni sınıf kavgası, kültür sanat, felsefe, edebiyat ve diğer dallardaki kavga ve tartışmalardan, tek taraflı yargılardan etkilenmemesi mümkün olmamıştır. Bu özellikle Avezov'un 1920-30'lu yıllardaki yazarlığıyla bağlantılıdır.¹⁵

Kazan Devrimi'nin ardından gelen yeni hükümetin ilk yıllarında Avezov yazarlığının yanı sıra, sosyal hayata da iştirak eder. Önce Semey Valiliği'nde daha sonra da Orenburg'daki Kazakistan Merkezi Yönetim Komitesi'nde birkaç yıl boyunca resmi görevlerde çalışır. Daha sonra tahsiline yeniden devam eder.¹⁶

1922 yılında Taşkent Devlet Üniversitesi'nde misafir öğrenci sıfatıyla öğrenime başlar. Bir yıl sonra Leningrad Üniversitesi'ne Filoloji Fakültesi'ne geçiş yapar. 1928 yılında buradaki tahsilini tamamlar. 1930 yılında Orta Asya Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi'nde yüksek lisans yapar.¹⁷ Eşi Valentina Nikolayevna ile Leningrad Üniversitesinde tanışmıştır. Öğrencilik yıllarında "Yarış" adlı futbol takımında oyuncu olarak görev alır.¹⁸

Avezov, yine aynı üniversitede doktora çalışmasının bitmesine az bir zaman kala 1 Ekim 1930 tarihinde tutuklanır. Kazakistan'da uygulanan "Repsessiya" (baskı, zulüm) üzerine çalışmaları olan Dosjan Dükenbay, Avezov hakkındaki belgelere dayanarak onunla beraber 32 kişinin, "milliyetçilik, Alaş Ordacılık, basmacı faaliyet ve Japon ajanlığı" gibi suçlamalarla tutuklandığını belirtir. 29 Ekim 1930 tarihinde bir dilekçeyle bütün durumunu, haksız yere suçlandığını anlatan Avezov'a, altı ay hiçbir cevap verilmez. 7 Mayıs 1932 tarihli kararla serbest bırakılan yazar, hürriyetine

---

¹⁴ İsmail, Güngör, "Hikâyeler", s.16.

¹⁵ Nisanbayev, a.g.m, s.112-113.

¹⁶ İsmail, Güngör, "Abay Yolu", s.6.

¹⁷ Kazımoğlu, a.g.e, s.216.

¹⁸ Ali Abbas Çınar, "Muhtar Avezov ve Sanatının Kaynağı", *Bilig*, Ankara, Sayı 5, Bahar,1997, s.13.

kavuşsa da sosyalist toplum içinde “milliyetçi, karşı devrimci, burjuva” suçlamalarına maruz kalır, ancak Kazakistan SSC. Yüksek Mahkemesinin 28 Şubat 1958’de çıkardığı kararlar aklanır. Yazar 1 Ekim 1930 tarihinden itibaren başlayan 28 yıllık dönem boyunca repressiyanın gölgesi altında tutulur.¹⁹ Bütün yaşadıklarına rağmen halkının bağımsızlığı yolunda mücadelesinden vazgeçmez.²⁰

1932 yılında Almatı Pedagoji Enstitüsünde (günümüzdeki Abay Devlet Üniversitesi), 1934-1954 yılları arasında S. M. Kirov Kazak Devlet Üniversitesinde (Günümüzdeki El-Farabi Devlet Üniversitesi) ve 1954 yılında Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışır. 1943 yılında Kazakistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Bölümünde fahri bilim adamı, 1946 yılında da Kazak Edebiyatı Bölümünde bölüm başkanlığı görevlerinde bulunur. Bilimini, eğitimciliğini ve sosyal işlere yönelik görevlerini yazarlığıyla birlikte yürütmesinin bir sonucu olarak 1946 yılında art arda filoloji biliminde doktoralık, profesörlük ve ordinaryüs profesörlük ünvanlarını alır. Aynı yıl Kazakistan İlimler Akademisi Senatosu’na üye kabul edilir. 1957 yılında Kazakistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü Halkbilim Bölümü Başkanlığı görevini alır. Yüksek lisans ve doktora tezi hazırlama çalışmalarında bulunan pek çok öğrenciye rehberlik ve danışmanlık yapar. Avezov’a 1949 yılında “Abay” romanı için “Sovyetler Birliği Şahsiyetler Ödülü, 1959 yılında “Abay Yolu” romanının dört cildi şerefine “Lenin Ödülü” verilir.²¹ Aynı zamanda Avezov’un Lenin Ödülü almasında Kırgız yazar Cengiz Aytmatov’un “Cemile” isimli eseriyle ilgili yazdığı makalenin de önemli bir katkısı olur.²² Büyük yazar Avezov, 21 Haziran 1961 tarihinde Moskova’da ameliyat sırasında vefat eder.²³

Avezov, Kazakistan’ın yetiştirdiği büyük Kazak yazarı, ilk Kazak tiyatro eseri sahibi, mükemmel bir çevirmen, değerli bir bilim adamıdır. Kazak edebiyatı, sanatı ve biliminin gelişmesinde, dünyaca tanınmasında büyük emeği vardır. Bilimsel araştırma dallarının pek çoğunun açılmasında onun katkısı, öncülüğü bulunmaktadır. Avezov büyük bir dehadır. Bütün yeteneğiyle, gücünü halkının mutluluğuna adar. Kazak

---

¹⁹ Öner, *a.g.m.*, s.178-180.

²⁰ Ali İhsan Kolcu, *a.g.e.* s.170.

²¹ İsmail, Güngör, “*Abay Yolu*”, s.6.

²² Kolcu, *a.g.e.*, s.170.

²³ Öner, *a.g.m.*, s.178-180.

halkı onun geleceğidir. Halkın ideallerinin zaferle sonuçlanmasını hedef edinir ve bu hedefi eserlerin kahraman tipleri aracılığıyla idealize eder. Muhtar Avezov'un sanat dünyasını iki ayrı dönemde incelemek mümkün olabilir. Bunlardan birincisi eserinin yayımlandığı ilk tarihten 1930'a kadar süren devre, ikincisi ise bu tarihten ölümüne kadar süren devre. Yazar dili, üslubu, konuyu sunuşu bakımından her iki devrede farklı bir nitelik gösterir. Sanatının ilk döneminde yazar ,hikâyelerinde Kazakların devrim öncesi hayatına, duygu ve düşünce dünyasına daha çok önem ve öncelik verirken, ikinci dönemde özellikle kolhoz hayatı ve yeni siyasi düşüncelerin toplum hayatı üzerinde etkisini irdelenmektedir.²⁴

Kazakların bilinen en büyük ve görkemli yazarı olan Muhtar Avezov, Semey'de Öğretmenler Seminerinde öğrenci olduğu 1917 yılından itibaren diğer vazifelerinin yanında yazarlık da yapar. Büyük bir yazar ve edebiyat alîmi olarak tanınır. Gençlik yıllarında milliyetçi fikirlere sahip olup Alaş Orda Partisinin faaliyetlerine katılır ancak Bolşeviklerin Kazakistan'a hakim olmasından sonra açıkça Sovyet ideolojisine uymayı kabul etmek zorunda kalır. Ancak o eserlerinde milli özelliklere ve milli düşüncelere kapalı bir şekilde de olsa yer vermekten vazgeçmez.²⁵ Yazar, Sovyetler Birliğinde yaşamasına ve Kazakistan Sovyetine üye olmasına rağmen, hiçbir zaman partinin menfaatleri uğruna yazılar yazmaz, bilimi, hakkı, emeği, gerçeği öne alır. Kazak dünyası etrafında daima evrensele ulaşmayı hedefler. Onun için gerçek; halkın yaşantısı, duygu ve düşünce dünyasıdır. Ve bu gerçeği yazmış olduğu hikâyeleri, tiyatroları, romanı ve tenkit eserlerinde gösterir.²⁶

Yazarlık yoluna dramadan başlayan ve onu sanatının diğer dallarıyla birlikte yürüterek, hayatının sonuna kadar mükemmelleştirip renklendiren yazar, 1921 yılında "Korgansızdın Küni"(Korunmasızların Günü) adlı hikâyesini yazar. Bu onun hikâye yazarlığının başlangıcını oluşturur. Bu hikâyeyi okuyanlar, henüz 24 yaşında olan

---

²⁴ Çınar, *a.g.m.*, s.14.

²⁵*Türk Dünyası El Kitabı IV*, Edebiyat (Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1998, s.445.

²⁶ Tamir, Arıcan, *a.g.e.*, s.10-11-12.

genç yazarın ustalığına hayran olurlar. Bu hikâyesiyle Batı ve Doğu edebiyatını çok iyi analiz eden bilgisi ve kültürünü o dönemde gözler önüne serer.²⁷

Muhtar Avezov'un en önemli hikâyesi bu eseridir. Akıcı bir dil, mükemmel bir üslup, değişik insan tiplerini, inceden bir lirizm, engin psikolojik yaklaşımlar neticesinde belirginleşen bir sosyal çevrenin apaçık bir manzarasını veren bir gerçeklikten oluşmaktadır. Yazar bundan sonra da birçok hikâye yazar ve her biri büyük bir ilgi görür.²⁸

Yazar, hikâyelerinde eski Kazak bozkırlarındaki sosyal eşitsizlikleri, zorbalıklar dolayısıyla insanlar arasında oluşan karmakarışık ilişkileri, kadınların içinde buldukları güç koşulları, bitmeyen dertleri, sıkıntıları ele alır.²⁹ 20. yüzyılın başlarında konar göçer hayat sürdüren Kazak köylüsünün yaşayışını psikolojik planda zıtlıklarıyla birlikte tasvir etmeyi başarır. “Kır Suretleri”, “Jetim”, “Kim Kinali?” gibi hikâyelerinde, yoksul ve korumasız insanların elemli kaderlerini tasvir eder. O, “Eskilik Kölenkesinde” adlı hikâyesinde eski geleneklerin kurbanı olan bir Kazak kızının kaderini nakleder. “Üylenüv” ve “Sönüp-Canuv” adlı hikâyelerinde ise aydın gençlerin olumlu ve olumsuz kişilik özelliklerine dikkat çeker. Avezov, hikâyelerinde kahramanlarını duygu ve düşünce dünyalarının derinlikleriyle birlikte tanıtır. “Karalı Suluv” adlı hikâyesinde dul bir kadının ruh hâlini, yalnızlık duygunu anlatır.³⁰ Hikâyelerinin her biri edebî değerinin üstünlüğü, gerçekçi niteliği ve tasvir gücünün yanında; konu, fikir ve estetik bakımdan da özel bir yere sahiptir. “Kır Suretleri”, “Kır Angimeleri” ve diğer hikâyelerinde zaman, süre, toplumsal kabalık ve toplumsal eşitsizlik sebebiyle eziyet çeken, kendi kişisel eşitliğini, haysiyet ve şerefini koruyamayan hallerinden insanın yüreği sızlayan Kazak kızlarının özlemleri, kaygıları derinlemesine açıklanmaktadır. “Okıgan Azamat” hikâyesinde okumuş, gözü açık denen bir kısım adamların yeteneksizliğini, işe yaramazlığını, yaltaklık yapmasını veya basitliğini, düzensiz, bereketsiz işe meraklılığı, insanlık tutumunu, yüksek dereceye, sadakate, duygu, inanca sebatsızlığı; edebî ve psikolojik açıdan usta bir

---

²⁷ İsmail, Güngör, “*Hikâyeler*”, s.7.

²⁸ Ekrem Ayan, “Muhtar Avezov ve Abay Yolu”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 19, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.425.

²⁹ İsmail, Güngör, “*Hikâyeler*”, s.10.

³⁰ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.560-561.

biçimde ortaya koyar. Hikâyelerinin zirvesi sayılabilecek eserlerinden bir diğeri de “Kökserek”tir. Kökserek’te gerçek manada bozkır ve yabancı hayatın zorlukları işlenir. Yazar canlıların özellikle kurtların hayatı hakkında ilgi çekici bir şekilde, canlı, somut, özgün tasvirler yapar. “Kökserek” vasıtasıyla 20 li yılların sonlarına doğru kısa hikâye ekolünü profesyonel açıdan ustaca ve hem de sanatsal şekilde özümsemediğini ortaya koyar.³¹

1920’li yılların ilk yarısında kaleminden “Karaş-Karaş Okıygası” ve “Kıyılı Zaman” gibi iki hacimli mensur eser doğar. Taşkent’te daha sonra da Leningrad’ta eğitim gördüğü yılları kapsayan bu dönemde de insan, insan emeği ve insanın davranışları gibi meselelere ağırlık verir. “Kıyılı Zaman” adlı eseri, Kazakistan’da 1916’da yaşanan millî özgürlük hareketleri ile ilgili belgelerden hareketle yazılmış bir uzun hikâyedir. Bu hikâyede, Çarlık Rusya hükümetinin, idaresindeki toprakları, milletleri sömürme politikası, özellikle de onun 1916 yılında ilan edilen cephe arkası işlere gençleri alma kararının doğurduğu zorlamalar ve nede olduğu sonuçlar anlatılır. Bu eser yayımlandığı dönemde Komünist ideolojinin prensiplerine uymayan bir kitap olarak değerlendirilir ve yasaklanır.³² Yazar yine bu dönemde yazdığı hikâyelerinde Batı edebiyatına yerleşmiş olan gelenekselliği Kazak edebiyatına uyarlar.³³

Muhtar Avezov’un genç yaşından itibaren halkın dağarcığındaki etkili sözleri kendi dağarcığına yerleştirmesi, eski kıssaları derlemesi, bazılarını ezberlemesi ve hayranlık duyduğu Abay’ın şiirlerini, mansur yazılarını ezberleyerek Kazak halkının geçmişteki yaşantısını öğrenmek istemesi ve bu konuda pek çok kitap okuması “Abay” romanını yazmadaki ilk adımları oluşturur.³⁴

Avezov’un zengin edebi eserleri arasında en görkemli yeri hiç şüphesiz “Abay Jolu” adlı romanı tutar.³⁵ Bu roman Muhtar Avezov’un adını dünyaya tanıtan eseri olur. Eser Avezov’a büyük bir şöhret ve hiçbir zaman azalmayan, unutulmayan bir başarı kazandırır. Bu eseri ile Avezov, realist bir yazar olarak kabul edilir. Roman sadece

---

³¹ Tamir, Arıcan, *a.g.e.*, s.10-11-12.

³² *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.560-561.

³³ Kolcu, *a.g.e.*, s.170.

³⁴ İsmail, Güngör, “*Hikâyeler*”, s.10.

³⁵ Kazımoğlu, *a.g.e.*, s.217.

edebî yönden değil, aynı zamanda tarihî, etnografik, felsefî, ve psikolojik araştırmalar yönünden de değerlidir. Bu roman sadece Muhtar Avezov'un değil, Kazak edebiyatının ve bütün Türk boylarının medeni başarılarından birisidir.³⁶Bu roman, Kazak halkının hayatının çeşitli yönlerini açıkça gösteren, o dönemi geniş bir şekilde çok yönlü olarak tasvir eden, büyük planlı epik, gerçek anlamda ansiklopedik bir çalışmadır.³⁷ Bu eser dört cilttir ve destan-roman olarak nitelendirilir. Dört cildin birinci cildi 1942, ikinci cildi 1947, üçüncü cildi 1950 yılında "Akın", dördüncü cildi ise 1952 yılında "Abay Jolu" adıyla yayımlanmıştır. Bütün ciltleri 1956 yılında "Abay Jolu" adıyla çıkartılmıştır. ³⁸ Kazak edebiyatının en büyük eseri olan "Abay Jolu" aynı zamanda destan-roman türünde çığır açan ilk örneği olur. Eserde 19. Yy. Kazak halkı geniş bir şekilde tasvir edilirken, kahramanlarının hayatları da halkın tarihindeki karmaşık değişimlerle iç içe verilir. Abay'ın içinden çıktığı toplumla mücadelesi, iyilikle zulmün çekişmesi, var oluşu, elenmiş ve süzölmüş gerçekliğini ifade etme problemleri destan-romanda güzel bir üslûpla yansıtılır. "Abay Jolu"nda, büyük ozanın ferdî faaliyeti, devrin hayati meseleleriyle, nesillerin kaderinin çarpışması zemininde ifade edilir. Romanda, olayların objektif akışı, insanların kaderlerinin toplumun yaşayışına bağlılığı, beylerin şahsi statüsü, zalimliğin ortaya konması ile iyiliğin yüceltilmesi hayatın gerçekliğiyle bir arada gösterilir. Eser, edebî bir eser olmaktan öte her yönüyle Kazakistan ansiklopedisine dönüşmüştür. Zaten sevilen bir ozan olan Abay, Avezov'un bu romanı sayesinde bir milli bayrak olur.³⁹

Muhtar Avezov'un Kazak edebiyatının Eski Türk edebiyatı ile başladığını ilk defa ortaya koyan kişi olmasına vesile olan eser ise "Edebiyat Tarihi"dir.⁴⁰ Ömrü boyunca hiç uzaklaşmadığı öğretmenlik vasfı dolayısıyla, bu eseri 1925'te, bir ders kitabı olarak yazar. Kazak edebiyatı öğretiminde bu ilk tecrübe çok etkili olur.⁴¹ 1925'te Leningrad'da yazılıp 1927'de Kızılorda'da yayımlanır. Kitap Kazak edebiyatı ile folklorunu içine alan yedi bölümden oluşur. İlk bölümünde, gelenek-görenekle ilgili şiirler, kahramanlık efsaneleri, tarihi şiirler, masallar, bulmacalar, tekerlemeler, atışma

---

³⁶ Kolcu, *a.g.e* , s.170-171.

³⁷ Zeki Ahmedov, "Abay Yolu Epopesinin Yazılış Tarihi", (Çeviren; Doç. Dr. Zeyneş İsmail- Ahmet Güngör), *Bilgi/5*, Ankara, Bahar/1997,s.43.

³⁸ Ayan, *a.g.m.s.*425.

³⁹ Öner, *a.g.m*, s.182-183.

⁴⁰ Kolcu, *a.g.e.*, s.170-171.

⁴¹ Öner, *a.g.m*, s.181.

ve “zor zaman” devrindeki şairlerin edebi şahsiyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Eserin özelliği, tam anlamıyla ilmi bir araştırma niteliği taşımaktadır.⁴²

20. yüzyılın başlarında, aydın gençlerin düzenledikleri eğlence programları ile çeşitli geceler, sahne sanatı olan tiyatronun gelişmesinde ve tiyatro eserlerinin yazılmasında etkili olur. Gençler, sahne aracılığıyla eskiyi eleştirip yeniyi destekler. Sovyet devriminin ilk yıllarında piyesleriyle isimlerini duyuran Cüsiybek Aytmatov, Muhtar Avezov ve Saken Seyfullin, Kazak tiyatrosunun temellerini atanlar arasındadır. Kazak tiyatrosunun teşekkülü ve gelişmesine büyük katkıda bulunan isimlerin başında Avezov gelmektedir.⁴³

Avezov, bu dalda 22’den fazla (tiyatronun çeşitli türlerinde; drama, komedi, trajedi, film senaryosu, opera sözü) eser yazar. Eski kahramanlık ve aşk destanlarını, Abay gibi önemli şahıslar ve sosyal hayattaki ciddi konuları metne dökerek sahnede, seyirci önünde sergiler.⁴⁴ Yazar, çeşitli konuları işleyen piyesler yazar.⁴⁵ Halk destanları arasında yazdığı “Enlik Kebek” adlı eseri Kazak edebiyatında dram türünün ilk numunesi olarak kabul edilir. Milli Kazak tiyatrosu da bu eserin teması ile başlar.⁴⁶ 1926’da kurulan Kazak Devlet Tiyatrosu ilk piyes olarak yazarın bu piyesini sahneye koyar.⁴⁷ Bu Kazakistan için eşi benzeri görülmemiş bir yeniliktir. Halk Avezov’un yazarlığını ilk kez bu piyesle tanımış olur. Piyes ilk kez Abay’ın köyünde, keçe bir çadırda (Kiyiz üy), dünya basını önünde sahnelenir. Piyes, kendi halkının desteğinden mahrum olan, çocuklarını uzaklara alarak dağlara taşlara sığınan iki gencin acıklı yaşamlarının ölüm cezasıyla noktalanmasını konu etmekte, dönemin idarecilerinin acımasız karakterlerini, merhametsizliklerini gözler önüne sermektedir.⁴⁸

Muhtar Avezov’un “Enlik-Kebek”ten sonra yazmış olduğu “Ayman Şolpan”, “Karagöz”, “Kara Kıpçak Koblandı”, “Abay”, “Tüngi Sarın” gibi piyesler onun oyun

---

⁴² B. Mamrayev, “Muhtar Avezov Edebiyat Tarihi Araştırmacı”, *Bilge dergisi*, Ankara, 1998/Güz, s.23.

⁴³ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.566.

⁴⁴ İsmail, Güngör, “*Hikâyeler*”, s.10.

⁴⁵ Kolcu, *a.g.e.*, s.171.

⁴⁶ Kazımoğlu, *a.g.e.*, s.216.

⁴⁷ Tamir, Arıcan, *a.g.e.*, s.10-11-12.

⁴⁸ İsmail, Güngör, “*Hikâyeler*”, s.14.

yazarlığı alanında da büyük bir deha olduğunu kanıtlamaktadır.⁴⁹ Bu eserlerde Kazak kahramanları, Kazak yaşam tarzı, Kazak kültürü ve zengin Kazak dili en iyi biçimde işlendiği için, bu piyesler günümüze kadar tiyatro sahnelerindeki ayrıcalıklı yerini korumuştur.⁵⁰Kazak Devlet Operası da ilk defa Avezov'un "Ayman Şolpan" isimli müzikal komedisini oynanması için açılır. Tiyatro eserlerinde çoğunlukla tarihi konuları işler⁵¹. Bunlar dışında "Baybişe Tokal"(1918), "Alma Bağında(1937)", "Tas Tülek"(1935), "Tartıs"(1935) "Şekarada"(1937) yaşanan zamanı anlatır. "Beket" piyesi manzum olarak yazılır. "Dost Bedel Dost" ise fantastik bir eserdir. Yazar, Abay konusunda piyes ve libretto da hazırlar. Bunların çok farklı nüshaları vardır."Kalkaman ve Marnır" librettosu, 1938'de sahneye konulur.⁵²

Avezov, çevirmenlik ile de çok ilgilenmiş ve başarılı olmuş bir yazardır. Shakespeare'nin "Otello"sunu ile "Asavga Tusav"ını, Gogol'un "Devizor"unu, Prut'un "Güçlü Prens Mistislav"ını, Afinogenev'in "Korkunç"unu, Pogodan'ın "Aristokrat"ını, Kron'un "Donanma Subayı"ını çevirerek Avrupa ve dünyadaki en ünlü yazarları Kazaklara tanıtır. Onun çeviri alanındaki özgün yeteneği her zaman takdir toplar.⁵³

Yazar, 1930'da Kızılorda'nın Kazakistan matbaasında "Jetkinşek" adlı ders kitabını yayımlar. Bu kitapta Kazakistan'ın tabiatı ve medeniyeti hakkında bilgi verir.⁵⁴ Bunun dışında "Yeni Köy" adlı ders kitabı ve "Kazak Meslek" okullarına yönelik hazırladığı program ve mektupları o dönem okulları için yararlı olur.⁵⁵ Kazakistan Bilimler Akademisinin üyesi olduğu yıllarda, Dil ve Edebiyat Enstitüsü içinde Folklor Bölümünün açılmasını sağlar. Onun bu çerçevede, Türk dünyasının büyük destanı Manas üzerinde de katkısı büyük olur. Daha 30'lu yıllar başında ilgilendiği bu destan hakkında, 1935'te Rusça olarak yazdığı geniş monografi "Kırgızdın Batırlık Eposu

---

⁴⁹ *Türk Dünyası Edebiyatı I*, Tika, Ankara, 2002, s.88.

⁵⁰ İsmail, Güngör, " *Hikâyeler*", s.14.

⁵¹ Tamir, Arıcan, *a.g.e.*, s.21.

⁵² Kolcu, *a.g.e.*, s.171

⁵³ İsmail, Güngör, " *Hikâyeler*", s.15.

⁵⁴ Kolcu, *a.g.e.*, s.171

⁵⁵ Nisanbayev, *a.g.m.*, s123.

Manas” adıyla Kazakçaya çevrilmiş ve ölümünden sonra çıkan ilmî araştırmalar cildinde yayımlanmıştır.⁵⁶

Avezov’un çeşitli ülkelere yaptığı seyahatleri anlatan gezi kitapları (“Hindistan Hikâyeleri”, “Amerika Aserleri” vb.), Rusça’dan yaptığı piyes, hikâye ve roman tercümeleleri, 1917’den itibaren çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan çok sayıda makalesi bulunmaktadır.⁵⁷

Muhtar Avezov, Kazak edebî dilinin kurucusudur. 20 cildi bulan eserlerinde Kazakça’nın bütün güzelliklerini sergilemeye çalışır. Daha önce var olan ve çoğunluğunu sözlü edebiyatın şairlerinin oluşturduğu edebî dili kullanmakla birlikte Azerî, Türkmen, Kırgız, Özbek ve Türk lehçelerindeki ortak kelimeleri de eserlerinde kullanarak Kazak edebî dilini geliştirir. Yazar eserlerinde 30 bine yakın farklı kelime kullanarak hem kendi yazarlık dilini hem de Kazak lehçesini zenginleştirir.⁵⁸

Muhtar Avezov eserlerini gerçekçilik üzerine temellendirir. Ancak bu gerçekçilik özellikle sosyal fayda prensibine uygundur. Yazar eserleri ve eserlerindeki kahramanlar aracılığı ile özellikle aydına görevler yükler. Soyut düşünceleri somutlaştırır. Kahramanlara yüklediği fonksiyonlar ile onları çeşitli olaylar karşısında harekete geçirir, var olan durumdan görevler çıkarmalarını sağlar. Bu oluştta kişiler ya düşünceleri ya da tavırlarıyla kalıplaşan öğelere karşı dururlar. Bunlar, yazarın değişim ve dönüşümün gerçekleşmesi düşüncesine göre hareket eder, onun düşüncelerini eyleme geçirirler. Avezov bunu gerçekleştirirken Kazak edebiyatında sosyal gerçeklikten uzaklaşmaz. Abay’ın sanatını besleyen üç ana kaynak vardır: Kazak kültürü ve edebiyatı, Türk ve İslam büyüklerinin meydana getirdiği kültürel doku, Rus kültürü ve bu kültür aracılığı ile batı kültürü.⁵⁹

Muhtar Avezov, bilimin sönmez meşalesini ele alarak önce Kazak halkını ve daha sonra da Türk dünyasını aydınlatma noktasında fikir ve düşünce vermiş nadir insanlardan biridir. Muhtar Avezov’u okuyan kişilerin, milli ruhu yücelir, milli şuuru yücelir, kalbinde vatan ve millet sevgisi yer eder. Onun eserlerinden saf ve zengin

---

⁵⁶ Öner, *a.g.m*, s.181.

⁵⁷ Tamir, Arıcan, *a.g.e*, s.22.

⁵⁸ Kolcu, *a.g.e.*, s.171-172.

⁵⁹ Çınar, *a.g.m*, s.16.

Kazak Türkçesini öğrenir. Kazakların tarihini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini öğrenir. Bu meşale gelecek kuşaklara devredecek, kuşaktan kuşağa aktarılacaktır. Büyük yazar, Türk dünyasına çok şey kazandırmıştır. Uluslararası edebiyat ve bilim alanındaki yeri de çok önemlidir. Bu önem dolayısıyla 1997 yılı UNESCO tarafından “Muhtar Avezov Yılı” olarak ilan edilmiştir.

1951’den 1961’e kadar yaşamış olduğu evi “Muhtar Avezov Müzesi” olarak düzenlenmiştir. Müzede Avezov’a ait kitaplar, eşyalar, el notları, eserleri, aldığı ödüller bulunmaktadır.

2. Muhtar Avezov ve Dönemi

Zengin mirasa sahip Kazakistan edebiyatı, geçmişte karşılaştığı zorluklarla mücadele ederek bugünlere kadar ulaşır. Bu zorlukların en büyüğü Sovyet rejimidir. 19. yüzyılın başlarında başlayan Sovyet politikaları Kazak halkına, aydın ve yazarlarına oldukça çetin günler gösterir. 19. Yüzyıl’da Çarlık Rusya, Kazak topraklarının tamamını idaresi altına aldıktan sonra yönetim sisteminde uyguladığı reformlarla gelenekli idare düzenini ortadan kaldırır. Ruslar verimli toprakları alarak pek çok Kazak halkını topraksız bırakır. Kazakistan’ın Rusya’ya dahil edilmesiyle, 19. yüzyıl Çarlık Rusya’ya karşı ayaklanmaların ve millî bağımsızlık hareketlerine sahne olur. Bu durum Kazak edebiyatına da yansır. 19. yüzyıl Kazak edebiyatı, dikkat çekici yenilikleriyle diğer dönemlerden farklı bir görünüm oluşturmaktadır.⁶⁰ Bu dönem Kazak aydınları Rusça öğrenirler ve bu dille yazılan eserleri aracılığı ile Avrupa ve dünyanın diğer ülkelerinin edebiyat ve fikir hayatı ve yaşayışları hakkında bilgi edinirler.⁶¹ Bu dönemde İbray Altınсарin ve Abay Kunanbayev gibi büyük şahsiyetler tarafından yazılı edebiyatın temeli atılır. Ayrıca Mahambet, Dulat, Şortanbay gibi şairlerin başlattığı, daha sonraki dönemlerde “Zar zaman Akındarı” adıyla tanınmış bir muhit oluşur. Bu muhitin şairleri Sovyet döneminin dar çemberine düşen ve büyük zorluklar çeken Kazak halkının geçmişe olan özlemlerini dile getirerek, Çarlık

---

⁶⁰ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.529-530.

⁶¹ Metin Akar, Sebahat Deniz, Fahrünnisa Bilecik, *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı*, Yesevi yayıncılık, İstanbul, 1994, s.56

hükümetinin gerçek yüzünü ortaya koyarlar.⁶² Rusya’da Çarlığın devrilmesinden sonra, 1917 senesinde yeni bir sömürge modeli olan Sovyetler Birliği Kazakistan’ı ele geçirir. Sovyetler Birliği döneminde birliği oluşturan cumhuriyetlerde artık yoğun ve etkili bir Rus nüfusu mevcuttur. Sovyet cumhuriyetlerine bakıldığında, ülkenin yerli halkının yanında yaşayan ikinci en büyük etnik grup Rus nüfusu olarak görülür. Ancak Kazakistan söz konusu olduğunda durum farklılık gösterir. 1916-1945 yılları arasında yaşanan Şubat ve Ekim Devrimi, devamında gelen Millî Kurtuluş Hareketi ve açlık, kolektifleştirme döneminde yaşanan açlık ve II. Dünya Savaşı yıllarındaki kayıplar Kazak halkının demografik bir afet yaşamasına neden olur. Sovyet devrinde, kendi ülkesinde nüfus bakımından azınlık durumuna düşen Kazak ulusu, millî devletini dahi ayakta tutamayacak bir duruma düşer. Kazaklar, ülkelerinin aleyhlerindeki demografik yapısı nedeniyle, Ruslaştırma politikasının da somut örneğini oluşturur. Ruslaştırma politikası önce nüfusun Ruslaştırılması, ardından da kültürün Ruslaştırılması şeklinde devam eder.⁶³

Eğitim alanındaki çalışmaların zenginleşmesi, Kazak aydınlarının sayıca artmasıyla bağlantılıdır. Kazakistan’ın Çarlık hükümetinin idaresi altına girmesi beraberinde Rus kültürü ve onun aracılığıyla da Avrupa kültürüyle tanışma imkanı sağlar. Dini eğitim sistemi önemini kaybederek, geri plana atılır. 20.yüzyılın başlarında ise “Rus-Kazak eğitim sistemi” yaygınlaşmaya başlar. Bazı Rus okullarının asıl hedefi, Kazaklar arasında Rusça konuşabilen ve Çarlık memurlar yetiştirmek varken, bazı okullar da Kazak çocuklarını Ruslaştırma amacı güder.⁶⁴

20. Yüzyılın başlarında 1905 yılındaki Rus devriminin etkisiyle Kazakistan’da siyasî özgürlük meselesi gündeme gelir. Bökeyhanaov, Baytursinov, Dulatov, Mağcan Cumabayev gibi aydınlar ülkeyi şuurlandırarak, ülkenin siyasî bilincini artırmak için çalışırlar. Cahilliği bilgisizliği eleştirip, halkı eğitime ve bilime yönlendirirler.⁶⁵ Bu yılda gerçekleşen Rus ihtilali, bu devlete bağlı olan topraklar üzerinde yaşayan

---

⁶² *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.529-530.

⁶³ Cemile Kınacı, “Sovyetlerden günümüze Kazakistan’da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları”, *Tukies Studies*, Sayı 4, Ankara, 2010, s.4.

⁶⁴ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.529-530.

⁶⁵ Kenan Koç; Almagül İşina; Bolat Korganbekov, *Kazak Edebiyatı II*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007,s.439.

milletlere hürriyet ümidi verir. Bunu değerlendiren Kazak aydınları derhal teşkilatlanıp halkına seslenir ve onları uyandırmak için ise basın-yayın organları kurarlar.1906 yılında Kazak lehçesiyle çıkan “Sirke” gazetesi, “İslamcı Aykap Mecmuası (1911-1916), milliyetçi ve İslamcı gazete “Kazakistan, Orenburg’ da yayınlanan milliyetçi gazete Kazak (1913-1916), ve nihayet “ İşim Dalaşı” ve “Alaş” gazeteleri Kazak halkında milli şuurun canlanmasında etkili oldular.⁶⁶

Çar düştükten sonra ülke, Kazakistan hükümetinin kontrolüne geçer ve hükümetin fermanına göre Kazak komiteleri kurulmaya başlanır. Fakat geçici hükümet ve onun Kazakistan’daki uzantıları, halkın ihtiyaçları doğrultusunda hizmet edemezler. Bu durumda, Rusya’ya ayrı bir ülke şeklinde girme düşüncesi doğar. Bu durum Alaş Partisi (1917) ile Alaşorda hükümetinin (1917) kuruluşunu hazırlar. 1917 Komünist ihtilâlini takip eden ilk seçimlerde yönetimi ele geçiren Kazak milliyetçileri önce Alaş Partisi’ni kurarlar, daha sonra Alaşorda Devleti adı ile Kazakistan’ın bağımsızlığını ilan ederler. Alaşorda devrinde neşriyat, milliyetçi, Türkçü ve İslamcı çizgidedir.⁶⁷

Alaş Partisi'nin gizli çalışmaları her şeyden önce Türkleri eğitim sahasında ilerletmeyi temel hedef olarak seçer. Bununla beraber Türkler'in ileride kuracağı millî ve bağımsız hükümetin hazırlığının da içerisinde. Halkı uyandırmanın en etkili vasıtasının basın olduğu anlaşılacak, 1907'de Kazak, 1911'de Aykap ve 1913'te Mustafa Orazay ve Ahmet Baytursun tarafından Kazak Gazetesi tekrar yayımlanmaya başlar. Alaş Partisinin mensupları, resmen parti adına olmasa da, partinin siyasi görüş ve fikirlerini yukarıda adları zikredilen yayın organlarında dile getirirler. Böylece partinin safları gün geçtikçe sıklaşmaya ve milli hareket güçlenmeye başlar. ⁶⁸ Bu dönemlerde Kazak edebiyatında en çok konuşulan ve ele alınan meselelerden birisi de siyasettir. “Milliyetçi Yazarlar” kavramı bu dönemlerde ortaya çıkar. Baytursinov, Dulatov ve Mağcan, “milliyetçi” damgası vurulan edebiyatçılardır. ⁶⁹ Yeni rejime ayak uyduramayan milliyetçi sanatçılar 1937, 1938 ve 1939 katliamlarıyla öldürülürler.⁷⁰

---

⁶⁶Akar, Deniz, Bilecik, *a.g.e*, s.57.

⁶⁷ Akar, Deniz, Bilecik, *a.g.e*, s.56

⁶⁸ Haluk Ölçekçi, “Tarihi Süreç İçerisinde Kazakistan’da Rus Varlığı”, *Bilig/2*, Ankara, Yaz, 1996, s.58.

⁶⁹ Koç, İşina, Korganbekov, *a.g.e*, s.443.

⁷⁰ Akar, Deniz, Bilecik, *a.g.e*, s.57.

Ekim devrimiyle hükümetin, Bolşeviklerin eline geçmesi şartları değiştirir. Alaşorda hareketi geniş şekilde yayılamaz, rahat şekilde çalışamaz. Buna Kazakistan'daki iç savaş, devrimci güçlerin çoğalması engel teşkil eder. Bolşevikler Alaşorda'yı kabul etmez ve ellerine güç geçtiğinde de Alaşorda'yı dağıtırlar.⁷¹ 20 Ağustos 1919'da milli hükümeti devirerek⁷² Rusya Federasyonu'na dahil bir Kazak Muhtar Cumhuriyeti kuruldu ve Orenburg şehri, bu özerk cumhuriyetin başkenti olarak ilan edilir. Komünist Parti Kazak Muhtar Cumhuriyeti'ni onun topraklarının dışında bulunan bir merkezden yönetir. Kazakça basılan matbaalar açılmış, edebiyat kitapları yayınlanmıştır. Süreli yayın organları kurulmuş, gazete ve dergiler çıkmaya başlar.⁷³ Böylece Kazakistan'da sosyalizm ve komünizmin baskısı altında güdümlü bir edebiyat ortaya çıkar.⁷⁴ Yeni kurulan Cumhuriyet ilk yıllarında Kazakistan'da birlik ve beraberlik sağlayamaz. Orenburg'da başlayan A. Baytursinov, C.Aytmatov ve M. Avezov, Kazakistan Muhtar Cumhuriyeti'nin yöneticileriyle aralarında doğan anlaşmazlık sonucunda Komünist Partisinden kovulup, görevlerinden atıldıktan sonra Taşkent'te açılan Kazak-Kırgız Halk Eğitimi Enstitüsü ile Bilim Komisyonu etrafında toplanan Kazak aydınlarına katılır.⁷⁵

20. yüzyıl, genelde Türkistan coğrafyası, özelde Kazak Türkleri için zor şartlar altında geçen bir yüzyıl olur. Yaşanan her türlü probleme karşılık özellikle aydın sınıfı, birlik ve beraberlik için canları pahasına ellerinden gelen her şeyi yapar. Yaşanan sıkıntıları aşmanın yolu olarak sadece kendi boylarını değil tüm Türk dünyasını harekete geçirmenin gerekliliğini büyük bir öngörüyle fark ederler. Kazak aydınları bu amaç için ortak bir Türklük şuuru oluşturmayı benimserler. Buna bağlı olarak da 'Türkistan' kavramının ve kavramın kapsadığı her türlü müşterekliği eserlerinde bayraklaştırırlar.⁷⁶

---

⁷¹ Koç, İşina, Korganbekov, *a.g.e.*, s.440.

⁷² Akar, Deniz, Bilecik, *a.g.e.*, s.57.

⁷³ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.529-530.

⁷⁴ Akar, Deniz, Bilecik, *a.g.e.*, s.57.

⁷⁵ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.529-530.

⁷⁶ Enver Kapağan, "20. Yüzyıl Başında Kazak Aydınlarında Türk ve Türkistan Şuuru", *Turkish Studies*, Sayı 10/4, Kış, Ankara, 2015, s.592.

Sovyet idaresinin kurulduğu 1920'li yıllarda, şair ve yazarlar üzerindeki ağır baskı, edebiyatı olumsuz yönde etkiler. Bu dönemde Sovyet ideolojisine uygun olarak sınıf çatışmalarını esas alan yeni eserler yazdırılır. Bundan dolayı edebiyatta bir gerileme olur. Milliyetçi şair ve yazarlar tutuklanmış, sürgüne gönderilir. 1930' dan sonra ise Sovyet ideolojisini kabul etmeyen sanatkarlar, bu defa öldürülmeye başlar. 20. yüzyıl Kazak edebiyatının en büyük temsilcileri sayılan Ahmet Baytursinov, Mircakıp Duvlat, Mağjan Cumabayulı gibi şair ve yazarlar, bu dönemde milliyetçi ve Türkçü çalışmalarından dolayı kurşuna dizilirler.⁷⁷

Bu dönem Kazak edebiyatında Sovyetler Birliği'ni, Komünist Parti'yi öven ve içi boş, kalitesiz eserler yazılmaya başlar. Kazak edebiyatçılarının, Rus Komünist yazarlarından Mayakovski ve Demyan Bedin'i örnek alan eserler yazmaları gerektiğine dair yanlış görüş ve takipçiler ortaya çıkar. Kazak şiirlerinin doğasına ve tarzına uymayan yapmacık ve Kazak nazmına yabancı olan şiir ölçüleri oluşmaya başlar. Bu eğilim 1920'li yılların sonuna kadar devam eder. Fakat bu eğilimden önce Mağcan'ın “Şolpan'ın Künesi” adlı hikâyesi, Avezov'un “Qaraş Qaraş Okıygası”, “Kökserek” hikâyeleri, “Qıyılı Zaman” romanı, Saken Seyfullin'in “Cer Qazgandar” adlı hikâyesi Kazak edebiyatındaki nesrin geliştiğini göstermektedir.⁷⁸

“Gerici” olarak nitelendirilen şair ve yazarlar Yazarlar Birliğinde bağımsız olarak çalışırlar. Mağcan, siyasi hayattan uzaklaşmak için Moskova'ya, Muhtar Avezov Leningrad'a gider. Cüsipbek Aytmatov, Şımkent'te kalarak bilimsel çalışmalarını sürdürür.⁷⁹

1930'lu yıllar Kazakların hiçbir zaman unutamayacağı yıllar olarak tarihe geçer. Bu yıllarda edebiyatta anlatılması gereken birçok önemli olaylar yaşanır. Ancak bunlar edebiyata yeterince yansımaz. 1920'li yılların sonunda Sovyet Hükümeti, kendisine göre belirlediği halk düşmanlarıyla olan mücadelesini sona erdirdikten sonra kendi ekonomisini iyileştirme kaygısına düşmüştür. İlk beş yıllık plan kabul edilir.. Bundan sonra da her beş yılda bu tür planlar kabul edilir. Tarihte bu süreç “beş yıllıklar”

---

⁷⁷ Şuayip Karakaş, “20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 2, Ankara, Ocak 1996, s.301.

⁷⁸ Koç, İşina, Korganbekov, a.g.e, s.440.

⁷⁹ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.556.

dönemi olarak adlandırılır. Ekonomiyi planlı şekilde geliştirme Kazakistan'ın ekonomisi ve kültüründe büyük değişikliklere neden olur. Yeni yeni şehirler, sanayi merkezleri kurulmaya başlanır. Kazakistan kültürü ve bilimi ilerlemeye başlamış, Kazakistan Devlet Üniversitesi, Kazakistan Pedagoji Enstitüsü, ziraat fakülteleri, tıp fakülteleri açılmaya başlanır.⁸⁰ Opera ve Bale tiyatrosu kuruldu, matbaacılık gelişerek, kitap yayımı hızlanır. Kazakistan'da yazarların, öğretmenlerin, sanatçıların kurultayları yapılır. Tüm bu faaliyetler aslında halka hizmet eden yazar, şair ve sanatkarların Komünist Parti'nin kurallarına uymalarına sağlama taktikleridir. Nitekim başarılı da olur. Bu dönem yazar, şairleri Komünist Partisinin yardımcıları olarak değerlendirildiler. Komünist Parti'nin politikasını desteklemeye başlarlar.⁸¹

1920'li yıllardaki edebiyatta, romantizm, eleştirel realizm gibi sayısız edebi akımlar meydana gelmişken, 1930'lu yıllardaki edebiyatta bu tür akımlar görülmez. Bu dönemde Kazak edebiyatı, yalnızca Komünist Parti'nin çağrısına kulak veren, heyecanı yapay, propagandacı edebiyat olarak gelişmeye başlar. Eskiden beri devam eden gelenek ve edebi örnekler ayaklar altında çiğnenerek, değerini yitirir. Edebiyat artık eskiyi ortadan kaldıran ve sadece yeniyi konu edinen ısmarlama bir edebiyata dönüşmüştür. Kazak edebiyatının lideri olan değerli nice kalem ustasını karalayan, milli kimliğini yitirerek, sadece kavga ve tartışma dolu bir edebiyat haline gelir.⁸²

Kazakistan yazarlarının I. Kurultay'ı, 12-18 Haziran 1934 tarihinde, Almatı'da gerçekleştirilir. Bu kurultayda İ. Cangüsirov "Kazak Sovyet Edebiyatının Bugünü ve Gelecekteki Görevleri" başlığını taşıyan bir bildiri sunar. Edebi tenkitle ilgili, İ.Kabilov, şiirle ilgili S. Mukanov, dramaturji ile ilgili M. Avezov, tiyatro ile ilgili O. Bekov bildiri sunar. Kurultayı kendisi de bir konuşma yapan Saken Seyfullin yönetti. 1934 yılında ise SSCB Yazarlarının I. Kurultayı oldu. Bu kurultaya 52 milletten temsilciler katılır ve yabancı ülkelere konuklar gelir. Kurultayı M.Gorki yönetir.⁸³

---

⁸⁰ Koç, İşina, Korganbekov, a.g.e. s.525.

⁸¹ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.571.

⁸² Koç, İşina, Korganbekov, a.g.e. s.526..

⁸³ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.574.

30'lu yıllardaki Kazak edebiyatının esas konusu, Sosyalist sistemin başarılarını dile getirir. Bu yıllarda nazmın lirizm, poem ve destan gibi türleri çoğalarak devam eder. Şiir türü Mağcan ile çıktığı noktaya kadar ulaşamaz.⁸⁴ Komünist partisi ile sosyalist gerçeklik bakış açısının getirdiği sınırlamalarla, önce Kazak şiiri tanışır. Bu dönemin Kazak şiirine konu olarak “Soyvet vatani”, “ülkenin sanayileştirilmesi”, “köylerin kolhozlaştırılması” vb. meseleler ele alınır. İnsan kavramı sadece yaptığı işle, görevle, meslekle, başarıyla vb. ilişkilerle ele alınır. İnsanın duyguları, düşünceleri ve tabiatla olan ilişkisinin ele alınması gerçeklerden uzaklaştırma ve siyasi bir hata olarak görülür. “Köy” unsurunu konu edinmiş şiirlerle, manzumelerde köylü insanı sosyalist toplumu geliştirmeye davet etme ve çiftçileri “yeni başarı ve zaferlere ulaşmaya” çağrılarını ele alınır. Bir diğer konu ise “vatan” konusudur. Vatani sevmek, onunla guru duymak ve onu korumak, her SSCB vatandaşının asli görevlerinden kabul edilerek, şiirler heyecan ve duygu yüklü ele alınır.⁸⁵

Bu dönemde nesir türü cesur adımlar atmış, kendilerini geliştiren nesir yazarları, diğer türlerde eserler veren edebiyatçılardan ayrı şekilde ortaya çıkmaya başlar. Kazak edebiyatında bağımsız bir saha olarak ortaya çıkmaya başlar. Bu dönemde nesir ve nesri geliştirme yolundaki arayışlar daha da derinleşir. Edebi eserler sayı ve nitelik bakımından iyi bir aşama kaydeder ve edebî bakımdan ise güzelleşir. Bu dönemde tarihi şahsiyetleri, ihtilal döneminin tasvirini, o günkü dönem gerçeklerini edebi şekilde anlatan romanlar ve hikâyeler yazılır. Kazak nesrinin deneme, hikâye ve roman türleri ayrıca gelişme gösterir. Bu yıllarda tiyatro, dram ve opera tiyatrosu olmak üzere ikiye ayrılır. Bunun yanında Kazakça eserleri yabancı dillere, yabancı eserleri Kazakçaya çevirme konularında büyük adımlar atılır.⁸⁶

1930'lu yıllar Sovyet döneminde önemli değişim ve yeniliklerin yaşandığı bir devre olur. Bu devrede siyasi ve sosyal düzen yenilendi, kültür hayatı değişim geçirir. Bütün

---

⁸⁴ Koç, İşina, Korganbekov, *a.g.e.*, s.529.

⁸⁵ *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.573-574.

⁸⁶ Koç, İşina, Korganbekov, *a.g.e.*, s.529.

bunlar edebiyatı da etkiler. Edebiyatta tür ve şekil konusunda yeni arayışlar gözlemlenir.⁸⁷

Bu yıllarda Kazak halkı iki büyük trajedik olaylar yaşar. 1932-1933 yılları arasındaki açlık ve 1937-1938 yıllarındaki sürgün olayı Kazak halkına büyük sıkıntı yaşatır. Toplum dünyasında böylesine ağır trajediler toplum gelişiminde, insan şuurunda, edebiyat, sanat ve bilim sahalarının gelişiminde olumsuz etkisini gösterir. Fakat Kazak edebiyatçıları her ne kadar sürgün görüp, hapishanelerde azap çekerek öldürülse de sanat ve edebiyat sahasında çalışmalar sürer, buna bağlı olarak da kültürel hayatta ilerlemeler sağlanır. 30'lu yıllar millî edebiyatın gelişmesinde önemli bir dönemdir. ⁸⁸

1950 yılından sonra resmî ideolojiye tepki olarak millî mirasa sahip çıkma, geçmişin önemli olaylarına ve büyük kahramanlarına karşı ilgi gösterme şeklinde ortaya çıkan akım bir kısım Kazak halkı ve aydınları arasında millî birlik ruhunu meydana getirmiş ve millî ruhu canlandırır.⁸⁹

3. Muhtar Avezov'un Takipçileri

Muhtar Avezov, yazmış olduğu hikâyeler, tiyatro oyunları, sayısız bilimsel makaleler ve Abay Yolu romanıyla Türk Dünyasına engin ansiklopedik bir kaynaktır. Bilimin, sanatın, edebiyatın sönmeyen bir meşalesidir. Muhtar Avezov ekolü, Kazakistan sınırını aşır Türk Dünyasını kucaklayacak kadar büyük, Aladağ'ın zirvesi kadar yücedir. Bu nedenledir ki Cengiz Aytmatov, Abiş Kekilbay, Kabdeş Cumadil, Şerhen Murtaza, Olcaz Süleyman, Muhtar Şahan, Kaltay Muhammedcan, Muhtar Magayun gibi usta kalemler, Prof. Dr. Zeynolla Kabdolov, Prof. Dr. Zeki Ahmetov, Prof. Dr. Rahmankul Bedirbay, Prof. Dr. Serik Kirabay, Prof. Dr. Tursımbek Kakişov, Prof. Dr. Äbdiwâli Qaydarow, Prof. Dr. İrmgali Nurgali gibi bilim adamlarında hep onun etkisi ve izleri vardır. ⁹⁰

---

⁸⁷*Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt 9, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.576.

⁸⁸Koç, İşina, Korganbekov, *a.g.e.*, s.529.

⁸⁹ Akar, Deniz, Bilecik, *a.g.e.*, s.58.

⁹⁰ Zeyneş İsmail; Ahmet Güngör, *Muhtar Avezov Hakkında Makaleler*, Bilig Yayınları, Ankara, 1997, s.III..

Avezov'un edebi kişiliğini onun takipçisi, yazar Cengiz Aytmatov şöyle ifade eder: *"Bence çağdaş Orta Asya edebiyatının düşüncesini ve komşularımızın ruhsal hayatını Avezov, zamanında Puşkin'in Rus edebiyatının gelişimini etkilediği gibi etkilemiştir. Büyük yazarın kitapları çok büyük güce sahiptir. Sen onları açarsın, onlar da seni."*⁹¹

Yine Cengiz Aytmatov: *"Ben yurt dışına gittiğimde her zaman arkamda iki manevi kuvvetin varlığını hissederim. Biri sözlü edebiyatımızın zirvedeki destanı Manas, diğeri de ünlü yazar, ağabeyim, saygı duyduğum insan Muhtar Avezov'dur. Ben bu ikisiyle her zaman her yerde övünç duymuşumdur."* diye söz etmiştir.⁹²

---

⁹¹ Ali Abbas Çınar, *a.g.m* s.16.

⁹² İsmail, Güngör, *"Makaleler"*, s.III.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

A. SES BİLGİSİ

1. Ünlüler

Türkçe, lehçeleri de dâhil olmak üzere ünlüler bakımından çok zengin bir dildir. Birçok dilde üç beş ünlü olduğu halde Türkçede ve tabii ki Türk lehçelerinde sekiz ve daha fazla ünlü bulunabilmektedir.⁹³ Kazak Türkçesi'nde beşi ince (*a,e,i,ö,ü*) dördü kalın (*a,ı,o,u*) olmak üzere dokuz ünlü vardır. Bunlardan; *ə* “*ä*” ünlüsü açık ve geniş-düz olarak telaffuz edilir.⁹⁴

1. 1. a sesi

a ünlüsü kısa, düz ve geniş bir art damak ünsüzüdür.⁹⁵

alma “*elma*” (I.1/1)

ağaç “*ağaç*” (I.1/3)

jaña “*yeni, çağdaş*” (I.2/396)

jaman “*kötü*” (I.1/32)

jay “*varlıklı, zengin*” (II.1/400)

al “*işte*” (I.1/54)

tamaşa “*oyun, eğlence*” (I.1/78)

basqa “*başka, diğer*” (II.1/77)

jaqsı “*iyi, güzel*” (I.1/288)

aşıl- “*açılmak*” (II.1/96)

⁹³ Nergis Biray; Ekrem Ayan; Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, *Çağdaş Kazak Türkçesi*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.17.

⁹⁴ Edt. Levent Doğan, *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Kriter Yayınları, İstanbul, 2007, s.167.

⁹⁵ Mehmet Kara, *Türkmen Türkçesi Grameri*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 23.

sal- “*yerleştirmek, koymak*” (II.1/111)

qal “*kalmak*” (I.3/78)

bağana “*demin, biraz önce*” (II.1/259)

qayta “*tekrar*” (I.3/231)

maqtan “*övinç, övgü*” (I.2/678)

tasta- “*bırakmak, terketmek*” (I.2/209)

bar- “*varmak, gitmek*” (II.1/531)

dala “*dışarı*” (II.1/518)

1. 2. ä sesi

ä (ə) ünlüsü z, açık ve ince bir ünlüdür.⁹⁶

äyel “*kadın*” (II.1/454)

däl “*tam, doğru, aynen*” (I.1/323)

närese “*nesne, eşya*” (II.1/477)

mäsele “*mesele, sorun*” (I.1/290)

bäri “*hepsi, tümü*” (II.1/63)

äke “*baba*” (I.1/489)

män “*mânâ, anlam*” (II.1/483)

päle “*bela, felaket*” (I.1/448)

äsirese “*özellikle, bilhassa*” (II.1/30)

jäne “*ve ,ile*” (II.1/56)

---

⁹⁶ Ş. K. Bekturov, *Qazaq Tili (Leksika, Fonetika, Morfologiya, Sintaksis)*, Atamura Baspası, Almatı, 2006, s.31.

äket “götürmek, alıp götürmek” (II.1/88)

äzirlen- “hazırlanmak” (I.1/262)

tärbiyele- “terbiye vermek, eğitmek” (II.1/401)

käri “yaşlı, ihtiyar” (II.1/440)

äzir “şimdi, şu anda” (I.1/228)

1. 3. e sesi

e sesi ince, geniş ve düz bir sestir. Ön damakta geniş, düz ve açık olarak telâffuz edilir.⁹⁷

tile- “dilemek, istemek” (I.1/328)

kedey “yoksul, fakir” (II.1/19)

tezek “tezek” (I.1/333)

izde- “aramak, bulmaya çalışmak” (II.1/37)

şet “kenar, uç, yabancı” (I.1/542)

nemene “ne oldu, ne” (I.1/485)

düniye “dünya” (II.1/105)

ber- “vermek” (I.2/690)

söyle- “söylemek, konuşmak” (II.1/182)

ezgile- “sürekli ezmek, sıkmak” (I.2/926)

es “akıl, us” (I.2/933)

küyew “damat, koca, eş” (II.1/221)

köyleg “gömlek” (I.3/20)

---

⁹⁷ Tuncer Gülensoy, *Kırgız Türkçesi Grameri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2016, s.20.

ülken “*büyük, kocaman, iri*” (I.3/76)

keyin “*sonra*” (I.3/88)

özge “*başka, ayrı*” (I.3/109)

qajet “*gerek, gerekli, lazım*” (I.3/232)

birge “*birlikte, beraber*” (I.3/295)

1. 4. ı sesi

Bu ünlü, arka damakta, düz, dar ve kalın bir ünlüdür.⁹⁸

mına “*bu, şu*” (II.1/220)

batıraq “*ırgat, rençber*” (II.1/231)

burın “*önceleri, daha önce*” (I.2/180)

jalğız “*yalnız, tek*” (I.2/182)

qızıq “*ilgi çekici, enterasan*” (I.2/207)

tırna- “*tırmalamak, tırnaklamak*” (I.2/222)

bılıq- “*düzensiz, karmakarışık olmak*” (I.2/240)

zorlıq “*zorluk, adaletsizlik*” (I.2/273)

jaqsı “*iyi, güzel*” (I.2/286)

qatın “*kadın, zevce, eş*” (I.2/300)

şıq- “*çıkmaq*” (I.3/38)

şın “*gerçek, doğru*” (I.3/205)

awıl “*köy*” (II.1/111)

aşıl- “*açılmak*” (II.1/96)

---

⁹⁸ Bekturov, a.g.e, s.31

1. 5. i sesi

i ünlüsü dar, düz ve kapalı olarak telâffuz edilir.⁹⁹

silkin- “*sarsılmak, silkinmek*” (I.1/3)

keşik “*gecikmek, geç kalmak*” (II.1/147)

tirşilik “*hayat, yaşam*” (I.1/7)

mâjilis “*meclis*” (II.1/171)

ürük- “*ürkmek, korkmak*” (I.1/ 27)

ãngime “*mesele, sohbet, söz*” (II.1/195)

küdik “*şüphe, kuşku*” (I.1/60)

izde- “*aramak, araştırmak*” (II.1/393)

tâjiribe “*deneme, tecrübe*” (I.1/153)

kâpir “*kafir*” (II.1/211)

ziyankes “*düşman, art niyetli*” (I.1/249)

kölik “*taşıt, araç*” (II.1/345)

seri “*yiğit, mert, delikanlı*” (I.1/333)

tipti “*hepten, hiç, çok*” (II.1/281)

serpin “*darbe, vuruş, tempo, hız*” (I.1/588)

pisir- “*pişirmek*” (II.1/291)

mezgil “*mevsim, sezon, süre*” (I.1/616)

ötirik “*yalan*” (I.2/174)

kiris- “*başlamak, girişmek*” (I.2/383)

---

⁹⁹ Gülensoy, a.g.e, s.21.

1. 6. o sesi

o ünlüsü kısa, yuvarlak ve geniş bir artdamak ünlüsüdür.¹⁰⁰

qorq- “*korkmak, ürkmek*” (II.1/390)

joq “*yok*” (I.1/9)

joldas “*yoldaş, arkadaş*” (I.1/54)

toqta- “*durmak, duraklamak*” (I.1/91)

osılay “*böyle, şöyle*” (I.1/174)

oşaq “*ocak, aile, yuva*” (I.1/322)

oqı- “*okumak*” (I.1/408)

oylan- “*düşünüp taşınmak*” (I.1/681)

qonaq “*konuk, misafir*” (I.2/251)

qos- “*katmak, birleştirmek*” (II.1/425)

topıraq “*toprak*” (II.1/448)

dostıq “*dosluk, arkadaşlık*” (II.1/521)

joralğı “*örf, adet, gelenek, görenek*” (II.1/534)

soz- “*çekmek, uzatmak, germek*” (II.1/519)

orta “*orta, yarı*” (II.1/410)

1. 7. ö sesi

ö ünlüsü açık, ince ve yuvarlak bir ünlüdür.¹⁰¹

köp “*çok, fazla*” (I.1/21)

---

¹⁰⁰ Kara, a.g.e, s.24

¹⁰¹ S.M. İsayev, *Qazaq Tili*, Öner Baspası, Almatı, 2013, s.12.

söz “söz” (I.1/62)

kör- “görmek, bakmak” (I.1/138)

böten “yabancı, el” (I.1/189)

ötkiz- “geçirmek” (I.1/207)

köz “göz” (I.1/245)

körikti “güzel, yakışıklı” (I.1/320)

öte “pek, çok” (I.1/327)

öltir- “öldürmek” (II.1/436)

öytip “ne yapıp edip” (II.1/520)

jön “hal, durum” (II.1/395)

öz “kendî” (II.1/287)

söyle- “söylemek, konuşmak” (II.1/220)

töle- “ödemek, ödeme yapmak” (II.1/151)

töseki “döşek, yatak” (II.1/115)

özge “başka” (II.1/62)

1. 8. u sesi

u ünlüsü dar, kalın ve kapalı bir ünlüdür.¹⁰²

şubır- “ard arda gelmek, katar olmak” (II.1/63)

usta- “tutmak, yakalamak” (I.1/86)

aşuwan- “kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek” (I.3/271)

---

¹⁰² M. Tomanov, *Qazaq Tiliniñ Tarihi Grammatikası (Fonetika, Morfologiya)*, Mektep Baspası, Almatı, 1981, s.8.

tukım “*soy, kök, sülale*” (II.1/51)

maqul “*doğru, uygun, makul*” (I.3/314)

urlıq “*hırsızlık*” (II.1/238)

tuwısqan “*akraba kimseler*” (II.1/13)

durıs “*doğru, dürüst, düzgün*” (I.3/314)

uq- “*anlamak, kavramak, bilmek*” (II.1/180)

quwan- “*sevinmek, mutlu olmak*” (I.3/182)

buz- “*bozmak*” (I.2/936)

sumdıq “*uğursuzluk, kötülük*” (I.2/924)

uyatsız “*utanmaz, arsız*” (I.2/831)

uş- “*uçmak*” (I.1/248)

suluv “*iyi, güzel*” (I.1/82)

juq- “*bulaşmak*” (I.1/ 27)

jumıs “*iş, hizmet*” (I.1/6)

urı “*hırsız,uğru*” (I.2/148)

sura- “*sormak, öğrenmek, istemek*” (I.2/269)

1. 9. ü sesi

ü ünlüsü kapalı, dar ve ince bir ünlüdür.¹⁰³

jür- “*gitmek, yürümek*” (I.2/283)

jüyrik “*bilge,hatip*” (I.2/240)

küşti “*güçlü, kuvvetli*” (I.2/222)

---

¹⁰³ Tomanov, a.g.e, s.8.

üyren- “öğrenmek” (I.2/198)

ülken “büyük, kocaman” (I.2/184)

tüsin- “anlamak, kavramak” (I.2/53)

jürek “kalp, yürek, gönül” (I.2/11)

süy- “sevmek, öpmek” (I.3/204)

jürgiz- “yürütmek, idare etmek” (II.1/4)

mümkün “mümkün, ihtimal” (II.1/53)

türlü “türlü, çeşitli” (II.1/108)

müşe “üye, aza” (II.1/149)

kün “gün, güneş” (II.1/190)

üy “ev, yuva” (II.1/220)

ükimet “hükümet” (II.1/291)

2. ÜNSÜZLER

Dilde ünlülerin dışında kalan seslerin her biri birer ünsüzdür. Ünsüzler, ses tellerinde ilk şekillerini almalarının ardından, ses yollarında daha belli engellerle karşılaşmak suretiyle yaratılan seslerdir. Türlerine göre bilhassa dilin, sonra dudakların, dişlerin, çenenin, damakların ve diğer ses organlarının büzülme, daralma, kapanma, gergin veya gevşek bulunma halleri neticesinde çeşitli vasıflara sahip ünsüzler oluşur. Ünsüzler çoğunlukla bir hamlede çıkan kısa seslerdir ve ünlüler gibi muhtelif uzunlukları yoktur. Bir kısım ünsüzlerin uzamaya meyilli süreklilik vasıfları bulunsa da, söz içinde hemen daima kısadırlar.¹⁰⁴

Kazak Türkçesinde 26 ünsüz vardır. Bunlar; “b, v, ç, g, ğ, d, j, z, y, k, q, l, m, n, ñ, p, r, s, t, w, f, x, h, ts, ç, ş, şs.” ünsüzleridir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Kenan Koç, Oğuz Doğan, *Kazak Türkçesi Grameri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.30.

¹⁰⁵ İsayev, a.g.e, 13.

2. 1. Dudak Ünsüzleri: b, p, m, w

Her iki dudağın birbirine veya alt dudağın üst dişlere dokunması ile boğumlanan patlayıcı ve sızıcı ünsüzlerdir.¹⁰⁶

2. 1. 1. b sesi

Sedalı ve patlayıcı bir ünsüzdür.¹⁰⁷

bağ “*bağ, bahçe*” (I.1/1)

berik “*sağlam, sert*” (I.1/12)

ber- “*vermek*” (II.1/682)

bar “*var*” (I.1/82)

bol- “*olmak*” (II.1/658)

sebeb “*sebeb, sorun, mesele*” (I.1/ 105)

bala “*çocuk, bebek*” (II.1/577)

basta- “*başlamak*” (I.1/114)

eñbek “*emek, iş*” (II.1/496)

täjiribe “*tecrübe, deneyim*” (I.1/153)

bura - “*döndürmek, çevirmek*” (II.1/473)

bayandama “*bildiri, rapor*” (I.1/168)

birge “*birlikte, beraber*” (II.1/427)

biyik “*yüksek, şanlı, şöhretli*” (I.1/ 253)

tärbiye “*terbiye, eğitim*” (II.1/410)

¹⁰⁶ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1992, s.48.

¹⁰⁷ B. A. Serebrennikov, N. Z. Gadjjeva, *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri*, (Çeviren; Tevfik Hacıev, Mstafa Öner), TDK Yayınları, Ankara, 2011, s.38.

başqa “*başka, diğər*” (II.1/270)

bay “*zengin, varlıklı*” (II.1/130)

2. 1. 2. p sesi

Tonsuz ve patlayıcı bir ünsüzdür. ¹⁰⁸

jalpı “*genel, ortak*” (I.1/264)

kempir “*yaşlı, ihtiyar*” (II.1/440)

apa “*abla, anne*” (I.1/277)

topıraq “*toprak*” (II.1/444)

şöp “*ot*” (I.1/289)

apar- “*götürmek, ulaştırmak*” (II.1/453)

pışaq “*bıçak*” (I.1/296)

päle “*bela, felaket*” (II.1/506)

köp “*çok, fazla*” (I.1/308)

pisir- “*pişirmek, haşalmak*” (II.1/293)

jawap “*cevap, yanıt*” (I.1/311)

appaq “*temiz, saf, dürüst, beyaz*” (II.1/363)

panasız “*evsiz, barksız, kimsesiz*” (I.1/365)

sorpa “*çorba*” (II.1/400)

ädepti “*edepli, görgülü*” (I.1/404)

jalpak “*uçsuz, bucaksız, yayvan, yassı*” (II.1/182)

tap- “*bulmak, kazanmak*” (II.1/26)

---

¹⁰⁸ Günay Karağaç, *Türkçenin Ses Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2018, s.64.

2. 1. 3. m sesi

Tonlu ve akıcı bir ünsüzdür. ¹⁰⁹

mol “*bol*” (I.1/68)

tömen “*aşağı*” (II.1/451)

mäsele “*sorun, mesele*” (I.1/74)

amanat “*emanet*” (II.1/541)

mürdem “*hiç, kesinlikle, tamamen*” (I.1/85)

minez “*huy, karakter*” (II.1/589)

järdem “*yardım*” (I.1/107)

tamaq “*yemek, aş*” (II.1/638)

umit- “*unutmak*” (I.1/124)

min- “*binmek*” (II.1/530)

men “*ile*” (I.1/127)

umtil- “*ileri atılmak*” (II.1/290)

mısal “*misal, örnek*” (I.1/151)

jaman “*kötü*” (I.1/226)

sälem “*selam, merhaba*” (I.1/212)

maman “*uzman*” (I.1/289)

tım “*çok, pek çok*” (I.1/348)

mısıq “*kedî*” (I.1/583)

ğılım “*ilim, bilim*” (I.1/700)

---

¹⁰⁹ Sezai Güneş, *Türk Dili Bilgisi*, D.E.Ü Rektörlük Matbası, İzmir, 1999, s.48.

namıs “namus, ar” (I.2/7)

2. 1. 4. w sesi

Tonlu ve geniş geçitli, yumuşak ünsüzdür.¹¹⁰

şaruwa “köylü, çiftçi, iş, çalışma” (II.1/576)

awıl “köy” (II.1/567)

juwsa- “nefeslenmek, soluklanmak” (II.1/561)

quwan- “sevinmek” (II.1/543)

suw “su” (II.1/487)

täwekel “tevekkül” (II.1/419)

suwır- “çıkarmak” (II.1/229)

küwe “güve” (II.1/161)

bawır “kardeş” (I.3/278)

awız “ağız” (I.3/268)

saw “sağ, diri” (I.3/225)

dawıs “ses” (I.3/206)

tuw- “doğmak, dünyaya gelmek” (I.3/141)

özewre- “bir şeyi tekrar tekrar sormak, gözü gibi bakmak” (I.3/109)

awır “ağır, çetin, büyük” (I.2/821)

tuwralı “hakkında, ilgili” (I.2/636)

wäde “ant, yemin” (I.2/582)

---

¹¹⁰ Mustafa Öner, Bugünkü Kıpçak Türkçesi, TDK, Ankara, 2013, s.6.

2. 2. Diş-Dudak Ünsüzleri: v, f

Bu sesler alt dudak ile üst dişlere dokundurulmasıyla elde edilirler. Bu bölgede çıkarılan sesler f ve v sesleridir.¹¹¹

2. 2. 1. v sesi

v sesi tonlu ve sızıcı bir ünsüzdür.¹¹²

samavır “*semaver*” (I.1/322)

avtomobil “*otomobil*” (I.2/914)

revolyursiyoner “*ihtilâlcı, devrimci*” (I.2/876)

zavod “*fabrika*” (II.1/443)

2. 2. 2. f sesi

Sedasız ve sızıcı bir ünsüzdür.¹¹³

fantaziya “*hayal gücü, fantezi*” (I.1/694)

telefon “*telefon*” (I.2/562)

konfiskele- “*kamulaştırmak, el koymak*” (II.1/162)

feodal “*derebeyi*” (I.1/28)

2. 3. Diş Ünsüzleri: d, t, n, z, s

Dil ucunun veya dil tacının üst dişlere, diş etine veya diş eti-damak sınırına dokunması ve yaklaşması ile boğumlanan ünsüzlerdir.¹¹⁴

2. 3. 1. d sesi

Bu ses tonlu ve patlayıcı bir ünsüzdür.¹¹⁵

---

¹¹¹Karağaç, *a.g.e.*, s.35.

¹¹² Mustafa Volkan Coşkun, *Türkçenin Ses Bilgisi*, Bile Kültür Sanat, İstanbul, 2016, s.58.

¹¹³ Kara, *a.g.e.*, s.34.

¹¹⁴ Zeynep Korkmaz, 1992, s.46.

¹¹⁵ Serebrennikov, Gadjeva, *a.g.e.*, s.38.

älde “*ya da, yoksa*” (I.1/8)

tañda- “*seçmek, seçip almak*” (I.1/34)

däv “*çok büyük, iri, dev*” (I.1/88)

payda “*fayda, yarar*” (I.1/151)

kerdeñde- “*gurulanmak, kendini beğenmek*” (I.1/159)

adam “*adam, insan, halk*” (I.1/189)

izde- “*aramak, araştırmak*” (I.1/213)

damı- “*ilerlemek, gelişmek*” (I.1/291)

Quday “*Allah*” (I.1/308)

alda “*önde, ilerde*” (II.1/600)

kindik “*göbek, merkez*” (II.1/581)

kezdes- “*buluşmak, görüşmek*” (II.1/578)

dawrıq- “*bağırmaq çağırmaq, yüksek sesle konuşmaq*” (II.1/567)

ikemde- “*uyarlamak, benimsemek, sahiplenmek*” (II.1/505)

qamdan – “*hazırlanmaq*” (II.1/431)

qundaq “*kundak*” (II.1/379)

durıs “*doğru, dürüst*” (II.1/382)

2. 3. 2. t sesi

Tonsuz ve patlayıcı bir ünsüzdür.¹¹⁶

tentek “*haylaz, yaramaz*” (II.1/394)

xat “*mektup, yazı*” (II.1/389)

---

¹¹⁶ Tufan Demir, Türkçe Dilbigisi, Kurmay Yayınları, Ankara, 2006, s.39.

tüs- “*düşmek, inmek*” (II.1/373)

jet- “*yetmek, varmak, ulaşmak*” (II.1/339)

tap- “*bulmak*” (II.1/306)

talap “*istek, talep, görev*” (II.1/284)

ayt- “*söylemek, konuşmak*” (II.1/243)

taza “*temiz*” (II.1/231)

tek “*tek, sadece, yalnız*” (II.1/189)

tärtipti “*tertipli, düzenli*” (II.1/171)

kötek “*eyvah!, aman!*” (II.1/157)

tätti “*tath, lezzetli*” (I.1/41)

tez “*tez, çabuk*” (I.1/57)

tiy- “*değmek, dokunmak*” (I.1/71)

jigit “*yiğit, delikanlı*” (I.1/82)

tanıs- “*tanişmak*” (I.1/107)

zerttevşi “*araştırmacı, incelemeci*” (I.1/164)

2. 3. 3. n sesi

n ünsüzü tonlu ve geniş geçitli, yumuşak geniz ünsüzüdür.¹¹⁷

min “*eksiklik, kusur*” (I.1/11)

nege “*niye, niçin*” (II.1/299)

nelikten “*neden, niçin*” (I.1/33)

ülken “*büyük, kocaman*” (II.1/334)

---

¹¹⁷ Gülensoy, a.g.e, s.62.

quntsız “*dikkatsiz, ilgisiz*” (I.1/32)

şın “*doğru, gerçek*” (II.1/273)

qunarsız “*verimsiz, çorak, etkisiz*” (I.1/35)

nemene “*ne oldu*” (I.1/ 42)

endi “*şimdi*” (II.1/259)

minez “*huy, karakter*” (II.1/383)

janım “*canım*” (II.1/395)

sen- “*inanmak, güvenmek*” (II.1/438)

mine “*işte*” (II.1/504)

orın “*yer, mekân*” (II.1/516)

ün “*ses, seda*” (I.3/206)

saxna “*sahne*” (I.3/198)

2. 3. 4. z sesi

Bu ses tonlu ve sızıcı bir ünsüzdür.¹¹⁸

öz “*kendi*” (I.1/14)

awız “*ağız*” (I.1/20)

minez “*huy, karakter*” (I.1/23)

uzat- “*uzatmak, kızını evlendirmek*” (I.1/46)

tez “*çabuk, tez*” (I.1/57)

üzir “*hazır, şimdi, şu anda*” (I.1/74)

özger- “*değişmek, farklılaşmak, yer değiştirmek*” (I.1/139)

---

¹¹⁸ Coşkun, 2016, s.58.

jalğız “yalnız, tek” (I.1/589)

qızıl “kızıl, kırmızı” (I.3/74)

kez “zaman, süre, vakit” (I.3/87)

ziyankes “düşman, art niyetli” (I.3/129)

sezim “duygu, his” (I.3/251)

zorla- “zorlamak, zor kullanmak” (II.1/28)

qazir “şimdi, şu anda” (II.1/108)

mazaq “alay, dalga” (II.1/371)

uzaq “uzak, irak, uzun” (II.1/529)

mäz “sevinçli, mutlu” (II.2/14)

tiz- “dizmek, sıralamak” (II.2/111)

2. 3. 5. s sesi

s ünsüzü tonsuz ve sızıcı bir ünsüzdür. ¹¹⁹

sal- “koymak, yerleştirmek” (II.2/119)

jaqşıla- “övmek, methetmek” (II.2/65)

sabaq “ders, örnek” (II.2/37)

ras “doğru, gerçek” (II.2/25)

solay “şöyle, böyle” (II.2/8)

töseq “döşek, yatak” (II.2/4)

jumıs “iş, çalışma” (II.1/751)

alıs- dövüşmek, vuruşmak” (II.1/667)

---

¹¹⁹ Karağaç, a.g.e, s.34.

başşı “yönetici, idareci” (II.1/642)

dostıq “dostluk” (II.1/521)

pısqır- “burnundan gürültüyle soluk vermek” (II.1/494)

suw “su” (II.1/487)

siyaqtı “benzer, gibi” (II.1/443)

bas “bas” (II.1/378)

süyen- “dayanmak, yaslanmak” (II.1/284)

basta- “başlamak” (II.1/163)

söyles- “konuşmak, söyleşmek” (II.1/77)

tuwısqan “akraba” (II.1/13)

sandıq “sandık” (II.1/1)

qısqası “kısa” (I.3/288)

2. 4. Diş-Damak Ünsüzleri: ç, j, ş

Dil tacının diş yuvaları ile ön damak arasındaki bölgeye dokunması ile boğumlanan ünsüz türleridir.¹²⁰

2. 4. 1. ç sesi

ç ünsüzü patlayıcı ve tonsuz bir ünsüzdür.¹²¹

uçaske “arsa, arazi” (I.2/720)

2. 4. 2. j sesi

j ünsüzü tonlu ve sızıcı bir ünsüzdür.¹²²

¹²⁰ Korkmaz, 1992, s.45.

¹²¹ Mustafa Volkan Coşkun, *Türkçenin Ses Bilgisi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.72.

¹²² Gülensoy, a.g.e, s.75.

jurt “*halk, vatan*” (I.2/658)

qajet “*gerek, gerekli*” (I.2/670)

jazala- “*cezalandırmak*” (I.2/683)

joq “*yok*” (I.2/704)

jıyna- “*toplamak, yığmak, insanları bir araya getirmek*” (I.2/723)

jer “*yer, mekân*” (I.2/764)

jat “*düşman, yakışsız*” (I.2/774)

janjal “*kavga, çatışma*” (I.2/804)

renjit- “*üzmek, kırmak*” (I.2/859)

joldastar “*arkadaşalar*” (I.2/952)

jastar “*gençler*” (I.3/61)

jür- “*yürümek, gitmek*” (I.3/97)

jönel- “*çabuk, aceleyle çıkıp gitmek*” (I.3/146)

jaqsı “*iyi, güzel*” (I.3/217)

mäjilis “*oturum, toplantı*” (I.3/283)

jemis “*meyve*” (I.3/294)

jiber- “*göndermek*” (II.1/4)

jol “*yol*” (II.1/78)

jeñ- “*yenmek, üstün gelmek*” (II.1/302)

jañağı “*deminki, az önceki*” (II.1/416)

jetis- “*sevinmek, mutlu olmak, erişmek*” (II.1/490)

järdäm “*yardım*” (II.1/520)

jılıqı “at” (II.1/567)

jiyen “yeğen” (II.1/604)

2. 4. 3. ş sesi

ş ünsüzü sedasız ve sızıcı bir ünsüzdür.¹²³

şığar- “çıkar-, boşaltmak” (II.1/626)

şirkin “keşke, zavallı, biçare” (II.1/640)

şıq- “çıkmaq” (II.1/642)

şoşı- “çok korkmak, ödü kopmak, ürkemek” (II.1/675)

eşteñe “hiçbir şey” (I.1/239)

eş “hiç, hiçbir” (II.1/693)

endeşe “öyleyse, demek ki” (II.1/750)

keşki “akşamki” (II.2/6)

şatas- “aklı karışmak, kafası karışmak” (II.2/81)

şal “ihtiyar, yaşlı” (I.1/146)

quşaqta- “kucaklamak, sarmak” (II.2/111)

alğaşqı “ilk, evvelki” (II.2/135)

tınışsızdan- “rahatsız olmak, sabırsızlanmak” (II.2/186)

baqşa “bahçe” (I.1/1)

ağaş “ağaç” (I.1/9)

üşin “için” (I.1/58)

şın “gerçek, doğru” (I.1/90)

---

¹²³ Kara, a.g.e, s.37.

uş- “*uçmak*” (I.1/248)

2. 5. Ön Damak Ünsüzleri: l, r, y, g, k

Dil sırtının ön tarafı ile ön damak arasında boğumlanan ünsüzlerdir.¹²⁴

2. 5. 1. l sesi

Tonlu yumuşak ve akıcı ünsüzdür.¹²⁵

alma “*elma*” (I.1/1)

köñildi “*neşeli, mutlu*” (I.1/ 39)

kel- “*gelmek*” (I.1/1)

al “*işte, işte bu*” (I.1/54)

bala “*çocuk*” (I.1/78)

bul “*bu*” (I.1/111)

arala- “*gezmek*” (I.1/141)

ülken “*büyük, kocaman*” (I.1/189)

qal-“*kalmak*” (I.1/240)

qulaq “*kulak*” (I.1/268)

laqap “*yalan*” (I.1/301)

jil “*yıl*” (I.1/350)

maqul “*uygun, makul*” (I.1/457)

qala “*şehir*” (I.1/514)

alıs “*uzak*” (I.1/561)

---

¹²⁴ Korkmaz, 1992, s.118.

¹²⁵ Öner, a.g.e, s.8.

2. 5. 2. r sesi

r ünsüzü tonlu ve titrek bir ünsüzdür.¹²⁶

ömir “*ömür, hayat*” (I.1/583)

kir- “*girmek*” (I.1/583)

şara “*çare, önlem*” (I.1/591)

riza “*razı, memnun*” (I.1/621)

ras “*doğru, gerçek*” (I.1/660)

barlıq “*tüm, hep, bütün*” (I.1/684)

bar “*var*” (I.1/705)

kör- “*görmek, bakmak*” (I.1/714)

kerek “*gerek, lazım*” (I.2/33)

ötirik “*yalan*” (I.2/63)

renji- “*küsmek, incinmek*” (I.2/82)

ürkit- “*korkutmak, ürkütmek*” (I.2/283)

urı “*hırsız, uğru*” (II.1/230)

arız “*istek, dilek*” (II.1/309)

sura- “*sormak*” (II.1/465)

2. 5. 3. y sesi

Bu ses tonlu, sürekli ve yumuşak bir ünsüzdür.¹²⁷

üy “*ev*” (II.1/467)

---

¹²⁶ Coşkun, 2008, s.70.

¹²⁷ Koç, Doğan, a.g.e, s.49.

qalay “*nasıl*” (II.1/492)

üyir- “*bir araya toplamak, yığmak*” (II.1/509)

süy- “*sevmek, beğenmek*” (II.1/526)

ayt- “*söylemek, konuşmak*” (II.1/580)

qayt- “*geri dönmek*” (II.1/636)

payda “*fayda, yarar*” (II.1/649)

bayqa- “*gözlemek, kontrol etmek*” (II.1/677)

moyın “*boyun*” (II.1/688)

bay “*zengin, varlıklı*” (II.1/701)

kedey “*yoksul, fakir*” (II.2/21)

äyel “*kadın*” (II.2/126)

üyren- “*öğrenmek*” (I.2/198)

oy “*düşünce, akıl*” (I.2/193)

aynı- “*vazgeçmek*” (I.2/181)

qay “*hangi*” (I.2/93)

küy “*hâl, durum*” (I.2/72)

2. 5. 4. g sesi

g ünsüzü sedalı ve patlayıcı bir ünsüzdür.¹²⁸

jigít “*yiğit, delikanlı*” (I.2/93)

älgí “*demin, biraz önce*” (I.2/322)

iygílik “*iyilik, hayırlı iş*” (II.2/9)

---

¹²⁸ Serebrennikov, Gadjeva, *a.g.e.*, s.38.

özger- “değişmek, farklılaşmak, yer değiştirmek” (I.2/353)

jügir- “koşmak” (II.1/732)

gül “çiçek” (I.2/363)

ilgeri “ileri” (II.1/714)

böget “engel” (II.1/646)

özge “başka” (II.1/638)

tügil “bir tarafa” (I.2/369)

nege “niçin, niye” (II.1/602)

kürgey “siper, kuytu yer” (II.1/387)

bügin “bugün” (II.1/363)

2. 5. 5. k sesi

g ünsüzü tonsuz ve patlayıcı bir ünsüzdür.¹²⁹

kel- “gelmek” (I.1/1)

tirşilik “hayat, ömür” (I.1/7)

köñildi “mutlu, neşeli” (I.1/ 39)

küdik “şüphe, kuşku” (I.1/74)

kiyim “giysi” (I.1/86)

kezek “sıra” (I.1/127)

äke “baba” (II.1/640)

tentek “afacan, yaramaz” (I.1/229)

kör- “görmek” (I.1/276)

---

¹²⁹ Karağaç, a.g.e, s.34.

ülken “büyük” (II.1/725)

köleñke “gölge” (I.1/425)

kerek “gerek, lazım” (I.1/519)

kösege “bereket” (II.1/662)

külki “gülüş, alay” (I.1/596)

körset- “göstermek” (II.1/181)

keşegi “düñkü” (II.1/250)

kez “zaman, süre” (II.1/364)

keyin “sonra” (II.1/440)

küşey- “güçlenmek, şiddetlenmek” (II.1/629)

bölek “ayrı, farklı” (II.1/709)

irkil- “irkilmek, duraksamak” (II.2/209)

kün “gün” (II.1/634)

kisi “kişi” (II.1/589)

2. 6. Arka Damak Ünsüzleri: ğ, q, x, ñ

Dilin arka kısmının arka damağa yaklaştırılması veya değdirilmesi esnasında teşekkül eden ünsüzlerdir.¹³⁰

2. 6. 1. ğ sesi

ğ ünsüzü tonlu ve sızıcı bir ünsüzdür.¹³¹

qarağım “evladım, yavrum” (II.1/601)

¹³⁰ Güneş, a.g.e, s.47.

¹³¹ Kara, a.g.e, s.34.

şığar- “*çıkarmak*” (II.1/626)

jalğız “*yalnız, tek*” (II.1/673)

qarañğı “*karanlık*” (II.1/676)

sadağa “*sadaka, hayır*” (II.2/88)

bayağı “*önceki*” (II.2/162)

ğılım “*ilim*” (I.1/584)

ağa “*ağabey*” (II.2/169)

qızğan- “*kıskanmak*” (II.2/186)

jağalay “*sırayla*” (II.2/191)

ğışıq “*aşık*” (II.2/221)

ağaş “*ağaç*” (I.1/55)

bağ “*bağ, bahçe*” (I.1/66)

bağana “*demin, bira önce*” (I.1/94)

nığız “*sağlam, güçlü*” (I.1/155)

joğalt- “*kaybetmek*” (I.1/209)

alğaş “*ilk*” (I.1/233)

mağına “*anlam, mana*” (I.1/284)

bağıt “*yön, istikamet*” (I.1/574)

2. 6. 2. q sesi

q ünsüzü sedasız ve patlayıcı bir ünsüzdür.¹³²

jaqsı “*iyi, güzel*” (I.1/ 586)

---

¹³² Serebrennikov, Gadjeva, *a.g.e.*, s.38.

mısıq “*kedı*” (I.1/583)

bıraq “*fakat, ama*” (I.1/574)

Qazakstan “*Kazakistan*” (I.1/583)

qajet “*gerek, lazım*” (I.1/577)

qıl- “*yapmak, etmek*” (I.1/555)

baqşa “*bahçe*” (I.1/532)

uzaq “*uzun*” (I.1/525)

qala “*şehir*” (I.1/514)

qonaq “*misafir*” (I.1/513)

uq- “*anlamak, kavramak*” (I.1/503)

jumbaqta- “*imalı konuşmak*” (I.1/482)

qayırılı “*hayırlı*” (I.1/452)

qısqa “*kısa*” (I.1/439)

qız “*kız*” (I.1/434)

qara- “*bakmak*” (I.1/420)

aq “*hak*” (I.1/392)

qımbat “*değerli, pahalı*” (I.1/371)

qaljında- “*şaka yapmak, şakalaşmak*” (I.1/312)

qırıq “*kırk*” (I.1/296)

qosıl- “*katılmak, eklenmek*” (I.1/280)

oquvşı “*öğrenci*” (I.1/267)

toqta- “*durmak*” (I.1/240)

qayt- “geri dönmek” (I.1/200)

qayta “tekrar” (I.1/151)

2. 6. 3. x sesi

x ünsüzü tonsuz ve sızıcı bir ünsüzdür.¹³³

mäslixat “müşavere” (I.1/301)

xal “hâl, durum” (I.1/517)

xareket “hareket” (I.1/693)

maxabbat “sevgi, aşk, muhabbet” (I.2/11)

xoş “hoş” (I.2/401)

xabar “haber, rapor” (I.2/411)

saxha “sahne” (I.2/452)

xabarla- “haber vermek” (I.2/562)

xat “yazı, mektup” (II.1/54)

xan “han” (II.1/165)

2. 6. 4. ñ sesi

ñ ünsüzü tonlu ve yumuşak bir ünsüzdür.¹³⁴

eñ “hiç” (I.1/14)

jaña “yeni” (I.1/19)

tañda- “seçmek” (I.1/34)

köñildi “mutlu” (I.1/39)

---

¹³³ Karağaç, a.g.e.,s.34.

¹³⁴ Öner, a.g.e, s.10.

jañalıq “yenilik” (I.1/78)

kerdeñde- “gururlanmak” (I.1/159)

ãngime “sohbet, hikaye, mesele” (I.1/173)

ešteñe “hiçbir şey” (I.1/239)

soñ “sonra” (I.1/273)

üñil- “dikkatle bakmak” (I.1/301)

köleñke “gölge” (I.1/416)

toñqılda- “söylenmek, homurdanmak” (I.2/551)

eñbek “emek, iş” (I.2/563)

öñşeñ “hep, hepsi, tamamen” (II.1/127)

tıñda- “dinlemek” (II.1/177)

meñger- “yönetmek” (II.1/291)

qarañğı “karanlık” (II.1/299)

3. SES UYUMU

3. 1. Ünlü Uyumları

3. 1. 1. Damak Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)

Yalın veya eklerle uzatılmış olan Türkçe kelimelerde, ilk hecede bulunan ünlünün taşıdığı kalınlık-incelik özelliğinin diğer hecelerde de devam etmesi kuralıdır. Başlangıçtan bugüne kadar Türkçenin her devrinde hâkim olan kalınlık-incelik uyumu, Kazak Türkçesinde de oldukça düzenlidir. Kelimenin ilk hecesinde kalın ünlü varsa onu takip eden hecelerdeki ünlüler de kalın ünlülerdir. İlk hece ince bir ünlüyle başlamışsa yine onu takip eden ünlüler de ince ünlülerdir.¹³⁵

¹³⁵ Biray, Ayan, Ercilasun, a.g.e., s.22.

3. 1. 1. 1. Kalın Ünlülerde

a: Kelimenin ilk hecesinde “a” sesi varsa sonraki hecelerde “a” veya “ı” kalın ünlüleri takip eder:

ağaçları “*ağaçları*” (I.1/55)

tamaşa “*eğlence*” (I.1/66)

yanında “*yanında*” (I.1/84)

aytayıq “*söyleyelim*” (II.5/144)

balalar “*çocuklar*” (II.5/172)

anıqta- “*açıklamak*” (II.5/43)

qarında “*kardeş*” (II.3/625)

o: Kelimenin ilk hecesinde “o” sesi varsa, onu takip eden hecelerde “a” “u”

veya “ı” ünlüleri takip eder:

toqtañdar “*durunuz*” (I.1/91)

tolımız “*yolumuz*” (II.5/58)

olarıñ “*onların*” (II.5/48)

osılay “*böyle*” (II.5/31)

joğarı “*yukarı*” (II.4/117)

qolınan “*kolından*” (II.4/99)

dostıq “*dostluk*” (II.4/59)

qorıqpa “*korkma*” (II.4/34)

qosılıp “*katılıp*” (II.3/553)

ı: Kelimenin ilk hecesinde “ı” sesi varsa onu takip eden hecelerde “i” veya “a” kalın ünlüleri takip eder:

mıltıqqa “tüfeğe” (II.3/620)

ıstıq “sıcak” (II.3/564)

şıqqan “çıkan” (II.3/493)

mınalar “bunlar” (II.3/275)

bılıq “karmakarışık” (II.3/217)

tıñdasañşı “dinlesene” (II.2/614)

jılağanday “ağlayacak gibi” (II.2/412)

jılđa “yılđa” (II.3/109)

3. 1. 1. 2. İnce Ünlülerde

e: Kelimenin ilk hecesinde “e” sesi varsa sonraki hecelerde “e” veya “ı” ünlüleri takip eder:

keseldi “dertli” (II.3/107)

ekinşi “ikinci” (II.3/139)

keledi “geldi” (II.3/198)

esikten “kapıdan” (II.3/232)

esimizdi “aklımızı” (II.3/269)

kerekti “gerekli” (II.3/311)

körset “göster” (II.3/431)

endeşe “öyleyse” (II.3/574)

i: Kelimenin ilk hecesinde “i” sesi varsa onu takip eden hecelerde “i” veya “e” ünlüleri gelir:

isimizdiñ “işimizin” (II.3/582)

işinde “içinde” (II.3/615)

kiyimlerin “*giysilerin*” (II.3/652)

jigit “*yiğit, delikanlı*” (II.3/674)

kiyinip “*giyinip*” (II.3/677)

bizdeki “*bizimki*” (II.3/706)

tiliñdi “*dilini*” (II.3/727)

birge “*birlikte*” (I.1/102)

ö: Kelimenin ilk hecesinde “*ö*” sesi varsa onu takip eden hecelerde “*ü*”, “*e*” ve “*i*” ünlüleri takip eder.

özge “*başqa*” (I.1/107)

öziñizdi “*kendinizi*” (I.1/140)

söziñ “*sözün*” (I.1/181)

köñildi “*mutlu*” (I.1/207)

körsetip “*gösterip*” (I.1/212)

köleñke “*gölge*” (I.1/416)

köñilderiñde “*gönüllerinde*” (I.1/634)

könbeymin “*ikna olmuyorum*” (I.1/702)

ü: Kelimenin ilk hecesinde “*ü*” sesi varsa onu takip eden hecelerde “*ü*”, “*e*” ve “*i*” ünlüleri takip eder.

jüregi “*yüreği, kalbi*” (I.2/11)

büginge “*bugüne*” (II.3/214)

ülken “*büyük*” (II.3/131)

jürerde “*yürür de*” (II.2/570)

büldir- “*ara bozmak*” (II.2/343)

bükil “*bütün*” (II.2/252)

ündeme “*konuşma*” (II.2/169)

küledi “*güler*” (II.2/158)

3. 1. 2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Dudak uyumu Türkçe kelimelerin ilk hecelerinde bulunan ünlülerin düz veya yuvarlak oluşuna göre, takip eden hecelerdeki ünlülerin, kelimenin ilk hecesi düz ünlü ise düz olarak, yuvarlak ünlü ise dar yuvarlak ve geniş düz olarak gelmesi kuralıdır.¹³⁶ Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi Kazak Türkçesinde de (birleşik kelimeler ve ağızlardaki söylenişler istisna) “o” ve “ö” kök hecenin dışında bulunmaz. Türkiye Türkçesinden farklı olarak “u” ve “ü” de ikinci ve onu takip eden hecelerde bulunmaz. Bunların yerine “ı”, “i”, ve “e” ünlüleri yer alır.¹³⁷

3. 1. 2. 1. Düz Ünlüler

a: Kelimenin ilk hecesinde “a” ünlüsü bulunuyorsa, bu ünlüyü “a” ve “ı” ünlüleri gelir.

jaraydı “*tamam*” (II.2/117)

qarağanda “*baktığında*” (II.2/106)

başsımız “*yöneticimiz*” (II.2/56)

jaqsı “*iyi*” (II.1/740)

qasında “*yanında*” (II.1/737)

tanıs- “*tanışmak*” (II.1/585)

e: İlk hecede “e” ünlüsü bulunuyorsa, onu takip eden hecelerde “e” ve “i” ünlüleri gelir.

keledi “*gelir*” (II.1/564)

---

¹³⁶ Korkmaz, 1992, s.104.

¹³⁷ Biray, Ayan, Ercilasun, a.g.e., s.24.

keregi “gereği” (II.1/547)

jetisken “sevinmiş” (II.1/490)

erkekter “erkekler” (II.1/448)

senderdi “sizleri” (II.1/436)

endi “şimdi” (II.1/374)

ı: Kelimenin ilk hecesinde “ı” ünlüsü varsa, daha sonraki hecelerde “ı” ve “a” ünlüleri gelir.

şığar- “çıkarmak” (I.1/13)

minaw “bu” (I.1/65)

qızdar “kızlar” (I.1/78)

řınıñdı “doğrusunu” (I.1/89)

qısqası “kısqası” (I.1/119)

qızar- “kızarmak” (II.2/585)

ı: İlk hecedeki “ı” ünlüsünden sonraki hecelerde “ı” ve “e” ünlüleri gelir.

minip “binip” (II.2/594)

kiyin- “giyinmek” (II.2/628)

işine “içine” (II.3/58)

mine “işte” (II.3/120)

birik- “birikmek” (II.1/164)

3. 1. 2. 2. Yuvarlak Ünlüler

o: Kelimenin ilk hecesinde “o” ünlüsü varsa sonraki hecelerde “a” ve “ı” ünlüleri gelir.

osında “burada” (II.3/201)

joldastar “arkadaşlar” (II.3/229)

olar “onlar” (II.3/239)

qorqıt- “korkutmak” (II.3/273)

qoldarında “ellerinde” (II.3/387)

joğarı “yukarı” (II.4/117)

ö: Kelimenin ilk hecesinde “ö” ünlüsü varsa sonraki hecelerde “e” ve “i” ünlüleri gelir.

özgeler “başkaları” (II.4/141)

öltir- “öldürmek” (II.4/158)

köleñke “gölge” (II.5/6)

sözimdi “sözümü” (II.5/84)

körin- “görünmek” (II.5/136)

tömen “aşağı” (II.5/299)

u: Kelimenin ilk hecesinde “u” ünlüsü varsa sonraki hecelerde “a” ve “ı” ünlüleri gelir.

usta- “tutmak” (II.5/275)

quwanış “sevinç” (II.5/183)

qutıl- “kurtulmak” (II.5/122)

qulaq “kulak” (II.5/73)

urlıq “hırsızlık” (II.5/6)

uzaq “uzun” (II.4/58)

uyalşaq “üşengeç” (II.2/202)

durıs “doğru, dürüst” (II.2/251)

ü: Kelimenin ilk hecesinde “ü” ünlüsü varsa sonraki hecelerde “e” ve “i” ünlüleri gelir.

jürek “*kalp*” (II.4/56)

ülken “*büyük*” (II.1/443)

bügin “*bugün*” (II.1/363)

ürik- “*korkmak*” (II.1/323)

üyren- “*öğrenmek*” (II.1/291)

küwe “*güve*” (II.1/161)

3. 2. Ünsüz Uyumları

Ünsüzlerin fonetik kurallar içinde *tonluluk*, *tonsuzluk* ilişkileri doğrultusunda yan yana gelerek ses birliktelikleri oluşturmasına ünsüz uyumu denir.¹³⁸ Tonlu ünsüzlerden ve ünlülerden sonra tonlu, tonsuz ünsüzlerden sonra genellikle tonsuz ünsüzler gelir.¹³⁹

bizge < biz-ge “*bizge*” (II.1/182)

kedeyge < kedey-ge “*yoksula*” (II.1/188)

jigitter < jigit-ter “*yiğitler*” (II.1/568)

tamaqqa < tamaq-qa “*yemeğe*” (II.1/491)

jastar < jas-tar “*gençler*” (II.1/360)

qatınğa < qatın-ğa “*kadına*” (II.1/291)

tälkekti < tälkek-ti “*alayı*” (II.1/194)

tärtipke < tärtip-ke “*düzen, disiplin*” (II.1/171)

tösekke < tösek-ke “*yatak, döşek*” (II.1/115)

---

¹³⁸ Coşkun, 2008, s.79.

¹³⁹ Korkmaz, 1992, s.163.

qıñırlıqqa < qıñırlıq-qa “inatçılığa” (I.3/273)

jürekpen < jürek-pen “kalp ile” (I.3/241)

biyikke < biyik-ke “yükseğe” (I.3/213)

ağaştar < ağaş-tar “ağaçlar” (I.3/198)

qızdar < qız-dar “kızlar” (I.3/98)

japıraqsız < japıraq-sız “yapraksız” (I.3/3)

dertti < Dert-ti “dertli” (I.2/823)

mindetti < mindet-ti “zorunlu” (I.2/720)

qurttar < qurt-tar “kurtlar” (I.2/656)

baqtar < baq-tar “bahçeler” (I.2/405)

qarında < qarın-das “kardeş” (II.3/638)

4. SES OLAYLARI

4. 1. ÜNLÜ DÜŞMESİ

Fonetik etkilerle iç ve son seslerindeki ünlüleri düşmesi kuralıdır.

a) Başta:

ilektir- > ılaktır- > laktır- “fırlatıp atmak” (II.1/454)

ışan- > sen- “inanmak, güvenmek” (I.1/301)

uş ol > sol “şu, o” (I.1/308)

urug > ruw “boy, kabile” (I.1/460)

b) Ortada:

murın+ı > murnı “burnu” (I.3/18)

orın+ı > ornı “yeri” (II.1/165)

qoyın+ı > koynımız “*koynumuz*” (II.3/780)

jıyına- > jıyna- “*toplamak, bir araya getirmek*” (II.4/19)

awız+ı > awzı “*ağzı*” (I.2/229)

moyın+ı > moyıñ “*boynun*” (I.2/900)

c) Sonda:

Solayu > solay “*böyle, şöyle*” (I.2/923)

qayu > qay “*hangi*” (I.1/460)

osilayu > osılay “*böyle, şöyle*” (I.1/671)

bulayu > bulay “*böyle*” (I.2/355)

küdegü > küyew “*güvey, damat*” (I.2/908)

4. 2. ÜNLÜ TÜREMESİ

Kazak Türkçesi, tarihi gelişim sürecinde bazı durumlarda düzenli, bazı durumlarda ise istisnai olarak ünlü türemeleri gerçekleştirmiştir. Bu türemelerden bazıları Türkçenin ses karakterine uymayan alıntı sözcükler üzerinde gerçekleştirilirken; bazıları ise Türk Dili içerisinde Kazak Türkçesinin geliştirdiği kendine has ses düzenine uygun olarak, yine Türkçe asıllı sözlerde ortaya çıkmıştır.¹⁴⁰

a) Başta

Rus > Orıs “*Rus*” (II.1/737)

b) Ortada

qırq > qırırq “*kırk*” (I.3/310)

Ar. dünya > dünüye “*dünya*” (II.3/370)

Ar. wakt > waqıt “*vakit*” (I.2/51)

---

¹⁴⁰ Koç, Doğan, *a.g.e.*, s.108.

qarq > qarıq “*gark*” (II/47)

Tāñri > Tāñiri “Allah” (II.5/59)

xalq > xalıq “*halk*” (II.2/137)

Ar. ömr > ömir “ömür” (I.2/363)

toprak > topıraq “*toprak*” (I.2/480)

kıvanç > quvanış “*sevinç, mutluluk*” (II.2/553)

c) Sonda

sor- > sura- “*sormak*” (I.2/540)

ölç- > ölşe- “*ölçmek*” (II.1/474)

4. 3. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ

Ünlü birleşmesi, birleşik kelime kuruluşlarında yan yana gelen iki ünlünün kaynaşarak tek ünlü durumuna gelmesi olayıdır.

Ar. Faide > payda “*fayda, yarar*” (I.1/151)

ne+ me ese > nemese “veya” (I.2/6)

Ar. Sa’at > sağat “*saat*” (I.2/958)

4. 4. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

4. 4. 1. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

İnce, yani ön yarı damakta teşekkül eden ünlülerin, arka yarı damağa geçmesiyle ortaya çıkan ses olaylarıdır. Daha çok Alıntı kelimelerde görülür.

4. 4. 1. 1. e > a

Ar. Âdem > adam “*insan*” (II.1/15)

Ar. ğayret > qayrat “*gayret, güç*” (II.1/90)

bahçe > baqşa “*bahçe*” (I.1/1)

Ar. ĥaber > xabar “*haber*” (I.2/411)

Far. kâğıt > qağaz “*kağıt*” (I.3/220)

4. 4. 1. 2. i > ı

miñ > mîñ “*bin*” (I.1/427)

yigirme > jıyırma “*yirmi*” (II.5/89)

idiş > ıdış “*kap kacak*” (I.1/413)

4. 4. 2. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Eski formları kalın olan, yani arka yarı damakta teşekkül eden ünlülerin, ön yarı damağa geçmesiyle ortaya çıkan ses olayıdır.

4. 4. 2. 1. a > ä

alıp kel- > äkel- “*alıp gelmek, getirmek*” (II.3/262)

alıp ket- > äket- “*alıp gitmek, götürmek*” (II.4/158)

ata eke > äke “*baba*” (II.4/109)

bay bişe > bäybişe “*ilk hanım*” (II.1/112)

qarı > käri “*yaşlı, ihtiyar*” (II.1/440)

Ar. kâfir > käpir “*kafir*” (II.1/497)

barı > bäri “*hepsi*” (II.1/660)

4. 4. 2. 2. a > e

yana > jäne “*yine, ve*” (II.2/36)

çıqan > jiyen “*yeğen*” (II.1/604)

Ar. dükkân > düken “*dükkân*” (II.1/443)

Far. gedâ > kedey “*fakir, yoksul*” (II.2/266)

Ar. mekân > meken “mekan, yer” (I.2/629)

4. 4. 2. 3. ı > i

ız > iz “iz, işaret” (I.1/185)

pış- > piş- “pişmek” (II.2/386)

tıl > til “dil” (I.1/489)

tatlığ > tätti “tatlı” (I.2/330)

Ar. hıyânet > kiyanat “hainlik, zulüm” (I.2/807)

4. 4. 2. 4. u > ü

uçun > üşin “için” (I.2/852)

4. 4. 3. Ünlü Düzleşmesi

Sözcüklerdeki yuvarlak ünlülerin çeşitli seslik nedenlerle, düz ünlülere dönüşmesidir.¹⁴¹

4. 4. 3. 1. o > a

oq > aq “pekiştirme edatı” (II.3/434)

biroq > biraq “fakat” (II.3/488)

4. 4. 3. 2. u > ı

buyur- > buyır- “buyurmak” (II.2/409)

uzun > uzın “uzun” (II.1/446)

muşıq > mısıq “kedi” (I.1/583)

bulayu > bılay “böyle” (I.3/147)

Ar. kabül > qabil “kabul” (I.3/313)

¹⁴¹ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker yayınları, Ankara, 2010, s.268.

oltur- > otır- “*otırmak*” (II.1/179)

4. 4. 3. 3. e > i

mün- > min- “*binmek*” (II.2/594)

ET ked- > kiy- “*giymek*” (II.3/198)

Far. günâh > kinâ “*günâh*” (II.3/797)

ET. belgü > belgi “*işaret*” (II.4/139)

ET. tegül > tegil “*değil*” (I.2/32)

ölüg > ölik “*ölü*” (II.2/86)

ET teg- > tiy- “*değmek*” (II.2/268)

4. 4. 3. 4. ü > e

kötür- > köter- “*kaldırmak*” (I.1/395)

tüpü > töbe “*tepe*” (I.3/87)

4. 4. 4. Ünlü Yuvarlaklaşması

Kelimenin başında ve ortasında bulunan düz ünlülerin çeşitli fonetik sebeplerle yuvarlaklaşması olayıdır.

4. 4. 4. 1. a > o

vatan > wotan > otan “*vatan*” (I.1/285)

Ar. vâkı’a > woqıyğa > oqıyğa “*olay*” (I.1/408)

4. 4. 4. 2. e > o

Ar. vebâl > obal “*vebal, günah*” (I.1/545)

4. 4. 4. 3. e > ü

ET seb- > süy- “*öpmek, beğenmek, sevmek*” (II.4/99)

tegül > tügil “*değil*” (I.2/59)

tüwe > tüye “*deve*” (I.2/312)

ET eb > üy “*ev*” (II.1/505)

4. 4. 4. 4. i > ü

ET. elig > elüw “*elli*” (II.2/177)

ET. tip > tüp “*dip, alt*” (II.5/136)

kel+ig > keliw > kelüw “*gelmek*” (I.3/64)

4. 4. 4. 5. ı > u

sılığ > sılıw > suluw “*güzel, iyi*” (II.3/625)

ağrığ > awruw “*hastalık*” (II.3/162)

al + ığ > alıw > aluw “*almak*” (II.3/564)

4. 4. 4. 6. e > ö

ET. erik > örük “*erik*” (I.1/409)

kepelek > köbelek “*kelebek*” (II.3/442)

4. 4. 5. Ünlü Genişlemesi

Kelime içinde dar sıralı ünlülerin çeşitli fonetik sebeplerden dolayı geniş sıralı ünlülere dönüşmesi olayıdır.

4. 4. 5. 1. i > e

ET. kit- > ket- “*gitmek*” (II.2/606)

iki > eki “*iki*” (II.3/93)

işik > esik “*kapı*” (II.3/105)

kidin > keyin “*sonra*” (II.1/756)

ikkiz > egiz “*ikiz*” (II.2/178)

kezik > kezek “*sıra*” (I.1/127)

4. 4. 5. 2. ı > a

toğrı > tuwra “*doğru*” (II.2/600)

yañı > jaña “*yeni*” (II.2/663)

ığaç > ağaş “*ağaç*” (I.3/141)

4. 4. 5. 3. u > o

quzı > qozı “*kuzu*” (II.2/178)

Ar. mu'mın > momın “*iyi huylu*” (II.2/287)

4. 4. 5. 4. ü > ö

Ar. hükümet > ükimet “*hükümet*” (II.3/52)

tüpü > töbe “*tepe*” (I.1/395)

Far. hüner > öner “*hüner*” (I.1/522)

4. 4. 5. 5. e > a

Ar. hıyânet > qıyanat “*hainlik*” (I.2/807)

4. 4. 6. Ünlü Daralması

Daralma, daraltıcı ünsüzlerin etkisi ile geniş ünlülerin dar ünlüye dönüşmesidir. ¹⁴²

4. 4. 6. 1. a > ı

taş > tıs “*dış*” (I.1/646)

4. 4. 6. 2. o > u

oğrı > urı “*hırsız*” (II.4/85)

---

¹⁴² Eker, a.g.e , s.267.

boz- > buz- “bozmak” (I.2/279)

qomırsğa > qumırsqa “karınca” (II.3/569)

oğul > uwıl > ul “oğul” (I.1/698)

toğrı > tuwra “doğru” (II.1/544)

toğ- > tuw- “doğmak” (II.1/733)

soğuk > suwıq “soğuk” (II.3/213)

4. 4. 6. 3. ö > ü

öğret- > üyret- “öğretmek” (II.1/354)

öğren- > öyren- > üyren- “öğrenmek” (I.1/285)

söy- > süy- “sevmek” (II.1/526)

4. 5. İLERLEYİCİ BENZEŞME

Boğumlanma noktaları yakın olan ünsüz çiftlerinin benzeşerek değişmesidir.¹⁴³

İlerleyici benzeşmede eklerin başındaki *l*, *m*, *n* ünsüzlerinin düzenli benzeşmeleri görülmektedir.¹⁴⁴

4. 5. 1. 1 Ünsüzündeki Benzeşmeler

4. 5. 1. 1. 1- > d-

Kazak fonetiğinde olarak görülen, akıcı *l* ünsüzündeki ilerleyici benzeşme olayıdır. *l*, *m*, *n*, *ñ*, *z*, *j* tonlu ünsüzleriyle biten bir asıl eke ilave edilecek *l* ünsüzüyle başlayan bir ekteki (-*lAr*, -*lI*, -*lIk*, -*lA*) akıcı ve geniş geçitli *l* ünsüzü, yerini patlayıcı bir tonlu ünsüz olan *d*'ye bırakır. ¹⁴⁵

kiyim+ler > kiyimder “giysiler” (II.3/652)

¹⁴³ Biray, Ayan, Ercilasun, *a.g.e.*, s.28.

¹⁴⁴ Mustafa Öner, *a.g.e.*, s.24.

¹⁴⁵ Koç, Doğan, *a.g.e.*, s.144.

könil+li > köñildi “*gönüllü*” (I.1/315)

ülken+ler > ülkender “*büyükler*” (I.1/594)

jaman+lıq > jamandıq “*kötülük*” (II.3/366)

siz+ler > sizder “*sizler*” (II.3/417)

kelgen+ler > kelgender “*gelenler*” (II.3/475)

kün+ler > künder “*günler*” (II.3/615)

gül+ler > gülder “*çiçekler*” (I.1/594)

maman+lıq > mamandıq “*uzmanlık*” (I.1/308)

sanasız+lıq > sanasızdıq “*akılsızlık*” (I.1/634)

jıl+lıq > jıllıq “*yıllık*” (I.1/701)

ziyan+lı > ziyandı “*zararlı*” (I.3/130)

minez+ler > minezder “*huylar*” (I.1/23)

öz+leri > özderi “*kendileri*” (I.1/213)

jüz+leri > jüzderi “*yüzleri*” (I.1/212)

ustaz+lıq > ustazdıq “*öğretmenlik*” (I.1/268)

tuwısqan+lar > tuwısqandar “*akrabalar*” (I.1/511)

4. 5. 1. 2. l > t

Kazak fonetiğinde olarak görülen, akıcı *l* ünsüzündeki ilerleyici benzeşme olayıdır. Tonsuz ünsüzlerle biten asıl eke ilave edilecek *l* ünsüzüyle başlayan bir ekteki (-*lAr*, -*ll*, -*llk*, -*lA*) akıcı ve geniş geçitli *l* ünsüzü, yerini patlayıcı bir tonsuz ünsüz olan *t*'ye bırakır.

xareket+ler > xareketter “*hareketler*” (I.1/693)

jüyrık+ler > jüyrıkter “*bilgeler*” (I.3/99)

jigit+ler > jigitter “*delikanlılar, yiğitler*” (II.1/220)

erkek+ler > erkekter “*erkekler*” (II.1/448)

bet+leriñi > betteriñi “*yüzlerini*” (II.1/536)

joldas+lar > joldastar “*arkadaşalar*” (II.1/715)

bas+ların > bastarın “*başlarını*” (II.2/26)

ğışıq+larşa > ğışıqtarşa “*aşıklar gibi*” (II.2/224)

batıraq+lar > batıraqtar “*ırgatlar, rençberler*” (II.2/258)

jumis+larınıñ > jumıstarınıñ “*işlerinin*” (II.3/193)

tas+lı > taslı “*taşlı*” (II.3/384)

ağaş+lı > ağaştı “*ağaçlı*” (I.1/1)

tas+lap > tastap “*bırakıp*” (I.2/167)

ağaş+lar > ağaştar “*ağaçlar*” (I.2/587)

sort+lardı > sorttardı “*çeşitleri*” (I.2/402)

baq+lar > baqtar “*bahçeler*” (I.2/402)

4. 5. 2. m Ünsüzündeki Benzeşmeler

4. 5. 2. 1. m- > b-

Kazak fonetiğinde olarak görülen, yumuşak m ünsüzündeki ilerleyici benzeşme olayıdır. *m, n, ñ, z, j* tonlu ünsüzleriyle biten asıl eke ilave edilecek *m* ünsüzüyle başlayan bir ekteki (-*MA*, -*MAk*, -*MAs*, -*MIn*) yumuşak ve geniş geçitli *m* ünsüzü, yerini patlayıcı bir tonlu ünsüz olan *b*'ye bırakır.¹⁴⁶

sın+masın > sınbasın “*kırılmasın*” (I.1/132)

aşuwlın+may > aşuwlınbay “*sinirlenmez, kızmaz*” (I.1/374)

¹⁴⁶ Koç, Doğan, *a.g.e.*, s.145.

kön+meymin > könbeymin “*ikna olmuyorum, kabul etmiyorum*” (I.1/702)

tüsin+meytin > tüsinbeytin “*düşünmeyen*” (I.2/141)

körin+meysiñder > körinbeysiñder “*görünmüyorsunuz*” (I.2/672)

bilim+mey > bilinbey “*bilinmez*” (I.3/137)

soz+masañ > sozbasañ “*çekmesen*” (II.1/519)

tölen+megen > tölenbegen “*ödenmeyen*” (II.1/151)

izden+mediñder > izdenbediñder “*aramadınız*” (II.1/14)

erin+meseñder > erinbeseñder “*üşenmeyin*” (II.3/429)

4. 5. 2. 2. m > p

Kazak fonetiğinde olarak görülen, yumuşak m ünsüzündeki ilerleyici benzeşme olayıdır. Tonsuz ünsüzlerle biten asıl eke ilave edilecek *m* ünsüzüyle başlayan bir ekteki (-*MA*, -*MAk*, -*MAs*, -*MIn*, -*MIz*, -*Men*, -*Menen*) yumuşak ve geniş geçitli *m* ünsüzü, yerini patlayıcı bir tonsuz ünsüz olan *p*'ye bırakır.

sebeb+men > sebeppen “*sebeple*” (I.1/646)

ayak+men > ayaqpen “*ayakla*” (I.2/12)

esep+men > eseppen “*düşünceyle*” (II.2/28)

ot+men > otpen “*ateşle*” (II.4/48)

zorlıq+men > zorlıqpen “*zorlukla*” (II.4/141)

tanıt+masaq > tanıtpasaq “*tanıtmasak*” (II.3/356)

toqtat+masın > toqtatpasın “*durdurmasın*” (II.1/440)

ayt+masa > aytpasa “*söylemezse*” (I.2/161)

şıq+masın > şıqpasın “*çıkmasın*” (I.1/483)

keşik+mes > keşikpes “*gecikmez*” (I.1/513)

bit+mes > bitpes “*bitmez*” (II.5/89)

4. 5. 3. n Ünsüzündeki Benzeşmeler

4. 5. 3. 1. n- > d-

Kelimeye bağlanan ekin basındaki yumuşak *m* ünsüzünün tonlulaşarak *d* ünsüzüne benzeşmesidir.¹⁴⁷

baqtarıñız+nı > baqtarıñızdı “*bahçelerinizi*” (I.1/141)

bilim+ni > bilimdi “*bilimi*” (I.1/522)

söz+niñ > sözdiñ “*sözün*” (I.2/218)

siz+niñ > sizdin “*sizin*” (I.2/241)

ekewmiz+niñ > ekewmizdiñ “*ikimizin*” (I.2/327)

birew+niñ > birewdiñ “*birisinin*” (I.2/585)

käpir+niñ > käpirdiñ “*kafirin*” (I.2/248)

mal+nı > maldı “*malı*” (II.5/41)

yengeler+niñ > yengelerdiñ “*yengelerin*” (I.1/213)

jer+niñ > jerdin “*yerin*” (I.1/721)

kişiler+niñ > kisilerdiñ “*kişilerin*” (II.3/399)

4. 5. 3. 2. n- > t-

Kelimeye bağlanan ekin basındaki yumuşak *m* ünsüzünün tonlulaşarak *d* ünsüzüne benzeşmesidir.

is+niñ > istiñ “*işin*” (II.3/259)

jigitt+niñ > jigittiñ “*delikanlının, yiğidin*” (I.1/116)

---

¹⁴⁷ Ayan, E, (2008) *Ibaray Altunsarin Hikâye ve Şiirlerinin Dili*, Doktora Tezi, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s.57.

baq+niñ > baqtıñ “*bahçenin*” (I.1/147)

oşaq+tuñ > oşaqtuñ “*ateşin*” (I.1/323)

jas+niñ > jastıñ “*gencin*” (I.1/398)

ult+niñ > ulttıñ “*halkın*” (I.1/583)

qulaq+niñ > qulaqtıñ “*kulağın*” (II.1/167)

ağaş-nı > ağaştı “*ağacı*” (I.3/132)

top-niñ > toptıñ “*grubu, kalabalığı*” (II.1/709)

mıltıq+nı > mıltıqtı “*silahı*” (II.3/620)

4. 6. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

4. 6. 1. Tonlulasma

Genel Türk dilinde tosuz p, ç, t, k, q ünsüzleri iki ünlü arasında kalması durumunda genellikle tonlu eşleri olan b, c, d, g, ğ ünsüzlerine dönüşürler.¹⁴⁸

4. 6. 1. 1. Damak Ünsüzlerinde Tonlulaşma

4. 6. 1. 1. 1. -q- > -ğ-

mıltıq- ina > mıltığına “*silahına*” (II.3/739)

butaq-ı > butağı “*dalı*” (I.1/665)

jaq-ına > jağına “*tarafına, yerine*” (I.2/5)

ayaq-ıñı > ayağını “*ayağını*” (I.2/237)

barlıq-ıñı > barlığını “*hepsini*” (I.2/407)

4. 6. 1. 1. 2. -k- > -g-

töseki > tösegi “*yatağı*” (I.2/629)

---

¹⁴⁸ Koç, Doğan, *a.g.e.*, s.149.

jürek-in > jüregın “*kalbin, yüregın*” (I.2/751)

köylek-im > köylegım “*gömleğim*” (I.3/20)

kerek-i > keregi “*gereği*” (I.3/31)

birik-ip > birigip “*birikip*” (II.1/136)

4. 6. 1. 2. Dudak Ünsüzlerinde Tonlulaşma

4. 6. 1. 2. 1. -p- > -b-

esep-inde > esebinde “*düşüncesinde*” (II.1/146)

sebep-i > sebebi “*sebebi*” (II.3/190)

tüp-inde > tübinde “*dibinde*” (II.3/457)

jawap-ın > jawapın “*cevabın*” (I.2/741)

köp-in > köbin “*çoğunu*” (II.2/242)

4. 6. 1. 3. Dis Ünsüzlerinde Tonlulaşma

4. 6. 1. 3. 1. t > d

tala > dala “*dışarı*” (II.1/513)

ET te- > de- “*demek*” (II.1/517)

anta > onda “*o zaman*” (I.1/173)

4. 6. 2. Tonsuzlaşma

4. 6. 2. 1. b > p

bıçak > pışaq “*bıçak*” (I.1/296)

Ar. belâ > päle “*bela*” (I.1/569)

bis- > pis- “*pişmek*” (I.1/6339)

Ar. kitâb > kitap “*kitap*” (I.1/566)

4. 6. 2. 2. -ğ- > -q-

ET. kudiğ > qudıq “kuyu” (I.2/515)

4. 6. 2. 3. -z > -s

ber-mezpiz > bermespiz “*vermeyiz*” (I.3/100)

qayt-maz > qaytpas “*dönmez*” (I.2/364)

tap-maz > tappas “*bulmaz*” (II.1/26)

bit-mez > bitpes “*bitmez*” (II.5/89)

oyla-maz > oylamas “*düşünmez*” (II.4/18)

bol-maz > bolmas “*olmaz*” (II.3/495)

baq-maz > baqpas “*bakmaz*” (I.2/595)

qaq-maz > qaqpas “*sallamaz*” (I.1/868)

ürük-mezmiz > ürikpespiz “*korkmayız*” (I.1/ 27)

qal-maz > qalmas “*kalmaz*” (I.2/9)

4. 6. 2. 4. m > p

ayt-mañız > aytpañız “*söylemeyin*” (I.1/359)

qayt-maz > qaytpas “*dönmez*” (I.2/364)

keşik-mez > keşikpes “*gecikmez*” (I.1/513)

baq-maz > baqpas “*bakmaz*” (I.2/9)

tanıt-masaq > tanıtpassaq “*tanıtmasak*” (II.3/356)

şıq-masın > şıqpasın “*çıkmasın*” (I.1/484)

juq-maz > juqpas “*bulaşmaz*” (I.1/ 27)

4. 6. 2. 5. l > t

joldas-lar > joldastar “arkadaşlar” (II.3/703)

mamandıq-larıñ > mamandıqtarıñ “uzmanlıklarınız” (II.3/255)

art-larıñnan > arttarıñnan “arkalarından” (II.3/280)

mindet-li > mindetti “zorunluyuz, mecburiyiz” (II.3/240)

kerekli > kerekti “gerekli” (II.3/311)

uyıkla- > uy(1)kta- “uyumak” (II.3/169)

basla- > basta- “başlamak” (II.3/197)

dert-li > dertti “dertli” (I.2/823)

4. 6. 2. 6. n > t

ağaş+nı > ağaştı “ağacı” (I.1/426)

baq+nıñ > baqtıñ “bahçenin” (I.1/321)

oşaq+tuñ > oşaqtıñ “ateşin” (I.1/323)

jas+nıñ > jastıñ “gencin” (I.1/445)

qulaq-nıñ > qulaqtıñ “kulağın” (I.2/476)

4. 6. 3. Süreklileşme

4. 6. 3. 1. b > m

ben > men “ben” (I.1/34)

boyun > moyın “boyun” (I.2/899)

bin > mıñ “bin” (I.3/284)

binip > minip “binip” (II.2/594)

bunımen > munımen “bununla” (II.3/750)

bun > muñ “*sıkıntı*” (II.1/573)

bunca > munşa “*bunca*” (I.2/47)

4. 6. 4. Süreksizleşme

4. 6. 4. 1. h > q

Far. Hudây > Quday “*Hüda, Allah*” (I.2/293)

Ar. hıdmet > qızmet “*hizmet*” (II.1/725)

Ar. ahmak > aqımaq “*ahmak, aptal*” (II.2/359)

Ar. rahat > raqat “*rahat, huzur*” (I.3/304)

Far. baht > baq “*baht, talih, şans*” (I.3/312)

Ar. hacet > qajet “*gerek*” (I.1/327)

Ar. hiyanat > qiyanat “*kötülük*” (I.2/807)

Ar. hurmat > qurmet “*hürmet, saygı*” (II.1/367)

Ar. ihtiyâr > iqtıyar “*yaşlı*” (II.1/607)

Ar. marhum > marqum “*merhum*” (II.2/499)

Ar. rahmet > raqmet “*teşekkür*” (I.3/154)

4. 6. 4. 2. f > p

Ar. fâide > payda “*fayda*” (II.1/584)

Ar. taraf > tarap “*taraf*” (I.2/493)

Ar. kafir > kâpir “*kafir*” (I.2/248)

4. 6. 4. 3. ş > s

kişi > kisi “*kişi*” (I.2/392)

şol > sol “*bu, şu, o*” (I.2/402)

eşit- > esit- “*işitmek*” (I.2/869)

taş > tas “*taş*” (II.)

başla- > basta- “*başlamak*” (II.1/33)

pişir- > pişir- “*pişirmek*” (II.1/291)

başka > başka “*başka*” (II.1/291)

yaşa- > jasa- “*yaşamak*” (II.1/630)

baş > bas “*baş*” (II.2/26)

düşün- > tüsin- “*düşünmek*” (II.2/46)

4. 6. 4. 4. ñ > g

maña > mağan “*bana*” (II.2/495)

saña > sağan “*sana*” (II.2/609)

yalñuz > jalgız “*yalnız*” (II.3/57)

4. 6. 4. 5. h > ğ

baha > bağa “*değer, kıymet*” (I.2/500)

4. 6. 4. 6. z > s

bit-mez > bitpes “*bitmez*” (II.5/89)

oyla-maz > oylamas “*düşünmez*” (II.4/18)

bol-maz > bolmas “*olmaz*” (II.3/495)

baq-maz > baqpas “*bakmaz*” (I.2/595)

qaq-maz > qaqpas “*sallamaz*” (I.1/868)

ürük-mezmiz > ürikpispiz “*korkmayız*” (I.1/ 27)

qal-maz > qalmas “*kalmaz*” (I.2/9)

4. 6. 5. Aykırılışma

4. 6. 5. 1. ll > ld

molla > molda “*molla*” (II.2/137)

Allah > Alda “*Allah*” (I.1/530)

4. 6. 5. 2. nn > nd

minnetli > mindetti “*zorunlu*” (I.2/35)

4. 6. 6. Benzeşme

Bir dil biliminde yer alan seslerin çıkış yeri veya çıkış biçimi bakımından birbirine yaklaşmasıdır.¹⁴⁹

4. 6. 6. 1. md > mn

eşkim-den > eşkimnen “*hiç kimseden*” (II.1/323)

işim-den > işimnen “*içimden*” (II.3/378)

betim-den > betimnen “*yüzümden*” (II.2/395)

äkem-den > äkemnen “*babamdan*” (II.4/112)

özim-den > özimnen “*kendimden*” (II.2/198)

eteğim-den > etegimnen “*eteğimden*” (II.2/459)

kim-den > kimnen “*kimden*” (II.3/752)

basım-dan > basımnan “*başımдан*” (I.2/735)

balam-dan > balamnan “*çocuğumdan*” (II.2/374)

ağam-dan > ağamnan “*abimden*” (I.2/546)

kişim-den > küşimnen “*gücümден*” (I.2/866)

---

¹⁴⁹ Karağaç, a.g.e, s.65.

kiyim-den > kiyimnen “*giysiden*” (II.5/209)

4. 6. 6. 2. nd > nn

şıqqan-dan > şıqqannan “*çıktıktan*” (II.5/301)

quwanğan-dan > quwanğanannan “*sevinmekten*” (II.1/529)

aspan-dan > aspannan “*gökyüzünden*” (I.2/302)

alışqan-dan > alışqannan “*alışmaktan*” (I.2/656)

jaqın-dan > jaqınnan “*yakından*” (II.2/373)

bun-dan > bunnannan “*bundan*” (II.3/132)

qiyın-dan > qiyınnan “*zorluktan*” (II.5/41)

qaytken-den > qaytkennennan “*dönmekten*” (I.2/507)

erikken-nen > erikkennennan “*işsizlikten*” (II.1/569)

kelgen-den > kelgennennan “*gelenden*” (II.2/621)

4. 6. 6. 3. ñd > ñn

boyıñ-dan > boyıñnannan “*boyundan*” (II.2/342)

qızıñ-dan > qızıñnannan “*kızından*” (II.2/452)

artarın-dan > artarıñnannan “*arkalarından*” (II.3/280)

mıñ-dan > mıñnannan “*binden*” (II.5/114)

janıñ-dan > yanıñnannan “*canından*” (II.5/227)

erten-den > erteñnennan “*yarından*” (I.1/671)

töbeñ-dan > töbeñnennan “*tependen*” (I.1/722)

jeriñ-dan > jeriñnennan “*yerinden*” (I.3/267)

ünderiñ-dan > ünderiñnennan “*seslerinden*” (I.3/322)

bäriñ-den > bəriñnen “hepsinden” (II.1/268)

4. 6. 6. 4. tl > tt

sawat-lı > sawattı “bilgili” (II.1/341)

qımbat-lı > qımbattı “kıymetli” (II.3/600)

at-lılar > attılar “atlılar” (II.4/103)

qurt-lı > qurtlı “kurtlu” (II.5/24)

uyat-lı > uyattı “mahcup” (I.1/190)

baqıt-lı > baqıttı “mutlu” (I.3/278)

mädeniyeli > mädeniyetti “kültürlü” (II.1/171)

mindet-li > mindetti “zorunlu” (II.3/240)

tät-li > tätti “tatlı, lezzetli” (I.1/51)

at+lan- > attan- “ata binip yola çıkmak” (I.2/436)

4. 6. 7. Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin sızıcı ünsüzlere dönüşmesidir.

4. 6. 7. 1. ç > ş

ağaç > ağaş “ağaç” (I.2/452)

basqıç > basqış “merdiven” (I.2/454)

uç- > uş- “uçmak” (I.2/454)

çıkar > şıqar “çıkar” (I.2/459)

çare > şara “çare” (I.2/529)

içinde > işinde “içinde” (I.2/588)

çaqır- > şaqır- “çağırmaq” (II.1/171)

üçin > üşin “*için*” (II.1/632)

üçüncü > üşinşi “*üçüncü*” (II.2/36)

güç > küş “*güç*” (II.3/57)

düş- > tüş- “*düşmek*” (II.3/635)

kaç- > qaş- “*kaçmak*” (II.3/790)

göç- > köş- “*göçmek, taşınmak*” (II.1/108)

4. 6. 7. 2. c > j

canım > janım “*canım*” (II.1/153)

cevap > jawap “*cevap*” (II.2/17)

cezalı > jazalı “*cezalı*” (I.2/865)

rencit- > renjit- “*kırmak, incitmek*” (I.2/880)

meclis > mäjilis “*toplantı, meclis*” (I.3/283)

derece > däreje “*derece, seviye*” (I.2/392)

cafa > japa “*cefa, çile*” (I.2/764)

hacet > qajet “*gerek*” (I.2/843)

4. 6. 7. 3. y- > j-

yaman > jaman “*kötü*” (I.2/870)

yalan > jalğan “*yalan*” (I.2/896)

yemiş > jemis “*yemis, meyve*” (I.1/1)

yahşı > jaqsı “*iyi, güzel*” (I.3/155)

yap- > jasa- “*yapmak*” (II.1/716)

yatakhane > jataqxana “*yatakhane*” (II.3/227)

yakın > jaqın “*yakın*” (II.3/801)

yigirmi > jiyırma “*yirmi*” (II.5/89)

yogaru > joğarı “*yukarı*” (II.2/251)

yok > joq “*yok*” (II.2/258)

yetiş- > jetis- “*yetişmek*” (II.2/358)

yer > jer “*yer*” (II.2/394)

yat- > jat- “*yatmak*” (II.2/394)

yarım > jarım “*yarım*” (II.3/196)

yeni > jaña “*yeni*” (II.3/207)

4. 6. 7. 4. g, ğ > v

ağıl > awıl “*köy*” (II.3/563)

ağır > awır “*ağır*” (II.1/639)

dağ > taw “*dağ*” (II.3/159)

bağ > baw “*bağ, bahçe*” (I.1/ 38)

bağır > bawır “*kardeş*” (II.4/101)

ağız > awız “*ağız*” (II.3/658)

soğık > suwıq “*soğuk*” (II.3/213)

toğrı > tuwra “*doğru*” (II.2/600)

elig > elüw “*elli*” (I.3/310)

doğ- > tuw- “*doğmak*” (II.1/190)

4. 6. 7. 5. (A)gU > (A)v

üçgü > üşew “*üç tane*” (II.3/226)

biregü > birew “*biri*” (II.1/578)

yağı > jav “*düşman*” (II.2/261)

4. 6. 7. 6. ñ > y

könlek > köglek > köylek “*gömlek*” (I.3/20)

4. 6. 7. 7. ’ > w

Ar. şu’le > säwle “*ışık, şûle*” (II.4/111)

4. 6. 7. 10. b > w

sub > suw “*su*” (I.3/108)

çub > şuw “*gürültü*” (I.3/125)

4. 6. 8. Akıcılaşma

b, g, d, n, ñ, q gibi ünsüzlerin *l, m, n, r, y* ünsüzlerine dönüşmesidir.

4. 6. 8. 1. d > y

ET adak > ayak “*ayak*” (I.1/21)

ET. bedük > biyik “*büyük*” (II.3/413)

ET. kidin > keyin “*sonra*” (II.3/783)

ET. tod- > toy- “*doymak*” (I.2/757)

ET. ked- > kiy- “*giymek*” (II.2/513)

ET idi > iye “*sahip*” (II.3/47)

4. 6. 8. 2. ‘ > ğ

Ar. ma’na > mağna “*mana, anlam*” (I.1/284)

Ar. ‘aşık > ğaşıq “*aşık*” (II.2/224)

Ar. ‘ilm > ğılım “*ilim, bilim*” (I.1/302)

Ar. ‘aceb > ğajap “*acayip, ilginç*” (I.1/534)

Ar. sa ‘at > sağat “*saat*” (I.2/958)

vâqı‘a > oqıyğa “*olay*” (I.1/408)

4. 6. 8. 3. g, ğ > y

a) ortada

yigirme > jiyırma “*yirmi*” (II.5/89)

küge > küye “*güve*” (I.2/519)

tegin > deyin “*değin, kadar*” (I.3/284)

öğren- > üyren- “*öğrenmek*” (II.1/291)

ET. yigen > jiyen “*yeğen*” (II.1/604)

bağla- > bayla- “*bağlamak*” (II.2/9)

sığır > sıyır “*sığır*” (I.1/309)

tüge > tüye “*deve*” (I.2/312)

b) sonda

teg- > tiy- “*değmek*” (I.2/584)

ET. beg > biy “*bey*” (II.1/21)

ondağ > onday “*öyle*” (I.1/336)

4. 6. 8. 4. -b > -y

ET eb > üy “*ev*” (I.1/412)

ET seb- > süy- “*öpmek, sevmek*” (I.2/917)

4. 6. 9. Ünsüz Tekleşmesi

Türkçenin ses yapısına uygun olmayan bir ses olayıdır. Kazak Türkçesinde örneği çoktur. Genellikle alıntı kelimelerde görülmektedir.

Ar. dükkân > düken “*dükkan*” (II.1/443)

ellig > elüw “*elli*” (II.2/177)

Ar. sırr > sır “*sır*” (II.2/219)

Ar. kuvvet > quvat “*güç, kuvvet*” (II.1/659)

İkkiz > egiz “*ikiz*” (II.2/178)

Ar. şekk > şek “*şüphe, kuşku*” (II.3/152)

Ar. evvel > äwel “*evvel*” (II.3/260)

Ar. niyyet > niyet “*niyet*” (II.5/47)

Ekleşmelerde de ünsüz tekleşmesi olmaktadır. Özellikle ayrılma hal ekinin eklenmesi durumunda bu olaya sık rastlanmaktadır.¹⁵⁰

arasın+nan > arasınan “*arasından*” (II.1/642)

jağın+nan > jağınan “*yanından*” (II.3/383)

aldın+nan > aldınan “*önünden*” (II.4/161)

balaların+nan > balalarınan “*çocuklarından*” (II.2/250)

işin+nen > işinen “*içinden*” (I.1/338)

betin+nen > betinen “*yüzünden*” (I.1/642)

jerin+nen > jerinen “*yerinden*” (I.2/181)

artın+nan > artınan “*ardından, arkasından*” (II.1/454)

---

¹⁵⁰ Ayan, a.g.t, s.72.

tübin+nen > tübinen “*dibinden*” (II.5/136)

men+nen >menen “*benden*” (II.4/163)

özin+nen > özinen “*kendinden*” (I.1/17)

4. 6. 10. Ünsüz Düşmesi

4. 6. 10. 1. h > ø

Ar. inşallah > enşalla “*inşallah*” (I.2/214)

Far. hüner > öner “*hüner, sanat*” (II.1/270)

Ar. haram > aram “*haram*” (II.4/66)

Ar. hesap > esep “*hesap*” (II.2/28)

Ar. hukûmat > ükimet “*hükümet*” (II.3/52)

Ar. hareket > äreket “*hareket*” (I.2/123)

hiç > eş “*hiç*” (II.1/693)

hazırla- > äzirle- “*hazırlamak*” (II.2/593)

4. 6. 10. 2. -t > ø

Far. dust > dos “*dost*” (II.1/254)

Far. durust > duris “*doğru, gerçek*” (II.1/257)

Far. râst > ras “*doğru, hakikat, gerçek*” (II.1/351)

Far. mest > maz “*sevinçli, mutlu*” (I.1/40)

bütkil > бүkil “*bütün*” (I.1/693)

4. 6. 10. 3. r > ø

kurtul- > qutıl- “*kurtulmak*” (II.5/123)

4. 6. 10. 4. -g, -ğ > ø

katıĝ > qattı “*sert, katı*” (I.3/231)

tatlıĝ > tätti “*tatlı, lezzetli*” (I.1/135)

tiriĝ > tiri “*canlı, diri*” (I.1/446)

ulıĝ > ulı “*ulu*” (I.2/399)

oĝrı > urı “*hırsız*” (II.3/329)

oĝul > ul “*oĝul*” (I.1/698)

4. 6. 11. Ünsüz Türemesi

4. 6. 11. 1. y türemesi

hüda > kuday “*Allah*” (I.2/15)

sıpa- > siypa- “*okşamak*” (I.3/19)

qın < qiyın “*zor, çetin*” (II.1/697)

qır > qiyır “*uç, kenar*” (II.3/510)

sıla- > sıyla- “*saygı göstermek, saymak*” (II.2/216)

qımıl-da- > qıymıl-da- “*kımıldamak*” (I.2/721)

4. 6. 12. Yer Deĝiştirme (Metatez)

keçi > eşki “*keçi*” (II.1/472)

eşit- > esti- “*işitmek, duymak*” (II.3/399)

Täñri > Täñir “*Allah, Tanrı*” (II.5/60)

aylan- > aynal- “*bir şeyin etrafında dönmek*” (II.3/796)

4. 6. 13. Hece Düşmesi

Hece düşmesi, sözcükte yer alan ve birbirine benzeyen hecelerden birinin düşmesidir.¹⁵¹

birlen > menen > men “ile” (I.1/127)

qalay-et > qayt “ne yapmak” (I.2/710)

solay-etip > söytip “öylece, böylece” (II.1/536)

bol-a turgan > bolatın “olacak” (I.2/411)

bağtur > batır “kahraman” (I.2/602)

4. 6. 14. Kaynaşma

alıp-bar > apar- “götürmek” (II.5/35)

bol-ıp > bop “olup” (I.2/738)

alıp-kele- > äkel- “getirmek” (I.2/660)

alıp-kele- > äket- “götürmek” (I.2/296)

kiçig-gine > kişkene “küçük” (II.4/1)

4. 6. 15. Büzülme

Ar. fâtiha > bata “dua, iyi dilek” (II.2/403)

oğul > ul “oğul” (I.1/698)

4. 6. 16. İkizleşme

kadı > kattı “katı, çok, sert” (II.2/408)

apaq > appaq “bembeyaz, temiz” (II.1/502)

---

¹⁵¹ Eker, a. g. e, s.273.

B. ŞEKİL BİLGİSİ

1. YAPIM EKLERİ

Yapım ekleri sözcük kök ve gövdelerine getirilerek yeni kavramların yansıtılmasını, kavramlara karşılık yeni sözcükler yapılmasını sağlar. Yapım ekleri eklendiği sözcüğün sözcük türünü değiştirebilir.¹⁵²

Kazak Türkçesindeki yapım eklerinin çoğu Türkiye Türkçesindekilerle aynı olup, aralarında küçük ses değişiklikleri vardır. Türkiye Türkçesinden farklı olan ekler de var.¹⁵³

1. 1. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsimden isim yapma ekleri, isim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan yapım ekleridir. Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerin ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenirler.¹⁵⁴

1. 1. 1. +ak, +ek

İsimden isim yapan ekler içinde az kullanılan bir ektir.

at+aq “*unvan, derece*” (I.3/312)

Bu ekin diğer bir görevi ise eklendiği isimlere kuvvetlendirme anlamı katmasıdır.

jalgız+ak “*sadece, yalnız*” (II.1/21)

bir+aq “*birkaç, birazcık, sadece bir*” (II.5/63)

durıs+aq “*doğru, gerçek*” (II.1/382)

sol+aq “*sadece bu*” (II.2/215)

üş+aq “*sadece üç*” (II.3/126)

on+aq “*sadece 10*” (II.3/133)

---

¹⁵² Eker, *a.g.e.*, s.314.

¹⁵³ Ahmet Buran, Ercan Alkaya, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012, s.303.

¹⁵⁴ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul, 2009, s.54.

1. 1. 2. +(a)w, +(e)w

7'ye kadar olan sayılara gelerek, bu sayılara “tane” edatının kattığı anlamı katar. Bu ekin sonuna 3. Teklik kişi iyelik ekinin gelmesi durumunda ise, ortaklık, beraberlik anlamı ifade eder. Yeni sözcükler türetilmiş olur.

ET. bir+egü > birew “*biri, birisi*” (II.3/386)

ET eke+gü~ike+gü > KT eki+ew > ekew “*ikisi, iki tane*” (II.3/589)

üş+ew “*üçü*” (II.3/385)

1. 1. 3. +day, +dey, +tay, +tey (+<tak)

Bu ek; isim, zamir, sayı adları ve sıfat-fiillere getirilerek onlara kıyaslama anlamı katar. İsimden sıfat türeten işlek bir ek olup, türetilen sözcüğe “gibi” ve “kadar” edatlarının kattığı anlamları katar.

äke-şeşesin+dey “*anne-babası gibi*” (II.5/212)

özimiz+dey “*kendimiz gibi*” (I.1/9)

bügingi+dey “*bugünkü gibi*” (I.1/212)

mun+day “*bunun gibi*” (I.2/110)

bawrım+day “*kardeşim gibi*” (I.2/349)

kristal+day “*kristal gibi*” (I.3/213)

zat+tay “*eşya gibi*” (I.3/19)

üy+dey “*ev kadar*” (I.3/2)

biz+dey “*bizim gibi*” (I.2/755)

kün+dey “*gün kadar*” (I.2/379)

sender+dey “*sizin gibi*” (I.1/366)

osın+day “*onun gibi*” (II.3/751)

uw+day “*zehir gibi*” (II.2/461)

sıyır+day “*sığır gibi*” (II.2/444)

balasın+day “*çocuğu gibi*” (II.2/417)

qulağın+day “*kulağı gibi*” (II.2/265)

qambar+day “*Kambar gibi*” (II.1/462)

tamır+day “*dost gibi*” (I.2/482)

zaman+day “*zaman gibi*” (I.1/298)

1. 1. 4. +dıqı, +diki, +niki

İsimlere gelerek aitlik bildirir. Anlam ve görev olarak +gı, +gi, +kı, +ki ekiyle ortaktır.

biz+diki “*bizimki*” (I.1/16)

jastar+diki “*gençlerinki*” (I.3/52)

qarındasım+diki “*kardeşimki*” (II.1/408)

sender+diki “*sizlerinki*” (II.3/307)

kelgender+diki “*gelenlerinki*” (II.3/475)

men+iñ+niki > meniki “*benimki*” (I.1/90)

sen+iñ+niki > seniki “*seninki*” (I.2/298)

osı+iñ+niki > osıniki “*onunki*” (II.2/332)

özimiz+diki “*kendimizinki*” (II.1/275)

olar+diki “*onlarinki*” (II.5/21)

1. 1. 5. +ğana, +kene

Bu ek, küçültme, sınırlandırma, pekiştirme bildirir.

kiş+kene “küçücük, ufacık” (I.1/489)

bir+ğana “sadece bir” (I.1/640)

sen+ğana “sadece sen” (II.4/102)

bul+ğana “sadece bu” (II.2/264)

sol+ğana “sadece bu” (I.2/658)

1. 1. 6. +ge

bir+ge “birlikte” (I.3/223)

1. 1. 7. +ğı, +gi, +qı, +ki

İçinde bulunma, bağılılık, aitlik anlamı taşıyan, zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapan ektir.¹⁵⁵ ET +kı, +ki ekinin ve Türkiye Türkçesindeki +ki aitlik ekinin Kazak Türkçesindeki şeklidir.

keşe+gi “düñki” (II.3/450)

burın+ğı “öñceki” (II.3/464)

soñ+ğı “sonraki” (II.5/224)

keş+ki “akşamki” (I.3/283)

bügin+gi “bügünki” (II.3/576)

tömen+gi “aşağıki” (II.3/388)

qasında+ğı “yanındaki, beraberindeki” (II.1/117)

kün+gi “gündüzki” (II.1/309)

äl+gi “deminki” (II.2/458)

---

¹⁵⁵ Doğan, a.g.e, s.180.

1. 1. 8. +ğoy, +göy

Farsça –gûy ekidir.

jâdi+göyler “*sihirbazlar, sahtekârlar*” (I.3/101)

1. 1. 9. +in

erk+in “*hür, serbest, özgür*” (II.2/471)

1. 1. 10. +lak

tay+lak “*taylak, iki yasını doldurmamış deve yavrusu*” (I.1/298)

1. 1. 11. +lap, +lep, +dap, +dep, +tap, +tep

Bu ek isimden isim yapma eki, isimden fiil yapma eki olan +*la, +le, +da, +de, +ta, +te*’nin zarf-fiil eki olan -*p* ile birleşiminden oluşmuştur.

jaqsı+lap “*iyice, güzel bir şekilde*” (I.2/133)

1. 1. 12. +das, +des, +tas, +tes, +las, +les

Aynı şeylere sahip ve bağlı olma anlamı veren birleşik bir ektir.¹⁵⁶

qarın+das “*kardeş*” (II.1/36)

jol+das “*arkadaş*” (II.1/135)

sır+las “*sırdaş*” (II.2/170)

körsi+les “*komşu*” (II.3/79)

uya+las “*aynı yuvadan*” (II.4/31)

1. 1. 13. +taw, +tew, +daw, +dew, +law, +lew

Sıfatlara yerine göre küçültme, eşitlik anlamı katan ve +*rAK* eki gibi iki varlığın özellikleri arasında mukayese yapan bir yapım ekidir.

---

¹⁵⁶ Doğan, *a.g.e.*, s.179.

qıs+taw “*kışlak*” (II.4/1)

1. 1. 14. +lay, +ley, +layşa, +leyşe, +layınşa, +leyinşe

İşaret zamirleri ile ekleşerek isimden isim yapan ektir.

sol+lay > solay “*söyle, böyle*” (II.1/418)

bul+lay > bulay “*böyle*” (II.3/701)

sol+layşa “*böylece, şöylece*” (I.1/671)

ol+lay > olay “*öyle, böyle*” (I.2/36)

1. 1. 15. +lı, +li, +dı, +di, +tı, +ti

İsim ve sıfat olarak kullanılabilen olumlu anlamda vasıf adları yapar. Türettiği adlar sahiplik ve var olma bildirir.

tät+ti “*tatlı, lezzetli*” (I.2/330)

ağaş+tı “*ağaçlı*” (I.1/1)

mädeniyet+ti “*kültürlü*” (I.1/538)

mindet+ti “*mecburi, zorunlu*” (I.2/35)

uyat+tı “*suçlu*” (I.2/845)

baqıt+tı “*mutlu, talihli*” I.3/278

qut+tı “*kutlu*” (I.3/288)

bala+lı “*çocuklu*” (I.1/529)

payda+lı “*faydalı*” (I.1/685)

öner+li “*hünerli*” (I.2/396)

bilgi+li “*bilgili*” (I.2/396)

sezim+di “*duygulu*” (I.2/128)

tas+tı “*taşlı*” (II.3/384)

âdep+ti “*edepli*” (I.1/404)

1. 1. 16. +lıq, +lik, +dıq, +dik, +tıq, +tik

İsimlerden sıfat yapan bu ek Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi Kazak Türkçesinde de oldukça işlek bir ektir. Ünlüyle ve *r*, *v*, *y* ünsüzüyle biten isimlere +*lıq*, +*lik*; *z*, *m*, *n*, *ñ* ve *l* ile biten isimlere +*dıq*, +*dik*; *p*, *t*, *s*, *s* ve *k* ünsüzle biten isimlere ise +*tıq*, +*tik* şeklinde eklenir.

jas+tıq “*gençlik*” (I.1/440)

dos+tıq “*dostluk*” (II.1/521)

bas+tıq “*başkan, yönetici*” (II.3/182)

orın+dıq “*sandalye*” (II.2/441)

ösım+dik “*bitki*” (I)

jaña+lıq “*yenilik, haber*” (I.1/78)

zor+lıq “*zorluk*” (I.1/702)

bar+lıq “*bütün, tüm*” (I.1/723)

jaw+lıq “*düşmanlık*” (I.3/173)

ur+lıq “*hırsızlık*” (II.1/238)

qor+lıq “*eziyet, zulüm*” (II.1/602)

jaqsı+lıq “*iyilik*” (II.1/655)

mindetti+lik “*zorunluluk, mecburilik*” (II.3/342)

er+lik “*erlik, kahramanlık*” (I.3/178)

jarıq+tıq “*merhum*” (II.1/640)

aş+tıq “*açlık*” (II.5/99)

buzıq+tıq “*yaramazlık, haylazlık*” (II.3/725)

jasıq+tıq “*utangaçlık, çekingenlik*” (II.3/496)

tınış+tıq “*sessizlik*” (II.3/194)

tuşpan+dıq “*düşmanlık*” (II.4/53)

maman+dıq “*uzmanlık*” (II.3/255)

qıyın+dıq “*zorluk*” (II.3/263)

jıl+dıq “*yıllık, senelik*” (I.3/284)

şın+dıq “*gerçeklik*” (I.3/247)

jaqın+dıq “*yakınlık*” (I.3/91)

sanasız+dıq “*akılsızlık, ahmaklık*” (I.1/634)

quntsız+dıq “*dikkatsizlik, ilgisizlik*” (I.1/440)

panasız+dıq “*evsizlik, kimsesizlik*” (I.1/365)

başşı+lıq “*başkanlık*” (II.3/356)

ay+lıq “*aylık*” (II.1/151)

iygi+lik “*iyilik*” (II.2/9)

biy+lik “*üstünlük, hâkimiyet*” (II.1/291)

eski+lik “*gelenek- görenek*” (I.3/136)

monın+dıq “*sakinlik, uysallık*” (II.3/607)

1. 1. 17. +(ı)nşı, +(i)nşi

Sayılarla eklenerek sıra sayı sıfatları türeten ve Türkiye Türkçesindeki +ıncı, +inci, +uncu, +üncü ekinin karşılığı olan bir yapım ekidir.

bir+inşi “*birinci*” (I.1/148)

eki+nşi “*ikinci*” (I.1/545)

üş+inşi “*üçüncü*” (I.1/578)

tört+inşi “*dördüncü*” (II.3/57)

bes+inşi “*beşinci*” (II.3/525)

1. 1. 18. +raq, +rek, +(i)raq, +(i)rek

İsimlere eklenerek mukayese yapan bir ektir. ET devresinde de *+raq*, *+rek* şeklindedir.¹⁵⁷

mıqtı+raq “*daha güçlü*” (I.1/14)

senimdi+rek “*daha güvenilir, inanılır*” (I.1/14)

ülken+irek “*daha küçük*” (II.3/304)

teren+irek “*daha derin*” (I.1/302)

köb+irek “*daha çok, daha fazla*” (II.2/251)

1. 1. 19. +sız, +siz

Eklendiği kelimenin ifade ettiği nesnenin yokluğunu anlatan, sahip olmama, var olmama, bulunmama ifade eden sıfatlar yapan bir ektir.

japıraq+sız “*yapraksız*” (I.3/3)

daw+sız “*şüphesiz, tartışmasız*” (I.3/167)

orın+sız “*yersiz*” (I.3/270)

tärtip+siz “*düzensiz, tertipsiz*” (II.1/2)

uyat+sız “*utanmaz, arsız*” (II.2/341)

qatın+sız “*kadınsız*” (II.3/140)

---

¹⁵⁷ Öner, *a.g.e.*, s.50.

jol+sız “yolsuz, yolu olmayan” (II.3/498)

sawat+sız “cahil” (II.3/715)

el+sız “ıssız, تنها” (II.5/33)

kün+sız “güneşsiz, evsiz barksız” (II.5/33)

min+sız “kusursuz” (I.1/12)

şıdam+sız “dayanıksız, sabırsız” (II.5/253)

qunt+sız “dikkatsiz, özensiz, ilgisiz” (I.1/32)

erik+sız “idaresiz” (I.1/178)

uya+sız “yuvasız, evsiz” (I.1/366)

qanağat+sız “doyumsuz, yetinmeyen” (I.1/576)

şataq+sız “kavgasız, gürültüsüz” (I.1/642)

sana+sız “akılsız, şuursuz” (I.1/6349)

namıs+sız “namussuz” (I.2/8)

ün+sız “sessiz” (I.2/48)

tuqım+sız “soyu kurumuş” (I.2/335)

jurağat+ sız “soysuz, sülalesiz” (I.2/335)

män+sız “anlamsız, manasız” (I.2/555)

qun+sız “değersiz, ucuz” (I.2/546)

jazıq+sız “suçsuz, günahsız” (I.2/681)

jan+sız “cansız” (I.3/19)

elew+sız “önemsiz, değersiz” (I.3/78)

1. 1. 20. +şa, +şe

İsimlere eklenerek küçültme, benzerlik ve yaklaşıklık anlamları kazandırır. Bunun yanın da *göre* edatının anlamını da verir.

mun+şa “*bunca, bu kadar*” (I.2/47)

mısıq+şa “*kedi gibi*” (I.2/285)

waqıt+şa “*geçici olarak*” (I.2/383)

oyım+şa “*düşünceme göre*” (I.2/577)

burıñı+şa “*önceki gibi*” (I.3/199)

qalay+şa “*nasıl, ne şekilde*” (II.3/604)

solay+şa “*böylece, şöylece*” (II.3/605)

bayağı+şa “*çok önceki gibi*” (II.4/135)

boyın+şa “*boyunca*” (I.1/167)

dostar+şa “*dostlar gibi*” (I.2/72)

kündeği+şe “*her günkü gibi*” (I.2/359)

meniñ közim+şe “*bana göre*” (I.2/395)

ne+şe “*kaç*” (I.2/919)

biyik+şe “*büyükçe*” (II.2/5)

Sälim+şe “*Salim gibi*” (I.1/366)

sen+şe “*sence*” (I.2/26)

Kavim isimlerinden dil ve lehçe isimleri yapar.¹⁵⁸

Orıs+şa “*Rusça*” (II.2/57)

---

¹⁵⁸ Edt. Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012, s.439.

Latın+şa “*Latince*” (II.2/70)

1. 1. 21. +şı, +şi

ET. +çı, +çi¹⁵⁹ sekinde olan ek Kazak Türkçesinin ses özelliklerine göre +şı, +şi sekinde kullanılmaktadır. Kazak Türkçesinde oldukça işlek bir ektir. Meslek adları, mesleklerin niteliklerini ve meslek adlarıyla ilgili meşguliyetleri belirten sözcükler, alışkanlık hâline gelmiş hareket adları yapar.

qoy+şı “*çoban*” (II)

eñbek+şi “*emekçi*” (II.1/289)

mal+şı “*çoban, malcı*” (II.1/26)

bas+şı “*yönetici*” (II.1/642)

jumıs+şı “*işçi*” (II.1/638)

xat+şı “*sekreter*” (II.3/63)

järdem+şı “*yardımcı*” (II.3/589)

küzet+şı “*bekçi*” (I)

zerttew+şı “*araştırmacı, incelemeci*” (I.1/164)

jazuw+şı “*yazar*” (I.1/566)

oquw+şı “*öğrenci*” (I.1/267)

toy+şı “*düğün misafiri*” (I.1/647)

qaraq+şı “*eşkiya, haydut*” (I.2/148)

1. 1. 22. +şıq, +şik

Küçültme ve sevgi anlamı taşıyan isimler türetir.

---

¹⁵⁹ A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, (Çeviren; Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara 2007, s.43.

üy+şik “*evceğiz*” (II.3/235)

1. 1. 23. +şıl, +şil

İsim, sıfat ve zamirlere gelerek, bunların anlamlarına uygun olarak belli bir işe, harekete elverişli olmayı, düşkünlüğü belirten bu ek, bağıllık anlamı taşıyan yeni isimler yapar.¹⁶⁰

ımıra+şıl “*uzlaşmacı*” (I.1/470)

şın+şıl “*gerçekçi, dürüst, adil*” (I.2/743)

ult+şıl “*milliyetçi, ulusçu*” (II)

+şil şekli incelediğim metinde bulunmamaktadır.

1. 1. 24. +şılıq, +şilik

soyut isimler yapar.

tir(i)+şilik “*hayat, ömür*” (II.3/458)

mal+şılıq “*hayvancılık*” (II)

Kazak+şılıq “*Kazaklara özgü gelenek görenek, Kazakçılık*” (I.1/24)

tar+şılıq “*yokluk*” (II.5/209)

urğa+şılıq “*kadınlık, dişilik*” (II.4/163)

qiyın+şılıq “*zorluk*” (II.3/599)

bas+şılıq “*yöneticilik*” (II.3/356)

1. 1. 25. +tay

Damak uyumuna dâhil olmayan bu ek akrabalık adları veya sevgi ve küçültme ifadeli kelimelerde sınırlı kalmıştır.¹⁶¹

¹⁶⁰Koç, Doğan, *a. g. e.*, s.188.

¹⁶¹Öner, *a.g.e.*, s.47.

ağa+*ta*y “*ağabeyciğim*” (II.4/158)

Şäken+*ta*y “*Şakenciğim*” (II.5/214)

Ğaynış+*ta*y “*Gaynışcığim*” (I.2/792)

apa+*ta*y “*abla*” (I.2/769)

qalqa+*ta*y “*cancağızım*” (I.2/792)

1. 2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsimden fiil yapma ekleri, isim kök ya da gövdelerinden, köken anlamıyla bağlantılı yeni fiil gövdeleri yapan eklerdir.¹⁶²

1. 2. 1. +a-, +e

İsimlere ve sıfatlara gelen bu ek Kazak Türkçesinde işlek olmayan bir ektir. İsimlerden olma veya yapma ifade eden ve ET. devresinden beri kullanıla gelen bir ektir.

til+*e*- “*istemek, dilemek*” (I.2/941)

at+*a*- “*adlandırmak*” (II.1/27)

jas+*a*- “*yaşamak*” (II.1/289)

jıyn+*a* > jıyn+*a*- “*toplamak, bir araya getirmek*” (II.3/208)

oyun+*a* > oyn+*a*- “*oynamak*” (II.4/48)

sın+*a*- “*denemek, sınamak*” (I.1/443)

bos+*a*- “*boşalmak, duygulanmak, işten ayrılmak*” (II.1/116)

1. 2. 2. +al-, +el-, +l-

İsimlerden geçişsiz fiiller türeten bir ektir.

joq+*al*- “*yok olmak, kaybolmak*” (II.3/214)

---

¹⁶² Eker, *a.g.e.*, s.322.

oñ+al- “düzelmek, iyileşmek” (II.3/585)

teñ+el- “denkleşmek” (I.3/93)

jön+el- “çarçabuk, aceleyle çıkıp gitmek” (I.3/146)

qiyın+al > qiyn+al- “zorlanmak” (II.2/186)

1. 2. 3. +ar-,+er-, +r

İsimlerden geçişsiz fiiller yapar. İşlek olmayan bir ektir.

kök+er- > köger- “yeşermek” (I.1/1)

qız+ar- “kızarmak” (II.2/585)

aq+ar- >ağar- “ağarmak” (II.3/800)

başqa+r- “idare etmek, yönetmek” (II.1/291)

özge+r- “değişmek, başkalaşmak” (I.1/139)

eski+r- “eskimek” (I.2/20)

1. 2. 4. +ay-, +ey-, +y

İsimlerden, oluş bildiren ve geçişsiz çatıdaki fiiller yapmak üzere, ET. devresinden beri kullanılagelen bir ektir. ET. +ad, +ed- ekinin daha sonraki dönemlerde ünsüzünün yarı ünlü +y’ye dönmesiyle oluşmuş ektir.

qart+ay- “yaşlanmak” (II.1/156)

köp+ey- > köbey- “çoğalmak” (I.2/625)

mol+ay- “çoğalmak, bollaşmak” (I.1/642)

muñ+ay- “kederlenmek, üzülmek” (II.2/410)

mol+ay- “çoğalmak, artmak” (I.1/642)

körke+y- “gelişmek, canlanmak” (II.3/50)

1. 2. 5. +ğa-, +ge-, +qa-, +ke

İşlek olmayan bir yapım ekidir.

şay+qa- “*sallamak*” (II.2/340)

iyis+ke- “*koklamak*” (II.1/735)

1. 2. 6. +ğar-,+ger-, +qar-, +ker

İsimlere gelerek, yaptığı fiile yapma ve olma anlamları yükleyen bir yapım ekidir.

es+ker- “*farkında olmak, dikkate almak*” (II.3/45)

bas+qar- “*yönetmek, idare etmek*” (II.1/291)

añ+gar- “*fark etmek, anlamak*” (I.2/394)

meñ+ger- “*yönetmek, idare etmek*” (II.1/291)

1. 2. 7. +ı-, +i

ET. devresinde ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinden, geçişli ve geçişsiz fiiller yapan bir ektir.

renj+i- “*kırılmak, darılmak*” (I.2/82)

jas+ı- “*üzülmek, hüznülenmek*” (II.3/491)

1. 2. 8. +(η)ıra-, +(η)ire-

Tabiat taklidi kelimelere gelerek oluş bildiren fiiller yapar.

as+ıra- “*büyütmek, beslemek*” (II.5/100)

1. 2. 9. +la-, +le-, +da-, +de-, +ta-, +te-

Bu ek isimden fiil yapım eklerinden en işlek olanlarından birisidir. Hemen

hemen her çeşit ismin sonuna gelerek yapma veya olma ifade eden fiiller yapar.¹⁶³

---

¹⁶³ Ergin; *a.g.e.*, s. 180.

bas+ta- “başlamak” (I.2/166)

tas+ta- “bırakmak, koymak” (I.2/167)

ara+la- “gezmek, dolaşmak” (II.3/788)

iz+de- “aramak, araştırmak, incelemek” (I.2/635)

oy+la- “düşünmek” (II.4/18)

jaqın+da- “yaklaşmak” (I.2/632)

jay+la- “yerleşmek, mekan tutmak” (II.3/3)

bay+la- “bağlamak, bağlayıp vermek” (II.2/9)

jaman+da- “kötülemek” (II.2/382)

at+ta- “atlamak” (II.4/36)

ün+de- “çağırmaq” (I.1/423)

äzir+le- “hazırlamak” (II.2/51)

ayıp+ta- “ayıplamak, suçlamak” (II.3/716)

qap+ta- “kaplamak, örtmek” (I.2/291)

qaljaq+ta- “şaka yapmak”(II.3/640)

ör+le- “yükselmek, ilerlemek” (I.3/291)

qaljın+da- “şakalaşmak, şaka yapmak” (II.1/745)

bulan+da- “ileri geri, sağa sola kıvrılarak gitmek, nazlanmak” (I.1/ 37)

jağa+la- “göl, deniz ve nehir kenarından yürümek” (II.3/470)

mazaq+ta- “alay etmek, dalga geçmek, yermek” (I.2/605)

tömen+de- “düşmek, inmek, azalmak” (I.2/620)

meken+de- “yerleşmek, mekân tutmak” (I.2/628)

örken+de- “filizlenmek, yeşermek” (I.3/283)

jaqşı+la- “övmek, güzelleştirmek” (II.2/65)

bılşıl+da- “gevezelik etmek, yerli yersiz konuşmak” (II.2/295)

sandıraq+ta- “saçmalamak, sayıklamak” (II.2/330)

ım+da- “işaret etmek” (II.2/611)

quşaq+ta- “kucaklamak” (II.2/656)

1. 2. 10. +lan-, +len-, +dan-, +den-, +tan-, +ten

İsimden fiil yapım eki +la, +le, +da, +de, +ta, +te eklerine fiilden fiil yapım eki –n ekinin birleşmesiyle oluşmuş bir ektir.¹⁶⁴

oy+lan- “düşünmek” (II.3/501)

jara+lan- “yaralanmak” (II.4/107)

aşuw+lan- “sinirlenmek, öfkelenmek” (I.1/121)

täwir+len- “iyi duruma gelmek, düzelmek” (II.3/597)

üy+len- “evlenmek” (I.1/46)

äzir+len- “hazırlanmak” (I.1/262)

at+tan- “atlanmak” (II.1/285)

mal+dan- “hayvan sahibi olmak” (II.3/50)

tañ+dan- “şaşmak, hayrete düşmek” (I.2/ 661)

gül+den- “çiçeklenmek” (I.3/198)

ıza+lan- “sinirlenmek” (I.1/610)

köñil+den- “sevinmek, mutlu olmak” (I.2/127)

---

¹⁶⁴ Doğan, a. g.e, s.199.

qawip+ten- “*korkmak, tehlike hissetmek*” (I.2/575)

iz+den- “*aramak*” (II.1/420)

qaruw+lan- “*silahlanmak*” (II.5/107)

1. 2. 11. +las-, +les-, +das-, +des-, +tas, +tes

Karşılıklı olma veya yapma ifade eden fiiller türetir.

aman+das- “*selamlaşmak*” (I.3/17)

uyım+das- “*düzenlemek, organize olmak*” (II.1/137)

aqıl+das- “*danışmak, akıl danışmak*” (II.1/649)

quşaq+tas- “*kucaklaşmak*” (II.2/629)

järdem+des- “*yadımlaşmak*” (II.3/745)

kez+des- “*rastlaşmak, karşılaşmak, görüşmek*” (II.1/578)

til+des- “*yüz yüze görüşmek, sohbet etmek*” (II.4/28)

qate+les- “*hata yapmak, kusur işlemek*” (I.1/704)

ängime+les- “*konuşmak, sohbet etmek*” (I.2/413)

wäde+les- “*sözleşmek, vaatte bulunmak*” (II.3/378)

1. 2. 12. +sın-, +sin-

Yaptığı fiile görmek, saymak gibi anlamlar katar.

köp+sin- “*çok olduğunu düşünmek*” (II.1/543)

1. 2. 13. +sıra-, +sire-

Bazı kelimelerde örnekleri görülen ve isimlerden yokluk bildiren fiiller yapan bu ekin, –sır (~sız)-a- veya –sıra- (<-sız-ra) şeklinde kalıplaştığı düşünülmektedir.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Öner, a.g.e, s.64.

külim+sire- “*güümsemek*” (II.2/429)

jılam+sıra- “*ağlamaklı olmak*” (II.2/416)

1. 2. 14. +şı-

Kullanımı seyrek bir isimden fiil yapım ekidir.

jan+şı- “*ezmek, muncıklamak*” (II.1/462)

1. 3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Fiilden isim yapma ekleri, fiil kök ya da gövdelerinden, köken anlamıyla bağlantılı yeni isim gövdeleri yapan ve sayıca en fazla olan eklerdir.¹⁶⁶

1. 3. 1. -aq+, -ek+

Bu ek fiille ilgili nesne adı yapar.

pış-aq “*bıçak*” (II.2/119)

qon-aq “*konuk, misafir*” (I.1/484)

tös-ek “*döşek, yatak*” (II.1/115)

ös-ek “*dedikodu*” (I.2/174)

böl-ek “*ayrı, farklı*” (I.2/413)

1. 3. 2. -esi+, -ası+

Bu ek soyut isimler türetir.

kel-esi “*gelecek*” (I.3/331)

1. 3. 3. -(a)tın+, -(e)tin+

Kullanıldığı cümleye göre gelecek veya geniş zaman anlamı taşıyan, zaman anlamlı; isim soylu sıfatlar yapar.

---

¹⁶⁶ Süer Eker, a. g. e, s.324.

kel-etin (qiyın) “*gelecek olan, gelecek zorluk*” (II.5/119)

uq-atın > uğ-atın (jan) “*anlayan can*” (I.2/129)

alıs-atın (adamdar) “*tartışan insanlar*” (I.2/529)

söz qıl-atın (mezgil) “*söz söylenecek zaman*” (I.2/725)

ayrıl-atın (künye) “*ayrılacak güne*” (I.2/770)

qos-atın (ata-ene) “*evlendirecek anne-baba*” (I.3/269)

jön bil-etin (eşqaysımız) “*yön bilecek hiç kimsemiz*” (II.1/50)

kör-etin (kün) “*görecek gün*” (II.4/96)

ket-etin (sort) “*gidecek cins, tür*” (I.1/97)

mal ösir-etin (mamandıq) “*ürün yetiştiren uzmanlık*” (I.1/308)

bir-birimizdi tüsin-etin (para) “*düşünen parça*” (I.2/137)

1. 3. 4. -ğaq+, -gek+, -qaq+, -kek+

Bu ek fiillerden sıfat yapar.¹⁶⁷

ber-gek “*uyanık*” (I.1/126)

jabıs-qaq “*yapışkan*” (I.1/358)

as-qaq “*mağrur*” (I.1/702)

adas-qaq “*sürekli yolunu şaşırın*” (II.5/113)

1. 3. 5. -ğan+, -gen+, -qan+, -ken+

Fiillere eklenerek geniş zaman anlamlı isim soylu sıfatlar yapar.

oqı-ğan (kisi) “*okumuş insan*” (I.1/203)

kel-gen (qonaqtar) “*gelen konuklar*” (I.1/213)

---

¹⁶⁷ Ercilasun, *a. g.e* s.445.

izde-gen (jastar) “*arayan gençler*” (I.1/276)

kir-gen (jas) “*giren genç*” (I.1/583)

qurıl-ğan (baq) “*kurulmuş bahçe*” (I.2/396)

1. 3. 6. -qı+, -ki+, -ğı+, -gi+

soq-qı “*darbe, vuruş*” (I.3/272)

türt-ki “*baskı, işkence*” (I.3/272)

kül-ki “*gülüş, gülme*” (II.3/195)

uyı-qı >uyqı “*uyku*” (II.3/195)

sıpırt-qı “*süpürge*” (I.1/ 36)

1. 3. 7. -ğın+, -gin+, -qın+, -kin+

Aşırılık ifade eden isimler yapan ektir.

tas-qın “*taşkın*” (I.1/76)

sol-ğın “*solgun*” (I.2/358)

uş-qın “*kıvılcım, işaret*” (II.5/308)

şal-ğın “*çayır*” (I.1/2)

1. 3. 8. -ğır+, -gir+, -qır+, -kir+

Fiilden sıfat türeten bu ek, belli bir harekete olan yakınlığı ifade eder.

al-ğır “*zeki*” (II.1/120)

1. 3. 9. -(ı)q+, -(i)k+

Bu ek fiilin belirttiği hareketle ilgili sıfat ve isimler yapan işlek bir ektir.

aş-ıq “*açık*” (II.1/1)

suwı-q “*soğuk*” (I.2/393)

tol-ıq “*eksik olmayan, tam*” (I.2/407)

şiri-k “*çürük*” (I.3/133)

tile-k “*dilek*” (I.2/703)

töse-k “*yatak, döşek*” (II.1/115)

küre-k “*kürek*” (II.1/454)

sura-q “*soru, sual*” (I.2/739)

qıl-ıq “*davranış, hareket*” (II.1/346)

jaz-ıq “*suç, kusur, günah*” (I.2/681)

jar-ıq “*aydın, ışıklı*” (II.2/1)

1. 3. 10. -(ı)m+, -(i)m

Fiille ortaya çıkan is ve durum hakkında, kavram adları veya bu fiile bağlı, çok çeşitli nesne adları yapan bir ektir.

sen-im “*inanç, güven*” (II.2/482)

tın-im “*huzur, rahat, sükûnet*” (II.3/134)

kiy-im “*giysi, elbise*” (II.2/439)

bil-im “*bilim, bilgi*” (II.3/653)

keşir-im “*af, muhafiyet*” (I.3/231)

öl-im “*ölüm, ecel*” (II.2/607)

şıda-m “*tahammül, sabır*” (II.5/253)

1. 3. 11. -ma+, -me+, -ba+, -be+ -pa+, -pe+

Bu ek, fiilin gösterdiği oluş, kılış ve durumları yalın birer işolarak belirten adlar yapar.

böl-me “*oda*” (II.2/439)

tapsır-ma “vazife, görev, ödev” (II.3/52)

bayanda-ma “bildiri, tebliğ” (I.1/574)

1. 3. 12. -mas+, -mes+, -bas+, -bes+, -pas+, -pes+

Belirsiz gelecek zaman anlamlı isimler yapan bu ek -ar, -r sıfat-fiilin olumsuzudur.

oral-mas (kün) “geri gelmez gün” (I.2/329)

1. 3. 13. -mıs+, -mis+

Fiillere gelerek somut ve soyut anlamlı isimler yapar.

je-mis “meyve” (I.2/405)

1. 3. 14. -(İ)n+, -(İ̇)n+

Fiilin gösterdiği iş ve hareketten doğan nesneyi ifade eder.

jiy-in “yığın, topluluk” (II.5/5)

kel-in “gelin” (I.1/176)

maқта-n “övünç, övgü, gurur” (I.2/678)

tolqı-n “dalga” (I.3/107)

tüy-in “sonuç, netice, özet” (I.3/126)

şıq-in “masraf” (II.3/683)

saw-in “süt veren sağlıklı hayvan” (II.3/508)

tüt-in “duman, ocak, aile ocağı” (II.5/10)

jasır-in “gizli, saklı” (II.5/2)

1. 3. 15. -(ı)s+

Türkiye Türkçesindeki -ış, -iş ekinin karşılığıdır.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.1049.

qarğı-s “*beddua, kargış*” (II.1/122)

jiynal-ıs “*toplantı*” (II.2/58)

ayt-ıs “*atışma, tartışma, münazara*” (I.3/176)

tuw-ıs “*kardeş*” (I.3/176)

qon-ıs “*obanın konduğu, yerleştiği mahal, yayla*” (II.1/731)

tanı-s “*taniş, tanıdık*” (I.1/107)

ör-ıs “*hayvanların otladığı otu bol yer, otlak*” (II.3/235)

ş1q-ıs > ş1ğ1s “*çıkış*” (II.3/43)

1. 3. 16. -(i)ş+, -(i)ş+

Fiillerin, daha ziyade dönüşlü gövdelerine eklenerek, fazlalık, aşırılık ifade eden veya fiilin sonunda ortaya çıkan hali bildiren isimler yapar.

quwan-ış “*sevinç, mutluluk*” (II.2/553)

qızğan-ış “*haset, kıskanma*” (I.2/114)

juban-ış “*teselli*” (I.1/717)

küyin-ış “*ıstırap, keder*” (I.2/822)

ötin-ış “*rica, istek*” (I.2/787)

tın-ış “*sessizlik*” (I.2/48)

1. 3. 17. -şaq+, -şek+

Edilgen çatıdaki fiillere gelerek, işi yapanın niteliğini bildiren sıfatlar türeten bir yapım ekidir.

uyal-şaq “*utangaç, çekingen*” (II.2/202)

qızğan-şaq “*kıskanç*” (I.2/748)

1. 3. 18. -(u)v+, -(ü)v+

Bütün fiilleri kök ve gövdelerine gelerek hareket isimleri yapan bu ek Kazak Türkçesinin mastar ekidir. Mastar olarak kullanılışının yanı sıra kalıplaşarak nesne adlarını da vermektedir.

qız-uw “*heyecanlı, sıcak*” (I.3/203)

awru-w “*hastalık*” (II.3/162)

as-uw “*dağ geçidi*” (II.5/128)

tile-w “*dilek, istek*” (II.5/34)

jayla-w “*yayla, otlak*” (II.3/557)

oqu-w “*eğitim*” (II.1/721)

1. 4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiilden fiil yapma ekleri, fiil kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler fiil köklerine, fiilden yapılmış fiil gövdelerine ve isimden yapılmış fiil gövdelerine eklenirler. Sayıları azdır. ¹⁶⁹

1. 4. 1. -dır-, -dir-, -tır-, -tir-

Yaptırma veya oldurma ifade eden fiiller yapar. ¹⁷⁰

bil-dir- “*bildirmek, haber vermek*” (I.2/35)

küy-dir- “*yakmak, yandırmak, iftira atmak, üzme, karalamak*” (I.2/545)

qoz-dır- “*arttırmak, nüksettirmek*” (I.2/945)

aynal-dır- “*döndürmek, bir şeyi başka bir şeye çevirmek*” (I.3/128)

al-dır- “*aldırmak, getirtmek*” (II.3/317)

¹⁶⁹ Ergin; *a.g.e.*, s.200.

¹⁷⁰ Ercilasun, *a.g.e* s.448.

baq-tır- “*baktırmak*” (I.1/308)

aralas-tır- “*karıştırmak*” (I.2/24)

öl-tir- “*öldürmek*” (I.2/643)

kel-tir- “*getirmek*” (I.2/870)

üleş-tir- “*üleştırmek, paylaştırmak*” (II.3/507)

1. 4. 2. –ğız-, -giz-, -qız-, -kiz-

Ettirgen çatı ekidir.

öt-kiz- geçirmek” (I.1/207)

min-giz- “*bindirmek*” (I.2/914)

al-ğız- “*aldırmak, aldirtmak*” (II.3/507)

otur-ğız- “*oturtmak, bindirmek*” (I.1/494)

kir-giz- “*girdirmek, içeri almak*” (II.4/36)

ber-giz- “*verdirmek*” (II.3/31)

1. 4. 3. –I-

Oldukça işlek olan bir fiilden fiil yapma ekidir. Bir başka deyişle *edilgenlik* eki olarak tabir edilen bu ekin yaptığı fiillerde iş kendiliğinden yapılmış gibi bir anlam taşır ve işin kimin tarafından yapıldığı belli değildir.

ayt-ıl- “*söylenmek*” (II.1/234)

ber-il- “*verilmek*” (II.2/248)

qur-ıl- “*kurulmak*” (I.2/396)

tap-ıl-> tab-ıl- “*bulunmak*” (II.3/174)

jiyna-l- “*toplanmak*” (II.1/128)

üz-il- “*koparılmak, kesilmek*” (I.3/322)

1. 4. 4. –ma-, -me-, -ba-, -be-, -pa-, -pe-

Fiillerin olumsuz şekillerini oluşturan bu ek, ünlüyle ve *l, r, v, y* ile biten fiillerden sonra *-ma, -me; m, n, ñ, z* ile bitenlerden sonra *-ba, -be*; tonsuz ünsüzle biten fiillerden sonra *-pa, -pe* şeklinde eklenir.

bol-ma- “*olmamak*” (II.1/152)

qıl-ma- “*yapmamak, etmemek*” (II.4/50)

jañıl-ma- “*yanılmamak, şaşırılmamak*” (II.4/82)

ayt-pa- “*söylememek*” (II.5/69)

at-pa- “*atmamak*” (II.5/267)

qaş-pa- “*kaçmamak*” (II.5/267)

tasta-ma- “*bırakmak*” (II.4/102)

sen-be- “*inanmamak, güvenmemek*” (II.1/438)

1. 4. 5. –(i)msıra-, -(i)msire-

Fiilin gösterdiği harekete bir azaltma ifadesi katan bu ekin pek az örneği vardır.

kül-imsire- “*gülümsemek*” (II.2/429)

1. 4. 6. –n-

İşlek bir fiilden fiil yapma ekidir. İşlevi dönüşlülüktür.

kiy-in- “*giyinmek*” (I.1/5)

oyla-n- “*düşünmek*” (I.1/681)

kör-in- “*görünmek*” (I.2/3)

üyle-n- “*evlenmek*” (I.1/46)

böl-in- “*bölünmek, ayrılmak*” (II.3/192)

silkin-in- “*sallanmak, silkinmek*” (I.1/3)

1. 4. 7. –(i)ñkır-, (-)iñkire-

Fiilin gösterdiği hareketin az miktarda yapıldığını gösterir.

uyal-iñqıra- “*biraz utanmak*” (II.5/299)

oyla-ñqıra- “*biraz düşünmek*” (II.2/429)

quşaqta-ñqıra- “*biraz kucaklamak*” (II.5/239)

toqta-ñqıra- “*biraz durmak*” (II.2/80)

1. 4. 8. –r-

Ettirgen ve oldurgan fiiller yapar.

şıq-ar- > şığar- “*çıkarmak*” (II.2/228)

qayt-ar- “*döndürmek*” (II.3/19)

bit-ir- “*bitirmek*” (I.1/236)

as-ır- “*aşırmaq, geçirmek*” (II.3/563)

ös-ir- “*büyütmek, yetiştirmek*” (I.2/393)

1. 4. 9. -s-

İşteş çatı ekidir.

ayt-ıs- “*tartışmak, atışmak*” (II.3/21)

uq-ıs- > uğıs- “*anlaşmak, uzlaşmak*” (II.3/21)

kör-is- “*görüşmek*” (II.3/243)

qoşta-s- “*vedalaşmak*” (II.3/593)

1. 4. 10. -set

Fiilden fiil yapma eki –se ile –t ettirgenlik ekinin birleşmesiyle oluşmuş bir yapım ekidir.

kör-set- “göstermek” (I.1/212)

1. 4. 11. -t-

İşlek bir ektir. İşlevi ettirgen fiiller yapmaktır. Yaptırma veya oldurma ifade eden fiiller yapar.

qutır-t- “kudurtmak” (I.2/247)

oqı-t- “okutmak” (II.2/75)

ürk-it- “ürkütme, korkutmak” (I.2/283)

joğal-t- “kaybetmek, yitirmek” (I.1/209)

töle-t- “ödetmek” (II.3/33)

qorq-it- “korkutmak” (II.3/273)

renji-t- “incitmek, gücendirmek” (I.2/858)

tanı-t- “tanıtmak” (I.2/334)

tasırla-t- “gürültü patırtı çıkartmak, tıyırdatmak” (II.4/103)

2. İSİM

İsimler, evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözlerdir.¹⁷¹

2. 1. ÇOKLUK EKİ

İsimlerde ve zamirlerde aynı türden birden çok varlığı anlatmak için; fiillerde, fiilin gösterdiği oluş ve kılışı yapanın, yani şahsın çokluk olduğunu göstermek için kullanılan özel eklerdir.¹⁷²

Kazak Türkçesinde çokluk eki -lar, -ler, -dar, -der, -tar, -ter şeklindedir.¹⁷³

¹⁷¹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK yayınları, Ankara, 2007, s.195.

¹⁷² Korkmaz, 1992, s.39.

¹⁷³ İsaev, a.g.e, s.46.

2. 1. 1. Ünlüyle ve r, w, y ünsüzleriyle biten isimlerden sonra; +lar, +ler;

bawır+lar “*kardeşler*” (II.4/101)

urı+lar “*hırsızlar*” (II.4/141)

başşı+lar “*yöneticiler*” (II.3/553)

kisi+ler “*kişiler*” (II.3/399)

mäsele+ler “*sorunlar, meseleler*” (II.1/207)

2. 1. 2. Tonlu ünsüzle (l, m, n, ñ, z, j) biten isimlerden sonra; +dar, +der;

adam+dar “*insanlar*” (II.2/238)

şaban+dar “*tembeller, haylazlar*” (II.3/19)

maman+dar “*uzmanlar*” (II.3/127)

kün+der “*günler*” (II.3/615)

kiyim+der “*giysiler, elbiseler*” (II.3/652)

2. 1. 3. Tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra; +tar, +ter;

joldas+tar “*arkadaşlar*” (II.3/703)

tas+tar “*taşlar*” (II.5/279)

butaq+tar “*dallar*” (I.1/4)

jigit+ter “*yiğitler*” (I.1/187)

erkek+ter “*erkekler*” (II.1/454)

gazet+ter “*gazeteler*” (II.2/467)

2. 2. İYELİK EKLERİ

İyelik ekleri, ismin karşılıdığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden eklerdir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse, o nesneyi

karşıl原因 ismin sonuna iyelik eki getirilir. Demek ki iyelik ekleri getirildiği ismin dışında bir nesneyi ifade eder. Fakat iyelik ekleri, getirildikleri isimlerin dışındaki bu nesneyi sadece şahıslar halinde ifade ederler.¹⁷⁴

	Kişiler	Ekler
Tekil	Men	+(1)m, +(i)m
	Sen	+(1)ñ, +(i)ñ
	Siz (Nezâket)	+(1)ñız, +(i)ñiz
	Ol	+1, +i, +s1, +si
Çoğul	Biz	+(1)mız, +(i)miz
	Sender	+larıñ, +leriñ, +darıñ, +deriñ, +tarıñ, +terin
	Sizder (Nezâket)	+larıñız, +leriñiz, +darıñız, +deriñiz, +tarıñız, +teriniz
	Olar	+1, +i, +s1, +si

2. 2. 1. Teklik Şahıs İyelik Ekleri

2. 2. 1. 1. Teklik I. Şahıs İyelik Eki

bala+m “*çocuğum*” (II.2/621)

söz+im “*sözüm*” (II.2/637)

oy+ım “*düşüncem, aklım*” (II.3/169)

äke+m “*babam*” (II.3/189)

jumıs+ım “*işim*” (I.1/727)

¹⁷⁴Ergin; a.g.e, s.222.

2. 2. 1. 2. Teklik II. Şahıs İyelik Eki

jol+iñ “*yolun*” (I.1/724)

köz+iñ “*gözün*” (I.1/541)

es+iñ “*aklın*” (I.1/344)

bas+iñ “*başın*” (I.2/766)

usınıs+iñ “*önerin, teklifin*” (I.1./590)

2. 2. 1. 3. Nezâket

oy+iñiz “*düşünceniz*” (I.1/727)

bet+iniz “*yüzünüz*” (I.2/259)

şeşe+ñiz “*anneniz*” (II.1/267)

ängime+ñiz “*sohbetiniz*” (I.1/164)

qol-iñiz “*eliniz*” (I.1/359)

2. 2. 1. 4. Teklik III. Şahıs İyelik Eki

namıs+ı “*namusu*” (I.1/400)

söz+i “*sözü*” (I.1/22)

awız+ı > awzı “*ağzı*” (II.1/1)

köñil+i > köñli “*gönlü*” (I.1/85)

mıltıq+ı+na “*silahına*” (II.3/739)

2. 2. 2. Çokluk Şahıs Ekleri

2. 2. 2. 1. Çokluk I. Şahıs İyelik Eki

baq+ımız > bağımız “*bahçemiz*” (I.1/11)

at+ımız “*adımız, ismimiz*” (I.1/250)

sorpa-mız “*çorbamız*” (I.1/280)

eñbek-imiz > eñbegimiz “*emeğimiz, işimiz*” (I.2/401)

bäri-miz “*hepimiz*” (II.1/63)

2. 2. 2. 2. Çokluk II. Şahıs İyelik Eki

aqı+larıñ “*haklarınız*” (II.3/647)

şeşe-leriñ “*anneleriniz*” (II.1/113)

mamandıq+tarıñ “*uzmanlıklarınız*” (II.3/255)

oquw+larıñ “*eğitiminiz, dersleriniz*” (II.2/229)

minez+derin “*karakterleriniz, huylarınız*” (II.2/355)

2. 2. 2. 3. Nezâket

qayğı-larıñız “*kaygılarınız, tasalarınız*” (II.3/144)

baq-tarıñız “*bahçeleriniz*” (I.1/141)

bu+larıñız “*bunlarınız*” (I.1/290)

2. 2. 2. 4. Çokluk III. Şahıs İyelik Ekleri

ara+sı “*ortası, arası*” (II.2/272)

İs+i “*işi*” (II.3/239)

2. 3. HÂL EKLERİ

Hâl, isimlerin fiillerle veya isimlerin isimlerle olan çeşitli münasebetlerini bildiren bir gramer kategorisidir.¹⁷⁵

Bu münasebetler kurulurken isimler hep aynı durumda bulunmaz, münasebetin cinsine göre ayrı ayrı hallere girerler. İsim bu münasebetleri bazen eksiz olarak, çok defa da

¹⁷⁵ Gülsel Sev, *Tarihi Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.36.

ek olarak ifade eder. Yani ismin hâlleri bazen eksiz, çoğu hâlde eklidir. İsimleri çeşitli münasebetler için çeşitli hallere, durumlara sokan bu eklere hâl ekleri denir.¹⁷⁶

2. 3. 1. Yalın Hâl

Yalın hâli gösteren herhangi bir ek veya öge yoktur.¹⁷⁷

jürek “*yürek, kalp*” (II.4/56)

jol “*yol*” (II.4/58)

urı “*hırsız*” (II.4/85)

şın “*gerçek*” (II.5/40)

kisi “*kişi*” (II.5/67)

2. 3. 2. İlgî Hâli

Eklendiği isimle başka bir isim arasında ilgi bağı kuran ektir.¹⁷⁸

Kazak Türkçesinde ilgi hâli eki +nİñ, +dİñ, +tİñ şeklindedir. Ünlüyle veya *m, n, ñ* ünsüzleriyle biten kök ve gövdelerden sonra +nİñ, tonlu ünsüzlerden sonra +dİñ, tonsuz ünsüzlerden sonra +tİñ şekli kullanılır.¹⁷⁹

Raya+nıñ beti “*Raya'nın yüzü*” (I.1/4)

ağaştar+dıñ boyı “*ağaçların boyu*” (I.1/658)

mına kisi+niñ qatını “*bu kişinin karısı*” (I.2/428)

qasqır+dıñ awzı “*kurdun ağzı*” (I.2/827)

üy+diñ işi “*evin içi*” (I.3/30)

ağaşt+tıñ bası “*ağacın başı*” (I.3/87)

---

¹⁷⁶ Ergin, *a. g. e.*, s.226.

¹⁷⁷ Nurettin Demir, Emine Yılmaz, *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2010, s.208.

¹⁷⁸ Korkmaz, 2007, s.23.

¹⁷⁹ Buran, *a. g. e.*, s.286.

2. 3. 3. Yükleme Hâli

Geçişli bir fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilendiği ismin içinde bulunduğu hâli gösteren bir ektir.¹⁸⁰

Ek, ünlülerden ve m, n, ñ ünsüzlerinden sonra +nı, +ni; tonlu ünsüzlerden sonra +dı, +di; tonsuz ünsüzlerden sonra +tı, +ti biçimindedir.

mıltıq+tı “*silahı*” (II.5/258)

ağaş+tı “*ağacı*” (I.3/132)

qağaz+dı “*kağıdı*” (II.1/72)

jer+di “*yeri*” (II.3/566)

söz+di “*sözü, lafı*” (II.3/743)

2. 3. 4. Yönelme Hâli

Yönelme hâli eki, yaklaşma ve yönelme bakımlarından ismin karşıladığı nesneyi fiile bağlamaya yarayan ektir.¹⁸¹

Kazak Türkçesinde uyuma bağlı olarak ünlülerden ve tonlu ünsüzlerden sonra +ğa, +ge; tonsuz ünsüzlerden sonra +qa, +ke şeklinde kullanılır.

Qıtay+ğa “*Çin’e*” (II.3/817)

şal+ğa “*ihtiyara, yaşlıya*” (II.4/104)

üy+ge “*eve*” (II.5/147)

biz+ge “*bize*” (I.1/504)

jurt+qa “*halka*” (I.1/623)

ötirik+ke “*yalana*” (II.1/93)

töseke+ke “*yatağa*” (II.1/115)

¹⁸⁰ Korkmaz, 1992, s.175.

¹⁸¹ Mustafa Volkan Coşkun, Özbek Türkçesi Grameri, TDK Yayınları, Ankara, 2000, s.85.

2. 3. 5. Bulunma Hâli

Fiilin bildirdiği oluş ve kılışın yerini ve içinde bulunduğu durumu gösteren hâl ekidir.¹⁸²

Kazak Türkçesinde bulunma hâli, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, tonsuz ünsüzlerden sonra +ta, +te; diğer tüm hâllerde +da, +de şeklinde kullanılır.

tirşilik+te “*hayatta*” (II.3/458)

kök+te “*gökte*” (I.3/85)

waqıt+ta “*sırada, vakitte*” (II.3/753)

jıl+da “*yılda*” (I.3/310)

kün+de “*günde*” (II.1/237)

awıl+da “*köyde*” (II.1/701)

äyel+de “*kadında*” (I.2/200)

tün+de “*gecede*” (II.5/303)

2. 3. 6. Çıkma Hâli

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendinden uzaklaştığını ifade eden ektir. Çıkma hâli eki, yönelme hali ve bulunma hali ekleriyle birlikte, zaman ve mekân içinde, işin yer ve istikametini bildirir.¹⁸³

Kazak Türkçesinde çıkma hâli, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi tonlu ünsüzlerle biten isimlerden sonra +dan, +den; tonsuz ünsüzle biten ünsüzlerden sonra ise +tan, +ten şeklindedir.

qala+dan “*şehirden*” (I.1/514)

maşına+dan “*arabadan*” (I.3/192)

---

¹⁸² Korkmaz, 1992, s.29.

¹⁸³ Ergin, a. g. e, s.235.

bäle+den “*beladan*” (II.1/677)

keşe+den “*dünden*” (II.3/375)

tas+tan “*taştan*” (II.3/675)

azıq+tan “*yiyecekten, azıktan*” (II.5/209)

dert+ten “*dertten*” (I.2/414)

esik+ten “*kapıdan*” (II.3/232)

Yukarıdaki çıkma hali eklerine ek olarak, m, n, ŋ ünsüzlerinden biriyle biten isimlerden sonra gelmesi durumunda, çıkma hali ekindeki diğ ünsüzü “d”, ilerleyici benzeşme yoluyla “n” ünsüzüne dönüşür.

aspan+nan “*gökyüzünden*” (I.2/302)

tabanın+nan “*tabanından*” (II.1/488)

kiyim+nen “*giysiden*” (II.5/209)

betim+nen “*yüzümden*” (II.2/395)

2. 3. 7. Vasıta Hâli

Fiilini hangi vasıtayla yapıldığını, nasıl ve ne zaman yapıldığını gösteren hal, ismin vasıta hâlidir.¹⁸⁴

Kazak Türkçesinin vasıta hâli ekleri, ünlüyle veya tonlu z dışındaki tonlu ünsüzlerle biten isimlerden sonra +men, +menen; z ünsüzüyle biten isimlerden sonra +ben, +benen; tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra ise +pen, +penen şeklindedir.

beti+ñ+menen “*yüzün ile*” (I.2/263)

aqıl+men “*akıl ile*” (I.1/703)

ayaq+pen “*ayak ile*” (I.2/12)

---

¹⁸⁴ Öner, a. g. e, s.134.

qurmet+penen “*hürmet ile, saygıyla*” (I.3/323)

arız+ben “*istekle*” (II.1/309)

jüz+benen “*yüz ile*” (I.3/323)

2. 3. 8. Eşitlik Hâli

Eşitlik hâli eki, isimlerde ve isim soylu kelimelerde nitelik ve nicelik bakımından karşılaştırma görevi üstlenen bir ektir.¹⁸⁵ Eşitlik ilişkisi kurmasının yanında gibilik ve benzerlik anlamlarını da ifade eder.¹⁸⁶

Kazak Türkçesinde isimlerin eşitlik ve benzerlik hâlini yapmak üzere +day, +dey, +tay, +tey eki ile +şa, +şe ekleri kullanılır.¹⁸⁷

adam+şa “*adam gibi*” (II.3/46)

mısıq+şa “*kedi gibi*” (I.1/583)

kempir+şe “*yaşlı gibi*” (II.1/612)

bawrı+m+day “*kardeşim gibi*” (I.2/349)

kristal+day “*kristal gibi*” (I.3/213)

kisi+dey “*kişi gibi*” (II.2/352)

mun+day “*bunun gibi*” (II.1/247)

uw+day “*zehir gibi*” (II.2/461)

2. 4. İSİMLERDE SORU

Soru eki ismin soru şeklini yapan isletme ekidir. İsim, fiile soru şeklinde bağlanmak için daima sonuna soru eki alır.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Coşkun, 2000, s.86.

¹⁸⁶Ergin; a.g.e., s. 239.

¹⁸⁷ Ercilasun, a.g.e, s.455.

¹⁸⁸ Ergin; a.g.e., s. 243.

Kazak Türkçesinde soru ekinin ünlüsü Türkiye Türkçesinden farklı olarak a ve e şeklindedir. Ekin başındaki ünsüz,vünlülerden ve l, r, y seslerinden sonra +ma, +me; m, n, ñ seslerinden veya tonlu ünsüzlerden sonra +ba, +be; tonsuz ünsüzlerden sonra +pa, +pe şeklindedir.

maqul ma? “*uygun mu?*” (I.1/120)

jaqsı ma? “*iyi mi?*” (I.1/61)

qajet pe? “*gerekli mi?*” (I.2/670)

durıs pa? “*doğru mu?*” (I.1/61)

şın ba? “*gerçek mi?*” (I.1/627)

jer me? “*yer mi?*” (II.3/150)

men be? “*ben mi?*” (II.3/731)

ras pa? “*doğru mu?*” (I.1/560)

3. SIFAT

Sıfatlar; hem varlığı hem de varlıkla ilgili herhangi bir özelliği ya da niteliği gösteren isimlerdir.¹⁸⁹ Ad soyundan gelen sözcüklerin bir bölümünü sıfatlar oluşturur. Söz dizimsel yapıda tümce ögesi olamayan sıfatlar, daima adın önüne gelen ve çekim eki almayan sözcük türüdür.¹⁹⁰ Sıfatlar niteleme ve belirtme sıfatları olarak iki grupta ele alınabilir.¹⁹¹

3. 1. Niteleme Sıfatları

Varlıkları niteleyen, onların durumlarını, biçimlerini, renklerini, kokularını, türlü özellikleri gösteren sıfatlardır.¹⁹²

jaqsı ağa “*iyi ağabey?*” (I.1/587)

---

¹⁸⁹ Güneş, a.g.e, s.117.

¹⁹⁰ Eker, a. g. e, s.354.

¹⁹¹ Buran, a. g. e, s.310.

¹⁹² Demir ,a.g.e , s.293.

eski dostar “*eski dostlar*” (I.2/72)

tereñ jar “*derin uçurum*” (II.1/446)

ülken düken “*büyük dükkân*” (II.1/443)

biyik taw “*büyük dağ*” (II.5/3)

jas ağaştı “*genç ağaçlı*” (I.1/1)

jaman söz “*kötü söz*” (I.2/209)

qiyın künder “*zor günler*” (II.3/615)

Temel Sıfatlar:

Jaña “*yeni*” (II.3/617), qısqa “*kısa*” (I.3/240), taza “*temiz*” (II.1/231), qızıl “*kırmızı*” (II.3/729), suwıq “*soğuk*” (II.3/692), kişkene “*küçük*” (II.4/1), ädemi “*güzel*” (I.1/320), ülken “*büyük*” (II.1/8), biyik “*büyük*” (I.1/6), jaqsı “*iyi, güzel*” (I.1/ 83), qattı “*sert*” (I.3/231), tätti “*tatlı, lezzetli*” (I.1/ 41), awır “*ağır*” (II.1/639), aşıq “*açık*” (II.1/1), suluw “*güzel, iyi*” (II.3/625), jas “*genç*” (I.1/583), jaman “*kötü*” (I.2/474).

3. 2. Belirtme Sıfatları

İsimleri işaret, soru, belirsizlik ve sayı bakımından belirten sıfat türüne belirtme sıfatı denir.¹⁹³

3. 2. 1. İşaret Sıfatları

Kendilerinden sonra gelen isimleri işaret yolu ile belirten sıfatlardır.

bul baq “*bu bahçe*” (I.3/90)

anaw karındastarım “*bu kardeşlerim*” (II.1/279)

sol kisi “*bu kişi*” (II.1/640)

ol adam “*o adam*” (II.3/366)

---

¹⁹³ Coşkun, 2000, s.93.

bul kün “*bu günde*” (II.3/496)

minaw qan “*bu kan*” (II.3/782)

sonaw kebelek “*o kebelek*” (I.2/398)

osı kezde “*bu sırada*” (I.2/640)

3. 2. 2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları varlıkları sayı, sıra, topluluk vb. yönlerden belirten sıfatlardır.¹⁹⁴

3. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatları

eki kün “*iki gün*” (I.2/718)

bir suraq “*bir soru*” (I.2/739)

üş kün “*üç gün*” (II.3/340)

eki aylıq “*iki aylık*” (II.1/151)

üş-tört kün “*üç-dört gün*” (I.2/379)

bes jıl “*beş yıl*” (II.2/437)

miñ qoy “*bin koyun*” (II.5/90)

elüw qoy “*elli koyun*” (II.5/92)

3. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatları

ekinşi jaq “*ikinci taraf*” (II.1/491)

birinşi sort “*birinci sınıf*” (I.1/148)

törtinşi ferma “*dördüncü çiftlik*” (II.3/57)

besinşi awıl “*beşinci köy*” (II.1/310)

---

¹⁹⁴ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2011, s.353.

3. 2. 2. 3. Üleştirme Sayı Sıfatları

eki üşten sap “*ikişer üçer sıra*” (I.2/6)

3. 2. 2. 4. Topluluk Sayı Sıfatları

milliyondağan jastıñ “*milyonlar kadar gencin*” (I.1/398)

3. 2. 3. Belirsizlik Sıfatları

İsimleri açık ve kesin olarak değil, aşağı yukarı, kabataslak, belirsiz şekilde belirten sıfatlardır.

keybir kempirler “*bazı yaşlılar*” (I.3/20)

birneşe ret “*birkaç defa*” (I.2/132)

pälen awız “*filan ağız*” (I.2/268)

eşbir söz “*hiçbir söz*” (II.2/204)

är jer “*her yer*” (II.5/5)

3. 2. 4. Soru Sıfatları

Varlıkların durumlarını, yerlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.

neşe kisi “*kaç kişi*” (II.3/225)

qanday jer “*hangi yer*” (I.1/337)

qay qudıq “*hangi kuyu*” (II.3/411)

qanşa kün “*kaç gün*” (II.3/339)

qanday maman “*hangi uzman*” (II.3/95)

qay jigiti “*hangi yiğit*” (I.2/93)

4. ZAMİR

Zamirler nesnelere temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir.¹⁹⁵

4. 1. Şahıs Zamirleri

Şahısların yerini tutan kelimelerdir.¹⁹⁶

Kazak Türkçesindeki, kişi zamirleri şunlardır:

1. teklik kişi zamiri: *men*
2. teklik kişi zamiri: *sen, siz*
3. teklik kişi zamiri: *ol*
1. çokluk kişi zamiri: *biz*
2. çokluk kişi zamiri: *sender, sizder*
3. çokluk kişi zamiri: *olar*

Şahıs zamirlerinin hâl ekleriyle kullanışları şöyledir:

Yalın hâl	İlgi hâli	Yükleme hâli	Yönelme hâli	Ayrılma hâli	Çıkma hâli
Men	Menin	Meni	Mağan	mende	Menden
Sen	Senin	Seni	Sağan	sende	Senden
Ol	Onıñ	Onı	Oğan	onda	Onan
Biz	Bizdin	Bizi	Bizge	bizde	Bizden
Siz	Sizdin	Sizdi	Sizge	sizde	sizden
Olar	olardıñ	Olardı	olarğa	olarda	olardan

¹⁹⁵ Ergin; *a.g.e.*, s. 262.

¹⁹⁶ Coşkun, 2000, s.97.

Men ana jaqta ülkender kelmedi me eken, bilip keleyin. “*Ben şu tarafa gidip, büyükler gelmiş mi diye öğrenip geleyim.*” (I.1/56)

Al bolmasa, mağan **sen** iye bol, Qasım! “*Kasım o olmazsa, bana sen yönetici ol*” (I.1/201)

A, **sender** munda ma ediñder? “*Siz burada mıydınız?*” (I.2/667)

Meniñ jayımdı **siz** bilmeysiz. “*Siz benim durumumu bilmiyorsunuz*” (I.1/363)

Sizden akıl suramasız. “*Sizden akıl almayız.*” (II.1/80)

Qazir **bizge** de äkep berdi muniñ birin. “*Şimdi bize getirip verdi bunun birini*” (II.2/277)

Men sizdi 5-şi otarğa barsın, sonda bolsın dep edim ğoy. “*Ben sizi 5. otlağa gitsin, orada bulunsunlar demiştim.*” (II.3/487)

Bizdi qorqıtqanda ne tüsedı **senderge**? “*Bizi korkutunca sizin elinize ne geçecek?*” (II.3/635)

Sen ğana, öltir **meni**, öltirmeseñ endi ketpe, tastama, **meni**! “*Sadece sen öldür beni, öldürmessen de gitme, bırakma beni.*” (II.4/102)

Meniñ jüregimde bir sır bar. “*Benim kalbimde bir sır var*” (II.5/241)

Ne de bolsa, jawabın **senen** estigim keledi. “*Ne de olsa cevabını senden duyasım geldi*” (I.2/741)

Men munda özge joldastarmen tanış emes edim, älda **mağan siz** jârdem etersiz, Raya? “*Ben burada başka arkadaşlarla tanış değilim, herhâlde bana siz yardım edersiniz Raya?*” (I.1/107)

Analardıñ **sağan** istegen qıyanatın kördiñ ğoy? “*Onların sana eziyet ettiğini gördün mü?*” (I.2/807)

Onı qaydan taptıñ? “*Onu nereden buldun?*” (I.2/87)

Menimşe, **oğan** qarşı boluw layıq emes. “*Ona karşı gelmek uygun olmaz.*” (I.1/679)

Olardıñ biri vetvraç, biri zootehnik. “*Onların biri doktor, biri mühendis.*” (II.3/202)

4. 2. İşaret Zamirleri

Sözü edilen nesnelere mekânda, zamanda ve tasavvurdaki yerlerinde adlarını anmadan göstermeye yarayan zamirlerdir.¹⁹⁷

Kazak Türkçesinde işaret zamirleri şunlardır: *bul, bular, osı, osınaw, osılar, sonaw, ol, olar, mına, mınaw, mınalar, anaw, analar, äne, änekiy, mine, minekiy*. İşaret zamirleri işaret ve gösterme gibi durumları bildirerek, “*hangi, hangisi*” sorularına cevap verir. *Bul, osı, mına, mine* gibi zamirler yakındaki varlığı bildirirken, *sol, sonaw, anaw, äne* gibi zamirler uzaktaki varlığı bildirir.¹⁹⁸

Olardı söz qıp jürip päleniñ bası özimiz bolamız ba? “Onları laf edersek, belanın başı kendimiz olmaz mıyız?” (I.3/62)

Al **mine**, endi äke-şeşem de, üyim de joq. “*İşte, şimdi ailem de, evim de yok.*” (II.1/381)

Mınaw kimniñ uyası? “*Bu, kimin yuvası?*” I.2/627

Jaw quttardıñ uyasın taptıq, **minekey!** “*Düşman kurtların yuvasını bulduk, işte!*” (I.3/128)

Öy, **äne** maşına keledi. “*İşte bir araba geldi.*” (I.3/188)

Alatay **bulardı** körip, qızğanganday qiynalıp, sabağın tastap bir turıp, bir jürip, tınışsızdanıp ketedi. “*Alatay bunları görüp, kıskanmış gibi ıstırab çekip, dersini bırakıp, bir durup bir yürüyüp sessizce gider.*” (II.2/186)

No, jaraydı, **bular** qayda barsa da bizdin kisi ğoy, barsın, oqısın, ol da jaqsı. “Tamam, bunlar nereye giderse gitsin bizim insanlarımız, gitsin, okusun, o da iyi.” (II.1/754)

Endi **bul** ğana emes, tağı sözder bar. “*Sadece bu değil, daha sözler var.*” (II.2/264)

¹⁹⁷ Banguoğlu, a.g.e, s.360.

¹⁹⁸ Bekturov, a.g.e, s.112.

4. 3. Belirsizlik Zamiri

Belirsizlik zamirleri, kişileri ve nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir.¹⁹⁹

Kazak Türkçesindeki belirsizlik zamirleri şunlardır; *birew, keybirew, birdeme, ärne, äldekim, äldene, ärkim, kimde-kim, bir, qaysıbir, keybir, qaysıbirew, är, ärbir, qaybir, birneşe, äldeneşe, biraz, ärqalay, äldeqalay, äldeqayda, äldeqaşan, äldeqaydan, ärqaşan.*²⁰⁰

Basılıq etip jürgen **birewi** bar. “Yöneticilik yapan birisi var” (II.3/386)

Keybirewi ösüwden kenjelep qalğan. “Bazıları büyümeğe geri kalmış.” (I.1/659)

E, nemene, **birdemesin** körip pe eñ? “Ne oldu, birşeyini mi gördün?” (I.1/485)

Birewge birew iye bolsın. “Birisine birisi sahip olsun” (I.1/196)

Ras, **är kimniñ** de isi tıǵız. “Doğru, herkesin işi de yoğun” (II.3/306)

4. 4. Soru Zamirleri

Yerini tuttuğ u varlığı soru yoluyla temsil eden zamirlerdir.²⁰¹

Kazak Türkçesindeki soru zamirleri şunlardır; *kim?; ne?, neşe?, qay?, qanday?, qanşa?, qalay?, qaşan?*²⁰²

Qaysısıñ aytasıñ, tosqanıñ **kim?** “Hangisini söylüyorsun, beklediğ in kim?” (II.4/24)

Oqığ an maman qatın **kimge** kerek bolmawş ı edi! “Okumuş uzman kadını kim istemez” (II.4/63)

Biraq, **nesi** bar? “Fakat nesi var?” (I.2/511)

Ayt, **kimdi** izdep eñ? “Söyle, kimi arıyorsun?” (I.2/676)

Neni köreyik? “Neyi görelim?” (I.3/122)

¹⁹⁹ Korkmaz, 2007, s.433.

²⁰⁰ İsayev, a.g.e, s.

²⁰¹ Korkmaz, 1992, s.138.

²⁰² A. İsqaqov, a.g.e, s. 225.

4. 5. DönüŖlülük Zamiri

DönüŖlülük zamirleri, Ŗahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiŖtirilmiŖ bir tür Ŗahıs zamirleridir. Bunlara dönüŖlülük zamiri denmesinin sebebi, zamirin, yapılan isin yapana dönüşünü gösteren bir işlev yüklenmiş olmasındandır.²⁰³

Öziñe maŖına jiberdim, qazir keledi. “*Kendisine araba gönderdim, Ŗimdi gelir.*” (I.3/183)

E, payda bolsa, Qazaq balası körsin, **özimiz** köreyik. “*Ortay çıkarsa Kazak evladı görsün, kendimiz görelim*” (II.1/643)

Men **özim** de sonı oylap-turмін. “*Ben kendim de onu düşünüyorum.*” (II.1/679)

Kim eken, sen **öziñ** bilesiñ be? “*Kimmiş, sen kendin biliyor musun?*” (II.2/246).

Aytıp bersin äne **özderi**. “*Söylesin işte kendileri.*” (II.3/691)

5. ZARFLAR

Zarflar, fiillerin, sıfatların, sıfat-fiillerin ve görev bakımından zarf niteliğindeki kelimelerin anlamlarını zaman, ölçü, niteleme, yer, yön, vasıta, miktar, sart gibi çeŖitli bakımlardan etkileyerek daha belirgin duruma getiren veya sınırlayan kelimelerdir.²⁰⁴

5. 1. Zaman Zarfları

Fiillerin, filimsilerin anlamını zaman bakımından belirleyen, sınırlayan zarflardır. Zaman zarflarını bulmak için fiile ya da filimsiye “ne vakit ve ne zaman” soruları sorulur.²⁰⁵

Ağay, qalay, **bügin** köñildimisiñ? “*Abi, nasılsın, bugün mutlu musun?*” (I.1/ 39)

Olar **keyin** Ŗegine beredi. “*Onlar sonra geri çekildi.*” (II.5/139)

²⁰³ Korkmaz, 2007, s.414-415.

²⁰⁴ CoŖkun, 2000, s.107.

²⁰⁵ Demir, a.g.e, s.480.

Qıs boyı aqı joq, azıq joq, osı **qısta** aştan qatatın edik, osı Mes emes pe aman alıp kelgen? “*Kış boyu iş yok, yiyecek yok, kışın açlıktan domuyorduk.*” (II.5/25)

Keşegi Samat ağanıñ sözün bilemisiñ? “*Dünkü Samet abinin sözlerini biliyor musun?*” (I.2/543)

Qasım, sen turma, **qazir** telefonmen Samat ağamdı tawıp alıp xabarla. “*Kasım sen durma, telefonla Samat abimi bulup haber ver şimdi.*” (I.2/562)

5. 2. Yer ve Yön Zarfları

Zaman zarfları, fiildeki hareket ve oluşun, yerini ve yönünü belirten zarflardır.²⁰⁶

Jönelemiz **ilgeri**. “*İleri yönelelim.*” (II.1/430)

Joğarı ketip baradı. “*Yukarı gitti.*” (II.4/117)

Anaw uyalıñqırıp **tömen** qaraydı. “*O utanmaya devam edip aşağı bakıyordu.*” (II.5/299)

Beri tartıñdar... “*Beri çekiniz.*” (II.1/553)

Al **munda** qalam degenderiñ bolsa, ol qalsın. “*Burada kalayım diyeniniz olursa, o kalsın.*” (II.1/723)

Osında söylesemiz. “*Burada konuşacağız.*” (II.3/287)

5. 3. Durum Zarfları

Durum zarfları oluş ve kılışın nasıl yapıldığını ve ne durumda olduğunu bildiren zarflardır.²⁰⁷

Bar, biraq **tez** qayt. “*Git, ama çabuk dön.*” (I.1/57)

²⁰⁶ *Qazaq Tiliniñ Grammatikası I*, Morfologiya, Qazaq SSR Ğılım Akademiyası Til Bilimi İnstitutı, Ğılım Baspası, Almatı 1967, s. 213.

²⁰⁷ Korkmaz, 2007, s.499.

Äbden tolıp bolğan soñ, tizege— tize, bilekke—bilek qosıp osı jerge **birge** qaytıp kep, **birge** isteñder. “*Okuduktan sonra, dişe diş, bileğe bilek buraya birlikte dönüp, birlikte çalışın.*” (II.1/425)

Söz **osılay** bolar. “Söz böyle olur.” (II.1/720).

Şäken toqtap turıp, **aqırın** julıp aladı. “*Şaken durup yavaşça çekip aldı.*” (II.4/113).

Qasında Äli, ekewi de **jaqsı** kiyingen. “*Yanında Ali, ikisi de güzel giyinmiş.*” (I.1/5)

Kämäş pen şal ketedi, Qusbek **biraz oylanıp** esikke barıp. “Kemeş ile ihtiyar gider, Kusbek biraz düşünüp kapıya gider.” (II.3/501)

5.4. Miktar Zarfları

Fiilleri, sıfatları ve başka zarfları azlık ve çokluk bakımından belirleyen, niteleyen, bunların anlamını sınırlandıran zarflardır.²⁰⁸

Raeçka, men sen üşin **qattı** quwanıştımin. “*Raeçka ben senin için çok seviniyorum.*” (I.1/58)

Qayırlı bolsın, **köp** jasañdar. “*Hayırlı olsun, çok yaşayın*” (I.1/597)

Käne, käne, tağı **biraz** aparıp tastañdar, bitip qaldı. “Hadi, hadi, biraz daha götürün, bitti” (II.1/453)

Siz neğıp, nege **munşa** özgerip tursız? “*Siz neden bu kadar değişiyorsunuz?*” (I.2/47)

Ol aqlıñ öziñe, quwanıştımdı **köp** köremisiñ? “*Aklın kendine kalsın, mutluluğumu çok mu görüyorsun?*” (II.2/553)

5.5 Soru Zarfları

Fiilin anlamını soru bakımından etkileyen zarflardır.²⁰⁹

Fameliyañdı **nege** özgerttiñ? “*Soyadını niye değiştirdin?*” (II.3/187)

²⁰⁸ Koç, a.g.e, s.224.

²⁰⁹ Buran, a.g.e, s.312

Öziñ **qalay** oylaysıñ? “*Sen nasıl düşünüyorsun?*” (II.3/562)

Bu **qanday** şıqqan? “*Bu nasıl çıkmış*” (II.2/207)

Sizder **nege** köñildenbeysizder? “*Siz niye sevinmiyorsunuz?*” (I.2/127)

Nuu, bizdiñ aspiranttardıñ baqşası **qalay** körinedi? “*Bizim doktora öğrencilerinin bahçesi nasıl görünüyor?*” (I.1/532)

Ras, onı **qaydan** bildin? “*Doğru, onu nereden anladın?*” (II.3/598)

Samat ağa, **qayda** joq bop kettiñ? “*Samat abi nereye kayboldun?*” (I.1/601)

6. FİİL

Bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu veya olumsuz şekillere girebilen kelimelerdir.²¹⁰

6. 1. Şahıs Ekleri

6. 1. 1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	+mın, +min, +bın, +bin, +pın, +pin	+mız, +miz, +bız, +biz, +pız, +piz
2. Kişi	+sıñ, +siñ	+sıñdar, +siñder, sızdar, +sizder, +sız, +siz
3. Kişi	Yok	yok

Kazak Türkçesindeki zamir kökenli şahıs ekleri yukarıdaki tablodaki gibidir. 3. Şahıs ekleri yoktur. Tablodan yola çıkarak metinde rastlanılan örneklerden bazıları şunlardır;

²¹⁰ Korkmaz, 1992, s.61.

tüsinbey-min “*anlamıyorum*” (I.1/227)

demek-pin “*diyorum*” (I.1/283)

körer-miz “*görürüz*” (I.1/307)

ayt-a-sıñ “*söylüyorsun*” (I.1/614)

qıl-a-sıñdar “*yapıyorsunuz*” (II.1/170)

ornalas-a-sızdar “*yerleşiniz*” (II.3/229)

ketip-piz “*gittik*” (II.5/32)

köñildenbey-sizder “*neşelenmiyorsunuz*” (I.2/127)

6. 1. 2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kazak Türkçesinde de sadece /-DI/ görülen geçmiş zaman ve /-sA/ şart kipleri çekimde iyelik kökenli şahıs ekleri alır.

Kazak Türkçesindeki iyelik kökenli şahıs ekleri tablodaki gibidir. 3. Şahıs ekleri yoktur.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	+m	+k
2. Kişi	+ñ	+ñdar, +nder, +ñızdar, +ñızder, +ñız, +ñiz
3. Kişi	Yok	yok

bil-di-m “*anladım*” (I.2/567)

jiber-di-m “*gönderdim*” (I.3/183)

nege kel-di-ñ “*niye geldin*” (II.1/602)

kör-di-ñ “*gördün*” (II.2/227)

izdebe-di-ñder “aramadınız” (II.1/14)

tüsin-di-ñizder me? “anladınız mı” (I.2/154)

esti-di-ñiz me? “duydunuz mu” (I.2/173)

oyla-sa-ñdar “düşünseniz” (I.3/173)

aş-sa-m “açsam” (I.1/20)

alma-sa-k “almasak” (II.1/579)

kir-di-k “girdik” (II.1/712)

bitir-di-k “bitirdik” (II.1/464)

6. 1. 3. Emir Kökenli Şahıs Ekleri

Emir çekiminde, Kazak Türkçesinde her şahıs için ayrı bir ek vardır.²¹¹

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	+ayın,+eyin, +yın, +yin	+ayıq, +eyiq+ yıq, +yik
2. Kişi	Yok	+ñdar, +ñder, +ñızdar, ñizder, +ñız, +ñiz
3. Kişi	+sın, +sin	+sın, +sin

sur-ayın “sorayım” (II.2/196)

ber-eyin “vereyim” (II.2/403)

ayt-ayıq “söyleyelim” (II.5/144)

kör-eyik “görelim” (I.1/310)

sakta-sın “korusun” (I.1/583)

²¹¹ Buran, a.g.e, s.288

jiberme-sin “*gödermesin*” (I.1/640)

qara-ñdar “*bakınız*” (I.1/699)

jür-i- ñizder “*yürüyün*” (I.2/141)

6. 2. FİİL ÇEKİM EKLERİ

6. 2. 1. BASİT ÇEKİMLER

6. 2. 1. 1. ZAMANLAR

Çekimli fiilin karşıladığı oluş veya oluşun içinde geçtiği zaman dilimleridir. Bunlar geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zamandır.²¹²

6. 2. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman

6. 2. 1. 1. 1. 1. Görülen Geçmiş Zaman

Kazak Türkçesinde görülen geçmiş zaman –dı, -di, -tı, -ti, -ğan, -gen, -qan, -ken ve –atın, -etin, -ytın, -ytin ekleriyle yapılır.²¹³ İncelediğim metinlerde –ğan, -ken ve –atın, -etin, ytın, -ytin eklerini alan fiiller genellikle geniş zamanı ifade etmiştir.

Öziñe maşına **jiberdim**, qazir keledi. “*Kendisine araba gönderdim, şimdi gelir.*” (I.3/183)

Küwe bar ğoy, men de **kördim**. “*Güve var, bende gördüm*” (II.1/161)

Barlıq üydiñ işi lapıra **küldi**. “*Bütün ev kahkahayla güldü.*” (I.3/30)

Qalay **özgergensiz?** “*Nasıl değiştirdiniz?*” (I.1/139)

Eşwaqıtta eşkimmen osınşalıq üylesip **biylegen emes em**. “*Hiçbir zaman, hiç kimseyle böyle birlikte dans etmedim.*” (I.2/71)

Payda tabamız dep **keldik** qoy. “*Yararımız olur diye geldik.*” (II.1/584)

Endi bir bas, bir tas **boldıq**. “*Şimdi bir baş, bir taş olduk.*” (II.5/101)

²¹² Korkmaz, 1992, s.177.

²¹³ Doğan, a.g.e, s.208-209.

A, men baqtarıñızdı tügel aralap **şıqtım**. “Ben bahçelerinizi gezdim.” (I.1/141).

6. 2. 1. 1. 2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Kazak Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman ünsüzlerden sonra –ıp, -ip; ünlülerden sonra –p ekiyle gerçekleşir.²¹⁴

Men mına Gorsovet daçasınıñ janındağı Voronın degen şaldıñ bağıñ **körıp em**. “Ben Gorsovet bahçesinin yanındaki Voronin denilen ihtiyarım bahçesini de gördüm.” (I.1/146)

Şırağım-aw, endi qanday jerden **şığıp eñ**? “Evladım, şimdi nereden çıktın?” (I.1/337)

Raeçka, men bul baqtan “Künşığıs suluwın” körem dep **kütıp em**. “Raeçka, ben bu bahçeden Doğu güzelini görmeyi bekledim.” (I.1/712)

Qoynımızğa jılan salıp **jürıppız** ğoy. “Koynumuzda yılan beslemiştir.” (II.3/780)

Endi mine **kelipsiñder**, jaqsı boldı. “İşte gelmişsiniz, şimdi iyi oldu.” (II.3/219).

Öziñ de solar jaqqa **şığıp ketipsiñ**. “Sende bu tarafa gitmişsin.” (II.1/517)

Bir praktikant studentter **kelipti**. “Öğrenciler gelmiş.” (II.3/222)

Baq ne **jazıptı**? “Bahçe ne yapmış?” (I.1/70)

Äkesinen bir bala jırılıp **qalıptı** dep **esitıp em**, sol sen be edin? “Babasından bir çocuk ayrılmış diye duymuştum, o sen miydin?” (II.1/598)

Aqı ala almağandarına 6 ay **bolıptı**, ne degen sumdıq? “Ücretlerini almayı 6 ay olmuş, bu nasıl kötülük?” (II.3/34)

6. 2. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman

Kazak Türkçesinde şimdiki zaman 3 şekilde yapılır. Birincisi ünlülerden sonra –a, -e; ünsüzlerden sonra –y ekiyle yapılır.

²¹⁴ Buran, a.g.e., s.289.

Al, ne jönde **isteysiñder**, mamandıqtarıñ ne? “*Ne hakkında çalışıyorsunuz, uzmanlıklarınız ne?*” (II.3/255)

Qoy, apa! Ne **qılasıñ**? “*Apa! Ne yapıyorsun?*” (II.1/155)

Wä, Sölkebay, biz mınaw Almatı, sonaw Mäskew siyaqtı jerlerge attanıp öner tabamız **deymiz**. “*Sölkebay biz Almatı ve Moskova gibi yerlere gidip öneri bulalım diyoruz.*” (II.1/306)

Meniñ jayımdı siz **bilmeysiz**. “*Benim durumumu siz bilmiyorsunuz.*” (I.1/363)

Biz köleñkege **tıǵılmaymız**, küñniñ közin jaqsı **köremiz**. “*Biz gölgeye saklanmıyoruz, güneş ışığını yararlı görüyoruz*” (I.1/417)

İkincisi “otır-, jatır-, tur-, jür-” yardımcı fiilleriyle yapılır. Asıl fiil –(ı)p ekini alır.

Biraq bul Almatınıñ bay tabiǵatınıñ ortasında ğana **qalıp otır**. “*Fakat bu, Almatının zengin tabiatının ortasında tek kalıyor.*” (I.2/397)

Qonaqtar **tüsip jatır**. “*Misafirler iniyor.*” (I.1/607)

Raya, Äli, ne **aytıp tursıñdar**? “*Raya, Ali ne söylüyorsunuz?*” (I.1/624)

Idıs-ayaq alıp şıǵıp, stol **äzirlesip jür**. “*Kap kacak alıp, masa hazırlıyorlar.*” (I.1/413)

Üçüncüsü –(u)vda, –(ü)vde ekleriyle yapılır. Fakat incelediğimiz metinde bu şekle rastlanılmamıştır.

6. 2. 1. 1. 3. Gelecek Zaman

Kazak Türkçesinde gelecek zaman 3 şekilde gerçekleşir. Birincisi –ǵalı, -geli, -qalı, -keli ekleri ve “otır-, jür-, tur- ve jatır-“ yardımcı fiiliyle yapılır.

Bir şala tastayıq **degeli turmın**. “*Bir ihtiyara bırakalım diyeceğim*” (I.3/71)

Seni oquwǵa **jibergeli jatırmın**. “*Seni okumaya göndereceğim*” (I.1/318)

Biz, mine, **ketkeli turmız**. “*İşte biz gideceğiz.*” (II.5/85)

İkincisi, ünsüzlerden sonra –a, -e; ünlülerden sonra –y eki getirilerek yapılır.

Men şabandarğa özderiniñ tehminimumın oqıta **bastaymın**. “*Ben çobanlara kendi alanlarını okutacağım.*” (II.3/587)

Biz Sälimdi tıñdap **köremiz** “*Biz Salim’i dinleyeceğiz.*” (I.2/390).

Äñgime endi qayda **baramız**, ne **isteymiz**, kim **bolamız** degen ğoy. “*Konu şimdi nereye gideceğiz, ne yapcağız, kim olacağımız hakkında*” (II.1/195).

Üçüncüsü, -maq(şı), -mek(şı), -baq(şı), -bek(şı), -paq(şı), -pek(şı) ekleriyle yapılır.

Al, tağı ne **buyırmaqşız**? “*Daha ne isteyeceksin?*” (I.1/663)

6. 2. 1. 1. 4. Geniş Zaman

Kazak Türkçesinde geniş zaman iki şekilde yapılır. Birincisi ünsüzlerden sonra –ar, –er; ünlülerden sonra –r ekiyle; ikincisi ünsüzlerden sonra –a, –e; ünlülerden sonra –y ekiyle yapılır.

Köremiz äli, biz de tisi şıqqan balamız. “*Görürüz, biz de dişi çıkmış çocuğuz.*” (I.1/305)

Endeşe, bul kisiniñ Tatyanasın da tawıp **berersiz**? “*Öyleyse, bu kişinin Tatyanasını bulursunuz*” (I.1/115)

Bir şığıs **tabamız**. “*Bir çıkış buluruz*” (II.3/43)

Şabanı qaysı, urısı qaysı, kim **biledi**? “*Çobanı hangisi, hırsızı hangisi kim bilir?*” (II.3/541)

İye, sonı ayt, base sonı **surañdar**. “*Evet, onu söyle, onu isteyin*” (II.1/288)

İyä, mänin **aytarsız**? “*Evet, anlamını söyler misiniz?*” (I.1/144)

6. 2. 1. 2. KİPLER

6. 2. 1. 2. 1. Tasarlama Kipleri

Fiilin olumlu veya olumsuz nitelikte gerçekleşmesini, tasarlanan dilek, istek, gereklilik veya emir kavramları içinde veren kiplerdir.²¹⁵

6. 2. 1. 2. 1. 1. Şart Kipi

Türkiye Türkçesindeki gibi –sa, -se ekleriyle yapılır.²¹⁶

No, jaraydı, bular qayda **barsa** da bizdin kisi ğoy, barsın, oqısın, ol da jaqsı. “*Tamam, bunlar nereye giderse gitsin bizim insanlarımız, gitsin, okusunlar, o da iyi.*” (II.1/754)

Jaqsı **oqısañ** bilesiñ, al jaman **oqısañ** bilmeysiñ, onda komsomol uradı seni. “*İyi okusan öğrenirsin, kötü okusan öğrenmezsin, o zaman da komsomol vurur seni.*” (II.2/67)

İye, sonı endi talap **qılsaq** degenimiz bar edi. “*Evet, onu istek yapsak diye söylemişliğimiz var.*” (II.1/274)

Sender kim bolsañ men de sol bolam. “*Siz kim olursanız, ben de o olurum.*” (II.1/397)

6. 2. 1. 2. 1. 2. Gereklilik Kipi

Kazak Türkçesinde gereklilik kipi, -w, -uw, -üw + iyelik eklerinden sonra kerek, qajet, tiyis kelimelerinden birisinin gelmesiyle yapılır.²¹⁷

Endeşe, seniñ **bilüwiñe kerek**. “*Öyleyse sen bilmelisin.*” (I.2/33)

Ol üşin biz äreket **etüwimiz kerek**. “*O yüzden hareket etmeliyiz.*” (I.2/123)

Oylanuw qajet. “*Düşünmeliyiz*” (I.1/677)

Ol jerge ayaqtı bayqap **basuwları kerek** bolar deyim. “*Oralara dikkatli basmalılar diyorum.*” (I.1/29)

²¹⁵ Korkmaz, 1992, s.146.

²¹⁶ Buran, a.g.e., s.294.

²¹⁷ Doğan, a.g.e., s.213.

Siz älden bizdin baqta da Miçüvriñ sorttarınıñ bärin **egüw kerek** demeksiz be? “Siz yoksa bahçeye Miçüvriñnin türlerini ekmeliyiz mi diyorsunuz?” (I.1/282)

6. 2. 1. 2. 1. 3 . Emir Kipi

Kazak Türkçesinde emir kipinde her şahısta ayrı bir ek kullanılır.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	+ayın,+eyin, +yın, +yin	+ayıq, +eyiq+ yıq, +yık
2. Kişi	Yok	+ñdar, +ñder, +ñızdar, ñızder, +ñız, +ñiz
3. Kişi	+sın, +sin	+sın, +sin

. Endi jarım-jartımız gül-jemisti de **köreyik**. “Şimdi bazılarımızla çiçek-meyveyi de görelim” (I.1/310)

Öziñ munda **kel**, munda otırşı. “Buray gel, buraya otur.” (I.1/494)

Bol, kâni, Raya, Äli, Katya, Xalil, **bastañdar!** “Hadi, Raya, Ali, Katya, Halil başlayın” (I.2/362)

Ötsin, ötip **ketsin**. “Geçsin, geçip gitsin.” (II.4/119)

Äkeleyin. “Getireyim.” (II.5/167)

6. 2. 1. 2. 1. 4. İstek Kipi

Kazak Türkçesinde istek kipi iki şekilde yapılır. Birincisi, -ğay, -gey, -qay, -key ekiyle yapılır.

Böltirik, tegi, saq **bolğaysıñ**. “Böltirik hep sağ olasıñ.” (II.1/508)

İkincisi, -ğı, -gi; -qı, -ki ve “keledi” kelimesiyle yapılır.

Bizdiñ de **estigimiz keledi**. “Bizimde duyamız gelir.” (II.5/146)

Men minaw Meske **buyırğım keledi.** “Benim Mes’e buyurasım gelir.” (II.5/225)

Ne de bolsa, jawabın senen **estigim keledi.** “Ne de olsa cevabımı senden duyasım gelir.” (I.2/741)

6. 2. 2. BİRLEŞİK ÇEKİMLER

Birleşik çekim, iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir. Hikâye, rivayet ve şart olmak üzere üç şekli vardır.

6. 2. 2. 1. HİKÂYE

Fiilin hikâye şekli, kip ve zaman eklerinden sonra görülen geçmiş zaman şekli olan edi (<er- ET) kelimesinin eklenmesiyle yapılır.²¹⁸

6. 2. 2. 1. 1. Geçmiş Zamanlarda Hikâye

6. 2. 2. 1. 1. 1. -ğan, -gen, -qan, -ken edi

Fiil + -qan / -ken, -ğan / -gen + edi + iyelik kökenli şahıs ekleri formülüyle oluşturulur.

Keşe Narkomzemde bayandama bolıp, usınıstarımızdı **qabılğağan edi.** “Dün, Narkomzemde bildiri düzenlenerek bizim önerilerimiz kabul edilmişti.” (I.1/168)

Bizdiñ de basımızdan **keşken edi.** “Bizim de başımızdan geçmişti.” (II.1/574)

Ağayın deseñder de, biz ekeş, bizdin de qañımızdı **sorğan edi.** “Abi desen de bizim bile kanımızdı sormuştu.” (II.1/251)

6. 2. 2. 1. 1. 2. -(I)p edi

Fiil + -(I)p + edi + iyelik kökenli şahıs ekleri formülüyle oluşturulur.

Mına Omardı soğan **şaqırıp edik.** “Omar’ı bunun için çağırmıştık.” (II.1/271)

Biz basında, osında jumısqa kelgende sağan waqıtşa kirdik dep **aytıp edik** qoy. “Biz en başta buraya çalışmaya geldiğimizde sana vaktinde girdik diye söylemiştik.” (II.1/712)

²¹⁸ Biray, Ayan, Ercilasun, a.g.e., s.112.

Topay xat **jazıp edi**, durıs-aq. “*Topay mektup yazmıştı, doğru.*” (II.3/253)

Solay bolıp **qalıp edi**. “*Böyle olmuştu.*” (II.2/381)

6. 2. 2. 1. 2. Şimdiki Zamanda Hikâye

6. 2. 2. 1. 2. 1. (ı)p jadır, jür, tur, otır edi

Jadır-, otır-, tur-, jür- yardımcı fiilleriyle kurulan şimdiki zamanın hikâyesi, fiil + -p, -a, -e, -y + tur, jadır, jür, otır + -GAn + e - di + II. tip şahıs ekleri formülüyle yapılır.

Äkemiz mına kisi me dep **jür edik**, şın äkemiz jaña tabıldı ğoy. “*Babamız bu kişi diyorduk, gerçek babamız şimdi bulundu.*” (II.1/582)

Mäskewde zatyajnoy prijokke **üzirleñip jür edim**. “*Moskova’daki üniversiteye hazırlanıyordum.*” (I.1/262)

6. 2. 2. 1. 3. Gelecek Zamanda Hikâye

-a, -e , -y ekleriyle kurulan gelecek zamanın hikâyesinde, bu eklerin yerini /-AtIn/, /-tIn/ sıfat-fiili alır. Fiil + -AtIn, -tIn + edi + II.tip şahıs ekleri formülüyle yapılır.

Qıs boyı aqı joq, azıq joq, osı qısta aştan **qatatın edik**. “*Kış boyu yiyecek yok, açlıktan donacaktık.*” (II.5/25)

6. 2. 2. 1. 4. Geniş Zamanda Hikâye

İncelediğimiz metinlerde geniş zamanda hikâyenin –ar, -er, -r + edi + iyelik kökenli şahıs ekleri şekline rastlanılmıştır.

Men bolsam, jaqındardıñ jamanı bizge juqpas, täwiri bolsa biz de ürikpespiz **der edim** de **qoyar edim**. “*Ben olsam yakınlarımızın kötüsü bize dokunmaz, iyisinden korkmayız derdim*” (I.1/ 27)

E, bāse, men bolsam Böltirikke şın **körseter edim**. “*Ben olsaydım, Böltirk’e gerçekleri gösterirdim.*” (II.1/514)

Endeşe siz bizdin baq tuwralı jalpı alğanda ne **aytar ediniz?** “*Öyleyse siz bizim bahçe hakkında ne söylediniz?*” (I.1/264)

6. 2. 2. 1. 5. Tasarlama Kiplerinde Hikâye

6. 2. 2. 1. 5. 1. Şart Kipinde Hikâye

Şart kipinin hikâyesi fiil + -sA + e-di + II. tip şahıs ekleri formülüyle yapılır. İncelediğimiz metinlerde şart kipinin hikâyesine ait örneklere rastlanılmamıştır.

6. 2. 2. 1. 5. 2. İstek Kipinde Hikâye

İstek kipinin hikâyesi iki şekilde verilmiştir; fiil + -GAy + e-di + II. tip şahıs ekleri ve fiil + -GI + iyelik eki + -kel + çekim eki + edi. Fakat incelediğimiz metinlerde istek kipinin hikâyesine ait örneklere rastlanılmamıştır.

6. 2. 2. 1. 5. 3. Gereklilik Kipinde Hikâye

Gereklilik kipinin hikâyesi fiil + -w + iyelik ekleri + kerek, qajet, tiyis+ edi formülüyle yapılır. Fakat incelediğimiz metinlerde gereklilik kipinin hikâyesine ait örneklere rastlanılmamıştır.

6. 2. 2. 2. RİVAYET

Rivayet çekimi, kip ve zaman eklerinden sonra eken (imiş) kelimesi kullanılarak yapılır.²¹⁹

6. 2. 2. 2. 1. Geçmiş Zamanlarda Rivayet

Geçmiş zamanın rivayeti fiil + -dı- -di, -tı, -ti / -ğan, -gen, -qan, -ken + eken + şahıs ekleri formülüyle oluşturulur.

Qarındaşımdiki tipti durıs, burın da özi komsomolğa **alınğan eken**. “*Kardeşiminki doğru, önceden de komsomola alınmışmış.*” (II.1/408)

Tapqan ekensiz. “*Bulmuşmuşsunuz.*” (I.2/803)

Tura tur, özderiñ jaña **kelgen ekensin**. “*Durun, yeni gelmişmişsiniz.*” (II.3/207)

²¹⁹ Buran, a.g.e., s.298.

6. 2. 2. 2. Şimdiki Zamanda Rivayet

Otır-, tur-, jadır-, jür- fiillerinden birisiyle kurulan şimdiki zamanın rivayeti, fiil + -p, -a, -e, -y + tur, jadır, otır, jür + -ğan, -gen, -qan, -ken+ eken + I. tip şahıs ekleri; /-wdA/ ekleriyle kurulan şimdiki zamanın rivayeti ise, fiil + wdA + e-ken + I. tip şahıs ekleri şeklindedir.²²⁰

Jigitter, sender **erigip otır ekensiñder**. “*Delikanlılar siz ne yapacağınızı bilmiyor muşsunuz.*” (II.1/568)

E, jarıqtıq, älde nege **uyğarıp tur ekensiz** ğoy. “*Siz neye karar veriyormuşsunuz.*” (I.2/258)

Ne **bop jadır eken**, bildiniz be? “*Ne oluyormuş, anladınız mı?*” (II.5/187)

6. 2. 2. 3. Gelecek Zamanda Rivayet

-a, -e, -y ekleriyle yapılan gelecek zamanın rivayeti, fiil + -a,-e,-y + dI + e-ken + I. tip şahıs ekleri şeklinde; -ar,-er,-r ekleriyle yapılan gelecek zamanın rivayeti ise fiil + -Ar, -r + e-ken + I. tip şahıs ekleri şeklinde; /-maq/, /-mek/, /-baq/, /-bek/, /-paq/, /-pek/; /-maqşı/, /-mekşi/, /-baqşı/, /-bekşi/, /-paqşı/, /-pekşi/ ekleriyle yapılan gelecek zamanın rivayeti fiil + -MAK, -MAKŞI + e-ken + I.tip şahıs ekleri şeklinde; gelecek zamanın /-ğalı/, /-geli/, /-qalı/, /-keli/ ekleriyle yapılan rivayeti fiil + -GAlI + tur, jadır, jür, otır + e-ken + I. tip şahıs ekleri formülleriyle yapılır.

Bäse, sonda erten äri ötken soñ, osı maldın iyesi **kim boladı eken**, Mestiñ anaw küngi wädesi qayda? “*O zaman yarından itibaren bu malların sahibi kim olacakmış, Mes’in o günkü sözü nerede?*” (II.5/42)

Qambar! Kämäş! Senderdiñ äke-şeşeleriñ **keledi eken**. “*Kambar, Kemeş! Sizin aileniz gelecekmış.*” (II.1/113)

Oy-boy, älgı qutırğan malşılar **keledi eken**, jüriniz. “*Önceki kurtulan mal sahipleri gelecekmış, yürüyün.*” (II.1/81)

²²⁰ Koç, Doğan, a.g.e., s.298-299.

6. 2. 2. 2. 4. Geniş Zamanda Rivayet

/-a/, /-e/, /-y/ ekleriyle yapılan geniş zamanın rivayeti gelecek zamanda olduğu gibi fiil + -a, -e, -y + dI + e-ken + I. tip şahıs ekleri şeklinde yapılır.

Qambar, bayqadıñ ba mına jumışşılardı, mına bäleden qutqarmay **bolmaydı eken.**
“*Qambar dikkat ettin mi, bu işçileri beldan kurtarmadan olmazmış.*” (II.1/677)

6. 2. 2. 2. 5. Tasarlama Kiplerinde Rivayet

6. 2. 2. 2. 5. 1. Şart Kipinde Rivayet

Şart kipinin rivayeti, fiil + -sa, -se + II. tip şahıs ekleri + eken formülüyle yapılır.

Qayırlı bolmay-aq **qoysa eken** osı. “**Bıraksa da hayırlı olmayalım**” (I.1/610)

Sondıqtan aytıs **aşılmasa eken.** “Bu yüzden tartışma açılmasa.” (I.3/176)

6. 2. 2. 2. 5. 2. İstek Kipinde Rivayet

İstek kipinin rivayeti fiil + -ğay, -gey, -qay, -key + eken + I. tip şahıs ekleri şeklindedir. Fakat incelediğimiz metinde örneklerine rastlanmamaktadır.

6. 2. 2. 2. 5. 3. Gereklilik Kipinde Rivayet

Fiil + -w + iyelik eki + kerek/qajet/tiyis + eken formülüyle yapılmaktadır. Ancak incelediğimiz metinlerde örneklerine rastlanılmamıştır.

Ayrıca incelediğimiz metinlerde şart birleşik çekimin örneklerine de rastlanılmamıştır.

6. 3. SIFAT-FİİLLER

6. 3. 1. –ar, -er, -r

Belirsiz gelecek zaman anlamı taşıyan sıfat-fiiller kuran bir ektir.

aytar söziñ “*söyleyecek söziñ*” (II.1/404)

qayta **oralmas kündey** “*tekrar ger gelmeyecek gün gibi*” (I.2/329)

6. 3. 1. –atın, -etin, -ytın, -ytin

Harekette devamlılık ifade eden sıfat-fiildir.

jaman sözder **şığaratın adamdar** “*kötü sözler çıkaracak insanlar*” (II.2/238)

qoyatın jerim “*koyacak yerim*” (II.2/604)

orındalatın jeri “*yerleşecek yeri*” (II.4/161)

keletin qiyındı “*gelecek zorluk*” (II.5/119)

6. 3. 3. –ğan, -gen, -qan, -ken

Geçmiş zaman sıfat-fiil ekidir.

turğan tas “*duran taş*” (II.5/135)

tolqığan köñil “*heyecanlanmış gönül*” (I.1/76)

birge **kelgen** joldaspız “*birlikte gelen arkadaşız*” (I.1/102)

joq bop **ketken** tuwısqañ “*yok olup gitmiş akaraba*” (II.3/174)

6. 4. ZARF-FİİLLER

6. 4. 1. –ıp, -ip, -p

Bütün fiil kök ve gövdelerine getirilen, kullanma sahası en geniş zarf-fiil ekidir.

kör-**ip** “*görüp*” (II.3/198)

söyleş-**ip** “*konuşup*” (II.3/199)

kir-**ip** “*girip*” (II.3/618)

oqı-**p** “*okuyup*” (II.3/653)

aş-**ıp** “*açıp*” (II.3/668)

6. 4. 2. –may, -mey, -bay, -bey, -pay, -pey

Kelimeye –madan, -meden anlamı katar.

Uzatılmay “*gecikmeden*” (I.1/46)

Ündemey “*konuşmadan*” (I.1/307)

Senbey “*güvenmeden*” (I.1/301)

Aytpay “*söylemeden*” (I.1/497)

keşikpey “*gecikmeden*” (II.1/147)

6. 4. 3. –ğanda, -gende, -qanda, -kende

Zamanda sınırlandırma yapan ektir.

ketpey turğanda “*gitmeden durduğunda*” (II.1/253)

jumıqa kelgende “*işe geldiğinde*” (II.1/712)

bizdi qorqıtqanda “*bizi korkuttuğunda*” (II.3/635)

olar ketkende “*onlar gittiğinde*” (II.2/185)

6. 4. 4. –a, -e, -y

Asıl fiili yardımcı fiile bağlar.

Tur-a almay “*durmadan*” (I.2/706)

jaz-a almaymın “*yazamadım*” (I.2/864)

kel-e jatır “*geliyor*” (II.2/486)

bar-a turınız “*durun*” (II.3/333)

6. 4. 5. –ğanşa, -genşe, -qanşa, -kenşe

Kelimeye –a kadar, -e kadar anlamları katar.²²¹

Biriñ qalğanşa atın. “*Bir kişi kalana kadar atın*” (II.5/260)

bergenşe “*verinceye kadar*” (II.3/46)

---

²²¹ Doğan, a.g.e., s.204.

tiliñe iye bolǵanşa “*diline sahip oluncaya kadar*” (II.2/637)

6. 5. FİİLLERDE SORU

Kazak Türkçesinde fiillerin soru şekli fiillere ünlüler ve l, r, w, y ünsüzleriyle biten sözcüklerden sonra /ma/, /me/; m, n, ñ, z, j ünsüzleriyle biten sözcüklerden sonra /ba/, /be/; tonsuz ünsüzlerle biten sözcüklerden sonra /pa/, /pe/ getirilmesiyle yapılır.²²²

Mariya İvanovnanı kördiñizder **me**? “*Mariya İvonovna’yı gördünüz mü?*” (I.2/252)

Älitay, bawırım, qızǵanasıñ **ba** älde? “*Alicim, kaskanıyor musun yoksa?*” (I.2/354)

Maqul **ma**? “*Olur mu?*” (I.2/408)

Ras **pa**? “*Doğru mu?*” (I.3/143)

Aytıñızşı, şın sol emes **pe**? “*Söyleyin, gerçek bu değil mi?*” (I.3/171)

6. 6. FİİLLERDE OLUMSUZLUK

Kazak Türkçesinde fiilin olumsuz çekimi /-ma/, /-me/, /-ba/, /-be/, /-pa/, /-pe/ olumsuzluk ekleriyle ve joq, emes (değil) edatlarıyla yapılır. Ünlüler ve l, r, w, y ünsüzleriyle biten sözcüklerden sonra /-ma/, /-me/; m, n, ñ, z, j ünsüzleriyle biten sözcüklerden sonra /-ba/, /-be/; tonsuz ünsüzlerle biten sözcüklerden sonra /-pa/, /-pe/ eklenir.

bol-maspız “*olmayız*” (I.1/32)

bil-meysiz “*bilmiyorsunuz*” (I.1/363)

aşuvlan-bay “*sinirlenme*” (I.1/374)

kön-beymin “*inanmıyorum*” (I.1/702)

ayt-paydı “*konuşmuyordu*” (I.2/34)

ürük-peydi “*korkmuyordu*” (II.1/323)

---

²²² Doğan, Koç, a.g.e, s.252.

7. BAĞLAÇ

Söz içinde iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran ve söz içindeki iki kavram veya düşünceyi bütünleştiren görevli kelimelerdir.²²³ Kazak Türkçesindeki bazı bağlaçlar şunlardır; biraq “fakat, ama”, öytkeni “çünkü”, endeşe “öyleyse, demek ki”, äytpese “yoksa”, älda “yoksa, ya da”, degenmen “ancak”, söytip “öylece, böylece”, onda “öyleyse, o zaman”, äri “üstelik”, bälkim “belki”, birde...birde “bazen...bazen”, äri... äri “hem...hem”, da...da, iyä “evet, ne, ne de” ya “veya, ya da”, älda “ya da” nemese “veya, ya da”, tügil “değil”.

İzdep pe eñ **älda**, Raeçka? “*Yoksa aradın mı, Raeçka?*” (I.2/ 634)

Al, **biraq** ol sense sene bersin, men özim senbeyim äli, sengem joq. “*Fakat o inanırsa inansın, ben inanmıyorum, inancım yok*” (I.3/315)

Al endi, janım, jöniñdi öziñ ayt **endeşe**. “*Öyleyse durumunu kendin anlat canım.*” (II.1/395)

Men munda özge joldastarmen tanııs emes edim, **älda** mağan siz järdem etersiz, Raya? “*Ben buradaki arkadaşlarla tanış değilim ya da siz bana yardım edersiniz Raya?*” (I.1/107)

Onda bul jerdegi zerttewşilermen ängimeñiz az bolğanı ğoy? “*O zaman buradaki araştırmacılarla sohbetiniz az mı oldu?*” (I.1/164)

8. EDATLAR

Tek başlarına anlamları olmayan, hiçbir nesne ve hareketi karşılamayan anlamlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları destekleyen, gramer vazifesi gösteren kelimelerdir. Kazak Türkçesindeki bazı edatlar şunlardır; **men, ben, pen** “ile”, **menen, benen, penen** “ile”, **siyaqtı** “gibi”, **üşin** “için”, **qaray, taman** “doğru”, **boyınşa** “göre”, **şeyin, deyin** “kadar, değin”, **başqa, özge** “başka”, **burın** “önce”, **son, keyin**,

²²³ Korkmaz, 1992, s.18.

sosın “sonra”, **tuwralı**, **jöninde**, **jaylı** “hakkında”, **arqılı** “aracılığyla”, **qarsı** “karşı”, **dep** “diye”, **joq** “yok” **emes** “değil”, **şe** “soru edatı, ya”.

Sodan **özge** jol bar ma? “Bundan başka yol var mı?” (I.2/14)

Biraq Züwra **üşin** men qıynalamın. “*Fakat ben Zuvra için zorlanıyorum*” (I.2/863)

15 kün **burın** bir mamandardıñ şıqqandarı ras. “*Uzmanların 15 gün önce çıktıkları doğru*” (II.3/127)

Keyin keñ waqıtqa da jetermiz, äzirşe bögelmeyik. “Sonra geniş bir vakitte geliriz, şimdilik duraksamayalım” (II.3/278)

Al, baq tuwralı usınısıñ bar ma? “*Bahçe hakkında tavsiyen var mı?*” (I.1./590)

9. ÜNLEMLER

His veya heyecanları ifade etmek için kullanılan kelimelerdir.²²⁴ Kazak Türkçesindeki ünlemlerin bazıları şunlardır; **ah** “ah! vah!”, **oybay** “eyvah!”, **ay** “üzüntü ve hayıflanma bildirir”, **oy** “sevin, üzüntü, hayret bildirir”, **ey** “ey, hey!”, **oypır-ay** “vay be, eyvah!”, **bärekelidi** “aferin, bravo!”, **mine** “işte”, **sonaw**, **däl** “şu, ta”, **äni- äne** “işte, şu”, **äy** “pişmanlık bildirir”, **iyä** “evet”, **a** “burdayım”, **ä** “evet, ne oldu”, **käne** “hani”, **ayda** “haydi”.

Oybay, qoy, jarıgım, Quday saqtasın, o ne degeniñ? “*Eyvah, evladım, Allah korusun, o ne demek?*” (I.2/15)

Bizdiñ baqqa qurt tüsipti, alma küyesi, **mine**. “*İşte, bizim bahçeyi kurt sarmış.*” (I.2/519)

Bärekelidi, dup-duris, endi qaytsın? “*Bravo, doğru, şimdi ne yapsın?*” (I.1/200)

Oypır-ay, ne deysiz? “*Eyvah, ne diyorsunuz?*” (I.2/171)

Käne, **käne**, tağı biraz aparıp tastañdar, bitip qaldı. “*Hadi, hadi biraz daha taşıyıp bırakın, bitmek üzere.*” (II.1/453)

²²⁴ Buran, a.g.e., s.312.

İKİNCİ BÖLÜM

I. ALMA BAĞINDA

(Alma Piser Şağında)

Üş Aqtılı, altı suretti piyesa.

ADAMDARDI:

Samat— ösimdik jayın zerttegiş institütiniñ direktorı, jası 25'te.

Äsiya— äyeli.

Äli— Samattıñ aǵasınıñ balası, aspirant.

Raya — Äsiya'nıñ aǵasınıñ qızı, oquwdı jaña bitirgen maman.

Katya

Züwra

Sälim

Jupar

Ğaynış

Halil

Qasım— bəri de jazǵı täjiribede jürgen student, aspiranttar, Sälim
Mäskew institütiniñ aspirantı.

Qordabayev Däwkäñ— eski qızmetker, Samattıñ jaqın tuwısqandarınıñ
biri, (qonaq).

Rabiğa— äyeli.

Jäkeñ— qızmetker, Däwkäñ'niñ joldası, o da qonaq.

Jazekeñ—äyeli.

Apa— Äli'diñ şeşesi, qonaq.

Körpebay— baqtıñ küzetşisi.

Hasen— ğılım qızmetkeri, Samattıñ joldası.

Mariya İvanovna— äyeli.

I./1. BİRİNŞİ AKT

Birinşi Suret

I.1/1 Alma bağı. Jas ağaştı alma-jemis baqşasınıñ jaña kögerip, jaynap kele jatqan şağı. **I.1/2** Ağaştardıñ ara-arası kök şalğın. **I.1/3** Sahnaniñ orta tusında turğan bir qalın butaqtı alma ağaşı az-az silkinip turadı. **I.1/4** Sonıñ butaqtarınıñ arasınan Rayanıñ beti körinedi. **I.1/5** Qasında Äli, ekewi de jaqsı kiyingen. **I.1/6** Ağaştıñ eki jağında biyik basqıstarda turıp, jumıs istep tur.

1-Körinis

Raya— (ağaşqa). **I.1/7** Tirşilikke sonşalıq qumar, qomağay.

Äli—**I.1/8** Özimizge tartqan bolar ma älde, Rayeçqa?

Raya— **I.1/9** İyâ, senşe alma ağaşı özimizdey, özimiz almadaymız da. **I.1/10** Eşqaysımızda min de, mültik te joq qoy.

Äli— **I.1/11** Däl bugün bağıımızda min joq.

Raya— **I.1/12** Minsiz dep berik balyama!

Äli— **I.1/13** Endeşe, alma kemşin de, özimiz kemel şığarmız?

Raya— **I.1/14** Äy, bimeymin-aw, alma eñ bolmasa bizden göri öz küşine senimdirek te mıqtıraq bolmasa...

Äli— **I.1/ 15** Özimizdi özimiz tipti jaqtırmay qalıppız ğoy, bul qalay?

Raya— **I.1/16** Oylap körşi, bunda bizdikindey Apa da, Däwkäñdey ağa da, tolıp jatqan jenge de joq. **I.1/17** Özinen basqa süyeneri de joq qoy!?

Äli— **I.1/18** O ne degeniñ?

Raya— **I.1/19** Degenim sol. Seniñ mına jaña kelgen tuwısqandarın meni sınağış, mineğış, tipti añdığış ta bop baradı. **I.1/20** Awzımdı aşsam sözimdi bağadı. **I.1/21**

Ayaq bassam isimdi, minezimdi mineydi. **I.1/22** Öz aralarında süyreñdegen sözi de köp siyaqtı.

Äli— **I.1/23** Oy, Täyir-ay, bäre de bir bolımsız Qazaqşılıq minezder ğoy.

Raya— **I.1/24** Qazaqşılıq degeniñ minegeniñ be? Joq, minin bürkegeniñ be?

Äli— **I.1/25** Elep-eskerüwge turmaytın usak eskilik degenim.

Raya— **I.1/26** Qazaqşılıq bizdiñ qazirgi jağdayda köbinese sana-sezimnen ketpey jürgen eskilik qaldıǵınıñ jalpı atı.

Äli— **I.1/ 27** Men bolsam, jaqındardıñ jamanı bizge juqpas, täwiri bolsa biz de ürikpespiz der edim de qoyar edim.

Raya— **I.1/28** Täwiri: Bayaǵı feodal semyasınıñ ülgili kelin, ündemes qatını jasap şıǵaruw ğoy. **I.1/29** Ol jerge ayaqtı bayqap basuwları kerek bolar deyim. **I.1/30** Osınıñ özi qalay, osı Äli? **I.1/31** Osı jerde öziñ qalaysıñ osı, ä?

Äli— **I.1/32** Tım quntsız, jaman bolmaspız, äld!

Raya— **I.1./33** Nelikten solay deysiñ?

Äli— **I.1/34** Sen meni tañdadıñ ğoy... **I.1/35** Qunarsızın tañdap alayın degen joq şıǵarsıñ.

Raya—(Külip, arqağa qaǵıp). **I.1/ 36** Däleliñ şeber...(Körpebay baypañdap, aqırın ändetip şıǵadı, aǵaştar tübin tazalap jür. Qolında sıpırtqısı.)

2. Körinis

Körpebay — **I.1/ 37** (bulañdap, ändetip). Äy-göy, ägä-göy, ägäy, ägägöy-aw!

I.1/ 38 Zawlatıp men kelemın Körpebayıñ,

İşinde qozı-laqtıñ serke bayıñ.

Jerinde baw-baqşalı öleñdetken,

Köylek kök, tamaǵı toq erke bayıñ.

Ägä-gäy-gäy, ägä-gäy-gäy.

(Rayalarğa qaray oynaqılap jaqındaydı.)

Raya—**I.1/ 39** Ağay, qalay, bugün köñildimisiñ?

Körpebay— **I.1/40** Mäzbin. (Awzınıñ dämin alıp.) **I.1/ 41** Tätti, tim tätti.

Äli— **I.1/ 42** İyä, nemenege tüşirkendiñ?

Körpebay— (Rayanı ıyğınan sıypap). **I.1/ 43** Bilem, men bilem. **I.1/44** Bugin Balbala uzatıla...(dey berip Rayağa qaraydı).

Raya— **I.1/45** Tağı eskiñe bastıñ ba?

Körpebay—**I.1/46** Uzatılmay, üylenedi.

Äli— **I.1/47** Onda meni qarıq qıldıñ.

Körpebay—(Älidi sıypap). **I.1/48** Mayda qoñır ma? **I.1/49** Mayda qoñırım tegin emes bunım. **I.1/50** Jat jaladan kisi joq eken, ekewiñe ğana aytayın, osılarıñ tapqan aqıl... **I.1/51** Äy, tätti, netken tätti.

Raya— **I.1/52** Äy, ağay!

Körpebay—(ağaş tübiñ tazalap ketip bara jatıp). **I.1/53** Ägägäy-gäy, ägägöy-göy (ketedi).

(Jastardıñ “Äli! Raya! Raeçka! Äli! Aw-w-w!” dep ün salıp jürgen dawıstarı estiledi).

Äli— **I.1/54** Al, Raeçka, joldastar keledi. **I.1/55** Sen solarmen osı ağaştarı qarastıra ber. **I.1/56** Men ana jaqta ülkender kelmedi me eken, bilip keleyin.

Raya— **I.1/57** Bar, biraq tez qayt. (Äli ketedi. Katya, Halil, Qasım şığadı, qoldarında basqıstarı, qayşısı, aspaptarı. Raya ağaştıñ artına tıgılıp, aynala beredi.)

3-Körinis

Katya— **I.1/58** Raya? Aw-w-w! Raeçka! (Ağaştan ötip ketkende Raya artınan şıgıp “aw-w-w!” deydi, külisip quşaqtasadı. Katya men Qasım, Halil de ağaştarğa şıgıp, jumıs istey bastaydı.) Raeçka, men sen üşin qattı quwanıştımın.

Raya—**I.1/59** Rahmet, Katenka... **I.1/60** Biraq meniñ küdigim tipti köp. **I.1/61** Osi tegi jaqsı ma, durıs pa özi?

Katya— **I.1/62** Ärine, ne söz boluwşı edi? **I.1/63** Bäre de bir türli tamaşa, suluw.**I.1/64** Şat dünye, lepirgen jürek. **I.1/65** Qaraşı, mınaw aynalamızdıñ özi qanday suluw! **I.1/66** Ne degen rahat, qanday tamaşa, baq bizdiñ alma bağıımız...

Raya— **I.1/67** Baq deymisiñ?**I.1/68** Meniñ baq tuwrasındağı küdigim de mol-aw!

Halil—**I.1/69** E-e, baqqa ne qıl deysiñ?

Katya—**I.1/70** Baq ne jazıptı?

Qasım—**I.1/71** Bäse, öziñ öneriñdi küyewge tiyetin küniñe saqtap jür me ediñ? **I.1/72** Bu nemeneñ? **I.1/73** Aytsañşı jañalığındı!

Raya— **I.1/74** Mäsele sol, meniñ äzir küdigim bolğanımen tap basqan usınısım joq.

Qasım—(Halil ekewi qosa külip). **I.1/75** Wa, endеше toy ötsin. **I.1/76** Şirkin, tolqığan köñildiñ şalqığan bir tasqımı eken. **I.1/77** Täñir berse sabasına tüser. (Gaynış jügire şığadı.)

4-Körinis

Ğaynış— **I.1/78** Äy, qızdar, balalar, senderge men bir tamaşa jañalıq aytayın. **I.1/79** Bizge Mäskewden bir jigit, bir qız keldi. **I.1/80** Osında täjiribege kelipti.

Raya— **I.1/81** Nemene, studentter me, aspirant pa eken?

Ğaynış—**I.1/82** Jigiti aspirant, al endi özi bar ma, bir türli suluw, tamaşa.

Qasım— **I.1/ 83** A-a qoyşı, menen de jaqsı ma eken?

Ğaynış— **I.1/ 84** Sen be, дәl onıñ janında bar ğoy, sen tipti erkek te emessiñ! **I.1/85** Biraq köñiliñe kemlesin.

Qasım— **I.1/86** Öy, мүrdem ket...

Ğaynış—**I.1/87** Ras-ey, kiyimi, түri, özin-өzi ustawı bir türli erekşe.

Qasım—**I.1/88** Qasqañ qılt etkizbeydi-aw. **I.1/89** Däw de bolsa, qızıǵıp keldiñ ğoy. **I.1/90** Quday kánikey, şınıñdı aytşı!

Ğaynış—**I.1/91** Şın, Qasımtay, jip taqtım, meniki.

5-Körinis

Ğaynış— **I.1/92** A, toqtañdar, äne, älgı Mäckewlik jastar kele jatır. (Jurt burıladı.)**I.1/93** Bäri, beri qaray jürinüzder, joldastar! **I.1/94** Biz mundamız! (Alıstan Sälim, Züwra, Äli körinedi. Sälim ağaştardı Qarap keledi.)**I.1/95** Özi bağanadan beri baqtı aralap jür!

Sälim— (Alısıraқта ärbir ağaştı qarap). **I.1/96** Aport, limon, cüvislepper, Lansbergitiñ raneti ğoy, sarı belpler! **I.1/97** İyä. (Jaqındap keledi).

Äli— **I.1/98** Mına soñǵı ekewi eksportqa ketetin sorttar.

Sälim—**I.1/99** İyä, solay deñiz.

Raya— (Sälimdi tanıp).**I.1/100** Sälim! (Qolñıdaǵı güli tüsip qala jazdaydı, özi ustap qaladı.)

Sälim— **I.1/101** Raya? (Kelip amandasıp, özgelege.) Joldastar, tanısayıq. **I.1/102** Mına kisi Züwra, Mäskewden ädeyi osında birge kelgen joldaspız. (Jaǵalay tanıladı.) **I.1/103** Ras-aw, biz kelgende “s korabliya na bal” degendey toy üstine kelsek kerek, ä?**I.1/104** Quwanış-qızıq qayırlı bolsın. **I.1/ 105** Jañılmasam, bul merekeniñ bir sebepşisi sızsiz ğoy, Äli? **I.1/106** Al, ekinşi jaǵınan kim desem eken? (Tim-tırıs.)**I.1/107** Men munda özge joldastarmen tanıs emes edim, äldä maǵan siz järdem etersiz, Raya?

Raya— **I.1/108** Järdem et deseñiz eteyin de, “men” deyin.

Sälim—**I.1/109** A-a? (Toqtap qap.) **I.1/110** Solay ma edi? (Tim-tırıs.)

Däwkeñ— (Jaqındap). **I.1/111** E, Raya şıraǵım, bul jigitiñ kim? **I.1/112** Buniñ ne qılǵan Ewgeniy onegin özi, ä?

Raya— (Iza bop). **I.1/113** A, siz solay deysiz be? **I.1/114** Bälki, durıs bastağan bolarsız, Däwke...**I.1/115** Endeşe, bul kisiniñ Tatyanasın da tawıp berersiz?

Däwkeñ— **I.1/116** Jolı bolsın jigittiñ. **I.1/117** Tatyanası özi-aq oralar! **I.1/118** Qayda keter deysiñ.

Raya— (Sälimge). **I.1/119** Qısqaşı, mına kisi bergen jaña poliñiz qayırlı bolsın, Sälim.

Sälim—**I.1/120** Jalğız-aq, qayırlı boluwı üşin pistoletsiz, düwelsiz bolsın, Raya, maqul ma?

Raya— **I.1/121** A, jaqsı ayttıñız. (Ekewi külip Däkkeñe sırt qarap ketisedi. Däkkeñ aşuwanıp tayıp ketedi.)

Katya— **I.1/122** Al, joldastar, jañağı äñ qayda?

Ğaynış—**I.1/123** Halil, äñşi!

Halil— **I.1/124** Men basın umıtıp qap turğanım.

Qasım—**I.1/125** Al, endeşe, “bağıstan”. (Älidi qoltığınan alıp kep, Raya ekewin ortağa şığarıp, özgeleri aynala jürip ändetedi.)

Hor (äni).

I.1/126 Ülpildek aq balapan gülim qanday,

Şadıman änge basqan künim qanday!

Mañğıstap asqar-asqar ömirimniñ

Qısı joq, en örisi jılığanday. (Qayıruwı:)

Biz tanbaymız şabıstan

Tusin tabıs tabıstan

Jaynay gülde, bağıstani bağıstan!

Quwanıştı qızıqtay da biletin,
Teñ- dostardıñ sulu, taza niyetin.
Qurmetpenen, şınımenen qadirlep,
Biz bolamız şat jüzbenen kületin.

Jañğır bizdiñ bağıstan,
Baqıtqa qol alısқан

Eki jaspen tabısқан, tabısқан!

Baqıttı bol, ömir bolsın gülstan,
Süygen sergek, nârin uqsın gülstan.
Taptım ğoy dep qalğıp qalмай ornında,
Qanat qosıp, bettep uşsın gülstan.

Kütedi sizden gülstan,
Künder ötse jılısқан.
Gül atadı dep gülstan, gülstan!

I.1/127 Soñğı qayırmanı ayta jürip, kezek-kezek Raya men Alidiñ qoldarın qıısadı.

I.1/128 Än bite bergende Körpebay jügire basıp şığadı.

6-Körinis

Körpebay— (Sekirip, ekilenip ayqaylap). **I.1/129** Agagöy, agagöy, ägägöy, ägägöy, ägöy, ägägöy-aw. (Jastar külip ortağa aladı.)

Qasım— **I.1/130** Köşeli kisi-aw, qayırılı bolsındı qalay aytadı?

Körpebay— (baypañday basıp, suñq etip ändetip):

I.1/131 Al endeşe men keleyin Körpebayñ,

İşinde qozı-laqtıñ serkebayñ.

Ekewiñ übirli de şübiri bop,

Jawdır köz egiz qozım aynalayın.

(Jastar “jigit, malades, kaşayt, kaşayt” dep kep köteredi).

I.1/132 Öy, “şondanayım sınbasın”, “öy, şondanayım! Şondanayım!” (Jurt toqtaydı.)

I.1/133 Al endi Bal bala jaqsı-ı. **I.1/134** Mayda qoñır say...**I.1/135** Qanday tätti. (Kete beredi.)

Sälüm— **I.1/136** Opıray, Raya, osılay eken, ä? **I.1/137** Men bunı kütken joq em...

Raya— **I.1/138** Men de körem degem joq em... **I.1/139** Qalay özgergensiz?

Sälüm—**I.1/140** Meni qoyıñızşı, öziñizdi aytsañızşı. (Tım-tırıs). **I.1/141** A, men baqtarıñızdı tügel aralap şıqtım.

Raya—**I.1/142** İyä, qalay eken?

Sälüm— **I.1/143** Renjimeseñizder, alğan äserim onşa emes. (Jastar qorşaydı.)

Halil— **I.1/144** İyä, mänin aytarsız?

Sälüm—**I.1/145** Mäni sol-aw...**I.1/146** Men mına gorsovet daçasınıñ janındağı Voronın degen şaldıñ bağıñ körüp em. **I.1/147** Mına baqtıñ bolaşağı sodan qara üzip ketpey me, kalay?

Katya— **I.1/148** A, siz Miçüvrinniñ belpler- rekord degen birinşi sort vıstavkelik alması qaydan şıqqanın bilesiz be?

Sälüm—**I.1/149** A, Nedzvedskiy almasına anisovkanı aralastıruwdan tapqanın aytpaq şığarsız...

Äli— **I.1/150** Endeşe, sol Nedzvedskiy osı Almatınıñ Voronindey-aq şalı bolatın. (Jastar küledi.)

Sälim— **I.1/151** Ol mısalı sizderge payda bermes, qayta mağan дәlel bolar. **I.1/152** Mäselen, Nedzvedskiydiñ almasında emes, Miçüvrinniñ gibrizatsiyalarında, ğılımi ädisinde şıǵar.

Halil—**I.1/153** Qalay da Nedzvedskiy, Voroninder täjiribesi de sonşalıq murnın şüyire qarap, dalaǵa tastay salatın täjiribe bolmağanı ğoy.

Sälim— **I.1/154** Ondaylar million, a Miçüvrin äzirşe birew-aq.

Däwkeñ— (Ğaynış Xalil men Qasımǵa). **I.1/155** Öy, mınawıñ ne degen nıǵız neme özi? **I.1/156** Boylawıǵın bayqaymısıñdar?

Halil—**I.1/157** Äy, bir fantazer şıǵar.

Qasım—**I.1/158** E, jaña kelgen arın ğoy. **I.1/159** Äwelde östip kerdeñdep kekjetkey kelmese, işi kebedi mundaylarıñ.

Äli— **I.1/160** Siz jaña adamsız ğoy. **I.1/161** Körgeñiz tegi Voronin baǵı men bizdiñ baq qana bolar. (Ğalilder küledi.)

Sälim— **I.1/162** Joq, bizdiñ kelgenimizge birqıdıruw bolǵan edi. **I.1/163** Biz Almatı tawlarındaǵı jayın almalarıdı da jāne say-salasındaǵı mädeni degen baqşalardı da tegis aralap şıǵıp ek.

Äli— **I.1/164** Onda bul jerdegi zerttewşilermen ängimeñiz az bolǵanı ğoy?

Sälim— **I.1/165** Onşasın özderiñiz topşılırsız... **I.1/166** Men Miçüvrin baqşasında bir jıldıq täjiribede bola jürip, Qazaqstanmen baylanısimdı da üzbeq em. **I.1/167** Jäne bizdiñ Narkomzemniñ tapsıruwı boyınşa Miçüvrin institutimen Birge, Qazaqstanǵa arnalǵan alma ösirüw planın jasasıp äkep em. **I.1/168** Keşe Narkomzemde bayandama bolıp, usınistarımızdı qabıladaǵan edi. **I.1/169** Meniñ bayandamamda Samat aǵay da bolǵan. **I.1/170** Zerttewşiler de az emes edi. **I.1/171** Sol mäjilistiñ artınan Samat aǵay asında istewge usınıs jasap, ädeyi alıp kep otır.

Raya— **I.1/172** Ä, Samat aǵam ba? **I.1/173** Onda äñgime basqa boldı. **I.1/174** Bäse, men bilgen Sälim osılay bolsa kere kedi ğoy.

Däwkeñ— **I.1/175** E, aldıñ äni usına bastadı de. **I.1/176** Bizdiñ kelin jariqtıq aldımın japırıldı ma?

Ğaynıñ— (Bularğa). **I.1/177** Şınında özi tegin emes. **I.1/178** Kisini eriksiz tartatın birdeñesi bar. **I.1/179** Originalnıy jigit.

Qasım— **I.1/180** Äy, siz de maman-aqsız-aw, jazqan, jurt basqanı aytsa, siz qalqanı aytasız, ä!?

Ğaynıñ—**I.1/181** Oy, söziñ qursın... **I.1/182** Jaman deşi, käne...

Däwkeñ— **I.1/183** Sen de beyimdeyin degen ekensiñ ğoy! **I.1/184** Aytam ğoy, äli talayñ-aq küyisiñnen jañılarsıñ. **I.1/185** Bu da bizdiñ Rayanıñ izine tartısın.

Halil— **I.1/186** Rayanıñ ärqaşan osınday bir jaña söz, jaña pozığa äwesi qalmaydı. (Jupar keledi.)

7-Körinis

Jupar—**I.1/187** Ey, qızdar, ey, jigitter, toqtañdar. (Jurt añıradı.) **I.1/188** Bugin keşke toy. **I.1/189** Böten kisiler, äraluwan adamdar jāne ülken ağaylar boladı. **I.1/190** Uyattı bolıp qalmayıq. **I.1/191** Şındı aytısayıq. **I.1/192** Munda böten kisi joq. (Sälim men Züwrağa.) **I.1/193** Sizder de endi bizdiñ kollektivtiñ adamısızdar. **I.1/194** Pakraynemer öz aramızda jeñiltek bolmayıq.

Qasım—**I.1/195** Al qup, boldıñ ma?

Jupar— **I.1/196** Birewge birew iye bolsın.

Katya— **I.1/197** A, bul da durıs.

Ğaynıñ— **I.1/198** Endeşe meni osında bir jigitke prikrepit qıl öziñ, äytpese kimmen bileymın? **I.1/199** Mine, qızıq.

Qasım— **I.1/200** Bärekelde, dup-durıs, endi qaytsın?

Ğaynıñ—**I.1/201** Al bolmasa, mağan sen iye bol, Qasım!

Qasım— **I.1/202** Biraq meniñ özim de ne ğoy... **I.1/203** Etegime namaz oqıǵan kisi emes em ğoy. **I.1/204** Jaydı öziñ bilesiñ ğoy.**I.1/205** Özim de bālen batır mıqtı kisi emes em. **I.1/206** Ekewmiz qosılǵan soñ bir qıp-qızıl şataq päle bop jürmese?

Ğaynıñ—**I.1/207** Qorıqpay-aq qoy, keşti köñildi ötkizemiz, Qasımtay! (Biydiñ işaratın jasaydı.)

Qasım— (O da bulǵandap). **I.1/208** Endeşe men de seni bek jaqsı körem...

Jupar—**I.1/209** Joldastar, aytım, bastarıñdı joǵaltpandar.

I.1/210 Şubar top bolıp ülkender şıǵadı. **I.1/211** Ortada Apa, qasında Rabiǵa, Jāken, Jazekeñ, Ąsiya.

8-Körinis

Apa— (Raya men Ąlige qaray jürip.) **I.1/212** Qaraqtarım-aw, eñ bolmasa bügingidey küni bizge kelip jüzderiñdi körsetip, sälem berip ketseñderşi. **I.1/213** Senderdiñ qızıǵına kelgen mınaw qonaqtar, ülken aǵa, jeñgelderdiñ özderi izdep zorǵa taptı. **I.1/214** Oları nesi eken jaman nemelerdiñ?

Jazekeñ—**I.1/215** Al bālem, ekewiñe cögis te aytsın...

Raya— **I.1/216** Jamanı nes? **I.1/217** Tüsinbeymin. **I.1/218** Biz äzir toy toylap jürgemiz joq, jumıs istep jürmiz, nesi jaman?

Ąsiya—(Külip) **I.1/219** Äy, tentek, şoşıma!

Raya— **I.1/220** Ondaydı mına mänli bala Ąli tüsinsin. **I.1/221** Men...(Sālimge burılıp). **I.1/222** Siz jaña Ąlidiñ atın ayttıñız, burın tanış pa ediniz?

Sālim— **I.1/223** Joq, Raeçka, menin alǵaş körgenim osı.

Züwra— **I.1/224** Sizder osı tanış bop şıqtıñızdar, ä? **I.1/225** Köpten tanış pa ediñizder?

Raya— **I.1/226** Biz rabfaqtı birge bitirip ek.

Sālim— **I.1/227** İyā, ol kezde köp jıldıq joldas edik, Raeçka. (Bular ülkenderdi elemey, sırt qaray beredi.)

Züwra— (Jupar men Katyağa). **I.1/228** Jä, joldastar! Bir köldeneñ mäsele. **I.1/229** Osi sizderge sporttan eşteñe bar ma, joq pa?

Jupar— **I.1/230** Ä, sport deysiz be, toqtay qalıñız. (Qolıñdağı melkokaliberkanı ala qoyıp, şetke qarap). **I.1/231** Mınañ qarañdar! (Sıǵalap.) **I.1/232** Bara jatqanda... topşıdan! (Atıp qaladı, jurt süysinedi.) **I.1/233** Drozd!

Dawıstar— **I.1/234** Vah, Vilgelm Tel!

— **I.1/235** Oybay, quralaydı közge atadı. **I.1/236** Qulamergen.

— **I.1/237** Däl topşıdan tiyipti. **I.1/238** Uşıp bara jatqanda tüsiredi.

Jupar— **I.1/239** Alma baǵının ziyankesi. (Züwrağa.) **I.1/240** Minekiy, jaman-jaqsı bolsa da Voroşilov strelogi degen atımız bar edi...

Züwra— (Katyağa.) **I.1/241** Siz şe!

Katya— **I.1/242** Men alpiniskemin. **I.1/243** Bıltır mınaw Almatı biyigin alǵan eki jüz komsomol jayın estip pe ediniz?

Züwra—**I.1/244** Bärekeldi, äbden estigem.

Katya— **I.1/245** Sondağı bastawşı toptıñ işinde biz de bar edik. **I.1/246** Endigi armanım Han täñiri... **I.1/247** Al öziñiz? **I.1/248** Öziñiz kimsiz?

Züwra— **I.1/249** Men paraşyutistka edim!

Katya— **I.1/250** Tamaşa! **I.1/251** Oyboy, onda er ekensiz ğoy!

Züwra—**I.1/252** Mäskewde zatyajnoy prijokke äzirilenip jür edim.

Jupar—**I.1/253** Bek jaqsı.

Raya —(Sälimge). **I.1/254** Endeşe siz bizdin baq tuwralı jalpı alǵanda ne aytar ediniz?

Sälim— **I.1/255** Men bilsem, metod özgerip, jañağı öziñiz aytqan maşstab ulǵayu kerek.

Raya— **I.1/256** Mine, bunuñız durıs.

Äli—**I.1/257** İyâ, biz oquwşımız, oquwşımız ğoy...

Qasım—**I.1/258** Ustadıq sözge qulaq qaqpas, könbis bop üyrenemiz de...

Raya—**I.1/259** Äli, Qasım! **I.1/260** O ne qılğan qırlarıñ?

Äli— **I.1/261**Şama-şarqımız sol-aq degenimiz ğoy. **I.1/262** Masştab deydi ğoy!...

Xalil— **I.1/263** Okuwşı bolğan soñ oqıydı da sol.

Sälim— **I.1/264** Bir kündeği oquwşı tağı bir satıda oqıtuwşılıqqa aynaluwğa mindeti bolar. **I.1/265** Oquwdı mäñgi oquwşı bop qaluw üşin oqımağan bolarsız...

Jazekeñ— **I.1/266** Al, izdegen jastardı körip közimiz qandı deymiz de. **I.1/267** Odan arğısın qaytemiz, solay ma, apa?

Äsiya— **I.1/268** Odan arğımız ne?

Jazekeñ— **I.1/269** Tek aytam-aw, kelin. **I.1/270** Sorpamız qosılıp jatqan joq deymin de. (Küledi.)

I.1/271 Bular baqtı aralaydı.

Xalil (Sälimge). **I.1/272** Siz älde bizdin baqta da Miçüvrin sorttarınıñ bärin egüw kerek demeksiz be?

Sälim— **I.1/273** Miçüvrinnen onıñ zor masştabın üyrenüw kerek demekpin. **I.1/274** Miçüvrin generatsiyalarınıñ mağına-maqsatın tüsiniñiz. **I.1/275** Äsirese odan Otan qamın jep, Otandı süyuge üyrenüw şart.

Xalil— **I.1/276** İyâ, uran ülken eken.

Sälim— **I.1/277** Ol uran da, programma da boladı. **I.1/278** Bolmasa Almatıda aporrtıñ, Povoljede anisovkanıñ jaqsı şıǵatının kim bilmeydi.

Däwkeñ— **I.1/279** Şıraqtarım, men bul şöp-şar mamanı emespin. **I.1/280** Biraq osı sizder jaña generatsiya degenderdi ayttıñızdar, bularıñız osi özimşe şaǵılastıruw mäselesi ğoy. **I.1/281** Men mına jerdeği qoy sovxozınan sol generatsiyanıñ onşa damımay jürgeñin estimin-aw. **I.1/282** Al anaw Kişi jüzde Kerderiniñ işinde ker ketken bay Edilbay degen boptı-mıs. **I.1/283** Qazir bizdin sovxozdardağı jaqsı qoydıñ

atı Edilbay. **I.1/284** Onan soñ mınaw Şuw boyında bolğan kädimgi qıy taban üysin ösirgen bir qoy, tağı sol sovxozdardağı ekinşi jaqsı qoy—”Şuw qoyı” dep ataladı eken. **I.1/285** Al älgı ağılşın, nemisten kelgen şoşqa qoymen şağılıstırğanda birinşi geheratsiyadan arğısı qıyqı-jıyqı bop ketedi deydi. **I.1/286** Tegi Edilbay, nemis qırıq pışaq bop üylese almasa kerek. **I.1/287** Endi bayqasam, osındağı mına aporttıñ da sol özimizdiñ jağdaydıñ dümbe bayı— Edilbay bolmaspeken deymın-aw.

Sälim— (Külip). **I.1/288** Taylaqtıñ tumsıgın judırıqpen tesken zamanday tolayım, ğılımdı da kewdeñmen keskiniz keledi-aw, ağay, ä? **I.1/289** Äy, biraq oğan könse igedi-aw. (Külki) **I.1/290**nRacçepeniye zañınıñ alış bir sarını ğoy! **I.1/291** Biraq, ağay, bul мәseleni şınımın tolığıraқ түsingiñ kelse, qoy sovxozdarı jayındağı alıp-qaştı laqapqa senbey, olardıñ şın tabıstarına boylap qarap, üñile tüsiñiz dep мәslixat eter edim. **I.1/292** Biyologiya ğılımnı teginde Mendel jüyesinen köri tereñirek ketken. **I.1/293** Morganizm de bul күnde tolıq qanağattandırmaydı.

Däwkeñ— (Xalilderge) **I.1/294** Bayqaymısıñdar, mınaw tegi äli bäriñdi müyizimen qağadı eken, sonı bildim.

Xalil— **I.1/295** Körermiz äli, biz de tisi şıqqan balamız.

Däwkeñ— **I.1/296** Intımaqtıñ kişisi emes, şırıq buzardıñ kişisi siyaqtı ğoy özi, tärizi.

Qasım— **I.1/297** Ündemey tura turıñız, ayaq alısın körermiz äli, alqınını qaytsın da.

Däwkeñ— (Külip, köpire). **I.1/298** E-e deñder, “Arqadağı noğaydı, qoy baqtırğan kудay-di”, tım qurmasa ketken sol mal ösiretin mamandıqqa ketpey, bul şım-şırırtı köp şöp-şardıñ soñına nesine tüstiñder deyim-aw, qızdar, ä?

Züwra— **I.1/299** Sıyır savıp, qoy qurtawdan şeşemizdiñ sarala etek bop sarp uruwı az bop pa. **I.1/300** Endi jarım-jartımız gül-jemisti de köreyik.

Jupar— **I.1/301** Wa, durıs, tatımdı jawap.

Rabiğa— **I.1/302** Däwkeñ sizderge qaljındaydı, balalar. **I.1/303** Şınında baqtarıñız öte jaqsı, köriti ağaştar.

Jäkeñ— **I.1/304** Bärekelde, jastar! **I.1/305** Köñildi şığar sizderge munda, solay emes pe?

Däwkeñ— **I.1/306** Jastar köñildi, ağaş körikti. (Jazekeñe.) **I.1/307** Qısqası, qızıqtıñ tuwuwı deseñşi bul jerdi. (Köpke.) **I.1/308** Al şımına kelsen, alma degen qaydağı bir jaman şöp qoy it. **I.1/309** Bek bir jaratpaytın asım.

Jazekeñ—**I.1/310** Al, alma bolmasa, mınaw gül, mınaw körikti ağaş ädemi bağıñ ne deysiñ?

Däwkeñ— **I.1/311** Bul baqtıñ sonaq bir tusın ağaş degen quwdan tazartıp, kelistirip turıp, biye baylasa. **I.1/312** Mınaw bir jerge ädemi altı qanat aq üydi tigip tastasa. **I.1/313** osı kezde bir pisken bağlan soyılıp jatıp, sonaw bir jer oşaqtıñ basına samawır burqıldap, bas üytilip, tütini qoñırsıy şalqıp, murnıña lep-lep urıp tursa deseñşi...

Sälüm— **I.1/314** Pa, atqaminer aqılınıñ qoñırsıy iyisi me osı qalay? (Jastar küledi. Külip keketip.) **I.1/315** Bärin ayt ta birin ayt, basbarmaqtıñ jırın ayt! **I.1/316** Besbarmaqtıñ jırı qalay-qalay qoñırsıydı deseñşi.

Raya— **I.1/317** Öte durıs ayttıñız, Sälüm, baqa jawap qajet emes.

Körpebay— (külip, Sälümge). **I.1/318** Öy, tipti tilewiñ bersin aynalayın. **I.1/319** Tay tumsıqqa urğanday qıp bir sereyttiñ-aw. **I.1/320** Al bälem, jat so sıyıñmen.

Xalil—**I.1/321** E, seniki ne?

Körpebay—**I.1/322** Meniki sol. **I.1/323** Osınday sere tüsken seriler jesin dep tezek terip, jer oşaq qazıp, bas üyitip küñirenip ötken Körpebay men emes pe em? **I.1/324** Nem joq.

Däwkeñ— **I.1/325** Sen de sonday-aq awıldap şıqqan bolarsın, bala?

Sälüm— **I.1/326** Joq, ayıp bolsa da aytayıq, onday awıldap şıqqap ek.

Apa— **I.1/32** Şırağım-aw, endi qanday jerden şığıp eñ?

Sälüm— **I.1/328** Panasızdar işinen şığıp em.

Apa—**I.1/329** Quday şeber.

Jazekeñ— **I.1/330** Jetilgen eken-aw, baqır. (Tamsanadı.)

Apa—**I.1/331** Sonda elin, ruwıñ bar şığar, balam, ä?

Sälim— **I.1/332** Onı da bilgen emen. **I.1/333** Meniñ ol jayımdı sen bilüwşi edin-aw, Raeçka! **I.1/334** Esiñde me, men ruwımdı da ayta almawşem-aw.

Raya— **I.1/335** Bilip ne qajeti bar? **I.1/336** Tipti kerek te emes.

Apa— **I.1/337** Ey, balam, bunıñ bir qırıñ bolar. **I.1/338** Tım bolmasa ruwıñdı bilmewge neğip ilanayın.

Sälim— **I.1/339** Onı öz erkiniz bilsin. **I.1/340** Biraq äkem 16-şı jıl frontqa ketip sonda ölip, şeşem 18-jılğı aşarşılıqta ölip, men bes jasımda priyutqa kelip tükem.

Jupar—**I.1/341** Jigit, şın bizdin jigit, pakraynemer! (Jastar ekşele beredi.)

Jazekeñ—**I.1/342** Endeşe buğan Rayanıñ neğip şıyırı qosılıp jürgen?

Apa— **I.1/343** E, birge oqıyğan da... **I.1/344** Bolmasa Raya öz qolımızda ösken, mına Äsiya qanday bolsa, o da sonday. **I.1/345** Äsiya qanday jaqsı bop şıqtı mini. **I.1/346** Onı da sol boladı deymiz ğoy...

Däwkeñ— **I.1/347** E, süydemeseñ mına birew panasızıña it uqsasın...

Raya—(Bul sözderge qulağın salıp turıp Äsiyağa). **I.1/348** Özderi qanday jabısqaq, qanday bilapıt. (Apalarğa.) **I.1/349** Men sizderdiñ qoluñızda öskemin joq, jalğan aytpañız, pajalsta.

Apa—**I.1/350** Qalqam, äşeyin aytam, aynalayın. **I.1/351** Özimizdiñ balamız, ösken jayın bilemiz degenim ğoy äşeyin. **I.1/352** Onı şam qılmay-aq qoy.

Ray—**I.1/353** Meniñ jayımdı siz bilmeysiz. **I.1/354** Bilemin dep tobiñızben ökinip qalıp jürmeñiz, endeşe.

Däwkeñ— **I.1/355** Şırağım, ne degeniñmen jetimdik pen panasızdıq maqtan eter, tamaşa qılar jay emes şığar.

Raya— **I.1/356** Men senderdey uyada öskenşe, Sälimşe uyasız ösken artıq desem ne deysizder?

Däwkeñ— **I.1/357** A, qarağım, ondayıñ bolsa ädeyi mına Älidiñ şeşesi, ağa-jeñgesi turğan jerde ayt. **I.1/358** Eregisip, eştirte ayt.

Raya— **I.1/359** Solay ma, özge de şabaqtawıñız az emes edi. **I.1/360** Endi kep bugün menin de jetimdigimdi betime basayın de-degen ekensiñder. **I.1/361** Biliñizder endeşe, Sälim mağan qımbat adam. (Apağa qadalıp.) **I.1/362** Al qaytesiñder?

Apa— **I.1/363** Aynalayın, meylin. **I.1/364** Biraq uyat bolar, qoya qoy, aşuwlanbay.

Äsiya— **I.1/365** Sizder de balalarğa renii sala söyleydi ekensizder tipti. (Rayağa) **I.1/366** Sen de toqta, bolar.

Raya— **I.1/367** Joq, kerek emes, Tıñdamaymın (Älige.) **I.1/368** Sen de jaqsı eskensiñ. **I.1/369** Öziñ de osılar siyaqtımısıñ, nemene osı?

Äli— **I.1/370** Raeçka, menen özim üşin ğana jawap alğaniñ ädil bolar.

Raya—**I.1/371** Öziñ üşin bolsa, sen jamılşımı, uyanı kerek etesin. **I.1/372** Äli de apanıñ balası, ağanniñ inişisin. **I.1/373** Üyşik-üyşik, kürke-kürke osı ma, tegi, ekewmizdiñ bir-birimizge usınatın barıöz?

Äli— **I.1/374**Bar körip sezgeniñ sol ğana bolsa, men qayteyin, Raeçka?

Dawıstar: **I.1/375** “Qonaqtar, qonaqtar kelip qaldı, jıylıñdar, jüriñder” Jurt jöñlilip kete bastaydı. **I.1/376** Däwkeñ men Apa Rayanı ustap qaladı.

Däwkeñ— (Rayağa). **I.1/377** Sen tura turşı, şırağım! **I.1/378** Osı jañağı jurt köziñşe jäne mına anañniñ aldında sonşalıq atquıldawıñ qalay? **I.1/379** Älde komsomoldıñ ustawı bayğa tiygende solayşa urısa, qağısa tiy dey me?

Raya— **I.1/380** Yapıray, sizder qalaysızdar osı! **I.1/381** Komsomolda ne aqıñız bar? **I.1/382** Ustaw sizge ne qıldı? **I.1/383** Bu ne degen söziñiz?

Apa— **I.1/384** Şırağım keli,n-aw, Älidiñ aldında jäne bizdin közimizşe äne bir jetimek, panasızdı töbeñe köterdiñ, endi he deyim!? **I.1/385** Äldekimdi joldas et te sol üşin jaqındı da, janküyerdi de sadağa qıl degen söz ğoy bunıñ. **I.1/386** Ustap demey ne desin!

Raya—**I.1/387** Endeşe komsomoldıñ ustawı milliyondağan jastıñ ömirin, isin, minezin bileydi. **I.1/388** Älbir menin bayğa tiyuwim, sizderdiñ kelin-pelindi boluwıñız sodan artıq bop ma? **I.1/389** Joldastı qorğwım, ol üşin renjip kiyünuwim jäne öz basımniñ namısı üşin renjüwim sizderge komsomoldıq, ustawşılıq bop tanılса, ol tiptp teris emes. **I.1/390** Endeşe ol ustaw menin ömrinniñ ustawı.

Däwkeñ— **I.1/391** E-e, bayğa tiymesin tegi, ustawqa tiyesin ğoy!

Raya— **I.1/392** Bayğa tiygende ustawtan ketpeytin bop tiyermin.

Däwkeñ— **I.1/393** Solay soq, a biz ädepti, inabattı kelin alatın şığarmız dep edik, komsomoldıñ agitprobşigin alamız degen joq edik, solay emes pe, jeñeşe!

Raya— (aşuwanıp). **I.1/394** Poşlot! Qanday ğana kep oraldı osı bir poşlost! **I.1/395** Qayda, qayda älgi Samat ağam! **I.1/396** Samat ağa! (Jöneledi).

Şımıldıq.

Ekinşi Suret

1-Körinis

I.1/397 Oqıyğa sol baqşada, Samat, Äsiya turatın daçanıñ janında boladı. **I.1/398** Bunda da alma, örik ağaştarı. **I.1/399** Birneşe besedka, keñ alleya, eki şeti gazon, kök şarbaqtar. **I.1/400** Däwkeñ, Jazekeñ, Jäkeñ besedkada otırısadı. **I.1/401** Üydiñ terrasasında Äsiya, Apa, äbigerde. **I.1/402** Idıs-ayaq alıp şığıp, stol äzirlesip jür. **I.1/403** Bir top jas- Jupar, Ğaynış, Qasım Apalarğa järdem etisip jür. **I.1/404** Osılar qasınan öte bergende Däwkeñ söyleydi.

Däwkeñ— **I.1/405** Özinde tipti jöndi köleñke de joq eken, mına alma degen itinde.

Jupar— **I.1/406** Biz köleñkege tığılmaymız, künniñ közin jaqsı köremiz.

Däwkeñ— **I.1/407** Kündi kerek qılсаñdar, ana Türkstanğa barıp paxta aydañdar, qızdar. **I.1/408** Kün sonda mol desedi, ras aytam. **I.1/409** Waw, osında köleñkesi bar ağaş bar ma, Jazeke, qaraşı aynalañdı.

Jazekeñ—**I.1/410** Kim bilsin, ana birew bolmasa.

Ğaynış— **I.1/411** Ol alma emes, qara aĝaŝ.

Däwkeñ— **I.1/412** E, päli, päli, ündeme. **I.1/413** Özim siyaqtı käre aĝaŝ eken. **I.1/414** Ey, balalar, sonıñ köleñkesi meniki. **I.1/415** Mınaday jalpıĝan-talpıĝan, megejin qusaĝan jaman, ŝardaqtı aĝaŝtı mäpeleysiñder. **I.1/416** Odan da Almatınıñ san zälzälesin, talay selin, mıñ pälesin körse de, ayılın jıymay, qıñq etpey kele jatqan sol batırındı aytsañŝı. **I.1/417** Öz zañı, öz babimen kle jatqan. **I.1/418** Bul ataŝız, teksiz emes, älbir onıñ öz dästüri bar. **I.1/419** Sonısın kütseñŝi, tüge...

Qasım— **I.1/420** A, osı aĝay qızıq kişi-aw, jariqtıq. **I.1/421** Baykaymısıñdar? Qalay deysiñder?

Jupar— **I.1/422** İyä, tımorignalnıy körinedi.

Ğaynış— **I.1/423** İlĝıy “qızdar” deydi. (Küledi).

Jazekeñ— (Külip). **I.1/424** E, qız emey endi kim edin, ŝıraĝım-aw? **I.1/425** Olay aytuwĝa bolmasa, endi durısın öziñiz ayta ĝoy. (Külip) **I.1/426** O nesi eken?

Ğaynış—**I.1/427** Päli, mına kisiniñ sözün qara.

Qasım—**I.1/428** Qısqası, bek sıpayı söyleşip, tüsinistik te süytip. (Bular taya baradi).

Däwkeñ— **I.1/429** Turĝan boyları jastıq emes, bir quntsızdıq.

Jäkeñ— **I.1/430** Maĝan da tipti ajarları bek unamaydı. (Apak eledi).

Jazekeñ— **I.1/431** Oybay-aw, älgi kelin bolmıstıñ, Rayanıñ türin kördiñ be jañaĝı?

Apa—**I.1/432** Nemene, kelin, tipti sınaq ta qoydıñ ba, ŝıraĝım-aw?

Jazekeñ— **I.1/433** Öl de maĝan qayteyin, tipti jerge kirip kete jazdadım.

Apa— **I.1/434** Türleri de, sırları da bölek-aw, endigi jastıñ. **I.1/435** Tek tiri bolsın...

Däwkeñ— **I.1/436** Özderiñ şetinen tamırın ustap, araların qaĝıstırıp köriñdersi. **I.1/437** Söziq otırmın: ŝikileri köp, päle de mol. (Körpebay ŝıĝadı).

2-Körinis

Däwkeñ— **I.1/438** Way, azamat, beri tart! (Körpebay keledi).

Körpebay— (Apağa). **I.1/439** Wa, qayırlı bolsın. **I.1/440** Übirli-şübirli bolsın, qudağıy.

Apa— **I.1/441** Qayırlı bolsın, maqul-aq, m!.. **I.1/442** Qudağıyña jol bolsın, şırağım. (Küledi).

Körpebay— **I.1/443** E, Qazaq surasa kele qarın böle şığadı deydi. **I.1/444** Odan da suraspay-aq quda-qudağılıqqa bitim qılayıq deyim.

Jazekeñ— **I.1/445** Äneni...

Apa—**I.1/446** Omñ da maqul eken. (Külip.) **I.1/447** İyä, jaratqan iyä!

Körpebay— **I.1/448**İyä, pärwärdiğar.

Däwkeñ— **I.1/449** Way, azamat, sen qay ruwsıñ? (Jupar, Qasım ötip bara jatıp tñday qalıadı.)

Körpebay— **I.1/450** Wa, tüw, tüw, sonaw tübi: tırnaq atar Qañlı, Sirgeli-Noqtalı, Istı-Qurımdı, Oşaqtı-Taraqtı, qazanayaq-tabaqtı... **I.1/451** Al endi Botbay, Şımır, Sıyqım, Janıs, Älim-Bayış, tartpa-qayıs— bärine de tiye bersin. **I.1/452** Pismillä, aldw-älpar!

Däwkeñ— **I.1/453** Öy, arışım-aw, bu ne degeniñ bul?

Körpebay— **I.1/454** Señgirim-aw, osıñ bäre bir tuwısqan degenim ğoy!(Sañq etip). **I.1/455** İyä, Rayımbek ata!

Jazekeñ— **I.1/456** Quday şeber!

Apa— **I.1/457** Aldam şeber!

Qasım— (Juparğa). **I.1/458** Kördiñ be, ana arısıñnıñ jürisin.

Jupar— (Jetip kep Körpebayğa qaljiñ retinde). **I.1/459** Öy, ımıraşıl, bayağımı aytsa janı kiredi. **I.1/460** Jañanı süytip uqsañşı. **I.1/461** Äli künge lekbezdi bitirip bola almay...

Qasım—(Körpebayğa). **I.1/452** Al, bälem, endi qayttıñ?

Körpebay— (Juparğa) **I.1/463** Way, döydirim, äy, döydirim.

Jupar—(Bastırmalatıp külip). **I.1/464** A, mınanday söz bolsa, jabısa ketedi.(Körpebay başıñ qorğağanday. Öy, döydirim, dey beredi.) **I.1/465** Gniloy liberalmısıñ. **I.1/466** Öziñ qalaysıñ osı?

Körpebay— (Sañq etip). **I.1/467** Bostay, pogadi...

Jupar— **I.1/468** Teginde saglaşatel bop, gniloy liberal bop ketpe...

Körpebay— (Jarısa).**I.1/469** Bostay pogadi, netuşqa, netuka, netu sağan! **I.1/470** E, sen Orıssalağanda men qarap qalat deymisiñ?

Jupar— (Jaqındap, şındap). **I.1/471** Nemene, ne qıp jumbaqtap buldıratıp tursıñ, Körpeke?

Körpebay— **I.1/472** Ündeme, qızım. **I.1/473** Budırdıñ bəri taq osı qonaqtan şıqqasın.

Jupar— **I.1/474** E, nemene, birdemesin körip pe eñ?

Körpebay— **I.1/475** Körgen eştenem joq. **I.1/476** Biraq bağana älgı Sälim bala qoñırsıydı dedi me, sonı (işin körsetip), osı arama tüyip qap em. **I.1/477** Özge bolmasa da tap osınday jaqtan şıqqan iyisti Körpebaydıñ murnı sezüwşi edi. **I.1/478** Öz tilimen söyleseyin, kişkene erkime jibere turşı, aynalayın äke!

Jupar— **I.1/479** Al, qup, Meyliñ.

Qasım—(Juparğa)**I.1/480** Öy, Jupar, jür, qonaqtar kep qaladı, äydä! (Ketisedi).

Däwkeñ— **I.1/481** Öy, osı mına birewiñ saw sıyırđın japası emes?

Jazekeñ—**I.1/482** Osı baqşanıñ taq bar sırım osı bileği. **I.1/483** Öziñ munda kel, munda otırşı. (Apamen ekewi qasına otırğızadı.) **I.1/484** Mınaw baqtağı jastardıñ jay-japsarı, jaqsı-jamanı senin köz aldında, alaqañında ğoy. **I.1/485** Aytsañşı bizge, kimi qalay deymın-aw?

Apa—**I.1/486** E, aytadı ğoy, aytpay onı ezip işsin be?

Jazekeñ—**I.1/487**Endeşe, käne aytsañşı...

Körpebay—(Sañq etip, eki közin qılıylandırıp, qadalıp). **I.1/488** Trrallay, trtu, nekene qumır, aran-apşı, naznayqum, ötegene şotayım-aw boldı!

Jazekeñ— **I.1/489** Oybay, naqurıs!

Apa— **I.1/490** Oybay, quday sıgır... **I.1/491** Mınası kim edi, betim-aw?

Däwkeñ—**I.1/492** E, ol aytam degeni ğoy, uqpaydı ekensiñder-aw!

Jazekeñ— **I.1/493** A, al, endeşe sen añdap, bayqap sezgeniñdi bizge aytıp tur deymın.
I.1/494 Sen bärin bilsin. (Külip).Mına işinde it ölip jatır ğoy, kăpir. Aytasın, ä?

Körpebay— **I.1/495**Tot doroga toda paydot, maysız arba, tot daroga soda paydot, taraleyke kări paydot, maysız arba, jolsız jerde şaqur-şuqır qoda paydot? (Ketüwge aynaladı).

Jazekeñ— **I.1/496** E, aytadı endi.

Apa—**I.1/497** E, könfi ğoy.

Körpebay— (Ketip bara jatıp). **I.1/498**Äggöy, ägöy-göy! Äggöy, ägöy-göy bāse, aytam ğoy qoñırsıydı dep (ketedi).

I.1/499 Samat, Xasen, Mariya İvanovna şığadı.

3-Körinis

Samat— **I.1/500** A, mine, tanıs bolıñdar, bizdiñ tuwısqandarımız, qonaqtar. (Tanısadı, kelgender Apağa, basqalarğa qayırılı bolsın aytısadı.) **I.1/501** Äsiya qayda, Äsiya! (Äsiya şığadı.)

Äsiya— **I.1/502**Nemene, Samat, qonaqtar keşikpes pe eken?

Samat—**I.1/503** Kele jatır, qaladan keletinder de şığıptı. **I.1/504** Al, Äsiya, balalar qayda? **I.1/505** Mağan nege kemleydi olar? **I.1/506** Men ekewine birdey äke xalındamın ba, qalay osı. (Küledi.)

Äsiya— **I.1/507** Bolsa qaytuwşısı edi? **I.1/508** Olar basqanı kerek te qılmaydı.

Samat— **I.1/509** E, mınalar şe? (Däwkeñ men Apağa.) **I.1/510** Qalay, jastardı kördiñder me? **I.1/511** Bunda ılgıy bilimdi, önerli jastar, onı bilemisiñder.

Däwkeñ— **I.1/512** Kördik qoy, Samatjan! **I.1/513** Şetinen birtürli bir jaqsı, uwız jastar... tärbiyeli, bilimdi, tipti özimizdiñ jaña zaman, jaña salttıñ bir gül atıp tuğan jastarı eken.

Apa— **I.1/514** Tek ömir jastarı uzaq bolsın.

Samat— **I.1/515** Nuu, jaraydı, jaraydı. **I.1/516** Ol sıyınuwıñ öziñe, işiñde bolsın, bildiñ be?

Apa—**I.1/517** İşiñde bolsın dep nege işimde boladı, qalqam-aw? **I.1/518** Kelindi-balalı bop meh de bir quwanaym da.

Samat— **I.1/519** Alda jazğan-ay! **I.1/520** Kelin-pelin degeniñ äli jürmedi? (Mariya İvanovnağa.) **I.1/521** Nuu, bizdiñ aspiranttardıñ baqşası qalay körinedi? **I.1/522** Araladıñ ba?

Mariya İvanovna— **I.1/523** Ğajap, tamaşa. **I.1/524** Almatı netken jaqsı! **I.1/525** A, tawlar qanday, ä?

Xasen— **I.1/526** A, jastar şe? **I.1/527** Sondaylıq mädeniyetti, bilimdi, Mariya İvanovna. **I.1/528** Onı tipti men söz qılıwğa da batılım barmaydı. (Külip.) **I.1/529** Şınım, ol bir osal jerim.

Samat— **I.1/530** Nemene, ayt! Älde köziñ qızığa ma?

Mariya İvanovna— **I.1/531** Şetinen ädemi, tipti qızığam da, qızğanam da. **I.1/532** Öz jastığım esime tüsip mas qılğanday äser etedi. **I.1/533** Tipti, Xasen, mağan qırın qarasañ da meyliñ. **I.1/534** Biraq mına jerde, mınanday köktemde, tipti ekinşi ret ğaşıq bolsa da obal bolmas pa edi deymın. (Külisedi.)

Xasen— **I.1/535** Nesi bar, älde quday berer de! (Däwkeñ men Jäkeñnen basqaları terasa jaqqa ayañdap ketisedi.)

Däwkeñ— **I.1/536** İyä, aytarsıñ. (Jäkeñdi türtip.) **I.1/537** Janım-aw, qandı basıñ ber tart deseñşi endi.

Jäkeñ— **I.1/538** Ündeme deyim. **I.1/539** Däwke, tek işiñ bilsin.

Däwkeñ— **I.1/540** Joq, mınalardıñ birde-birine jip tağayıq da, Jäke-aw! **I.1/541** Qaysısın unuqtandaysıñ tegi?

Jäkeñ—**I.1/542** Öte orını köterilgen мәsele-aw, ä?**I.1/543** Öz qulqınıñız qaysısına şabadı eken? **I.1/544** Iyba qıldıq!

Däwkeñ— **I.1/545** Qabil qıldıq endeşe anaw Ğaynışın.

Jäkeñ— **I.1/546** Biz onda qalğanın alamız ğoy, ana Mariya İvanovna dey turayıq, Tañğı tamaq täñirden dep, tağısın tağı köre jatarmız.

I.1/547 Samat pen Xasen qayta ayañdap kele jatadı, qoldarında gazetter.

Samat—**I.1/548** Al, öziñ qalaysıñ? **I.1/549** Men seni bir ülken ğılımi eñbek jazıp jadır dep estip em, ras pa?

Xasen— **I.1/550** Ülkenniñ awırlı alıs qoy, kim bop şıǵar, köermiz.

Samat—**I.1/551** E, sonda da qalay keledi?

Xasen— **I.1/552** Äytewir, bir qos istelip keledi, äzirşe?

Samat— **I.1/553** Jaqsı, jaqsı, tilewlespin, al mazmunın aytsı. (Ötip ketisedi.)

Jäkeñ— **I.1/554** E, süytip mına asen de bunda bop şıqtı ğoy, ä?

Däwkeñ— **I.1/555** Öy, osı bir kitap jazatın uşonıy-puşonıylardan jäne ana bir aqın, jazuwşı degenderden awlaq bolsam ekem.

Jäkeñ— **I.1/556** A, men özim onsız da awlaqpın. **I.1/557** Taq mına latin şıqqalı bar ma, qazaq kitabı degeniñniñ nıspı betine qarağan pende emen.

Däwkeñ— **I.1/558** Päle, päle-e, tap mağan tartqan ekensiñ. **I.1/559** Jawıp qoy, ne bar deysiñ sonda! Qarama.

4-Körinis

Samat— **I.1/560** Ä, bala, baqtı araladıñ ba? **I.1/561** Qalay deysiñ?

Sälim— **I.1/562** Öz ornında, bügingi xalı jaman emes-aw, Samat ağa. **I.1/563** Biraq keşegi bayandama, keşe özderiñiz jasağan nusqaw bağıttar bar ğoy. **I.1/564** Sol jağınan qarağanda qanağat qılmaymın.

Samat—**I.1/565** Qanağatsız bolğaniñ jaqsı.

Sälim— **I.1/566** Munda jalğız-aq äwelden bir-aq negizdi jaylarğa tolıq kelisüwimiz qajet. **I.1/567** Ol durıs belgilengen jaña metodiqa, ekinşi sodan tuwatın masştab, üşinşi bata qımıldaytın jaña täjribeler.

Samat— **I.1/568** Mine mağan osı ekpiniñ unaydı. **I.1/569** Bäse, osı sender tipti, tas keşüwdi qarş-qarş basatın örge basqan buwın emespisiñ? **I.1/570** Sender bizge kelip jas uranıñdı salıp, jaña şart, talabiñdı omırawlay kep söylegende, osı biz qısılıp qaluwımız layıq qoy. **I.1/571** Senderdiñ lebiñ men üniñnen ömir tizesin, ömir naporın sezinüwimiz kerek qoy. **I.1/572** Al jalğanda okuwın oqıp, jeterine jetip ap kep, endi sonıñ artınan tağı da “men Qazakstan Qazağı edim, men artta qalğan ulttıñ balası em” dep kep eminip, skidka surap, “ömir esigin aşıp ber” dep öz дәwirine, öz keleşegine— jas mısıqşa miyawlap kirgen jastan saqtasın. E, bildiñ be, iske keldiñ be? **I.1/573** Endeşe sonıñ ekewiniñ de esigin ıyığıñmen serpip aşıp, buwınıñdı berik ustap kir.

Sälim— **I.1/ 574** Samat ağa, jaqsı aytasız. **I.1/575** Özim osı aradan, äri aydawşı, äri özi tartuwşı bolatın jaqsı ağa taptım be dep otırmın.

Samat— **I.1/576** Seniñ ekpiniñ jaqsı, serpiniñ unaydı. **I.1/577** Men sağan tağı bir sır aytayın, jalğız-aq öziñ maqtanşaq emespeñ, tegi, munıñ kökiyip ketip jürmesin, seniñ keşegi serpiniñ bizdiñ narkomğa da unadı. **I.1/578** Al, baq tuwralı usınısıñ bar ma? **I.1/579** Tığız isteytin şaralar joq pa?

Sälim— **I.1/580** Bäse, bar edi. **I.1/581** Men äsirese mına güldey aldında eki türlü tığız is ister edim.

Samat— **I.1/582** Aytşı, kәni. (Jastar davsı şığadı.) **I.1/583** A, kişkene tura tur, mınalar kep qalğan eken.

Dawıstar— **I.1/584** Jastar, jastar keledi! Jastar keledi.

I.1/585 Jastar şığadı, ortada Raya, Äli, qastarında Züwra, Xalil, Katya, Ğayniş, Qasım, Jupar. **I.1/586** Ülkender aldarınan gülder atıp qarsı aladı. **I.1/587** Apa men Jazekeñ şaşuw şaşadı. **I.1/588** Külki, şuu. **I.1/589** “Qayırılı bolsın, köp jasañdar”.

5-Körinis

Apa— **I.1/590** Qayırılı bolsın, qalqalarım, ömir-jastarıñ uzaq bolsın. **I.1/591** Ata-eneñniñ jörelgisi. (Şuu, külki.)

Raya— (Qolıñ köterip). **I.1/592** Toqtañdarşı! (Jurt tına qaladı. Jıldam ilgeri basıp kep.) **I.1/592** Samat ağa, qayda joq bop kettiñ? **I.1/593** Mağan sen qajetsiñ.

Samat— **I.1/594** Men munda qonaqtarmen boldım, nemene?

Raya— (Qolınan Äli ekewin beri şığaradı). **I.1/595** Beri jür! (Artta jurt aqırında pändetip jatadı.)

Samat— **I.1/596** Jurt qayırılı bolsındar aytıp jibermey jatır. (Jıldam basıp Äsiya keledi.)

6-Körinis

Äsiya— **I.1/597** Qaladan uş maşına keldi. **I.1/598** Qonaqtar tüsip jatır. **I.1/599** Samat, aldınan şıq, bol. (Äli men Rayağa.) **I.1/600** Sender endi osında bolsañdarşı, jurt qayırılı bolsın aytadı.

Raya— **I.1/601** (Izalanıp.) Qayırılı bolmay-aq qoysa eken osı.

Äsiya— **I.1/602** Ne deysiñ sen, Raya?

Samat—**I.1/603** Ne deydi?

Raya— (Älige). **I.1/604** Dende maqul körmeysiñ ğoy, qoyayıq.

Äli— **I.1/605** Neni aytasıñ, Raeçka?

Raya—**I.1/606** Toqtat deyim bärin. **I.1/607** Mezgili jetpegen is eken. **I.1/608** Doğarayıq bärin.

Äli—**I.1/609** Ä, olay bolsa maqul şığar.

Raya— **I.1/610** Nege olay dediñ? **I.1/611** Sen ne oymen ayttıñ?

Äli— **I.1/612** Eñ äweli sen riza bolmağansın bitet te, Raya, tartıp alam ba?

Äsiya— **I.1/613** Bulardıñ ne? **I.1/614** Jurtqa ne deymiz? **I.1/615** Raya, Äli, ne aytıp tursıñdar? **I.1/616** Anaw el betine ne dep qaraymız?

Samat—**I.1/617** Qoya tur! (Rayağa.)**I.1/618** Şın ba osıladıñ?

Raya— **I.1/619** Şın.

Samat— (Älige). **I.1/620** Söz osı ğoy?

Äli— **I.1/621** Osı bolğanı ğoy!

Äsiya— **I.1/622** Uyat-ay, biz uyalatın boldıq qoy!

Samat— **I.1/623** Äsiya, tınıştal (jastarğa) endeşe, şın bolsa ıqtıyarlardıñ. **I.1/624** Pis pegen söz bolsa asıguwdıñ eşbir qajeti joq. **I.1/625** Köñilderiñde bitey bir akaq bolsa, özderiñdi zorlap qosıluw sanasızdıq bolar edi.

Äsiya— **I.1/626** Tım qurmasa erte nege aytpadıñdarr, uyatı qılmay.

Samat— **I.1/627** Podumayeş, uyat! **I.1/628** Uyat dep ömirlerin şiritpek pe ekemiz? **I.1/629** Boldı. **I.1/630** Bar uyattı men özim köterip alamın. (Eki jastı quşaqtap turıp.)**I.1/631** Jalğız-aq, joldastar, bir ğana tilegim, mınaw jäy is jüzinde, qoğamdıq eñbekte birñe biriñdi jaw etip, öş qılıp jibermesin. **I.1/632** Olay bolsa, zamanıñnıñ jastarı bola almağandardıñ. **I.1/633** Al (ekewiniñ betinen kezek süyip) endi azatsıñdar, renişsiz, şataqsız ayrıla beriñder. (Raya burılıp kete barıp anaday jerde otırğan Săliöge oralıp turıp qaladı. Äli basın ustap, ayağın sandala basqanday. Artta xalıq molarğan, Samat solarğa burılıp.) **I.1/ 634** İyâ, qonaqtar! **I.1/635** Dostar! **I.1/636** Sizderge bir şetin jäydi mälim eteyik. **I.1/637** Äsiya ekewimizdiñ erkimizden tis sebeppen bügingi mäjilistiñ mazmunı özgerdi. **I.1/638** Qısqası, sizder jäy qonaqsızdar, toyşı emessizder, toy joq. **I.1/639** Bastağan biz emes edik, toqtatqan da biz emes. **I.1/640** Jastardıñ qalawı solay boldı.

Dawıstar—**I.1/ 641** Ne deydi? **I.1/642** Bu qalay? **I.1/643** Bärekelde, mine, qızıq.

7-Körinis

Samat, Sälim, Raya, Äli, Jupar.

Samat— (Sälimge). **I.1/644** Sälim, seniñ jañağı eki tıǵız şara degeniñ ne? **I.1/645** Asa tıǵız bolsa mına qonaqqa aynalıspay turıp, is istete bereyik. **I.1/646** Öy, Körpebay, beri kel! (Körpebay jäne Züwra keledi.)

Sälim— **I.1/647** Tıǵızdıǵı sol, tipti qazir de bolsa istete berüw kerek.

Äli— **I.1/648** O nemeneler?

Sälim— **I.1/649** Birinşisi, mına baqtaǵı jası birkelki ağaştardıñ bäriniñ boyı teñ emes. **I.1/650** Keybirewi ösüwdwn kenjelep qalǵan.

Samat— **I.1/651** Onısı ras.

Sälim— **I.1/652** Sondaylarǵa, mına güldew adlında azotpen udobreniye jasaw kerek. **I.1/653** Sernokisliý ammoniy jaraydı.

Äli— **I.1/654** Al, taǵı ne buyırmaqsız?

Sälim— (Külip). **I.1/655** Äli, olay demeñiz, buyırmaymın, mäslixatım ğoy. **I.1/656** Ekinşi, ağaştardıñ butaǵı jiyi. **I.1/657** Köp deydi. **I.1/658** Butaqtardıñ birtalayın kesüw kerek! **I.1/659** Bul jönde Amerikaniñ liderniy sisteması butaqtar arası 20 cantimetr bolsın deydi. **I.1/660** Nemis Gaşek sisteması bes cantimetr bolsın deydi. **I.1/661** Bizdiñ täjiribe boyınşa butaqtar arası on—on eki cantimetrden bolǵanı äbzäl deymiz. **I.1/662** Erteñnen bastap, solayşa küzewge kirisüwimiz şart.

Samat— (Rayaǵa). **I.1/663** Jä, bunı sender ne deysiñder?

Raya— **I.1/664** Men osı baqqa jasalatın jaña täjiribeniniñ bärin quptaymın. **I.1/665** Bunısı durıs.

Samat— (Älige). **I.1/666** Sen ne deysiñ?

Äli— **I.1/667** Men qarsımın. **I.1/668** Oylanuw qajet, talqılaw kerek. **I.1/669** Kele salıp oñdı-soldı japırmay tura turıñdar.

Sälim— **I.1/670** Menimşe, oǵan qarsı boluw layıq emes.

Äli— **I.1/671** Tipti bäri de orınsız, uşqarı usınıs.

Sälüm— **I.1/672** Joq, men uğınıp, oylanıp aytıp turmın.

Samat— **I.1/673** Men Sälimniñ usınıstarın qostaymın.

Äli— **I.1/674** Men qarsımın, qarsımın deymın.

Jupar— **I.1/675** Äli, seniñ osı arada jañalıq degenniñ barlıǵına tartınşaqtıq etip turǵanıñ qalay osı?

Raya— **I.1/676** Sälimniñ durıs sindarına, paydalı usınıstarına qaraǵanda bizdiñ burınǵı täjiribege jabısa berüwimiz baq, baq üşin degen siyaqtı ğana bop qala ma deymın.

Äli— **I.1/677** E, baq, baq üşin bolmay, baqas üşin boluwşısı ma edi?

Raya— **I.1/678** Baq täjiribe üşin bolar, Äli!

Äli— **I.1/679** Täjiribe bolsa, mine, osı baq бүkil Almatı mañındaǵı baqtıñ täjiribe baǵı.

I.1/680 Odan artıq ne tileyin dep em?

Sälüm— **I.1/681** Odan arı ma? **I.1/682** Odan arı bek köp tileyik deymın. **I.1/683** Ğılım täjiribesiniñ bar terisi, barşama-şarqı Almatı mañı ğana bolsa, ol tipiti obal bolar edi. **I.1/684** Biz osı arada mına öksen aǵaştarına jañaǵı xareketteri isteymız de ekinşiden tezinen kem qoysa бүkil Qazaqstan köleminde nätije beretin talap täjiribeler жүrgizemiz.

Äli— **I.1/685** Onıñ bäri äzirge fantaziya. **I.1/686** Er bolsañdar, äweli Almatı baqtarın qarq qılıp alıñdar. **I.1/687** Aspandamay jerge tüsiñder. **I.1/688** Bunda Ämerika mamanımen tartısıp tuǵran jıqsıñdar. **I.1/689** Men de keñes ulımın. **I.1/690** Qurǵaq ügitke til bezemey ğılım meh täjiribede qarañdar.

Sälüm— **I.1/691** Bäse, sol ğılım ekpin men masştatı tileydi.

Äli— **I.1/692** Ğılım eñ aldımın bes jıldıq täjiribege tükirmewdi tileydi. **I.1/693** Men bunday üstirt, asqaq, zorlıq usınıstarǵa könbeymın.

Samat— **I.1/694** Bala, sen aqılmen şeşip tuğran joqsıñ, aşuwmen aytıp tursıñ. **I.1/695** Sondıqtañ qatelesesiñ. **I.1/7696** Körpebay bar, jumıssılarıñdı yün boyu ana alasa ağaştardıñ aynalasıñ qazuwğa sal.

Äli— **I.1/697** Al, endeşe mağan dese örtep jiber (kete beredi).

Jupar— (Samatqa). **I.1/698** Samat ağa, mına jerde jan jüyesine jüyrik adam kerek bop qaldı. **I.1/699** Öziñiz kirispeñiz bolar ma eken?

Samat— (Älige.) **I.1/700** Äy, balam, jür, beri jürşi. **I.1/701** Ekewmiz bir ağa, bir ini bop qabırğamızğa keñeseyik (qoltıqtap ertip ketedi).

8-Körinis

Raya— (Sälimge söyleydi, bularğa Jazekeñ, Däwkeñ, Apa qarap turadı.) **I.1/702** Sälim, bizdiñ baqtan ne kütip ediñiz?

Sälim— **I.1/703** Raeçka, men bul baqtan “Künşığıs suluwın” körem dep kütip em Qumarım edi.

Däwkeñ— (Jazekeñderge). **I.1/704** Esittiñ be ananı? **I.1/705** Kördiñ ne äni?

Jazekeñ—**I.1/706** E, solay soq jazğan...

Raya— **I.1/707** Tüñildiñiz be älde?

Sälim— **I.1/708** Äzirge jubanışım, äytewir burın da bolsa bir körgendigim.

Raya— **I.1/709** Sonımen?

Sälim— **I.1/710** Sonımen:

Ya pomniyu çudnoye mgnovene,

Perdo mnoy yavilas tı,

Kak mimoletboye videne,

Kak geniy çistoy krasotı...

deymin...

Raya— (Qosa).**I.1/711**Deymin deñiz. (Ekewi de xa-xa dep külip, qozğala beredi.)

Apa— **I.1/712** Bäse, sezip em osı sumdıqtı, oybay masqara-ay, jerdñ üstimen kep, astimen qaytatın boldıq-aw! **I.1/713** Quday töbeñnen urğır, ne degen ala kökek, saytan edi minaw qız, quwarğır.

Däwkeñ— **I.1/714** A, barlıq jaqsı beyil, taza tilewiñdi jerge tastadı ma? (Ötip bara jatqan Sälimge.) **I.1/715** A, jigitim, seniñ joliñ boldı bilem, ä?

Sälim—**I.1/716** Ne deysiz?

Däwkeñ— **I.1/717**Quttı qonaq boldıñ ba dep oylap turmın.

Sälim— **I.1/718** Sizdiñ oyñızben meniñ jumısım joq. (Orısşa öleñ oqıdı.)

I.1/719 Dar naprasnıy, dar sluçaynıy,

Jız, zaçem tı emu dana.

(Külip ötip ketedi.)

Şımıldıq.

I./2. EKİNŞİ AQT

Üşinşi Suret

I.2/ 1 Waqıyğa daça janındağı alleylar men daçanıñ terrasalarında kezek bolıp turadı. **I.2/2** Mezgil tün. **I.2/3** Alısta, tün aspanına sazılğan Almatı biyikteriniñ bastarı körinip turadı. **I.2/4** Bergi jerde köğalğa lilem, körpe-jastıq salğızıp Däwkeñ otırıp aqlan. **I.2/5** Daçanıñ ar jağına taman sozılğan alañdaw bir jer öte jariq bop turadı. **I.2/6** . Sol jaqta köşilik qalıñ sändi top bolıp mezgil-mezgil bilep, nemese eki-üşten sap ötip jatadı.

1-Körinis

Däwkeñ— (Qasında Apa men Äli bar.) **I.2/7** Bala, qay zaman, qay ortanı alsañ da namıs degen närse bar-aw.

Apa— **I.2/8** Oybay-aw, namıssız adam, adam ba özi? **I.2/9** Buringi kün bolsa ölip qalmas pa ek osınıñ namısınan.

Äli— **I.2/10** İyâ, sonımen ne demeksizder?

Däwkeñ— **I.2/11** Tipti bizdid jaña qawımnıñ özinde de basıñnıñ abroy, qadırı, jüregiñniñ maxabbatı, jastıq namısıñ degen siyaqtını kim jerge tastaydı? **I.2/12** Kim ayaqpen taptaydı eken, oylaşı!

Ali— **I.2/13** Endeşe mağan qanjar saluw kerek te, Rayanı jaruw kerek. **I.2/14** Sodan özge jol bar ma?

Apa— **I.2/15** Oybay, qoy, jariğim, Quday saqtasın, o ne degeniñ?

Äli— (Däwkeñe). **I.2/16** Siz ne deysiz?

Däwkeñ— **I.2/17** Qanjar bizdiñ waqıtımızdıñ quralı emes.

Äli— **I.2/18** Nege? **I.2/19** Qay zaman, qay ortanıñ adamnıñ bolsa da jüreginen qan şapşıta aladı ğoy, nege usınbaysız?

Däwkeñ— **I.2/20** Eskirgen aspap.

Äli— **I.2/21** Olay bolsa sizder aralaspañızdar. **I.2/22** Raya ekwmizdiñ aramızda sender sırt kisi, börge adam bolasıñdar. **I.2/23** Eskirgen jabuw.

Däwkeñ— **I.2/24** Sırt kisini aralastırmawğa eki jağıñ birdey qarasad jaqsı ğoy?

Äli— **I.2/25** O ne degen söz? Ne demek bolasız?

Däwkeñ— **I.2/26** Ne deyin, tek Raya da senşe qarağay-aq ta.

Äli— **I.2/27** Siz Rayanı bilmeysiz, ol siz oylağan şamadan sonaQurım iri de joğarı.

Däwkeñ— **I.2/28** İyâ, bögde kisini o da aralastırmaydı deysiñ ğoy!

Äli— (Aşuwanıp). **I.2/29** Siz ne dep kelesiz? **I.2/30** Kimdi oskarblyyat etesiz. **I.2/31** Kim bedri ol pravonı? **I.2/32** Ağam bolmaq tügil äkem bolsañız da jawap beriñiz qazır?

Däwkeñ— **I.2/33** Endeşe, seniñ bilüwiñe kerek.**I.2/34** Özge aytpaydi. **I.2/35** Biz bildirüwge mindettimiz. **I.2/36** Olay bolsa Raya, toydı ana Sälim kep qalğan soñ toqtattı, al.

Äli— (Ayqaylap). **I.2/37** Bul jalğan! **I.2/38** Bul pasıqtıq. **I.2/39** Men bunı Rayağa aytuwğa da uyalam. **I.1/40** Siz qaytıp qana, ne dep qana osınday las, nas sözdi meniñ betime aytasız, ä? (Züwra şığadı.)

2-Körinis

Däwkeñ— **I.2/41** Bala, qoy. Tentek bolma, sabır et.

Äli— **I.2/42** Nege söyleysiz bunday sözdi, jawap beriñiz deymiz?

Däwkeñ— **I.2/43** Endeşe, äy qarındasım, beri kel. **I.2/44** Beri kelşi, sen kereksin.

Züwra—**I.2/45** O ne?**I.2/46** Nemene, Äli? **I.2/47** Siz neğıp, nege munşa özgerip tursız?

Äli— **I.2/48** Men tınış edim, ünsiz edim, Züwra, mine, mınalar! (Däwkeñe). Söziñniñ bärin ayt, dyadya, ne sumdıq taptıñdar?

Däwkeñ— **I.2/49** Al, Züwra şırağım, olay bolsa sen bir şındıqtı aytşı. **I.2/50** Sen Sälimnen joldas bop Birge keldiñ, seniñ baykawına kerek. **I.2/51** Osı Raya men Sälim burıñğı waqıtta nıq tanıs, öte jaqın bolğan adamdarğa uqsamay ma?

Züwra— (Özgerip). **I.2/52** Al, oypır-ay, mınaw meniñ küdigim ğoy! **I.2/53** Aytıñızşı, tağı ayta tüsiñizşi!

Däwkeñ—**I.2/54** Bäse, sen sezseñ kerek. **I.2/55** Mine, osılar birinbiri kütpegen jerden, oqıstan körgende, sonşalıq quwanıp, umtılıp tabısқанın kördiñ be? **I.2/56** Köziñ bar ğoy, kördiñ be osını? **I.2/57** Aytşı, káni!

Äli— **I.2/58** Bul sumdıq. **I.2/59** Buğan senüw tügil, estüwge de jürek türşigedi. **I.2/60** Ötirik deşi, Zuwretay.

Züwra— **I.2/61** Jalğız sen emes...**I.2/62** Bul mağan da sumdıq bolıp tiyetinin bilemisiñ, Äli?

Äli— **I.2/63** Ötirik de, ötirik deşi, Zuwretay, bawırım! **I.2/64** Káni, aytşı.

Züwra— **I.2/65** Ötirik dey almasam qayteyin.

Äli— (Aynalıp ketip). **I.2/66** Ne deysiñ? **I.2/67** Ne deysiñ? (Osı kezde Sñlim men Raya bilep kele jatadı, birigip ant ete bileydi.)

3-Körinis

Sälim (Ändetip). **I.2/68** Spasibo, serdtse,

Raya Çto tı umeyeş tak lyubit!

(Toqtaydı. Jazekeñ bulardıñ artınan bایلap ere kelgen.)

Däwkeñ—**I.2/69** Mine, mınanday qır körsetüwge ne deysiñ? **I.2/70** Al, Tüü, saramas! (Ketip qaladı).

Sälim— (Rayağa.) **I.2/71** Eşwaqıtta eşkimmen osınşalıq üylesip biylegen emes em. **I.2/72** Raeçka, mınaw küydiñ ırğağı ekewmizdi, osı biyde eski dostarşa qayta tabıstırıp, tuwıstırıp tuğranın bayqadıñız ba? **I.2/73** Züwretay, däl bir romandağı siyaqtı emes pe? **I.2/74** Qalay oylasıñ?

Züwra— **I.2/75** Däl romandağiday boluw üşin köpti, köldeneñdi küwe qıluw artq bolar. **I.2/76** Aytısa ber.

Sälim— **I.2/77** Züwretay, sen köp te, köldeneñ de emessiñ ğoy. **I.2/78** Älde öziñ bileymisiñ?

4-Körinis

Züwra— **I.2/79** Joq, Sälim, qazir zawqım joq.

Raya— **I.2/80** Men Älimen, özimniñ Älimmen bileyin. **I.2/81** Äli, Älitay?

Äli—**I.2/82** Raeçka, renjime, men qazir biley almaymın.

Raya— **I.2/83** Nege? Neğip tursıñ öziñ?

Äli— **I.2/84** Raeçka!

Raya—**I.2/85** Aytşı.

Äli— **I.2/86** Külmeşi!

Raya— **I.2/87** Onı qaydan taptıñ?

Äli— (Burlıp ketip).**I.2/88** Sol, sen biley ber. **I.2/89** Şın aytam. **I.2/90** Basqa eşnsrsee tilemeymin. **I.2/91** Men barıp jatayın! (Ketedi.)

Jazekeñ— (Rayağa). **I.2/92** Sen älgı Jigitiñdi nege qoya berdiñ, boyjetken-aw?

Raya— **I.2/93** Qay jigit?

Jazekeñ— **I.2/94** Älgı Sälím şe?

Raya— **I.2/95** Sälím jigit pe?

Jazekeñ— **I.2/96** E, sıban, endi kim edi ol?

Raya—**I.2/97** Ol Sälím, tovariş!

Jazekeñ— **I.2/98** E, tovariştan jigit şıqpawşı ma edi? **I.2/99** Bek şıǵar. **I.2/100** Tipti ädemi eken özi...

Raya— **I.2/101** A, ol Sälím ğoy. **I.2/102** Ärine, ädemi. **I.2/103** Solay emes pe, Züwra?

Züwra— **I.2/104** Onıñ maǵan hesin maqukdatasıñ, Raeçka? **I.2/105** Öziñ de tanırsın.

Raya— **I.2/106** Jumbağ qoy bunıñ... **I.2/107** Bu ne degen söziñ?

Züwra— **I.2/108** Añqawsuwdı da süyemisiñ, qalaysıñ öziñ!

Raya— **I.2/109** Men aşıq minez, aşıq şındıqtı süyem.

Züwra—**I.2/110** A, meniñ munday minez, munday isterge işim awıradı. (Oylanıp qaladı.)

Raya— **I.2/111** Öziñ bil! Aw, älgı Sälím qayda? **I.2/112** Sälím! Meniñ jigitim, Sälím, xa-xa. (Jügirip ketedi.)

5-Körinis

Däwkeñ— **I.2/113** İşim awıradı, ä. **I.2/114** Bunı tüsiretin qaqqan qızǵamış bolar.**I.2/115** Sol pernesin basuw kerek eken, ä? (Jazekeñ keledi.)

Jazekeñ— (Däwkeñe jaqındap.) **I.2/116** Ne dep otırsıñ bal aşqanday. **I.2/117** Aytsañşı bizge de? ...

Däwkeñ— **I.2/118** Joq, äşeyin bir boljal.

Jazekeñ— **I.2/119** Olja deyt, ne deydi? **I.2/120** Öz qulqınıñdı oylap otırmısıñ, äldi?

Däwkeñ— **I.2/121** Wa, endi meni torıyın dediñ be, aljıpsıñ.(Külisedi). **I.2/122** Onı qoy, älgı Äli bala bosqa tomırıladı. **I.2/123** Ol üşin biz äreket etüwimiz kerek. **I.2/124** Sonı bil.**I.2/125** Jazeke, sen älgı Züwrağa barıp, Raya Sälimdi qağıp alıp ketti dep jağalat, bildiñ be? **I.2/126** Qızğanış pernesin bas! (Jazeñ ketedi. Mariya İvanovna şığadı.)

6-Körinis

Mariya İvanovna— **I.2/127** Sizder nege köñildenbeysizder?

Däwkeñ— **I.2/128** Bizde mına Jäkeñ siyaqtı sezimdi bir adam bar. **I.2/129** Biraq bunuñ sorına, sol jäyin uğatın jan joq.

Mariya İvanovna— (Külip). **I.2/130** İyâ, ol jan aşırılıq xal eken.

Däwkeñ— (Jäkeñe). **I.2/131** Tur, qozğalsañşı, baqır-aw!

Jäkeñ— (Jaqındap).**I.2/132** Men birneşe ret bayqadım. **I.2/133** Siz tabiğat körkin aqındarşa tamaşalap, jaqsılap sezinesiz, Mariya İvanovna! **I.2/134** Men özim de sondaymın. **I.2/135** Bir türlü, bir äserli tün.

Mariya İvanovna— **I.2/136** Siz de sezimdi ekensiz ğoy. (Küledi). **I.2/137** Endeşe biz bir-birimizdi tüsinetin para ekenbiz!

Däwkeñ— **I.2/138** Urdıñ ğoy. **I.2/139** Jäke, endi. **I.2/140** Nuu, jürip biraz qıyal etiñizder.

Jäkeñ— **I.2/141** Jürinñizder endeşe, onda bizdi tüsinbeytin adamnan awlaq keteyik. (Ketisedi.)

7-Körinis

Jazekeñ— (Körpebaydı ertip şığıp). **I.2/142** Bağanağı şarttı bilesiñ ğoy.

Däwkeñ—**I.2/143** Mınalardıñ qızığın aqırın, aqırın bayqa da bizge kep ayta ber.
I.2/144 Olarğa bāribir şıyrıñ qosılıp jatqan joq. **I.2/145** Odan da mına bizben bol,
arısım.**I.2/146** Mä, mınanı qağıp sal. (İşkizedi.)

Jazekeñ— **I.2/147** Osı jipke tize ber de, osında kep sayray ber!

Körpebay— **I.2/148** Urını qaraqşı urıptı dep, osı kürgiley ayta ber de tek.

Jazekeñ— **I.2/149** Qaldırma! **I.2/150** Osı birin qaldırma (Xalil şığıp bularğa keledi.)

Körpebay— **I.2/151** Jaraydı, jrl jetpesim, jaraydı.

8-Körinis

Däwkeñ— (Xalilge).**I.2/152** Bala, beri kel!

Xalil— **I.2/153** Nemene, mına Äli men Raya ne ğıp şımşıtırıq bop ketti, osı. **I.2/154**
Tüsindiñizder me?

Däwkeñ— **I.2/155** Seni bizdiñ Älimen jaqsı joldas dep estip em, Xalil. **I.2/156** Qayta
öziñ söyleseñşi, qalqam-aw!

Xalil— **I.2/157** Joldas bolğanda, meniñ Äliden qımbat sanaytın kisim joq. **I.2/158**
Biraq mınanıñ mäni-jönin surawğa men de äzirşe batpadım. **I.2/159** Jaña jara ğoy.

Däwkeñ— **I.2/160** Birtelemeyin deysiñ ğoy... onıñ maqul. **I.2/161** Özi aytpasa
surama! **I.2/162** Biraq jäyin sezgen ekensiñ, dostıñ ğoy.

Xalil—**I.2/163** Meniñ özime batıp tur. **I.2/164** Ne män bop qaldı? **I.2/165** Sezdiñizder
me?

Däwkeñ— **I.2/166** Mäni sol, Sälimdi körisimen Raya aynı bastadı. **I.2/167** Osı künde
Älidi tastap, Sälimge qaray añıq jalt bedri. **I.2/168** Sälimdiñ de tegin kelgen joq.
I.2/169 Ädeyi osığan asığıp kelgen siyaqtı. **I.2/170** Keldi de Rayağa “aynı”, “toqtap”,
“buzıl” dedi.

Xalil— **I.2/171** Oypır-ay, ne deysiz? **I.2/172** Osınıñız anıq pa? **I.2/173** Öziñiz
estidiñiz be?

Jazekeñ— **I.2/174** Quday şeber-aw, endi, saqaldı basımen sağan öz kelini tuwralı özi ötirik-ösek aytadı dep otırmısıñ?

Däwkeñ— **I.2/175** Anıq, kümän joq, bilip otırmın.

Xalil— **I.2/176** Mınaw ne degen ittik, bätir-aw?

Däwkeñ— **I.2/177** Ol ğana emes. **I.2/178** Şın ittik, tipti onıñ da arjağında jatır. **I.2/179** Sälimniñ qasındağı Züwrani da örtep otır. **I.2/180** Özi burın sonı alam dep ertip kelgen eken. **I.2/181** Al qazır mine, onı dalağa tastap, özi aynıp, Älige tiygeli otırğan jerinen Rayanı aynıtıp, soñına ertip ap otır.

Jazekeñ—**I.2/182** E, tänir, kinäli jalğız sol deymisiñ? **I.2/183** Pälenniñ bası ana Raya sumniñ özi deseñşi.

Däwkeñ— **I.2/184** Onısı ras, päleniñ şın ülkeni Rayada.

Xalil— **I.2/185** Mınaw netken barıp tuğran, quday uğran sum minezder edi. **I.2/186** Äli üşin küymeske bolmaydı eken. **I.2/187** Bunday ittiktiñ şındığına köz jetse, jazalawdan başka jol joq.

Däwkeñ— **I.2/188** Şırağım, onısın endi öziñ bil, öziñ oyla. **I.2/189** Biz özimizdiñ jastan, keñes jasınıñ ortasınan bunday minez köremiz demep edik. (Xalil qıynalıp ketip qaladı.)

9-Körinis

I.2/190 Sälim, Raya, Ğaynış, Qasım şığadı.

Ğaynış— **I.2/191** Sälim, osı sizdi mağan tım qurmasa bir jol bilüwge buyırmadı degendi kim ayttı? **I.2/192** Men ol xalge könbeymin.

Sälim— **I.2/193** Meniñ de köneyin degen oyım joq, Ğaynıştay! (Ekewi biley bergende.)

Qasım— **I.2/194** Süytip tağı tastap kettim de. **I.2/195** Sen qız, men jigit bop tuğran künniñ özinde osınday. **I.2/196** Oypır-ay, ekewimiz erli-qatındı bolsaq künimiz ne bolar edi? **I.2/197** Tek ornıñdı sıypalap qalar edim de otırar edim-aw, ä?

Ğaynış— **I.2/198** Ündeme, üyrene ber. **I.2/199** Bay bola bilüw oñay dep pe eñ? **I.2/200** Men özim tiymesem de sağan tiyetin äyelde ädemi, könpis erkek äzirlep berem. **I.2/201** Qara munı meni biyletpey.

Qasım— **I.2/202** Sonımen endi osı şetinen uypap bawray biyley bersiñ, ä?

Däwkeñ— (Jazekeñe.) **I.2/203** Bir sarı awız deseñŝi onda.

Raya— (estip qap külip jiberip). **I.2/204** Xa-xa (Küledi.)

Qasım— **I.2/205** Ras-aw, däl sarı awız ekesiñ-aw öziñ!

Ğaynış— (Sälimdi tastay berip, aşuwlalıp jetip kep). **I.2/206** O ne degen söziñ.

Raya— (Sälimge). **I.2/207** Qızıq söz eken! **I.2/208** Ne degen söz?

Sälim— **I.2/209** Raya, tasta ol sözdi, jaman söz!

Raya— **I.2/210** Ne deysiz, ras pa? (Ekewi ketedi.)

10-Körinis

Ğaynış— **I.2/211** Ne ol söziñ! **I.2/212** Ayt ŝapŝañ. (Bir jaqqa umtıladı.)

Qasım— (Däwkeñe qarap). **I.2/213** Pälege qalmasa iygi edim!

Däwkeñ— **I.2/214** Saspa, bala, enşalla osı qız sarı awızday ağası barın bilmeydi.

Ğaynış— **I.2/215** Äy, Jupar, munda kel! (Jupar keledi.)

11-Körinis

Jupar— **I.2/216** Nemene sender? **I.2/217** şıqtı ma äytewir bir şataq, aytıp em ğoy!

Qasım— **I.2/218** Äy, täyiri, äŝeyin sözdiñ mäteli ğoy.

Ğaynış—**I.2/219** Bola ma? (Juparğa). **I.2/220** Sen sarı awız degen poslovitsa esittiñ be?

Jupar— **I.2/221** Joq, qızıl awız bolmasa, ana awız joq.

Qasım— **I.2/222** E, ol özi bir ašeyin meniñ estüwimşe aq köñil, adamdı jaqsı körüwi somdaylıq küşti, tipti keyde birew bet-awzın tırnap, urıp jatsa da ol kisini jaqsı körüwin qoymaytın bek bir abzal adam. **I.2/223** Jas näreste degen siyaqtı söz, al?

Jupar— **I.2/224** Endeşe munda oskarbleniye joq.

Ğaynış— **I.2/225** Nuu, bolsın. **I.2/226** Biraq, Qasım, sen endi mağan jolama. **I.2/227** Sälim, Sälim. (Jupar, Ğaynış ketedi.)

Qasım— (Däwkeñe). **I.2/228** Apıray, janım zorğa qaldı-aw. **I.2/229** Sizder bizdiñ awzımızğa päle söz salıp jiberdiñizder-aq.

Däwkeñ— **I.2/230** Way, erim-ay, bärinen şeber sen ekensiñ! (Mariya İvanovna şıǵadı.)

12-Körinis

Jazekeñ— (Qasımğa). **I.2/231** Jalǵız qapsıñ-aw, qaynım! **I.2/232** Özim qosayınşı osı birewine, kim bar eken? (Mariya İvanovnanı körip). **I.2/233** A, wa, beri kel! **I.2/234** Soda, soda! (Qasım ekewin qoltıqtastırıp). **I.2/235** Sen mına Mariyağa jañaǵı Ğaynıştıñ qızıǵın aytsañşı, bilsin. **I.2/236** Bar, barıñdar, aytıp ber. (Mariyağa). **I.2/237** Wap, wap, wat syeto önteresniy slobı, wah! Bassañşı ayaǵıñdı, jüzi qara! (Jürgizip jiberip). **I.2/238** Tipti men üşin baratınday bolǵanı nesi. **I.2/239** Äyda, bopalam qavarit.

Qasım— **I.2/240** Öy, jüyrik jeñge, siz ne bılıratıp, ne bılıqtırıp tursız öziñiz, ä? **I.2/241** Sizdiñ äldekimniñ, qol jawlıǵıñız bul kisi. **I.2/242** Bayqap qoyıñız teginde deyim.

Däwkeñ— **I.2/243** Ündeme, tiysin, küysin.

13-Körinis

Däwkeñ— (Xasen men Rabiğa biylep şıǵadı). **I.2/244** Aytam ğoy, ana bizdiñ qatındı iyektep jürgenin kördiñ be?

Jazekeñ— (Külip). **I.2/245** Rapıray, Rabiğanıñ özi qanday biyşi. **I.2/246** Ekewniñ biyiniñ jarasuwin qaraşı. (Qasım şıǵıp qarap turadı).

Däwkeñ— (Jalt-jult qaraydı. Analar biylep külip kele jatadı.) **I.2/247** Qoy, ol bir jelökpe qatın. Qutırtpa. **I.2/248** Quturuwın qaraşı kăpirdiñ, saytanmıñ. (Turıp barıp, Rabiğanı oqtı közimen atıp turadı. Rabiğanı qağıp toqtatqısı da keledi. Küy bitedi. Bul Rabiğanı barıp ustay alıpı qolınan tartıp.) **I.2/249** Sen, qatın, beri jür. **I.2/250** Munda şarwa bar. **I.2/251** Qonaq kütisip jür desem munda ma ediñ?

Xasen— (Jazekeñe.) **I.2/252** Mariya İvanovnanı kördiñizder me?

Jazekeñ— **I.2/253** Kördik. (Küledi.) **I.2/254** Znay!

Xasen— **I.2/255** Ol qayda? **I.2/256** Qayda ketti?

Jazekeñ— **I.2/257** Tastap ketti, taptap. (Küledi.)

Xasen— **I.2/258** E, jarıqtıq, älde nege uyğarıp tur ekensiz ğoy. **I.2/259** Betiñizden jarılqasın. **I.2/260** Biraq biz abırjumay-aq qoyayıq. (Külip.) **I.2/261** Solay, sol.

Jazekeñ— **I.2/262** Atıñ sıırı öziñe mälim eken ğoy. **I.2/263** Endeşe sondaylarğa tabığan betiñmenen tarta ber sol.

Xasen— **I.2/264** Jazekeñ dese, Jazekeñsiñ-aw öziñ! **I.2/265** Tüşirkene tur. (Kete berip.) **I.2/266** Xaywan! (Ketedi).

14-Körinis

I.2/267 Ğaynış şığadı.

Ğaynış— **I.2/268** Äy, ağay, älgi pälen awız degen ne degen söz osı?

Däwkeñ— **I.11./269** Ol sözdi qayta surama, bildiñ be?

Ğaynış— **I.2/270** Ne deysiz? **I.2/271** Ne degen söz?

Däwkeñ— **I.2/272** Ol özi adamnıñ bir pasıǵı. **I.2/273** Äyel atawlıǵa qastırday tiygen bir zorlıqısı, özi esalañ.

Ğaynış— **I.2/274** E, onıñ mende ne aqısı bar?

Däwkeñ— **I.2/275** Aqısın qaydan bileyin? **I.2/276** Seni erkek körinse jabısa tüsetin äyeldiñ sarı awızı degeni ğoy!

Ğaynış— **I.2/277** Oybay-ay, bu ne degen ittik! **I.2/278** Ne degen oskarbleniye? **I.2/279** Körseteyin, tumsıĝın buzayın men olardıñ.

Jazekeñ— **I.2/280** Ana Rayanıñ solay dep Sälimdi senen ŝoŝıtayın degeni ğoy, bildiñ be?

Gaynış— Şın ba, aldımın aytkan kim, Raya ma?

Devken—**I.2/281** Älbette Raya! **I.2/282** Ol özi Älidi tastap, ana Züwranı şekte qaĝıp jiberip, Sälimdi bawrap aĝlanın kördiñ be? **I.2/283** Saĝan Sälim qızıĝıp qap jürmesin dep, ädeyi mañıñnan jigitti ürkitip jürgen ädisin körmeymisiñ?

Ğaynış— (Arlı-berli jürip talqan bop). **I.2/284** A, Raya, solay ma ediñ? **I.2/285** Mısıqşa jimpiyıp jürip osınday sum, aram, zälim be ediñ? **I.2/286** Jaqsı, jaqsı. (Tepsinip). **I.2/287** Jaqsı emes, sumdar! **I.2/288** Quwarĝan, quwarĝan öñkey. (Jöneledi).

Jazekeñ— **I.2/289** Al, endi bir örttey qaptasın!

Däwkeñ— **I.2/290** Jüldege jaraytın osı boladı äli, körersiñ. **I.2/291** Biraq endi, öziñe qayta qaptasa da oñay emes. **I.2/292** Onda tek, betinen saqtasın de, minaw ma tek tünligindi uŝıra soqtıĝar. (Jäkeñ men Mariya İvanovna ŝıĝadı.)

15-Körinis

Jazekeñ— (Kötip qaladı, Jäkeñ qayta burılmaq boladı). **I.2/293** Oybay, Quday töbeñnen urĝır, mınanı kim japsırıp qoyĝan anaĝan? **I.2/294** Äy, äy! Älgi Qasım qayda?

Qasım— (Kelip.) **I.2/295** Wa, men munda ğoy.

Jazekeñ— **I.2/296** Mınaq qaĝıp äketken be? **I.2/297** Äy, Mariya, toqta! (Jäkeñe.) **I.2/298** Äy, seniki ne? **I.2/299** Ne bar bunıñ janında saĝan?

Jäkeñ— **I.2/300** Öy, qatın, qoysañŝı, janım-aw!

Jazekeñ— **I.2/301** Osınday quw baytaldarĝa qumarsıñ ğoy. **I.2/302** Ŝañıñdı aspannan ŝıĝarayın ba osı?

Däwkeñ— **I.2/303** Way, sağan da tınım bolmadı-aq, jazğan.

Jazekeñ— **I.2/304** Endeşe, jaqsı bolsa köre qoyıñdar, biz de jeligeyik! **I.2/305** Jür, Rabiğa, jürşi. (Ala jöneledi.)

Däwkeñ— **I.2/306** Qay, öy, äy qatın, jelikpe!

Jazekeñ—**I.2/307** İyä, bolğanım-aq. (Rabiğanı jibermey süyrep äketedi.)

Maiya İvanovna— (Qasımğa.)**I.2/308** Neğil deydi? **I.2/309** Bäle ğoy özi! **I.2/310** A, mağan mına Jäkeñ degeniñ bir türlli jaqpaydı.

Qasım— **I.2/311** Durıs aytasız, Mariya İvanovna. **I.2/312** Sizdiñ aqzıñızdan şıqqan qaljın sözdiñ tüymedeyin tüyedey qılatın sabazdar bulari saq bolıñız.

Maiya İvanovna— **I.2/313** Endeşe, täñir jarılğasın, özimniñ Xasenimdi tawıp beriñizşi, meniñ Xasenim qayda. Xasen, Xasen. **I.2/314** Äldeneler aytqıaı kele me jumbaqtay me, nemene? **I.2/315** Men endi awlaq keteyinşi osı bayınan da, qatınnan da! **I.2/316** Xasen qayda? Xasen! (Qasımnen ketedi.)

Däwkeñ— (Jäkeñe.) **I.2/317** Qalay körinedi?

Jäkeñ— **I.2/318** Imırağa kep qap edi, kördiñ be päleni. (Külisedi.)

Däwkeñ— **I.2/319** Mä, Endeşe qağıp jiber!

Jäkeñ— (İşip bolıp.) **I.2/320** Tura tur, men basqa birewin töñrektep keleyin. (Ketedi, Däwkeñ turıp qozğala bergende Jazekeñ şığadı.)

Däwkeñ— **I.2/321** E, Jazeke, älgı qatın şe? **I.2/322** Älgı bizdiñ qatında qayda ötkizip jiberdiñ?

I.2/323 Sälیم men Raya kele jatadı.

16-Körinis

Jazekeñ— **I.2/324** Toqtay qal, ananı qara! (Ekewi köleñkege taman ketedi.)

Sälim— **I.2/325** Raeçka, men seniñ şın dosıñmın. **I.2/326** Berik joldasıñmın. **I.2/327** Esiñde me, osı ekewmizdiñ aramızğa sol künde, balalaw kezimizdiñ özinde de daq saqlan, aqaw tüsirgen birde-bir jäy joq edi-aw. **I.2/328** Tätti edi-aw.

Raya— **I.2/329** Sälim, qayta oralmas kündey aytatınıñız ne? **I.2/330** Tätti bolat ta! (Külip.) **I.2/331** Joq älda “Künşığıs suluwın” tappağanıñ qıynay ma?

Sälim—**I.2/332** E, ol qolda ğoy.

Jazekañ— (Däwkeñe.) **I.2/333** Al sağan kerek bolsa, betim-ay, mınalar netken jüziñ küygir edi.

Däwkeñ— **I.2/334** Men munday kerdeñdegen jigitti äkesin tanıtıp turıp soyıp salatınım da bolatın. **I.2/335** Tuqımsız, jurağatsız, keşegi panasız... (Äli men Züwra şıǵadı).

17-Körinis

Sälim— **I.2/336** Ä, mınalar eken ğoy! **I.2/337** Züwra, Züwratay!

Raya— **I.2/338** Äli! (Analar qarap alıstan qol bılǵaydı da, burılmay ötip ketip, ekinşi şettegi besedkanıñ tusına baradı.)

Sälim— **I.2/339** Osılar ne oylaydı eken osı? **I.2/340** Bizdi tösine me eken?

Raya— **I.2/341** Tüsiner. **I.2/342** Men Äli tuwralı jañılmaspın. **I.2/343** A, ol mağan qımbat.

Sälim— **I.2/344** Men de Züwrağa jat körinbespin.

Raya— **I.2/345** Biraq bizdiñ jäydiñ de öz ornı, öz pravosı bar.

18-Körinis

Züwra— **I.2/346** Köñilde äldeqanday qulazıǵan jüdeulik bar. **I.2/347** Nege solay eken?

Äli— **I.2/348** Ol küyde men seniñ mundasıñmın, Züwratay!

Züwra— **I.2/349** A, siz de birtürli bir maydalıq, jılılıq bar bawırımday ma, äldeqanday ma, äldenendey! **I.2/350** Äli, bul qalay? **I.2/351** Tüsiñiz nege buzıldı.

Äli— **I.2/352** Züwra, öziñdi bayqaymısıñ? **I.2/353** Öziñ de özgerdiñ ğoy.

Züwra— (Quşaqtay alıp). **I.2/354** Älitay, bawırım, qızğanasıñ ba älde?

Äli— **I.2/355** Qay sebep, nelikten bulay, bilmeymin, sen şe?

Züwra—**I.2/356** Men de! (Samat şığadı. Qasında Sälim, Raya, Xalil jäne özge barlıq jastar, qonaqtar da bar).

19-Körinis

Samat— **I.2/357** Äy, jastar! **I.2/358** Qayda jürsiñder osı, äy, balalar, jıyılıñdar, keliñder beri! (Jastar jalğız-jalğız, solğın basadı). **I.2/359** Sender nemene özderiñ, kündegişe qızıqtap ändetip raqattanbaysıñdar! **I.2/360** Salıñdar änderiñdi! **I.2/361** Käni! (Jastar bastay almaydı.) **I.2/362** Bol, käni, Raya, Äli, Katya, Xalil, bastañdar!

Raya— (Ändetip şıqap.) **I.2/363** Ömirdiñ jır etemiz güldi şağın. (Basqalar azğantay qosılıp barıp, birtindep tartınıp qaladı.)

I.2/364 Türlentip jaynatqanday alma bağın,

Bizdi de qamalatqa jetkizedi,

Kül bolmas, beti qaytpas ekpin jalın!

Samat— **I.2/365** Äy, balalar, sender şe? Äli? (Äli burılıp ketedi.) Xalil! (O da süytedi.) Ğaynış! (Ol tömen qaraydı, ızalı. Züwrağa qarağanda o da solay.) **I.2/366** Bul qalay? **I.2/367** Ne bolğan? **I.2/368** Bu nesi?

Raya— (Samatqa jetip kep.) **I.2/369** Samat ağa, mağan qosılmaq tügil bäri de sırt qaraydı, teris aynaladı ğoy! (Öziñe.) **I.2/370** Men ne istep, ne jazğamin.

Samat— **I.2/371** Buları nesi? **I.2/372** Ne xal bolğan?

Däwkeñ— **I.2/373** Samatjan, qanday ädemi jaqsı jastar özderi. **I.2/374** Tek ömirli bolsın.

Samat— **I.2/375** Jä, qoya turiñışı. **I.2/376** Bu qalay? **I.2/377** Äy, beri qarañdar! **I.2/378** Toqtañdarşı, joldastar! (Bar jas jıyladı.) **I.2/379** Men bir üş-tört kündeý qalada bolamın. **I.2/380** Senderdiñ ortaña ülken jaña usınıstarmen mına Sälimler kep otır. **I.2/381** Uğısıp, tüsinistiñder me?

Katya— **I.2/382** Uğısamız! Tüsinemiz...

Samat— **I.2/383** Erteñnen bastap waqıtşa şaralar esebinde liderniy sistemamen ağaş butaqtawğa kirisüw kerek boladı. **I.2/384** Oğan ne deysiñder?

Xalil— **I.2/385** Keletinder jaña usınıспен keler-aw, biraq buldire, qıyrata kelmey, uğısa, üylese kelse eken!

Sälim— **I.2/386** Söz-aq!

Xalil— **I.2/387** İs pen minezden tuwıp otırğan söz bolmasın, joldas!

Katya—**I.2/388** Xalil, o nemeneñ? **I.2/389** Söz emes buniñ?

Qasım— **I.2/390** Biz Sälimdi tıñdap körermiz.

Jupar— **I.2/391** Jaña usınıstarın qoataymız.

Äli— **I.2/392** Bul kisi bizdiñ baqtı jabaydı baq дәrejesinde tüsingisi keledi. **I.2/393** Bizdiñ bul arada eki jıldıñ birine qısırap qapoşıratıp aporttı oñdap, ösimtal alama, suwıqqa berik alma, köp sorttı almalar ösirip kele jatqanımız is emes te, ülgі emes siyaqtı.

Samat— **I.2/394** Biraq sonımen qatar, Sälim, programmınıñ sarınıp añğarsañdarşı. **I.2/395** Käni, meniñ közimşe sonınıñ bärin aytıp körşi osılarğa.

Sälim— **I.2/396** Bul baq jaqsı baq Önerli, ülgili, jaña ğılım jolımen qurılğan baq. **I.2/397** Biraq bul Almatınıñ bay tabiğatınıñ ortasında ğana qalıp otır. **I.2/398** Endigi umtılatınımız osınday әdemi baqtar sonaw kebelek pen qañbaq uşqan, sar selew basqan Sarısuw, Nuradan nemese әli de köp jerin boyı küyki bayalış, itsigek pen quw qamıs basıp tuğran anaw Sırdan, yaki kökrek pen ermen iyektegen Jem, Saғızdan, Esil, Ertis boyınan, Jayıq, Şalqar jüldesinen barıp şıqsın deymiz. **I.2/399** Qazaqstan kartasında aqtañba bop, budırsız quw taqır bolğan dalalarğa, burıñğı elsiz quba

jondarğa, it keşüwden qumdarğa partıyanıñ ulı eskirmen Balqaş, Qarağandı, Embi, Jezqazğan ornadı ma? **I.2/400** İrge tepti me? **I.2/401** Endeşe bizdiñ eñbegimizben sol jerlerge xoş iyisti gül, jemis, sayalı salqın kökoray baq barsın deymiz.

Samat— **I.2/402** Mine, sol baqtarğa jaraytın jaña sortardı tuwdırıp özirtüwimiz mindet. **I.2/403** Mine öris te, när de osı.

Dawıstar— **I.2/404** Solay, şäk joq, solay.

Samat— **I.2/405** Endeşe Qazaqstanda alma-jemis baqtarın ulğaytuwdıñ planı erteñ-bürsigün bizdiñ Sovnarkomde qaralatın boptı. **I.2/406** Soğan bayandamaşı Sälim sensiñ. **I.2/407** Al mına tuğran özge barlığın Sälimge jergilikti täjiribeni tolıq bildirip, sol bayandamanı bizge äzirlesiñder. **I.2/408** Maqul ma? (Dawıstar “maqul, maqul” deydi. Xalil ündemeydi.) Xalil? Äli? **I.2/409** Ne deysiñder?

Äli— **I.2/410** Bolsın.

Samat— **I.2/411** Bayandama bolatın küni özim xabar qıp, maşına jiberem. **I.2/412** Sol. (Ketedi, jastar da bitıray taraydı.)

I.2/413 Raya, Sälim bir bölek ketip bara jatadı, köñildi Däwkeñ, Jazekeñ ängimelesip şıǵadı.

20-Körinis

Jazekeñ— **I.2/414** Dertten süyedi degeniñ kim?

Däwkeñ— **I.2/415** Taq Äli adam bolsa bar ğoy, mınalardıñ kegi ğıp, Züwramen tabısuw kerek.

Jazekeñ— **I.2/416** Endeşe soğan ikemdedew kerek te.

Däwkeñ— **I.2/417** Tipti bolmasa, osı sum sarıdan özim de bolsa kek quwam. **I.2/418** Bunıñ jandı jeriniñ biri Züwra ğoy, olay bolsa bul küymese sol küysin.

21-Körinis

Körpebay şıǵadı.

Körpebay— **I.2/419** Äy-göy, ägä-göy, ägäy, ägägöy-aw! (Mastaw siyaqtı.)

I.2/420 Al endeşe men bolamın Körpebayın,

Tıyn da, teben de emes, dölkebayıñ.

Urını qaraqşısı urıp, “qap” degizden,

Käniki men de nege kem bolayın?

I.2/421 Wa, beri kel, beri kel. Jel jetpesim! Señgirim!

Däwkeñ— **I.2/422** Way, arısım, birdemeni indettiñ-aw, täriziñ!

Körpebay— **I.2/423** Qarañğı ağaş tübinde şöp-şöp, sıbır-sıbır.

Däwkeñ— **I.2/424** Bäse, tanıdıñ ba?

Körpebay— **I.2/425** Joq, özin bilmeyim, atarın ğana esiktenim.

Däwkeñ— **I.2/426** E, sonısın aytsaä, boladı da...

Körpebay— **I.2/427** Osı Rabiğa degen kimniñ qatını?

Jazekeñ— (Külip jiberip.) **I.2/428** Öy, töbeñnen urğır, mına kisiniñ qatını emes pe?

I.2/429 Oybay sığır! **I.2/430** Oybay, batim-ay, endi ne deyin!

Däwkeñ— (Judırığın tüyip.) **I.2/431** Oybay, oyba-a-y, ne deydi oybay!

Körpebay— **I.2/432** Al Jäkeñ degen kimniñ qatını?

Däwkeñ— **I.2/433** Ol mınanıñ bayı, mınanıñ, oybay!

Jazekeñ— (Bezektey jönelip.) **I.2/434** Öy, quwarğır, öy, töbeñnen urğır! **I.2/435** Qayda? Qayda? (Däwkeñmen ekewi eki jaqqa “qayda, qayda” desip tarbaqtay jöneledi.)

Körpebay— **I.2/436** Wa, attan, attan! **I.2/437** Munda, munda! (Aynala jügiredi, analar qayta esrili-qarsılı jügirgende birine-biri qaqtıǵıp jıǵılıp jatadı.) **I.2/438** Öy, solar da küwe boldı deymın! **I.2/439** Jın qaǵıp ketken be özderiñdi? **I.2/440** Solar da kördi deymın! **I.2/441** Öy, qoñırsıǵan jazǵandar!

Şımıldıq.

Törtinşi Suret

I.2/442 Saxha ortasında ülken, kəri qara ağaş. **I.2/443** Sonıñ tübinde Däwkeñ jatır. **I.2/444** Jaqın jerdegi bir mol butaqtı alma ağaşın Jupar men Körpebay butap, tazalap jür, birese basqış üstinde, birese jerde jürip söylesedi. Kün bulıñır, tömendep uşqan buw, ağaş basın qorşay ötip jatır.

1-Körinis

Jupar— **I.2/445** Körpebay, öziñ jelisimen, jıl-jılımen aytıp, sawatıñ aşılganın körset deyim pokraynemer.

Körpebay— **I.2/446** Al, endeşe qoy jılı şıñırawdıñ pişenin ülestik.

Jupar—**I.2/447** Qay jılı?

Körpebay—**I.2/448** Qoy jılı deyim!

Jupar— **I.2/449** Älde qoşqar jılı şığar. **I.2/450** Bul ekzamen pokraynemer.

Körpebay— **I.2/451** E, ekzam bolsa men de ekzam.

Jupar— **I.2/452** A, sen ne bılıqtırıp otırsıñ!

Körpebay— **I.2/453** Wa, arğı qoy emes kör sıban, bergi qoydı aytam. **I.2/454** Arğıda sıyırda Jündibaydı uypap alıp, jer awdardıq. **I.2/455** Al meşinde, astapıralla meşin emes. (Öziñe özi.) **I.2/456** Öy, közelim, Körpebay-aw, osı seniñ jıl qayırğanda ne aqın bar edi? **I.2/457** Oğan sen qaşan ağıp tur ediñ? Biraq endi bir täyiri äytewir mınaw bilmeydi... **I.2/458** Buldırat... (Juparğa qarap.) **I.2/459** Qoy, sıyır, meşin, tawıq. **I.2/460** Al twıqta Aq espege qıstaw saldıq, kolxoz boldıq. **I.2/461** Biraq barıs... **I.2/462** Barıspedi? **I.2/463** Äy, sol jıldıñ atı barıs bolar. **I.2/464** Sol barıs kire bergende sözdıñ şını kereki jaman ağañ qolxozdan qalqaqtap qaşıp berdi.

Jupar— **I.2/465** Jumbaqtama, jumbaqtama, bildiñ be! **I.2/466** Tap tartısın, bay-qulaqtıñ ügitin ayt pokraynemer.

Körpebay— **I.2/467** E, tup-tuwra ätköşiyek bop kettim.

Jupar— **I.2/468** Asıra siltewdi ayt pokraynemer.

Körpebay— **I.2/469** E, endi asıra siltemese öziñ oylaşı. **I.2/470** Jar degende jalğız balam (Közin siypap.), topırağın torqa bolğır qaraşığım. **I.2/471** Äli künge say-süyegim sırcıraydı. **I.2/472** Jas balam ölip, quw tamırday bop sorayıp qalğan Arpabay men men ğana emes pe?

Jupar— **I.2/473** Öy, sen lekbezdi bitiredi, ekzamen beredi dese qaydağın aytatınıñ ne?

Körpebay— **I.2/474** Qaydağı, qaydağı, bola ma eken sol? **I.2/475** Basıña tüspegen soñ aytasıñ ğoy. **I.2/476** Al endi bermen qara. **I.2/477** Kerman, Talyan, Japon, bul bir töbe. **I.2/478** Odan qala berse ağışlın, fransuz, äne bir şek-sobelek, onan soñ ana birisi bar edi. **I.2/479** A, tağı, ana birisi tağı bar. **I.2/480** Qısqaşı olar bir säri, al Qıtay deseñ Qıtay äni tağı bar. **I.2/481** Onda qızıl äsker de bar. **I.2/482** Al, toqtap tura qal, al endi bermen qara... **I.2/483** Bul бүtkil jer jiyan tört taraptı alsañ oğan kündey nurı jetip tuğran Marks, Engels, Lenin...

Jupar— **I.2/484** Boldıñ ba?

Körpebay— **I.2/485** E, bolat ta endi osı da. **I.2/486** Bilesiñ ğoy söz degen söylep berse aytıla beret te, bärinen de tüyinin aytsañşı... **I.2/487** Döydirim, bolar endi. **I.2/488** Tağısın tağı köre jatasıñ ğoy! **I.2/489** Qalay eken?

Jupar—**I.2/490** Men äli bağa bermeymin. **I.2/491** Oylanam, ilğiy şekte burıla beresiñ.

Körpebay— **I.2/492** Döydirim-aq, qasıñda-aq otırdım ğoy, qayda burıldım?

Jupar— **I.2/493** Sol Qazaqstanmen qatar, Körpebaystaniñ qalmaydı eken, qospañ köp.

Körpebay— **I.2/494** Yapıray, solay bop şıqtı, ä? **I.2/495** Bolar, bolar! **I.2/496** Al endi qayttik...

Jupar— **I.2/497** E, qaytkennen saqtasın. **I.2/498** Kün bügingi, jıl bıylğı dep pe eñ? **I.2/499** Äli şiyki jatırısıñ. **I.2/500** Onıñ endi apaşıq. **I.2/501** Biraq nesi bar? **I.2/502** Özim äli oqıta berem, sen oqıy beresiñ... **I.2/503** Süyte-süyte jalğasıp, septesip adam bola şığa kelemiz.

Körpebay— **I.2/504** Bärekelde, döydirim, tipti mınaqıñ at mingendey boldı ğoy...
I.2/505 Bäse, bul oquw degen iynemen qudıq qazğanday dep nege ayttı deysiñ...
(Qasım, Katya, Xalil jumıstı istey şıǵadı.)

2-Körinis

Qasım— **I.2/506** Öy, Jupar-aw, onı aytasıñ, sen päleni bildiñ be?

Jupar—**I.2/507** İyä, nemene? **I.2/508** Ne päle taǵı?

Qasım— **I.2/509** Bizdiñ baqqa qurt tüsıpti, alma küyesi, mine. **I.2/510** Mine, mına Katya aşıp otır.

3-Körinis

I.2/511 Däwkeñdi Jäkeñ kelip oyatıp, ekewi etpetterinen jatıp şüñkildesedi.
I.2/512 Ğaynış şıǵadı. **I.2/513** O da jumıs istep keledi.

Ğaynış— **I.2/514** Katya, seniñ küdigiñ ras boldı. **I.2/515** Mınada ziyankes koñız da-bar, mınaw olenka ğoy!

Jupar—**I.2/516** Ne deysiñder, janım-aw, qaysı? **I.2/517** Samat aǵam da bolmadı-ay!
I.2/518 Ol äli Almatıda. **I.2/519** Qazir oǵan bildirip, sol jatqan ziyankestermen alısatın adamdar şıǵıptı, şaralar istetüw kerek qoy.

Katya— **I.2/520** Bäse, uyası qayda? **I.2/521** Jäne bularmen alısuwdıñ jaña şarası bar ma eken? **I.2/522** Sälim qayda? **I.2/523** Sälimnen suraw kerek qoy.

Xalil— **I.2/524** Sälimsiz-aq bilemiz, Sälim emes, Äliden sura. **I.2/525** Nemene Sälim, Sälim dep aspanǵa kötere berip?

Katya— **I.2/526** Xalil, sen ne aytasıñ öziñ? **I.2/527** Ol jaña adam. **I.2/528** Jaña täjiribelerdi biledi.

Jupar— **I.2/529** Mümkın biz estimegen jaña rastvor, jaña şaralar bar şıǵar.

Katya— **I.2/530** Surasa nemesesi bar eken?

Xalil— **I.2/531** Rayaǵa erip, şubırǵan ekesiñ bäriñ birdey, sonıñ soñınan!

Katya— **I.2/532** Öy, sen ne deysiñ öziñ? **I.2/533** Keşegi Samat ağanıñ sözin bilemisiñ?

Xalil— **I.2/534** Samat ağam aytqan jön bir basqa. **I.2/535** Şınga kelseñ, bundağınñ bärin kisi emes körip, Rayaşa it qıl, küydir degen kisi joq. **I.2/536** Onday qunsız, sum minezdiñ işki sırn Samat ağamnan jasırıp qap otırsıñdar. **I.2/537** Sonı aşısañdar etti.

Katya— **I.2/538** Ne sandıraqtaysıñ öziñ?

Xalil— **I.2/539** Sen sandıraqtaysıñ? **I.2/540** Rayağa erip, eliktegen maymıldıñ biri sensiñ endeşe, istemeyim men senimen. (Ketip qaladı.)

Qasım—**I.2/541** Mınaq ne ğıp toñqıldap jür özi? **I.2/542** Bu qalay, ä?

Jupar— **I.2/543** Munda bir män bar ğoy. **I.2/544** Äytpese nege büytti.

Ğayniş— **I.2/545** Mänsiz bolmas. **I.2/546** Sonı oylañdar.

Katya— **I.2/547** Ey, äşeyin bir dert payda bolğan ğoy buğan. **I.2/548** Sälimniñ bası boluwın qızğanadı ğoy. **I.2/549** Ündeme, tura tur, bul äli sabaq boldı oğan. **I.2/550** Üyretüw kerek. (Jumısıña kirisip.) **I.2/551** Bärinen de mınanı aytsañdarşı. **I.2/552** Qasım, sen turma, qazir telefonmen Samat ağamdı tawıp alıp xabarla.

Jupar— **I.2/553** Talay jılğı eñbek... **I.2/554** İsteytin şaraların tez bildirsin al, bar. (Qasım ketedi. İske kirisedi.) **I.2/555** Ya, aytpaqşı Raya qayda osı? Raya! (Raya keledi. Jupar ekewi.)

4-Körinis

Jupar—**I.2/556** Sen mına jäydi bildiñ be?

Raya— **I.2/557** Bildim. **I.2/558** Endi anaw Xalil, Äli bar, barlığın qıñratqımay, kiyankeskii bolmay, ana Sälimmen aqıl qosıp, birge alısıñdar dew kerek.

Jupar— **I.2/559** İyä, ras, olar birigip istemese mına päleni tez jeñe almaymız. **I.2/560** Al bulardıñ birikpeytin sebebi ne? **I.2/ 561** Qıñratqıytını qalay? **I.2/562** O nelikten? **I.2/ 563** Bilüwşi me eñ?

Raya— **I.2/564** Osı yutsa men Älidiñ özin túsine almay turmın. **I.2/565** Al şındap túsine bastasam, tüñile bastar ma ekem dep te qawiptenem.

Jupar— **I.2/ 566** Joq, sen xate aytasıñ. **I.2/567** Meniñ oyımşa sen äweli tüñilip alıp, sonan soñ tūsine almay tuğran siyaqtısıñ.

Raya— **I.2/568** A, ne deysiñ, Jupar?**I.2/569** Bu ne degeniñ? **I.2/570** Aytşı!

Jupar— **I.2/ 571** Qarağım-aw, endeşe keşegi qan jıym, qalıñ toptıñ, Sınşı toptıñ arasında toyıñdı talqandağanıñdı ne dep tūsineyik? **I.11./572** Älimen eki arañdağı wädeñdi jirtqanıñdı ne dep bileyik.

Raya— **I.2/573** Endeşe onıñ şını meniñ öz basımniñ komsomoldıq namısımğa tirelgen mäsele bolğandıqtan solay bop şıqqan.

Jupar— **I.2/574** Komsomoldıq namısım deysiñ de, öz basım deysiñ. **I.2/575** Seniñ namısımğa tiygen kesel, sonan soñ birewdiñ basına jetken oq deyik- bunıñ azı da, köbi de bir— osınıñ bäri qoğam adamniñ öz basınıñ ğana isi me?

5-Körinis

Ğaynış— (Däwkeñ, Jäkeñ jaqınday bergende.) **I.2/576** Qurt, dert. **I.2/577** Qanday akawsız jas, minsiz suluw ağaştar edi? **I.2/578** Öziniñ işinde tegi amanı, sawı bar ma osı? **I.2/579** Bu ne päle?

Qasım— (Anadaydan). **I.2/580** Qara, zerttep şıq bärin, tesile qaraşı.

Ğaynış— **I.2/581** Jä, men senimen söylesip tuğram joq.

Däwkeñ— **I.2/582** Amanı bar ma deysiñ, Ğaynış, mına tur ğoy, minekey, ayılın jıymas qara ağasıñ.

Ğaynış—**I.2/583** He, ol aman bolar...

Jäkeñ— **I.2/584** Sorlı, osını aytsañşı.

Däwkeñ— **I.2/985** Bäse, sen zälzälä, talay selini mın pälesin körse de mız baqpas osını aytsañşı.

Qasım— **I.2/586** Ol qayta ne päleñ bolsa kele ber, uyalay ber deytin şığar. **I.2/587** Solay emes pe, Ğaynış?

Ğaynış— **I.2/588** Osı sen jambastamay, jumbaqtamay menen awlaq bol degenim qayda keşe?

Qasım— **I.2/589** Äy, jariqtıq säbi... **I.2/590** Sen solay degeniñmen päksiñ, öziñ bildiñ be?

Jäkeñ— **I.2/591** Yapıray, mına bala tağı ŝanıltı-aw!

Däwkeñ— **I.2/592** Qoy, Qasım, sender tipti ŝetiñnen ılgıy batıra aytadı ekesiñ-aw.

Ğaynış— (Qasımğa jügirip barıp.) **I.2/593** ŝıǵarma üniñdi. **I.2/594** Mañaylaspa, awlaq menen... **I.2/595** Mazaqtap külip, qorlap...

Qasım— **I.2/596** Al, qoydıq... **I.2/597** Al, endese meyliñ bilsiñ.

Ğaynış— **I.2/598** İstemeymin osınıñ qasında. **I.2/599** Däwke aǵa, aqıl aytşı. **I.2/600** Uŝqı meni, bolıŝŝı maǵan.

Däwkeñ— (Ertip bara jatıp.) **I.2/601** Joq, ol sum bala özi keşeden solay. **I.2/602** Jaman tipti, Ğaynıştay.

Jäkeñ— **I.2/603** Käni, öziñ bizben bolşı biraz, aytşı jön-josiǵın. (Birge ketedı.)

I.2/604 Däri-därmegi bar stoldı köterip Äli, Züwra ŝıǵadı. **I.2/605** Ekewi de aǵaŝ janında jumıs isteydi.

6-Körinis

Äli— **I.2/606** Bul baq bizdin köp jıldıq eñbek talabımızdıñ, keleşek küni bolaŝaq örisimizdiñ bağı. **I.2/607** Qımbattıǵı sonşa, ŝınǵa gelsem bunıñ derti menin öz basımniñ bar dertinden de sonaǵurlım awır bolar edi.

Züwra— **I.2/608** Yapıt-ay, biz alǵaŝ kelgen küni qandaylıq gül atıp, mañayına iyisi añqıp tur edi! **I.2/609** Öngen menen öskendi kün ŝuwaqtap, küle jaynap qostaǵanday edi-aw.

Äli— (Oylanıp.) **I.2/610** Keşegi tün mezgilsiz, kereksiz bir dawıl soǵıp ötti. **I.2/611** Artınan burŝaq boldı. **I.2/612** Kün laysañ, Aspan qalay jüdeu, kirbeñ edi, Züwra?

Züwra— **I.2/613** Jüdewligi bizdiñ köñildey me, älda qanday.

Äli— **I.2/614** Köñil küyi de kirbeñ, jüdeu.

Züwra— **I.2/615** Kün jariğı qayda tur? **I.2/616** Netken küñgirt?

Äli— **I.2/617** Bulttar tömendep basıp tur ğoy. **I.2/618** Almatı biyiginiñ bası aşıq-aw qazir. **I.2/619** Onı kün quşıp tur-aw.

Züwra— **I.2/620** A, munda bolsa işiñ jüdeu. **I.2/621** Sırtıñda tuman.

Äli— **I.2/622** Älde sodan ba, osı mañayğa basqan sayın, mına qurttar jiyilrp, köbeyip baradı-aw. **I.2/623** Züwra, solay ma, qatalasam ba älde?

Züwra— (Qara ağaş tübindegi tösek-orındı körip.) **I.2/624** Mınaw kimniñ uyası?

Äli— **I.2/625** Bul osı qara ağaş tübin mekendegen älgı ölkenderdiñ ornı ğoy. (Qarap turıp.) **I.2/626** Tösegi, mekeni. (Oylanıp.) **I.2/627** Bizdiñ tınıssızdıǵımız, bulardıñ dem alısın buzbas. (Raya şıǵıp qaladı, ol da ağaşardı qarap jumıs istep kele jatqan.)

7-Körinis

Raya— **I.2/628** Äli! Sen osı menen qaşqalaqtaymısıñ, nemene? **I.2/629** Seni izdep tabuwım, körüwim qıyındap ketkeni nesi osı, Äli! (Jaqınday berip ağaş artındaǵı Züwranı köredi.) **I.2/630** A, sender munda ekensiñder ğoy.

Äli—**I.2/ 631** İzdep pe eñ älde, Raeçka?

Raya— **I.2/632**Joq, qazir seni izdegen joq em. (Jazekeñ şıǵıp, qara ağaş tübinde tıñdap turadı.)

8-Körinis

Äli— **I.2/633** Sälim, mına tuwralı ne oylap tursıñ? **I.2/634** Ne bayqadıñ? **I.2/635** Ne aytasıñ?

Xalil— **I.2/636** Bäse, usınısın aytsınşı, känekey?

Sälim— (Ağaştan qurt ustap.) **I.2/637** Mına birwisi däl osı kezde güldi jeytin plodogorka. **I.2/638** Taǵı basqası da bar ma?

Äli— **I.2/639** Men alma küyesin de tawıp turmın. **I.2/640** Tez öltiretin jaña şara bilemisiñ?

Sälim— **I.2/641** Sender ne qoldanuwşy ediñder?

Xalil— **I.2/642** E, täyir, biz ne bilüwşy ek, bizden şığat ta.

Sälim— **I.2/643** Joldas, siz ne demek bolasız?

Xalil— **I.2/644** Omırawmen qağıp, asa sermep, asqaq söylegenniñ bärin de şın jäyiñ şırq buzar ma demek bolam.

Sälim— **I.2/645** Üytip şaluwıttay, qaqtıqpay jöniñmen söyle.

Xalil— **I.2/646** Biz özimiz qaqtıqpaymız, biraq özi tiyiskendi qağıp jibere de bilemiz.

Äli— **I.2/647** Xalil, doğar, o nemeneñ?

Sälim— **I.2/ 648** Bumıñ oyınıñ ba, sandırağın ba?

Xalil— **I.2/649** Kisiniñ janımen oynawıña jol bermeymin degenim.

Äli— (Aqırıp.) **I.2/650** Xalil, sandalma! **I.2/651** Joldas bolğanıñmen sağan munday pravo bergen kisi joq. **I.2/652** Şığarma üniñdi. (Sälimge.) **I.2/653** Mınaw ziyankes qurttarmen bar küşti biriktirip alısqannan basqa şara joq. **I.2/654** Mışyakovstiy preparattan basqa usınarıñ bar ma?

Sälim— **I.2/655** Barlıq jurttıñ qoldanatın jalğız şarası sol ğana. **I.2/656** Sol jetedi.

Äli— (Xalilge.) **I.2/657** Bar, sol preparattı äzirlep äkeliñder.

Sälim— **I.2/ 658** Bunıñ jañağısı nesi? (Äli tañdanğan siyaqtı boladı. Jawap qatpaydı.)

I.2/659 Burıñğı täjiribelerdiñ zine sonşalıq qımbat bolğanı-aw, ä?

Äli— **I.2/660** Bolar. **I.2/661** Endeşe bu da panatizmniñ bir türi şığar.

Sälim— **I.2/662**Sol-aq, ä?

Äli— **I.2/663** Ne demekke kerek? (Basqa ağaşqa ketedi. Sälim az turıp qap, Rayalardı körip, jumıs istey jürip solay jılıydı.)

9-Körinis

Sälim— **I.2/664** A, sender munda ma ediñder? (Däwkeñ, Jazekeñ şığıp jaqındaydı.)

Züwra— **I.665** Kimdi körgiñ kep edi? **I.2/666** Raya şıǵar izdegeniñ?

Sälim— **I.2/667** Sonı endi osınday miting jıyıp turıp, aytuw qajet pe eken?

Däwkeñ— **I.2/668** E, jaqsı jigit, ayta ber. **I.2/669** Sender onsız da bürkenip buqqan kisi körinbeysiñder ğoy. **I.2/670** Aşığı äbzäl deydi ğoy mına Jazeñ.

Raya— **I.2/671** A, mına kisi de sonı tilepti ğoy. **I.2/672** Olay bolsa älgini aytuwğa qajet, qumarınan şıqsın. **I.2/673** Ayt, kimdi izdep eñ?

Züwra— **I.2/674** Jaraydı, aytpay-aq qoy, bilemiz. **I.2/675** Rayağa maqtan kerek qoy!

Raya— **I.2/676** Janım-aw, osılar meni şaluwittawın qoya ma, joq pa? **I.2/677** Meni kim dep biledi osılar özi?

Sälim— **I.2/678** Raya seniñ aldında jazıqsız. **I.2/679** Al, sen aşuwlı körinesiñ. **I.2/680** Orınsız jazalaw kerek.

Raya— **I.2/681** Sonımen?

Sälim— **I.2/682** Sonımen bolsa, izdegenim Raya deymen. (Raya buǵan kep qoltıǵınan aladı, Däwkeñe qır körsetedi.) **I.2/683** Eriksiz qızıqtırasıñ-aw, öziñe!

Raya— (Ketip bara jatıp.) **I.2/ 684** Qızıǵam deymisiñ? **I.2/685** Tura tur, men seni qızıqtırǵan pişinimdi köreyinşi. **I.2/686** Ayna bar ma eken? (Jazekeñe.) **I.2/686** Bere turıñızşı. (Aynanı alıp, qaranıp.) **I.2/687** Osıǵan qızıǵadı, ä? **I.2/688** Päle, nuu i roja! **I.2/689** Men äkem men şeşeme tipti riza emespin!

Sälim— **I.2/690** E, nege?

Raya— **I.2/691** Osınday urodtı tuwǵızgan-aq eken, ä? (Aynanı Jazekeñe laqtırıp.) **I.2/692** Biraq sen unattıñ ğoy. **I.2/693** Sol üşin raxmet saǵan, äyde! (Ketisedi.)

10-Körinis

Züwra— (Älige jetip kep.) **I.2/694** Ne dep bileyin? **I.2/695** Ne oylayın? **I.2/696** Mazaq pa? **I.2/697** Ne istewime kerek.

Äli— **I.2/698** Züwratay, älda olay bolmas. **I.2/699** Bir tilek meniñ qasımda bolşı, Züwra, Züwratay!

Züwra— **I.2/700** Joq, Äli... Joq. **I.2/701** Men oynay almaymın. **I.2/702** Qur körıp tura almaymın bunı. **I.2/703** Qıynaydı. **I.2/704** Jerleydi bular.

Däwkeñ— (Kelip quşaqtap alıp, ertip.) **I.2/705** Züwratay, qalqatayım, qoya ğoy, jürşi osı bir söyleseyik ye wanayıq, jürşi, jürşi bermen.

Jazekeñ— **I.2/706** Endi qaytsın, işi küymesin be? **I.2/707** Özimiz bolsaq qayter ek!

Däwkeñ— (Sırtına burılıp.) **I.2/708** Jazeke, qoya tur.

Jazekeñ— **I.2/709** E, e, süyt, süyt. **I.2/710** Öl de mağan, o nesi eken! (Keyi jöneledi).

11-Körinis

I.2/711 Äli qasına basqışın alıp Qasım keledi.

Qasım— **I.2/712** Bul qalay boldı, Äli-aw? **I.2/713** Qaydan şığa qaldı bul it? **I.2/714** Samat ağamniñ tapsıruwın orındap, eki kün işinde taba alamız ba, joq pa?

Äli— **I.2/715** Onı izdemekke kerek. **I.2/716** Qazir mına ağaştardı uçaskege bölip, özimiz sol uçaskelerge jeke-jeke mindetti bolamız. (Körpebay men bir jumıssı stol men preparattı äkep qoyadı.) **I.2/7217** Al, joldastar qayda? Qıymıldayıq.

Qasım— **I.2/7218** Bäse tipti. (Raya şıǵadı).

12-Körinis

Qasım— **I.2/719** Men joldastardı jıynayın.

Raya— **I.2/720** Joq, Qasım, kepte. **I.2/721** Ras, bugün bunı söz qılatın mezigil de emes edi. **I.2/722** Biraq men qazir işimdegi ülken küdik üstinde jumıs istey almay turmın. **I.2/723** Osı bir Sälimnen basqan mağan sırt qarap qalğanbısıñ nemene osı? **I.2/724** Alastaw ma? **I.2/725** Meni körse, biri sözden tıyladı, ündemey qaladı. **I.2/726** Birewi tura jöneledi. **I.2/727** Biri aşuw şaqıradı. **I.2/728** Tağı biri poşlost aytadı, jazǵıradı.

I.2/729 Bu ne? **I.2/730** Tegi meni reniş, namıs degendi bilmeydi, sebzeydi dep oylay ma osı jurıt, qalay özi?

Äli— **I.2/731** Osı ayılğan minezdiñ eşqaysısın meniñ öz basımnan kördiñ be, Raya?
I.2/732 Nul suraqtı mağan qoyğanıñ ne qılğanıñ? **I.2/733** Bunuñ neñ? **I.2/734** Bäse, öziñe aytayın, ne bop qaldı osı, Raeçka?

Raya— **I.2/735** Endeşe bir suraq, köñliñde özgeris bar ma, Älitay?

Äli— **I.2/736** Bul mağan emes, öziñe qoyğan surağın bolar, Raya?

Raya— **I.2/737** Ne de bolsa, jawabın senen estigim keledi.

Äli— **I.2/738** Onıñ ädelet pe? **I.2/739** Bul şınşıldıq bola ma?

Raya— **I.2/740** Tüsingiñ kelmey me, oylanbaymısıñ? **I.2/741** Men, men emes pe em, Raeçkañ emes pe em?

Äli— **I.2/742** Oylanğanmen şeşe alğam joq qoy.

Raya— **I.2/743** Endeşe meni tuñdaw kerek emes pe edi? **I.2/744** Jäne sen keşirimdisiñ, qızğanşaq emessiñ, solay emes pe edi, Äli? (Jaqınday bergende Apa men Jazekeñ şığadı).

13-Körinis

Jazekeñ— (Apağa.) **I.2/745** Mına jädigöydi qarañızşsı. **I.2/746** Endi tağı bir qırğa minipti. **I.2/747** Öziniñ jüregin bir şaylıqtırıp jiberşi, apa!

Raya— (Şeginip.) **I.2/748** E, tağı şıqtı ma? **I.2/749** Bunda şeşe, jeñge, ağa köp. **I.2/750** Sälimdey tuldır ma, jalğız ba bul. **I.2/751** Qamqordı, jan küyeri üyirimen orala jüredi, bizdey me?

Apa— (Rayağa.) **I.2/752** Qarağım balam, osı boları bolıp, bayawı sindi göy! **I.2/753** Anaw jur ta, özderiñ de toyıp boldıñdar göy. **I.2/754** Biriñniñ basıñdı qatırmay qoysañşı endi, tüge, jabuwlı qazan jabuwımen.

Äli— **I.2/755** Apa, tüsinbeysiz.

Raya— **I.2/756** İyä, tağı? (Älige.) **I.2/757** Älitay, tüsinbey ğana ma eken? **I.2/758** Qatañdı ne deyin? **I.2/759** Biraq sol qatañmen de...

Jazekeñ— **I.2/760** Onıñ qatalağınan seniñ japa şekken jeriñ joq edi ğoy, sırağım, nesine jağalatasıñ?

Apa— **I.2/761** Osı biriñ alma da, biriñ tiyme, qoyamısıñ osı?

Raya— **I.2/762** Yapıraw, Äli-aw, mına kisimen men ekewmizdiñ ortamızda talqıda qalğan ba seniñ basıñ? **I.2/763** Mına söz ne onımen, ne menimen bol degende uqsay ma qalay, janım-aw?

Jazekeñ— **I.2/764** Jaratqan-ay, ne deydi mınaw sumandağan suw jılan. **I.2/765** Ne şeşeñmen bol, ne menimen bol dep tuğran joq pa, apatay-aw?

Apa— (Älidi quşaqtap jılap.) **I.2/766** Qarağım-ay, men senen öli ayrılmay, tiri ayrılatın küнге jetip pe em? **I.2/767** Käne endeşe berşi jawabıñdı... **I.2/768** Onıki men, meniki me ediñ, Älitayım?

Jazekeñ— **I.2/769** Ekewiñniñ biriñ-aq bolatın boldıñ ğoy ne bolsa da, S qudaya täwbe, bu ne degen sumdıq.

Raya— **I.2/770** Äli-aw, mınaw qanday jat sözder bop ketti. **I.2/771** Men senimen söyleskeli, tüsiniskeli kelmeppem? **I.2/772** Komsomol men komsomolka bop söyleskeli kelip em ğoy!

Äli— **I.2/773** Raya, eşbir komsomol meniñ apammen eki aramdı qaқ ayıra kep kiylikpeydi.

Raya— **I.2/774** A, seniñ de öreñniñ bar jetkeni sol-aq boldı ma? **I.2/775** Äy, täyr-ay, men qayteyin endi... **I.2/776** Äy, qoyşı... (Qıynalıp, jönelip ketedi.)

14-Körinis

Qasım— **I.2/777** Öy, älgı raya da renjip qıñjılıp ketti ğoy. **I.2/778** Äli! Bul qalay özi?

Äli— (Apağa.) **I.2/779** Siz ben bizdiñ aramız şalğay. **I.2/780** Budan bulay öz basınızdıñ salmağın özgemen öleştirüwdi qoyıñız, Apa. **I.2/781** Ol qoljaqlıq emes

qoy. **I.2/782** Mundaydan tıylıñız. **I.2/783** Soñğı ötinişim, oylanıñız. (Apa men Jazekeñmen Birge satıların, dārilerin alıp, Äli, Qasım da ketisedi.)

15-Körinis

I.2/784 Ğaynış, Jäkeñ şıǵadı.

Jäkeñ— **I.2/785** Qalqam Ğaynış, kädır biletin biz emes pe?

Ğaynış— (Mastaw.) **I.2/786** Onıñız şın bolsa biyleñiz.

Jäkeñ— **I.2/787** Qalqatayım Ğaynıştay, biyley almayım ğoy!

Ğaynış— **I.2/788** J-o-oq-q, bilye degen soñ biyleñiz. (Ändetip.)

I.2/789 E-e-y janım gül Zäynäp!

Jür me eken saǵızın şaynap...

(Bir jaǵınan qattı aşıwlanıp.)

Men maspın.

Aşıwdan maspın. Biylediz..

E-e-y, janım gül Zäynäp!

Jür me eken saǵızın şaynap!

I.2/790 Biyleñiz! (Eriksiz biyletip.) **I.2/791** Qattı, qattı biyleñiz! **I.2/792** Aw, älgı Züwra qayda? **I.2/793** Soǵan da anaw Däwkeñ araq işkizdi, ä? **I.2/794** Sizderdiñ osılarıñız bir planmen itseldi-aw, osı, ä? **I.2/795** Nege uqsaydı özi? (Züwra aşıwlanıp şıǵadı, artınan Däwkeñ umtılıp kep qolınan ustaydı).

16-Körinis

Züwra— (Aşıwlı.) **I.2/796** Ustamañız! **I.2/797** Kim dep jürsiz siz meni? **I.2/798** Tapqan ekensiz.

Däwkeñ— **I.2/799** Tıs-s! Şırağım, janjal şığarma. **I.2/800** Onıñ uyatı mende emes, sende qaladı. **I.2/801** Oyla, qalqam Züwratay, toqtaşı, uğınşı öziñ. **I.2/802** Analardıñ sağan istegen qıyanatın kördiñ ğoy?

Züwra— **I.2/803** Bul mağan qorlıq. **I.2/8049** Ölim artıq. **I.2/805** Ne oylaydı, ne isteydi? **I.2/806** Kim dep oylaydı bular meni? **I.2/807** Men netken aqmaqım, janım-aw.

Däwkeñ— (Quşaqtap.) **I.2/808** Qalqatayım, men ağañ. **I.2/809** Renjime. **I.2/810** İt bolsam urıspa, jazalama. **I.2/811** Biraq tıñdap bol, aynalayın. (Süyip turadı, Raya, Sälیم şığadı).

17-Körinis

Sälim— **I.2/812** Züwra, Züwra! **I.2/813** Sağan ne bolğan? **I.2/814** Bunıñ neñ?

Züwra— **I.2/815** Oypıray, bu netken xaldar? **I.2/816** Ne degen uyat, netken awırşılıq?

Ğaynış— **I.2/817** A, biz reniştimiz, küyiniştimiz. **I.2/818** Dertti osılay aydaymız. **I.2/819** Netüvşi edi.

Raya— **I.2/820** Sen ekensiñ ğoy bastap jürgenı quday uğran! **I.2/821** Endigi jetpegeni osı ma edi sağan? **I.2/822** Joqtı sıltaw qılın qasqırdıñ awzına tüsip.

Ğaynış— (Bulqınıp, julqınıp). **I.2/823** Ne deysiñ, ne dediñ? **I.2/824** Sen tağı qorlap, jerlediñ be? **I.2/825** Külüwiñ jetip, endi tabalawıñ, it qıluwiñ qaldı ma?

Raya— **I.2/826** Uyatsız, aqmaq!

Ğaynış— **I.2/827** Oypıray, öleyin. **I.2/828** Öleyin men büytkenşe. **I.2/829** Al, mä! **I.2/830** Joq bolayın bunı estigenşe men! (Pışaqtı julıp alıp öz bileğine salıp jiberedi. Qan ağadı. Xalil, Qasım usta yaladı. Ğaynış bürisip otırıp qaladı.)

Sälim— (Jetip kep Züwranı körip.) **I.2/831** Züwra, mınağan jettiñ be? **I.2/832** Oñbayın degen ekesiñ. **I.2/833** Kisi emes ekesiñ ğoy. **I.2/834** İşken, mas. **I.2/835** Kompaniyasın qara. **I.2/836** Osınday ma ediñ? (Janjaqtan Äsiya, Apa, Jazekeñ, Äli, Katya şığadı).

18- Körinis

Züwra— (Şıqqandarğa qaramay, Sälimge.) **I.2/837** Jetti, boldı. **I.2/838** Mağan ustaz qajet emes. **I.2/839** Doğar. **I.2/840** Men uyattımın ğoy. **I.2/841** Men mazaq bolğan adamın ğoy. **I.2/842** Bolsın. **I.2/843** Biraq sen ündeme! **I.2/844** Özimmen öziñ bol.

Raya— **I.2/845** Züwratay, kinalamaşı öziñdi, uğısayıqşı!

Züwra— (Söyletpey.) **I.2/846** Men eşkimniñ janı aşuwın da kerek etpeymın, bildiñder me? (Rayağa.) **I.2/847** Men üşin küyinbey-aq qoy, bildiñ be! **I.2/848** Men özimdi özim emdermin. **I.2/849** Ketem senderden. **I.2/850** Kettim, bul jerden.(Jöneledi. Äli, Sälim artınan ketedi.)

Äli— **I.2/851** Özimdi özim emdermin? **I.2/852** Oy tüsiretin söz-aw! (Ketedi.)

19-Körinis

Äsiya— (Rayağa.) **I.2/853** Bu ne bolğan? **I.2/854** Kim renjitti bulardı?

Raya— **I.2/855** Surama sebebin.

Äsiya— **I.2/856** Nege suramayın, senbisiñ?

Raya— **I.2/857** Men sebein ayta almaymın. **I.2/858** Biraq Züwra üşin men qıynalamın. **I.2/859** Al jarasın jaza almaymın. **I.2/860** Özi, öziniñ balalıq şalalıǵı jazalı. **I.2/861** Bul meniñ küşimnen tısqarı närse!

Äsiya— **I.2/862** Ne aytasıñ sen öziñ? **I.2/863** Bu ne masqara, Raya? **I.2/864** Mına jurttıñ sen tuwralı ne söyley bastağanın esittiñ be öziñ? **I.2/865** Sen öziñe jaman at keltireyin dediñ be? **I.2/866** Öziñ ğana emes, bilesiñ be? **I.2/867** Oylaymısıñ? **I.2/868** Seniñ äkeñ, meniñ aǵam kim edi? **I.2/869** Umıttıñ ba? **I.2/870** Sonıñ atına tañba salayın dediñ be? **I.2/871** Ol Qazaqtıñ eñ sanalı jumıssısı, eñ erte oyanğan revolyursiyoneri edi. **I.2/872** Biz neni ardaqtawşı ek? **I.2/873** Sağan ne boldı? **I.2/874** Kıynama meni! **I.2/875** Züwranı renjitken siyaqtısıñdar. **I.2/876** Sen kinäli siyaqtısıñ soğan, ayt qazir!

Raya— (Qattı tolqınıp.) **I.2/877** Boldıñ ba? İyä, mümkün, men de kinäli şıǵarmın.

Äsiya— **I.2/878** Ne deysiň?

Raya— **I.2/879** Biraq tınıştal, tilewin bersin, bölünbe! **I.2/880** Sen aralasp!

Jazekeň— **I.2/881** Aralasp, a men birdi-birge qosıp bılıqtırayın de.

Raya— **I.2/882** Ne deysiň, ne deysiňder?

Xalil— **I.2/883** Sol, ayttı, qaytesiň. Jettiň, äni. **I.2/884** Seniň mineziň jurttiň bärine jetti. **I.2/885** Dertti qıldıň mına jurttiň bärin.

Raya— **I.2/886** Janım-aw, sender de ayttıñdar ma osındı? **I.2/887** Ne bop edi senderge? **I.2/888** Şımıň ba, Xalil-aw!

Ğayniş— (Atıp turıp, qolınıň qanı öneboyın basıp.) **I.2/889** Osı baqtıň işinde senen surqiya kisi ozdı ma? **I.2/890** Buzıldıñ, büldirdiñ, päleniň bəri sende, sende.

Raya— **I.2/891** Jalğan, jala, jala bul. **I.2/892** Qayıp alıñdar qazir. **I.11./893** Äytpese... **I.2/894** Qaytem, ne deymın?

Däwkeň— **I.2/895** Şırağım qızım, qolıñmen istegendi moynıñmen köteresiň. **I.2/896** Senen basqa kinäli joq tipti. **I.2/897** Züwranı küydirgen de, buzğan da osı jerden quwğan da sensiň!

Jazekeň— **I.2/898** Buzğan, quwğan, ne deydi, janım-aw!

Raya— **I.2/899** A, solay ma? **I.2/900** Osılay ma edi? **I.2/901** Jabılıñdar ma? **I.2/902** Olay bolsa estiñder, biliñder meni! **I.2/903** Men küyewdi özim tañdap tiyem. **I.2/904** Sender telip tiygizbeysiñder.

Ğayniş— **I.2/905** Ärine, ärine, tañdaysıñ da qutirasıñ! **I.2/906** Erkiñmen şalqıysıñ?

Däwkeň— **I.2/907** Erki emey, Mäskewde turğızatın küyewdi birew tañdaydı.

Katya— **I.2/908** Doğarıñdar, jetti endi.

Jazekeň— **I.2/909** Avtomobilge mingizetin küyewdi birew tañdaydı.

Raya— (Bulqınıp ortağa şığıp, tasqa basıp.) **I.2/910** Men onday moralniy urod emespin, aqmaq emespin. **I.2/911** Men erkimmen süyemin. **I.2/912** Süydim. **I.2/913**

Sol süygenimniň jarımın. **I.2/914** Jamılışdan, telüwşiden, neşe türli poşlostan taza küyde qosilamın. **I.2/915** Ol meniň maxabbatımnıň pravosı. **I.2/916** Ne degen jaza! **I.2/917** Ne degen sumdıq!

Xalil— **I.2/918** A, solay ma? **I.2/919** Endeşe sumdıq ol emes, esti, mine, barıp tuğran sum sensiň!

Raya— **I.2/920** Ne deysiň? (Äli, Sälim şığadı.) **I.2/921** Mağan biriň emes bärin jabılıp, utılap quwıp ezgilep, talap jürüp tiygizbeksiňder göy, Alige! **I.2/922** Özi jalınıp tiyetin bolsın deysiňder göy.

Xalil— **I.2/923** Äli seni almaydı.

Däwkeň— **I.2/924** Sendeydi Älige alğızatın kisi joq.

Jazekeň— **I.2/925** Jalınsañ da tiye almassıň...

Raya— **I.2/926** Sender meni sonımen muqatpaqsıñdar da, mayıstırmaq şığarsıñdar! **I.2/927** Joq, şıraqtar, men sınsam sınarmın, biraq mayıspaspın. **I.2/928** Äli, osı seniň esiň şığıp ketken be nemene? **I.2/929** Sen qaşanğı talata bermeksiñ mınalariña meni? **I.2/930** Tüzeteriň, toqtariň bar ma, joq pa, mınalardı?

Äli— **I.2/931** Kim buzsa sonıñ özi tüzesin. **I.2/932** Men ädeyi til qatpaymın.

Raya— **I.2/933** Olay bolsa bunday sın, onday jaqındıq sadağam! **I.2/934** Sadağam, al!

Sälim— **I.2/935** Raya, Raeçka? **I.2/936** Bular ne tileydi senen, nege jabıladı, janımaw, osınşa?

Äli— (Izamen ilgeri basıp.) **I.2/937** Sen qorğanı, panası bolatın şığarsıñ endeşe!

Sälim— **I.2/938** İyä, sen qorğawğa jaramasañ men qorğaymın...

Äli— **I.2/939** Tart ayağıñdı. **I.2/940** Jetti, qozdırma endi qanımdı...

Sälim— **I.2/941** Sen ne deysiň, kimge aqırasıñ? **I.2/942** Tartpağanda qaytpeksiň?

Xalil— (Tepsinip şığıp.) **I.2/943** Tartpağanda jerge qağıp jiberemin... **I.2/944** Ün qatşı kani... (Jupar şığadı, asığıp keledi.)

Raya— (Umtılıp.) **I.2/945** Jupar, mınaday sumdıq körgeniñ bar ma? **I.2/946** Körseñşi mınanı...

Jupar— (Qattı.) **I.2/947** O ne, äy, joldastar? **I.2/948** Bu ne? **I.2/949** Ne boldı? (Ün joq.) **I.2/950** Ne bolsa da onı keyin teksereyik. **I.2/951** Qazir öte tıǵız bir-eki jumıs bop qaldı. **I.2/952** Sälim, Äli! Ekewiñe Samat aǵam maşına jiberipti. **I.2/953** Jartı saǵatta Sownarkom zasedaniyesi bastaladı. **I.2/954** Birinşi mäsele bizdiñ bayandama depti, bolıñdar. (Sälim, Äli sızdanıp barıp tüzelisip jürüwge aynaldı. Jupar Rayaǵa.) **I.2/955** Käne, bu ne? (Buzıp äkete beredi.)

I.3. ÜŞINŞI AQT

Besinşi Suret

I.3/1 Bayaǵı qara aǵaş. **I.3/2** Ol qazir saxnaniä tap ortasın alıp, butaqtarı üydey bolıp qarawıta salbırıp turadı. **I.3/3** Köp butaǵı japıraqsız, jalanaş. **I.3/4** Mañayda jas almalar. **I.3/5** Raya men Äsiya şıǵadı.

1-Körinis

Raya— **I.3/6** Joq, ayt, bärin ayt, irikpe, renjiymin.

Äsiya— **I.3/7** Endeşe, Raya, ol emes. **I.3/8** Meniñ saǵan aytpadım-aw degenim öz ömirimniñ bir xalı edi. **I.3/9** Sonı tuñda da oyǵa sal, meniñ küyewge tiygen ömirimniñ bası birtürli bir topas küyde batsaldı. **I.3/10** Samatpen qosılǵan soñ biz sonıñ eline bardıq. **I.3/11** Qazaq işindegi öte bir şiyki, nadan el eken. **I.3/12** Men özim qırda burın köp bolıp ta körgen joq edim. **I.3/13** Samattıñ jaqın tuwǵanı joq, aǵayındarı ğana bar. **I.3/14** Sonda tüstik. **I.3/15** Kiyimim Orıssa emes, biraq qalaşa edi. **I.3/16** Söz qıla ma dep közderine öreksel bolatın kiyim kiymep em. **I.3/17** Sonda da amandasuwǵa el jıylǵanda bir tentek otırıp maǵan qarap. **I.3/18** “Mınanı qulaǵın kesip quntıyıp, murın kesip şuntıyıp nesine äkeldiñ?” dedi. **I.3/19** Atındarı meni däl jansız zattay jaǵalay ustap, siypap qarap, äwre etti. **I.3/20** Keybir kempirler özime ün qatpastan otırıp beşmetim men köylegimniñ etegin de qayııp qaraydı. **I.3/21** Men qısılıp Samatqa qarayım. **I.3/22** Ol Qiynalıp otır. **I.3/23** Älgi şal sözine ne derin bilmey

bulıǵadı. **I.3/24** Biraq birdeñe dese, sözder taǵı asıp ketetin. **I.3/25** Meni ayaydı da qorǵanadı. **I.3/26** Biraq şal jañaǵısımın toqtaǵan joq. **I.3/27** “Bul özi arzan ba eken? **I.3/28** Joq älde tegin be? **I.3/29** Onda osındaydıñ birin maǵan da äkep berşi!” deydi. **I.3/30** Barlıq üydiñ işi lapıra küldi. **I.3/31** Süytip alıp şal maǵan taǵı bir tönip qaradı da: “Joq, qoyaq qoy, mundayıñnıñ maǵan tegin bolsa da keregi joq” dep bitirdi.

Raya— **I.3/32** Sen nege ündemeysiñ? **I.3/33** Samat aǵam şe? **I.3/34** Netken qorsıñdar, tipti.

Äsiya— **I.3/35** Sol künniñ birde-bir sözün äli küñge umıtqam joq. **I.3/36** Biraq qayteyin? **I.3/37** Ömirден күткенім не еді? **I.3/38** Alǵaşqı küni körgenim ne bop şıqtı. **I.3/39** Poşlostıñ sondaym tatsañ ne dep ediñ, sen qayter ediñ?

Raya— **I.3/40** Ol seniñ zamanıñ emes, ana şaldıñ zamanı edi. **I.3/41** Poşlost onda zañ edi.

Äsiya— **I.3/42** Sonı biz elemep ek, endi äldeqanday qaldıǵın sen eleymisiñ?

Raya— **I.3/43** Joq, endigi zaman meniñ zamanım, öz zamanım. **I.3/44** Men soglaşateltvoǵa bermeymin, könbeymin. (Ketedi.)

2- Körinis

Däwkeñ— **I.3/45** Way, arısım, tap osı jer meniñ kegim. **I.3/46** Bügingi küñge barım. **I.3/47** Endi bastawın bastaǵan soñ, qalǵanına da järdem et.

Körpebay— **I.3/48** E, öziñiz şe? **I.3/49** Endiginiñ orayı öziñizdiki emes pe?

Däwkeñ— **I.3/50** Joq, endi nesi bolsa da sen arqılı bolsın, kegim dedim ğoy!

Körpebay— **I.3/51** Bäse, osı köşeli kisi, ülkendi aytsañşı. **I.3/52** Anaw jastardiki ne, ırıñ-jırıñ.

Däwkeñ— **I.3/53** Öy, täyir, tabandap urıp, tap jıǵatın käre şögel özimizdi aytsañşı.

Körpebay— **I.3/54** Al, maqul. (Däwkeñ ketedi. Körpebay boylap qaraydı. Jazakeñ keledi.)

3- Körinis

Körpebay— (Erip keke jatıp.) **I.3/55** Teñ teñimen, tezek qabımen degeni ğoy.

Jazekeñ— **I.3/56** Söziñiñ maydasın-ay öziniñ.

Körpebay— **I.3/57** Bāse, ket āri emes şıĝar dep edim-aw, Dāwkeñ.

Jazekeñ— **I.3/58** Qurıp qalĝır, bārin öz işiñ bilip tur ğoy endi. **I.3/59** Jalĝız-aq taqatım ketip tuĝranın qaraşı!

Körpebay— **I.3/60** Ündeme, bārinen öziñ jüyriksiñ.

Jazekeñ— **I.3/61** Bātir-aw, ālgi jastar şe? **I.3/62** Olardı söz qıp jürip päleniñ bası özimiz bolamız ba? **I.3/63** Körpebay-aw, onı qaytesiñ.

Körpebay— **I.3/64** Öy, tāñir, jastiñ qolınan is kelüwşi me edi? **I.3/65** Tipti şañına ilesüwge jarar ma eken Dāwkeñ ekewiniñ!

Jazekeñ— **I.3/66** E, joldı nege bereyik de süytip. (Dāwkeñ şıĝadı. Körpebay ketedi.)

4-Körinis

Dāwkeñ— **I.3/67** Jazeke, elden asqan, aqtı-bozdı qalawlım öziñsiñ.

Jazekeñ— **I.3/68** Jalĝız-aq endi, Dāwketay, el qulaĝı elüw ğoy!

Dāwkeñ— **I.3/69** Jastar ma? **I.3/70** Täyir, oyĝa alma! **I.3/71** Qayta öz aralarına taĝı bir şala tastayıq degeli turmın.

Jazekeñ— **I.3/72** Pışaqqa tüsip, Rayası qırdıq pışaq töbeles şıpara jazdap ketip, aytqanıñday-aq bit-şıt bolmadı ma?

Dāwkeñ— **I.3/73** Ol epti istelip edi. **I.3/74** Endi bir süzisetin kez kelip qızıl keñirdek bolıp-aq qalıp edi. **I.3/75** Āne bir Jupar kep buzıp ketti. **I.3/76** Sonımen Sālim āli ũlken jaza kōrgen joq. **I.3/77** Endi qalĝandarınıñ bārin de osı küyinde şırmap jañadan bılıqtırıp, uyqı-tuyqı qılatın taĝı bir päle kerek.

Jazekeñ— (Kūlip.) **I.3/78** Sonda özimiz de elewsiz qalamız, ā?

Däwkeñ— **I.3/79** E, söz bar ma? **I.3/80** Äy, kädür biletin käre asılım-ay, kömeydegini boljaysıñ-aw, tipti köñil awlardı körmey zarığıp em. **I.3/81** Eskiniñ asıl közi, jariqtıgım.

Jazekeñ— **I.3/82** Say-süyegimdi bosattıñ-aw, Däwketay. Kädürindi men de bileyin endi, janım. (Ekewi quşaқтаanda külki estiledi, barğan sayın üdey bergen mol külki.) **I.3/83** Oybay sıgır, bunısı kim edi?

Däwkeñ— (Buringışa aymalay berip.) **I.3/84** E, ana jaқтаğı qağınğandar gıoy, alañ bolma! (Külki üdey beredi.)

Jazekeñ— **I.3/85** Jerde me, kökte me özi? (Külki.)

Däwkeñ— **I.3/86** Jın ba, saytan ba?

I.3/87 Sol kezde bulardıñ töbe jağınan qara ağaştıñ basınan tömen qaray sawıldap jastar quyıladı. **I.3/88** Äli, Qasım, Katya, Sälim, Jupar, Xalil, Ğaynış, keyin Körpebay da şığadı.

5-Körinis

Qasım— **I.3/89** Jä! Astap Bender aytqandar endigi paradtıñ komandiri menmin. **I.3/90** Al jasasın bul baқтаğı birinşi quşaq, birinşi süyis! **I.3/91** Buldır emes birinşi sorttı, şın jaqındıq jasasın. (Külki.) **I.3/92** Mine, mine sınşı, ülken дәstürli, jol joralı ağa, jeñgeler! **I.3/93** Teñelip köriñder kәni.

Jazekeñ— (Sasqalaqtap.) **I.3/94** Sıgır-ay, ne betimdi aytayın endi!

Däwkeñ— **I.3/95** Öy, sum bala. **I.3/96** Ata-eneñniñ jörelgisi. **I.3/97** Ay kördik, aman kördik dep betti siypap jüre beriñder, tügi. **I.3/98** Bol endi, ey, qızdar!

Jupar— **I.3/99** Joq endi, jürikter, qur gına körip jüre bermespiz.

Ğaynış— **I.3/100** Bäse, qur gına körip jüre bermespiz.

Jazekeñ— **I.3/101** Mina jädigöyler qanday edi? **I.3/102** Däwke-ay, qoy dese qoymaysıñ, qoyşı äri! **I.3/103** Mınalardıñ tüyin tüyip, äldeneni oylap tuğranın körseñşi.

Katya— **I.3/104** Äyta beriñiz. **I.3/105** Joq, bunda endi tüyin tüyilmeydi. **I.3/106** Qayta köp tüyinniñ şeşiletin jeri bolar. **I.3/107** Ömir tolqını jağanı urıp endi qayta seripti. **I.3/108** Lay suwdiñ tübindegi aqpa, salındınıñ bari endi aşıladı.

Qasım— **I.3/109** Özewrep, özgege jabam degen tondarıñ öz iyıqtarıña qondı ma? **I.3/110** Körpebay, endi ne aytasıñ?

Körpebay— (Sıyrıqtısın qağıp ändetip).

I.3/111 Bul дәwren jañaniki, a ne tvoy!

Päleñmen köpten awlaq sen ne svoy!

Sum tonın sümelektiñ iyıǵına,

Jap-taǵı, kel, Körpebay, goni metloy!

(Duw küledi.) **I.3/112** Bul Qasım ekewmizdiñ qoapamız, özimiz şıǵardıq.

Ǵaynış— **I.3/113** Şın ba? **I.3/114** Yapıray, bul qalay bop şıqtı?

Xalil— **I.3/115** Köziñ aşılgır, mınalar qanday emşi edi, bätir-aw!

Körpebay— **I.3/116** Äy-göy, ägä-göy, ägäy, ägägöy-aw! (Külki.)

Däwkeñ— **I.3/117** Qoy, bu ne spektakl? **I.3/118** Sender tük bilmeysiñ. **I.3/119** Tük körgen joqsıñdar.

Sälim— **I.3/120** İyä, biz aldanuwǵa ğana barmız, körgemiz joq deñder!

Xalil— **I.3/121** Ärine, biz tük körmedik.

Jupar— **I.3/122** Neni köreyik. (Samat Rayanı qoltıqtap, ertip keledi.)

Dawıstar— **I.3/123** Samat aǵam da kepti-aw. **I.3/124** Öy, Samat aǵam, qara! Samat aǵa.

6-Körinis

Samat— **I.3/125** Bu ne? Ne şuw?

Äli— **I.3/126** Bärinen burın bul arada mına baq dertiniñ tüyini şeşildi. **I.3/127** Bizdiñ bağıımız qutqarıladı päleden. **I.3/128** Jaw quttardıñ uyasın taptıq, minekey! (Bağanadan özi ustay tüsken, köp aynaldırğan närsesin körsetedi.)

Äli— **I.3/129** Bizdin baqtıñ ziyankes qurtı mına kəri qara ağaştıñ qabıgınıñ astında eken. (Däwkeñ, Jazekeñ sol ağaşqa tañılğanday qatıp turadı. Jurt solarğa nusqan söyleydi. Olar barlıq sözderdi öz bastarına tiygen tayaqşa sezinedi.) **I.3/130** Ziyandı uya mına kəri qara ağaş bop şıqtı. **I.3/131** Jaña basına şıqqanda sonı taptıq.

Raya— **I.3/132** Endeşe qulatuw kerek bul kəri ağaştı. **I.3/133** Bul künde ol şirik eski indetti jaqtawşı ağaş bolğan. **I.3/134** Kem qoyğanda, jas dünyeye ziyandı äserin taratatın balast. **I.3/135** Mine, bunıñ ükimi osı. **I.3/136** Jaña baq, dünyemizge zalaldı kesirin juqtıratın eskilik qaldıgın alastaymız, ayamañdar.

Samat— **I.3/137** Endeşe, jıgıñdar, bilinbey, elenbey kelgen ziyankestiñ biri eken, joyıñdar.

Dawıstar— **I.3/138** Jıq, qulat.

— **I.3/139** Alastayıq!

— **I.3/140** Bitsin, öşsin!

Jupar— **I.3/141** Al endeşe osı kəri qara ağaştıñ ini-tuwğandarı, salttağı, ömirdegi qara ağaştar mına tuğran kisiler!

Samat— **I.3/142** Ne deydi? **I.3/143** Ras pa?

Jastar— **I.3/144** Ras, aşılip otır, abroyı ayranday tögilip tuğranı!

Samat— (Däwkeñderge.) **I.3/145** Solay ma edi? **I.3/146** Endeşe jöneliñder, joğalt közderiñdi. **I.3/147** Budan bılay bir-birimizge joqpız. **I.3/148** Endi qaytıp qaramızdı körmeysiñder. (Analar qozğala bergende.) **I.3/149** Bul bul ğana emes. **I.3/150** Sazayıñdı özge jolmen de tartqızamın!

Qasım— **I.3/151** Öşsin tozğan salttıñ ker ketken muraları! (Jastar Samattı qorşağan, köñildi.)

Körpebay— **I.3/152** Bäse, aytam ğoy qoñırsıydı dep.

Raya— (Oqşawıraq, Älige.) **I.3/153** Sen jol tawıp, örge basıp jazıldıñ-aw!

Äli— **I.3/154** Bunı tanuwıña raqmet.

Raya— **I.3/155** Eñ bolmasa seniñ jaqsılığındı aytıp, maqtaw kerek qoy! (Sälim jaqındaydı. Äli kete beredi.)

Qasım— **I.3/156** İyä, Züwradan ayruluwımız jaman boldı.

Samat— (Estip.) **I.3/157** A, Züwra deymisiñder? **I.3/158** Endeşe, balalar, bugün bir Qazaq qızı paraşyutpen zor biyikten zatyajnoy prijoq jasap aman tüsıpti. **I.3/159** Sonıñ atı Züwra deydi.

Dawıstar— **I.3/160** Züwra! Qay Züwra eken? **I.3/161** Bizdiñ Züwra ma, basqa ma?

Samat— **I.3/162** E, nemene, Züwra jarawşı ma edi ondayğa, jaramawşı ma edi? **I.3/163** Biluwşimediñder joldastarıñdı? **I.3/164** Kim ğoy deysiñder?

Äli— **I.3/165** Meniñ oyımşa sol bizdiñ Züwra!

Ğaynış— **I.3/166** Ol basqa, ol bolsa bul bir tamaşa erdiñ jolımen emdegen eken!

Katya— **I.3/167** Bul dawsız bizdiñ Züwra. **I.3/168** Şın jigit. (Ğaynış, Xalilge.) **I.3/169** Minekey... basqa ornağan bolımsız, las nastroyenniye ni osılay laqturuw kerek. (Samatqa.) **I.3/170** Dyadya, şın bizdiñ Züwra ğoy? **I.3/171** Aytıñızşı, şın sol emes pe?

Samat— (Külip.) **I.3/172** İyä, şın bizdiñ Züwra. (Ğaynış, Xalilderge qarap.) **I.3/173** Äldekimge qol jawlıq bop bıqsıp bülingenşe osındaydı oylasañdar etti, tüge!

Jupar— **I.3/174** Bul ekewiniñ jäyi bizde bugün keşke tekseriledi. **I.3/175** Kün tärtibinde tur. **I.3/176** Sondıqtan aytıs aşılmasa eken, pokraynemer!

Samat— **I.3/177** Aerodromğa men özim de barıp em. **I.3/178** Körip turdım, Züwra birtürli erlikpen äsem öner jasap tüsti. **I.3/179** Paraşyutin jerge 200-aq metr qalğanda bir-aq aştı. **I.3/180** Esi şıǵıp aşa almay qaladı-aw, öledi-aw, öledi-aw dep zärem ketip edi. **I.3/181** Bir türli berik te, er de eken. **I.3/182** Tamaşa quwandım. **I.3/183** Öziñe maşına jiberdim, qazir keledi.

Sälim— **I.3/185** Züwratay? **I.3/186** Qayda eken endi kelmey!

Äli— **I.3/187** Züwra, qanday ardaqtı, asıl ediñ?

Qasım— (Alısqa qarap turıp.) **I.3/188** Öy, Äne maşına keledi.

Dawıstar— (Jelikti, quwanıştı ayğaylar.) **I.3/189** Öy, anaw Züwra ğoy!

— **I.3/190** Züwra keledi. **I.3/191** Züwra qayttı.

— **I.3/192** Jügiriñder, maşınadan güsirmey tosayıq!

— **I.3/193** Züwra, wur-ra!

— **I.3/194** Wur-ra, Zuw-r-a!

I.3/195 Tegis quwana şuwlap, qol şapalaqtap, jügiredi.

Şımıldıq.

Altınşı Suret

I.3/196 Terrasa men baq. **I.3/197** Kün şuwaq. **I.3/198** Saxnaniñ eki jağında qıp-qızıl bop güldengen persik, şaptalı, mañayındağı alma ağaştarında tolqısıp kerpap tuğran aq gülder. **I.3/199** Jastar burınğışa jumıs üstinde.

1-Körinis

Katya— **I.3/200** Qazaqstan jasınıñ işinde birinşi nop, Züwra zor biyikten zatıajnoy prijoq jasap otır. **I.3/201** Qalay qanat qağadı! **I.3/202** Bäreni de qağ qasıñdağı, däl öziñdey, öz bawırlarıñnıñ serpini. **I.3/203** Qanday qızuw, qanday äserli, tätti bizdiñ kunder! **I.3/204** Ex, men süyemin, süyemin!

Qasım— **I.3/205** Ras pa, Katenka, şın ayttıñ ba?

Katya— **I.3/206** Bar ünimmen dawıstap, şırqap turıp aytam, süyemin!

Qasım— **I.3/207** Aytşı bäse, ayqaylap aytşı, kimdi... süyesiñ?

Katya— **I.3/208** Ömirdi süyemin.

Qasım— **I.3/209** Oybay, täñir-ay, alaw urıp jürip, meni süyip qaldı ma eken dep dämetyip qalsam, anaw ma edi?

Jupar— **I.3/210** E, quramay qaptıñ ba?

Körpebay— **I.3/211** Täñir esirkesin, şırağım!

Katya— **I.3/212** Ömirdi süyemin. **I.3/213** Kökke, biyikke qayratım, qıyalımdı tartatın kristalday taza ömir biyigin süyemin. **I.3/214** Qayda jür, qayda ketti älgı Züwra!

(Jügire jöneledi.)

Qasım— **I.3/215** E, bäse, ne qılıp oñay bola qoysın-aq, Körpeke, oyda joqtan, dämetypesten dämetyken meni aytsañşı.

Körpebay— **I.3/216** Aytam-aw, ne qılğan baptan quyırıq deseñşı.

Jupar— **I.3/217** Jaqsı aytıñ, Körpeke!

Körpebay— (Juparğa.) **I.3/218** Jaqsı degeniñ ras pa osı?

Jupar— **I.3/219** Ras.

Körpebay— (Juparğa.) **I.3/220** Endeşe, däydirim, älgı lekbezdi bitirdi dep qağaz berşi osı! (Ötip ketisedi. Raya, Äli, Sälim, Züwra jumısta).

2-Körinis

Raya— (Züwrağa.) **I.3/221** Al, Züwra, endigi bir kömeski tüyin osı bizdiñ aramızda. **I.3/222** Sonıñ şeşiletin wağı jetti. **I.3/223** Käni, bärimiz Birge otırıp aşısayıqşı. **I.3/224** Ne sözdıñ?

Züwra— **I.3/225** Men mine köñildimin de sawmın, Raya. **I.3/226** Aeroplannıñ qanatına basıp endi sekirgeli tuğranda senderdi eske alıp, bir türli süyip te, sağıñıp ta kettim. **I.3/227** Bir ğana sekund, biraq sonıñ işinde barlıq sözimim men oylarım astı-üstine kelip özgerdi. **I.3/228** Barlıq anaw-mınawdı, usaq-reniştı, barlığım da keşip, senderge, özimizge tipti janım aşıp ketti. **I.3/229** Qaytadan aman jetüwge, bärıñdi kep, quşaqtap süyuge asiqtım.

Raya— **I.3/230** A, men sonıñ köbine ayıptı siyaqtı edim-aw.

Züwra— **I.3/231** Joq, Raya, qayta men barlıq qattı sözderim üşin senen keşirim tileymin.

Raya— **I.3/232** Joq, ol qajet emes, Züwra? **I.3/233** Endi burıñıdan bizdiñ jäylar qattı özgeredi.

Züwra— (Qıynalıñqırap.) **I.3/234** Raya, qaydan bildiñ? **I.3/235** Men onı da bälki (toqtap), jañağı aytqan köñil xalımda, bälki onı da sağan erkimmen qıyarmın... **I.3/236** Biraq bul jäydi söylesüw, mağan bir türli awır.

Raya— **I.3/237** Joq, batır bol, qorğanba! **I.3/238** Şınnan jasqanbayıq.

Züwra— **I.3/239** Endeşe qalğanın öziñ söyleşi, barlıq jäy sağan mälim ğoy.

Raya— **I.3/240** Olay bolsa, Sälim ekewiñe qısqa ğana bir suraq. **I.3/241** Ekewiñniñ arañda jürekpen tabısqañ wäde, baylaw bar ma edi? (Tım-tırıs.) **I.3/242** Şımı kerek qoy. **I.3/243** Aytıñdarşı, Sälim, Züwra!

Sälim— **I.3/244** Züwratay, nege irkilesiñ? **I.3/245** Bar edi.

Züwra— **I.3/246** Ras edi.

Raya— **I.3/247** Endeşe tağı bir şındıq, Sälim, ol sen ekewimizdiñ aramız. **I.3/248** Men talay oqtalıp kelip, ayaqtata almay jür edim. **I.3/249** Bilesiñder me? **I.3/250** Sälim, men seni süygen kisi emes edim. **I.3/251** Jalğız ğana taza, saw sezimmen, kädirlap kütken joldasıñ, dosıñ edim. **I.3/252** Şındı aytşı, seniñ işiñde osıdan özge küy boldı ma?

Sälim— **I.3/253** Odan artıq ne boladı? **I.3/254** Nege boladı, Raeçka? **I.3/255** Özgeni tipti oyğa ağlan kisi bar ma äweli?

Raya— **I.3/256** Endeşe men rızamın! **I.3/257** Ekewiñ de äri dosım, äri bawırımıñ. **I.3/258** Birlikterñ qayırlı bolsın.

Züwra— **I.3/259** Ne deysiñder? **I.3/260** Sälim, Sälimtay, Raya? **I.3/261** Endeşe mağan keşiñder. **I.3/262** Men ayıptı ekem.

Sälim— (Quşaqtap.) **I.3/263** Päle, Züwratay, qızıq ekensiñ.

Raya— **I.3/264** Al, Äli, osı endi ekewmizdiñ aramızdı da anıқтаған жоқ па? **I.3/265**
Sen qalaysıñ? **I.3/266** Qalaysıñ?

Äli— **I.3/267** Men köp qobaljıp, köp toqısam da sol öziñ qoyıp ketken jeriñnen köp
uzağan жоқ em, Raya. **I.3/268** Jalğız-aq qıynağanı jurt közine oğaş körinip, ärkimniñ
awzına söz salğanı edi.

Raya— **I.3/269** Men bizdi qosatın ata-ene, poşlost bolmasın dedim. **I.3/270** Birinşi,
Sälim orınsız sezikke tüsti, bizdiñ ortamızğa kelmey jatıp renjirlik sözder esitti. **I.3/271**
Bumıñ basına degen joldastığım, taza dostığım үшін bir aşuwlandım. **I.3/272** Ekinşi,
öz basımniñ namısına tiygen türtki, soqqı da az bolmadı. **I.3/273** Sodan keyin
qıñırlıqqa bastım. **I.3/274** Jıyını: Köñilde qayaw, qabaqta reniş tuğranda jaña
ömirimizdiñ esigin aşuwğa asıqpayıq dedim. **I.3/275** Al endi mine, künin öziñ belgile,
erik sende.

Züwra **I.3/276** Raqat, tamaşa, qanday taza. **I.3/277** Qayırılı, qayırılı bolsın.
I.3/278 Baqıttı bolsıñdar, dosttar,

Sälim bawırlar.

(Samat, Äsiya, Apa barlıq jastardı erte keledi.)

3-Körinis

Samat— **I.3/279** Jä, balalar, sender tamaşanı bildiñder me?

Dawıstar— (Samattı jastar aynala qorşap aғlan.) **I.3/280** O ne? **I.3/281** Nemene,
Samat aға! **I.3/282** Qanday tamaşa, Samat aға-aw?

Samat— **I.3/283** Keşe keşki мәјilisinde Sovnarkom Qazaqstanda alama-jemis
baqtarın molaytıp, örkendetüwdiñ zor planın qabıldadı. **I.3/284** 1950 jılğa deyin
sozilatın 1 jıldıq jospar boyınша бүtkil Qazaqstan dalalarına eki жүз miñ rektar almalı
baqtar ornaytın boldı.

Sälim— **I.3/285** Way, tamaşa! Jaraydı.

Raya **I.3/286** Jaqsı! İsteymiz, orındawşı bizbiz!

Äli

Samat— **I.3/287** Minekey, mına bugün Almatıda (aynalada güldep tuğran baqtı körsetip) mınaday bop gül atıp, nur jaynap tuğran baqtar endi aydan ay, jıldan jıl ötken sayın otanımızdıñ sotsiyaldı bağı bolıp Qazaqstan qartasınıñ betine jemisi men sayasın jayai jaya bermek! Bügingi eñbek tabısı mınaw, keleşek kün şuwaqtı, qızıqtı örisiñniñ dañğıl jolı anaw. **I.3/288** Qısqası, quttı bolsın, joldastar.

Raya— (Joldastarina.) **I.3/289** Qısqası, orındaymız ğoy, joldastar, ä?

Jastar— **I.3/290** Quttı, quttı bolsın. **I.3/291** Orındaymız, örleymiz.

Raya— **I.3/292** Al, Sälim, endi seniñ qıyalıñdağı Künşığıs suluwın Jem, Sağız, Esil, Nura bağınan köretin bolamız.

Körpebay— **I.3/293** Qarağım-aw, söydegenderiñ kim edi osı?

Raya— **I.3/294** Ol sliva jemistiñ bir sortı emes pe?

Körpebay— **I.3/295** Oyboy, qanğığan basım-ay, älgi Däwkeñdermen birge däl osı bir sözdi men de bir sumdıq körip jürmedim be?

Sälim— **I.3/296** Al, Samat ağa, endi siz tıñdañız, biz aytayıq. **I.3/297** Tağı bir tamaşa bar, onı siz bilmeysiz?

Samat— **I.3/298** İyä, o ne?

Sälim— **I.3/299** Bul jaydağı sözdi Äli, Rayağa berdik.

Äli— (Rayanı qoltıqtap alıp.) **I.3/300** Al, endi Samat ağa, Äsiya, mine, endi şın toydı endi suraymız, ber toydı.

Sälim **I.3/301** Toy, toy boldırıñızdar, beriñizder endi toydı.

Züwra

Jastar— (Şuwlap.) **I.3/302** Şın ba? **I.3/303** Ras pa? **I.3/304** Way, durıs, way, raqat. **I.3/305** Wa, Samat ağa, ber, ber endi toydı.

Äsiya— **I.3/306** Şın aytasıñdar ma? **I.3/307** Tağı aldamaymısıñdar?

Sälim (Bastaydı, basqa jastar qostap.) **I.3/308** Şın, ras, aldaw joq, ras! Ras!
Äli

Apa— (Raya men Älidi qabat quşaqtap.) **I.3/309** Qalqalarım, men bir jaman tilge erem dep ekewiñniñ şın jäyiñdi uqpappın. **I.3/310** Adasıppın. “Elüw jılda el jaña, qırıq jıl qazan” dep edi. **I.3/311** Jañanıñ özgeşe, basqaşa jaqsılığın kâri közim tosañsıp tanımaıttı. **I.3/312** Ekewiñ de baqıttı da ataqtı bolıñdar. (Betterinen süyedi.)

Samat— **I.3/313** Bul ana ğoy, mına sözın taqılamay-aq qabıl alasıñdar, solay emes pe?

Jastar— **I.3/314** Durıs, maqul, jaqsı, jaqsı ayttı.

Samat— **I.3/315** Al, biraq ol sense sene bersin, men özim senbeyim äli, sengem joq.

Qasım— **I.3/316** Wot, diwana, endi ne deyinik.

Sälim **I.3/317** Bârimiz kepil, kepil bolayıq seniniz!
Züwra

Samat— **I.3/318** A? Osılarıñ şın ğoy, endeşe sınıma şıdañdar. **I.3/319** Şıdaymısıñdar?

Äli— **I.3/320** Şıdadıq.

Jastar— **I.3/321** Şıdaymız, sendiremiz.

Samat— **I.3/322** Olay bolsa şındarıñdı ünderiñnen tanıyın, änewgi üzilgen änderiñdi aytşı tegis, bâriñ!

Jastar— (Tegis ädemi, äsem xormen):

I.3/323 Quwanıştı qızıqtay da biletin,

Teñ dostardıñ qızıq,

Taza niyetin.

Qurmetpenen, şınımenen qadirlep,

Biz bolamız şat jüzbenen

Kületin.

Jaňır bizdiň

Bağıtsan.

Baqtıq qol

Alısqan.

Eki jaspen tabısqan

Tabısqan

I.3/324 Än üstinde Rayanıň basına gül-venok kiyile beredi. **I.3/325** Ekewiniň de qolına buketter, omırawlarına gülder orala beredi. **I.3/326** Ekewi ortada.

Baqtı bol, ömir bolsın

Gülstan

Süygen sergek, nârin uqsın

Gülstan.

Jettim ğoy dep, qalğıp qalмай ornında.

Qanat qosıp bettey uqsın

Gülstan

Kütedi sizden

Gülstan

Künder öte jılısqan

Gül atat dep gülstan,

Gülstan

Körpebay— (Äli, Rayağa.) **I.3/327** Bal bala. **I.3/328** Mayda, qoñır baqıttı bol. **I.3/329**
Jawdır köz, egiz qozım aynalayın.

(Samatqa.) **I.3/330** Al, endi ne deysiz?

Samat— **I.3/331** Endeşe kelesi podvıxodnoy küni toylarıñ!

(Äsiya ekewi Äli, Rayanıñ betterinen süyedi.)

Körpebay— (Osı waqıtta.) Äy-göy, ägä-göy, ägäy, ägägöy-aw!...

Şımlıdıq.

II. TAS TÜLEK

Bes Aqtlı, Segiz Suretti Piyesa

ADAMDARI:

Arpabay— 55'te. Qondıbaydın batıraqtarı.

Esbike— 50'de.

Qambar— Balası. Baydın jılcıqısı bolğan, jası 18'de.

Kämäş— qızı, 16'da.

Qusbek— Qondıbaydın jaqın tuwısqanı, Kämäş'tin küyewi, 18'de.

Alatay— Arpabaydın jiyeni, kedey balası. O da Qondıbaydın awılında malşılıqta bolğan. Jası 16'da.

Sapar— Bay awılınıñ biyeşisi bolğan, jası 20'da.

Sölkebay— Qoyşı, jası 20'da.

Böltirik— Baydın pişensisi, şöp maşınasın jürgizedi, jası 19'da.

Altın— Sölkebaydın qarındası, 16'da.

Mes— Jılcıqısı, 19'da.

Topay— Böltiriktin qatını, jası 18'de.

Şäken— Qondıbaydın qızı, jası 17'de.

Omar— Qaladan kelgen komsomol, jası 18'de.

Nuğıman— Konfiskeşi ökil, kindik ökili, 35'te.

Qondıbay— 28şi jılı konfiskege ilingen bay.

Sıbanbay— Qondıbaydın bir tuwısı.

Nurbay— Şaban.

Aşım— Ultşıl, 30'da.

Sergeyev — Komsomol yaçeyqasınıñ xatşıları, 18-17'de.

Mitya

Şuwaşbay — El Qazaqtarı, 40-35'te.

Eñsebay

Şabandar, urılar.

II./1. BİRİNŞİ AQT

Birinşi Suret

II.1/1 Bay üyi, üydiñ işi buqırap jatır, ortada ülken sandıq, awzı aşıq. İşinen oqalı şapan, işik körinedi. **II.1/2** Aynala lilem, şağiy, düriye, tårtipsiz üyde är jerge tastay salınğan siyaqtı. **II.1/3** Şımıldıq aşıłğan soñ Qusbek, Äşim, Sıbanbay kiredi.

Äşim— (Joldan jaña kelgen kisiniñ türinde, qolında qamşı, basında şıläpe, üstinde juqa şapan.) **II.1/4** Jürgizip te jiberdi me? **II.1/5** Qap, Qondekeñe amandasa almay da qaldım-aw?

Sıbanbay— **II.1/6** Qarağım, nesin aytasıñ, qoldıayaqqa turğızbay dedektetip, bir-aq äketpedi me? **II.1/7** Ağayın ortasımın qutı edi. **II.1/8** Qajı balasınan qalğan ülken diñgek ondekem edi. **II.1/9** Kettiñ ğoy eldin bası. **II.1/10** Qut şayqaldı, en dñniye şaşıldı mine! **II.1/11** Tabar aqlıñ bar ma? Joq pa? ... **II.1/12** Qondekeñniñ sengeni sen ekewiñ emespeñ?

Äşim— **II.1/13** Ağayın, tuwısқан qayda? **II.1/14** Nege izdenbediñder? **II.1/15** Öz bası bolis bolmağan adam dep nege aytpadıñdar?

Sıbanbay— **II.1/16** Äşeke-aw, şırağım-aw, boldı ma oğan? **II.1/17** Körnew şığıp, aydalmasın dep aytuwğa birde-bir kisi jaramadı ğoy.

Äşim— **II.1/18** Kedeyge aytqızbaytın ba?

Sıbanbay— **II.1/19** Kedey deytin kedey qaldı ma qolımızda? **II.1/20** Keñes-keñes dep qulağına siñirip tastamadı ma bayağıdan? **II.1/21** Keñes kedeydiñ keñesi, biylik seniki, dñniye seniki, jalğız-aq joliñda kedergi bolıp turğan osınday bay, juwan dep kedeydi ügittegeli qaşan?

Äşim— **II.1/22** E, al onıñ nesin aytasıñ? **II.1/23** Soğan bar kedey eligip-aq ketti me? **II.1/24** Bäriniñ közi aşıla qap pa! **II.1/25** Olaqsıñdar ğoy! **II.1/26** Şırğalasa, torıy bilse qaq osı awılıñnıñ özinen, osı malşı, jalşıñnan-aq tappas pa ediñder joqşını? ...

Sıbanbay— **II.1/27** Oybay, malşı-jalşını atamanız, qızıl köz päle bop şıqqan solardıñ özi emes pe?

Äşim— **II.1/28** Qoyşı, ökil zorlamay, solardıñ özi-aq şıqtı ma?

Sıbanbay— **II.1/29** Osında ilğiy osı awıldıñ talay jılğı qul-qutanı... **II.1/30** Äsirese bir, jastardı şetinen jılqışı, biyeşi, qoyşı-qolañ edi.

Äşim— **II.1/31** Olardı kim eliktirip jür?

Sıbanbay— **II.1/32** Osında komsomol bolıp jüredi eken ğoy, älgi bir Qambar degen jılqışı. **II.1/33** Sol bärin bastap jürgen.

Äşim— (Qusbekke.) **II.1/34** Munda komsomol bar ma edi? (Qusbek ündemedi.)

Sıbanbay— .Qosşı, komsomol bar, bəri de qaptap ketken emes pe? Mınaw 5 awılda uyası bar eken ğoy solarıñnıñ?

Äşim— E, Qambar bolsa mına Qusbek'tin yaqını emes pe?

Sıbanbay— **II.1/35** E, bāse, sonı aytam-aw endi. **II.1/36** Qarındası mına Qusbektiñ qalıñdığı. **II.1/37** Endi osı bala boy sağattamay izdense, mine Qambarlarmen söyleşe (qaltasınan qağaz şığarıp), sonimen mınaw prğawrğa jalşı-jaqıbaydıñ prğawarın qosa tirkesek.

Qusbek— **II.1/38** Buniñ ne? **II.1/39** Qaydağı prgawar? (Äşim, bəri qaraydı.)

Sıibanbay— **II.1/40** Bul awıl keñesiniki.

Qusbek— **II.1/41** Ol neğip berdi?

Sıibanbay— **II.1/42** Bardı salıp, iti jaqsı bolıp jabısıp jürip almadıq pa. **II.1/43** Biraq osını bergenin bilip barlıq qosşı, komsomoli jabılıp, mınağan qol qoyğan awıl keneşti ornınan julıp tastadı. (Äşimge.) **II.1/44** Al osimen izdensek is bola ma?

Äşim— **II.1/45** Nege is bolmasın? **II.1/46** Buğan jañağı aytqan kedey prgawarın qossa, tipti jaqsı bolar edi. **II.1/47** Sol ekewimen izdenip birew jol jürsin, uzaq jol jürsin. **II.1/48** Anaw Qızılorda, Mäkewge, tipti Kalininniñ özine barsın. İs sol.

Sıibanbay— **II.1/49** Mine, baydın aytqanı da osı ğoy, sura degen aqılı osı ğoy. Al endi osimen izdenip, bayqadıñ jol jürsin degeni mına Qusbek bala edi. **II.1/50** Budan basqa jol jürip, jön biletin eşqaysımız joq.

Äşim— (Qusbekke.) **II.1/51** Qazaq malının tukımın qurtuw ğoy bul is. **II.1/52** Momin şaruwa, endi qañğıp ketip bara jatqanı mınaw, munı izdemey bolmaydı. **II.1/53** Kindikten, Mäskewden osı jaydı aytsa jol tabıluwğa mümkin. **II.1/54** Men ondağı kisilerge xat berem. **II.1/55** Sen izden. **II.1/56** Jäne mundağı ama jastarına da salmaq sal.

Qusbek— **II.1/57** Joq, men bul jolğa jürmeymin... **II.1/58** Barmaymın!

Sıibanbay— **II.1/59** Şırağım! **II.1/60** Qondekeñniñ sengeni sen edin, bir jolı isiñdi ayayın dedin be? **II.1/61** Bul ne qılğanıñ?

Qusbek— **II.1/62** Özgege de tirşilik kerek. **II.1/63** Bul kisi ketti dep qosa şubırıp qırılıwşı ma edik bärimiz sonıñ soñınan?

Äşim— **II.1/64** Seniñ ne esebiñ bar? **II.1/65** Bul ne degeniñ?

Qusbek— **II.1/66** Degenim sol, komfiskelengen baydı jaqtap, qaytıp el betin köre almaytın qara bet bolayın ba?

Sıbanbay— **II.1/67** E, öydegenşe, onan da ana jelikkenderge qosılıp, sen de komsomol bolsan ettin.

Qusbek— **II.1/68** Bolsam bolam! **II.1/69** Ere turşı älgı prgawarıñdı. (Sıbanbaydñ qolınan aladı da.) **II.1/70** Ketken bay ketti. **II.1/71** Endi tük te önbeydi. **II.1/72** Jamanattı bolatın, sonıñ ıǵında öletin aqmaǵıñ joq. (Qaǵazdı dal-dal qıp jırtıp, laqtırıp jiberedi.)

Sıbanbay— **II.1/73** Oypır-ay, oypır-ay! **II.1/74** Sıǵır mundar, el desem jaw ma edin. **II.1/75** Joq, qutırıp ketip pe eñ älde, baydın jar degende jalǵız jaqını!,

Äşim— **II.1/76** Toqta, sözdi şıǵın qılma! **II.1/77** Baydñ qamın basqa jerde, basqamen söyleş. (Qusbekke.) **II.1/78** Jolñ bolsın, şıraǵım! **II.1/79** Boldıñ, boldıñ endi, degeniñe jet.

Qusbek— **II.1/80** Sizden aqıl suramaspız.

Sıbanbay— (Esikke taman barıp.) **II.1/81** Oy-boy, älgı qutırǵan malşılar keledi eken, jüriniz, **II.1/82** Äşeke, keteyik. (Bular ketedi.)

Qusbek— **II.1/83** Awlaq ketşi bäse, jabıspay... (Bir bölek ketedi.)

Körinis

II.1/84 Qambar, Böltirik, Kämäş, Altın kiredi.

Qambar— (Böltirikke.) **II.1/85** Känpeske degen osı eken, ä? ... **II.1/86** Qoñdıbay baydı ören-jaranımen...

Böltirk— **II.1/87** Tamır-tübirimen de...

Qambar— **II.1/88** Äp-sättiñ işinde juldı da äketti, ä?

Böltirik— **II.1/89** Saytanın bir-aq qaqtı. **II.1/90** Keñes-keñes bolǵanı qayratına köziñdi äbden jetkizgen, ayızıñdı şın qandıratın is osı boldı, ä, Topay! (Dep Topayǵa qaraǵanda, özgeleri küledi.) **II.1/91** Bu da osal demeñder, kösewdey qara qolın bay aydalsın ba degen jerde köterip-aq aldı-aw sorlıñ.

Topay— **II.1/92** Qaşan? ..

Kämäş— (Ö zgelermen külip.) **II.1/93** Al Böltirik, bāse, Topaydñ ötirikke jayı joq ol.

Qambar— **II.1/94** Bārekelde, bayının külmetin qatını aştı degen osı da! (Külisedi.)

Böltirik— (Qolın sozıp mazaqtap körsetip.) **II.1/95** Osı söytip, biytip, tipti iyıgımen kaqıp, sozıp turğanıñ qayda edi? **II.1/96** Közi aşılgan kedey qatınıñ biz bolamız dep? ...

Topay— **II.1/97** Öy, janiñ şıqsın. (Özgeleri küledi.) **II.1/98** Tipti ötirik.

Böltirik— (Özgerip, mazaqtap.) **II.1/99** Öy, arwaq atsin, arwaq atqır. **II.1/100** Üydegenşe közim aşılganı ras, süyttim deseşi, arwaq atqır.

Topay— **II.1/101** Közi aşıldı dep jas küşik qoy deymisiñ?

Böltirik— **II.1/102** Oybay, sop-sopaq bolğan bayğus. **II.1/103** Topay degen atın qursın senin, top etip qarap turğan.

Qambar— **II.1/104** Al, bay ketti. **II.1/105** En dñniye qaldı. **II.1/106** Endi qaytedi ekemiz, bul, ā? **II.1/107** Arqa-basımız bir-aq bosap, āñşeyin erñw boldıq ta qaldıq-aw, özi...

Altın— (Kāmāşke.) **II.1/108** Aytı-aytpadı, özi bir türli qazir köşken siyaqtımız ba? **II.1/109** Erñw siyaqtı ma?

Kāmāş— **II.1/110** Bāse, onesi eken? **II.1/111** Bir salıq salğan awıl siyaqtı ma? **II.1/112** Bay-bāybişe endi bolmaydı degenge köñil senbeydi tipti, onesi?

Böltirik— (Esik jaqqa barıp, qayta umtılp). **II.1/113** Qambar! Kāmāş! Senderdñ āke-şeseleriñ keledi eken. **II.1/114** Tura turıñdar, bir sastrayın.

II.1/115 Baydñ işigin kiyip, tösekke jantayıp jata ketedi. **II.1/116** Özgeleri bosağada, Arpabay jaqınday beredi.

Böltirik— (Dawısın juwandatıp, özgertip, bay dawısına salıp.) **II.1/117** Way, Arpabay! ... (Arpabay sasıp qaladı. Qalt turıp qaladı. Qasındağı kempirin ustay beredi.

Qambarğa qaraydı. Ol müleyim... Qızdar teris aynalıp, şiydi jağalap jumıs istegen bolıp jür.) **II.1/118** Wa, jılcını suwardıñ ba?

Arpabay— (Sasıp qalıp.) **II.1/119** Oybay, äli suwarğan joq edim! (Qalbalaqtaydı.)

Böltirik— **II.1/120** Wa, jaw alğır, neğip jürsiñ äli küñge? **II.1/121** Bar, tügi, suwar. **II.1/122** Biyeni baylat, şapşañ, oy qarğıs tiygir öñşeñ. (Arpabay aynala beredi.)
Esbike!

Esbike— (Sasqalaqtap.) **II.1/123** Kötek-aw, äli ketti degeni qayda, tügi? (Dağdarıp Qambarğa qarap, ernin silp etkizedi. Qambar ım jasap, äne jatır degendey qıladı.)

Böltirik— **II.1/124** Wa, дәret suw jılttıñ ba, kempir, şayıñ qaynadı ma?

Esbike— (Qorğansaqtay.) **II.1/125** Qaynağan joq edi, betim-aw, endi ne deymin? (Şawgimge umtılip, Qambar Kämäşti kağıp qalıp.) **II.1/126** Turşı bilay arman (Ernin silp etkizedi, Qambarlar külip jiberedi, Böltirik saqıldap külip atıp turadı, kempirdiñ qolında şawgim, tap berip.) **II.1/127** Oy, jügirmek öñşeñ, arqa basım ayqayı men ızğırınan jaña bosadı ma desem (analardı quwıp urıp jürip.) zäremdi alğanı nesi öñşeñ qañğırğan neme! (Külki.)

II.1/128 Omar kiredi, qasında Mes, Qusbek, Alatay, Sapar bäri alqa-qotan jıynala beredi.

Omar— **II.1/129** Al, kedey-batıraq! **II.1/130** Bay ketti. **II.1/131** Arqa-basıñ bosadı. **II.1/132** Endi tirşilikke de, keñes dünüyesine de özderiñ nesiñ.

Batıraqtar— **II.1/133** O, aytqanıñ kelsin, joliñ bolsın! **II.1/134** Degeniñ kelsin!

Omar— (Külimsirep, dawırıqtı basıp.) **II.1/135** Tura turıñdar, joldastar. **II.1/136** Sender bäriñ de baydı quwarğa, nağız kedey tabı bolıp birigip eñbek ettiñ, taptıq sanası aşılgan degen osı boladı. **II.1/137** Endi uyımdasuw qajet. **II.1/138** Bäriñ de jassiñ, komsomolğa arız da berisip ediñder. **II.1/139** Mine, endi senderdi tegis komsomol aldı. **II.1/140** Äweli sonı bildirem.

Batıraqtar:

— **II.1/141** Bärekeldi!

— **II.1/142** Wa, jaraysıñ!

— **II.1/143** E, bizdi almay kimdi aluwşı edi.

— **II.1/144** Bolamız komsomol!

Omar— **II.1/145** Joldastar! **II.1/146** Yaçeykeleriñ mına 5- awıldıñ yaçeykesi, sonıñ esebinde, sonıñ müşesi bolasıñdar. **II.1/147** Endi keşikpey barıp knejkelerindi alıñdar.

Dawıstar:

— **II.1/148** E, Qaldıbay ğoy.

— **II.1/149** Qaldıbayğa müşe de, durıs ğoy.

— **II.1/150** Qaldıbaymen bir müşe de, durıs-aq.

Omar— **II.1/151** Qambar, mā knejkeñ, eki aylıq vzosıñ tölenbegen eken, men tölep alıp keldim. **II.1/152** Endigäri salaq bolma.

Qambar— **II.1/153** Salaq bolayın degen kisi bar ma, janım-aw. **II.1/154** Mınaw bay nalın qayda tıǵıp, qayda qaşırar eken dep sonı añduwdan murşamız keldi me? (Knejkesin tizesine qoyıp otırǵanda Esbike qolına aladı.)

Qambar— (Tüsin ötirik suwıtıp.) **II.1/155** Qoy, apa! Ne qılasıñ? **II.1/156** Qartayǵanda komsomol eken dep şataq qıla beredi!

Esbike— **II.1/157** Iybay, kötek! **II.1/158** Mā, endeşe (laqtırıp jiberedi, jurıt duw küledi), qolım uşı tiyip ketken eken, o nesi eken?

Qambar— **II.1/159** Qaşan, ustadıñ ğoy, quday kaneki!

Esbike— **II.1/160** Iybay, awlaq päleñdi, qaşan ustadım?

Böltirik— **II.1/161** Küwe bar ğoy, men de kördim. (Özge dawıспен.) **II.1/162** Päle qıp konfeskelep jürmese iygi edi? (Jurıt küledi.)

Esbike— **II.1/163** Täyt arman, öñşeñ jügermek, qara bunı, biri bastap, biri qostap!

Qambar— **II.1/164** E, kedeydiñ bası birikenin jaña bilip pe ediñ?

Esbike— **II.1/165** İye, jetistiñder ğoy, ana baydı söytip, qara ornı xan tağınan awdarıp jetisersiñ, tüge!

Böltirik— **II.1/166** Oy-bay, betim... **II.1/167** Özi bay-qulaqtıñ quyrışığı ğoy, mınaw.

Esbike— **II.1/168** Omay... Adıra qal... (Jurt küle beredi.)

Qambar— **II.1/169** Qoy deyim endi, jılı jawıp qoy munı.

Arpabay— **II.1/170** E, täyir, ne qılasıñdar, sol kempirdiñ qoyasın şıǵartıp...

Omar— **II.1/171** Jä, joldastar, men sizderdi tärtipke şaqıram, keliñder, mädeniyetti jurtsa tärtpiti mäjilis ötkizeyik.

Mes— (Qasındağı Böltirikke.) **II.1/172** Öy, osının tili qalay özi. **II.1/173** Uğamısıñ osının sözün? ..

Böltirik— **II.1/174** Bilmeyim, tolayım jıl da osınday Qazaq körgen emen nıspı! **II.1/175** Madaqiyat, attaqiyat dey me nemene? **II.1/176** Sen uqtıñ ba özi? (Qambardı türtedi.)

Qambar— **II.1/177** Qoy endi, durıs tıñdañdar.

Mes— (Qambardı nusqap.) **II.1/178** Oy, ol käpir qoyat deymisiñ? **II.1/179** Bärin uğıp otırğan şıǵar.

Qambar— **II.1/180** Onnan birin uqsañ da osınıñ sözinen dämdi söz joq.

Omar— (Söylep turıp.) **II.1/181** Bay-qulaqtı konfiskovayt etüw qwıl-derevniyada klassovoy borbanıñ damuwın körsetedi.

Böltirik— **II.1/182** Oy, Omar! Osı öziñ bizge söylep tursan osı özimizdiñ qazağımızdıñ jalpak qara tilimen söyleşi, tüge. **II.1/183** Joq, jalğız bizdin Topayğa söylep tursan, onda öziñ bil, onıñ uğatını ras! (Jurt küledi, Topaydı qarasadı.) **II.1/184** Biraq, ätteñ, tilmaş bolatında şıǵıp ketkenin qaraşı.

Kusbek— **II.1/185** Qoy endi, ayta bersin, sözün bölme.

Dawıstar—

— **II.1/186** İye qoyıñdar.

— **II.1/187** Tıñdañdar.

Arpabay— **II.1/188** Ne dese de äytewir kedeyge jaqsı aytıp jatır. **II.1/189** Tek otırmaytın ba, tüge?

Omar— **II.1/190** Mine, endi künderiñ tuwdı, uyımdasıñdar... **II.1/191** Baydı alastap aydadıñdar. **II.1/192** Endigi tirşilikti qalay, qalay oylaysıñdar? (Qambar tura kelip, kebejeni süyrep äkep ortağa qoyıp, üstine şıǵıp.)

Qambar— **II.1/193** Joldastar! (Mes pen Böltirik küledi.) **II.1/194** Tälkekti qoyıñdar, joldastar, batıraqtar... **II.1/195** Äñgime endi qayda baramız, ne isteymiz, kim bolamız degen ğoy. Sonı şeşip alayıq. (Toqtap qalıp ornınan tüsedı.)

Mes— **II.1/196** Bolğanın so ma?

Qusbek— (Külip.) **II.1/197** Şeşedi-aq eken mına şeşen! (Kämäşka.) **II.1/198** Sen şıq, sen söyle, äyel teñdigi ğoy.

Kämäş— **II.1/199** E, şıqsa nesi bar eken?

II.1/200 Biraq şıǵa almaydı. Alatay şıǵadı da, qıp-qızıl bop uyaladı.

Mes— **II.1/201** Al söyle, o nesi eken?

Alatay— (Yoqtap turıp, jurtt küle bastaǵanda.) **II.1/202** Söylese, qur batıraq bolıp qalmayıq... **II.1/203** Öner tabayıq.

Mes— **II.1/204** E, bärekelde, ayta ber, ayta tüs.

Alatay— (Turıp qaldı.) **II.1/205** Men boldım! (Dep ata jöneledi.)

Omar— **II.1/206** Băriñ de aytıñdar, irkilmeñder. **II.1/207** Birigip otırıp aldağı мәselelerdi şeşiñder. **II.1/208** İrkilmeñder, joldastar.

II.1/209 Ündespeydi, azdap soñ Böltirik turıp kebejege şıǵadı.

Böltirik— **II.1/210** Omar aytqanday men de orıssılayın.

Qambar— **II.1/211** E, sen kәpir qandaysıñ.

Mes— **II.1/212** Wä, muniñ özi bopalam qawarıt qoy özi. **II.1/213** Batıraq, batıraq deysiñ, däl osı Qusbek te batıraq pa? (Jurt anıra qaladı.) **II.1/214** Al nemenege baqıraydıñdar. **II.1/215** Sonı aytam...

Kämäş— (Iza bolıp.) **II.1/216** Batıraq bolmasa jerdiñ üstinde jürmesin dep pe, bolğanniñ bəri jalğız batıraqtan ğana bolıp pe eken?

Esbike— **II.1/217** Onesi, tügi, Qusbekten qaysıñ äwliye edin?...

Böltirik— **II.1/218** Joğa, äşeyin, ana konpeskelengen. **II.1/219** Qoñdıbay baydın jaqını edi, degenim ğoy (dep tüse beredi).

Qambar— **II.1/220** E, aytıñdar, jigitter, ondayıñ betin aşıp söyleñder, bizdin üydiñ, mına **II.1/221** Kämäşiñ küyewi eken dep irkilemiz be? **II.1/222** Baydıñ aǵayını ekeni ras, jasırayıq pa, mine, özderiñ bil, ortamızǵa alamız ba, joq pa?

Kämäş— (Orınan.) **II.1/223** Öytip jaǵınbay-aq qoy, sen de müyizdeyin dep pe edin Qusbekti.

Alatay— **II.1/224** Joq, joldastar! **II.1/225** Ol bizge qosılǵan, bayǵa ergen joq.

Qambar— **II.1/226** Aytıñdar, bəriñ de aytıñdar. **II.1/227** Men mına özime sırı malım, mına **II.1/228** Mestiñ jayın aytayın dep turmın.

Mes— **II.1/229** E, meni qatınıñniñ qoyınan suwırıp alıp pa edin?

Qambar— **II.1/230** Joq, älgı nendi aytam, urı bolğanıñdı aytam. **II.1/231** Taza kedey, taza batıraq bir säri, al mınadaydıñ öziniñ eñ bolmasa basın aşuw kerek qoy. **II.1/232** Bilsin keñes. **II.1/233** Ali osı jasıratınımız bar ma keneşimizden?

Böltirik— **II.1/234** Bärekelde, ayt, aytılsın.

Mes— **II.1/235** Oy, täyiri, tor jabaǵını aytamısıñ? (Jurt küledi.) **II.1/236** Baydıñ malın qorǵayın dep pe edin? **II.1/237** Ol künde baydan kegemizdi söytip almaǵanda qaytuwşı ek.

Qambar— **II.1/238** E, sonıñ atı da urlıq ta, bəri bir...

Mes— **II.1/239** Oy, ezüwindi... **II.1/240** Qaydağı jaw, bay japqan jaları otırğanıñ mağan. **II.1/241** Sen öytip ötkendi qazbalap, qas jamanı qasındağısın qaraqtaıdı deme, bildin be? **II.1/242** Meniñ keşegi eñbegimdi ayt, aytqış bolsan.

Arpabay— **II.1/243** Bäse, sonı aytsañşı. **II.1/244** Azuwı altı qarıs bayına aldımın qarısı şıqqan **II.1/245** Mes emey kim edi?

Alatay— **II.1/246** Mes nağız qara taban batıraq, öjet batıraqtıñ özi, özimizdi jetektep jürgen osı.

Qusbek— **II.1/247** Bäse, munday jerde şataq söylemew kerek, joldastar. **II.1/248** Birewge anawıñ bar, birewge mınawın bar dey bermey, özine qaraw kerek. **II.1/249** Keñeske istegen adal eñbegine qaraw kerek. **II.1/250** Keşegi Qondıbay baydın jawız ekeni ras. **II.1/251** Ağayın deseñder de, biz ekeş, bizdin de qañımızdı sorğan edi. **II.1/252** Sol baydın tıqqan qazınasın Mes bolmasa kim tabar edi? **II.1/253** Somı köpe-körnew bay ketpey turğanda aşıp bergen, bar qoymasın aqtarğan Mes emey kim edi? **II.1/254** Batıraq degen, keñes dosı degen osınday ispen körinedi. **II.1/255** Baydı qurtayıq degenniñ biri osı Mes ekewimiz bolatınbız. **II.1/256** Endi bugün kelip qiyas söylemeñder, joldastar, ol jañğa batatın söz.

Alatay; Arpabay; Esbike— **II.1/257** Wa, durıs, larağım, durıs... **II.1/258** Söziñ jön, aytatın jöni bar durıs.

Qambar— **II.1/259** Al endi, olay bolsa, bağanağımızğa qayta keleyik, kaytemiz? **II.1/260** Al ne isteymiz, qayda baramız? **II.1/261** Osı mal soñında bayağışa jüre beremiz be? (Nuğıman kiredi, bəri de orın berisedi.)

Körinis

Nuğıman— **II.1/262** E, ne deşip jatırsıñdar, joldastar.

Arpabay— **II.1/263** Tilewiñ bergir, mına kisiniñ özi de keldi ğoy. **II.1/264** Wa, mına köp suwırıñ in qazam dep qazalmay jatır. **II.1/265** Jön husqap, jol körset mınalarıña, qarağım Nuğıman.

Böltirik— **II.1/266** Ağay, anaw egde tartqan kedey-jalşı öz betinşe ornalasıp jatır ğoy. **II.1/267** Biz mına öñşeñ jas, işimizde tipti mına Arpakeñ, mına otırğan Esbike şeşeñiz de bar. (Jurt küledi.) **II.1/268** Joğa deymın, bular bəriñnen jas äli, tüge. **II.1/269** Osı bärimiz ılıǵy jas bolıp keñesip otırmız. **II.1/270** Mal soñında qalmaq, basqa bir öner izdesek deytinimiz bar işimizde. **II.1/271** Mına Omardı soğan şaqırıp edik.

Nuğıman— **II.1/272** Wä, bärekelde, olarıñ aqıl-aq, olay bolsa öner izde, oqıñdar. **II.1/273** Keñestiñ şın jaqsı azamatı oqıǵan, sayası sawatı aşılgan közdi, qaraqtı adam boluw kerek.

Qambar— **II.1/274** İye, sonı endi talap qılsaq degenimiz bar edi. **II.1/275** Keñes özimizdiki, künimiz tuwdı, tirşilikke özimiz iyemiz. **II.1/276** Endi keñestiñ jariq duniyesine örlep közimizdi aşsaq deymiz.

Nuğıman— **II.1/277** Endeşe, nemenesi bar? **II.1/278** Oqıymın degen kedeyge jol aşıq. **II.1/279** Mısalı, mına Qambar, anaw qarındastarım: Altın, Kämäş— bəriñ de oqıñdar.

Böltirik; Mes— **II.1/280** Joğa tipti, bärimiz, bärimiz de izdensək deymiz.

Nuğıman— (Köterilip.) **II.1/281** Wä, endeşe tipti nur üstine nur. **II.1/282** Bularıñ bir jaqsı niyet eken. **II.1/283** Endeşe bəriñ birdey bilim alıp, közderiñdi aşıpalıp kelip kirisinñder. **II.1/284** Keñesiñe süyenip, ömirde özimizge öz talabımızben jol salamız. **II.1/285** Qıyınğa jetemiz dep attanıñdar.

Omar— **II.1/286** Men aytsam, bılay ma deymın. (Baptanıp söyley bergende.)

Böltirik— **II.1/287** Oy, Omar, osı sen öz söziñdi qoya turıp, osı bizdey kedey-batraq, keşegi öñşeñ jılqışı, biyeşi, ana Sölkebayday qara taban qoyşı, pişenşi siyaqtıǵa Elen joldas osındayda ne aytqan eken, sonı bir aytşı bizge.

Dawıstar— **II.1/288** İye, sonı ayt, bSse sonı surañdar. (Omar bögeleñdep qaladı.)

Nuğıman— **II.1/289** Lenin joldas Oktayabr töñkerisin jasaǵanda: Eñbekşi buqara qorǵanbay öz sıbaǵasın aluwğa umtılsın. **II.1/291** Töñkeris te, biylik te soniki, tipti ärbir as pisirüwşi qatınğa şeyin ükimetti qalay meñgerip, qalay basqaruwdı üyrenip alsın degen.

Böltirik— (Jurttıñ “bärekelde, oy awzıñnan aynalayın” degen qostawlarımın qatar.)
II.1/292 Bärekelde, onıñızdıñ däl özi de bar bizde. **II.1/293** Anaw otırğan Esbike sol as pisirgiş qatınıñızdıñ däl özi.

Nuğıman— **II.1/294** Ol kisi bolsa soğan jäne de mınaw otırğan bäreñe de arnalğan kösem sözi sol. **II.1/295** Biriñ oquwğa barsan, birin älde öndiriske bararsıñ, ol da bir ülken qazan, közderiñdi aşadı.

II.1/296 Sapar, Sölkebay, Topay kiredi.

Qambar— **II.1/297** Mine, bäse, jol men jön degen osı da. **II.1/298** Öñşeñ tepse temir üzedi degen jaspız. **I.1/299** Ne bolıp nege qalamız?

Mes— **II.1/300** Bäse, aynalşıq jegendej, sol baydın wağında oşaqtıñ üş butın küzetip otıramız ba?

Böltirik— **II.1/301** Bäse, tipti qıyınğa basamız. **II.1/302** Jeñemiz. **II.1/303** Alamız sibağamızdı. **II.1/304** Jaña mına ağay aytqanday attanamız. (Sölkebayğa qarap.)
II.1/305 Jä, mınaw qaytedi eken? **II.1/306** Wä, Sölkebay, biz mınaw Almatı, sonaw Mäskew siyaqtı jerlerge attanıp öner tabamız deymiz. **II.1/307** Sen eresin be, ne deysiñ?

Sölkebay— **II.1/308** Way, awlaq jürşi öziñ, tälkegin keregi joq. (Jurt küledi.)

Alatay— **II.1/309** Ay, Sölkebay, anaw küngi arızben bizdi alıptı. **II.1/310** Endi ana besinşi awılğa barıp knejkeni alıp qaytamız.

Sölkebay— **II.1/311** Knejke? **II.1/312** Ol neme jaraydı?

Mes— **II.1/313** Şay-qant alasın. (Jurt küledi.)

Altın— **II.1/314** Qoyşı äri, qağıta bermey şetteriñnen!

Mes— **II.1/315** O nesi eken! Komsomol. **II.1/316** Bärimizben birdey komsomol bolasın? Sonıñ knejkesi, oqıysıñ endi.

Sölkebay— (Tañdayıp qağıp.) **II.1/317** Joq! (dep basın şayqaydı.)

Böltirik— (Yopay’a.) **I.1/318** Äy! Seni oquwğa jibergeli jatırmin.

Topay— **II.1/319** İye, öziñ-aq oqıp qarıq bolıp al.

Böltirik— **II.1/320** Bäse bayqunıñ, bu da bir optaroy Sölkebay. (Jurt küledi.)

Nuğıman— **II.1/321** Äy, joldastar! **II.1/322** Sender durıstap uğındırıñdar. **II.1/323** Okuw eşkimnen ürikpeydi. **II.1/324** Keñes oquwı şın kedey jalşınıñ oquwı.

Böltirik— **II.1/325** Sonı aytıp otırmın ğoy, bul arwaq atqırğa! **II.1/326** Äy, (dep ap Qambar men Meske) älgı bayağıda Qondıbaydıñ balası oqıdı degen şkoldıñ atı ne edi?

Qambar; Mes— **II.1/327** Semnajiya... Kemnajiya...

Böltirik—**II.1/328** İye, iye, kemnaziya....Sol kemnaziyağa jiberem. **II.1/329** Pesir bolasın. **II.1/330** Äşeyin sunqıldatıp arız jazıp otıratın bayağı Sodırşa.

Qusbek— **II.1/331** Baram de, Topay. **II.1/332** Sen jibermey-aq baramın deşi soğan.

Kämäş— **II.1/333** Barsa nesi bar eken, bärimiz de baramız. (Topay da elikkendey boladı.)

Qambar— (Saparğa.) **II.1/334** Mına jurttıñ bäre bir ülken talapqa mindi. **II.1/335** Bul bay känpeskelewden de närli desedi. **II.1/336** Osını niyet qılıp otırmız, oquw. **II.1/337** Onı sen ne deysiñ? **II.1/338** Jüresiñ be birge?...

Sapar— **II.1/339** Älipti tayaq dep bilmeymiz, biz oqıp jetkenşe qaşan? **II.1/340** Ne önedi ğoy deysiñ?

Qambar— **II.1/341** Joq, talap qoy, bärimiz de öziñdey eñ bolmasa şala sawattı bolıp qaytalayıq, jür, baramız, mine...

Sapar— **II.1/342** Endi somaday bolğanda ne şıǵar deysiñ?

Nuğıman— **II.1/343** Olay, deme, şırağım, qırıqqa kelip oqıp ta danışpan bolğandar bar.

Sapar— **II.1/344** Äy, biz oqıp mandıtpaspız, al jazsañ jaz!...

Böltirik— **II.1/345** Qaraşı özin, köşke minetin kölik surağandağısına salıp kergip otırğanın. (Jurt küledi.)

Qusbek— **II.1/346** Oy, qoyıñdarşı osı sender ajuwalağanıñdı. Sölkebay, Topay, Sapar bäriniñ tawın şağtın osı qılıqtarıñ senderdiñ! **II.1/347** Nemene, ılğiy qıljaq qıla beresiñder?

Kämäş— **II.1/348** Bäse, tipti senderden basqada til, jaq joq deysiñder me?

Altın— **II.1/349** İye, tipti jurttı ılğiy şetinen qağıtıp. **II.1/350** Özderi bir qara suwdı teris ağızıp otırğanday.

Omar— **II.1/351** Ras, bul sözdiñ мәni zor. **II.1/352** Komsomolsıñdar, endi komsomoldıq disstiplina degen bar. Sonı...

Böltirik— **II.1/353** Al, tağı birdemeni ayttı. (Nuğımanğa.) **II.1/354** Ağay, osığan aytıp qoyıñızşı, tipti söyley bastasa boldı, taq änewgi mına Mes üyretken asaw qara tay qiyağa alıp qaşadı da ketedi.

Omar— **II.1/355** Komsomoldıq tärtpiti aytamın. **II.1/356** Biriñe biriñ jaqın joldasşa qaraw kerek. **II.1/357** Ol jağına basınan qırağılıq kerek.

Böltirik— **II.1/358** Bäse, al endeşe tartıp-kertip dep kep qırağılıq deysiñ. **II.1/359** Durıs-aq bolsın. **II.1/360** Al öziñdi ğoy, osı biz sıqıldı jastardı uyıstır, basta, qırağı bol, taza uyıstır dep jiberedi. **II.1/361** Olay bolsa, senin qıralıǵıñ qayda? **II.1/362** Anaw küni o da komsomol boladı dep Şäkendi alğanın qayda? **II.1/363** Baydıñ qızın komsomolğa alǵızıp, äne, bugün awzıñdı appaq qılıp äkesimen birge ketti de qaldı.

II.1/364 Däl osı kezde Şäken kelip kiredi. **II.1/365** Böltirik teris qarap turıp körmeydi. **II.1/366** Jurt tegis añırıp Şäkenge umtıłǵanday boladı. **II.1/367** Esbike, Arpabay qurmettep qarsı alıp jatadı. **II.1/368** Barlıq jurt soğan üñilgen.

Esbike— **II.1/369** E, aynalayın-ay, kele ğoy, Şäken!

Arpabay— **II.1/370** Qarağım, ermey qalıptı-aw mınaw.

Böltirik— (Buriñişa söyley beredi.) **II.1/371** Şäken degen ol äñşeyin seni mazaq etip, bulǵaqtap jürgen baydın erke-tentek qızı emes pe? **II.1/372** Soğan senip onı da komsomol dep...

Mes— **II.1/373** E, tağı ayta tüs, şeşen deyim tipti özi!

Böltirik— **II.1/374** Mine, endi komsomoldıñ kadirin tüsirip (Özgeleri külip otıradı).

Mes— **II.1/375** Way, arwaq atqır, artına qara (Jurt jabıla küledi, Böltirik artına qarap tañ qaladı).

Böltirik— **II.1/376** Oybay! Şäken!

Şäken— (Özgelderdiñ üyirilgenin elemey, mınanı tuñdap turğan küyinde.) **II.1/377** Omay, adırağalgır, tentiregen...

Böltirik— **II.1/378** E, bas ayağıñdı şımqaq äketip edi ğoy, qaydan bileyin.

Şäken— **II.1/379** E, men qundaқтаğı bala ma edim? **II.1/380** Ermedim, qayıp keldim. **II.1/381** Al mine, endi äke-şeşem de, üyim de joq.

Arpabay— **II.1/382** Qarağım, Şäken, durıs-aq. **II.1/383** Tipti bittey küنینen beri qarap muniñ minezi üy işinen ala böten tötense edi. **II.1/384** Qılğanı-aq bayğa, osınıñ tipti maqul-aq, balam.

Esbike— (Birese şalıña, birese Şäkenge qarap.) **II.1/385** Bala qıp alayıq özimiz. **II.1/386** Qarağım, ana Qambar, Kämäşpen birge özimniñ balam bol, aynalayın. (Ekewi üyirile beredi, özgeleri añ-tañ.)

Mes— **II.1/387** Sender küргеylep jatırsıñ-aw, biraq Şäken özi betke aytqanı jaqsı köretin. **II.1/388** Men aytayın. **II.1/389** Tap osı kisi sodiyadan xat alıp, sonımen kelgen bolar.

Qambar— **II.1/390** Al, sodiyañ bay qızıñ aluwdan qorqıp jılısqan bolar. **II.1/391** Özi tipti, Mäskew ketipti deydi ğoy.

Şäken— **II.1/392** Mäskew tügil märgew ketipti deydi ğoy. (Jurt küledi.) Sonı izdep kelüwşi me edim?

Qusbek— **II.1/394** Oybay, bul tentektiñ qolınan ne de bolsa keledi.

Böltirik— **II.1/395** Al endi, janım, jöniñdi öziñ ayt endeşe. **II.1/396** Mina jurt joramaldağanmen taba almadı ğoy, körip otırsıñ.

Şäken— **II.1/397** Sender kim bolsañ men de sol bolam. **II.1/398** Sender körgendi men de körem. (Jurt dağdarıp qaladı.)

Mes— **II.1/399** Mäs-sağan! **II.1/400** Sen bay qızı, biz batıraq, sorpamız qosılmasa qaytemiz?

Şäken— **II.1/401** Bay qızı degen söz adıra qalsın, tärbiyelesin keñes, meni de adam qılsın. **II.1/402** Soğan keldim.

Böltirik— **II.1/403** Söz-aq-aw deymın osınısı. (Jurtqa qaraydı, Sölkebayğa.) **II.1/404** Sen qalay qaraysıñ, aytar söziñ bar ma? **II.1/405** Qarsı emespisiñ? (Sölkebay ırjañdap küle beredi.) **II.1/406** Äy, qarsımısıñ deymın? (Sölkebay tañdayın qağıp, basın şayqap küledi.)

Nuğıman— **II.1/407** Joldastar, dağdaratın däneñe joq. **II.1/408** Qarındasımdiki tipti durıs, burın da özi komsomolğa alınğan eken. **II.1/409** Endi özi sınnan ötip kelip turğoy. **II.1/410** Munısı öner, ortalarıña alıñdar, batıraqpen birge o da tärbiye alsın.

Qambar— (Şäkenge.) **II.1/411** Jaraydı, biraq komsomoldıq degen ülken sın. **II.1/412** Biz köp sıñaytın kisimiz, sol, öziñ de bolasıñ.

Dawıstar— **II.1/413** Durıs, maqul, Qambar durıs aytadı. **II.1/414** Jaqsı keldiñ, jaraydı muniñ.

II.1/415 Şäken, Altın men Kämäştiñ qasına barıp otıradı.

Böltirik— **II.1/416** Al, joldastar, endi jañağı niyet—nıyet qoy. **II.1/417** Öner izdep attandıq qoy, endi tegi. **II.1/418** Solay ma?

Dawıstar— **II.1/419** Attandıq, täwekel.

Qambar— **II.1/420** Jönelemiz, izdenemiz.

Altın— **II.1/421** Jolımız bolsın.

Nuğıman— **II.1/422** Jaraydı, joldastar, mine, buların talap-aq. **II.1/423** Tegis endi pisip-qatıp jaqsılap ösip, keñestiñ tabandı azamattarı bolıp keliñder. **II.1/424** Jalğız-aq

wäde sol bolsın. **II.1/425** Äbden tolıp bolğan soñ, tizege— tize, bilekke—bilek qosıp osı jerge birge qayıp kep, birge isteñder. **II.1/426** Al, joldarıñ bolsın.

Dawıstar— **II.1/427** Wa, aytqanıñ kelsin, birge kelemiz, degeniñ bolsıñ, ağake. **II.1/428** Wäde sol bolsın, Talaptı erge nur jawar.

Qambar— **II.1/429** Qayta oralıp kep, dünüyesin bir jañğırtayıq.

Dawıstar— **II.1/430** Jönelemiz ilgeri. **II.1/431** Al, qamdanıñdar.

Qambar— (Äke-şesesine.) **II.1/432** Al, kempir-şal, sender de qamdanıñdar, Kämäş te jüredi.

Esbike— **II.1/433** E, ne deydi, sığır! **II.1/434** Mana ğana baydı aydap, endi özimiz de aydalanız ba?

Dawıstar— (Şuwap, qamap.) **II.1/435** Joq, jüresiñder, bärimizge bir äke-şeşe kerek emes pe? **II.1/436** Öltirmeyimiz senderdi. **II.1/437** Mına bärimiz balañ, sender äke-şeşe, jüriñder!

Qusbek—(Arpabay men kempirge). **II.1/438** Özge bolmasa da Kämäş pen men barmin, basqasına senbe, ekewmizge sen. **II.1/439** Özim asıraymın.

Arpabay— (Kempirge.) **II.1/440** İlgeri basqan jastı keyin basqan käri toqtatpasın, kel kempir, biz de kettik. **II.1/441** Jol bolsın. (Şuw- külki, quwanış.) **II.1/442** İlayım awmin.

Şımıldıq.

Ekinşi Suret

II.1/443 Saxna jaña salınğalı jatqan ülken zavod, ülken düken ornı siyaqtı. **II.1/444** Är jerde taşke, näselke, üyilgen topıraq. **II.1/445** Jurt ülken or qazıp jatır. **II.1/446** Uzunşa tereñ jar. **II.1/447** Kotlovan işinde istep jatqandardıñ bastarı ğana körinedi. **II.1/448** Erkekter osı jumısta, äyelder: Şäken, Altın (Topay jäne Sölkebay

solarman birge), n selkemen topıraq tasıp j r. **II.1/449** Topay men S lkebay bir isteydi. **II.1/450** Qusbek joğarıda desyatnik.

K riniş

Qusbek— (T mendegilerge.) **II.1/451** Al, tastap, tastap jiberi nder, bitip qalsı n sonimen (t mendegiler qıza-qıza topıraqtı laqtıradı), e, solay, solay! **II.1/452** B se, isteymin degende bizdi n brigada jumıstı n tas-talqanın Őğarmay qoyuŐı ma ed, t yir degen! ( yelder kelgende.) **II.1/453** K ne, k ne, tağı biraz aparıp tasta ndar, bitip qaldı.

II.1/454  yelder dayar n selkeni alıp ketedi, erkekter k rek, qaylaların sırtqa laqtırıp tastap, artınan  zderi de biri artınan biri Şğadı. **II.1/455** Qambar, B ltirik, Mes, Alatay, Sapar, bir jaqtan Arpabay men Esbike kele jatadı.

Arpabay— **II.1/456** Osını n normısı az ba? Joq, bizdi n balalardı n isi Őıraq pa? **II.1/457** Tağı bitirip tastaptı-aw!

Esbike— **II.1/458** Nesi az bolsın. **II.1/459** K rse Ői, mına en dala qıp-qızıl tas edi,  lem topırağın Őğarıptı-aw, t  , qaraqtarım-ay!

Arpabay— **II.1/460** Ana jaqtağı brigadiler mıqŐı ndap  li jarımın da bitirgen joq.

B ltirik— **II.1/461** E, teyir degen, bizge jumıs ŐıdawŐı ma edi, ne aytıp otır  zderi!

Mes— **II.1/462** Tek Qambarday jigitti n bağı aŐılmay j rgen de bay janŐıp!

Esbike— (Ernin sılp etkizip.) **II.1/463** S zi ne bolayın.

Qambar— **II.1/464** Al bitirdik, bitirdik, biraq osı istep jatqanımız ne eken  zi?

Alatay□ **II.1/465** B se, men de osını bir surayın dep em. **II.1/466** Osı istep jatqanımız ne  zi?

Qusbek□ **II.1/467** Stansa-stansa,  lken  y salınadı mınağan.

Alatay□ **II.1/468** Al sonda mınawımız nesi boladı sonı n?

B ltirik□ **II.1/469** B se,  zi qudıq pa? **II.1/470** K r me? **II.1/471** Arıq pa deymen  zi.

Mes □ **II.1/472** Ay, şirkin, qarañgılıq-ay, istewin istep ap, endi it körgen eşki közdenip turuwin, tügi. **II.1/473** Äne, buralap keledi, sodan surañdar.

II.1/474 Prorab şığıp qaraydı, ölşeydi, durıs dep basın izdeydi.

Böltirik □ **II.1/475** Äy, joldas buralap, mınawımız ne, bul özi, Mestiñ köri emes pe?
II.1/476 Olay bolsa mınaw siyadı, endi da boladı. (Jurt küledi.) **II.1/477** Bul ne närese, ştakoy?

Prorab □ **II.1/478** Kotlovan, kotlovan eto.

II.1/479 Ketip qaladı.

Mes □ (Böltirkke.) **II.1/480** Al, qarıq boldıñ.

Alatay □ **II.1/481** Nemene dedi?

Mes □ **II.1/482** Kök taban, kök taban! □ deydi, al. (Bäri añırasadı.)

Böltirik □ **II.1/483** Kök taban dese munda män bar eken. **II.1/484** Osınıñ astı sız, suw.
II.1/485 Äne şığayın, mine şığayın dep qılqıldap tur özi.

Alatay □ **II.1/486** Küz taqap kele jatqañı mınaw.

Mes □ **II.1/487** Suw şıqsa kelisedi ekemiz.

Qusbek □ **II.1/488** Tabanıñnan suw şığadı, muz bop qatadı.

Mes □ **II.1/489** Sonda kök taban bolasın de. **II.1/490** Jaraydı, jetisken ekensin, Böltirik.

II.1/491 Bir jaqtan bos jürgen Kämäş şığadı, ekinşi jaqtan Şäken, Altın, Topay, Sölkebaylar keledi, otırısıp tamaqqa kirişe bastaydı.

Arpabay □ **II.1/492** Atı qalay jaman edi kăpirdiñ.

Esbike □ **II.1/493** Tabandarman sız ötip awırıp jürer me eken qaraqtarım.

Mes □ (Topay men Sölkebaydıñ aldına azıqtı bir bölip qoyıp.) **II.1/494** Mä, ekewiñ bir otırısıñ. Topay, endi Böltirikke pısqırıp ta qarama, ne de bolsa osı Sölkebaydıñmen kör.
II.1/495 Anaw jalınıp, salp etek bolğanşa jotañdı körsete ber, äşeyin. **II.1/496** Öz

eñbegiñ, öz tabısın, jalıñarıñ joq. **II.1/497** Böltirik käpir ırjañdap qol jawlıq qılğanı bolmasa. **II.1/498** Qatın kädirin bile me? **II.1/499** Aqırın jürip, añdap basıp köñiliñdi tüşindiretin Sölkebay da. (Topay, Sölkebay küle beredi.)

Sölkebay□ **II.1/500** Al, “oyın tübinen ot şıqtı” dep Topay ekewimiz osınıña ilanıp qalsaq qaytesin?

Mes□ **II.1/501** E, ilanayım solay bolsın. **II.1/502** Awzın appaq qılıñdar tek.

Topay□ (Külip.) **II.1/503** Bäse, sol kerek.

Mes□ **II.1/504** Mine-mine. (Ekewine qaray üyirilip, Topaydıñ taqımın qısıp.) **II.1/505** Özderiñ de üy işinen üy tigip ikemdeskensiñder me deymen, tegi. (Analar küledi.)

Böltirik□ (Meske.) **II.1/506** Äy, arwaq atqır, päle izdemeseñ işin kebedi ğoy senin. **II.1/507** Mınaw ekewin qalay-qalay telisin öziñ, menin közim tiride!?

Qambar— **II.1/508** Böltirik, tegi, saq bolğaysıñ. **II.1/509** Mınaw käpir üyirip äketip bara jatqan körinedi, tärizi.

Şäken— **II.1/510** E, Sölkebaydıñ bası kimnen kem eken! (Külip.) **II.1/511** Bostandıq Sölkebay men Topayğa buyırmap pa?

Böltirik— **II.1/512** Buyırsa buyırsın-aw, biraq tek siyrağı qırqılıp jürmasin, Sölkebayıñıñ.

Topay— **II.1/513** İye, dalada jatqan siyraq bar degen. (Sölkebay küle beredi.)

Mes— **II.1/514** E, bäse, men bolsam Böltirikke şın körseter edim.

Böltirik— **II.1/515** Al endi köp awız birlikse bir awız joq boladı, men qoydım.

Şäken— (Külip.) **II.1/516** Oybay, orın bosattıñ ba, jarıqtığım-aw?

Böltirik— **II.1/517** Qayteyin endi, basuw aytadı desem, öziñ de solar jaqqa şıǵıp ketipsiñ. (Kemseñdegen bop.) **II.1/518** Dalada qalğanımız da endi, mine, quw tizeni quşaqtap, bizge kim köziniñ qırıñ salsın. (Şäken küledi.) **II.1/519** Şäkentay endi, öziñ qoliñ uşın sozbasañ, suw tübine ketkeni de endi Böltirik sorlıñıñ.

Şäken— **II.1/520** Joq, öytip janındağı joldasınan jağalaspay ayrılatın jigitke järdäm etüw aram. **II.1/521** Sağan istegen dostıqtıñ özi bir bos şıgın. (Qambar keledi.) **II.1/522** Solay emes pe, Qambar? (Qambardıñ tizesine şıntaqtaydı.)

Mes— (Böltirikke.) **II.1/523** Al, bälem, Topaydı arzanğa tıp jürgendegiñ sol edi. **II.1/524** Jat so sıyıñmen.

Qambar— **II.1/525** Şäkenniñ töreligi ädil emes pe? **II.1/526** Mine, bäse, süyeseñ osı biz siyaqtı sınalmağan jastı süye.

Şäken— (Munı awızğa qağıp.) **II.1/527** Qoy endi sen de, Böltirikşe barındı jariqqa salmay, ana ülken kisilerdi köremisiñ, uyat-ay.

Arpabay— **II.1/528** Qaraqtarım, jasqanbañdar bizden. **II.1/529** Biz bayğus quwanğannan basqa ne deydi deysiñ.

Esbike— **II.1/530** Jatsam-tursam tilegim so da, aynalayın, ömir jastarıñ uzaq bolsın tek.

Şäken— (Qambar qasınan atıp ketip.) **II.1/531** Qaraşı saqtan-saqqa mingizip äketip bara jatqandarın, sağan jolağım kelmeytini osı.

Jönelip Qusbek, Kämäşter tobına baradı.

Qambar— (Äke-şeşesine jaqındap.) **II.1/532** Qaydağın qaydan şığarıp alasızdar osı. **II.1/533** Orınsızğa kiyligip.

Esbike— **II.1/534** Qarağım-aw, uyalğanmen ata-eneñniñ joralğısı ğoy. **II.1/535** Betim-aw, uyaladı-aw, öñşeñ jaman neme!

Mes— **II.1/536** İye, öziñ ädeyi söytip betterin aşa ber. **II.1/537** Erkine qoyma tügi, o nesi eken, jaman nemeler.

Qambar— **II.1/538** Qoyşı, äy, sen. **II.1/539** Şın dep oylaydı. (Esbikege.) **II.1/540** Osı sender ne aytıp jürsiñder özi. **II.1/541** Eşkimniñ oyında däneñe joq, äşeyin Quday amanat, özderiñ birdeñeni janiñnan şığarıp ap, bala bop ketkenbisiñder?

Mes— **II.1/542** İye, köngeni-aq oğan Esekeñniñ.

Esbike— **II.1/543** İye, bolğanım-aq, quwanğanımdı köpsingen nesi, jasıq neme.

Mes— **II.1/544** Al, tipti nayzasıñ tuwra-tuwra salsıñ Esekeñ.

Esbike— **II.1/545** Ol de mağan.

Qambar— **II.1/546** E, kör sıban däneñe joq, oybay.

Esbike— **II.1/547** Jä, awlaq, söziñ keregi joq.

Qambar— (Qolın bir-aq silkip jönelip.) **II.1/548** Mine qızıl köz päle körsen.

II.1/549 Bul top atray beredi. Bölegirek Qusbek, Kämäş, Altın, Alataylar qaladı.

Körinis

II.1/550 Bir top jumıssı şıǵadı, Qazak arteli, bulardı bastağan Şuwaşbay, Eñsebay.

Şuwaşbay— E, iyä... Way!.. **II.1/551** Mınaw solar ğoy.

Eñsebay— Äy... **II.1/552** Tura qalıñdar, osılar sol oy... **II.1/553** Beri tartıñdar... Äy, öy. (Jürip bara jatqandar toqtaydı.)

Böltirik— (Turıp tapıraqtap, mazaqtap.) Äy... **II.1/554** Qur janwar... **II.1/555** Qur.. (Lıqılıqtay analarmen qarsı turıp añırısadı.) **II.1/556** Nemene? **II.1/557** Qaşağan quwıp kelemisiñder? **II.1/558** Körsetşi özin bizdin Qambarğa, tarpa bas salsın. **II.1/559** Bul qaşağan quwǵış...

Şuwaşbay— **II.1/560** Wä, qoy-äy tälkegiñdi, biz senderdi izdep jürmiz.

Qambar— **II.1/561** E, biz bolsaq mine, tipti tıp-tınış jatırmız ğoy juwsap, nemene sonşa dawırıqqandarıñ?

Böltirk— **II.1/562** Äy, özderiñ söytse de, mal bitken awıldıñ adamısıñdar ma deymin.

Şuwaşbay— **II.1/563** E, teñiri qurdımınan saqtasın.

Böltirik— **II.1/564** Onda, tegi, jılqılarınıñ tuqımı qaşağan keledi eken-aw, ä?

Eñsebay— **II.1/565** E, onı qaydan bildin?

Böltirk— **II.1/566** Joğa deymin, tipti äkki bolıp qalğan siyaqtı tärizdenip.

Mes— **II.1/567** E, ras, jılcısı qaşağan awıldıñ adamı dawırıqpa, qaw-körük, kökirek keletini ras.

Eñsebay— **II.1/568** Jigitter, sender erigip otır ekensiñder.

Qambar— **II.1/569** Erikkennen saqtasın, aldımızda turğan jumıs mınaw? **II.1/570** Nege erigeyik.

Şuwaşbay— **II.1/571** E, endеше neme? **II.1/572** Nemene jılqmısqı dep qolğa alğandarıñ?

Böltirk— **II.1/573** E, jay, şaruwanıñ muñı ğoy. **II.1/574** Bizdiñ de basımızdan keşken edi.

Eñsebay— **II.1/575** Bāse şaruwanıñ muñı bolsa muñı. **II.1/576** Biz sendermen osı şaruwanıñ muñın söyleseyik dep keldik.

Şuwaşbay— **II.1/577** Qazaqbaydıñ balası ekemiz. **II.1/578** Mına birew tar jerde kezdesken ekemiz. **II.1/579** Tegi, osı Qazaq bolıp birigip, intumaqtasıp almasak bolmaytın tärizdi.

Eñsebay— **II.1/580** Kimdi aytasıñ?

Böltirik— **II.1/581** Älgi, äkemizdi aytam-aw, bir äkeniñ kindiginen 20-30 ekemiz-aw özimiz.

Qambar— (Arpabaydı nusqap.) **II.1/582** Äkemiz mına kisi me dep jür edik, şın äkemiz jaña tabıldı ğoy (Kelgenderge), e, tilewiñ bergirler, al käne, söylenderşi!

Şuwaşbay— **II.1/583** Söylese jigitter, osı arağa aşıqtan kelgemiz joq. **II.1/584** Payda tabamız dep keldik qoy. Sender jaqsı birigadi dep maqtaw alıpsıñ!

Böltirik— **II.1/585** Endеше tanısayıq, osında bir sözi köp jalqaw brigadi bar dep edi. **II.1/586** Tolayım, söz älpetteriñe qarağanda sol sender ekensin-aw!.. **II.1/587** Al älik-sälem.

Qusbek— **II.1/588** Qoy, qıljaqtı qoysañşı, aytayın degeni kötiñ jayı siyaqtı ğoy.

Şäken— (Böltirikke.) **II.1/589** Qaydağı bir kisi sıylap körmegen beybastaqtıñ minezin önege qıladı eken özi.

Böltirik— **II.1/590** Oybay, al, qudaşa, bizqoydıq. **II.1/591** Osı kisiler, men bilsen Qondekeñniñ süyek jatısı, al endi tur.. **II.1/592** Qam qıl... **II.1/593** Üy tiktireyik pe älda?

Şäken— **II.1/594** Öy, söziñ bar bolsın.

Şuwaşbay— (Añırıp Şäkenge bir qarap.) **II.1/595** Şıraqtarım, Qondeke degenderiñ Qondıbay bay ma?

Qusbek— **II.1/596** İyä, mine, Şäken sonıñ balası ğoy.

Şuwaşbay— (Şäkenge.) **II.1/597** Alda, qarağım-ay, ras-aw. **II.1/598** Äkesinen bir bala jırılıp qalıptı dep esitip em, sol sen be edin? **II.1/599** Qarağıaw, men nağasıñ ğoy, bilemisiñ. **II.1/600** Alda, aynalayın-ay!

Eñsebay— **II.1/601** Oyprım-aw, qarağım-aw, bul netkeniñ üstip tas taşıp, tabanın tiyip. **II.1/602** Bul qorlıqqa nege keldin, şırağım-aw! **II.1/603** Ätteñ,şirkin dünye, qaraşı endi mınanı...

Şuwaşbay— **II.1/604** Qarağım jiyenim-ay, erniñ kezerip, iyıǵıñ talıp nege kettin munşağa. (Şäken jılap jiberip, otıra ketedi.)

Altın— **II.1/605** Äy, Şäken, bul ne, äli biz ne bolsaq sol bolamın degeniñ qayda, bärekelde!

Qambar— **II.1/606** Şırağım, Şäken! **II.1/607** İqtiyarıñ,bizge ergenin ras bolsa, biz ne görsek sonı köresin degemiz. **II.1/608** Kedey jolı eñbek jolı. **II.1/609** Jayulı mamıq tösek, quruwlı şımıldıq bar degemiz joq-tı. **II.1/610** Bul nemene?

Şuwaşbay— **II.1/611** Ätteñ, qor qılğandüniye-ay, esil bala, qaraşı!

Şäken— (Tizesin jıyıp ap.) **II.1/612** Qoyşı äri, sen mıstan kempirşe jambastamay, Qambar! **II.1/613** Ras, durıs ayttıñ, meniki bir aqımaqşılıq.

Eñsebay— **II.1/614** Körgen soñ şıday almağandıq qoy bizdiki.

Bir Jumıssı— (Şuwaşbay men Eñsebayğa.) **II.1/615** Oy, Şuwaşbay, Eñsebay! **II.1/616** Sen ekewiñ de eze beredi ekensin öziñ. **II.1/617** Ne aqılarıñ bar?

Ekinşi Jumıssı— **II.1/618** Bastaymız dep aşıp osı jurttı äbden jel buwaz qılıp bitirdin-aw osı ekewiñ.

Üşinşi Jumıssı— **II.1/619** Ne bitirgen jumıs joq, ne baylaw, turaq joq. **II.1/620** Quwğandarıñ ilğiy bos söz.

Şuwaşbay— **II.1/621** Wä, tura tur, tügi!.. **II.1/622** Aytayıq ta endi mine.

Qambar— **II.1/623** Qane, aytşı, ne demeksin?

Şuwaşbay— **II.1/624** Degenimiz mınaw. **II.1/625** Osında istep jatqanıñ köpten köbi Qazaq eken. **II.1/626** Bir aradan söz şığarıp, tegis bir bas, bir tas bolıp alıp, mınaday bir şart qoyayıq deymiz.

Böltirik— **II.1/628** İyä, bäse, sonıña kelşi.

Şuwaşbay— **II.1/629** Kelsem, birikken köptiñ sözi ğıp, eñ aldımın mınağan azığındı küşeyt deyim, ekinşi, normıñdı azayt, Qazaq jumıssısı munday normıñdı istep körmeyen deyim. **II.1/630** Däl osı arada sender ilğiy ülken normını tap etip, degen wağında bitire qoyatın bop, biraz kedergi jasadı tursıñ. **II.1/631** Odan sender irkiliñder. **II.1/632** Mına köp üşin, köptiñ intımağı üşin deymen.

Böltirik— **II.1/633** E, e, baqırım-ay! **II.1/634** Öy, anaw küni tamaq az degende küşeytken joq pa onı?

Eñsebay— **II.1/635** Küşeytkenmen jumıs qiyındap baradı ğoy. **II.1/636** Onı qayttık? **II.1/637** Mine qıp-qızıl tas.

Qambar— **II.1/638** Özge jumıssı bolsa, tamaq jetse boladı, jumısqıyın dep jılamaydı.

Böltirik— **II.1/639** Bizdi aytsañşı, tamaq dep bir jılaymız da, jumıs awır dep eki jılaymız. **II.1/640** Way, şirkin, tuwğızğan äkemizge bolayın, jariqtıq sol kisiniñ öz tulğasın körer me edi bir. **II.1/641** E, ayta tús tağı.

Şuwaşbay— **II.1/642** soň mına käperetibiňe, nan lörigiňe, staloboylarıňa bassı qılıp, mınaq osı jumıssı arasinan şıqqan Qazaqtı qoyayıq... **II.1/643** E, payda bolsa, Qazaq balası körsin, özimiz köreyik.

Böltirik— (Şuwaşbayğa.) **II.1/644** Wa, soğan osı sen bolsan qaytedi?

Şuwaşbay— **II.1/645** E, bol deseñder köp üşin nesi bar.

Eñsebay— **II.1/646** Ana raboşkomindegi azaq osındayğa ılgıy böget bolıp qıñıratqıy beretin körinedi. **II.1/647** Onı ornınañ alğızıp, tağı özimizdiñ birimiz bolayıq.

Böltirik— **II.1/648** Endeşe onı sağan bereyik, ol qalay boladı.

Eñsebay— **II.1/649** E, aqıldasayıq degenim sol-dağı, payda körsek özimiz köreyik, aldımız söytse, artımızdağı mına qalıñ qara jumıssı da qarap qalmaydı. V50 Mine, solay emes pe?

Qambar— **II.1/651** Al endi qostawşı jıyıp jürsiñder ğoy, solay ma?

Şuwaybay— **II.1/652** Bärekelde, mine, mine sender jaqsı brigadı ekensin, aldımın sender söz qossañ tipti abzal bolar edi.

Qambar— (Özge jumıssılardı körsetip.) **II.1/653** Mınalar osı degenderiňe ertip alğandarıñ ba? Äy!.. **II.1/654** Sender ne deysiñder, jigitter?

Birinşi Jigit— **II.1/655** Öy, bilmeymiz, mınalar osınıñ tübinen jaqsılıq şıǵadı deydi.

Ekinşi Jigit— **II.1/656** Kimge payda, kimge sor ekenin kim bilipti. **II.1/657** Äytewir osıǵan bar Qazaq jumıldı deydi mınalar.

Qambar— **II.1/658** Olay bolsa, endeşe, jigitter, sandalmañdar, bildiñder me? **II.1/659** Munda, ata quwatın däneñe joq. **II.1/660** Osı arada partiya, komsomol, raboçkom bari bar, bari de keñestiñ közi. **II.1/661** Seniñ de qaqorıñ solar, muñıñ bolsa soğan ayt. **II.1/662** Kösegeñdi mınalar kögertpeydi. (Şuwaşbay men Eñsebaydı nusqaydı.) **II.1/663** Ne de bolsa sol keñesiñe jabıs. (Öz kisilerine.) **II.1/664** Al, bizdin jigitter, sender ne aytasıñdar?

Böltirik— **II.1/665** Men tek osı qudalar kit kiymey-aq qaytsa eken deymin osı bizdiñ awıldan.

Qusbek— **II.1/666** Qazaq bolıp birigeyik degen tegi teris söz emes-aw, osı.

Mes— **II.1/667** Bäse, qur quwtaspen alısqañsa, sondaydın birine biz de ilinsek qaytuwşı edi?

Sapar— **II.1/668** Oy, qoyşı äri, sol bıqsımañnan awlaq, keregi joq.

Sölkebay— **II.1/669** Taza eñbegimizdiñ özi artıq.

Şuwaşbay— **II.1/670** Bizdi aytasıñ, senderdiñ aranda da bizşe söyleytin tabılatın ğoy türi.

Qambar— **II.1/671** Tabılmaydı bizde onday. **II.1/672** Eger bolsa ol biz emes bolğanı.

Eñsebay— **II.1/673** E, jalğız biz deytin şığarsıñ. (Turıp ketüwge aynaladı.)

Böltirik— **II.1/674** E, quday, jalğız bolmassıñ, tabılar.. **II.1/674** Bolar... **II.1/675** Tolayım bas alıp, qulaq tigisiñnen şoşıp em. **II.1/676** Tamam qarañğı jumıssını aldıña salıp alıp, Sörekiniñ ögizin aydağanday qıp: “Hay-hoy” dep jürgen. (Qambarğa.) **II.1/677** Qambar, bayqadıñ ba mına jumıssılardı, mına bäleden qutqarmay bolmaydı eken. **II.1/678** Mınanı Sergevke ayt, ä...

Qambar— **II.1/679** Men özim de sonı oylap-turmın. **II.1/680** Bılıqtıñ munda da ilesip jürgenin köremisiñ.

Qusbek— (Kämäşqa.) **II.1/681** Sen endi jumısqa kiremisiñ, joq pa? **II.1/682** Osı öziñdey jurttıñ bäri istep jürgende jalğız erke sen bop jüre bergeniñ ne layığı bar?

Kämäş— **II.1/683** Qoyşı, bir emes, eki emes.

Qusbek— **II.1/684** Eki emes jüz aytam. **II.1/685** İste jumıstı.

Kämäş— **II.1/686** Aş-jalanaş jürgen joqsıñ ğoy. **II.1/687** Jetip jatr anaw özgenin istegeni de.

Qusbek— **II.1/688** Söz-aq, moynına mineyin dep pe edin özgeniñ.

Kämäş— **II.1/689** E, bayğus-ay, awırlayın degen ekensin ğoy. **II.1/690** Endeşe (Alataydı quşaptap) özimniñ jiyenim Alatayım-aq aşıraydı. **II.1/691** Solay ma, qalqam?

II.1/692 Alataydı aymalap, Qusbekke sırt qarap ketedi.

Alatay— **II.1/693** Kämäş! Men senen eş nârsemdi ayamaymın! **II.1/694** Bilesiñ, biraq...

Kämäş— **II.1/695** Birağıñniñ keregi joq, aytıñ boldı. **II.1/696** Özgeñdi qoya tur.

Qusbek— (Soñıman ıza bop qarap turıp, Altınğa oralıp.) **II.1/697** Altınjan, mına kisi kâdirin, söz kâdirin bilmegen degen ne degen qıyın edi.. **II.1/698** Mundaydı körıp pe edin?

Körinis

Qambar— (Qasındağı Sergeevke.) **II.1/699** Mine, joldas, mundağı jumışsılar arası osınday. **II.1/700** Bayqap qaramasa är türlü adam kezdesetin körinedi. (Barlıq joldastarı tıñdap turadı.)

Sergeev— **II.1/701** Ä, sen qalay boladı dep eñ, sen awılda baydı konfiskovayt etkendi aytasıñ. **II.1/702** Tap tartısı. **II.1/703** Ä, mına munda da sol, qulaq, bay, ziyankes, nemse solardın quyırşıqtarı, ol är jerlerde kezdesedi äli. **II.1/704** Vot, sonımen küresesiñ de oqiysiñ.

Sapar— **II.1/705** Bäse, tipti ülken sabaqtıñ özi osında eken.

Sergeev— **II.1/706** No, bitti me jumıs?

Qambar— **II.1/707** Bitti. **II.1/708** Al, ol onımen tursın. **II.1/709** Endi mına bizdin toptıñ basqa budan da bölek bir mäselesi bar.

Sergeev— **II.1/710** Ol nemene? **II.1/711** Ayt.

Qambar— **II.1/712** Biz basında, osında jumısqa kelgende sağan waqtısa kirdik dep aytıp edik qoy. **II.1/713** Bärimiz de jaspız. **II.1/714** Öndiridten osınday ülgı alıp, endi oquwğa barsaq, tağı ilgeri izdensek deymın. **II.1/715** Äy, joldastar! **II.1/716** Keliñder

endi, bir baylaw jasayıq, äytewir biz izdengen kisi ğoy. **II.1/717** Tağı bir närli birdeme izdep körmeyimiz be?

Sapar— **II.1/718** Ne aytıp tur özi?

Böltirik— **II.1/719** Aytqanı sol. **II.1/720** Söz osılay bolar.

Sergeev— **II.1/721** Senderge oquw keregi ras. **II.1/722** Biz bosatatın boldıq. **II.1/723** Al munda qalam degenderiñ bolsa, ol qalsın. **II.1/724** Biz de osı jerde biraz istegen soñ özimizdiñ kurterge, tağı baqa oquwlarğa jiberemiz. **II.1/725** Oylamañdar biz bul jerden jumıssı ğana emes, ülken keneş qızmetkeri geroy-proletaridı jasap şıǵaramız. **II.1/726** Na to bizdin öndiris, bizdin posyroyka!

Qambar— **II.1/727** Way, joldastar, keliñder endi baylaw jasalıq!

Sapar— **II.1/728** Bul ne özi, sovxozğa bardıq, onda turmadıq, şoyın jol barıp edik, odan kettik, endi mınağan bayızdap ek, budan tağı susıp... **II.1/729** Ketpeymiz, tüge. (Jurtqa qaraydı, qostawşısı joq.) **II.1/730** Men özim osında qalam.

Arpabay— (Kürsinip.) **II.1/731** E, ata qonıs mekeninen ketken ne oñsın. **II.1/732** Qırsıqqan it qıñır jügiredi dep ejelden isi oñıp körmegen sayaq sandıraq edik.

Esbike— **II.1/733** Endi, mine, tuwıp-ösken jerden ketip, jel quwğan qañbaqtay awıp jürgenimiz.

Böltirik— **II.1/734** İye, qan qazınañ qalıp edi sonda.

Arpabay— (Aşuwanıp, tepsirip.) **II.1/735** Atañniñ bası, sonda üstip artım jer iyiskemey jür edi?.. **II.1/736** Öndiris-öndiris dep öndirşegiñ sozǵanıñ osı emes pe edi, tüge?..

II.1/737 Prorab şıǵadı, qasında bir Orıs.

Prorab— **II.1/738** Mine, komsomol brigadası, şetinen jaqsı isteydi. **II.1/739** Jalqawı joq... **II.1/740** Jaqsı brigadı.

Böltirik— **II.1/741** Jaman brigadı... **II.1/742** Buralap, sen bilmeysiñ, bizdiki jaman boldı qazir.

Prorab— **II.1/743** Nege-nege jaman?

Böltirik— **II.1/744** Bizdiki boşal boladı qaziri ketedi qalağa, Almatığa.

Prorab— (Öte berip.) **II.1/745** Joq, sen qaljındaysıñ, jaqsı... **II.1/746** Söylesemiz.

Böltirik— **II.1/747** İye, söyleskeniñe Qambar bolayın dep tur.

Arpabay— **II.1/748** Turlaw joq, bayıp joq. **II.1/749** Jel quwğan qañbaq, tüge.

Qambar— **II.1/750** Endeşe tağı ketemiz de boldı sol. (Sergeevke.) **II.1/751** Sender bizdin ornımızğa jumısker tawıp, bir brigadı saylap alıñdar, sol tabılğan soñ biz keteyik. **II.1/752** Onan soñ öziñ bizge qalay bettew kerek? **II.1/753** Qanday oquw layıq, sonı jakqsılap aytıp beresin, bola ma?

Sergeev— (Saparğa.) **II.1/754** No, jaraydı, bular qayda barsa da bizdin kisi ğoy, barsın, oqısın, ol da jaqsı. **II.1/755** Al sen ekewmiz munda qalamız. **II.1/756** No, biz de eşkimnen keyin qalmaymız. **II.1/757** Bularğa bizdin komsomolskiy yaçeyke jaqsılap dokument beredi, al sen munda jaña brigadı jasa da, öziñ brigadir bol, jaray ma?

Sapar— **II.1/758** Boldı. **II.1/759** Baylaw sol. **II.1/760** Men öndiris qazanıñ süydım, qaldım osında. (Joldastarı quşaqtaydı. Köñili, pişini bir-birine jol bolsın aytqan siyaqtı.)

Şäken— **II.1/761** Äytewir izdengen soñ izdenüw ğoy, örley bereyik endeşe osılay.

Böltirik— **II.1/762** Olay bolsa osı Nuğıman bir oquw, bir öndiris dep edi ğoy? **II.1/763** Osınıñ ekewin birdey qosıp öndirip oqıyıqşı. **II.1/764** Keliñder, jigitter! Keliñder. Arpeke, Eseke! **II.1/765** Tarpaqtaspayıq bul jerde, kel keteyik! (Bäri köngendey iñğaylana beredi.)

Mes— **II.1/766** Way, al ketüwin kettik, sonda osı bizdin atımız kim eken osı. **II.1/767** Bizdeydi ne deydi eken.

Qusbek— **II.1/768** Leyon-leton, qañbaq-qañbaq. (Mes ekewi küledi.) **II.1/769** Komsomol-aq ekenbiz. Oy, päle.

Qambar— (Iza bop.) **II.1/770** Qoyşı äri.. **II.1/771** Bälem, endi körersiñ.

Şımıldıq.

II. 2. EKİNŞİ AQT

Üşinşi Suret

II.2/1 Ülken mekteptin jataqhanası, jaqsı, jariq, keñ bölme. **II.2/2** Qabırğalarında kösemder suretteri. **II.2/3** Kartalar. **II.2/4** Diyagramdar, üydiñ bir jağı qatar turğan 6-7 tösek, jigitter ornı, 2-3 stol. **II.2/5** Bir jaq burışta biyikşe nar siyaqtı keñ tösek, Arpabay men Esbike ornı. Törine taman qayırılıp jiyılğan tekemetşe, könelew körpe-jastıq bar. **II.2/6** Keşki mezigil, stoldarda kök abajurlı elektr lampı. **II.2/7** Jataqhanağa Qusbek, Äşim kiredi.

Äşim— **II.2/8** Mäsele solay. **II.2/9** Jurttıñ bäri komsomol emes te, iygiliktiñ bäri kommuniske baylanıp turğan joq. **II.2/10** Salt-sana deydi ğoy. **II.2/11** Salt-sana bizde de bar, ol osındaydan quraladı. **II.2/12** Aynalaña qara, oylan. **II.2/13** Osı tayaq kimge tiyip jatır. **II.2/14** Qur bas amandıqqa mäs bolatın waqıt emes. **II.2/15** Seni onsız da türtpektemey qoyar deymisiñ!

Qusbek— **II.2/16** Komsomolmın, äñşeyin bolsa bir säri. **II.2/17** Jawaptılığı qiyın ğoy.

Äşim— **II.2/18** Endeşe, bas sondayğa kerek, bildin be? **II.2/19** Öziñdi nege ustay beresin? **II.2/20** Kisi jiy, joldas tapp. **II.2/21** Osınıñ bäri kedey-batıraq emes pe? **II.2/22** Sal solardı aldıña. **II.2/23** Op-oñay top bolasın.

Qusbek— **II.2/24** Olarğa top bolayıq dep şetin aşqan soñ bitti emes pe?

Äşim— **II.2/25** İyä, ras, topas türde qoyma mäseleni. **II.2/26** Bastarın quraytın ister, usaqtan da, onaydan da tabıladı.

Qusbek— **II.2/27** Olay bolsa, bunımız istelip kele jatqan joq pa?

Äşim— **II.2/28** Bäse, jalğız-aq osını sen öziñ ülken eseppen alıştı boljap iste deymın. (Altın kiredi, mınaw tez özgerip bir hattı berip.) **II.2/29** Osı bir hat sağan tiyisti eken.

II.2/30 Adresi de bar. **II.2/31** Endi tawıp al osı jaqıñdı, ilğıy seni surap jazadı. **II.2/32** Onan soñ bizdin üyge kelip jürseñderşi. **II.2/33** Mına qarındasım da bizdin eldiki ğoy. **II.2/34** Kelsin, erte kel, jaray ma?

II.2/35 Jastar keledi. Bir üstelge Böltirik, Mes, Qambar, Şäken otıradı. **II.2/36** Ekinşisine Sölkebay, Alatay, üşinşide Topay men Altın jäne Qusbek. **II.2/37** Bäreni de sabaq äzirlep jatır.

Körinis

Böltirik— (Oqıp-jazıp otırğan kitap-qağazdarın jıyıp jatıp.) **II.2/38** Bul esep bayqus, bizge awır emes özi...

Qambar— **II.2/39** Bunı oñay-aq jeñip kelemiz. **II.2/40** Äpkel endi orıs tilin. (Basqa kitap-qağazdarın alıadı.)

Mes— **II.2/41** Bäse, sonu ayt. **II.2/42** Ay, qiyını sol bolıp tur-aw!

Böltirik— **II.2/43** Qiyın da bolsa sonı jeñbey kün joq. **II.2/44** Ayta berseñ orıs tilinsiz bizge mädeniyet joq, bildin be?

Qambar— **II.2/45** Şırağım-aw! **II.2/46** Lenindi özderi jazğan tilinde oqıp tüsinbegen soñ kün qaran emes pe?

Böltirik— **II.2/47** Äy, tawıp ayttıñ? **II.2/48** Obalı qanikiy, munısı söz-aq.

II.2/49 Mitya kiredi.

Qambar— **II.2/50** Ä, Mitya, otır kel. **II.2/51** Mına biz sabaq äzirleyemiz, tında.

Mitya— **II.2/52** Noka, men köreyin.

Böltirik— **II.2/53** Körgende osı sağan aytatın bir söz bar. **II.2/54** Ol senin äşepken, bildin be?

Mitya— **II.2/55** Qanday, nemene oşibke?

Böltirik— **II.2/56** Mine, bizdin qatşımız, osı jerdegi sayasiy başsımız sensin. **II.2/57** Al, biz mine tamam batıraq, Orıssa bilmeyimiz. **II.2/58** Keşe komsoldıñ jalpı jıynalıısında Orıssa söyleyin dep umtılap-aq edim, söyley almadım. **II.2/59** Qaşanğı

men üstip jürem? **II.2/60** Sen ne qarap jürsiñ? **II.2/61** Til seniki. **II.2/62** Al biz seniki joldas. **II.2/63** Öziñ bilesiñ de, bizbilmeymiz. **II.2/64** Mine, senin aşebken, vot qalay?

Mitya— **II.2/65** No, oqı jaqsılap, bilesiñ. **II.2/66** Bilmeseñ jaman boladı. **II.2/67** Jaqsı oqısañ bilesiñ, al jaman oqısañ bilmeysiñ, onda komsomol uradı seni.

Qambar— **II.2/68** Al, bāse, sonda endi bizdi sabatın qoyğaniñ ba?

Mitya— (Basın körsetip.) **II.2/69** Mine, Sal bastı da... **II.2/70** Men de Latınşanı az bilem. **II.2/71** Qazaq tiliniñ grammatikasın bilmeymin. **II.2/72** Oğan kim vinovat?

Böltirik— **II.2/73** Oğan ba? **II.2/74** Oğan mına Qambar binovat bolsın. **II.2/75** Pamarayt etsin ol. Oqıtsın.

Qambar— **II.2/76** Bilmese qayteyik?

Böltirk— **II.2/77** Bilmese jaman oqığan boladı, onan soñ komsomol munı uradı. **II.2/78** Urımız mine (külki.)

Mes— (Qambarğa.) **II.2/79** Al olay bolsa “storjdi” skalnayt ete ğoy.

Qambar— **II.2/80** (Sıdırta jöneledi. Jalğız-aq vinitelnıy nadejge kelgende toqtañqırıp turıp.) “Storoja”.

Mes— **II.2/81** Toqta, şatastiñ.

Böltirik— **II.2/82** Bögeme, şatasqan joq.

Mes— **II.2/83** Wa, kăpir-ay, “stol” benetelneyde de “stol” boladı. **II.2/84** Momojıskiy rot. E!

Şäken— **II.2/85** E bolsa e... Adoşovlennıydı qaytesıñ.

Böltirik— (Meske.) **II.2/86** Ol sendey ölik qoy deymisiñ? **II.2/87** Özi tipti kolhozdiñ storojı bolsa qaytesıñ. **II.2/88** Öli üstelmen teñep sadağası ketkir, jaman kăpir!

Mes— **II.2/90** Al qoydıq.

Qambar— (Tağı da sartıldap jöneledi, köptik türdiñ roditelnıy nadejine kelgende.) **II.2/91** Storojey!

Böltirik— **II.2/93** Jañıldın, Starajov.

Qambar— **II.2/94** Storojey.

Böltirik— **II.2/95** Starajop.

Şäken— **II.2/96** Nojey...

Böltirik— (Bolmay.) **II.2/97** Storojov- nojow, Şäken.

Mitya— **II.2/98** Ana Qambar, Şäken durıs aytadı.

Şäken— **II.2/99** Mä, bolmasañ! (Kitaptı körsetedi.)

Mes— **II.2/100** Al bolmaydı, bul bolsa tekedey tiresip, endi ne betindi aytasñ?

Böltirik— **II.2/101** Al maqul, maqul, köp awız birikse bir awız joq boladı. **II.2/102**

Men dawlaspaytın kisimin. (Kitapqa qaray bastaydı.) **II.2/103** Al “krovat” qay rot?

Ayta qoyşı?

Qambar— **II.2/104** Qay rot eken bul?

Mes— **II.2/105** Mujskiy.

Böltirik— **II.2/106** Qiysinğa qarağanda bul jenskiy.

Qambar— **II.2/107** Äy, osı ne rot turadı da, ne men turam. **II.2/108** Bir päle endi.

Şäken— (Böltirikke.) **II.2/109** Qanday qiysındı aytasñ?

Böltirik— **II.2/110** Krovat degen belgili endi, äyel jağına, mına äkenderge tañsıq närse

ğoy. **II.2/111** Qayda bir es siyaqtı quw tizesin quşaқтағандар болмаса kim dawlasın!

II.2/112 Krovat endi ol jenskiy tipti endi.

Şäken— (Kitapqa qarap.) **II.2/113** Put şe, onıñ da ayağı miyagkiy znak.

Qambar— **II.2/114** Put pa? **II.2/115** Al, onı ne deymiz? (Böltirikke.) **II.2/116** Bul kimge tañdıq.

Böltirik— **II.2/117** Al jaraydı. Şäken! **II.2/118** Onı da sen ala ğoy. **II.2/119** Tipti endi

buwınsız jerge pışaq salğan ekensin. **II.2/120** Qayteyin, onı da berdim sağan. Jenskiy!

Şäken— (Külip.) **II.2/121** Al, “Leninskiy put” degende ne deysiñ?

Qambar— **II.2/122** Öy, endişe bermeyimiz. (Böltirikke.) **II.2/123** Ne deysiñ?

Böltirik— **II.2/124** Buwınsız dep aytım em ğoy.

Mes— **II.2/125** Way, bayğusıñ-ay!

Böltirik—**II.2/126** Endi Lenin jolı äyel jolı degenge Şäkenniñ tipti öziniñ de awzı barmas.

Qambar— **II.2/127** Azar bugün.

Şäken— (Külip.) **II.2/128** E, tipti öre tura keldin ğoy bäriñ birdey. (Böltirikke.)

II.2/129 Osı rotqa kelgende sen öziñ bas buzarsıñ tipti, bildin be? **II.2/130** Sayasiy qate jasaytın kişisin.

Mes— **II.2/131** Ol jağın jazıp qoy. **II.2/132** Bayağı eskige saladı tipti.

Böltirik— **II.2/133** Al olay deseñ, men tipti şalqamnan tüsem. **II.2/134** Bas kespek bolsa da, til kespek joq. **II.2/135** Tipti osı tildi alğaşqı şığarğan dümşe molda bar ma? **II.2/136** Al, endi ol-ol bolsa, mına “do

Qambar— **II.2/137** Molda emes, xalıq şığargan.

Böltirik— **II.2/138** Kim şığarsa da osınıñ key jarinde naqurıstıq ta bar.

Mes— **II.2/139** Ol ne degenin.

Böltirik— (Kitaptı alıp otırıp.) **II.2/140** Al mına krovat dedik, ol köpe-körne endi jenskiy bolıp tur. **II.2/141** Al “stol” mine, üstel bası erkek bolğan, qızmeti. **II.2/142** Eñbegi sonnda, onıñ mojskiy bolğanına mine Şäken de talaspaydı. **II.2/143** Al mine mına bir “semya” degendi alayıq. **II.2/144** Ol urıqtıñ sredniy rot boluwı o da maqul. **II.2/145** Özi äli urıq-eki uday närse, erkek jağına kete me, äyelge kete me, Quday bilsin. **II.2/146** Osı nege jenskiy? **II.2/1** 47 “Karandaş” mojskiy bolğanda, “roşka” nege jenskiy?

Şäken— **II.2/148** Ayağına qara.

Böltirik— **II.2/149** Ayağına qarama, miyğa sal.. **II.2/150** Södiyeni qaytesin?(Biraz ündemey qalısadı.)

Qambar— **II.2/151** Qoy, baqastı qoy, qaqt ketedi. **II.2/152** Öziniñ barlıq şösetvetniyin qaradıq qoy?

Şäken— **II.2/153** Qaradıq, keliñder endi, jazayıq (bäri de ündemey jazuwğa kirisedi).

Alatay— (Orısşa ölen oqıydı, Sölkebay tıñdap otır.)

II.2/154 Burya mgloyu nebo kroet,
Vihri snejniye krutya,
To tak zver ona zavoyet,
To zaplaçet kak ditya,
Top o krovle obvetşaloy,
Vdrug solomoy zaşumit,
To kak putnik zapozdalıy
K nam v okoşko zastoçitt..

Sölkebay— **II.2/155** Al endi sen osı arağa deyin tıñdap otır. **II.2/156** Ağañ bir jatqa aytıp şıqsın. (Ayta jöneledi, tili ilğıy qate.)

II.2/157 Boyra mığloy nıba kroyıt
Pihri snejnım quruta
To qağ izber ana zaboyıt
To zaplaşit qağ deta
Top a kreplem abeşşalım
Ibrok salamay zaşomit
To qağ petnegim zapazdalım
Qınam pakoşka zastoşit.

II.2/158 Qusbek küledi.

Qusbek— **II.2/159** Alda quday! **II.2/160** Äy, moynın, moynın üzdiñ, aqırın-aqırın (külip mazaqtap), biy qırıy!

Alatay— (Qarap.) **II.2/161** Anaw külip otır.

Qusbek— **II.2/162** Jattap jürgeniñniñ özi bayağın bay aqını.

Sölkebay— **II.2/163** İyä, aramza molda din bozar... **II.2/164** Eski muranı bil dep Lenin özi aytqan komsomoldar sbezinde. (Alatayğa.) **II.2/165** Mınanıñ söziniñ özi de jik-jigimen tüse me deymen özim. **II.2/166** Şirkin, jaqsı öleñge janım qumar.

II.2/167 Qarañğı tünde taw qalıp

Uyqığa keter balbırap,

Dalanı jim-jırt del-sal qıp

Tün basadı salbırap.

degen aqındar ğoy bular.

Alatay— **II.2/168** Bügin öziñ tim şabıttı ekensin, ölen şığarsıñ ba deymen, tipti!

Sölkebay— **II.2/169** Ündeme, bala, ağañnıñ ıstıǵı törinde. (Turıp Topayğa taman ayañdap.) **II.2/170** Sır sandıqtı aşıp qara, aşıp qara, sırlasım— sım perneni basıp qara, basıp qara, jırlasın, deydi-aw sırlı aqın!

Topay— **II.2/171** Wa, qoya turşı. (Qalamın ustağan boyında.) **II.2/172** Osı eseptiñ skopke degenine kelgende qalt turamın da qalamın... **II.2/173** Qurıp qalğır...

Sölkebay— **II.2/174** Toqta, toqta, oqıp qarayıq. (Üñilip qarap, oqıydı.) **II.2/175** 50-den aluw skopk, eki jerde on jeti skopke jabıladı. **II.2/176** Qosuw bes! **II.2/177** Ä, muniñ mısalı mınaw: Elüw qoy qozdağan eken. **II.2/178** Sonıñ 17 par qozısı egiz, osılardı äweli esepteyikşi, egiz qozı neşew?

Topay— **II.2/179** 34.

Sölkebay— **II.2/180** 50'den şığarsañ neşew qaladı?

Topay— **II.2/181** Al 16.

Sölkebay— **II.2/182** Soğan endi toqtı qozdağan 5 qozını qos.

Topay— **II.2/183** 21. Boldı ğoy...

Sölkebay— **II.2/184** Bolsa bir män bar, beri jür, Topeke.

II.2/185 Ekewi söyleşip oñaşaraq ketedi, olar ketkende Qusbek Altınğa oralıp, birdemeni körsetip söyleşip jatadı. **II.2/186** Alatay bulardı körip, qızğanğanday qiyınalıp, sabağın tastap bir turıp, bir jürüp, tınısızdanıp ketedi. **II.2/187** Közin almaydı. **II.2/188** Qambar Şäkenmen oñaşalaw.

Qambar— **II.2/189** Betimiz tüzeldi-aw deymen osı, Şäken, qalay oylaysıñ?

Şäken— **II.2/190** Tüzeldi emes, tüzeldik deseñşi.

Qambar— **II.2/191** İyä, boldı, boldı endi, tipti jağalay solay bolsaşı.

Şäken— **II.2/192** Ne dep jambastap kelesiñ?

Qambar— **II.2/193** Köñiliñdegi bir murattı aytamın-aw. (Ündespeydi.) **II.2/194** Ne der edin?

Şäken— **II.2/195** Joq, äzir oquwdan başka murat joq. **II.2/196** Özgeni oylaspayıq ta jäne osını senen surayın, qozğama.

Qambar— **II.2/197** Mülde me?

Şäken— **II.2/198** Bolsa belgi özimnen bolsın.

Qambar— **II.2/199** Bolmasa neteyin?

Şäken— **II.2/200** Bolmasa täyir degen ölüwşi me edin? **II.2/201** Körgen- baqqanıñ Şäken bolıp pa? (Kitaptarına qayta qayırılısadı.)

Qusbek— **II.2/202** Qalqam Altın, osı uyalşaqpısıñ, joq älda köñil jırtqıñ kelmey me. **II.2/203** Nege ilğiy tayqiy söyleysiñ?

Altın— **II.2/204** Tipti eşbir sözge ornı joq. **II.2/205** Qurdan qur nemene? (Qağazdı qarap.) **II.2/206** Äy, senin mınawıñ bir şataq ölen ğoy! **II.2/207** Bu qanday şıqqan?

Qusbek— **II.2/208** Nege orın joq? **II.2/209** Neden irkilemiz?

Altın— **II.2/210** Joq, sen osı qoy, mınanıñ jönin aytşı!

Alatay— (Qızğanıp, jakıñdap kep uyalıp.) **II.2/211** Altın! (Anaw burılığanda söz taba almay qalıp.) **II.2/212** Sabağın bitti me?

Qusbek— **II.2/213** Bitken joq. **II.2/214** Öziñ bitirsen jüre ber. (Alatay uyalıp ketip qaladı. Anaday jerge barıp qarap turadı.) **II.2/215** Şınımın bəri sol-aq bolğanı ma?

Altın— **II.2/216** Qoy, şırağım, men Kämäşti sıylaymın, dosım. **II.2/217** Sen anağan nege jawap bermeysiñ?

Kämäş— (Kirip keledi, sırtqı kiyimderin tastap, Alatay qasındağı aynağa kelip qaranıp, silanıp.) **II.2/218** Yapıray, bir qızıq suret eken. **II.2/219** Bir qız ben bir jigittiñ sırrı. (Alatay tıñdamaydı. Analarğa qaray beredi.) **II.2/220** Sağan aytıp turmın. **II.2/221** Oypır-aw, ğaşıq degen siyqır-aw özi, tıñdaşı! (Alatay analarğa qaraydı.) **II.2/222** Nemene sen? (Özi de analarğa qarap qalıp.) **II.2/223** E, anaw ma edi? **II.2/224** Qaraşı tügi, awzına awzı jabısıp otırğanın ğaşıqtarşa.

II.2/225 Jıldam basıp qastarına jetip kelgende Qusbek tura beredi.

Qusbek— **II.2/226** Ä, sen keldin be? **II.2/227** Oyin kördiñ be?

Kämäş— **II.2/228** İyä, keldik, arañnan kep tiken bolıp qadalıp, böget şığardım ba älde.

Körinis

Mitya— (Añırıp Qambarğa kelip.) **II.2/229** Ne, okuwlarıñ boldı ma?

Qambar— **II.2/230** İyä, nemene?

Mitya— **II.2/231** Bolsa, joldastar, mine qanday vapros. **II.2/232** Beri keliñder. (Barlığı bir arağa jıynaldı.) **II.2/233** Senderdiñ bəriñ komsomol jäne bugün keşke jıyılıs, bul мәsele sonda aşıq qoyıladı. **II.2/234** Prorabotkege alınadı. **II.2/235** Qazirde men sendermen aldın ala söyleşip alayın.

Qambar— **II.2/236** No, käne, aytşı.

Alatay— **II.2/237** Bu nemene eken?

Mitya— **II.2/238** Qazirde bizde studentter arasında bir jaman sözder şğaratın adamdar payda bolğan. **II.2/239** Sol söz osı obşejitiyede osobennıy köpbolğan.

Mes— **II.2/240** İyâ, qanday söz eken?

Mitya— **II.2/241** Eñ äweli anaw küngi stipendiye bölgende, Qazaq balası az somalı stipendiye alıp, ülken stipendiyelerdi Orıs balaları aldı, depti. **II.2/242** Ekinşi manufaktura bergende tağı da Qazaq balaları jamanın, azın alıp, jaqsısın, köbin Orıs balaları aldı depti... **II.2/243** O nemene? **II.2/244** Osını aytqan kisini sender estidiñder me, bilesiñder me?

Böltirik— **II.2/245** Ol kim eken?

Qambar— (Mityağa.) **II.2/246** Kim eken, sen öziñ bilesiñ be?

Mitya— **II.2/247** No.. Vot taza, çestnıy komsomoldar bolıp mundaydıbilse, özderi aytsın. **II.2/248** Käne.. Stipendiyeñi köbi Qazaq balalarına berilgen, onı sender bilesiñder, solay emes pe?

Qambar

Alatay } **II.2/249** Koneşni, bilemiz, iyâ, özimiz üleştiñdik.

Böltirk

Altın— **II.2/250** Orıs balalarınan alsa ılğıy joğarı kurstegiler aldı.

Sölkebay— **II.2/251** Onday joğarı kurstegilerge köbirek belgilengen durıs.

Qambar— **II.2/252** E, бүкіл союзда solay. **II.2/253** Bunı burmalap söylewşi bolsa ol demogokter... **II.2/254** Kim eken?

Mitya— **II.2/255** Al manufaktura ülestirgende sen bar emes pe edin, Alatay?

Topay— **II.2/256** Men de barın. **II.2/257** Ol tuwrasında jañağı ayılğan söz tegis ötirik. **II.2/258** Aldimen kiyimi joq dep ılğıy Qazaq balalarına, awıldan kelgen batıraqtarğa bergenziz. **II.2/259** Yaprı-ay, mınaday da ötirik aytatındar bar eken? **II.2/260** Mınaw bir ziyankes jaw boluw kerek.

Mitya— **II.2/261** Jaw bolsa jaw. **II.2/262** Tap jawı bar jerde de bar, bilesiñder me? **II.2/263** Vditelnost kerek dep nege aytadı partiya? **II.2/264** Endi bul ğana emes, tağı sözder bar: Qazaqtıñ bayın konfiskelew teris. **II.2/265** Qazaq bayı Orıstıñ kulagınday

emes edi. **II.2/266** Kedeyge jaqsı edi. **II.2/267** Qazirde Qazaq bayı alındı. **II.2/268** Al Orıstıñ kulağına tiygen kişi joq. **II.2/269** Bul da teris Orısılıq dep aytadı deydi.

Böltirik— **II.2/270** Ä, solay soq, mınaw bir ändi tüzegender eken özi, tegi.

Mitya— **II.2/271** Bul özi jalğız studentter ğana emes, bizge uçitel bolıp kirip jürgen jat elementter de bar eken. **II.2/272** Solardıñ arasında jürgen söz deydi. **II.2/273** Munday uçiteldermen baylanıs jasağan studentter bar. **II.2/274** Solar kim, onı bilesiñder me, munda bar solay kisi?

Altın— (Qusbekke qarap turıp.) **II.2/275** Ol qay öşetel eken?

Mitya— **II.2/276** Äşim Jumanov, tağı baqalar, Solardan tarağan kontrevolyutsiyonnyı öleñder bar deydi. **II.2/277** Qazir bizge de äkep berdi munıñ birin.. Mine...

II.2/278 Altın aldımen barıp qarap jiberedi

Altın— **II.2/279** Äy, Mitya, äy, joldastar! **II.2/280** Osı ayılğan sözdıñ köbine men bilsem tap mına Qusbek jawap berüw kerek.

Qusbek— **II.2/281** Oy, Altın, sen nemene, qutırıp ketkenbisiñ?

Mes— (Altınğa.) **II.2/282** Sen nemene, tüsiñnen şoşıp oyandın ba, nemene sandıraqtap?

Altın— **II.2/283** Sandıraq emes, durıs, komsomol şın aytuw kerek. **II.2/284** Äşimmen baylanısı bar bar da osı. **II.2/285** Jaña mına ölendi men osınıñ qaltasınan kördim. (Qusbekke bir basıp.) **II.2/286** Ayt şınıñdı, nemene sen, ne oylap jürsiñ?

Qusbek— **II.2/287** Bälem, Altın, momın qız atanıp jürip sen tıñsılıqqa şıǵayın degen ekensin. **II.2/288** Keltirersiñ, zalal, no, biraq körip alarımın. **II.2/289** Meniñ komsomoldan böten oyım bar ma edi?.. (Özgelerge.) **II.2/290** Senesiñder me osığan?

Qambar— (Buğan qaray bir basıp.) **II.2/291** Körset qaltañdağı ölendi! (Anaw irkiledi.) **II.2/292** Endeşe Altındikiniñ bäri ras, jalğan aytpaydı bul (Mityağa.) **II.2/293** Mine bizdin ortamızda bundayğa aralassa, aralatatın kisi osı. **II.2/294** Tegin emes.

Mes— **II.2/295** Öy, sen öziñ ne bılıldap tursiñ? **II.2/296** Stipendiyeni az beredi degendi bärimiz de ayttıq, al nesi bar eken? **II.2/297** Kiyimdi de jurttiñ bəri almağanı ras, aytsa qaytedi eken?

Böltirik— **II.2/298** Endeşe qostawşınıñ biri sen boldıñ.

Mes— **II.2/299** Qostasa qaytedi eken, tapqan ekensin jawıñdı.

Qusbek— **II.2/300** Qazekeñder, müyizdewge kirişken ekeñsinder ğoy ekewiñ.

Qambar— (Mityağa.) **II.2/301** Mınaw Qusbek baydın jaqını, biraq özine qaraymız, sınmen aluw kerek degendi men osında kep oquwğa tüserde aytqam... **II.2/302** Mine sın... **II.2/303** Ä, ol kim bolıp şıqtı, körip tursiñ. **II.2/304** Osını jetedi. **II.2/305** Sal keşke jiynalısq. **II.2/306** Ayamaymız biz ondaydı...

Topay— **II.2/307** Bäse, öytip aramızğa jılım qurt bolıp jayılmıñ, jiynalısq aşıp saluw kerek.

Sölkebay— **II.2/308** E, qaljiñ dep jür me özi? **II.2/309** Mınaw tap jawınıñ isi ğoy, bılğamasın bärimizdi, sal sal jiynalısq.

Mitya— **II.2/310** Ne boldı, men endi basqlardı anıqtaymın. **II.2/311** Mine, joldastar... **II.2/312** Sın osı.

II.2/313 Mitya ketedi.

Şäken— **II.2/314** Senderdiñ-aq sının bitpeydi eken?

Böltirik— **II.2/315** E, sağan da awır tiydi me, senin de kömeyinde birdeme tur ğoy özi.

Altın— **II.2/316** Älde sen de bilip pe eñ? **II.2/317** Taza komsomol bolsan ayt mine şınıñdı. **II.2/318** Körip pe eñ älgi ölendi?

Şäken— **II.2/319** Körgem.. Onıñ nesi bar eken, jay qaltada jürgen qağaz. **II.2/320** Odan basqa ne bar?

Altın— **II.2/321** Köresiñ de aytpaysıñ ğoy.

Şäken— **II.2/322** Onıñ nesin aytuw kerek suwmañdap? **II.2/323** Al, jür bir qağaz.

Qambar— **II.2/324** Jaraydı. **II.2/325** Bilip turıp jasırğan ekensin, keşke onda senin jayıñdı datalqıla salamız.

Şäken— **II.2/326** Qäte bolsa alıñdar, köriwin körgem.

Qusbek— **II.2/327** Demogok öñşeñ!

Böltirik— **II.2/328** Sen olay bolsa, sırtındı ğana boyap jürgen jatsıñ. **II.2/329** Bu ne?

Mes— (Qambarlarğa.) **II.2/330** Nemene, sender sandıraqtap?

II.2/331 Esbike, Arpbay kirip turadı.

Qambar— **II.2/332** E, osınki durıs demekşimisiñ?

Mes— **II.2/333** Durıs onıñ aşuwı... **II.2/334** Senderdiki ne?

Böltirik— **II.2/335** Surqiyalanba öytip!

Mes— **II.2/336** Olay bolsa özderiñe jağa qoyar. **II.2/337** Aytayıq mine biz de! **II.2/338** Äne anaw turğan Arpbay, Esbike mına Qambardıñ äke-şeseşi. **II.2/339** Mine solar da baydın quyırşığı, solardın da aytılsın endeşe.

II.2/340 Arpbay jaqındap tamsanıp basıp şayqaydı.

Böltirik— **II.2/341** Öy, uyatsız, qaytıo awzıñ baradii söydewge!

Qambar— (Meske.) **II.2/342** Käpir, tübin urı edi, boyıñnan buzıqtıq ketpegen eken!

Böltirik— (Meske.) **II.2/343** Käpir, sen büldirersiñ.

Mes— (Aşuwmen ilgeri basıp.) **II.2/344** Qısqart endi, oyranıñdı şığararmın. **II.2/345** Büldirgişti tapqan ekensin. **II.2/346** Bälem, sen Böltirik, bülingenıñdi bilersin jaqında.

Qambar— **II.2/347** Joğalt köziñdi aramızdan, buzar.

Mes— **II.2/348** Baqırma, köziñdi aşıp qara. **II.2/349** Men özim de sendermen birge bolmaymın endi.

Qusbek— **II.2/350** Birin mazaqtap, birin danostap, birin aqımaq etip ötti ğoy jurttıñ bärine sen ekewiñniñ qılığıñ!

Şäken— **II.2/351** Qoy, Qusbek, olay şarpıma!

Kämäş— (Jaqundap Qusbekke kelip.) **II.2/352** Qoyşı, Qusbek, nemene sen körispeytin kisidey?

Qusbek— **II.2/353** Awlaq, men endi körispeymin. **II.2/354** Turmaymın mundaymen, ne ana jawıqqan ağañmen bol!

Kämäş— (Böltirik pen Qambarğa.) **II.2/355** Senderdiñ minezderiñ osınıñ bäri. **II.2/356** Buzıq senderdiñ özderiñ!

Qambar— **II.2/357** Söyleme, bar endeşe, ket bar sonıña. **II.2/358** Jetisersiñ, aqımaq.

Kämäş— **II.2/359** Sen aqımaq.

Arpabay— **II.2/360** Kämäş şırağım, ayrılısar bolsan joliñ bolsın, qıyanattamay ket.

Esbike— (Arpabayğa.) **II.2/361** Qoy, ärmen, o nesi eken, balalardıñ arsına kiyligip? **II.2/362** Kämäşim men Qusbegim meniñ balam!

Arpabay— **II.2/363** Bar, endeşe sen de ket, köziñdi şel qaptap tur ma?

Qusbek— **II.2/364** Boldı endi, ketemiz. (Kämäşqa.) **II.2/365** Jür bol, jiynal!

Mes— **II.2/366** Men de ketem! (Talqan bop jiynala bastaydı. Kämäş jiynalıp jatır.)

Qusbek— (Şäkenge.) **II.2/367** Sen de jür. **II.2/368** Turğızadı dep turmısıñ munda. **II.2/369** Ölmes künimizdi köremiz.

Qambar— (Şäkenge.) **II.2/370** Al, öziñ bil!

Şäken— **II.2/371** Men ketpeymin. (Özgeler ketedi.)

Esbike— (Qambarğa.) **II.2/372** Ne istedin sen bul? **II.2/373** Jaqınnan, dostan bärinen ajrap? **II.2/374** Tentek sensin, ayırdın mıña balamnan. **II.2/375** Mine bäri ketti.

Böltirik— (Şalqasınan tösegine jatıp.) **II.2/376** Ketse kete bersin, tügi, öñşeñ jat.

II.2/377 Sölkebay, Topay kiredi, olar da jiynaladıñ siyaqtı. **II.2/378** Qiypaqtap, ekewi de Böltirikti jağalap, Qambardıñ qoliñ alıp qoştasa bastaydı. **II.2/379** Böltirik qaramaydı.

Qambar— (Tañdanıp.) **II.2/380** Oy, senderdiki ne?

Sölkebay— (Uyalıp tömen qarap miñgirlep.) **II.2/381** Solay bolıp qalıp edi. **II.2/382** Endi söge-jamandamañdar.

Şäken— **II.2/383** Ne aytasıñdar özderiñ? (Böltirik basın köterip qaraydı.)

Topay— (Sölkebayğa.) **II.2/384** Aytsañşı ezilmey, o nesi?

Sölkebay— **II.2/385** Uyat bolıp turğanı. **II.2/386** Söz pişip qalıp edi.

Qambar— **II.2/387** Meske eremisiñ özin?

Sölkebay— **II.2/388** Joğa. E, qarası öşsin Mestiñ, bizdiki bir bölek.

Böltirik— **II.2/389** Way, Sölkebay! Qorağa kelgen urı edik. **II.2/390** Ärine men qutıldım dep, öziñ topaydı äketkeli turğannan amanbısıñ?

Sölkebay— **II.2/391** Apıray endi (Topayğa qarap, järdem tilegendey.) Topay,, Äy.. Ä...!

Böltirik— **II.2/392** Way, arwaq atqır öñşeñ. (Özgerip, Sölkebayğa.) **II.2/393** Way, janım, alar bolsan öziñ jödep alsañşı, erkekke bılay... **II.2/394** Jerde jatqan katı bar deysiñ! “Men endi osığan osılay qolqa salıp turmın deseñşi” adamşa, e? (Jurt, biri tamsanadı, biri külerin de, küyerin de bilmeydi.)

Sölkebay— (Topayğa uyalıp.) **II.2/395** Tipti betimnen otım şıqtı-aw. (Böltirik küledi.)

Topay— (Aşuwlalıp, Böltirikke qaray basıp.) **II.2/396** Al, endeşe öziñniñ aqsaq mineziñnen kör. **II.2/397** Bayağı katın bar dep jürmisiñ? **II.2/398** Biz, mine, erli-qatındı boldıq. Al! (Sölkebay qolınan tarta beredi.) **II.2/399** O nesi ezilip?

Arpabay— **II.2/400** O, jasağan...

Esbike— **II.2/401** Öñşeñ jın ba, ne özderi, toba?

Böltirik— (Esip jiyip külip.) **II.2/402** Wa, bäse, Topekeñ er ol. **II.2/403** Al, batamdı bereyin. **II.2/404** O, jortqanda jolıñ bolsıñ Topay. **II.2/405** Oljañ ilğiy Sölkebay bolsın. **II.2/406** Al, bar jöneliñder, awlaq.

II.2/407 Sölkebay uyalıp qozğaladı. **II.2/408** Topay Böltirikke ıza bolıp qattı-qattı basıp jöneledi.

Sölkebay— (Artına qarap, uzap barıp, basın şayqaydı.) **II.2/409** Uyalmağan buyırmağandı aladı dep ä, Topeke!

II.2/410 Jurt muñayıp qaladı. **II.2/411** Altın nârsesiñ alıp, ol da ketüwge aynaladı. **II.2/412** Alatay jılağanday bolıp otırıp qaladı.

Şäken— (Böltirikke jetip kep quşaqtap ap.) **II.2/413** Yapıray, Böltirik-ay, ne degen azamatsiñ, qanday minez istedin, netken edin? (Quşaqtap julmalaydı.)

Altın— (Böltirikke jalt qarap, az turıp qaladı, Nârsesi qolınan tüsedı.) **II.2/414** Yapıray, ä?

Böltirik— **II.2/415** Sen de kete misiñ?

Altın— **II.2/416** (Buğan qarap umtılıp jılamasırap). Böltirik ağa! **II.2/417** Bir äkeniñ balasında bop ek, Sölkebay, Topay bir bolğan eken dep nege ketem, jaqınım senderdiñder, birge bolam. (Şäken onı quşaqtay aladı. Ekewi de quşaqtasıp, bir sätte jılasıp qalğanday boladı. Alatay jügirip kelip, ekewin qosa quşaqtaydı.) **II.2/418** Jındılar, uyatsızdar olar.

Esbike— (Jılap.) **II.2/419** Qayıp, qiyıstı eken, mundar.

Qambar— (Böltirikke.) **II.2/420** Sen osı arada qalay öskensiñ, janım-aw. (Arqağa qağadı, qasına otıradı.)

Böltirik— **II.2/421** Öy, täyir, özge minez istesem men komsomol knejkesin qaltağa bosqa salıp, qambozdıñ nanın bosqa jep jürgen bolmaymın ba, tegi.. ä?

Qambar— **II.2/422** Bäse, eskiniñ boyda qalmaytın bir ädeti osı edi, jesir dawı. **II.2/423** Basqa qalay tepti bizdiñ batıraq!

Böltirik— **II.2/424** Olar osal ma? **II.2/425** Olar da jañanıñ minezin istemedi me? **II.2/426** Bayağı bolsa qaşıp-pısıp ırıñ-jırıñ qılar edi. **II.2/427** Äñşeyin ap-aşıq, tapatal tüste qoştasa keldik dep bir-aq kepti. **II.2/428** Sonda endi men osal bolayın ba

olardan? **II.2/429** Nege kem tüseyin! (Oylañqırap, külimsirep.) **II.2/430** Ä, arwaq atqır Topay, Sölkebay! (Qambar ekewi küledi.)

Qambar— (Altınğa.) **II.2/431** Mine, sağan sabaq bir emes, äldeneşe.

Arpabay— (Mınalarğa süysine qarap.) **II.2/432** Qaraqtarım, men tipti tañ-tamaşamın, mınalarıñ tipti is-aq, minez-aq eken, wa köp jasa! (Kempirine.) **II.2/435** Kempir! **II.2/434** Osıdan da ülgı almaymız-aw endi, jaña degen osı emews pe, mine?

Esbike— (Jaqtırmay, tamsanıp teris burılıp betin jırtıp.) **II.2/435** Betim-aw, ne depo tır özi? **II.2/436** Somaday bop, uyalmağır. (Ernin sılp etkizedi.)

Şımıldıq.

Törtinşi Suret

II.2/437 Arada bes jıl ötti, eki bölmeli taza jaqsı päter. **II.2/438** Qambar päteri! **II.2/439** Bölmede Arpabay, Esbike, kiyimderi qalaşa, Arpabay köziñe közildirik salıp. **II.2/440** “Sotsiyaldı Qazakıstandı” oqıp otır. **II.2/441** Eki üyde de orındıq, stol jäne şkof tolı kitap.

Körinis

Esbike— **II.2/442** Käzetiñde bugün tiyatr bar dep pe, qaraşı!

Arpabay— (Qarap otırıp.) **II.2/443** Qayteyin dep edin mına jerdiñ laysañında? **II.2/444** Köktemdi köterem sıyırday batıp öleyin dep pe eñ Almatınıñ batpağına.

Esbike— **II.2/445** E, jariq köşemen qaytarmız. **II.2/446** Qayter deysiñ tipti barmağalı köp boldı özi! **II.2/447** Bar ma eken änewgi aqsaq kempirdiñ oyını.

Arpabay— **II.2/448** “Maydan ba?”

Esbike— **II.2/449** Maydan ba, qaydam? **II.2/450** Äytewir quttı Qusbektiñ şeşesi, yapır-ay.

Arpabay— **II.2/451** Qusbek demekşi, xabar-oşarsız joq bolıp ketti-aw özderi! **II.2/452** Qızıñnan da zım-ziya tük belgi joq.

Esbike— **II.2/453** Kämäş pa? **II.2/454** Dini qattı kăpir edi— izdese özderi izdesin dep qırsıqtanıp alğan ğoy. (Azdan soñ.) **II.2/455** Yapır-ay, dep sol Qusbektiñ şeşesi. **II.2/456** Bay-bay degeni bolmasa, qasımızda jürse de bilmeydi ekemiz-aw sumdığın, suwmay surqıyanıñ.

Arpabay— **II.2/457** Wa, qaysısıñ aytasıñ?

Esbike— **II.2/458** Älgi mına qasaq küñdi aytam da! **II.2/459** Oypır-ay, qastığına şıdamay, neler ayqalap aytıp jibereyin desem balalr bolmaydı, etegimnen basıp, “bul tiyatr, tiyatr” dep.

Arpabay— **II.2/460** E, sol şaray toptıñ köziñşe ayqaydı bir salayın dep em de?

Esbike— **II.2/461** Qayteyin, aralarına uwday tiyip büldirip baradı.

Arpabay— (Külip.) **II.2/462** Onda, qap, beker istegen ekensin. **II.2/463** O ne demek eñ sonda?

Esbike— **II.2/464** Wa, kolhozşı bişara-aw, esiñ qayda ketken, wa, senbe! **II.2/465** Oybay, ol şoynaq qarğa demeymin be?

Arpabay— **II.2/466** Wayt, sorlıñ-ay, endi de deysiñ!

II.2/467 Qambar, Böltirik kiredi, üsterinde jaña kostyumder, aq jaqa, jaqsı galstuk, qoldarında gazetter. **II.2/468** Qambar “İzvestiyanı”, Böltirik “Pravdanı” kiy kirisedi. Altın arttarınan, birge okıp kele jatadı.

Qambar— **II.2/469** TSK’ tıñ mınaw tağı bir ülken tarixi baylawınıñ biri eken. **II.2/470** Mınaw özi bir dăwir bolar.

Böltirik— **II.2/471** Pălitatdel de! Partiya, TSK danalığınıñ bir erkinşiligi osınday. **II.2/472** Burın jan baspağan bir turğıdan tıñ bir isti bastaydı da, osı isti bararına barğızatın adamdı tuwğızadı da.

Qambar— **II.2/473** Ä, ol bütıl bizdin revolyutsiyanıñ stili. **II.2/474** Bizdiñ tarixi damuwımızdıñ qayratı da, danalığı da osında emes pe?

Altın— **II.2/475** Endeşe özi Qazaqıstandağı bassılıqtıñ özgergen kezine sätimen däl kelgen eken. **II.2/476** Ölkeniñ tez oñaluwına sebep bolmas pa eken.

Böltirik— **II.2/477** Qaraşı özin, äbden pesimist bolıp alğan.

Altın— **II.2/478** Bolmağanda qaytedi? **II.2/479** Mınaw qıyınşılıqqa qaytıp şıdaydı kisi.

Alatay— (Kürsinip.) **II.2/480** Özim oquwğa ketem tağı da...

Böltirik— **II.2/481** Way, küyerk jasıq! **II.2/482** Barsañ jüre ber, özimiz endi isteymiz, TSK bet belgiledi, bassılıq senimdi. **II.2/483** Endi prorabtan bir-aq suwıramız, Qazaqstandı.

Altın— **II.2/484** Wa, köñiliñ össin. **II.2/485** Men özim Alataydiki maqul deymen.

II.2/486 Şäken kiredi, qolında “Pravda”, oqıp kele jatır.

Şäken— **II.2/487** Qambar, seni men (Böltirikti sawsağımen nusqap) anaw ekewiñdi Kraykomğa şaqıradı. (Qambar turadı, Böltirik de turadı.) **II.2/488** Anaw astağı telefonğa barıñdar, sonda tosıp tur.

Böltirik— (Aşuwlanğan bop.) **II.2/489** Jotasın körsetip! **II.2/490** Qaraşı sözın! **II.2/491** Meniñ atım joq pa, “anaw” deysiñ?

Şäken— **II.2/492** So da jetedi sağan..

Böltirik— **II.2/493** Ne bola qaptı (Şäken burılıp qarağanda), közin qaraşı öziniñ meni jutıp qoyatınday.

Şäken— **II.2/494** Ne bolğanın öziñnen sura!

Böltirik— **II.2/495** Sen be? Sen mağan körsetersiñ, birdemeni.

Şäken— **II.2/496** Endeşe sadağam, jolamay-aq qoy.

Qambar— (Ekewine kezek qarap.) **II.2/497** Nemene, araz bolıp qalğansıñdar ma?

Böltirik— **II.2/498** Bul ma, bul! **II.2/499** Quttı bayağı nağası şeşesi Tektı marqum! (Şığuwğa ıñğaylanadı.)

Şäken— Öy! (Judırığın tüyip, körsetip.) **II.2/500** Bälem, tura tur.

Böltirik— **II.2/501** Töbeñdi oyadı tek. **II.2/502** Bul ma, bul (Böltirik qorqıp ıǵısıp şıqqan kisi siyaqtanıp ketedi. Şäken, Alatay, Altın tegis küledi.)

Şäken— **II.2/503** Özi aytqanday, arwaq atqır! **II.2/504** Onısı nesi eken?

Altın— **II.2/505** Al, Şäkentay! **II.2/506** Bul oquw bolsa bitti, endi qaytemiz, ne oylaysıñ?

Alatay— **II.2/507** İyä, Şäken, bir meslixat berseñşi, aytşı! **II.2/508** Öziñ qaytesıñ osı.

Şäken— **II.2/509** Qızmet şe? **II.2/510** Endi iske barmaysıñdar ma?

Alatay— **II.2/511** Oybay, mınaw qiyındıqta ma? **II.2/512** İs torıqtıradı ğoy.

Altın— **II.2/513** Eldiñ mınaw jadawlıǵın körgende, kisi arasında otırıp as işip, kiyim kiye alarm a, janiñdı jeydi ğoy.

Alatay— **II.2/514** Äli de oqip-oqip, şıray tüssek deymın.

Şäken— **II.2/515** Ras qiyın-aq, men özim Mäskewge bararmın.

Alatay— **II.2/516** Şın ba? Olay bolsa, Altınjan... **II.2/517** Endi nede bolsa budan bılay ekewmiz birge bolayıqşı. **II.2/518** Ekewmiz birge keteyikşi endi osı.

Şäken— (Külip.) **II.2/519** Sen ne ayttıñ? **II.2/520** Onıñdı qalay dep uǵalıq, qayta aytşı? (Alatay uyaladı.)

Alatay— **II.2/521** Oquw oquwdı aytam. (Analar küle beredi. Bul jasiy beredi.)

Altın— Öziñ tipti uyalşaq bala edin! Tiliñ şıǵayın depti ğoy.

Şäken— **II.2/522** Beri qaraşı, känikiy. (Alatay qaramaydı, eki qız küledi.)

Altın— (Telefondı alıp, otırıp.) **II.2/523** Gorod, 3—57, iye, aǵay, men ğoy. (Tıñdap külip.) **II.2/524** Oralǵısı boldı ğoy endeşe. (Küledi.) **II.2/525** Joq, sizden be? **II.2/526** Qaşqan joqpın.

II.2/527 Alatay qıaǵana bastaydı, qiynaladı. Şäken küledi.

Alatay— **II.2/528** Kamesar ğoy tağı. (Qiynalıp.) **II.2/529** Bizdi ne ğılsın!

II.2/530 Bir otırıp, bir turıp, gazetti qarap, Altınıñ sözün tüñdap qoyıp gazetti büktep, alağızıp äwre bolıp jüredi.

Altın— **II.2/531** Şın ba? Solay eteyin be? **II.2/532** Al, jaraydı, bekinermin. (Külip.) **II.2/533** Meyliñiz, öziñizge senem... **II.2/534** Jürermin. Birge alasız ğoy?

Alatay— (Toqtay qap.) **II.2/535** Kettiñ be endi tastap?

Şäken— **II.2/536** Ö kim?

Altın— **II.2/537** Jäy bir ülken kisi. **II.2/538** Meskewde ülken ünistettiñ birine ornalaştırıram deydi, jür deydi.

Alatay— (Keketip.) **II.2/539** Jay kisi eken, jay ğana alıp ketem deydi.

Şäken— **II.2/540** Qaytesin, ketesin be?

Altın— **II.2/541** Biraz oylanıp alayı dep otırmın. (Qağazğa qaraydı.)

Esbike— (Şäkenniñ qasına kep bapıanıp otırıp.) **II.2/542** Qalqam-aw, oquwıñ bitti ğoy osı senin, osı, ä?

Şäken— (Jımiyıp külip.) **II.2/543** İyä, onı nege ayttıñ?

Esbike— **II.2/544** Qambardıñ da oquwı bitti.

Şäken— **II.2/545** İyä, bitti. Al? (Kempir uyalğanday bögeledi.)

Esbike— **II.2/546** Endi ne boladı? (Şäkenge üñilip qaraydı.) **II.2/547** Ne oylağan oyñıñ bar deyim-aw, qalqam!

Şäken— (Esbikeni quşaqtay alıp, awzın basıp, külip.) **II.2/548** Ne oylap jağalatıp otırğanıñdı bilip otırmın-aw. **II.2/549** Ötirik deşi käne. Aytpa!

Arpabay— (Esbikeni jaqtırmay.) **II.2/550** Nesi bar eken, birin-birine telip osı balalardı. **II.2/551** Öz bilgileri bolar neñ bar deymin osı senin?

Esbike— **II.2/552** Jaraydı. **II.2/553** Ol aqlıñ öziñe, quwanışımıdı köp köremisiñ. **II.2/554** Özim oyımıdı aytam balalarıma.

II.2/555 Şäken küle beredi, Qambar, Böltirik kiredi.

Alatay— **II.2/556** İye, nemene eken?

Qambar— **II.2/557** Bolıptı. **II.2/558** Mindet äzir Almatı oblısındağı sovхозdardı zerttewge şığamız.

Böltirik— (Şäkenge qarap turıp.) **II.2/559** Şığamız sol, al bälem! **II.2/560** Eki künde jüremiz.

Şäken— **II.2/561** E, jürseñ bara ber.. **II.2/562** Etegiñe oralar deymisiñ?

Böltirik— **II.2/563** İye, sengenim-aq, işin awırmay otırğan şıǵar!

Şäken— (Şındap.) **II.2/564** Joldarıñ bolsıñ, joldastar, al endi, mine, iste körsetiñder özderiñdi.

Altın— (Turıp, qamdanıp, mınalarmen amandasa bastaydı.) **II.2/565** Jaraydı endi, Böltirik, Qambar, sender şın pişip toldıñdar! **II.2/566** Endi ekewiñ de iri kisi bolıp ösip, ülken eñbek etüwleriñdi däme etemiz.

Qambar— **II.2/567** E, sen nemene qoştasqanday..

Altın— **II.2/568** Men de jürem. (Jurt añırǵanda.) **II.2/569** E, nemene añırǵandarıñ, Meskewgw ketem. **II.2/570** Jürerde taǵı kelermin... **II.2/571** Äzirşe! (Sıpaydı iyilip kete beredi. Alatay artınan qozǵala beredi, Altın burılıp.) **II.2/572** E, sen ne isteysiñ?

Alatay— (Añırıp toqtap.) **II.2/573** Bilmeymin.. Bilmeymin... Qayda baram?

II.2/574 Altın şıǵıp ketedi.

Qambar—(Alatayǵa.) **II.2/575** Äli küñge ne qılatınıñdı bilmesen endi, bala, öziñ bil!
II.2/576 Betiñnen jarılǵasın.

Alatay— **II.2/577** Qaytemin, bilmeyim... Qiynalamın. (Basın ustaydı.)

Şäken— (Qızıǵıp, qarap turıp.) **II.2/578** Balalıq tazalıǵınıñ äli qaymaǵı buzılǵan joq. **II.2/579** Netken jaqsı özi. (Jügirip kelip süyip aladı, mañdayın sıpaydı.) **II.2/580** Oqı, taǵı da oqiy tüs.

Böltirik— **II.2/581** İye, şalalığınıñ qaymağın buz.

Şäken— (Aynalıp qarap.) **II.2/582** Şalalığı nesi?

Böltirik— **II.2/583** Sol. Balalıq emes, eñdigi şalalıq. (Alatayğa.) **II.2/584** Biraq, budan bılay da pispeseñ onda qiyın eken...

Arpabay— **II.2/585** Oy, jaman bos neme, qızarıp uyalıp, birewdiñ qorasına tüskendey!
II.2/586 Ne adam boladı deysiñ osı?

Alatay— (Eregeskendey.) **II.2/587** İye, uqpaysıñdar, bări bir! **II.2/588** Aytpayım.

II.2/589 Jöneledi.

Esbike— **II.2/590** Qambar, beri kelşi, beri munda!

Qambar— **II.2/591** İye, ne boldı? **II.2/592** Oybay türin qara. **II.2/593** Birdemeni bu da äzirlep otır. (Böltirikke.) **II.2/594** Bir kerge minip alğanın köremisiñ?

Böltirik— **II.2/595** E, aytqız, tipti öziñ attatpayın dep pe eñ osı jurttı?

Qambar— **II.2/596** Oquwdı oqığanda bir sın, bitirgende bir sın, ä! **II.2/597** Bügin bizdin bazarımız aşıldı ma deymin osı.

Esbike— **II.2/598** E, bazarı aşılса aşıldı, oqıdıñ, muratıña jettin. **II.2/599** Şawjayğa qağa-qağa bolğasıñ. **II.2/600** Endi tuwra aytam: Mına bizdi de muratımızğa jetkiz...
II.2/601 Qalqam, men özim söyleştim.

Qambar— **II.2/602** Päle, öziñe bolayın!

Şäken— **II.2/603** Qoyıñızşı, Eseke. (Uyalğan boladı.)

Esbike— (Külip.) **II.2/604** Boldı, qoyatın jerim joq endi. **II.2/605** Tağı mine jol jürem joq dep otırsıñ. **II.2/606** Tağı sozılıp ketedi. **II.2/607** Ölim bar da qaza bar.

Şäken— **II.2/608** Uyaltadı endi üstip...

Qambar— (Şeşesine.) **II.2/609** Jarıqtığım, osı sağan men qatın äper dedim be?
II.2/610 Älde Şäken küyew tawıp ber dedi me?

II.2/611 Şäken Böltirikke ımdap ertip şığıp ketedi. **II.2/612** Qambar gazet alıp otıradı.

Esbike— **II.2/613** Endi qaşañğı soza beresiñder?

Arpabay— **II.2/614** Pisken söz bolsa endi ne qılsañşı, balam-aw, tıñdasañşı mınaw jaman şeşeñdi.

Qambar— **II.2/615** Qatalasasıñdar. **II.2/616** Däneñe söz joq. **II.2/617** Bizdiñ aramızda eşbir söz bolğan emes.(Gazetine üñilip, oqıy almaydı, kürsinedi.)

Esbike— **II.2/618** İye, ayta ber. **II.2/619** Bay qızı deytinnen ketti. **II.2/620** Sen ne bolsañ ol da sol. **II.2/621** Alğaşqı kelgennen balam bol dep nege jabıstım, jaqsı ekenin bayağıdan biletinmin, özi de oyısıptı. **II.2/622** Endiginiñ bəri öziñnen, könşi! **II.2/623** Quwanıştı bizdi de, qalqam. (Anaw ündemegen soñ dämelenip qarap.) **II.2/624** E, bāse, aynalayın, ömir-jastardıñ uzaq bolsın.

Arpabay— **II.2/625** E, olay bolsa qayırlı bolsın.

Qambar— (Gazetin betinen aladı, kürsinedi, mañdayın qos qolımen süyegen.) **II.2/626** Olay emes, bəri de olay emes qoy, apa! **II.2/627** Nege qoymasıñ biltelep?

II.2/628 Sol kezde patefon oylanadı, ekinşi bölmeniñ esigi aşıladı, kiyingen **II.2/629** Şäken men Böltirik quşaqtasıp fokstrot biylep şığadı.

Qambar— (Basın köterip, jöndelip.) **II.2/630** E, iye! Keldiñder me? **II.2/631** Boldı ğoy, käne endi qayırlı bolsın aytamız da, apa, äke! (Anaw ekewi biley beredi, kempir-şal añ-tañ.)

Böltirik— (Toqtap, Şäkendi quşaqtap turıp.) **II.2/632** E, erkine qoyam ba? **II.2/633** Qolıma qayta qondırıp aldım ğoy, mine.

Şäken— (Aşuwlalıp, qolın julıp ap qoyıp qalıp.) **II.2/634** Öy, söziñ qursın! **II.2/635** Meni de Topayşılataıyın dep pe eñ? **II.2/636** Al endeşe... **II.2/637** Tiliñe iye bolğanşa joqpın sağan, joqpın, eşbir sözim de joq, qaytıp aldım... **II.2/638** Oquwğa ketem!... (Jönele berip.) **II.2/639** Qayda älgi Altın?...

II.2/640 Jöneledi, barlığı anırıp qalğan.

Qambar— (Böltirikke.) **II.2/641** Oy, bul qalay, neğip ketti tağı?

Böltirik— **II.2/642** Qap, zakeke bara jatqan betimiz edi. **II.2/643** Mina kisilerge bildireyik, ruqsat alayıq dep ek! (Esbikege.) **II.2/644** Senderdiñ de tipti saluwıñ Joq-aq eken. **II.2/645** Qoyşı, tipti.

Qambar— **II.2/646** Ay, qos tentek, sender erli-qatındı bop jarıtsiygediñ?

Böltirik— **II.2/647** Bul ma, bul, töbeñdi oyadı. **II.2/648** Endi ketti mine. **II.2/649** Zım-ziya şın ketti. (Jürıp-jürıp oylanıp, baylap.) **II.2/650** Oybay-aw, qaşan qatın adam endi, oybay?

Qambar— **II.2/651** E, janiñ şığıp bara ma? **II.2/652** Zar qaqqanı nesi?

Böltirik— **II.2/653** Äy, osı sen ündemeşi osı. **II.2/654** Qatın kädirin bilüwşi me eñ, sen sür boydaq!

Esbike— **II.2/655** E, bäse, sonı-sonı ğana bir aytşı, qalqam, özine.

Böltirik— **II.2/656** Wa, quw tizemdi quşaqtap qaldım-aw, endi tağı. **II.2/657** Ä, arwaq atqır, Topay! **II.2/658** Bări senen! (Turıp toqtap, anırıp qarap turğan Qambarğa.) **II.2/659** Qoy, jä, jetti endi, qırılıwşı ma ek? **II.2/660** Bas mäselesi sonımen tamam bolsın. **II.2/661** Äyde, jolğa qamdanayıq, äy, endi iske bir salayıqşı bar şıbınıımızdı! **II.2/662** Äyde, jür Narkomzemge.

Qambar— **II.2/663** E, bäse, esiñ jaña kirdi ğoy, bayğus.

II.2/664 Jöneledi.

Esbike— (Ernin sılp etkizip.) **II.2/665** Oyunı qaysı, şını qaysı?

Arpabay— **II.2/666** Qoy, jür, teatrğa baram dep eñ ğoy, äyde!

Şımıldıq.

II. III. ÜŞİNŞİ AKT

Besinşi Suret

II.3/1. Saxna, täwir jiyналған kabinet, “Şaqbaq” sovxozunıñ direktori Qambardıñ bölmesi. **II.3/2** Stol basında Qambar, janında Böltirik, ol politotdel bastıǵı.

Körinis

Böltirik— (Qaǵaz stifrların qarap otırıp.) **II.3/3** Oypır-aw, duşpan jaylaǵan sobxoz ba özi, ne minaw? **II.3/4** Ne deǵen şıǵın? **II.3/5** Kün sayın otar bası 20-30 qoy ölgen. **II.3/6** Özi 60 otar. **II.3/7** Ayına 1200-1500 den. **II.3/8** Jurt joq. **II.3/9** Orasan indet joq. **II.3/10** Neden, neden bolǵan osınşa köp şoǵın?

Qambar— **II.3/11** İndet deydi ğoy. **II.3/12** Ne indet eken? **II.3/13** Sonısın ğana körsem eken. **II.3/14** Älgi bir zootexnik pen vetvraçı da jete almay qoydı.

Böltirik— (Qiynalıp.) **II.3/15** Ätteñ, sonı aytsañşı? (Telegrammanı alıp.) **II.3/16** Mine, Almatıdan şıqtı dep telegram bergenine 15 kün boldı. **II.3/17** Qayda jür sonan beri?

Qambar— (Şabandar esik aşadı. Qambar körip, şaqırıp alıp.) **II.3/18** Beri keliñder, joldastar! **II.3/19** Jä, mına şabandardı tarartamız, qaytaramız ğoy endi fermalarǵa. (Böltirikke.) **II.3/20** Endi ne mäsele bar?

Böltirik— (Şabandarǵa.) **II.3/21** Jä, joldastar, biz köp söyleştik, köp jaydı uǵıstıq, aytıstıq. **II.3/22** Endigi maqsat qoydıñ ölumin toqtatuw. **II.3/23** Şıǵının joyu. **II.3/24** Buǵan jetpey qoymaymız, wädemiz osı emes pe? **II.3/25** Ne deysiñder, Nurbay, Jumatay, basqalarıñ?

Nurbay— **II.3/26** E, Böltirik joldas, büginge şeyin bizben büytip söylesken söz boldı ma? **II.3/27** Bar jaydı mine Qambar ekewiñ äbden bilip otırsın. **II.3/28** Endi täwekel dep, senderge sert berisip, sovxozdıñ amandıǵı üşin alısamız dep turmız. **II.3/29** Şabandardıñ sözi sol.

Böltirik— (Qambarǵa.) **II.3/30** Qambar, endi direktsiyamız bolsın, politottelimiz bolsın, mına şabandar arasının sotsiyaldıq jarısına oray jäne barlıq jaña ekpindilerine oray, biz neni wäde qılamız?

Qambar— **II.3/31** Direktsiya eñ aldımen astıqtı üzdiksiz bergizetin boladı! **II.3/32** Azıq jñne kiyim-keşek jağın qolğa aladı. **II.3/33** Onan son sovhoz ölip qalsa da eñ äweli jalaqısın töletemin. **II.3/34** Aqı ala almağandarına 6 ay bolıptı, ne degen sumdıq?

Jumatay— **II.3/35** Bärekelde, äsirese ayaq kiyim jağınan tım naşarmız.

Beysembay— **II.3/36** Qaraqtarım, ras. **II.3/37** Ol jağı bir jolata eskerüwsiz ketken ğoy munda. **II.3/38** Basta da tegis lıpa joq. **II.3/39** Tikkenderi kürke. **II.3/40** Onıñ da jarımı salammen jabılğan.

Qambar— **II.3/41** Öte qiyın jeri sol. **II.3/42** Biraq bul küyleriñde qaldıruwğa bolmaydı. **II.3/43** Bir şıǵıs tabamız.

Beysembay— **II.3/44** A, bāse iye, keñes kedey beynetqordıñ qamın nege jemesin? **II.3/45** Bāse, bizdi de eskeretin iye bolsın da. **II.3/46** Qur quraq mindet arta bergense, osınday adamşa söylessinşi bizben.

Qambar— **II.3/47** Adamşa söylesüwi ğana emes, endi mine istiñ bārine iye de, jawapker de özderiñsiñ.

Böltirik— **II.3/48** Eñ aqırǵı söz, joldastar, keşe ayılğan kraykom sözi, Qazaqstannıñ jaña basılıǵıñın sözi 100 qoyğa küzge 105 qozı aman alıp şıqsaq odan arǵı ösim osı şabandardaıñ özderiñe bāygege beriledi. **II.3/49** Öz maldarıñ boladı. **II.3/50** Toq turuw, kiyimdi, küyli-jāyli bop, mal maldanıp, körkeyip turuwdı talap etiñder. **II.3/51** Sovhoziña sanalı eñbekşiniñ oydaǵıday eñbegin isteseñder solay ğıp turǵızuw bizdin mindet. **II.3/52** Mine, partiyaniñ, ükimettiñ, Qazaqstan başsısı Mirzoyan joldastıñ bizge tapsırǵan tapsırması osı.

Qambar— **II.3/53** Jā, joldastar, boldı osimen.

Nurbay— **II.3/54** Bärekelde, qarağım, endi söz osı da!

Jumatay— **II.3/55** Tüsindik. Ras, iye, makul.

II.3/56 Şıǵa beredi.

Qambar— **II.3/57** Jalǵız-aq, osı jaqsı şaban küşiniñ bārin endi anaw törtinşi fermağa saluw kerek.

Böltirik— **II.3/58** Özderi de moyındı qaşıqqa salıp, sovhoz kindiginen taq 50 şaqırım jerge, qalıñ taw işine kirip alğanın körmeymisiñ? **II.3/59** Bastıǵı qayda? **II.3/60** Qayda älgi Jolamanow? **II.3/61** Biz kelgeli talay kün boldı. **II.3/62** Nege körinbeydi közimizge?

II.3/63 Xatşı kiredi. **II.3/64** Qambarǵa qaǵaz beredi.

Qambar— **II.3/65** Bärekelde. **II.3/66** Mine 4’şi fermanın xabarı. **II.3/67** Raport. (Qaraydı, birge oqıydı.) **II.3/68** Oypır-ay! Mınalar ne deydi? **II.3/69** Taǵı ölgen.

Böltirik—(Ayqaylap.) **II.3/70** 150 qoy. **II.3/71** Masqara ğoy mınaw. **II.3/72** 32 jil ğoy mınası. **II.3/73** Äli iye joq, köz joq dep, tüyenı tügimen asaw ğoy mınaw.

Qambar— **II.3/74** İndet derti. **II.3/75** Mine birewsi akti. **II.3/76** Topalañ deydi.

Böltirik— **II.3/77** Kim aktige qol qoyıp otırǵan?

Qambar— **II.3/78** Ferma bastıǵı Jolamanov. **II.3/79** Jäne körşiles awıl Soveti. **II.3/80** Oybay-aw, mınaǵan tez vetvraç, zootehnik kerek. **II.3/81** Kidirmey turıp tez zerttew kere kedi. **II.3/82** Vraç joq, qaytpek kerek endi?

Böltirik— **II.3/83** Äy, keseldi kâri it-ay, qıldı-aw mınaw!

Qambar— **II.3/84** Ne deysiñ, kâri itin kim?

Böltirik— **II.3/85** Vetvraçtı aytam.

Qambar— **II.3/86** Ol kim edi, bilüwşi me eñ?

Böltirik— **II.3/87** Bilmeymin, qaydan bileyin?

Qambar— **II.3/88** Endeşe kârin ne?

Böltirik— **II.3/89** İye, kâri jāne jarıǵı da bar. (Qambar tañırqaǵanday.) **II.3/90** Oybay—aw, endi kâri, äri jarıq bolmasa Almatı men osı eki araǵa 15 kün itim jüre me? **II.3/91** Qıldı-aw kesel. Şabuw kerek, endi eñ bolmasa özimiz jetüw kerek, sol 4şi fermaǵa.

Qambar— **II.3/92** Bāse, özimiz barmay bolmaydı.

Xatşı— (Kiredi, Qambarğa.) **II.3/93** Joldas direktör, eki maman keldi. **II.3/94** Tüsetin orın, päter surap jatır.

Qambar **II.3/95** Kim-kim? Qanday maman?

Böltirik

Xatşı— **II.3/96** Biri zootexnik, biri vetvraç!

Böltirik— **II.3/97** Şaqır munda.

II.3/98 Xatşı ketedi.

II.3/99 Aldımen päter kerek, qaraşı. **II.3/100** Qılğanım az boldı dey me eken? (Qağazdarına üñilip, jıyıp jatıp.) **II.3/101** Qazır solardı alıp 4 fermağa jöneleyik.

Qambar— **II.3/102** İye, mınaw 150 tegin ölim emes. **II.3/103** Basşılıqtıñ bir kelip, bir ketip jatqan äredik qoy, sezikti eken.

Böltirik— **II.3/104** Bälem, külmetindi aşarmız Böltirik Qambardıñ burın malşı bolğanı ras bolsa, inderiñe suw qatarmız.

II.3/105 Esik aşıladı. Sölkebay, Topay kelip kiredi, kiyimderi jaqsı, qoldarıñda şamadan, Sölkebaydıñ közinde közildirik, Qambar anırıp ündemey qaladı. **II.3/106** Böltirik qağazına qarağan betinde.

II.3/107 Qayda älgı keseldi vraçı men zootexniki?

Qambar— (Analarğa qaray quşağın sozıp bara jatıp.) **II.3/108** Kelgen bolar!

Sölkebay—(Böltirikke.) **II.3/109** Way, 50 jıl da el jaña dep, körispegeli 5 jıl bıolğan eken, sodan beri bizge saqtağanıñ osı bolğanı ma? **II.3/110** Keseliñ ne?

Böltirik— (Añırıp, analarğa quşağın jayıp.) **II.3/111** Janım-aw, sendermisiñ! **II.3/112** Oypır-aw, endi ne deyin?

Topay— (Külip.) **II.3/113** E, sasqandağı tapqan sıpaydı sözi sol eken ğoy.

Böltirik— **II.3/114** Joq, olay emes, otırıñdar. **II.3/115** Keliñder! **II.3/116** Sender degen oyda joq.

Qambar— (Ekewin quşaqtap otırğızıp.) **II.3/117** Oquw bitti me? **II.3/118** Denderiñ äbden saw ma?

Sölkebay— **II.3/119** Oquw bitti. **II.3/120** Endi mine wädeden şığamız dep. **II.3/121** Ädeyi sender ketti değen sovxozdı izdep keldik.

Qambar— **II.3/122** Bäle, jigit, jaraydı.

Böltirik— **II.3/123** Jaqsı! Biraq endi osınşa keşigüleriñ ne? **II.3/124** 15 kün boldı Almatıdan şıqqalı, sodan beri qayda jürsiñder?

Topay— **II.3/125** Oy, biz emes bolarmız. **II.3/126** Biz şıqqalı üş-aq kün boldı.

Sölkebay— **II.3/127** 15 kün burın bir mamandardıñ şıqqandarı ras, biraq orta joldan qayıp bardı.

Böltirik— **II.3/128** Jä, endeşe jañağı menin urısuwım solarğa arnalğan bolatın.

Qambar— **II.3/129** Al bularğa arnaytınımız nemene?

Böltirik— **II.3/130** Bularğa ma? (Anaw ekewine.) **II.3/131** Al, joldastar, kelgen sovxozdarıñ ülken prorıvtağı sovxoz. **II.3/132** Bunnan ölim, şıgın bastan asıp jatır. **II.3/133** Biz kelgenge 10-aq kün boldı. **II.3/134** Endi bas lamay, tınım tappay istemesek, ölimdi äli biz de tıya alğanımız joq.

Sölkebay— **II.3/135** İye, enendi urayın degeniddi emewiriniñnen taniymın dep endi, sonimen iske kirisüw ğoy. **II.3/136** Nemenesi bar, biz äzirmiz, solay emes pe. Topay?

Topay— **II.3/137** Mağan salsañdar qazir kiriseyik.

Böltirik— **II.3/138** Ol, bir. **II.3/139** Ekinşi, bäribir baptaq qarısı alarlıq jaydıñ özi de joq Qambar ekewimizde. **II.3/140** Men äli qatınsızbın. **II.3/141** Qambar bolsa, tuwmıstan sür boydaq. **II.3/142** İye, jäy solay, Topeke!

Topay— **II.3/143** Obal eken. **II.3/144** Biraq ol qayğılarıñızğa ärdem eder şamamız joq. (Külip.) **II.3/145** Onan da iske kiriselik.

Qambar— **II.3/146** Al endeşe jürsiñder, qazir qamdaniñdar, 4 fermağa qaray jüresiñder.

Böltirik— **II.3/147** İye, bastayıq. **II.3/148** Sender jüre beriñder. **II.3/149** Arttarıña biz de jetemiz.

Sölkebay— **II.3/150** Ö, nemene, bir şıǵını köp jer me?

Qambar— **II.3/151** 150 qoy bir-aq öldi dep xabar etip otr. **II.3/152** Şıǵınında şek joq.

Topay— **II.3/153** Boldı, olay bolsa tarta bereyik solay.

II.3/154 Qambar, Sölkebay, Topay şıǵadı. **II.3/155** Böltirik esikke barıp xatşını şaqırıp alıp.

Böltirik— **II.3/156** Siz bizge qazir 4-şi fermanın barlıq jil basınan bergi jāne āsirese osı kvartal boyındaǵı maǵlumattarın tügel āzirlep beriniz.

Xatşı— **II.3/157** 4-şi fermaǵa jürmeksiz be?

Böltirik— **II.3/158** İye.

Xatşı— **II.3/159** Taw işi qiyın, barsa onda qonuw kerek.

Böltirik— **II.3/160** İye, qonsa qaytedi?

Xatşı— **II.3/161** Burıǵı başsılar sonısinan qaşıp barmawşı edi. **II.3/162** Awruw bar, parazitte bar desetin.

II.3/163 Şıǵadı, azdan soñ Qusbek, Kämāş kiredi, qastarında arsalañdap quwanǵan Arpabay, Esbike, Qusbek juttay semiz.

Esbike— **II.3/164** Qaraqtarım, xabar qılmay, iz-toz joq, osınşa jil joǵalıp ne boldı bul senderge? **II.3/165** Mine, körifñder, mınaw Böltirik tuwısqandarıñ. (Böltirikke.) **II.3/166** Qaraǵım Böltirik-aw, kördifñ be? **II.3/167** Balalarımdı tapqanımdı?

II.3/168 Barlıǵı amandasadı.

Qusbek— (Böltirikke qol berip.) **II.3/169** Janım-aw, bul bastıq sender deǵen üş uyıqtasam oyımda bar ma? **II.3/170** Qayırlı bolsın.

Böltirik— **II.3/171** E, sen qayda edin? **II.3/172** Kämāş, qalay, sawmısıñ, amanbısıñdar?

II.3/173 Qambar kiredi, anırıp turıp artınan umtıla amandasadı.

Böltirik— **II.3/174** Qambar-aw, joq bop ketken yuwısqan tabıldı ğoy.

Qambar— (Amandasıp, Kämäştiñ betinen süyip bolıp, Qusbekke.) **II.3/175** Öy, sender qayda ediñder?

Qusbek— **II.3/176** Biz osında ğoy.

Böltirik— **II.3/177** Qayda, qay qızmettesıñ?

Qusbek— **II.3/178** 4-şı fermada.

Böltirik **II.3/179** Öy, ne deysiñ, onda kimsin?

Qambar

Qusbek— **II.3/180** Zavferme! (Analar tañ bolıladı.) **II.3/181** Sender de bilmeydi ekensiñder-aw. **II.3/182** Men äytewir jaña bastıq, jaña basşılıq değeni bolmasa, familiyeleriñdi de esitpedim.

Qambar— **II.3/183** Oy, onda Jolamanov emes pe?

Qusbek— (Kämäşke qarap külip.) **II.3/184** Aytıp em ğoy sağan, talay jurpen endi men tıñnan tanısam dep! **II.3/185** Jolamanov men emes pe?

Böltirik **II.3/186** Nege olay? **II.3/187** Fameliyañdı nege özgerttiñ?

Qambar

Qusbek— **II.3/188** E, Qondıbay baymen bir familiyada jüreyin be? **II.3/189** Sodan öz äkem atın aldım.

Qambar— **II.3/190** Sebebi sol-aq pa?

Böltirik— **II.3/191** Qızıq eken. (Pawza.)

Kämäş— **II.3/192** (Äke-şeşesinen bölünip.) E, nemene sender kezdespey-aq, bir birindi tergewge alıp jatırmısıñdar?

Arpabay— **II.3/193** Jumıstarınıñ jayı ğoy. **II.3/194** Osı kelgeli, tınım-tınıştıq joq. **II.3/195** Uyqıdan, külkiden de ayırlı äbden.

Esbike— **II.3/196** Qaraqtarım, mine, jıl jarım boldı, ekewden ekew-aq qalıp edi. **II.3/197** Endi bastarıñ qayta qurala bastadı ğoy aqırı... **II.3/198** Kebin kiygen kelmeydi, kebenek kiygen keledi dep jaña Sölkebay men Topaydı körip qanday quwandım.

II.3/199 Kämäşqa erip Arpabay, Esbike oñaşalaw barıp özara söyleşip otıradı.

Qusbek— **II.3/200** E, olar qayda? **II.3/201** Osında ma, kim bop isteydi?

Böltirik— **II.3/202** Olardıñ biri vetvraç, biri zootehnik. **II.3/203** Seniñ fermaña ketti.

Qambar— **II.3/204** Jä, senin bul bir künde 150 qoy ölimiñ ne? **II.3/205** Ünemi osılay ma? **II.3/206** Bul netken şıǵın?

Qusbek— **II.3/207** Tura tur, özderiñ jaña kelgen ekensin. **II.3/208** Özim de jaña bassılıqqa bayandamamen kelip em, esti jıynayıq, bar qal jaydı, bar osı sovxoız küyin tüp-tügel mälimdeyim.

Böltirik— **II.3/209** Nemene özi, indet pe, topalañ bar ma?

Qusbek— **II.3/210** İndet te bar, urı da bar. **II.3/211** Keşege şeyin bandadan da köz aşpadıq. **II.3/212** Şekara emes pe? **II.3/213** Al odan äri aş-arıq aynaladağı el bolsın, sovxoızdıñ öz qızmetkeri bolsın, bäri de suwıq qoldı salmadı ma?

Qambar— **II.3/214** Sonıñ ayağı endi büginge deyin joǵalmadı ma? **II.3/215** Bul aytıp otırǵanıñ bılırǵa jıldıñ küyi emes pe?

Qusbek— **II.3/216** Alıs şet, artta qalǵan awdan emes pe? **II.3/217** Bılıqtıñ bäri tegis arılıp bolmay jatqan joq pa äli. **II.3/218** Äytewir körmegen qıyınşılıǵımız joq, ne kerek! **II.3/219** Endi mine kelipsiñder, jaqsı boldı. **II.3/220** Ötkenniñ bäri umıt. **II.3/221** Buyırса, bärimiz birigip tüzermiz endigisin.

Xatşı— (Kirip.) **II.3/222** Bir praktikant studentter kelipti. **II.3/223** Orın-jay kerek dep janjal salıp jatır.

Qambar— **II.3/224** Qaydan kelgen studentter eken? **II.3/225** Neşe kisi?

Xatşı— **II.3/226** Mäskewden kelgen, agronomdar körinedi. Üşew.

Qambar— **II.3/227** Tüssin barıp äzirşe anaw jataqxanağa. **II.3/228** Barıp bir bölme bergiziñiz.

Xatşı— (Şığa beredi, aldınan studentter qarısı keledi.) **II.3/229** Joldastar, ornalasızdar. **II.3/230** Şeşildi jaylarıñ. **II.3/231** Jürinder menimen.

II.3/232 Esikten Alatay, Altın, Şäken körinip qaladı. **II.3/233** Bular kiymeleydi, xatşı jibermeydi.

Şäken— (Artıña qarap xatşığa.) **II.3/234** Joldas, sizdiñ ornalastıruwıñız bizge jetpeydi. **II.3/235** Biz qozı emes, “öristen keldi, üyşikke qamaldı” deytin. **II.3/236** Bizben aldımın politotdel, direktör, ekisin de körmekşimiz. **II.3/237** Kimder özi?

Xatşı— **II.3/238** Säbesşaniyada. **II.3/239** Olardıñ tıgız isi bar.

Şäken—**II.3/240** Ä, sobäşaniya bolsa tipti jaqsı, biz sovxozda ne bop jatqanıñ bärin bilüwge mindettimiz.

Qambar— (Esikke kep, Şäkendi artınan quşaqtap üyge kirgizedi, anaw ekewi küle kiredi, olar körüp turğan.) **II.3/241** Oy, mınaw netken skandalis studentter. **II.3/242** Mäskewine qayta jiberüw kerek eken özderin.

II.3/243 Körisip, tegis quşaqtap süyisedi, ekinşi esikten Arpabay, Esbikeler de şığıp, tegis quşaqtasıp, süyüsip alısadı.

Böltirik— **II.3/244** Al, isi qıyın sovxozda jaña ekpinmen öndiris is isteymiz dep keliñder göy, ä, solay ma?

Şäken— **II.3/245** Solay. Jäne wäde de bar. **II.3/246** Sendermen tize qosalıq dep keldik.

Qambar— **II.3/247** Jaraydı, endeşe jigiti bolıñdar.

Böltirik— **II.3/248** Biraq, ras, jigiti bolğanda ekinşi sortısñdar.

Altın— **II.3/249** O nesi, onı qalay dep uğalıq?

Böltirik— **II.3/250** Aldımen kelgen Topay, Sölkebay boldı. **II.3/251** Olar jumısqa ketti.

Alatay—**II.3/252** Ne deydi, waw, jigit eken olar da.

Altın— **II.3/253** Topay xat jazıp edi, durıs-aq.

Şäken— **II.3/254** Biz mına Alataydıñ şabandıǵınan keşiktik.

Qambar— **II.3/255** Al, ne jönde isteysiñder, mamandıqtarıñ ne?

Şäken— **II.3/256** Meniki tuqım asıldandıruw— selektsiya.

Alatay—**II.3/257** Meniki jayılıs mäselesi— nagul.

Altın— **II.3/258** Meniki asıraw mäselesi— kormleniye.

Qambar— **II.3/259** Olay bolsa istiñ bäri ferede ğoy. **II.3/260** Osı ekpinderiñmen eñ äweli zor prorıwta turǵan alış fermadan bastawǵa qalaysıñdar? **II.3/261** Bügingi bar küş, bar eñbek sol fermaǵa salınuw qajet bop tur.

Alatay— **II.3/262** Äpkel endеше, eñ aldımen sol qiyınıñdı äkel.

Böltirik— **II.3/263** E, sen qiyındıqtan qaşıp ketpep pe edin? **II.3/264** Buǵanan qattı ma öziñniñ?

Alatay— **II.3/265** Ol kündi endi umıt. **II.3/266** Men laqtırǵam ondaǵı nastroyeniye.

Şäken— **II.3/267** Qazir Alatay, Altın qoldı-ayaqqa turmay iske kirişsek dep asıǵıp keledi osı.

Qambar— **II.3/268** Endеше qazirden-aq törtinşi fermaǵa betteñder.

Esbike— **II.3/269** Qaraǵım-aw! Esimizdi jiyǵızsañşı...

Qusbek— **II.3/270** Öy, köriskenimiz jaña. **II.3/271** Jıldar boyı tırım-tıraqay bop ketip ek, kişkene özdi-özimiz bop otıralıq ta. **II.3/272** Bulardıñ ne? **II.3/273** Qorqıt deǵende osılay qorqıt dep pe edim dep, qalaysıñdar?

Şäken— **II.3/274** Joq, sovxoz küyiniñ qiyın ekenin biz bilip kelemiz. **II.3/275** Onıñ üstine mınalar tım sasıp turğan kisi ğoy. **II.3/276** Böltirik külkiden de ayrılıp tur ğoy özi bugün.

Alatay— **II.3/277** Jäne Sölkebaylar da iske kirisip qoyıptı.

Altın—**II.3/278** Keyin keñ waqıtqa da jetermiz, äzirşe bögelmeyik.

Böltirik— **II.3/279** Bärekelde, kelsen osılay kelseñşi, jas kadr! **II.3/280** Endеше arttarıñnan biz de jetemiz, sol 4-şi fermağa bir-aq tartıñdar.

II.3/281 Esbike jaña kelgen üşewin ertip şıǵıp ketedi.

Xatşı— (Kirip, Böltirikke.) **II.3/282** Sizdiñ keñseñizge prokuror keldi. **II.3/283** Söylesüwge şaqıradı.

Qambar— (Böltirikke.) **II.3/284** Ä, burıñǵı basılıqtıñ isi äzir awdan prokurorında deǵen, sol ğoy.

Böltirik— **II.3/285** Munda şaqırsañşı.

Qambar— (Xatşıǵa.) **II.3/286** Şaqırñız, munda kelsin. **II.3/287** Osında söylesemiz.

II.3/288 Xatşı ketedi.

Böltirik— **II.3/289** Özi üsti-üstine şaqırtıp mına jumıstıñ tıǵızında awdanğa kel, awdanğa kel dep qayta-qayta tınım bermeydi.

Qambar—**II.3/290** İye, sovxoz isine tıǵız kirişken boluw kerek. **II.3/291** Ol da jaña adam bolsa kerek.

Böltirik— **II.3/292** Kim eken?

Qambar— **II.3/293** Bilmedim.

II.3/294 Sol kezde esik aşılıp Sapar kiredi, jurt jabırlasıp amandasadı.

Qusbek— **II.3/295** Oybay, mınaw qızıqtı qara. **II.3/296** Özi tipti şınımen wädeniñ bärin bir küнге tüygendey bolıppız-aw. **II.3/297** Mınaw bayaǵı Qondıbay baydı konfiskelegen küңgi jiyimimiz boldı ğoy. **II.3/298** Taq sonıñ qaytalawı.

Sapar— **II.3/299** Joq, joldas, tarixtı, bizdin uğunuwımızşa, däl qalpında qaytalamaydı.
II.3/300 Qaytalaw diyalektika zañimen “povtoreniyesi vısshem momente” değen bolmaqqa kerek. **II.3/301** Qazirgi qaldıñ özi de solay. **II.3/302** Solay emes pe, Qambar? **II.3/303** Direktor ondağı Qondıbaydıñ jaña konfiskelengen kiyiz üyinde otırğan joq. **II.3/304** Ülken keñes şarwasınıñ ülkenirek pravleniyeleriniñ aldında tur.

Böltirik— **II.3/305** Bäse, men de sol pravleniyege tirelgen kişimin de!

Sapar— **II.3/306** Ras, är kimniñ de isi tıǵız. **II.3/307** Senderdiki äsirese solay ekenin bilemin. **II.3/308** Sol siyaqtı menin de waqıtım öte az.

Qambar— **II.3/309** Al endeşe söz seniki.

Sapar— **II.3/310** Olay bolsa senderdiñ aldıñdağı başılıq tegis sotta ekeni mälim.
II.3/311 Biraq barlıq kerekti adam alınıp bolmağan. **II.3/312** Men eski başılıqtan tağı biraz adamdı teksermekşimin. **II.3/313** Qalğandarı bar.

Qambar— **II.3/314** Ol kim?

Sapar— **II.3/315** Senderdiñ törtinşi ferma degeniñ mına başılıq awısıp jatqan kezde prorıvtı äli tereñdetip, zoraytıp jatqanın bayqadıñdar ma?

Kämäş— **II.3/316** Bäre birdey tipti törtinşiğe qadalğan eken!

Sapar— **II.3/317** Meniñ söylesetin kişim sondağı Jolamanov, sonı aldırıp beriñder!

Qambar— **II.3/318** E, Jolamanov qasında otır ğoy!

Sapar— **II.3/319** Ne deydi, qayda? (Aynala qaraydı.)

Qambar— **II.3/320** Mine.

Sapar— (Qusbekke.) **II.3/321** Ne deydi, şın senbisiñ?

Qusbek— **II.3/322** İye! Meniñ Jolaman balası ekenimdi umıtp ketkenbisiñ, öziñ?

Sapar— **II.3/323** Al, Jumırdegen urı kim?

Qusbek— **II.3/324** Ol ne degeniñ?

Kämäş— **II.3/325** Urını bizge baqtırıp qoyıp pa ediñder?

Sapar— (Qusbekke.) **II.3/326** Onıñ familyasını bilmeymisiñ? **II.3/327** Osı maldarıñdı qırıp, soyıp, at köpir qıp qolğa tüşpey jürgen nağız qasqır deydi ğoy. **II.3/328** Sonıñ eñ bolmasa familyasını da bilmeysiñder me?

Qusbek— **II.3/329** Ondaq bir jawız urı bar deydi, iye, ras.

Sapar— **II.3/330** Endeşe familyası kim?

Qusbek— **II.3/331** E, it bilip pe onı?

Sapar— **II.3/332** Bolar. (Toqtap qaladı.)

Qambar— **II.3/333** Jä, Qusbek, äke, Kämäş, sizder bara turıñızdar.

II.3/334 Analar turıp ketedi.

II.3/335 Bizdiñ munda basqa sözimiz bar.

Sapar— **II.3/336** 4-şi fermanın isimen tanışıp boldıñdar ma?

Böltirik— **II.3/337** Joq, bolğanımız joq, endi kiriskeli oturmız.

Sapar— **II.3/338** Endeşe tez tanısiñdar. **II.3/339** Qanşa kün kerek?

Qambar— **II.3/340** Eñ bolmasa üş kün ber.

Sapar— **II.3/341** Jaraydı, iş kün bereyik. **II.3/342** Biraq mindetilik senderdiñ moyındarıñda!

Böltirik— **II.3/343** Öziñ Jolamanovtı qaralamaqpısıñ, nemene?

Sapar— **II.3/344** Joq. Äli erte. **II.3/345** Zertteu endi bastaladı.

Qambar— **II.3/346** Endeşe nemene, bizdi kepil etip.

Sapar— **II.3/347** Joq, jawaptı başılıq qoy. **II.3/348** Ädeyi eskertip, aytıp otırımın. **II.3/349** Al, boldı endeşe, tezdetiñder.

II.3/350 Şıǵıp ketedi.

Böltirik— **II.3/351** Al, Qambar. **II.3/352** Endi sen şabannıñ azıǵı, kiyim-keşek, jalaqısı, bäygisi barlıǵına keşegi şaban keñesinde wäde qılğan küniñnen bir saǵat

keşiktirmey mıqtap iye bol. **II.3/353** Aldımen men aynalısayın. **II.3/354** Endi jatpay, turmay tez bawrap almasaq, özi qıldıñ üstinde tur osı.

Qambar— **II.3/355** Sezip oturmın. **II.3/356** Jaña başılıqtı tez tanıtıpsaq burınğı taz kebine qayta ketüwinde söz joq. **II.3/357** Al endi 4-şi fermağa attanayıq.

II.3/358 Arpabay kiredi.

Arpabay— **II.3/359** Qaraqtarım, ekewiñ ğana ekensin. **II.3/360** Endi menin de arızım bar.

Böltirik— **II.3/361** Oybay-aw, onıñ ne, äke-aw, aytsañşı!

Arpabay— **II.3/362** Mınaw sovxoz otırğan jerdiñ küzewi, köktewi, jaylawı, barlığın bilsem mına men bilemin. **II.3/363** Ol bir. **II.3/364** Osınday mal qutı bolğan en dünyede Keñestiñ malı jatıp nege öledi? **II.3/365** Nege şığındaydı? **II.3/366** Ol adamnıñ öziniñ jamandığınan. **II.3/367** Jasım mine 62’de, közim osı jerde osı malmen şıqqan. **II.3/368** Qondıbayğa mal bitirgen mendeylerdiñ eñbegi bolatın. **II.3/369** Salamın mına barımdı keñeske. **II.3/370** Düniye kördim, menin de közim aşıldı. **II.3/371** Tapsırıñdar, mına men de mindet alam.

Qambar— **II.3/372** Bäle, mınakärini qara!

Böltirik— **II.3/373** Wa, jön-aq, oyanğan eken! **II.3/374** Äli boyğa qap jügirgen eken käriniñ de.

Arpabay— **II.3/375** E, täyir, keşeden bäri bar şabanmen men de söyleşip, äbden ızadan zığırdanım qaynadı. **II.3/376** Kirgiz meni de esepteriñe.

Qambar— **II.3/377** Qay esepke?

Arpabay— **II.3/378** Bayağı bay üyinde sender wädeleskende men de işimnen wäde etkem. **II.3/379** Keñestiñ bir tetiğine men de jaraymın dep! **II.3/380** Mine bäriniñ basıñ toqalasqanda wädemdi orındawğa men de kep turmın.

Böltirik— **II.3/381** Way, päle, endeşe jolıñ bolsın, 4-şi fermanın şabanı! **II.3/382** Jür äyde bizben.

II.3/383 Eki jağınan eki jigit quşaqtap alıp jöneledi.

Şımıldıq.

EPİZOD

II.3/384 Keş batıp qalğan, tastı taw arası. **II.3/385** Ala köleñkede bükşeñdep ekew- üşew joldıñ eki jağına şıǵıladı. **II.3/386** Basılıq etip jürgen birewi bar. **II.3/387** Qoldarıñda kesilgen mıltıq. **II.3/388** Basımñ beti, közinen tömengi jerinde qap-qara şüberekpen tañılıp alınğan.

Körinis

Beti tañuwlı urı— (Artındaǵı bir ekewine.) **II.3/389** Tur, tura qal, ana daldaǵa. **II.3/390** Keledi. (Ekinşi birewine.) **II.3/391** Bilay ketse mınadan... **II.3/392** Sen tur... (Ekinşiniñ ornın körsetedi.) **II.3/393** Basıp büktep alıñdar. **II.3/394** Dıbısı şıqpasın. Belgisi menen... **II.3/395** Mensiz qıbir etpe, uqtıñ ba?

Birinşi urı— **II.3/396** Alısıp alamız ba? **II.3/397** Atpaymız ba?

Beti tañuwlı urı— **II.3/398** Aytamın kezinde, al jönel! Tsss!

II.3/399 Özderi tasada turadı, kele jatqan kisilerdiñ xabarı estiledi. **II.3/400** Azdan soñ Sölkebay, Topay jäne bir şaban şıǵadı, Sıbanbay.

Şaban— **II.3/401** Mine, osı bir suwdı Qasqa qulaq deydi.

Sölkebay— **II.3/402** Al desin,. **II.3/403** Buniñ ne jazıǵı bar! **II.3/404** Topay, sen tıñdap qal!

Şaban— (Jan-jağına jaltaqtap söyleydi.) **II.3/405** Osı suw öletti suw eken. **II.3/406** Bayaǵıda Qondıbay deǵen baydın qonısı eken. **II.3/407** Osı arada, jıldı qoyın qırǵızadı eken sol bay. **II.3/408** Özine keyin qonuwdan da qaşıp jolamaytın bolğan eken. **II.3/409** Mına 4-şi fermanın bir otar qoyı, älgi osı bizdin 5-şi otar bilmesten kep biyıl

osiğan qoyın suwarıp, taq bir künde 150 qoyın qırğızğan Bayağı indet äli bar eken.
II.3/410 Topalañ şığa keldi.

Sölkebay— **II.3/411** Budan keyin qay qudıqqa qondıñdar?

Şopan— **II.3/412** Qaşa köştik. **II.3/413** Sodan “Suwıqtörge” biyik şıñğa ketip otırmız, amalsız.

Sölkebay— (Topayğa.) **II.3/414** Qondıbaydıñ bul qudıqta qoy öltirgenin sen bilip pe edin?

Topay— **II.3/415** Ayta bersiñ. (Şabanğa.) **II.3/416** Sen ölgen qoydıñ öleksesin körsetüwdiñ ornına ertek aytıp jürgeniñ ne osı, janım?

Şaban— **II.3/417** Oybay-aw, sizder mına öletti suwdı körsin dep jürmiz ğoy.

Sölkebay— **II.3/418** Endeşe Qondıbaydıñ ondağı qoyı öldi me, ölmedi me? **II.3/419** Munda ölet... boluwşısı ma edi, bolmawşısı ma edi? **II.3/420** Onıñ jönin ferma bastıqtarıñ bizden surasın, jür ilgeri. **II.3/421** Odan da ölgen qoydıñ jemtigin körset.

Şaban— **II.3/422** Jaraydı, jaraydı, maqul. (Jaltaqtap.) **II.3/423** Biraq qarañğı bop ketti-aw. **II.3/424** Özi taw işi, qawıptı boluwşısı edi.

Sölkebay— **II.3/425** Jä, jaraydı, saspay-aq qqoy, tarta ber, jür artına, jür.

Topay— **II.3/426** Öziñ tim qurmasa bir jemtik tawıp berşi.

Şaban— **II.3/427** Oybay, bäri bir jerde, bäri üyilip kömilgen, därilengen emes pe? **II.3/428** Jüreyik-jüreyik. **II.3/429** Erinbeseñder, men endi onı izdep tabayın.

Sölkebay— **II.3/430** Mağan dese tüni boyı izdeseñ de tap sol jemtik üygen jeriñdi.

Topay— **II.3/431** Bäse, tappay tınbaymız, körset, jaltartpa, bildin be?

II.3/432 Ketisedi, artınan urılar bir basıp, eki basıp şığadı, eki urı bastıqqa keledi.

1. urı— **II.3/433** Nege jiberdiñ, nemene?

2. urı— **II.3/434** Atına minip ketti ğoy endi, äy, jaqsı-aq kelip edi!

Beti Tanuwlı urı— **II.3/435** Ündeme, äzir kereksiz boldı, mınalar eken (arttarınan qarap turıp.). **II.3/436** Men mundaylar emes dep uğınıp em. **II.3/437** Bulardı... **II.3/438** Bilem... **II.3/439** Esebin özim tabam, basqaşa tabam.

II.3/440 Jöneledi.

Şımıldıq.

Altınşı Suret

II.3/441 Keşki waqıt, ferma bastığı Qusbektiñ bölmesi.

Qusbek— (Qağazdarıñ asıǵıs äzirlep, näreleriñ iñǵaylap jatadı. Kämäş kiredi.)
Kämäş! **II.3/442** Waqıt tar, qazir dünüye jarıq-köbelek aynalǵadı, tur. **II.3/443**
Ekewimiz bir-eki awız sözdiñ basın aşıp alayıqşısı. **II.3/444** Otır!

Kämäş— **II.3/445** Nemene özi? **II.3/446** Eñbegindi eş qılayın dey me?

Qusbek— **II.3/447** Joq, onı qoya tur.

Kämäş— **II.3/448** Al, basqa nemene?

Qusbek— **II.3/449** Oylaşı, bir äyel oqıp kelip, älde birew ösip kep jatr. **II.3/450** Sonıñ bäre keşegi senin teñiñ edi-aw. **II.3/451** Solar öskende, biz öspey qarap jürip pe ek osı? **II.3/452** Olqımısıñ sen solardan?

Kämäş— **II.3/453** E, nemenesi asıp ketken eken? **II.3/454** Nege olqı bolayın. **II.3/455** Onıñ nesi ayttıñ?

Qusbek— **II.3/456** Olqı emessiñ, ras. **II.3/457** Bäygi tübinde bir-aq jerde. **II.3/458** Tirşilikte erkekpen qatar turıp tize qosıpalısuwǵa, tartısuwǵa şıdasa äyeldiñ özkendigi sol. **II.3/459** Sonı aytam! **II.3/460** Osıǵan qalaysıñ?

Kämäş— **II.3/461** E, meni sondaydan äli sınaǵan joqpısıñ? **II.3/462** Tipti ondayda bärinen ör men emes pe em?

Qusbek— **II.3/463** Bāse soğan senem, ol bir. **II.3/464** Ekinşi, endigi bir küniñ burıñınıñ bar küنینen qıyın. **II.3/465** Ot kerek, qayrat kerek, soğan tabılamısıñ? **II.3/466** Qajırmaymısıñ, qaytpaymısıñ?

Kämäş— **II.3/467** Täwekel, sen ölgen jerde ölem.

Qusbek— **II.3/468** Endeşe, tas tüyin değen osı.

Kämäş— **II.3/469** Bolsa bolsın.

Qusbek— **II.3/470** Onan soñ, bul sovxozğa kelgenin bāri de jar jağalap jürgen adam. **II.3/471** Burıñıları sottı bolıp ketti, jañınıñ da aldında āli sol kezeñ qaşıq bolmas, kim biledi? **II.3/472** Öytkeni bul batpaqtap jatqan sovxoz. **II.3/473** Jumırday urılardıñ şeberligi āli asıp tur. **II.3/474** Qılasını qılıp tur ğoy. **II.3/475** Jalğız-aq sovxoz sol jaña kelgenderdiki ğana ma? **II.3/476** Bizdiñ de sovxoz ğoy. **II.3/477** Sondıqtan, mine, bul üşin alıspay qalmaymız. **II.3/478** Bar sözdiñ tüyini sol ğoy. **II.3/479** Uqtıñ ba?

Kämäş— **II.3/480** Uğamın, serigiñe jararmın, Quseke!

Qusbek— **II.3/481** Qup, jaraysıñ, Kämäşim.

Kämäş— **II.3/482** Al, ana kişini qaytesiñ? **II.3/483** Ne deysiñ? **II.3/484** Jaña osında keldi.

Qusbek— **II.3/485** Qoy, otarğa barsın dep edim ğoy!

II.3/486 Kämäş esikke baradı, bir şaldaw adam kiredi.

II.3/487 Men sizdi 5-şi otarğa barsın, sonda bolsın dep edim ğoy.

Şal— **II.3/488** Qarağım, onı estidim ğoy, biraq özi osında kepti ğoy. **II.3/489** Men zarıqqan, talğan adam edim ğoy, közime birde-bir körsetpeymisiñ? **II.3/490** Tım bolmasa bir köreyin.

Qusbek— **II.3/491** Qariya, jasımañız, jasımañız. **II.3/492** Oğan jol joq.

Şal— **II.3/493** Qarağım, işten şıqqan şubar jılan ğoy, işi-bawrım ezilip baradı. **II.3/494** Men talğan adam ğoy. **II.3/495** Bir ğana demew bolmas pa dep em.

Qusbek— **II.3/496** Oy, ata, qatayñız, bul jasıqtıqtıñ bul künde bes tiyınğa keregi joq.

Şal— (Bekiniş.) **II.3/497** Onıñ ras, qarağım, tegi bunım jolsız ğoy?

Qusbek— **II.3/498** Jolsız, waqıt jetedı, köresız... **II.3/499** Al endı bögelmey 5-şi otarğa, “Suwıktörge” jöneliñiz. **II.3/500** Kämäş ta solay baradı qazır.

II.3/501 Kämäş pen şal ketedi, Qusbek biraz oylanıp esikke barıp.

II.3/502 Sıbanbay, äy, Sıbanbay!

II.3/503 Şaban Sıbanbay kiredi.

Qusbek— **II.3/504** Nemene, qalay eken ekinşi, üşişi ferma? **II.3/505** Şabandardıñ peyili, keypi oñala bastap pa?

Sıbanbay— **II.3/506** Atamañız, jalaqını tegis beripti. Kiyim-keşektı algızıp, ülestirip jatır. **II.3/508** Astıqtan başqa şaban bası sawın berip, jarılqaptı.

Qusbek— **II.3/509** İye, tağı ne şaralar istepti?

Sıbanbay— **II.3/510** Tipti, peyildin uşı-qıyırı joq. **II.3/511** Mınaw jaña kelgen eki jigit bir küñge jiberetin emes.

Qusbek— **II.3/512** Aktılar qalay bar ma? **II.3/513** Akt bere me anaw jaña däreriger men texnik.

Sıbanbay— **II.3/514** Äy, saran, özderi de bileği-aq eken. **II.3/515** Egjey-tegjeyine deyin qaraydı.

Qusbek— **II.3/516** Al, anaw qawırtın ne qıldıñ?

Sıbanbay— (Qoynınan qağaz şığarıp berip.) **II.3/517** Mine, onıñ ornasın bılay saldı.

Qusbek— **II.3/518** Oy, mınaw qol... **II.3/519** E, solardın qolı ğoy, boptı ğoy, anaw ma? **II.3/520** Özderi me?

Sıbanbay— **II.3/521** Äytwir, anaw osını jetkiz, is qılsın, boldı dedi.

Qusbek— **II.3/523** Ärine. Al at äzir me?

Sıbanbay— **II.3/524** Äzir, ertewli.

Qusbek— **II.3/525** Endeşe, sen besinşi otarğa jet. **II.3/526** Tos sonda.

II.3/527 Anaw jönele bergende.

II.3/528 Äy, sol kisiñ sol anaw, onan böten emes, bildin be? **II.3/529** Jaqsı, senimdi.

II.3/530 Öziñ, özimiz bilgen şaban ğoy. **II.3/531** Ustaytın, süyeytin, isti senip tapsıratın solar ğana. **II.3/532** Osığan saq bol... Bar!

II.3/533 Anaw ketedi. **II.3/534** Qusbek jañağı qağazdı aynaldıra qarap, özge köp istiñ arasına tigip jatqanda Şäken kiredi

Qusbek— **II.3/535** Ä, Şäken, keldin be? **II.3/536** No.. Qalay... İsiñ qalay?

Şäken— **II.3/537** Bizdiñ is isteledi ğoy, biraq senin fermandı aytsañşı. **II.3/538** Özi, osı manda urı deĝen netken köp? Kim solar?

Qusbek— **II.3/539** Oybay, osı tastiñ bäri de urı emes pe? **II.3/540** Qaşqan-pısqan, aş-arıq. **II.3/541** Şabanı qaysı, urısı qaysı, kim biledi?

Şäken— **II.3/542** Joq, şaban jaman emes, tärbiye joq. **II.3/543** Biz bilip kelemiz.

Qusbek— **II.3/544** Aynala bir qarañğı jaw! **II.3/545** Osı otırıstiñ özi qawıp äweli. **II.3/546** Meni taq üş tonadı ğoy, biyıldıñ özinde.

Şäken— **II.3/547** Endeşe nege alıspaysıñ, nege bildirmeysiñ? **II.3/548** Osı jayın tipti diretsiya da bilmeydi ğoy. **II.3/549** Biz osında kelip körüp otırmız.

Qusbek— **II.3/550** Bildirdik qoy, oybay. **II.3/551** Sot-tergewşiniñ bäri biledi.

Şäken— **II.3/552** Joq, munday türin bilmeydi.

Qusbek— **II.3/553** Endi, mine, jaña başılargen qosılıp alısuwğa kiriştik qoy, bälemdi endi körermiz! (Pawza.) **II.3/554** Jä, Şäken! **II.3/555** Ol bir säri. **II.3/556** Al endi öziñ mına, jasıñda tuwıp-özken jeriñe keldin. **II.3/557** Keşegi kindik kesken ata-anañnıñ qonısı, awlıñnıñ jaylawı, küzewin bar-bärin araladın. **II.3/558** Sovxozdıñ mülki bolğanın kördiñ. **II.3/559** Köñiliñ qanday endi, osını körgende? (Şäken Qusbekke tesile qarap otırıp.)

Şäken— **II.3/560** İye, köñilge bir türli tiyedi... **II.3/561** Qanday bolmaqqa kerek.
II.3/562 Öziñ qalay oylaysıñ?

Qusbek— **II.3/563** Bilemisiñ, anaw “Suwıktörge” bir jılı awıl kökende 20-30 qız, bozbala köşten qalıp, büldirgen terip, qanday jarıs pen asırdı salıp edik...

Şäken— **II.3/564** Eske aluwğa ıstıq-aq pa? **II.3/565** Öziñ sağınasın ba deymın...
II.3/566 Jerdi körgende, kisi sonı eske almay turalmas.. ä?

Qusbek— **II.3/567** Eske qayıp almaysıñ? **II.3/568** Oylaşı, sizdin ülken üydiñ qoylarınıñ eni äli küñge şeyin bar ğoy osı otarda. **II.3/569** Esiñde bar ma qumırsqa en edi ğoy?

Şäken— (Turıp jaqındap.) **II.3/570** Äy, Qusbek! Sen qalay jayılp barasın osı, baykaymısıñ?

Qusbek— (Turıp.) **II.3/571** İye, nesi bar. **II.3/572** Seniñ küyiñ qanday? **II.3/573** Sonı bir barlayın dep em!

Şäken— **II.3/574** Endeşe qısqartqan abzal bolar, bildin be?

II.3/575 Alatay, Altın kiredi.

Altın— **II.3/576** Şäken, bügingi körgenniñ qortındısı ne?

Alatay— **II.3/577** Bäse, aytşı käne.

Qusbek— **II.3/578** Qortındığa äzir asıqpasañdarşı. **II.3/579** Özi tün jarımı bolıp qaldı. Jatayıq, tınığayıq. **II.3/580** Alatay, sen menimen birge jür.

Şäken— **II.3/581** Asıqpaw emes, biz qortındını küñde jasaymız.

Altın— (Qusbekke.) **II.3/582** Bizdiñ isimizdiñ metodi sol (Şäkenge), iye, sonımen?

Şäken— (Alatayğa.) **II.3/583** Käne, sen aytşı.

Alatay— **II.3/584** Meniñşe, biz munda jalğız öz isimiz emes, politotdeldiñ de, diretsiyaniñda, şabanniñ da, axranniñ da, bäriniñ de isin istewimiz şart.

Altın— **II.3/585** Ferma isi oñalğanşa barlıq jırıqtıñ bärine jamaw boluwğa kirisüw kerek. **II.3/586** Erteñ men osı arada lekbez aşam.

Alatay— **II.3/587** Men şabandarğa özderiniñ tehminimumın oqıta bastaymın.

Şäken— **II.3/588** Bärekelde. **II.3/589** Men ekewiñe järdemşi. **II.3/590** Qısqası, biz äri maman, äri şaban!

Qusbek— **II.3/591** Durıs, al bolsa bolsın solay. **II.3/592** Jür, Alatay!

II.3/593 Alatay ekewi qoştasıp ketedi.

Altın— **II.3/594** Şäken! Bilesiñ be? **II.3/595** Men Alataydı endi ğana şındap taniy bastadım.

II.3/596 Şeşine bastaydı.

Şäken— **II.3/597** İye, tanığan sayın özi täwirilenip baradı de.

Altın— **II.3/598** Ras, onı qaydan bildin?

Şäken— **II.3/599** E, is, qıyınşılıq, sın bar emes pe? **II.3/600** Kisige kisiniñ qımbattığı sonda aşılmaı ma?

Altın— **II.3/601** Ras eken.

Şäken— **II.3/602** Bul onı ğana tanuqdıñ emes. **II.3/603** Eñ aldımın öziñdi öziñ tanuwıñ, tabuwıñ da bolar.

Altın— **II.3/604** Ol qalaysa?

Şäken— **II.3/605** Ol solaysa. **II.3/606** Alatay bayağıdan sen emes pe? **II.3/607** Öziniñ momındıq tazalığımın körsete almaydı. **II.3/608** Äytpese senin, külkiñ, onıñ da külkisi. **II.3/609** Seniñ wayımıñ, onıñ da wayımı emes pe? **II.3/610** Osını şın bayqamay jürdiñ be?

Altın— **II.3/611** Joq, sezüwi em. **II.3/612** Biraq sen ol ekewimizdiñ barlıq jayımızdı qazır tım tüsinikti qılıp şeşip jiberdiñ. (Oylanıp.) **II.3/613** Ras, men ol da, ol men ekenaw, özi köp jağınan. **II.3/614** Qayda ketti özi? **II.3/615** Şınımın osı sovxozda, osı qıyın künderdiñ işinde alğaşqı ret bir süyer edim özin.

Şäken— **II.3/616** Äy, saluwsız bala, Alatay-ay... **II.3/617** Joliñniñ jaña bolğannı bilsen etti...

II.3/618 Sol kezde tereze saldır etedi, ekewi jalt qarağanda, ala köleñkede beti qap-qara bop tañılğan bir adam sekirip kirip keledi. **II.3/619** Artınan tağı ekewi qarap tur. **II.3/620** Şäken tap berip stol üstündegi miltıqqa umtıla bergende, anaw jolın qormay qalıp, miltıqtı öz qolına aladı.

Altın— **II.3/621** Sen kim? **II.3/622** Kimsiñ sen?

Şäken— (Qorıqpay.) **II.3/623** Äy! Sen kimsin?

Urı— **II.3/624** Men Jumır... Bildiñ be? **II.3/625** Oqımıstı suluw qarındas.

II.3/626 Miltıqtı tösep jağalay beredi.

Şäken— **II.3/627** E, Jumır bandımısıñ?

Urı— **II.3/628** Qorıqpaysıñdar ğoy özderiñ! **II.3/629** Qorıqpaydı eken bular.

II.3/630 Imdap eki kişini şaqıradı. **II.3/631** Esiktiñ şotın salıp aladı. **II.3/632** Urı Şäkenge jaqındaydı. **II.3/633** Şäken keyin basa beredi. **II.3/634** Biraq ananı toriy, aynala jüredi.

Şäken— **II.3/635** Bizdi qorqıtqanda ne tüsedı senderge?

Urı— **II.3/636** İye, bäse, qorıqpawıñ kerek. **II.3/637** Odan da jaqsı kelüsüw kerek. **II.3/638** Ä... Suluw qarındas, er qarındas! **II.3/639** Sovxozdıñ iyesisinñder ğoy?

Şäken— **II.3/640** Jä, qaljaqtama! **II.3/641** Betiñdi aş odan da. **II.3/642** Nemene erkek basıñmen qubıjıq trizdenip.

II.3/643 Anaw jaqınday beredi, Şäken eppen aynala beredi.

Urı— Ha-ha! **II.3/644** Biz qubıjıq emes, biz kisi qızığatın jaspız. **II.3/645** Sizderge özimiz de qızıqqanbız. Ha..ha.. **II.3/646** Ädeyi izdep keldik.

Şäken— **II.3/647** Bizde ne aqıların bar?

Anaw jaqınday berip aqırıp qaladı.

Urı— Jetti, boldı, kiyin. (Altınğa.) Kiyin!

Şaken— Asıkpa.

II.3/648 Söytip turıp urınıñ betindegi oramalın julıp aladı, şalqayıp şoşıp.

Mes?

Altın— (Umtılıp.) **II.3/649** Mes!

Şäken— **II.3/650** Mes... Öy, jüzi qara!

Mes— (Tap berip.) **II.3/651** Şıǵarma üniñdi!

II.3/652 Ekewin de ustap, kiyimderin basına jawıp üşüwlep, zorlap terezeden şıǵarıp jatıp.

Ha... ha.. **II.3/653** Köp oqıp bulardın bilimi, tili, qayratı asıp ketken. **II.3/654** Olay bolsa nesi bar? **II.3/655** Munda orın tar. **II.3/656** Özim oñaşağa aparıp, keñinen otırıp, jaqsılap dawlasam. Ha...ha.

Şäken **II.3/657** Jawız, jüzi qara.

Altın

II.3/658 Ayqaylay bergende awızdarın basıp alıp ketedi. **II.3/659** Mes esiktiñ şotın aşıp, terezeñi sırtınan jawıp ketedi. **II.3/660** Azdan soñ üyge jıldam basıp Qusbek kiredi. **II.3/661** Artında Qambar, Sapar, Sapardıñ joldası kiredi. **II.3/662** Qusbek äbden kiyingen. **II.3/663** Qızınıp söylew kiredi.

Qusbek— **II.3/664** Sender özderiñ tündeletip kelip, jandı jaǵadan alıp (Asıǵıp, aqtarmalay kep bir buwda qaǵazdı qoldarıña ustata berip, özibetin aşıp alaqañimen urıp turıp) men, mine, aldarıña jayıp salıp otırıp, közge şuqıp aytayın. (Aqırıp.) **II.3/665** Urıñ bar dedin be munda? **II.3/666** Joq, keñestiñ qamqorı, özim ğana dep bildin be? **II.3/667** Şetiñnen? **II.3/668** Mine közderiñdi aşıp qara.. **II.3/669** 150 qoydı men jutıp qoydı degensiñder ğoy. **II.3/670** Mä, mine, neden ölgeniniñ aqtısı. **II.3/671** Keşegi, ana, jaña kelgen vraç, zootexnik Sölkebay, Topaydıñ jasağan aqtısı.

Sapar— (Qarap turıp.) **II.3/672** İy ras.

Qambar— (Jigitke.) **II.3/673** Şaqırıp kelşi ekewin.

II.3/674 Jigit ketedi, Qambar qağazdarı qarap.

II.3/675 Topalañ.. Köñ qotır, tastan qulap ölgen, aqsaqtan ölgen, bāri solardın qolı.

Qusbek— **II.3/676** E, tapqan ekensiñder seziktini.

Sapar— **II.3/677** Ey, sen nemene osı, jeti tünde şart kiyinip alğansıñ?

Qusbek— **II.3/678** Urlıqqa attanayın dep turmın, o nesi eken. **II.3/679** Bizde tınım bar ma? **II.3/680** Men osı tegi, tün balasında uyıqtayım ba eken. **II.3/681** Qaşar-qaşardı aralawğa jürgeli turmın.

II.3/682 Sölkebay, Topay, jigit kiredi.

Sapar— (Qol alışıp amandasqannan keyin.) **II.3/683** E, 4-şi fermanın ölimi, şıǵını, urlıǵı tuwrasındaǵı xabarlar bekerge şıqtı ma? **II.3/684** Käne sender aytıñdarşı.

Sölkebay— **II.3/685** Biz qortındımızdı endi ayaqtap kelemiz. **II.3/686** Erteñ bildirmek edik, tün boyı istep.

Topay— **II.3/687** Beker boldı deǵen ne deǵen söz?

Qambar— **II.3/688** Beker emey nemene, 150 qoydıñ ornası tabılsa.

Sölkebay— **II.3/689** Ornası qayda eken?

Qambar— **II.3/690** Bäse, qayda?

Qusbek— **II.3/691** Qayda eken bäse, aytşı. Aytıp bersin äne özderi.

Topay— (Qatayıp, Qusbekke.) **II.3/692** Ornasın, biz aytayıq, aralaǵan suwıq qol aytsın.

Sapar— **II.3/693** Suwıq qolın topalañ, köñ qotır, tastan qulap ölüw, aqsaqtan ölüw me? **II.3/694** Esebin tawıp bar olqını toltırıpsıñdar ğoy.

Sölkebay— **II.3/695** Öy, ne aytıp tursıñdar özderiñ, jaqawratıp. **II.3/696** Birdemeñ bolsa aytsañdarşı tike, ezbey!

Qambar— **II.3/697** Mınaw ne?

Sölkebay— (Julıp alıp, birge qarap turıp.) **II.3/698** Akt... İye...

Topay— **II.3/699** Meniñ qolım! Meniñ qolım!

Sapar— **II.3/700** Osını aytıp turmız. **II.3/701** Bulay bolğanda ana ferma jayındağı burınğı söz ösek emey nemene?

Qusbek— **II.3/702** Al ottap, sekem alğan bop!

Topay— (Qağazdı aqtarmalap alıp qarap.) **II.3/703** Äy, joldastar, mınaw masqara eken. **II.3/704** Biz munday akt jasağan joqpız.

Sapar— **II.3/705** Qol şe?

Sölkebay— **II.3/706** Qol bizdiki, al biz jasağan akt basqa.

Qusbek— **II.3/707** Özderiñ aktını kimge berip ediñder?

Sölkebay— **II.3/708** Biz şaban qolına bergemiz, Sıbanbayğa.

Qusbek— **II.3/709** Men de şannan aldım. **II.3/710** Jaña äkeldi.

Sölkebay— **II.3/711** Biz jasağan aktı basqa emes pe edi, Topay-aw?

Topay— **II.3/712** Bäse, al mınaw ne?

Qusbek— **II.3/713** İye, tanayın dep pe ediñder? **II.3/714** Bergen özderiñ, endi kelip irikkeni nesi?

Sölkebay— **II.3/715** İye, aypır-aw, bäse qarañğı sawatsız şaban. **II.3/716** Ol bayğustı ne dep ayıptaymız? **II.3/717** Janım-aw, biz şatasqanbız ba, Topay-aw?

Sapar—(Qağazdarı qolına alıp.) **II.3/718** Joq, sender jawaptılıqtı umıqtansıñdar! **II.3/719** Äytpese, bul ne naqurıstanıp turğandariñ? **II.3/720** Biz jasağan akt dep nege aytpaysıñdar, qoldarıñdı qoyğan soñ?

Topay— (Aşuwanıp.) **II.3/721** Joq, öytip sandıraqtamañdar, munda onday buzıǵın joq. **II.3/722** Bizdiñ aktı emes.

Qambar— **II.3/723** Özi, topalañ bar ma, joq pa? **II.3/724** Sonı aytsı?

Topay— **II.3/725** Topalañ joq, munda buzıqtıq, munda urılıq, munda qasköylik qana bar.

Qusbek— **II.3/726** Olay bolsa qasköydiñ bası sender.

Topay— (Aqırıp.) **II.3/727** Qısqart tiliñdi. Endeşe mine sensin podlok jasawşı.

Qusbek— **II.3/728** Ottama, köziñdi aşıp qara, aqımaq. **II.3/729** Şabandarmen jeñ üşinen jalǵasqansıñdar ğoy, paraǵa şıǵılıp, qızıl tumsıq bolıp! **II.3/730** Oñbaǵandar.

Sölkebay— **II.3/731** Oypırmay, ne deydi, ne deydi mınaw şoşqa, men be ekem keñestiñ qası (umtıla beredi).

Qusbek— **II.3/732** Bilem, alǵaşqı para alıp sottı bolǵan maman sender emes! **II.3/733** İtter!

Topay— (Mıltıǵın suwırıp alıp.) **II.3/734** Öy, jawız, bul qorlıqtı estigenşe öltireyin, öleyin, öleyin men!

II.3/735 Ata beredi, Sölkebay jügirip “qoy dep” ustay bergende atıp qaladı.

II.3/736 Mıltıq uşıp tüsedı. **II.3/737** Sölkebaydıñ qolına oq tiyip otıra ketedi.

II.3/738 İt, jawız, kim dep bilesiñ sen bizdi?

II.3/739 Mıltıǵına umtıla beredi. **II.3/740** Qambar jibermeydi.

Qusbek— (Saparǵa.) **II.3/741** Mine, aqımaq. **II.3/742** Jındı ğoy, öy, mınalarıñ.

Qambar— **II.3/743** Äy, qısqart endi sen sözdi.

Sapar— **II.3/744** Toqta endi, sözdi qoya turıñdar.

II.3/745 Umtılap Sölkebayǵa jârdemdesüwge aynaladı.

Qusbek— **II.3/746** Qayda dâriger, oybay? **II.3/747** Öñşeñ jındı. **II.3/748** Şaqır, qayda, qayda dâriger? (Özi jügirip şıǵa beredi.)

Topay— (Mıltıqtı alıp umtılıp.) **II.3/749** Qayda ketti älgi it? **II.3/750** Keregi joq onıñ järeminiñ.

II.3/750 Qambar munimen alışıp mıltığına jarmasıp, ustap jüredi.

II.3/751 Biz osınday oskarbleniye esitpek pe ekemiz? **II.3/752** Kimnen?

II.3/753 Sol waqıtta Böltirik kiredi.

Böltirik— **II.3/754** Bul nemene, ey? **II.3/755** Bul ne masqara? (Sölkebayğa.) **II.3/756** Minağan ne bolğan?

Sapar— **II.3/757** Mini, mınaw aktige mınalardıñ qolı qoyılğan. **II.3/758** Al bular biz jasağamız joq, podlok deydi. **II.3/759** Qusbek ol aktını şaban qolınan alğan. **II.3/760** Mınalar şabanğa bergenin jäne de mındağı qoldarın jalğan demeydi. **II.3/761** Sonı uğınımız değende janjaldasıp, Topay Qusbekti atamın dep mınaw qolına jarmasa bergende oğı osığan qateden tiyip ketti.

Böltirik— (Topayğa.) **II.3/762** Sen, nemene, esiñ qayda? (Saparğa.) **II.3/763** Öy, senderde köz joq eken. (Qambarğa.) **II.3/764** Qambar sağan ne boldı? **II.3/765** Sölkebay men Topay ma eken jalğan aytatın? **II.3/766** Bulardıñ jalğız üni şıqqn jerde özgeni türegelgizip qoyıp bawızdamas pa em bolsam!

Sapar— **II.3/767** Ey, Böltirik! **II.3/768** Zañ kerek, tärtip kerek, sen ne aytıp tursıñ öziñ?

Qambar— **II.3/769** Joq, Böltirikti ras. **II.3/770** Men qatalasqanmın. **II.3/771** Seniñ erkine beremin depğ, sağan senemin dep osılay bop qaldı. **II.3/772** Qayda älgi Qusbek? **II.3/773** Şaqır. Äkel munda! (Saparğa.) **II.3/774** Ustat! **II.3/775** Arest qıl sonı.

Böltirik— **II.3/776** İye, arest qılarsıñ, keşiktiñder! **II.3/777** Jür, jügir jan-jaqqa!

II.3/778 Bäre atıp jöneledi, Topay da jöneledi.

Sölkebay— **II.3/779** Äy, Qusbek it, jaw ma edin? Käpir! **II.3/780** Qoynımızğa jılan salıp jürippiz ğoy.

Alatay— (Jügirip keledi.) **II.3/781** Öy, sağan ne bolğan? **II.3/782** Oypır-aw, mınaw qan ne?

Sölkebay— **II.3/783** Bilesiñ, bilesiñ keyin. **II.3/784** Şap, jügir odan da Qusbek qaştı.. **II.3/785** Содан..

Alatay— **II.3/786** Ne deysiñ, oypır-aw! **II.3/787** Şäken, Altın qayda? **II.3/788** Men dünieniñ bärin aralap tappadım ğoy solardı. (Jönele beredi, aldınan Böltirik, Sapar, Qambar, Topay kiredi.)

Sölkebay; Alatay— **II.3/789** Nemene, nemene, bar ma?

Böltirik— **II.3/790** Joq, qaşqan.

Alatay— **II.3/791** Altın men Şäken de joq.

Qambar— (Otura kelip.) **II.3/792** Oypır-ay, ne deysiñ, ne sumdıq?

Böltirik— **II.3/793** Ä, endeşe biz Qusbek emes, bul jerde ülken uyağa kezdesken boldıq. **II.3/794** Bäse, ätteñ Şäken..

Alatay— **II.3/795** Altın, janım, ne dermin?

II.3/796 Teris aynalıp ketedi.

Sapar— (Qambarğa.) **II.3/797** Senen osınıñ bəri, kinäli endigi sensin! **II.3/798** Aytpap pa edim mindettilikti!

Topay— **II.3/799** Oy, qaljırama endi sen. **II.3/800** Köziñ ağarıp, köretiñdi körmey, endi de ottap turğanıñ?

Qambar— **II.3/801** Meniñ jaqınım, ayıptı bolsam ayama, bildin be?

Sapar— **II.3/802** Endeşe sol, äne, öziñ ayttıñ ba?

Böltirik— **II.3/803** Toqtat, jetti. **II.3/804** Öytip sandıraqtama!

Arpabay— **II.3/805** Balalarım, bildiñder me, oybay? **II.3/806** Men osı jerden basında şoşıp em. **II.3/807** Özdigimmen kirisip em. **II.3/808** Bildim ğoy, oybay. **II.3/809** Ustat. **II.3/810** Tez Qusbekti. **II.3/811** Ustat. **II.3/812** Ana it Kämäşti de!

Böltirik— **II.3/813** Nemene? **II.3/814** Ne bildin?

Arpabay— **II.3/815** Jür, jür, bögelme.. **II.3/816** Tüs soñımnan... **II.3/817** Bir otar maldı bar şabanımen köşirtipty Qıtayğa. **II.3/818** Äketkeli bettepti. **II.3/819** Jür, tüge.

II.3/820 Min, min, tez attarıña!

II.3/821 Bären jönelisedi.

Şımıldıq.

II. IV. TÖRTİNŞİ AKT

Jetinşi Suret

II.4/1 Qazaqı qıstawdın kişkene terezeli, tar esikti, alasa bölmesi, 4-fermanıñ otarı. **II.4/2** Kämäş jalğız. **II.4/3** Birdeme jat dıbıs estilgendeı asığıs qarbalasıp, terezege bir qarap, esikke bir barıp tıñdap, qarap otırıp, ürkip.

Kämäş— **II.4/4** Bul ne, bätir-aw? **II.4/5** Tasırlap şawıp keledi. **II.4/6** Qaşuw ma? **II.4/7** Quwıp kele jatır ma älde?

II.4/8 Qusbek jügirip kiredi.

II.4/9 Oypır-ay, janım nemene?

Qusbek— **II.4/10** Aytp em göy. **II.4/11** Düniye şır aynaldı, endi mine. **II.4/12** Artımızdın bären duşpan.

Kämäş— **II.4/13** Quwıp kele me özi, nemene? **II.4/14** Kimder, Qambar da bar ma?

Qusbek— **II.4/15** Kim deysiñ sol emey, tuwısqan bolğan, dos bolğan küni bar ma edi. (Zilmen Kämäşqa qadalıp.) **II.4/16** Tuqımın qurğır.

Kämäş— **II.4/17** Özi kele me qazır osılay, kele me?

Qusbek— **II.4/18** Munda ketti dep oylamas. **II.4/19** Biraq jiyinaluw, asıǵuw kerek. **II.4/20** Yapır-ay, qayda endi älgı? **II.4/21** Qayda kesel? **II.4/22** Ustaldı-aw. **II.4/23** Bögeldi-aw.

Kämäş— **II.4/24** Qaysısıñ aytasıñ, tosqanıñ kim?

II.4/25 Tasır şǵadı, Qusbek mılıǵın alıp bosaǵağa tura qaladı.

Qusbek— (Dübır jaqınday bergende.) **II.4/26** Kimsiñ-ay? **II.4/27** Ayt jöniñdi, ölesin tek! (Kämäş qasına taqap.)

Kämäş— **II.4/28** Qambar bolsa bir tildestirşi. **II.4/29** Atpaşı!

II.4/30 Qolına, jabısa beredi.

Qusbek— (İyterip, qulatıp jiberip.) **II.4/31** Awlaq, uyalas qanşıq itte de bar, tuwǵanım emes, duşpanım dep bil deǵenim qayda? (Esik tartıladı, bul jabısıp.) **II.4/32** Kimsiñ? **II.4/33** Jöniñdi ayt!

Dawıs— **II.4/34** Way, qorıqpa täyir, memin.

II.4/35 Esik aşılıp ketedi. **II.4/36** Üyge Mes attap kirip artındaǵı Şäken, Altındı bir-aq kirgizedi, esik sırtında jigitter qaladı.

Şäken— **II.4/37** Qusbek, Qusbek, bul ne sumdıq? **II.4/38** Kim edin sen?

Kämäş— (Umtılıp, Qusbekke.) **II.4/39** Şäken, Altın, buları nesi?

Mes— **II.4/40** Bular bizdin kisi. **II.4/41** Qosıldı mine, oqıp kelip bizge.

Altın— Qusbek! **II.4/42** Ayt jöniñdi, bul ne? **II.4/43** Biz qayda keldik, kim dep jürsiñ bizdi?

Mes— Ha...ha... **II.4/44** Kim deyik, sender oqıp össeñ, Qusbek, Mes jas bala emed. **II.4/45** Mine, burıp az edik. **II.4/46** Endi, mine, siz qosıldıñız. **II.4/47** Biz de bir top boldıq.

Altın— (Qusbekke.) **II.4/48** Otpen oynayın deǵen ekensin, sazayıñdı tartasın, Tarttırarmız, duşpan!

Şäken— **II.4/49** Duşpan deġen söz ötedi dep turmıñ buġan. **II.4/50** Endi sözdi şıġın qılma, toqta! **II.4/51** Qayter eken.

Qusbek— (Salmaqta.) **II.4/52** Boldıñdar ma? **II.4/53** Endeşe duşpandıq joq. **II.4/54** Senderdiñ basıña bizdin jürek adal.

Altın— **II.4/55** Jüregiñdi it jesin senin, jürek bar ma sende.

Qusbek— (Tıñdamay.) **II.4/56** İye, sol, jürek adal, uġısamız. **II.4/57** Biz endi, ülken sapar jol keşemiz. **II.4/58** Kün ilgeri, jol uzaq, uġısamız. (Şäkenge qattı.) **II.4/59** Bizdiki şın dostıq. **II.4/60** Uqpay köziñdi şel qatpasa, odan da kerek, ayıġasın.

Mes— **II.4/61** Ä, Bilim be? **II.4/62** Bilim onda da kerek. Ha, ha. **II.4/63** Oqıġan maman qatın kimge kerek bolmawşısı edi! (Quwlanıp.) **II.4/64** Täyir deġen o ne... **II.4/65** Onıñ tipti küdigi joq.

Şäken— (Aqırıp.) **II.4/66** Aram bolar. **II.4/67** Ondaydı izdeytin erkek sendermisiñ? **II.4/68** Bıqsıma, sasıq, parazit! (Qusbekke.) **II.4/69** Bosat qazir. **II.4/70** Äytpese, basıñdı alıp jer bul kelesiñ!

Qusbek— **II.4/71** Şıraġım, tuwlama, men senin jaqınıñmın, tuwısqan qanı joġalġan joq mende.

Şäken— **II.4/72** Sadaġam. **II.4/73** Senen men jiyrenemin äweli.

Qusbek— (Meske basımen belgi etip.) **II.4/74** Keltir.

Altın— (Kämäşqa.) **II.4/75** Yapır-aw, mınaw da osında? **II.4/76** Kämäş, bul ne? **II.4/77** Bul ne qılġan ittik?

Kämäş— **II.4/78** Way, Altın! Şirkin, sen asqaqtamasañşı. **II.4/79** Qaydan şıqqanıñ, kim ekenin mälim edi ġoy, ürikpey-aq, urıspay-aq söyles.

Şäken— **II.4/80** Ä, seni Qambardiñ qarındası, Arpekem, Esekemniñ balası eken desem, sadaġa ketkir, bandının qatını ekensin ġoy.

Qusbek— **II.4/81** Bandıñ ne? **II.4/82** Jañılma. **II.4/83** Bandı joq munda. **II.4/84** Basqa.

Şäken— **II.4/85** Joq, munda, urı, munda bandı. **II.4/86** Munda bizdin jaw.

II.4/87 Esik sart aşılıp qaladı. **II.4/88** Şäken esikke jalt qaraydı, esi şığıp ketkendeı boladı. **II.4/89** Aldında manağı 6 surettegi şal, ol bunıñ äkesi Qondıbay.

Qusbek— **II.4/90** Jaw. İye. **II.4/91** Jaw bolsa, mine jawıñ. **II.4/92** Mine äkeñ Qondıbay. **II.4/93** Aydalğan, tentiregen, üy işinin bäri qırılğan. **II.4/94** Jalğız sen dep tentiregen äken.

Qondıbay— (Şäkenge umtılıp, qolın süyip jılap, jorğalap.) **II.4/95** Ah, jan balam. **II.4/96** Qaraşığım, cäwlem, seni de köretin kün bar ma edi? **II.4/97** Aw, Quday, körsettiñ be säwlemdi. **II.4/98** Endi alsan da rizamın.

II.4/99 Qolınan süyip, jorğaqtap.

II.4/100 Jalğızım! **II.4/101** Şeşeñ öldi, bawırlarıñ bitti, sensin! **II.4/102** Sen ğana, öltir meni, öltirmeseñ endi ketpe, tastama.. meni!

Mes— (Tıstan jügirip kirip.) **II.4/103** Oybay, tasırlatıp şapqan attılar dübiri keledi.

Qusbek— **II.4/104** Al qamdan. (Şalğa.) **II.4/105** Turıñız, yurıñız, esti jiyiniz, men ölmesem ölmeysiñ endi sen de. **II.4/106** Tur, äpketem.

Qondıbay— (Şäkenge.) **II.4/107** Jarığım, mine, quwrağan, tozpan, jaralangın äkeñ.

Mes— **II.4/108** Al, al qaruwıñdı, äzir bol!

Şäken— (Tez özgerip.) **II.4/109** Äke, qaruwıñ bar ma? **II.4/110** Äpkel mağan.

Qondıbay— (Qarmalap altı atarın bergeli sozıp.) **II.4/111** Säwlem, qaraşığım! **II.4/112** Al, mine, äkemnen aldım dep al, men dep al. Mä...

II.4/113 Şäken toqtap turıp, aqırın julıp aladı.

Altın— Şäken! **II.4/114** Aypır-ay, ne deyin seni.

Şäken— **II.4/115** Doğar sözdi, şığarma üniñdi.

Qusbek; Mes— **II.4/116** Boldı, jetti, jönelüw kerek.

Tısta dawıs— (Esikten.) **II.4/117** Joğarı ketip baradı. **II.4/118** Ötip baradı.

Qusbek— **II.4/119** Ötsin, ötip ketsin. **II.4/120** Biraq qazir tez atqa minip aynalıp keteyik, endi adaştı. **II.4/121** Endi ustap körsin. Bol..

II.4/122 Şaldı qızdardı jigitter men Mes ikemdep şıǵaruwǵa aynaladı.

Altın— **II.4/123** Osılay boldı ma? **II.4/124** Endeşe kedey qızınıñ keñes jolınan azǵanın senderdiñ köziñ körmesin.. **II.4/125** Körmeydi... **II.4/126** Jeñbessiñ, men aram bolarımın.

Şäken— (Qusbekke.) **II.4/127** Basqa jerde adamdarıñ bar ğoy, küşteriñ bar ma?

Qusbek— **II.4/128** Bar, bar, bar emey, qazir jönelemiz solay.

Şäken— (Altınǵa.) **II.4/129** Jä, menen ardaqtı emessiñ, men körgendi sen de körersiñ. **II.4/130** Jür bılay!

Kämäş— **II.4/131** Bäse, söytip jöñge kelseñderşi öytkenşe. (Qusbekke.) **II.4/132** Osı mına Altın kimge däri, bul neme kerek?

Qusbek— **II.4/133** Kerek, bärinen de sol kerek.

Kämäş— **II.4/134** Ne deysiñ, kimin edi? **II.4/135** Taǵı küydirmek pe eñ, bayaǵışa.. **II.4/136** Ayt, oybay jöniñdi!

Qusbek— **II.4/137** Qısart! **II.4/138** Şıǵarma üniñdi.

II.4/139 Aldıñǵılarǵa belgi jasaydı. **II.4/140** Şal, Mes, Altın şıǵıp ketedi. **II.4/141** Altındı Mes zorlıqpen şıǵarıp, jigitterge tapsıradı, özgelerdı qaruwlı urılar qorşap alǵan. **II.4/142** Osılardı şıǵarǵan soñ Mes qayta kiredi.

Mes— (Qusbekke.) **II.4/143** Esep tegis emes qoy, tüydiñ be işke.

Qusbek— (Qaruvlanıp Qamdanıp alıp keteyin deǵen Kämäşti bögep, Meske.) **II.4/144** Ol jaǵın tüye, ekinşi jaǵın şeşpekpin.

Mes— **II.4/145** Qaysısıñ?

Qusbek— (Basımen Kämäş jaqtı nusqap qaladı da, Meske.) **II.4/146** Tarta ber, jet endi anaw tıqqan qonısqa, şırmay ber, älgi az şabandı, jabıs tis-tırnaǵımen endi soǵan.

Mes— **II.4/147** Qup. (Kete bere.) **II.4/148** Qorğanba, oljaq senimdi. (Ketedi.)

Qusbek— (Tüsi buzılıp, tisteri aqsiyıp Kämäşqa qaray basıp.) **II.4/149** Seniñ bawırñıñ ğoy, bawırñıñ ezilgir. **II.4/150** Qal qazir osı arada.

Kämäş— **II.4/151** Qusbek-ay, ne deysiñ? **II.4/152** Sen üşin ketpen pe em bärinen.

Qusbek— **II.4/153** Ol senin bawırñıñ, sen äyelsiñ, qarındasıña tiymeydi. **II.4/154** Oral şılıbırına! **II.4/155** Böge! **II.4/156** Bolmasa Almatıǵa ketti, aqталuwǵa ketti de, qayta oralıp kelip alam.

Kämäş— **II.4/157** Ne deysiñ, tastadıñ ba? **II.4/158** Qalmaymın oybay senen, janım aǵatayım, äket meni, äket, öltirip ket meni!

II.4/159 Jabısadı.

Qusbek— (Tap berip tönip kep.) **II.4/160** Şıǵarma üniñdi, bolmasa öltirip ketemin. **II.4/161** Şıq aldınan, tap sonı, ayt jañaǵımı, janıñdı ber men üşin, öl men üşin. Baǵana bergen sertiñniñ orındalatın jeri, mine, osı. **II.4/162** Ne deşip ek? **II.4/163** Bolmasa, bögewge jaramasañ urǵaşılıq qılıp, jasıqtıq etsen ayrıldın menen. **II.4/164** Joqpın men saǵan.

Kämäş— **II.4/165** Janım, ne deysiñ, aldadıñ ğoy, jaraladıñ ğoy, qor ettin meni.

II.4/166 Jabısadı.

Qusbek— (Kämäştiñ qolınan ustap turıp.) **II.4/167** Aldaǵanım joq! **II.4/168** Şatılma bosqa! **II.4/169** Böge, tipti öltirseñ de böge Qambardı, uqtıñ ba?

II.4/170 İyterip tastap şıǵadı.

Şımıldıq.

II.5. BESİNŞİ AKT

Segiziñşi Suret

II.5/1 Taw işi, saxnanıñ bir jağı kişkene kiyiz üy, qos tärizdi. **II.5/2** Özge jağı tastı toğay, bir jasırın qoyın. **II.5/3** Barlıq körinis biyik taw, jartastar arasına tıgılıp otırğan bir urı saydağı urı qonıs siyaqtı. **II.5/4** Mezgil gün ortası awğan, tañ aldı. **II.5/5** Är jerde şabandar jiyını, on şaqtı adam. **II.5/6** Ala köleñkede erbeñdep jürgen qozüalistarı urlıq istep jürgen adamnıñ qalpı siyaqtı. **II.5/7** Är waqiyğa men 6-7 suret waqiyğalarınñ barlığı bir-aq tün işindegi xaldi bayan etedi. **II.5/8** Şabandar işindegi bastılawdı Sıbanbay.

Körinis

Sıbanbay— (Ortaşlıq jerdegi biyik tew tasqa otıra berip.) **II.5/9** Jigitter, bolıñdar, tezdetiñder, tañ atıp qaldı. **II.5/10** Qazir tütinderiñ körinedi endi mına tastan, bir qaynasa boldı. **II.5/11** Qapaş-qupaş jep alsañdarşı, sonı sozıp täyir degen bu ne?

1. şaban— **II.5/12** Wa, qaynawı jetpey jadır.

2. şaban— **II.5/13** Boldı-boldı, alıp-alıp jey bereyik, aytam ğoy.

3. şaban— **II.5/14** E, osı jaw işi, jaw-jalımda kim bapıñ otırsın!

1. şaban— **II.5/15** Oy, osı biz şınımen-aq sovxozdan jırılıp kettik, ä?

4. şaban— **II.5/16** Bäse, sonı ayt, özi qayda, qayda baramız bul?

2. şaban— **II.5/17** E, esitpediñ be? **II.5/18** Ketemiz. **II.5/19** Mına turğan Qıtay, bir-aq beldin astı, aşñ süydep jadır.

5. şaban— **II.5/20** Uw jesek, uruwiñmen dep, äytewir Mes, Qusbek barlığı tutas körinedi ğoy.

1. şaban— **II.5/21** Olardikiniñ mänisi bar şığar. **II.5/22** Bizdiñ tabatın oljamız ne eken?

2. şaban— **II.5/23** Eñ bolmasa aş-jalañaş bolmaymız. **II.5/24** Mına sovxoz qurttı ğoy özi. **II.5/25** Qıs boyı aqı joq, azıq joq, osı qısta aştan qatatın edik, osı Mes emes pe aman alıp kelgen?

5.şaban— **II.5/26** Üste kiyim, basta lıpa joq. **II.5/27** El joq, kün joq. **II.5/28** Qur tasta 4şi fermanın bir otarı, äytewir dep, añ bolıp ketpedik pe?

3. şaban— **II.5/29** Öziniñ başsısı ma, qoşsısı ma, osı tawğa taq bılır kep kirip ek. **II.5/30** Sodan bări bir Qusbek, bir Mesten başka birde-bir tiri jan körinbedi-aw közge. **II.5/31** Osılay da eskere me eken? **II.5/32** Düniyeden awlaqta tipti şın añ bolıp ketippiz-zw!

4. şaban— **II.5/33** Ras-ay, elsiz, künsizde özge tiri jandı körmey ketkenimizge taq bir jıl boptı-aw özi. **II.5/34** Tilewiñ bergir osı Mes pen Qusbek qoy, qayta, anda-sanda kep “soy, je, iş, ölme, küylene ber” dep jaqsılıq istegen.

1. şaban— **II.5/35** Mes, Qusbek bizdi endi mına aparatın jerinde de kögertsin. **II.5/36** Bolmasa tağı üstip jüre ber dey me? **II.5/37** Ne deydi eken özi.

6. şaban— (Ängimege şetinen kirisip.) **II.5/38** Bäse, el-jurttı tastap ketip baramız. **II.5/39** Jat jaq, osı keñeskeniñ bar ma?

7. şaban— **II.5/40** Şın, bastı aşıp söyleşip alayıq. **II.5/41** Bügin osı maldı mına qıyınnan, şekaradan alıp ötetin de bizbiz.

1. şaban— **II.5/42** Bäse, sonda erten äri ötken soñ, osı maldın iyesi kim boladı eken, Mestiñ anaw küngi wädesi qayda. **II.5/43** Sonı osı arada anıqtap aluw kerek.

Sıbanbay— **II.5/44** Äy, jigitter, buşlarıñ jandı söz. **II.5/45** Ayıtlatın söz. **II.5/46** Qazir osı arada basın aşıp alğandarıñ teris bolmaydı. **II.5/47** Endi ne de bolsa täwekelge basıp, qawıp-qaterge beldi baylap, ketüwge niyet qıldıñdar. **II.5/48** Olarıñ ğoy dawsız. **II.5/49** Endi bări bir, qaşıp ketti dep artıñniñ özi de tegis jaw bolıp aldı, qaytuwğa jol joq. **II.5/50** Al aldın bolsa, qıyın ötkel, mına tur. **II.5/51** Qater. Äytewir, bekingen soñ endi mal jöninde de desedi eken. **II.5/52** Şeşip alıñdar basın aşıp.

II.5/53 Tasırlağan dübir estiledi, at tuyaqtarı. **II.5/54** Bular tıñday qaladı. **II.5/55** Way, böten kisi bolsa jay mal bağıp jatqan otarmız deñder! **II.5/56** Jıldam basıp Mes, Qusbek, Şäken, Altın şğadı. **II.5/57** Arttarında eki-üş qaruwlı jigit.

Kelgender— **II.5/58** Wa, jol bolsın. Jolımız bolsın, azamattar! **II.5/59** Täñiri jolımızdı qılsın! **II.5/60** İyä, Täñir, bere gör!

Mundağılar— **II.5/61** Jol bolsın, aytqanıñ kelsin! (Dep jatisadı.)

Qondıbay— **II.5/62** Wa, qaraqtarım, er azamat! **II.5/63** Bul bir-aq tün. **II.5/64** Qayrat etip kör endi.

1. şaban— (Qasındağılarğa.) **II.5/65** Öy, mına şalı kim?

2. şaban— **II.5/66** Bilmeymin. **II.5/67** Öy, bilgen kisi bar ma? (Eşkim ün qatpaydı.)

Sıbanbay— **II.5/68** E, mına Mestiñ nağası atası.

Altın— **II.5/69** Ötirik aytpa, ötirik, aldaydı.

II.5/70 Mes aldına tura qaladı.

4. şaban— **II.5/71** Mına birew qızdarı kim?

1. şaban— **II.5/72** E, qatındarı da, kim qızın qosıp jiberdi deysiñ?

II.5/73 Şäken men Altın bul sözderge qulaq salıp şetirek turadı.

Şäken— (Altınğa.) **II.5/74** Mine elin! **II.5/75** Bu da sağan maydan. **II.5/76** Oqığandıq qızmetiñdi osılar arasında iste, nesi bar eken?

Qusbek— (Şäken söyley bergende tap berip qasına ketip tıñdap otr.) **II.5/77** E, bäse, solay söyle, tüge.

Altın— **II.5/78** Qarañ qalsıñ munday kün. (Şäkenge.) **II.5/79** Öz aqlıñ öziñe.

Sıbanbay— (Mesti oñaşalap alıp.) **II.5/80** Mın şabandar, keşegi wädesin osı aradaatap aytsın, bizdin jayımızdı şeşip bersip deydi. **II.5/81** Ananı aytadı, keşegi.

Mes— (Ortadağı tasqa az köterilip alıp.) **II.5/82** Ä, solay ma, onısınıñ jöni bar! **II.5/83** Ey, jigitter! **II.5/84** Eñ aldımın bar sözimdi şeşip alayıq. **II.5/85** Biz, mine, ketkeli turmız. **II.5/86** Al ne dep şeşemiz? **II.5/87** Sender tomağa-tuyıq ketpeñder. **II.5/88** Özderiñ öz bastarıñ üşin ketkeniñdi uğınıp al, mine! **II.5/89** Keñeske jıyırma jıl istesen, jıyırma tuyaq bitpes edi, aldımızda mine bir otar qoy tur. **II.5/90** Mıñ qoy. **II.5/91** Osınıñ bes jüzi senderdiki. **II.5/92** On şabansın, är qaysısıñ, qazır mine, kisi bası elüw qoyğa en salıp al. **II.5/93** Mine, söz osı. **II.5/94** Al alıñdar qazır.

2. dawıs— **II.5/95** Wa, tilewiñ bersin, aw, joliñ bolsın.

6. şaban— **II.5/96** Bärekelde, söz osı da.

1. şaban— **II.5/97** Al mine, söz-aq emes pe?

Dawıstar— **II.5/98** Wa, jolımız, jolımız bolsın endeşe.

Qusbek— **II.5/99** Al, şabandar, senderdi keşegi aştıqtan da öltirmey asırap şıqqan biz bolatınbız. **II.5/100** Mine, sol senderdi asıradı, astıq alıp berdi dep bugün bizdi de quwıp otr. **II.5/101** Endi bir bas, bir tas boldıq. **II.5/102** Endi, mine, ne murat, ne niyetke attanğanımızdı ğoy uqtıñdar?

3. şaban— **II.5/103** Oybay, Qusbekjan, ayt, ayta ber endi.

2.şaban— **II.5/104** Ayt, qarağım, tapsır, basta endi öziñ.

Qusbek— **II.5/105** Boldı endeşe, äne (birge kelgen jigitterge buyırıp). **II.5/106** Äy, jigitter, şığarıñdar beri älgı qaruwdı! (On şaqtı miltıq alıp, keledi, işinde altı atar, qos awızdar bar.) **II.5/107** Al mine, tegis, bäreñ de qaruwlan. **II.5/108** Endi öine, jandı ölisip beremiz.

Mes— **II.5/109** E, jan bermeymiz. **II.5/110** Osı maldı bir-aq tün eken, aman-esen alıp ötemiz. **II.5/111** Öz malımız.

Qondıbay— **II.5/112** Endeşe, şıraqtarım, qaraqtarım, men köpti körgen käre edim, bir sözge qulaq salıñdar. **II.5/113** Bul jol qiyın emes, granetsa degen bir-aq köş jer, odan beri de taq osı qobı, “Adasqaqtıñ” qobısı degen qobı boladı. **II.5/114** Bul tastı mıñnan bir jan bolmasa eşkim bilmeydi. **II.5/115** Osı aranı basqanıñ bar ma tegi?

Sıbanbay— **II.5/116** Ras aytasıñ, käre. **II.5/117** Osını tipti tuwğalı bilgen emes ek.

Qondıbay— **II.5/118** Endeşe sol. **II.5/119** Jolı, asuwı, barlığı eki ayrılıp ketip otradı da, mınağan keletin qiyındı eşkim oyğa da almadı. **II.5/120** Bilmeydi. **II.5/121** Bügingi jürgen tiriniñ munı biletini qalmağan-aq şığar.

Dawıstar— **II.5/122** Ä, bärekelde, oypır-ay, özimiz qutılıppız ğoy onda.

Qondıbay— **II.5/123** Qutılasıñ. **II.5/124** Buyırsa oñay qutılasıñ. **II.5/125** Osı qobı, osı kerege biyiktiñ qaç basımen tartadı da otıradı. **II.5/126** Tuwra granetsağa barıp bir-aq kiredi. **II.5/127** Endi oğan barğan kündi özderiñ köresin. **II.5/128** Ol arada da jan baspaytın asuw bar. **II.5/129** Sonımen bir-aq ketemiz.

Mes— **II.5/130** Endi, jigitter, jol jayı sol, tük qiyındıǵı joq. **II.5/131** Bir-aq attaymız. **II.5/132** Jolımız bolsın!

Dawıstar— **II.5/133** Tek jol bolsın, jol bolsın. **II.5/134** Aytqanıñ kelsin.

II.5/135 Osı dawrıqtıñ tusında Altın men Şäken jaqın turğan tastın birine şıǵa beredi. **II.5/136** Ar jaǵınan tastıñ tübinen baspalap qarağan Arpabay körinedi. **II.5/137** Altın buq dep belgi jasaydı. **II.5/138** Arpabaydıñ artında Nurbay. **II.5/139** Olar keyin şegine beredi. Sonda Şäken qayıp kep, Mes pen Qusbekke oraladı.

Şäken— (Ekewine.) **II.5/140** Al, jurtqa aytatındı aytıp boldıñdar. **II.5/141** Endi bizge ne aytasıñdar?

Qondıbay— **II.5/142** E, qalqam, bäse süyde. **II.5/143** Süytseñşi, uǵıssañşı.

Mes— (Qusbekke qarap.) **II.5/144** Aytayıq olay bolsa senderge aytatındı da.

Şäken— (Ekewin kiyiz üyge qaray bastap.) **II.5/145** Aytıñdar! **II.5/146** Bizdiñ de estigimiz keledi.

II.5/147 Qondıbay, Mes, Şäken üyge kiredi. **II.5/148** Şäken äkesine oralıp jay surap jatqanda Qusbek Meske imdap özara küñkildesedi. **II.5/149** Osı kezde Arpabay şıǵadı. **II.5/150** Şabandar oğan ürke qaraydı.

2. şaban— **II.5/151** Mınaw kim?

3. şaban— **II.5/152** Ey, sen kimsin?

Altın— **II.5/153** Aǵatay-ay, sen de keldin be? **II.5/154** Bäse, iye sät, jolımız bolar endi!

Arpabay— **II.5/155** Oybay, täyiri, munda eken ğoy. (Altınğa.) **II.5/156** Bäse, maǵan baǵana Qusbek “Adaqaqtıñ” qobısı deǵen desem, mınaw (Nurbaydı körsetip.) **II.5/157**

“Bul jaqta jol joq” dep tipti bolmaydı. **II.5/158** Al, jigitter, jol bolsın, Täñir jolımızdı qılsın endi!

Dawıstar— **II.5/159** Aytqanıñ kelsin. **II.5/160** Wa, el eken ğoy.

Altın— **II.5/161** El ğana emes, başsım deysi. **II.5/162** Bärimizdiñ sengenimiz osı kisi emes pe?

Arpabay— **II.5/163** E, el emey, men sendermen birge ölem deĝen kisi emespin be? (Nurbayĝa.) **II.5/164** Bar, sen ana attardı osı araĝa äkel. **II.5/165** Körinip qalar.

Nurbay— (Kete berip.) **II.5/166** Äy, adasıp, quwĝın qolına tüsip öldim-aw dep em, iye, Quday, beresin. **II.5/167** Äkeleyin. **II.5/168** Osı mınannıñ artına qoyam ğoy attı!

Dawıstar— **II.5/169** İye, osınıñ astı bir uya turĝan. **II.5/170** Qoy da sonda jatır. **II.5/171** Bar, äkele ğoy jıldam.

Arpabay— **II.5/172** Al, balalar, oy, qaraqtarım, körgen közderim-aw. **II.5/173** Endi tek joldarıñ bolĝay-aq ta! **II.5/174** Äy, biraq, jüregi qurĝır ayniy beredi. **II.5/175** Mınaw aldımız iyin-tirsip turĝan äsker, kökbeñbek qaruw ğoy.

2.şaban— **II.5/176** Wa, qoyıñızşı, solay ma eken?

1.şaban— **II.5/177** Wa, aldımızdı onaylatıp tur ğoy.

Arpabay— **II.5/178** E, tek solay bolĝay-aq ta. **II.5/179** Al aldı-aldımen tur-aw. **II.5/180** Endi mına arttı bilgendiñ bar ma?

4.şaban— **II.5/181** E, bäse, o ne bop jatır?

3. şaban— **II.5/182** Nemene, quwıpkele me?

Altın— (Arpabayĝa.) **II.5/183** Bäse, sonda, soñĝı bir eki-üş künde şabandar masayrap: jaña kün tuwdı dep tipti quwanıştan asır salıp deĝen ne osı? **II.5/184** Onı bildiniz be?

2. şaban— **II.5/185** Nemene deydi?

1. şaban— **II.5/186** Way, ne deydi. **II.5/187** Ne bop jatır eken, bildiniz be?

Arpabay **II.5/188** Oybay, artta köp män jatır. **II.5/189** Arttı ayt!

1. şaban— **II.5/190** E, aytsañızşı mänin, qariya-aw.

Arpabay— **II.5/191** Wa, bermen jür endeşe.

II.5/192 Barlıq şaban artınan erip ketedi. **II.5/193** Altın beride qaladı.

Şäken— (Üyde, Qusbek, Mestiñ arasına otırıp.) **II.5/194** Aytıñdarşı endi, mınaw şabandardıñ, mınaw otarın qalay, ne özi?

Qondıbay— **II.5/195** Bäse, özderine mal üleştirip jatırsıñdar, men de uqqanım joq-aw, mänisi ne eken?

Qusbek— **II.5/196** Mänisi sol, bul otardın malı sovxozdıñ burıñğı sanında joq mal.

Qondıbay— **II.5/197** Ne deydi? **II.5/198** Ol qalayşa?

Qusbek— **II.5/200** Bul ilğiy joğaldı, öldi değen mal, aktiniñ maldarı. **II.5/201** İlğiy anaw basqa fermalardan quralğan mal.

Mes— **II.5/202** Bälem, äsirese talay odernek bolam değen şabandardı şoñqiyttım-aw. **II.5/203** Bükil sovxozda, mına Böltirik, Qambar kelgenşe, bir odernek şığartpay qoydım-aw, ay özim-ay!

Şäken— (Külip.) **II.5/204** Yapır-ay, qalay deysiñ? **II.5/205** Tamaşa şeber istepsıñder ğoy, janım-aw!

Qusbek— **II.5/206** Bulardıñ bärin sovxoz bilmeydi. **II.5/207** Sovxozdıñ İşbir adam, işbir dünüyesin jıl on eki ayda bular da ne bilmeydi, ne körmeydi.

Mes— **II.5/208** Olarğa palitäddel men de, derekter Qusbek!

II.5/209 Sonan soñ belgili, azıqtan, kiyimnen tarşılıq bolsa ol keñes minezi. **II.5/210** Soy, je, sütin saw, terisin kiyim qıp kiy değen bayağı bizdin kişipeyildiligimiz.

Qondıbay— **II.5/211** Şınında so ğoy özi. **II.5/212** Äke-şeşesindey bolğan sen ekewiñ de.

Mes— **II.5/213** Mine, ol мәsele solay-ay. (Şäkenge jambastap külip.) **II.5/214** Al, Şäkentay, osınşamen, mine, äkeñdi qaşıp jürgen jerinen qolğa alğan, mal-dünüyeñdi

aman saqtağan, bayağındı bayağışa ap-aman, tüp-tügel äzir qıp otırğan jigitiñ mine biz. **II.5/215** Endi, kâni, sen ne deysiñ? **II.5/216** Mınaw Altınıñ ne deydi?

Qusbek— **II.5/217** Bäse, eki talaydıñ üstindemiz. **II.5/218** Endi işteğini şındap aytışıp alayıq. **II.5/219** Tüytkil qalmasın. **II.5/220** Solay emes pe, Şäken? **II.5/221** Solay emes pe, kâriya?

Qondıbay— (Şäkenge.) **II.5/222** Qaraşğım, balam, men dedin, äkemdi taptım dedin, kettin analardan. **II.5/223** Özimdi taptın, jan balam. **II.5/224** Endi öler şağımda tilimdi aldın-aldıñ endi mınaw soñğı tilegimdi de qabıl al. **II.5/225** Men mınaw Meske buyırğım keledi. **II.5/226** Ne deysiñ?

Qusbek— **II.5/227** Qalqam, men senin jaqınıñnan qalğan jar değende jalğız ağan ekem. **II.5/228** Men de osını tileymin. **II.5/229** Anaw Altındı da degeniñe köndir. **II.5/230** O da özimizden ketpesin (Pawza.) **II.5/231** Aytşı, ne jawap beresin?

Şäken— **II.5/232** Yapır-ay, endi tım bolmasa oylanayınşı.

II.5/233 Şabandar ketken jaqtan Sıbanbay şığa keledi. **II.5/234** Üyge qaray basadı. **II.5/235** Altın jolın bögey beredi.

Sıbanbay— (Söyley keledi.) **II.5/236** Öy, mınaw şalın kim edi özi? **II.5/237** Mınaw qarañğı şabandardıñ basın aynaldırıp äketip baradı ğoy, şırq-köbelek aynaldırıp! Ä? **II.5/238** Qoy?

Altın— **II.5/239** (Üyge bara bergende aldınan oralıp quşaqtañqırıp.) Way, ağay-ay, ol qayter deysiñ, bılşılday beredi de! **II.5/240** Janım, ağatay, tüsi jaqsıdan tüñilme dep edi. **II.5/241** Meniñ jüregimde bir sır bar. **II.5/242** Tañdap tapqanım sen boldıñ (Quşaqtaydı.) **II.5/243** Tıñdarmısıñ sonımdı aytsam?

Sıbanbay— **II.5/244** Ö ne edi, qarağım? **II.5/245** Mına birewdiñ asığıs bolıp turğanın kördiñ be?

Altın— **II.5/246** Joq, bastaw qiyın edi, bastap qoydım, tıñdaşı endi meni.

Sıbanbay— **II.5/247** Al, şırağım, ayt, ayta ğoy.

Altın— **II.5/248** Meniñ süygen adamım mınaw Qusbek edi, yapır-ay, endi aytuw da qıyın. **II.5/249** Beri jüriniñzi, bilayırq barıp otırıp aytayın.

II.5/250 Jetelep äketedi.

Mes— **II.5/251** Qane, Şäkenjan, ne dedin?

Şäken— (Mestiñ qolın siypap.) **II.5/252** Yapır-ay, Mes-ay, şirkin-ay. (Mayısa beredi.)

II.5/253 Ne qıldı şıdamsız bop.

II.5/254 Sol kezde tastiñ arasınan ayqay.

Dawıs— **II.5/255** Oybay, quwğın kelip qaldı. **II.5/256** Oybay, attan!

Mes— (Üyden ata jügiredi, barlığı jügire şıqqan. Şabandar jügirip keledi.) **II.5/257** Way, jigitter! **II.5/258** Al, mılıqtı! **II.5/259** Ölispey berispeymiz. **II.5/260** Biriñ qalğansa atış. (Özi mılığın julıp aladı.)

Qusbek— **II.5/261** At endi, nege tursıñ? **II.5/262** At!

1.şaban— **II.5/263** Joq, bul mılıqtar atılmaydı.

Mes— (Aqırıp.) **II.5/264** At endi janiñ barında äytpese qırıp ketem! (Özi qayta aqıradı.)

Arpabay— **II.5/265** Adıraqal, keñestiñ kedeyi keñeske oq atadı, sağan qul bolar.

II.5/266 Mesumtılp Arpabaydı atam değende Şäken usta yaladı.

Şäken— **II.5/267** Atpa onı. (Mılıqtılar tasırlap kelip qaladı.)

Mes— **II.5/268** Şäken! Jür endeşe, jür. (Jönele beredi.)

Şäken— **II.5/269** Toqta, qaşpa!

Mes— **II.5/270** Jür-jür (Kete beredi.)

Şäken— **II.5/271** Tapjılma!

Dawıstar— **II.5/272** Kep qaldı, oybay, kep qaldı. (Qondıbay jönele beredi, onı Arpabay bögedi. Qusbek, Altınğa jaqındap äketpek boladı. Mes qaşa beredi.) **II.5/273** Qozğalma! **II.5/274** Mä endeşe, jüzi qara! (Basıp saladı, Mes quwlap tüsedi.)

Şäken— **II.5/275** Usta, ananı! (Qusbek qaşa bergende Nurbay ustaydı.)

Nurbay— (Ustap alıp.) **II.5/276** Sabır et. **II.5/277** Qazir tekseremiz.

II.5/278 Sol waqıtta Böltirik, Sapar tağı basqa şabandar şığa-şığa keledi. **II.5/279** Tastardan sekire-sekire tüsedi.

Qambar— **II.5/280** Ärine, tekseremiz!

Şäken— (Böltirikke Mesti körsetip.) **II.5/281** Mine, sovxozdıñ borsıǵı. (Qusbekti körsetip.) **II.5/282** Mine, aldıñdar! (Şabandar alıp ketedi, Saparğa.) **II.5/283** Mine, mınaw konfiskelengen bay, aydawdan qaşqan Qondınay!

II.5/284 Sapar, Qambarlar şabandarğa aralasadı. **II.5/285** Böltirik, Şäkenge qaray basadı. **II.5/286** Osı kezde kün şıǵıp kele jatqan.

Böltirik— **II.5/287** Yapır-aw, süysindirdiñ ğoy, Şäken! **II.5/288** Äkelşi qoliñdi.

Şäken— **II.5/289** Şınıñ ba?

Böltirik— (Qaljındap.) **II.5/290** Yapır-ay, endi sawda pisetin boldı ğoy, endi täyiri. **II.5/291** İrikken däneñem joq, al endi.

Şäken— (Atqıp kelip qoliñ berip.) **II.5/292** Endeşe ötkelden ötip kelmek em, olay bolmasa mä qolım, mine men.

Böltirik— **II.5/293** Al men de mä?

Şäken— (Külip qaljındap.) **II.5/294** Solay ma? **II.5/295** Endeşe qondırğan olay bolmaydı. **II.5/296** Bılay boladı.

Böltirik— (Külip.) **II.5/297** Aytam ğoy bul töbeñdi oyadı dep. (Qasındaǵılar küledi.)

Altın— (Alataydıñ qolın qısıp quşaqtanqırıp turıp.) **II.5/298** Qalqam, qanşalıq qımbat ekenindi bilip pe edin?

II.5/299 Anaw uyalıñqırap tömen qaraydı. **II.5/300** Minaw onıñ mandayın siypaydı.

Qambar— (Köppen ilgeri basıp, mınalarğa jaqındap keledi. Barlıq bastı adamdar bir arağa toptaladı.) **II.5/301** Yapır-ay, keşe sovхоз ortalıǵınan şıqqannan bäre bir-aq sötke boldı. **II.5/302** Mine, osı bir sötkeniñ işinde sovхозdıñ bar tüyüniniñ bir-aq şeşilüwi-ay.

Böltirik— **II.5/303** İye, bir-aq tünde tülep şıqqanday boldıq, barlıq eskiden, parazitten arılıp.

Sapar— **II.5/304** Bäse, biz osılay, surıptalıp tülep ösemiz de!

Arpabay— **II.5/305** Balalarım, tülek ekeni ras. **II.5/306** Qazir barlıq Qazaqstannıñ, jaña jurtşılıqtıñ ösüwi de osılay. **II.5/307** Tülep ösedı ğoy. **II.5/308** Sen sonıñ bir uşqını, bir şoǵırısıñ. **II.5/309** Köñiliñ öse, qayratıñ tola, mereyiñ asa tülediñ. **II.5/310** Muniñ atı Tas Tülek. **II.5/311** Tas Tülek bolsın bul tülek! (Balaların bir-birlep süyedi.)

Şııldıq.

Soñǵı.

I. ALMA BAĞINDA

(Elmaların Olgunlaştığı Zaman)

Üç perdeli, altı tablolu piyes.

Kişileri:

Samat — Bitki araştırma enstitüsünün müdürü, 25 yaşında.

Asiya — Karısı.

Ali — Samat'ın abisinin oğlu, doktora öğrencisi.

Raya— Asiya'nın abisinin kızı, okulunu yeni bitirmiş, uzman.

Katya

Züvra

Salim

Jupar

Gaynış

Halil

Kasım — Hepsi de yaz okulu denemesinde okuyan doktora öğrencileri.

Salım—Moskova Enstitüsü'nün doktora öğrencisi.

Kordabayev Devken— Eski memur, Samat'ın yakın akarabalarından biri. (Misafir.)

Rabiğa— Karısı.

Jaken— Memur, Devken'in arkadaşı, o da misafir.

Jazeken— Karısı.

Apa— Ali'nin annesi, misafir.

Körpebay— Bahçenin bekçisi.

Hasen— Bilim memuru, Samat'ın arkadaşı.

Mariya İvanovna— Karısı.

I. 1. BİRİNCİ PERDE

Birinci Tablo

I.1./1 Elma bahçesi, genç ağaçlı elma bahçesinin yeni yeşerip, canlandığı zamanı. **I.1./2** Ağaçların arası yemyeşil çayır. **I.1./3** Sahnenin orta yerinde duran kalın dallı elma ağacı hafiften sallanır. **I.1./4** Sonra dalların arasından Raya'nın yüzü görünür. **I.1./5** Yanında Ali, ikisi de güzel giyinmişlerdir. **I.1./6** Ağacın iki tarafındaki büyük merdivenlere çıkıp, elma toplarlar.

1. Sahne

Raya— (*Ağaca.*) **I.1./7** Hayata o kadar heves, açgözlülüktür.

Ali— **I.1./8** Bize mi çekmiş yoksa Raeçka?

Raya— **I.1./9** Evet, sana göre elma ağacı biz gibi, biz elma ağacı gibi değil miyiz?
I.1./10 Hiçbirimizde eksik de kusur da yok.

Ali— **I.1./11** Evet, bugün bahçemiz kusursuz.

Raya— **I.1./12** Kusursuz diyerek kesin konuşma !

Ali— **I.1./13** Öyleyse, elma ham da biz de olgun muyuz?

Raya— **I.1./14** Bilmiyorum, elma bizim gibi sağlam olmasa da kendi gücüne güvenir.

Ali— **I.1./15** Kendi kendimizi hiç beğenmez olduk, bu ne demek oluyor?

Raya— **I.1./16** Düşün bir kere, bunlarda bizim gibi anne de, Devken gibi abi de, yenge de yok. **I.1./17** Kendinden başka dayanağı da güvencesi yok.

Ali— **I.1./18** Nasıl yani?

Raya— **I.1./19** Demek istediğim şu. **I.1./20** Senin yeni gelen akrabaların beni eleştirip, eksiğimi bulup, sürekli beni takip ediyorlar. **I.1./21** Ağzımı açsam ne diyeceğim diye bakıyorlar, adım atsam işimi, kişiliğimi eleştiriyorlar. **I.1./22** Kendi aralarında sürekli dedikodumu yapıyorlar.

Ali— **I.1./23** Boşver. Hepsi de Kazakların olmayacak huyları.

Raya— **I.1./24** Kazak olmak kusur mu? Yoksa kusurun Kazak olduğunu saklamak mı?

Ali— **I.1./25** Saygı göstermeye gerek duymadığım ufak tefek gelenekler.

Raya— **I.1./26** Kazakçılık bizim şu durumda unutmamamız gereken gelenek-göreneklerimizimizin genel adı.

Ali— **I.1./27** Ben demek istiyorum ki akrabaların kötüsü bize dokunamaz, iyisinden de zaten korkmamıza gerek yok.

Raya— **I.1./28** İyisi; köklü feodal ailesinin örnek gelini, hiç sesi çıkmayan kadını olarak yaşamak. **I.1./29** O zaman ayaklarını denk almaları gerek diyorum. **I.1./30** Bu ne demek oluyor, Ali? **I.1./31** Sen nasıl düşünüyorsun ?

Ali— **I.1./32** Hiç olmazsa kötü olmayız.

Raya— **I.1./33** Neden öyle diyorsun?

Ali— **I.1./34** Sen beni seçtin. **I.1./35** İşe yaramaz birini seçmek istemedin belli ki.

Raya— (*Gülüp, arkaya yaslanıp.*) **I.1./36** Kanıtın hünerin... (*Körpebay, alçak sesle bir şarkı söyleyerek sallana sallana yürüyerek çıkar. Ağaçların dibini temizler. Elinde süpürgesi.*)

2.Sahne

Körpebay— (*İleri geri giderek şarkı söyler.*) **I.1./37** Hey, hey, heeyyy

I.1./38 Hızlıca geliyorum ben Körpebayın,

Keçi, oğlak, kuzusu olan beyin.

Bağ-bahçesinde şarkı söyleyen,

Mavi gömlekleli, tok karınlı şımarık beyin.

(*Rayalar 'a doğru oynayarak yaklaşır.*)

Raya— **I.1./39** Abi, nasılsın, bugün mutlu musun?

Körpebay— **I.1./40** Mutluluk sarhoşuyum. (*Ağzının tadını alır.*) **I.1./41** Tatlı, çok tatlı.

Ali— **I.1./42** Aynen, ne oldu da böylesin?

Körpebay— (*Rayanın omzunu okşar.*) **I.1./43** Biliyorum, biliyorum. **I.1./44** Bugün Balbala evlenecek. (*Deyip Raya 'ya bakar.*)

Raya— **I.1./45** Aklın başına yeni mi geldi?

Körpebay— **I.1./46** Geç kalmadan, evlenecek.

Ali— **I.1./47** Öyleyse beni rahatlattın.

Körpebay— (*Ali 'yi okşar.*) **I.1./48** Yaygara koparmam mı? **I.1./49** Yaygara koparmam boşuna değil. **I.1./50** Yabancı kimse yokmuş, sadece ikinize söyleyeyim, onların bulduğu akıl. **I.1./51** Tatlı, nasıl tatlı.

Raya— **I.1./52** Abi!

Körpebay— (*Ağaçların dibini temizlemeye gider.*) **I.1./53** Hey ,hey heyyy. (*Gider.*)

(*Gençlerin "Ali! Raya! Raeçka! diye bağırın sesleri duyulur.*)

Ali— **I.1./54** İşte, Raeçka, arkadaşlar da geldi. **I.1./55** Sen onlarla bu ağaçları toplayiver. **I.1./56** Ben şu tarafa büyükler gelmemiş diye bakıp geleyim.

Raya— **I.1./57** Git ama çabuk dön. (*Ali gider. Ellerinde merdivenleri, makasları ve diğer malzemeleriyle Katya, Kasım, Halil çıkar. Raya, ağaçların arkasına saklanır.*)

3- Sahne

Katya— **I.1./58** Raya? Raeçka? (*Ağacın yanından geçtiğinde Raya arkasından çıkıp "heyyy" der, gülüşüp kucaklaşırlar. Katya ile Kasım, Halil de ağaçlara çıkıp elma toplamaya başlar.*) Raeçka, ben senin adına çok mutluyum.

Raya— **I.1./59** Teşekkür ederim Katenka. **I.1./60** Fakat benim endişelerim var. **I.1./61** Bu, iyi mi, doğru mu?

Katya— **I.1./62** Elbette, başka ne olabilir? **I.1./63** Hepsi de bir çeşit güzel eğlence. **I.1./64** Neşeli dünya, heyecanlanan kalp. **I.1./65** Bak, etrafımız nasıl güzel! **I.1./66** Bak, bizim bahçemiz ne kadar huzurlu, ne kadar eğlenceli.

Raya— **I.1./67** Bahçe mi diyorsun? **I.1./68** Benim endişem bahçe hakkında zaten.

Halil— **I.1./69** Eee, bahçeye ne olmuş?

Katya— **I.1./70** Bahçe ne yapmış?

Kasım— **I.1./71** Aynen, hünerini damada kavuştuğun güne mi saklıyorsun? **I.1./72** Ne oldu? **I.1./73** Söylesene haberini?

Raya— **I.1./74** Sorun şu, şimdi benim endişemin olmasıyla örtüşen bir önerim yok.

Kasım— *(Halille ikisi güler.)* **I.1./75** Öyleyse düğün bir geçsin. **I.1./76** Zavallı, heyecanlanarak dolup taşan gönülün bir seliymiş. **I.1./77** Allah isterse aklı başına gelir. *(Gaynış koşarak çıkar.)*

4- Sahne

Gaynış— **I.1./78** Kızlar, çocuklar, sizlere ben sevindirici bir haber vereyim. **I.1./79** Bize Moskovadan bir erkek, bir kız geldi. **I.1./80** Burada tecrübe edinmeye gelmişler.

Raya— **I.1./81** Ne, öğrenciler mi, yoksa doktora öğrencileri mi?

Gaynış— **I.1./82** Erkek olan doktora öğrencisi, kendisi yakışıklı ve eğlenceli.

Kasım— **I.1./83** Hadi, benden de yakışıklı mı?

Gaynış— **I.1./84** Sen mi, ondan yakışıklı olmayı bırak, onun yanında erkek bile değilsin. Ama üzülme sen.

Kasım— **I.1./85** Öl bence.

Gaynış— **I.1./86** Doğru diyorum, giyimi, görünüşü, kendine güveni fevkalade bir şey.

Kasım— **I.1./87** Senin düşüncen böyle. **I.1./88** Büyük de olsan, ilgilendin. **I.1./89** Allahım, hadi, doğrusunu söyle.

Gaynış— **I.1./90** Benimki doğru, Kasımcığım, ip bağladım.

5-Sahne

Gaynış— **I.1./91** Durun, işte, biraz önceki Moskovalı gençler geliyor. (*Halk döner.*)
I.1./92 Beri gelin, bu tarafa doğru yürüyün arkadaşlar! **I.1./93** Biz buradayız! (*Uzaktan Salim, Züvra, Ali görünür. Salim ağaçları inceleyerek gelir.*) **I.1./94** Kendisi deminden beri bahçesi geziyor.

Salim— (*Daha uzaktaki ağaçları inceleyip.*) **I.1./95** Elma, limon, suvislepper, lansbergin raneti, sarı belpler! **I.1./96** Evet. (*Yakınlaşır.*)

Ali— **I.1./97** Bu son ikisi ihraç edilecek türler.

Salim— **I.1./98** Evet, öyle dediniz.

Raya— **I.1./99** (*Salim'i tanıyıp.*) Salim! (*Elindeki çiçeği düşürecekken tutar.*)

Salim— **I.1./100** Raya! (*Gelip selamlaşır, diğerlerine.*) **I.1./101** Arkadaşlar, tanışalım.
I.1./102 Bu Züvra, Moskova'dan özel olarak buraya bizimle birlikte gelen arkadaşımız. (*Sırayla tanışır.*) **I.1./103** Doğru ya, biz “balbal” denilen düğün üstüne mi geldik? **I.1./104** Mutluluğunuz, eğlenmeniz hayırlı olsun! **I.1./105** Yanılmadıysam, bu eğlenenin bir sebeptisi de sizsiniz Ali? **I.1./106** İkinci tarafı kim desem ki? (*Sessizlik.*) **I.1./107** Ben buradaki diğer arkadaşlarla önceden tanış değilim, bana siz yardım eder misiniz Raya?

Raya— **I.1./108** Yardım et derseniz, ederim de, “ben” diyin.

Salim— **I.1./109** Ne? (*Olduğu yerde kalır.*) **I.1./110** Öyle miydi? (*Sessizlik.*)

Devken— (*Yakınlaşıp.*) **I.1./111** Raya, canım bu arkadaşın kim? **I.1./112** Arkadaşın ne yapmış, Evgeniy Onegin kendisi mi?

Raya— (*Sinirlenip.*) **I.1./113** Siz böyle mi diyorsunuz? **I.1./114** Belki, doğru başlamış olursunuz Devke. **I.1./115** Öyleyse, bu kişinin Tatyanası'nı da bulursunuz?

Devke— **I.1./116** Yolu açık olsun delikanlının. **I.1./117** Tatyanası kendi geri gelir. **I.1./118** Nereye gider dersin?

Raya— (*Salim'e.*) **I.1./119** Kısacası, bu yeni polisiniz, hayırlı olsun.

Salim— **I.1./120** Yalnız, hayırlı olması için tabancasız, düellosuz olsun, olur mu Raya?

Raya— **I.1./121** İyi söylediniz. (*İkisi gülüp, Devken'e sırt dönüp giderler. Devken sinirlenerek gider.*)

Katya— **I.1./122** Arkadaşlar, deminki şarkı nerede?

Gaynış— **I.1./123** Halil şarkı söyle.

Halil— **I.1./124** Ben başımı unutmuşum.

Kasım— **I.1./125** İşte, öyleyse “Bağıstan” (*Ali'yi koltuğuna alıp, Raya ikisini ortaya çıkarıp, diğerleri dönerek şarkı söyler.*)

Koro— (*Şarkısı.*)

I.1./126 Yumuşacık beyaz kuş çiçeğim nasıl

Neşeli şarkıyla başlamış günüm nasıl

Geçip giden yüce ömrümün,

Kışı yok, akrabası ağlacak gibi. (Nakaratı:)

Biz vazgeçmeyiz yarışmaktan

Doğsun başarı başaridan

Parlayan çiçekte, bağıstan, bağıstan!

Mutlu seyredip bilen,

Dostlarının güzel, temiz niyetini,

Hürmetle, geçekten saygı gösterip

Biziz mutlu yüzle gülen.

Yağmur bizim bağıştan,
Mutluluğa el alışmış,
İki genç kavuşmuş, kavuşmuş!

Mutlu ol, ömrün uzun olsun gülistan,
Seven anlasın durumunu gülistan
Buldu deyip uyuyup kalmadan yerinde,
Kanat çırpıp, uçup gitsin gülistan.

Bekler sizden gülistan,
Günler geçse yavaş yavaş,

Çiçek söyler deyip gülistan, gülistan!

I.1./127 Son nakaratı söyleyip, sırasıyla Raya ile Alinin ellerini tutuşturur.
I.1./128Şarkı bittiğinde Körpebay koşarak gelir.

6-Sahne

Körpebay— (*Sıçrayıp, hiddetle bağırarak.*) **I.1./129** Hey, hey, heyyy, (*Gençler gülüp ortalarına alır.*)

Kasım— **I.1./130** Göçmen kişi, hayırlı olsunu nasıl söyler?

Körpebay— (*Sallana sallana yürüyüp, detone şekilde şarkı söyler.*)

I.1./131 Öyleyse ben geleyim Körpebayın

Kuzu-oğlak, keçisi olan beyin

İkinizde mutlu-mesut olun,

Güzel göz ikiz kuzu evlatlarım.

(Gençler “delikanlı, iyi, güzel” diye havaya atarak gelirler.)

I.1./132 Ay, “kemiğim kırılmasın”, “ayy kemiğim, kemiğim!” (Halk durur.) **I.1./133**

İşte şimdi Balbala güzel oldu. **I.1./134** Yaygarayı say. **I.1./135** Nasıl tatlı. (Gider.)

Salim— **I.1./136** Vay be, Raya, öyle miymiş? **I.1./137** Ben bunu beklemiyordum.

Raya— **I.1./138** Bende göreyim demiyordum. **I.1./139** Nasıl değiştirdiniz?

Salim— **I.1./140** Beni bırakınız, kendinizi anlatınız. (Sessizlik.) **I.1./141** Ben bahçenizin hepsini gezdim.

Raya— **I.1./142** Eee, nasıl bahçemiz?

Salim— **I.1./143** Gücenmeyin ama, izlenimim o kadar iyi değil. (Gençler etrafını çevirir.)

Halil— **I.1./144** Evet, nedenini söyleyiniz.

Salim— **I.1./145** Nedeni şu. **I.1./146** Ben bu Gorsovet yazlığının yanındaki Voronin denilen bir ihtiyarın bahçesini gördüm. **I.1./147** Bu bahçenin geleceği onun yanında göze görünmüyor, nasıl ?

Katya— **I.1./148** Siz Miçüvrin’in belpler-rekord denilen birinci sınıf vıstavkelik elmasının nereden çıktığını biliyor musunuz?

Salim— **I.1./149** Nedzvedskiy elmasına anisovkayı karıştırarak bulunduğunu söylemeliyiz.

Ali— **I.1./150** Öyleyse, o Nedzvedskiy Almatının Voronin gibi ihtiyarı olur. (Gençler güler.)

Salim— **I.1./151** O örneği size faydalı olmaz, tekrar bana kanıt olur. **I.1./152** Mesela, Nedzvedskiy’in elmasında değil, Miçüvrin’in melezleştirmelerinde, bilimi usulüyle çıkar.

Halil— **I.1./153** Nasıl Nedzvedskiy, Voronin tecrübesini de öylece beğenmeyip, dışarıya bırakan tecrübesi olmayandır.

Salim— **I.1./154** Ona benzer millyonlarca var, Miçüvrin şimdilik birisi.

Devken— (*Halil ve Kasım'a.*) **I.1./155** Bunun dediği şey sağlam şey mi? **I.1./156** Büyümesini kontrol ediyor musunuz?

Halil— **I.1./157** Bir fantazer çıkar.

Kasım— **I.1./158** Yeni gelen enerji. **I.1./159** İlk başta büyütüp gurulanmasa, içi kabardı bunun gibisinin.

Ali— **I.1./160** Siz daha yeni geldiniz. **I.1./161** Gözleminize göre galiba Voronin bahçesi ile bizim bahçemiz tohum olur. (*Haliller güler.*)

Salim— **I.1./162** Hayır, bizim gelelimiz epey oldu. **I.1./163** Biz Almatı dağlarındaki yerlerin elmalarını da, dere yataklarındaki kültürel denilen bahçeleri de gezdik.

Ali— **I.1./164** O zaman buradaki araştırmacılarla sohbetiniz az olanı mı?

Salim— **I.1./165** O kadarını kendiniz tahmin edin. **I.1./166** Ben Miçürin'in bahçesinde bir yıl tecrübe edindim, aynı zamanda Kazakistan ile ilişkiyi koparmadım. **I.1./167** Ve bizim Narkomzem'in sorumluluğu boyunca Miçürin enstitüsüyle birlikte Kazakistan'a bağışlanan elma yetiştirme planını hazırladım. **I.1./168** Dün Narkomzem'de bildiri yayınlanarak, önerilerimiz kabul edildi. **I.1./169** Benim bildirimde Samat abi de var. **I.1./170** Araştırmacılar da az değildi. **I.1./171** O toplantıdan sonra Samat abi, orada çalışmayı teklif etti, özellikle geldi.

Raya— **I.1./172** Samat abim mi? **I.1./173** O zaman konuşma değişti. **I.1./174** Benim bildiğim Salim böyle olsa gerekti.

Devken— **I.1./175** Önce bunu önerdi de. **I.1./176** Bizim rahmetli gelin önceden çok çalıştı mı?

Gayniş— (*Bunlara.*) **I.1./177** Gerçekte boşuna değil. **I.1./178** İnsanı zorla çeken birşeyi var. **I.1./179** Gerçek delikanlı.

Kasım— **I.1./180** Siz gerçek uzmansınız, zavallı halk başkasını söylese de siz başkasını söylüyorsunuz.

Gaynış— **I.1./181** Sözü'n kurusun. **I.1./182** Kötüle hadi.

Devken— **I.1./183** Sende uydurdum demişsin. **I.1./184** Söyleyeyim, daha nicesinin durumuna şaşırırsın. **I.1./185** Bu da bizim Raya'nın izini sürsün.

Halil— **I.1./186** Raya'nın her zaman bunun gibi yeni bir söz, yeni bir pozığa havası kalmazdı. (*Jupar gelir.*)

7.Sahne

Jupar— **I.1./187** Hey, kızlar, erkekler, durunuz. (*Halk bağırrır.*) **I.1./188** Bugün akşam düğün. **I.1./189** Bütün herkes, her çeşit insanlar ve büyükler olacak. **I.1./190** Mahçup olmayalım. **I.1./191** Gerçeği konuşalım. **I.1./192** Aramızda yabancı yok. (*Salim ve Züvra'ya.*) **I.1./193** Sizlerde artık bizim kollektifin çalışanları'sınız. **I.1./194** Kendi aramızda hoppa olmayalım.

Kasım— **I.1./195** Evet doğru, tamam mı?

Jupar— **I.1./196** İçinizden birisi yönetici olsun.

Katya— **I.1./197** Evet, bu da doğru.

Gaynış— **I.1./198** Öyleyse beni burada delikanlının birisine tuttur, yoksa kiminle dans edeceğim? **I.1./199** İşte eğlence.

Kasım— **I.1./200** Bravo, dosdoğru, şimdi dönsün mü?

Gaynış— **I.1./201** O olmazsa, bana sen yönetici ol Kasım?

Kasım— **I.1./202** Fakat ben neyim ki. **I.1./203** Namaz kılan birisi değilim. **I.1./204** Durumu kendin de biliyorsun. **I.1./205** Fakat cesur, güçlü birisi değilim. **I.1./206** İkimiz birleşirsek bir kızıl bela olmaz mıyız?

Gaynış— **I.1./207** Korkuya gerek yok, akşamı keyifli geçiriyoruz, Kasımcım! (*Dans ediyormuş gibi yapar.*)

Kasım— (*O da utandırıp.*) **I.1./208** Öyleyse bende seni seviyorum.

Jupar— **I.1./209** Arkadaşlar, söylediğim gibi, aklınızı yitirmeyin.

I.1./210 Juparla birlikte büyükler de sahneye çıkar. **I.1./211** Ortada Apa, yanında Rabiga, Jaken, Jazeken, Asiya.

8. Sahne

Apa— (*Raya ve Ali 'ye doğru yürüyüp.*) **I.1./212** Evlatlarım, hiç olmazsa bugünkü gibi günde bize yüzlerinizi gösterip, selam verin. **I.1./213** Sizin eğlenenize gelen bu misafirler, büyük abiler, yengeleriniz arayıp zorla buldular. **I.1./224** Onların nesi kötüymüş?

Jazeken— **I.1./225** Görürsün, ikisine ceza da versin.

Raya— **I.1./226** Kötüsü ne? **I.1./227** Anlamıyorum. **I.1./228** Bizim şimdi eğlence yaptığımız filan yok, çalışıyoruz, nesi kötü bunun?

Asiya— (*Gülüp.*) **I.1./229** Yaramaz, ürkme.

Raya— **I.1./230** Onun gibisini önemli olan Ali düşünsün. **I.1./231** Ben.. (*Salim'e dönüp.*) **I.1./232** Siz yine, Ali'nin adını söylediniz, önceden tanışıyor muydunuz?

Salim— **I.1./233** Hayır Raeçka, ben ilk kez görüyorum onu.

Züvra— **I.1./234** Siz burada mı tanıştınız? **I.1./235** Yoksa önceden mi tanışıyorsunuz?

Raya— **I.1./236** Biz üniversiteyi birlikte okuduk.

Salim— **I.1./237** Evet, o zamanlarda uzun süre arkadaşlık, Raeçka. (Bunlar büyükleri dikkate almadan arkaya doğru yürürler.)

Züvra— (*Jupar ve Katya'ya.*) **I.1./238** Arkadaşlar. Beklenmedik bir sorun çıktı. **I.1./239** Sizde sporla ilgili bir şey var mı?

Jupar— **I.1./240** Sporla ilgili mi diyorsunuz, bekleyin. (*Elindeki kalibreği alarak dışarıya bakıp.*) **I.1./241** Buna bakın. (*Gizlice bakıp.*) **I.1./242** Giderken...tahminden. (Atar, halk hayran kalır.) **I.1./243** Karatavuk.

Sesler— **I.1./244** William Tel!

— **I.1./245** Aman Allahım, güzeli beğenir. **I.1./246** Keskin nişancı.

— **I.1./247** Tam kanattan dokundu. **I.1./248** Uçup gidecekken düşürdü.

Jupar— **I.1./249** Elma bahçesinin düşmanı. (*Züvra 'ya.*) **I.1./250** İşte iyi de kötü de olsa Voroşilov nişancısı denilen namım vardı.

Züvra— (*Katya 'ya.*) **I.1./251** Siz?

Katya— **I.1./252** Ben dağcıydım. **I.1./253** Geçen yıl Almatı şöhretini alan iki yüz komsomolu duydunuz mu?

Züvra— **I.1./254** Tabi ki, çoktan duydum.

Katya— **I.1./255** Oradaki önde gelen grubun içinde biz de vardık. **I.1./256** Şimdiki hedefim Han Tanrı. **I.1./257** Siz? **I.1./258** Siz kimsiniz?

Züvra— **I.1./259** Ben paraşütçüydüm.

Katya— **I.1./260** Harika! **I.1./261** Aman Allahım, o zaman oldukça cesurmuşsunuz.

Züvra— **I.1./262** Rusya'da uzun atlamaya hazırlanıyordum.

Jupar— **I.1./263** Çok güzel.

Raya— (*Salim'e.*) **I.1./264** Öyleyse siz bizim bahçemiz hakkında genel olarak ne düşünüyorsunuz?

Salim— **I.1./265** Bana kalırsa, yöntem değiştirip, biraz önceki söylediğiniz ölçüde büyümek gerek.

Raya— **I.1./266** İşte bu dediğiniz doğru.

Ali— **I.1./267** Evet, biz öğrenciyiz, öğrenciyiz.

Kasım— **I.1./268** Öğretmenlik söze kulak asmaz, sabırlı olup öğretir.

Raya— **I.1./269** Ali, Kasım! **I.1./270** O ne yapmış kırlarını?

Ali— **I.1./271** Durumumuz o söylediğimiz. **I.1./272** Dedi ya ölçü.

Halil— **I.1./273** Öğrenci olduktan sonra okumaya başladı.

Salim— **I.1./274** Bir günlük öğrenci sadece bir aşamada öğretmenliğe geçmek zorunda kalır. **I.1./275** Sonsuza kadar öğrenci kalmak için okumazsınız.

Jazeken— **I.1./276** Araştıran gençleri görünce gözümüz yaşardı diyoruz. **I.1./277** Bundan başkasını ne yapacağız, öyle değil mi Apa?

Asiya— **I.1./278** Ondan başkası ne?

Jazeken— **I.1./279** Bir kere söyleyeceğim, toplanın. **I.1./280** Çorbamıza katılan yok. (Güler.)

I.1./281 Bunlar bahçeyi geziyordu.

Halil— (Salim'e.) **I.1./282** Siz yoksa bizim bahçeye Miçürin'in türlerini dikmemiz gerektiğini mi söylüyorsunuz?

Salim— **I.1./283** Miçürin ile onun güçlü ölçüsünü öğrenmek gerek dedim. **I.1./284** Miçürin üretimlerinin önemini bir düşünün. **I.1./285** Özellikle ondan vatan hasreti çekip, vatani sevmeyi öğrenmek gerek.

Halil— **I.1./286** Evet, slogan büyükmüş.

Salim— **I.1./287** O slogan da programda gerçekleşti. **I.1./288** Yoksa Almatı'da elmanın, Povolje'de anasonun iyi olduğunu kim bilecekti.

Devken— **I.1./289** Evlatlarım ben bitki uzmanı değilim. **I.1./290** Fakat siz yeni üretim denilenleri söyleyiniz, bunlar bana göre aşılama sorunu. **I.1./291** Ben buradaki koyun sovhozundan üretimin hayli ilerlediğini duydum. **I.1./292** İşte o kişi kâr üstüne kâr edinen bey Edilbay olmuş. **I.1./293** Şimdilerde bizim koyun sovhozlarındaki iyi koyunların adı Edilbay. **I.1./294** Ondan sonra, Şu boyundaki her zamanki gibi tezek taban, üysin yetiştiren koyun ve o sovhozlardaki ikinci iyi koyun “Şu koyunu” diye adlandırılmış. **I.1./295** İşte önceden İngiltere'den, Almanya'dan getirilen hıncır koyunla döllendirildiğinde birinci üretimden öncesi karıştı. **I.1./296** Galiba Edilbay ve Alman kendi aralarında çekişmeli olup anlaşamadı. **I.1./297** Şimdi baktığımda, buradaki elmanın da kendi durumumuzun dümbe beyi Edilbay olmazmış diyorum.

Salim— (*Gülüp.*) **I.1./298** Taylak'ın yaşamını kuvvetle delen zaman gibi dolayım, bilimi de göğsüyle kesesiniz mi geldi? **I.1./299** Fakat ona inansa kabul eder. (*Gülüş.*) **I.1./300** Rasçepeleniye âdetinin uzak bir nağmesi. **I.1./301** Fakat abi, bu sorunu gerçekleriyle bilmek istersen, koyun sovhozlarındaki kapkaççı yalanına inanmayan, onların gerçek başarıyla büyüdüklerini, dikkatli düşünün diye öneriyordum. **I.1./302** Biyoloji bilimi Mendel sistemiyle derinlemesine incelemiş. **I.1./303** Morganizm de bu günlerde tam yetinmiyordu.

Devken— (*Halillere.*) **I.1./304** Dikkat ettiniz mi, bu hepsini canla başla inceledi, onu anladım.

Halil— **I.1./305** Görürüz daha, biz daha dişi yeni çıkmış çocuğuz.

Devken— **I.1./306** Beraberlik insanı değil de, rahat bozan birisi gibi kendisi.

Kasım— **I.1./307** Konuşmayın, daha ayak alışını göreceğiz, nefes nefese dönsün bir.

Devken— (*Gülüp, övünerek.*) **I.1./308** Deyiniz ki “Eskiden Noğay’a koyun beslettiren Allah’tı”, hiç olmazsa mal yetiştiren uzmana gitmiyor, bu anlaşılması zor bitkinin nesini beğendiniz, kızlar?

Züvra— **I.1./309** İnek sağıp, koyun kurtlarını temizleyen annemizin çok çalışıp yorulması az mı? **I.1./310** Şimdi yarımız meyve çiçeğini de görelim.

Jupar— **I.1./311** Doğru, tatmin edici bir cevap oldu.

Rabiga— **I.1./312** Çocuklar, Devken size şaka yapıyordu. **I.1./313** Gerçekte bahçeniz oldukça güzel, ağaçlarınız görkemli.

Jaken— **I.1./314** Bravo, gençler! **I.1./315** Mutlusunuzdur burada, değil mi?

Devken— **I.1./316** Gençler mutlu, ağaçlar görkemli. (*Jazeken'e.*) **I.1./317** Kısacası, burayı eğlencenin başladığı yer olarak görün. (*Topluluğa.*) **I.1./318** Gerçeğe gelirse, elma nasıl kötü bir bitki. **I.1./319** Çok sevilmeyen yemeğim.

Jazeken— **I.1./320** Elma olmasaydı, bu çiçekler, bu görkemli ağaçlar, bu güzel bahçe olur muydu?

Devken— **I.1./321** Bu bahçenin bir tarafı ağaç denilen düşmandan temizlenip, geliştirilse. **I.1./322** Burada bir yere altı kanat beyaz bir ev yapılsa. **I.1./323** Ondan sonra, bir tarafta kesilen kuzu pişse, ocağın başında semaver kaynasa, kelle ütse, dumanı yanık koksa, burnuna keskin keskin kokusu gelse.

Salim— **I.1./324** Atkaminer köyünün yanık kokusu nasıl olur? (*Gençler güler, dalga geçip.*) **I.1./325** Hepsini söyle, beşparmağın destanını anlat. **I.1./326** Beşparmağın destanı nasıl yanık kokuyordu de.

Raya— **I.1./327** Çok doğru söylediniz, Salim, başka cevaba gerek yok.

Körpebay— (*Gülüp, Salim'e.*) **I.1./328** Allah istediğini versin, evladım. **I.1./329** Top burnuna vurmuş gibi yapıp uzandın. **I.1./330** Uzan saygınla.

Halil— **I.1./331** Seninki ne?

Körpebay— **I.1./332** Benimki şu. **I.1./333** Bunun gibi bekâr olan delikanlılar yesin diye tezek toplayıp, yere ocak yakıp, kelle ütüp sızlanan Körpebay ben değil miyim? **I.1./334** Neyim yok.

Devken— **I.1./335** Sen böyle bir köyde büyüdün, çocuğum?

Salim— **I.1./336** Hayır, ayıp olmazsa söyleyeyim, böyle bir köyde büyümedim.

Apa— **I.1./337** Evladım, nasıl bir yerde büyüdün?

Salim— **I.1./338** Kimsesizler içinde büyüdüm.

Apa— **I.1./339** Allah öyle yazmış.

Jazeken— **I.1./340** Büyümüştün ne güzel. (*İmrenir.*)

Apa— **I.1./341** Evladım, halkın, boyun var mı biliyor musun?

Salim— **I.1./342** Onu da bilmiyorum. **I.1./343** Benim bu durumumu sen biliyordun ya Raeçka! **I.1./344** Senin aklında mı, ben hatırlayamadım.

Raya— **I.1./345** Bilmesine ne gerek var? **I.1./346** Hiç gerek yok.

Apa— **I.1./347** Çocuğum, kırın olur. **I.1./348** En azından ne yapıp boyunu öğrenmeye çalış.

Salim— **I.1./349** Onu kendiniz anlayın. **I.1./350** Fakat babam 1916 yılında Front'a gidip orada öldü, annem 18 yılındaki açlıktan öldü, ben beş yaşında yetimhaneye geldim.

Jupar— **I.1./351** Delikanlı, bizim gerçek delikanlımız. (*Gençler seçilir.*)

Jazeken— **I.1./352** Öyleyse, bununla Raya'nın yolu nasıl kesişmiş?

Apa— **I.1./353** Birlikte okumuşlar. **I.1./354** Yoksa Raya bizim elimizde büyüdü, Asiya nasılsa o da öyle. **I.1./355** Asiya nasıl iyi evlat oldu. **I.1./356** Onu da öyle olur diyoruz.

Devken— **I.1./357** Beğenmeyen kimsesiz köpeğe benzesin.

Raya— (*Bu sözlere kulak verip, Asiya'ya.*) **I.1./358** Kendisi nasıl yapışkan, nasıl pis. (*Apalar'ğa.*) **I.1./359** Ben sizin elinizde büyümedim, yalan söylemeyin lütfen.

Apa— **I.1./360** Evladım, öylesine dedim, kuzum. **I.1./361** Kendi çocuğumuzun nasıl yetiştiğini biliyoruz, dediğim o. **I.1./362** Bunu gurur yapma.

Raya— **I.1./363** Benim durumumu siz bilmiyorsunuz. **I.1./364** Biliyorum diye kendinizi kötü hissetmeyin öyleyse.

Devken— **I.1./365** Evladım, dediklerinle yetimlik ile kimsesizlik gurur duyduran, mutluluk veren durum değildir diye anlaşılır.

Raya— **I.1./366** Ben sizin gibi yuvada yetişen, Salim'e benzer evsiz büyüyen çok desem ne düşünürsünüz?

Devken— **I.1./367** Evladım, öyleyse özellikle Ali'nin annesi ve babasının, abisi ve yengesinin yanında söyle. **I.1./368** İnatlaşıp, duyur.

Raya— **I.1./369** Öyle mi, başka yarayı da deşmeniz çok oldu. **I.1./370** Şimdi gelip benim yetimliğimi yüzüme vuruyorsunuz. **I.1./371** Öğrenin o zaman, Salim benim için değerli biri. (*Apa'ya gözlerini dikip.*) **I.1./372** Geri dönün o zaman!

Apa— **I.1./373** Tamam canım. **I.1./374** Fakat ayıp olur böyle, dur, sinirlenme.

Asiya— **I.1./375** Siz de çocuklara sitem ediyorsunuz. (*Raya 'ya.*) **I.1./376** Sen de dur, olur mu?

Raya— **I.1./377** Hayır, gerek değil, dinlemeyeceğim. (*Ali 'ye.*) **I.1./378** Sende iyi birisisin. **I.1./379** Sende onlar gibi misin, ne oldu?

Ali— **I.1./380** Raeçka, benden sadece kendim için cevap alman doğru olur.

Raya— **I.1./381** Kendin için de olsa, sen evini, yuvanı gerekli görürsün. **I.1./382** Hâlâ daha ablanın çocuğu, abinin kardeşisin. **I.1./383** Sadece ikimizin birbirimize uygun gördüğü ev bu mu?

Ali— **I.1./384** Bütün hissettiğin sadece bu ise, ben ne yapayım Raeçka.

I.1./385 Sesler: “Misafirler, misafirler geldi, toplanın, gelin.” **I.1./386** Halk toplanıp gitmeye başlar. **I.1./387** Devken ile Apa Raya'yı tutar.

Devken— (*Raya 'ya.*) **I.1./388** Sen olduğun yerde dur, evladım. **I.1./389** Biraz önceki halkın önünde ve bu annenin önünde bu kadar tepki göstermen doğru mu? **I.1./390** Ya da komsomolun kuralı beye dokunduğunda öylece savaşımaya, tartışmaya girse olur mu?

Raya— **I.1./391** Daha neler, siz nasıl insanlarsınız böyle! **I.1./392** Komsomolda ne hakkınız var? **I.1./393** Tüzük size ne yaptı? **I.1./394** Neler söylüyorsunuz?

Apa— **I.1./395** Evladım, gelinim, hem Ali'nin hem de bizim gözümüzün önünde yetimi, kimsesizi tepemize çıkardın, şimdi ne diyelim? **I.1./396** Herhangi birisiyle arkadaş olup, onun için can dostunu kurban et demek bu dediğin. **I.1./397** Kural demesinde ne desin.

Raya— **I.1./398** Öyleyse komsomolun kuralları milyonlarca gencin, hayatını, işini, karakterini yönetiyor. **I.1./399** Benim herhangi bir beye dokunmam, sizin gelinli-kızılı olmanız ondan çok olmaz mı? **I.1./400** Arkadaşımı korumam, onun için üzülmem ve kendi namusum için üzülmem size komsomolculuk, kuralcılık olarak bilinse de hepsi bu değil. **I.1./401** Öyleyse bu kural benim hayatımın kuralı.

Devken— **I.1./402** Sadece beye dokunmayın, kurallara dokunmayın.

Raya— **I.1./403** Beye dokunacağım kurala uymayıp dokunurum.

Devken— **I.1./404** Öyle mi, biz edepli, terbiyeli gelin alacağız dedik, komsomolun yöneticisini alacağız demedik, değil mi yenge?

Raya— (Sinirlenip.) **I.1./405** Aşağılık! Nerden geldi de sarıldı bu aşağılık! **I.1./406** Samat abim nerede? **I.1./407** Samat abi! (*Aceleyle çıkıp gider.*)

Perde.

İkinci Tablo

1.Sahne

I.1./408 Olay, o bahçede, Samat ve Asiya'nın durduğu yazlığın yanında oldu. **I.1./409** Burada da elma, erik ağaçları var. **I.1./410** Birkaç kulübe, iki tarafı çimen ve mavi çiftlerle çevrilmiş geniş bahçe yolu. **I.1./411** Devken ve Jazeken kulübede oturuyorlar. **I.1./412** Evin terasında Asiya ve Apa telaşta. **I.1./413** Kap-kacak alıp, masa hazırlıyor. **I.1./414** Bir grup genç Jupar, Gaynış, Kasım, Apalara yardım ediyor. **I.1./415** Onların öte yanından Devken konuşuyordu.

Devken— **I.1./416** Bu elma denen şeyin de doğru dürüst bir tane gölge yokmuş.

Jupar— **I.1./417** Biz gölgeye saklanmıyoruz, güneşi iyi görüyoruz.

Devken— **I.1./418** Güneşi çok gerekli görüyorsanız, Türkistan'a gidip rahat edin. **I.1./419** Güneş orada çok deniliyor, doğru söylüyorum. **I.1./420** Orada gölgesi olan ağaç var mı Jazeken, etrafına bak.

Jazeken— **I.1./421** Şuradakinden başkası var mı nerden bilsinler.

Gaynış— **I.1./422** O elma değil, kara ağaç.

Devken— **I.1./423** Tamam, tamam, konuşma. **I.1./424** Aynı benim gibi yaşlı ağaçmış. **I.1./425** Çocuklar onun gölgesi benim. **I.1./426** Bunun gibi kısalmış, yayılmış, dişi domuzu geri veren kötü, dairedeki ağaca özen gösterin. **I.1./427** Sonra da Almatı'nın depremlerini, nice sellerini, binlerce felaketini görse de köyünü bırakmayan, bunlara

katlanamadan gelen kahramanınızı söyleyin. **I.1./428** Kendi âdeti, kendi geleneğiyle gelen. **I.1./429** Bu atasız, soysuz herhangi biri değil, kendi âdeti var. **I.1./430** Sonunu bekleyin demedim mi.

Kasım— **I.1./431**Bu abi çok enterasan birisi, rahmetli. **I.1./432** Fark ettiniz mi? Nasıl düşünüyorsunuz?

Jupar— **I.1./433** Evet, çok gerçekçi görünüyor.

Gaynış— **I.1./434** Sürekli “kızlar” diyor. (*Güler.*)

Jazeken— (*Gülüp.*) **I.1./435** E kız değilsin de nesin şimdi, evladım? **I.1./436** Öyle söylenmiyorsa, doğrusunu kendiniz söyleyin. (*Gülüp.*) **I.1./437** Neymiş o?

Gaynış— **I.1./438** Bu kişinin sözüne bak.

Kasım— **I.1./449** Kısacası, çok efendi konuşup, severek fikirleştik. (*Bunlar yaklaşır.*)

Devken— **I.1./440** Duran boyları gençlik değil, dikkatsizlik.

Jaken— **I.1./441** Bana göre de güzel yüzleri beğenmiyordu. (*Apa gelir.*)

Jazeken— **I.1./442** Eyvah, biraz önce gelin olmuşsun, Raya'nın yüzünü gördün mü biraz önce?

Apa— **I.1./443** Ne oldu, gelin, eleştirdin mi, evladım?

Jazeken— **I.1./444** Öl de bana da öleyim, böyle hepten yere girdim.

Apa— **I.1./445** Şimdiki gençlerin huyları da sırları da farklı. **I.1./446** Tek sağ olsunlar.

Devken— **I.1./447** Kendi yüzünüzden dostunuzla aranızı açıp, kavga edip görün bir. **I.1./448** Seziyorum ben, şüpheleri de belaları da çok. (*Körpebay çıkar.*)

2. Sahne

Devken— **I.1./449** Vayy vatandaş, beri gel! (*Körpebay gelir.*)

Körpebay— (*Apa'ya.*) **I.1./450** Hayırlı olsun. **I.1./451** Allah çoluklu çocuklu olmayı nasip etsin, dünür.

Apa— **I.1./452** Hayırlı olsun, uygun olur. **I.1./453** Dünürlüğün de uzun olsun, evladım. (*Güler.*)

Körpebay— **I.1./454** Kazak istese deve bile akraba çıkar derler. **I.1./455** Ondan da öğrenemezsek dünürlüğümüzle ilgili anlaşma yapalım.

Jazeken — **I.1./456** İşte bu.

Apa— **I.1./457** Bu dediğin de makulmüş. (*Güler.*) **I.1./458** Evet, Allah.

Körpebay— **I.1./459** Evet, Allah.

Devken— **I.1./460** Vatandaş, sen hangi boydansın? (*Jupar ve Kasım geçerken dinler.*)

Körpebay— **I.1./461** Kökleri şunlara dayanıyor: Tırnakatar, Kanlı, Sirgeli-Noktalı, İsti-Kurımlı, Oşaklı-Taraklı, Kazanayak-tabaklı... **I.1./462** İşte, Botbay, Şımır, Cıykım, Janıs, Alim-Bayış, Tartpa-Kayıs hepsine de uzanıyor. **I.1./463** Bismillah, Allah-u Ekber!

Devken— **I.1./464** Efendi bu saydıkların ne?

Körpebay— **I.1./465** Efendi, bunların hepsi akraba! (*Bağırıp.*) **I.1./466** Evet, Rayımbek atam!

Jazeken— **I.1./467** Allah bilir!

Apa— **I.1./468** Allahım bilir!

Kasım— (*Jupar'a.*) **I.1./469** Gördün mü, bu soyunu sürdürsün.

Jupar— (*Körpebay'a yetişip şaka tarzında.*) **I.1./470** Hey, uzlaşmacı, öncekini söylese kabul eder. **I.1./471** Biraz öncekini anlasana. **I.1./472** Hala daha lezbezi bitiremedi.

Kasım— (*Körpebay'a.*) **I.1./473** Şimdi mi dödüm?

Körpebay— (*Jupar'a.*) **I.1./474** Büyüğüm, ey, büyüğüm.

Jupar— (*Yüksek sesle gülüp.*) **I.1./475** Bunun gibi söz olsa istemeye gider. (Körpebay başını korur gibi. Büyüğüm dedi.) **I.1./476** Eski liberal misin? Nasılsın?

Körpebay— (*Yüksek sesle.*) **I.1./477** Bekle.

Kasım— **I.1./478** Tamam.

Jupar— **I.1./479** Aslında anlaşmacı olup, eski liberal olma.

Körpebay— (*Laf yetiştirip.*) **I.1./480** Bekle, netuşka, netuka, netu sana! **I.1./481** Sen Rusça konuşunca ben bakar kalırım mı dedin?

Jupar— (*Yaklaşıp, kendini vererek.*) **I.1./482** Ne oldu, neden imalı konuşup karıştırıyorsun Körpeke?

Körpebay— **I.1./483** Konuşma, kızım. **I.1./484** Karışıklığın hepsi misafirden olmasın.

Jupar— **I.1./485** Ne oldu, bir şeyini mi gördün?

Körpebay— **I.1./486** Gördüğüm bir şey yok. **I.1./487** Fakat biraz önce Salim yanık kokuyordu dedi mi, onu (*içini göstererek*) içime attım. **I.1./488** Başka şey olmasa da onun gibi yerden çıkmış kokuyu Körpebay'ın burnu hissedirdi. **I.1./489** Kendi diliyle konuşayım, küçük bir isteğimle gönder, canım!

Jupar— **I.1./490** Olur. Tamam.

Kasım— (*Jupar'a.*) **I.1./491** Jupar, yürü, misafirler geldi, haydi! (*Giderler.*)

Devken— **I.1./492** Bu birinin sağımlı ineğinin tezeği değil mi?

Jazeken— **I.1./493** Bahçenin sırrını o da biliyor. **I.1./494** Buraya gel, buraya otur. (*Apayla ikisi yanına oturur.*) **I.1./495** Bu bahçedeki gençlerin durumları, iyisi kötüsü apaçık senin gözünün önünde. **I.1./496** Söylesene, kimi nasıl biliyorsun?

Apa— **I.1./497** Söyledi ya, söylemeyip onu ezip yesin mi?

Jazeken— **I.1./498** Öyleyse, tekrar söyleyin.

Körpebay— (*Yüksek sesle, gözlerini şaşşı yapıp, dikerek.*) **I.1./499** Trallay trtu, yalnız kumru, bilmeden, dediğimi yapan soytarım oldu.

Jazeken— **I.1./500** Allahım, deli.

Apa— **I.1./501** Eyvahh, Allah akıl fikir versin. **I.1./502** Bu neydi, tövbeler olsun!

Devken— **I.1./503** Bu söyleyeyim dediği ya, anlamamışsınız.

Jazeken— **I.1./504** Öyleyse, sen anlayıp, gözleyip hissettiğini bize söyle diyorum. **I.1./505** Sen hepsini biliyorsun, (*gülüp*) bunun içinde köpek ölüyor, kâfir. Söyle misin?

Devken— **I.1./506** O yol ona gider, bu yol buna gider, taraleyke yaşlı gider, yağsız araba, yolsuz yerde takur tukur gider. (*Gitmek için döner.*)

Jazeken— **I.1./507** Şimdi söyledi.

Apa— **I.1./508** Razi oldu.

Körpebay— (*Gider.*) **I.1./509** Hey, Hey, heyyy, tamam yanık kokuyordu diye söyleyeyim. (*Gider.*)

I.1./510 Samat, Hasen, Mariya İvanovna çıkar.

3.Sahne

Samat— **I.1./511** İşte, tanışın, misafirler bizim akrabalarımız. (*Tanışırılar, gelenler Apa'ya ve diğerlerine hayır olsun der.*) **I.1./512** Asiya nerede, Asiya! (*Asiya çıkar.*)

Asiya— **I.1./513** Ne oldu, Samat, misafirler geç kalmadı mı?

Samat— **I.1./514** Geliyorlar, şehirden gelecekler yola çıktı. **I.1./515** Asiya çocuklar nerede? **I.1./516** Bana niye gelmiyorlar? **I.1./517** Ben onların babası gibi değil miyim? (*Güler.*)

Asiya— **I.1./518** Olursa geri dön? **I.1./519** Onlar diğerlerini de gerekli görmüyor.

Samat— **I.1./520** Bunlar gibi mi? (*Devken ve Apa'ya.*) **I.1./521** Gençleri gördünüz mü? **I.1./522** Buradakiler her daim bilimli, becerikli gençler olduğunu biliyor musunuz.

Devken— **I.1./523** Gördük Samatcan! **I.1./524** Hepsi birbirinden iyi, körpe gençler, terbiyeli, bilgili, tıpkı bizim çağdaş zamanın, çağdaş geleneklerine bir çiçek attığımız yaşlarımız.

Apa— **I.1./525** Ömürleri uzun olsun.

Samat— **I.1./526** Tamam, tamam. **I.1./527** Allah'a duanı kendi içinden et.

Apa— **I.1./528** Neden içimden edeceğim, evladım? **I.1./529** Gelinli, çocuklu olup bende sevineyim.

Samat— **I.1./530** Gelecekte yazılmıştır. **I.1./531** Gelin dediğin hala yola çıkmadı mı? (*Mariya İvanovna*'ya.) **I.1./532** Bizim uzmanların bahçesi nasıl? **I.1./533** Gezdin mi?

Mariya İvanovna— **I.1./534** Harika, çok eğlenceli. **I.1./535** Almatı ne kadar güzel. **I.1./536** Dağları da böyle mi?

Hasen— **I.1./537** Gençler gibi mi? **I.1./538** Çok medeniyetli, terbiyeli, bilgili Mariya İvanovna. **I.1./539** Onu hiç laf etmeye cesaret edemiyorum. (*Gülüp.*) **I.1./540** Gerçeğini sorarsanız, o benim zayıf noktam.

Samat— **I.1./541** Ne oldu, söyle. Yoksa ilgini mi çekti?

Mariya İvanovna— **I.1./542** Hepsi güzel, çok ilgimi çekti, enterasan da. **I.1./543** Kendi gençliğim aklıma getirip mest olur gibi etkiledi. **I.1./544** Hasen, bana öyle yan yan bakma. **I.1./545** Fakat burada, ilk baharda ikinci defa aşık olmak günah sayılmazmış. (*Gülüşürler.*)

Hasen— **I.1./546** Nesi var, yoksa Allah verir. (*Devken ve Jaken dışındakiler terasa doğru adım adım yürürler.*)

Devken— **I.1./547** Evet, söylersin. (*Jaken'i dürtüp.*) **I.1./548** Canım, kanlı başını çek desene.

Jaken— **I.1./549** Konuşma diyorum. **I.1./550** Devke, sen kendi işine bak.

Devken— **I.1./551** Hayır, bunların birine ip takalım Jaken. **I.1./552** Hangisine olur diyorsun?

Jaken— **I.1./553** Çok mu önemli sorun? **I.1./554** Kendi çıkarımız hangisine tutunmuş?
I.1./555 Saygı gösterdik.

Devken— **I.1./556** Öyleyse Gaynış'ı kabul ettik.

Jaken— **I.1./557** Biz, orada kalanı almıyoruz, Mariya İvanovna deyip duruyoruz, kahvaltı Allahtan deyip, dahasını görüyoruz.

I.1./558 Samat ile Hasen tekrar adımadım yürüyüp gelirler, ellerinde gazeteler.

Samat— **I.1./559** Nasılsın? **I.1./560** Ben seni büyük bir bilimsel eser yazıyorsun diye duydum, doğru mu?

Hasen— **I.1./561** Büyüğünün köyü uzak, kim olarak çıkacak, göreceğiz.

Samat— **I.1./562** O zaman nasıl gelecek?

Hasen— **I.1./563** Şimdilik nasıl olsa bir grup çalışıp gelecek.

Samat— **I.1./564** Güzel, güzel, hemfikirim, anlamını da söylesene. (*Geçip gider.*)

Jaken— **I.1./565** Hasen de mi buradan çıktı?

Devken— **I.1./566** Şu kitap yazan kişilerden ve şair, yazar denilenlerden uzak olsaymışım.

Jaken— **I.1./567** Ben onsuz da uzağım. **I.1./568** Latince çıkkanı var mı, Kazak kitabı dediğinin hiç yüzüne bakan birisi değilim.

Devken— **I.1./569** Kurnaz, tam bana çekmişsin. **I.1./570** Ne var diyorsun o zaman? Bakma.

4.Sahne

Samat— **I.1./571** Delikanlı, bahçeyi gezdin mi? **I.1./572** Ne düşünüyorsun?

Salim— **I.1./573** Yerli yerinde, bugünkü hali kötü değil. **I.1./574** Fakat dünkü rapor, kendi hazırladığımız talimaylar, planlar var. **I.1./575** O taraflara bakınca tatmin olmadım.

Salim— **I.1./576** Tatmin olmanız daha iyi.

Salim— **I.1./577** Yalnız burada en baştan başlayıp sağlam yerlere gelmemiz gerek. **I.1./578** Doğru belirlenmiş yeni metod, ikincisi o zaman belirlenen ölçek, üçüncüsü istekle çalışılan yeni tecrübeler.

Samat— **I.1./579** İşte ben bu hızımı beğeniyorum. **I.1./580** Peki siz, taş geçip lap-lap basarak yamaç çıkan kuşak değil misiniz? **I.1./581** Sizin bize yeni sloganı bırakıp, yeni şart ve talebinizi gösterdiğinizde bizim şaşırmanız normal değil mi. **I.1./582** Sizin cesaretiniz ve sesinizle hayat baskısını, hayat basıncını hissetmemiz gerek. **I.1./583** Allah hayatta, okulunu bitirip, hedefine ulaşan, şimdi onun arkasından yine de “Ben Kazakistan vatandaşıyım, ben geçmişte kalan milletin çocuğuyum” diye yakaran, indirim isteyip “hayat kapısını açiver” diye kendi zamanına, kendi geleceğine küçük kedi gibi miyavlayıp giren gençten saklasın. **I.1./584** İlimi öğrendin mi, işe girdin mi? **I.1./585** Öyleyse onun ikisinin de kapısını omzunla kırarak açıp, neslini sağlam bırak.

Salim— **I.1./586** Samat abi iyi söylediniz. **I.1./587** Bu arada bende, hem yölendirici hem de çekişmeci olan iyi bir abi buldum diye sevineceğim.

Samat— **I.1./588** Senin hızın iyi, tempon beğenilir. **I.1./589** Ben sana bir tane daha sır vereyim, yalnız sen övünen biri değilsin, burnun havaya kalkmasın, senin dünkü hızını narkomğa da beğendi. **I.1./590** Bahçe için bir önerin var mı? **I.1./591** Sıkı çalışmak için çözüm yok mu?

Salim— Tabiki, var. Ben özellikle bu çiçeklenmeden önce iki çeşit iş yapardım.

Samat— Söyle, hadi. (*Gençlerin sesi duyulur.*) Biraz bekle, bunlar gelmiş.

Sesler— **I.1./592** Gençler! Gençler geliyor! Gençler geliyor!

I.1./593 Gençler çıkar, ortada Raya, Ali yanlarında Züvra, Halil, Katya, Gaynış, Kasım, Jupar. **I.1./594** Büyükler önlerine çiçekler atarak karşılar. **I.1./595** Apa ile Jazeken şaştı kaldı. **I.1./596** Gülüş, gürültü patırtı. **I.1./597** “Hayırlı olsun, çok yaşayın.”

5.Sahne

Apa— **I.1./598** Hayırlı olsun canlarım, ömürleriniz uzun olsun. **I.1./599** Anne-babanın âdeti.. (*Gürültü, gülüş.*)

Raya— *(Elini kaldırıp.)* **I.1./600** Durun. *(Halk sakinleşir. Hızlıca ileri çıkıp.)* **I.1./601**
Samat abi nereye kayboldun? **I.1./602** Bana sen lazımsın.

Samat— **I.1./603** Ben burada misafirlerleydim, ne oldu?

Raya— *(Elinden çekip Ali ikisini beri çıkarıyordu.)* **I.1./604** Beri gel! *(Arkada halk yavaşça şarkı söyler.)*

Samat— **I.1./605** Halk hayırlı olsun deyip göndermiyor. *(Hızlıca yürüyüp Raya gelir.)*

6.Sahne

Asiya— **I.1./606** Şehirden üç araba geldi. **I.1./607** Misafirler iniyor. **I.1./608** Samat önlerine çık. *(Ali ve Raya 'ya.)* **I.1./609** Sizler burada durun, halk hayırlı olsun diyecek.

Raya— *(Sinirlenip.)* **I.1./610** Hayırlı olmayız bırakaymış.

Asiya— **I.1./611** Ne diyorsun Raya?

Samat— **I.1./612** Ne dedi?

Raya— *(Ali 'ye.)* **I.1./613** Sende uygun görmüyorsan, bırakalım.

Ali— **I.1./614** Neyi söylüyorsun, Raeçka?

Raya— **I.1./615** Durdur diyorum hepsini. **I.1./616** Zamansız işmiş. **I.1./617** Durduralım hepsini.

Ali— **I.1./618** Öyle olursa uygun olur.

Raya— **I.1./619** Niye öyle dedin? **I.1./620** Sen ne düşünerek böyle dedin?

Ali— **I.1./621** İlk başta sen razı değilsin Raya, zorla mı alayım?

Asiya— **I.1./622** Bütün bunlar da ne? **I.1./623** Halka ne diyeceğiz? **I.1./624** Raya, Ali ne söylüyorsunuz? **I.1./625** Halkın yüzüne nasıl bakacağız?

Samat— **I.1./626** Bırakın! *(Raya 'ya.)* **I.1./627** Gerçek mi bunlar?

Raya— **I.1./628** Gerçek.

Samat—*(Ali 'ye.)* **I.1./629** Bu nasıl söz?

Ali— **I.1./630** Olacağı bu.

Asiya— **I.1./631** Ayıp ya, biz utandık!

Samat— **I.1./632** Asiya, sakinleş (*gençlere*) gerçek isteğiniz bu ise. **I.1./633** Kesinleşmemiş sözse acele etmenin gereği yok. **I.1./634** Kalplerinde bit kadar bile eksik varsa zorla evlendirmek akılsızlık olur.

Asiya— **I.1./635** En azından erken niye söylemediniz, mahcup olmazdık.

Samat— **I.1./636** Düşününce ayıp! **I.1./637** Ayıp diye hayatlarını mı çürütmeliyiz? **I.1./638** Var. **I.1./639** Olan ayıbı da ben kaldırıyorum. (*İki genci de kucaklayıp.*) **I.1./640** Yalnız tek bir isteğim var, iş yerinde, toplumsal hizmette birbirinize düşmanlık besleyip, öç almayın. **I.1./641** Zamanın gençleri gibi olmayın. **I.1./642** İşte (*İkisini de yüzlerinden sevip.*) serbestsiniz, sitemsiz, kavgasız ayrılın. (*Raya dönüp gidip yerde oturan Salim'e sarılır. Ali başını tutup boşluğa düşmüş gibidir. Arkada halk toplanmış, Samat onlara dönüp.*) **I.1./643** Evet, misafirler! **I.1./644** Dostlar! **I.1./645** Sizlere bir yabancıнын durumunu açıklayalım. **I.1./646** Asiya ikimizin cesaretinden başka sebepten dolayı bugünkü toplantının anlamını değiştirdi. **I.1./647** Kısacası sizler sadece misafirsiniz, düğüncü değilsiniz, düğün yok. **I.1./648** Başlatan biz değildik, durduran da biz değiliz. **I.1./649** Gençlerin isteği bu yönde.

Sesler— **I.1./650** Ne dedi? Nasıl iş bu? **I.1./652** İşte bu çok enterasan oldu.

7.Sahne

Samat, Salim, Raya, Ali, Jupar.

Samat— (*Salim'e.*) **I.1./653** Salim, senin biraz önce iki sağlam çözüm yolu dediklerin ne? **I.1./654** Çok sağlamsa misafirlere meşgul etmek için iş yaptıralım. **I.1./655** Körpebay, buraya gel! (*Körpebay ve Züvra gelir.*)

Salim— **I.1./656** Sağlamlığı şu, şimdi de olsa yaptırmak gerek.

Ali— **I.1./657** Ne onlar?

Salim— **I.1./658** Birincisi; bu bahçedeki yaşı bir olan ağaçların boyu eşit değil. **I.1./659** Bazıları gelişmekte geri kalmışlar.

Samat— **I.1./660** Bu doğru.

Salim— **I.1./661** Bunun gibilerini çiçeklenmeden önce azotla güberelemek gerek.
I.1./662 Amonyum sülfat işe yarar.

Ali— **I.1./663** Daha ne buyuracaksınız?

Salim— (*Gülüp.*) **I.1./664** Ali, öyle deme buyurmuyorum. **I.1./665** Önerim bu.

I.1./666 İkincisi; ağaçların dalları çok sık. **I.1./667** Çoğu elma güneş görmediği için rengi kötü olur. **I.1./668** Bunun hakkında Amerika'nın lider sistemi dallar arası 20 cm olmalı diyor. **I.1./669** Almanya Gejek sistemi 5 cm olmalı diyor. **I.1./670** Bizim tecrübelerimize göre dallar arası 10-12 cm olması doğru diyoruz. **I.1./671** Yarından itibaren, buna göre kesmeye başlamalıyız.

Samat— (*Raya'ya.*) **I.1./672** Buna sen ne diyorsun?

Raya— **I.1./673** Ben bahçeye yapılması gereken yeni önerilerin hepsine katılıyorum.
I.1./674 Bunlar doğru.

Samat— (*Ali'ye.*) **I.1./675** Sen ne diyorsun?

Ali— **I.1./676** Ben karşıyım. **I.1./677** Düşünmek lazım, değerlendirmek lazım.
I.1./678 Deve sürüsünü salıp onu bunu çiğnetmeyin hemen.

Salim— **I.1./679** Bence buna karşı olmak doğru değil.

Ali— **I.1./680** Hepsi de yersiz, gelişi güzel öneri.

Salim— **I.1./681** Hayır, ben düşünüp taşınıp söylüyorum.

Samat— **I.1./682** Ben Salim'in önerilerine katılıyorum.

Ali— **I.1./683** Ben karşıyım, karşıyım diyorum.

Jupar— **I.1./684** Ali, senin burada yenilik dediğin hepsine inatçılık etmen mi?

Raya— **I.1./685** Salim'in doğru tecrübelerine, faydalı önerilerine bakıldığında bizim önceki tecrübeleri ısrarla istememiz bağ, bahçe için denilen gibi mi olacak.

Ali— **I.1./686** Bağ, bahçe için olmayıp, tartışma için mi olmalıydı?

Raya— **I.1./687** Bahçe deneme için mi olur Ali?

Ali— **I.1./688** Deneme olsa, işte bu bahçe, bütün Almatı çevresindeki bahçelerin deneme bahçesi. **I.1./689** Daha fazla ne istiyorsun?

Salim— **I.1./690** Daha fazla mı? **I.1./691** Daha fazla pek çok şey isteyelim diyoruz. **I.1./692** Bilim denemsinin olan hatasının hepsi Almatı çevresinde olsaydı, hepten ayıp olurdu. **I.1./693** Biz bu arada büyüyen ağaçlara deminki hareketleri yapacağız ikincisinden çabuk eksik çıkarsa bütün Kazakitan çapında netice verecek istek tecrübeler yürüteceğiz.

Ali— **I.1./694** Bunların hepsi şimdili hayal. **I.1./695** Cesur olacaksınız, en önce Almatı bahçelerini gark edin. **I.1./696** Havalanmadan yere düşün. **I.1./697** Burada Amerika'nın uzmanlarıyla tartışmıyorsunuz. **I.1./698** Bende Sovyet oğluyum. **I.1./699** Boş öğüte dil bağlamaz bilim ve denemelere bakın.

Salim— **I.1./700** Tamam, o bilim de hız ve ölçü istiyor.

Ali— **I.1./701** Bilim ilk önce 5 yıllık tecrübeye tükürmek istiyor. **I.1./702** Ben bunun gibi baştan savma, yarım yamalak, adaletsiz tavsiyeleri kabul etmiyorum.

Samat— **I.1./703** Çocuk, sen aklınla düşünmeyip, öfkeyle konuşuyorsun. **I.1./704** Bu yüzden hata yapıyorsun. **I.1./705** Körpebay git, işçilerini gece boyu bu alçak ağaçların etrafını kazmaya yolla.

Ali— **I.1./706** Bana dese ki yak gitsin. (*Gider.*)

Jupar— (*Samat'a*). **I.1./707** Samat abi, burada eli ayağına hızlı insan lazım oldu. **I.1./708** Siz başlamasanız olur mu?

Samat— (*Ali'ye.*) **I.1./709** Çocuğum yürü hadi, bu tarafa yürü. **I.1./710** İkimiz abi kardeş gibi biribirimizle sohbet edelim. (*Koltuğunun altına alıp beraberinde götürür.*)

8.Sahne

Raya— (*Salim'e söylüyordu, bunlara Jazeken, Devken, Apa bakıyordu.*) **I.1./711** Salim, bizim bahçeden ne bekliyordunuz?

Salim— **I.1./712** Raeçka, ben bu bahçeden “Doğu güzilini” bekliyorum, tek isteğimdi.

Devken— (*Jazeken’e.*) **I.1./713** Duydun mu bunu? **I.1./714** Gördün mü bunu?

Jazeken— **I.1./715** Böyle yazmış.

Raya— **I.1./716** Umudunuzu kestiniz mi yoksa?

Salim— **I.1./717** Şimdilik tek tesellim, önceden de olsa görmüşlüğüm olması.

Raya— **I.1./718** Kısaca?

Salim— **I.1./719** Kısaca:

Hatırlıyorum harika bir an,

Önümde benimki geliyordu

Geçerken nasıl gösterişli

Nasıl temiz güzellik.

diyorum.

Raya—(Birlikte.) **I.1./720** Diyorum deyiniz. (*İkisi birlikte ha ha diye gülüp hareket etti.*)

Apa— **I.1./721** Hissediyorum kötülüğü, Allahım rezalet, yerin üsründen girip altından çıkar olduk. **I.1./722** Allah kahretsin, nasıl alaca yılan, ara bozucu kız, tek başına kalır nasıl olsa.

Devken— **I.1./723** Bütün iyi niyetleri, temiz istekleri yere mi attınız? (*Geçip giderken Salim’e.*) **I.1./724** Delikanlım, sen yolun göründü biliyorum, değil mi?

Salim— **I.1./725** Ne diyorsunuz?

Devken— **I.1./726** Hayırlı misafir oldun mu diye düşünüyorum.

Salim— **I.1./727** Sizin düşüncenizle işim olmaz. (*Rusça şiir okuyordu.*)

I.1./728 Her şey boşuna, her şey öylesine

Bu hayat niye böyle.

(Gülüp gider.)

Perde.

I. 2. İkinci Perde

Üçüncü Tablo

I.2./1 Olay yazlığın yanındaki park yolları ile yazlığın teraslarında sırasıyla gerçekleşir. **I.2./2** Vakit gece. **I.2./3** Uzakta, gece gökyüzüne uzanan Almatı yükseklerinin tepeleri görünüyordu. **I.2./4** Yerde çimene kilim, yatak yorgan yerleştirilmiş Devken oturuyor. **I.2./5** Yazlığın her tarafına uzanan hoş bir yer çok aydınlıktı. **I.2./6** O tarafta kalabalık yoğun süslü grup olup zaman zaman dans ediyor ya da ikişer üçer sıra geçiyordu.

1.Sahne

Devken— (Yanında Apa ile Ali var.) **I.2./7** Çocuğum, ne zaman, hangi çevreye bakarsan bak namus denilen şey vardır.

Apa— **I.2./8** Namussuz insan, insan mıdır? **I.2./9** Evvelki zaman olsa ölmez miydik onun namusundan.

Ali— **I.2./10** Evet, kısaca açıklar mısınız?

Devken— **I.2./11** Bizim yeni kuşağın kendisi de başının namusu, itibarı, kalbinin aşkı, gençlik namusu denilen şeyleri kim yere atar? **I.2./12** Kim ayaklarının altında alır, düşün bir!

Ali— **I.2./13** Öyleyse, Raya'dan ayırmak için bana hançer saplamanız gerek. **I.2./14** Bundan başka yolu var mı?

Apa— **I.2./15** Tövbeler olsun, yavrum, Allah korusun o da ne demek?

Ali— (Devken'e.) **I.2./16** Siz ne düşünüyorsunuz?

Devken— **I.2./17** Hançer bizim çağımızın çözümü değil.

Ali— **I.2./18** Niye? **I.2./19** Hangi zaman, hangi çevrenin insanı olursa olsun kalbinden kan fişkirtiyor, niye uygun görmüyorsunuz?

Devken— **I.2./20** Eskimiş alet.

Ali— **I.2./21** Öyleyse siz karışmayın. **I.2./22** Bu Rayayla ikimizin arasında, siz bunun dışındaki kişilersiniz, yabancı kişilersiniz. **I.2./23** Eskimiş âdet.

Devken— **I.2./24** Dış kişiyi karıştırmaya iki taraftan da eşit bakarsan iyi olur.

Ali— **I.2./25** Ne demek bu? Ne diyorsunuz?

Devken— **I.2./26** Ne diyeyim, Raya da sen gibi bakıyor.

Ali— **I.2./27** Siz Raya'yı tanımıyorsunuz, o sizin düşündüğünüzden daha büyük ve yüksek.

Devken— **I.2./28** Yabancı kişiyi o da karıştırmıyor diyorsunuz.

Ali— (*Sinirlenip.*) **I.2./29** Siz ne diye geliyorsunuz? **I.2./30** Kime hakaret ediyorsunuz? **I.2./31** Kim verdi o hakkı? **I.2./32** Abim olarak değil babam olarak cevap verin şimdi.

Devken— **I.2./33** Öyleyse senin bilmen lazım. **I.2./34** Başka söylemedi. **I.2./35** Biz söylemeye mecburuz. **I.2./36** Raya, düğünü Salim geldikten sonra durdurdu.

Ali— (*Bağırıp.*) **I.2./37** Yalan! **I.2./38** Bu ahmaklık. **I.2./39** Ben bunu Raya'ya söylemeye de utanırım. **I.2./40** Siz kalkıp da böyle pis, kirli sözü ne diye bana söylüyorsunuz? (*Züvra çıkar.*)

2.Sahne

Devken— **I.2./41** Evladım, sinirlenme, sakin ol.

Ali— **I.2./42** Niye böyle bir şey söylüyorsunuz, cevap verin diyorum?

Devken— **I.2./43** Kardeşim buraya gel. **I.2./44** Buraya gel, sen lazımsın.

Züvra— **I.2./45** Ne? **I.2./46** Ne oldu Ali? **I.2./47** Siz niye bu kadar değiştiniz?

Ali— **I.2./48** Ben sakindim, sessizdim, Züvra, işte bunlar! (*Devken 'e.*) Söylediklerini bitir, ne kötülüğünü gördünüz?

Devken— **I.2./49** Züvra, evladım, öyleyse sen söyle gerçekleri. **I.2./50** Sen Salimle birlikte geldin, senin gözlemin gerekli. **I.2./51** Raya ile Salim önceden sağlam tanıdık, çok yakın insanlara benzemiyorlar mı?

Züvra— (*Değiştirip.*) **I.2./52** Eyvah, bu benim de şüphem. **I.2./53** Söyleyin, daha ne düşünüyorsunuz.

Devken— **I.2./54** Tamam, sen hissetmişsiniz. **I.2./55** Onların birbirlerini ansızın gördüklerinde nasıl sevinip, ileri atıldıklarını gördün mü? **I.2./56** Gözün var ya, gördün mü? **I.2./57** Söyle, hadi.

Ali— **I.2./58** Bu nasıl kötülük. **I.2./59** Buna inanmayı bırak, bunu duymaya kalp bile dayanmaz. **I.2./60** Yalan, yalan de Züvracım.

Züvra— **I.2./61** Sadece sana değil. **I.2./62** Bana da kötülük olarak geliyor, biliyor musun Ali?

Ali— **I.2./63** Yalan de, yalan de Züvracım, kardeşim! **I.2./64** Hadi söyle!

Züvra— **I.2./65** Yalan diye söylemezsem ne yapayım.

Ali— (*Dönüp.*) **I.2./66** Ne diyorsun? **I.2./67** Ne diyorsun? (*O sırada Salim ve Raya dans ederek gelir, uyumlu halde şarkı söyleyip dans ederler.*)

3.Sahne

Salim ve Raya— (*Şarkı söyleyip.*) **I.2./68** Teşekkür ederim, kalbim

Beni böylesine sevdiğin için!

(*Durur. Jazeken bunların arkasından takip edip peşinden gelmiş.*)

Devken— **I.2./69** İşte, böyle kabalık etmelerine ne diyorsun? **I.2./70** Tüüü, utanmaz! (*Gider.*)

Salim— (*Raya'ya.*) **I.2./71** Hiçbir zaman hiç kimseyle böyle uyumlu şarkı söylememiştim. **I.2./72** Raeçka, bu heyecanın ritmi ikimizin, bu şarkı bizi iki dost gibi

tekrar buluşturup, yakınlaştırdı, fark ettin mi? **I.2./73** Züvracım, tıpkı bir romandaki değil mi? **I.2./74** Nasıl düşünüyorsun?

Züvra— **I.2./75** Tıpkı romanlardaki gibi olması için halkı, yabancıyı tanık etmek daha iyi olur. **I.2./76** Atışiver.

Salim— **I.2./77** Züvracım, sen halk da, yabancı da değilsin. **I.2./78** Yoksa şarkı söylemiyor musun?

4.Sahne

Züvra— **I.2./79** Hayır, Salim, şimdi keyfim yok.

Raya— **I.2./80** Ben Aliyle, Alicimle şarkı söyleyeyim. **I.2./81** Ali! Alicim!

Ali— **I.2./82** Raeçka, kırılma ama şimdi şarkı söylemek istemiyorum.

Raya— **I.2./83** Niye? Ne yapıyorsun?

Ali— **I.2./84** Raeçka!

Raya— **I.2./85** Söyle!

Ali— **I.2./86** Gülme!

Raya— **I.2./87** Onu da nerden çıkardın?

Ali— (*Dönüp.*) **I.2./88** Onu sen söyleyiver. **I.2./89** Gerçekleri istiyorum. **I.2./90** Başka bir şey istemiyorum. **I.2./91** Ben gidip yatacağım. (*Gider.*)

Jazeken— (*Raya'ya.*) **I.2./92** Sen demin sevgilini neden bırakıp gittin, genç kız?

Raya— **I.2./93** Hangi sevgili?

Jazeken— **I.2./94** Deminki Salimi.

Raya— **I.2./95** Salim sevgilim mi?

Jazeken— **I.2./96** Kıvırma, kimdi o?

Raya— **I.2./97** O Salim, benim arkadaşım!

Jazeken— **I.2./98** Arkadaştan sevgili olmuyor mu? **I.2./99** Çok da olur. **I.2./100** Yakışıklıymış kendisi.

Raya— **I.2./101** O Salim. **I.2./102** Tabi ki yakışıklı. **I.2./103** Öyle değil mi Züvra?

Züvra— **I.2./104** Onun bana nesini onaylatıyorsun, Raeçka? **I.2./105** Kendin daha iyi tanıyorsun.

Raya— **I.2./106** Gizli tut bunu. **I.2./107** Ne diyorsun?

Züvra— **I.2./108** Bilmezliktne gelmeyi de seviyor musun?

Raya— **I.2./109** Ben açık karakteri, gerçeği seviyorum.

Züvra— **I.2./110** Benim bunun gibi karakterlere, bunun gibi işlere midem bulandı. (*Düşünüp kalır.*)

Raya— **I.2./111** Sen bilirsin! Salim nerede? Salim! **I.2./112** Sevgilim Salim, ha ha.. (*Koşup gider.*)

5.Sahne

Devken— **I.2./113** Midem bulandı. **I.2./114** Bunu yakalayan kapan kıskançlıktır. **I.2./115** Bunun aşkını bastırmak gerekmiş. (*Jazeken gelir.*)

Jazeken— (*Devken'e yakınlaşıp.*) **I.2./116** Ne diyorsun fal bakar gibi. **I.2./117** Bize de söylesene.

Devken— **I.2./118** Hayır, sadece tahmin benimki.

Jazeken— **I.2./119** Kazanç diye neye diyordu? **I.2./120** Kendi karakterini mi düşünüyorsun.

Devken— **I.2./121** Şimdi bana toriyin mı dedin, yanılmışsın. (*Gülüştürler.*) **I.2./122** Onu bırak da, demin Ali boşa inat etti. **I.2./123** Onun için bizim harekete geçmemiz lazım. **I.2./124** Bunu bil. **I.2./125** Jazeke, sen şimdi Züvra'ya gidip, Raya Salim'i tokatladı diye karala, anladın mı? **I.2./126** Kıskançlık duygusuna bas. (*Jazeken gider. Mariya İvanovna çıkar.*)

6.Sahne

Mariya İvanovna— **I.2./127** Siz niye neşelenmiyorsunuz?

Devken— **I.2./128** Bizde Jaken gibi duygulu bir insan var. **I.2./129** Fakat bunun, talihsizliğini, durumunu anlayan birisi yok.

Mariya İvanovna— (*Gülüp.*) **I.2./130** Evet, bu acıklı durummuş.

Devken— (*Jaken'e.*) **I.2./131** Dur, kıınıldama, bağır!

Jaken— (*Yaklaşıp.*) **I.2./132** Ben birkaç defa gözlemledim. **I.2./133** Siz doğayı seven aşıklar gibi, izleyip iyi düşünöyorsunuz, Mariya İvanovna! **I.2./134** Bende öyleyim. **I.2./135** Etkili bir gece.

Mariya İvanovna— **I.2./136** Siz de duygulu birisiniz. (*Güler.*) **I.2./137** Öyleyse biz birbirini düşünen parçaymışız.

Devken— **I.2./138** Vurdun beni. **I.2./139** Jake, şimdi. **I.2./140** Yürüyerek biraz hayal kurunuz.

Jaken— **I.2./141** Yürüyelim öyleyse, bizi düşünmeyen insanlardan uzak duralım. (*Giderler.*)

7.Sahne

Jazeken— (*Körpebay'ı beraberinde getirip.*) **I.2./142** Biraz önceki anlaşmayı biliyorsun.

Devken— **I.2./143** Bunların eğlencesini yavaş yavaş gözleyip bize de söyle. **I.2./144** Onları farketmeden takip eden yok. **I.2./145** O yüzden bizimle ol, kabilem. **I.2./146** Bunu vur.

Jazeken— **I.2./147** İpe diz de oraya gel korkma.

Körpebay— **I.2./148** Hırsız haydut vurur diye, etrafını çevirip söyle.

Jazeken— **I.2./149** Bırakma! **I.2./150** Birini bile bırakma. (*Halil çıkıp bunların yanına gelir.*)

Körpebay— **I.2./151** Tamam, hızlı olacağım, tamam.

8.Sahne

Devken— (*Halil'e.*) **I.2./152** Evlat, buraya gel!

Halil— **I.2./153** Ne oldu, Aliyle Raya niye karmakarışık oldular. **I.2./154** Anladınız mı?

Devken— **I.2./155** Seni bizim Aliyle yakın arkadaşmışsınız diye duydum Halil. **I.2./156** Bir de sen söylesene, evladım.

Halil— **I.2./157** Arkadaşken, benim Aliden değerli gördüğüm başkası yoktu. **I.2./158** Fakat bunun anlamını sormayı şimdilik bende istemiyorum. **I.2./159** Yeni bir dert.

Devken— **I.2./159** Fitillemeyin diyorsun yani. **I.2./160** Olur. **I.2./161** Kendi söylemezse sorma! **I.2./162** Fakat halini görmüşsün, dostunun.

Halil— **I.2./163** Bana dokunuyor bu durum. **I.2./164** Ne anlamı kaldı? **I.2./165** Hissettiniz mi?

Devken— **I.2./166** Anlamı şu, Raya Salimi görünce vazgeçmeye başladı. **I.2./167** Aynı gün Ali'yi bırakıp, Salim'e doğru açıkça bakakaldı. **I.2./168** Salim'in de boşuna gelmişliği yok. **I.2./169** Bilerek acele etmiş gibi. **I.2./170** Gelince de Raya'ya “vazgeç”, “durdur”, “ayrıl” dedi.

Halil— **I.2./171** Eyvah, ne diyorsunuz? **I.2./172** Bu anlattıklarınız gerçek mi? **I.2./173** Kendiniz duydunuz mu?

Jazeken— **I.2./174** Allah bilir ya, şimdi sakallı başıyla öz gelini hakkında yalan yanlış konuştu mu diyorsun?

Devken— **I.2./175** Apaçık, şüphem yok, biliyorum.

Halil— **I.2./176** Bu nasıl terbiyesizlik?

Devken— **I.2./177** Sadece bu değil. **I.2./178** Gerçek terbiyesizlik onun her yerinde. **I.2./179** Salimin yanındaki Züvra da üzüyor. **I.2./180** Önce onu alayım diye beraberinde getirmiş. **I.2./181** Şimdi onu dışta bırakıp, ondan vazgeçip, Aliyle evlenecek olan Raya'yı da vazgeçirtip, onu beraberinde götürüyor.

Jazeken— **I.2./182** Allahım suç sadece onda mı diyorsunuz? **I.2./183** Belanın başı Raya zaliminin kendisi desenize.

Devken— **I.2./184** O da doğru, belanın büyüğü Raya'da.

Halil— **I.2./185** Bu nasıl gitmiş, Allah cezalandırmış kötü karakterler. **I.2./186** Ali için ağlamak olmuyormuş. **I.2./187** Bunun gibi terbiyesizliğin gerçekliğine inanılırsa, cezalandırmaktan başka yolu kalmıyor.

Devken— **I.2./188** Evladım, orasını kendin düşün, kendin karar ver. **I.2./189** Biz kendi gençliğimizde, Sovyet gençliğinde bunun gibi karakterler görmemiştik. (*Hail ıstırap çekip kalır.*)

9.Sahne

I.2./190 Salim, Raya, Gayniş, Kasım çıkar.

Gayniş— **I.2./191** Salim, sizi bana en azından dans etmeyi buyurmadı diye kim söyledi? **I.2./192** Ben bunu kabul etmiyorum.

Salim— **I.2./193** Benimde kabul etme gibi bir düşüncem yok, Gaynişcim. (*İkisi dans edeceğinde.*)

Kasım— **I.2./194** Aşık edip bıraktım. **I.2./195** Sen kız, ben erkek olduğumuz gün de böyle. **I.2./196** Eyvah, ikimiz karı koca olsaydık günlerimiz nasıl olurdu? **I.2./197** Sadece yerini okşamakla yetinirdim, değil mi?

Gayniş— **I.2./198** Konuşma, anlayıver. **I.2./199** Koca olabilmek kolay mı sandın? **I.2./200** Ben dokunmasam da sana dokunacak yakışıklı, sabırlı bir erkek hazırlayıp vereyim. **I.2./201** Bak buna beni dans ettirmiyor.

Kasım— **I.2./202** Kısaca şimdi hepsini çiğneyip, alıştırma olsun diye dans edersin, değil mi?

Devken— (*Jazeken'e.*) **I.2./203** Tecrübesiz biri desene o zaman.

Raya— (*Duyup güler.*) **I.2./204** Ha-ha. (*Güler.*)

Kasım— **I.2./205** Doğru, tam bir tecrübesizsin.

Gaynış— *(Salim'i bırakıp, yetişir.)* **I.2./206** Ne demek istiyorsun?

Raya— *(Salim'e.)* **I.2./207** İlginç sözmüş. **I.2./208** Ne demek?

Salim— **I.2./209** Raya bırak o sözü, kötü bir söz.

Raya— **I.2./210** Ne diyorsunuz, doğru mu? *(İkisi gider.)*

10.Sahne

Gaynış— **I.2./211** O sözün ne demek? **I.2./212** Söyle çabuk. *(Bir tarafa atılır.)*

Kasım— *(Devken'e bakıp.)* **I.2./213** Belaya bulaşmasaydım iyiydim.

Devken— **I.2./214** Şaşırma evlat, inşallah o kızın tecrübesiz gibi abisi hepsini bilmiyordu.

Gaynış— **I.2./215** Jupar, buraya gel! *(Jupar gelir.)*

11. Sahne

Jupar— **I.2./216** Ne oldu size? **I.2./217** Sonunda kavga mı çıktı?

Kasım— **I.2./218** Hadi ya, boşuna bir atasözü.

Gaynış— **I.2./219** Olur mu? *(Jupar'a.)* **I.2./220** Sen sarı ağız denilen atasözü duydun mu?

Jupar— **I.2./221** Hayır, kızıl ağız olmasa, bu ağız da yoktu.

Kasım— **I.2./222** Benim düşüncem, temiz kalpli, insanı hep iyi gören, güçlü, bazen birisi ağzını yüzünü dağıtıp, vursa da o kişiyi yine de iyi görmekten vazgeçmeyen, değerli bir insan. **I.2./223** Küçük çocuk der gibi bir söz.

Jupar— **I.2./224** Öyleyse burada bir hakaret yok.

Gaynış— **I.2./225** Tamam, olsun. **I.2./226** Fakat, Kasım sen bana şimdi yaklaşma. **I.2./227** Salim, Salim! *(Jupar ve Gaynış gider.)*

Kasım— *(Devken'e.)* **I.2./228** Allahım, zorda kaldım. **I.2./229** Siz bizim ağzımıza kötü söz aldıldınız.

Devken— **I.2./230** Vay, kahramanım, hepsinden usta senmişsin. (*Mariya İvanovna çıkar.*)

12.Sahne

Jazeken— (*Kasım 'a.*) **I.2./231** Yalnız kalmışsın, kaynım. **I.2./232** Kendim katılayım birine, kim varmış? (*Mariya İvanovna'yı görüp.*) **I.2./233** Buray gel! **I.2./234** Böyle, böyle! (*Kasım ikisini koltuğunun altına alıp.*) **I.2./235** Sen Mariya'ya Gaynışın ilgisini söylesene, öğrensin. **I.2./236** Git, gidin, söyle. (*Mariya'ya.*) **I.2./237** İlginç şeyler var! Yürüsene, yüzüne bak. (*Yürütüp gönderir.*) **I.2./238** Benim için gider gibi olması da nesi. **I.2./239** Haydi, bopalam diyor.

Kasım— **I.2./240** Bilge yenge, siz ne gönülsüz, ne karmakarışık oldunuz? **I.2./241** Sizin herhangi birinizin düşmanı değil bu kişi. **I.2./242** Aslında dikkat edin diyorum.

Devken— **I.2./243** Konuşma, dokunan yansın.

13.Sahne

Devken— (*Hasan ve Rabiğa dans ederek çıkar.*) **I.2./244** Söyleyeyim, bizim kadının yaklaştığını gördün mü?

Jazeken— (*Gülüp.*) **I.2./245** Aman Allahım, Rabiya nasıl bir dansçı. **I.2./246** İkisinin dans edişine bak. (*Kasım çıkıp bakar.*)

Devken— (*Şaşkın şaşkın bakıyordu. Onlar dans ederek gelir.*) **I.2./247** O, hoppa bir kadın. **I.2./248** Kudurtma. **I.2./249** Kudurmasını izle kafirin, şeytanın. (*Durup, Rabiğa'yı dolu gözüyle izledi. Gidip Rabiğa'ya vurup onu durdurası gelir. Şarkı bitti. Bu Rabiğa'yı tutup, elinden çekti.*) **I.2./250** Sen kadın, buraya gel! **I.2./251** Burada iş var. **I.2./252** Misafirler bekliyor, burada mıydın?

Hasen— (*Jazaken'e.*) **I.2./253** Mariya İvanovna'yı gördünüz mü?

Jazeken— **I.2./254** Gördük. (*Güler.*) **I.2./255** Biliyorum.

Hasen— **I.2./256** Nerede? **I.2./257** Nereye gitti?

Jazeken— **I.2./258** Seni bırakıp gitti. (*Güler.*)

Hasen— **I.2./258** Rahmetli, niye sadede gelmiyorsunuz. **I.2./259** Sizin yüzünüzden sinirlensin. **I.2./260** Fakat biz apışıp kalmadık. (*Güler.*) **I.2./261** Böyle, o.

Jazeken— **I.2./262** Atın sırrı kendine açık olurmuş. **I.2./263** Öyleyse bunun gibilerine bağlandığın yüzünle çekiver.

Hasen— **I.2./264** Jazeken dese, Jazekensin! **I.2./265** Yakala. (*Gidecekken.*) **I.2./266** Hayvan! (*Gider.*)

14. Sahne

I.2./267 Gayniş çıkar.

Gayniş— **I.2./268** Abi deminki filan ağız denilen söz ne demek?

Devken— **I.2./269** O sözü tekrar sorma, anladın mı?

Gayniş— **I.2./270** Ne diyorsunuz? **I.2./271** O söz ne?

Devken— **I.2./272** O cahil birisi. **I.2./273** Kadınları kurt gibi seven bir zalim, budala.

Gayniş— **I.2./274** Onun benimle ne ilgisi var?

Devken— **I.2./275** İlgisini nerden bileyim? **I.2./276** Erkek görse yapışan kadının sarı ağız denileni!

Gayniş— **I.2./277** Aman Allahım bu nasıl bir kötülük! **I.2./278** Nasıl bir hakaret? **I.2./279** Gösteririm ben, ağzını burnunu dağıtayım ben onların.

Jazeken— **I.2./280** Raya'nın öyle diyip Salim'i senden korkutması, anladın mı?

Gayniş— Doğru mu, ilk söyleyen kim, Raya mı?

Devken— **I.2./281** Tabi ki Raya. **I.2./282** O Ali'yi bırakıp, Züvra'yı dışlayıp, Salim'i kendine bağlamasını görmedin mi? **I.2./283** Sana Salim ilgi duymasın diye yavaştan delikanlıyı ürkütme taktiğini görmüyor musun?

Gayniş— (*İleri geri yürüyüp, harap olur.*) **I.2./284** Raya, böyle miydin? **I.2./285** Kedi gibi tırmıklayan acımasız, kötü ve zalim miydin? **I.2./286** İyi, iyi. (*Aşırı öfkelenip.*) **I.2./287** İyi değil, zalimler! **I.2./288** Kurusun, kurusunlar hepsi. (*Aceleyle çıkıp gider.*)

Jazeken— **I.2./289** İşte şimdi bir ateş gibi kaplasın.

Devken— **I.2./290** Ödüllendirilen o olacak daha görürsün. **I.2./291** Fakat şimdi tekrar sarsa da kolay değil. **I.2./292** O zaman sadece, yüzünden korusun, sadece umudunu yitirdiler. (*Jaken ile Mariya İvanovna çıkar.*)

15.Sahne

Jazeken— (*Bakakalır. Jaken tekrar döner gibi olur.*) **I.2./293** Eyvah, Allah kahretsin, bunu kim dağıtıp koymuş buraya? **I.2./294** Kasım nerede?

Kasım— (*Gelip.*) **I.2./295** Ben burdayım.

Jazeken— **I.2./296** Bu vurup götürmüş mü? **I.2./297** Mariya, dur. (*Jaken'e.*) **I.2./298** Seninki ne? **I.2./299** Ne var bunun yanında?

Jaken— **I.2./300** Kadın, bırak, canım!

Jazeken— **I.2./301** Böyle kurnaz atlara meraklısın. **I.2./302** Şanını gökyüzüne çıkarayım mı?

Devken— **I.2./303** Sana da rahat yok.

Jazeken— **I.2./304** İyi olursa görün, biz de heveslenelim. **I.2./305** Yürü, Rabiğa, yürü. (*Almaya yöneldi.*)

Devken— **I.2./306** Hey, kadın çok heveslenme.

Jazeken— **I.2./307** Evet, heveslendim. (*Rabiğa'yı göndermeden sürükleyip götürdü.*)

Mariya İvanovna— (*Kasım'a.*) **I.2./308** Ne yap dedi? **I.2./309** Bela gibi kendisi. **I.2./310** Ben bu Jaken'i bir türlü beğenmedim.

Kasım— **I.2./311** Doğru söylediniz, Mariya İvanovna. **I.2./312** Sizin ağzınızda çıkan sözü anlamayıp anlamış gibi yapan yiğitler bunlar, sağ olunuz.

Mariya İvanovna— **I.2./313** Öyleyse Allah kızsın, benim Hasen'im bulunuz, benim Hasen'im nerede? Hasen, Hasen! **I.2./314** Birşeyler söyleyesi mi gelmiş, imalı konuşuyor, ne oldu? **I.2./315** Ben bu bey ve karısından uzaklaşayım. **I.2./316** Hasen nerede? Hasen! (*Kasımla gider.*)

Devken— (*Jaken'e.*) **I.2./317** Nasıl görünüyordu?

Jaken— **I.2./318** Anlaştılar, gördün mü belanı. (*Gülüştürler.*)

Devken— **I.2./319** Öyleyse vur beni.

Jaken— (*Gözünü ayırmadan bakıp.*) **I.2./320** Dur, ben başka birisini çevirip geleyim. (*Gider, Devken kımıldadığında Jazeken çıkar.*)

Devken— **I.2./321** Jazeke deminki kadın mı? **I.2./322** Demin bizim kadını nereye gönderdin?

I.2./323 Salim ve Raya gelir.

16.Sahne

Jazeken— **I.2./324** Dur, şuna bak! (*İkisi gölgeye doğru gider.*)

Salim— **I.2./325** Raeçka, ben senin gerçek dostunum. **I.2./326** Sağlam arkadaşınım. **I.2./327** Hatırlıyor musun, çocukluğumuzda, ikimizin arasını lekeleyen ya da zarar veren hiçbir durum yoktu. **I.2./328** Tatlıydı.

Raya— **I.2./329** Salim, tekrar geri gelmeyecek günler dediğiniz ne? **I.2./330** Tatlı olan da! (*Gülüp.*) **I.2./331** Yoksa “Doğu güzelini” bulmakta zorlanıyor musun?

Salim— **I.2./332** O elde.

Jazeken— (*Devken'e.*) **I.2./333** İşte sana bunlar gerekseydi, Allahım, yüzünü kızartırlardı.

Devken— **I.2./334** Ben bunun gibi kendinibeğenen yiğitin babasını tanıtip, göndereceğim. **I.2./335** Soyu kurumuş, soysuz, dünkü evsiz... (*Ali ve Züvra çıkar.*)

17. Sahne

Salim— **I.2./336** Buradalarmış. **I.2./337** Züvra, Züvracım!

Raya— **I.2./338** Ali! (*Bunlar el sallıyordu, dönmeden geçip, diğer taraftaki klübenin yanına gider.*)

Salim— **I.2./339** Onlar ne düşünüyormuş? **I.2./340** Bizi mi düşünüyorlar?

Raya— **I.2./341** Düşünürler. **I.2./342** Ben Ali hakkında yanılmam. **I.2./343** O benim için değerli.

Salim— **I.2./344** Züvra da benim için yabancı değil.

Raya— **I.2./345** Fakat bizim durum kendi yeri ve hakkı var.

18.Sahne

Züvra— **I.2./346** Kalbimde belirsiz, boşluk var. **I.2./347** Neden böyle?

Ali— **I.2./348** O zaman ben senin sırdaşınım Züvracım.

Züvra— **I.2./349** Sizde de bir kibarlık, sıcaklık var kardeşim gibi, bilinmez. **I.2./350** Ali neden böyle oldu? **I.2./351** Hayaliniz neden bozuldu.

Ali— **I.2./352** Züvra, farkında mısın? **I.2./353** Sende vazgeçtin.

Züvra— (*Kucaklayıp.*) **I.2./354** Alicim, kardeşim, kıskanıyor musun yoksa?

Ali— **I.2./355** sebepten, neden böyle bilmiyorum, sen?

Züvra— **I.2./356** Bende. (*Samet çıkar, yanında Salim, Raya, Halil ve diğer gençler, misafirler de var.*)

19.Sahne

Samat— **I.2./357** Gençler! **I.2./358** Nereye gidiyorsunuz, çocuklar, toplanın, gelin buraya! (*Gençler tek tek solgun solgun yürüyordu.*) **I.2./359** Siz niye her günkü gibi şarkı söyleyip neşelenmiyorsunuz? **I.2./361** Söyleyin şarkınızı Hadi! (*Gençler başlamıyordu.*) **I.2./362** Çabuk, hadi, Raya, Ali, Katya, Halil başlayın.

Raya— (*Şarkı söyleyip.*) **I.2./363** Hayatı şiir yapıyoruz, çiçeği küçük. (*Diğerleri biraz katılıp, yavaş yavaş çekindiler.*)

I.2./364 Değiştirip canlandırmış elma bahçesini

Bizi de kahramanlığa ulaştırdı.

Çiçek olmaz, yüzü dönmez, coşkun güç!

Samat— **I.2./365** Çocuklar sizce? Ali? (*Ali dönüp gider.*) Halil! (*O da döner.*) Gaynış! (*O da aşağı bakıyordu, kızgın. Züvra'ya baktığında o da öyle.*) **I.2./366** Bu ne? **I.2./367** Ne oldu? **I.2./368** Bu nesi?

Raya— (*Samat'a yetişip.*) **I.2./369** Samat abi, değil bana katılmak, hepsi sırtını çeviriyor, arkasını dönüyor. (*Kendi kendine.*) **I.2./370** Ben ne istedim, ne yaptım.

Samat— **I.2./371** Bunlar ne? **I.2./372** Ne olmuş?

Devken— **I.2./373** Samatcan, nasıl iyi gençler bunlar. **I.2./374** Ömürleri uzun olsun.

Samat— **I.2./375** Durun. **I.2./376** Bu ne? **I.2./377** Buraya bakın. **I.2./378** Durun, arkadaşlar. (*Bütün gençler toplanır.*) **I.2./379** Ben üç-dört gün şehirde olacağım. **I.2./380** Sizin aranızda büyük önerilerle Salimler geldi. **I.2./381** Anlaşıp, kavradınız mı?

Katya— **I.2./382** Anlaşıyoruz! Anlıyoruz.

Samat— **I.2./383** Yarından itibaren geçici çareler olarak lider sistemi ile ağaç budamaya başlamamız gerek. **I.2./384** Ona ne diyorsunuz?

Halil— **I.2./385** Gelenler yeni önerileriyle gelir, fakat ara bozmaya gelmez, anlaşmaya gelseymiş!

Salim— **I.2./386** Söz.

Halil— **I.2./387** İşle karakterden doğan söz olmasın, arkadaş!

Katya— **I.2./388** Halil bu demek? **I.2./389** Söz değil bu?

Kasım— **I.2./390** Salim'i dinleyip göreceğiz.

Jupar— **I.2./391** Yani önerilere katlıyoruz.

Ali— **I.2./392** Bu kişinin bizim bahçeyi yabancı bahçe derecesinde düşünesi gelir. **I.2./393** Bizim bu ara iki yılı bir yıla sıkıştırıp açığı kapatıp, elmayı iyi duruma getirip, gelişmiş soğuğa dayanıklı elma, meyvesi bol, çok çeşitli elmalar yetiştirmemiz iş değil de, örnek gibi.

Samat— **I.2./394** Kısaca, birlikte Salim'in programına dikkat edin. **I.2./395** Hadi, benim gözümün önünde onun hepsini söyle onlara.

Salim— **I.2./396** Bu bahçe, güzel bir bahçe, hünerli, örnekli, yeni bilim yoluyla kurulmuş bir bahçe. **I.2./397** Fakat, Almatının bey tabiatının ortasında tek başına kalıyor. **I.2./398** Şimdiki çalışmamız bunun gibi güzel bahçelerin deve elmasıyla, diken bitmiş, ot basmış Sarısı, Nuradan veya daha çok yerin boyu çirkin çalılık, itsigek ile kurumuş kamyı basmış Sır ya da kökrek ile ermen dadanmış, Jem, Sağızdan, Esil, Ertis boyundan, Jayık, Şalkar ödülüyle çıksın diyoruz. **I.2./399** Kazakistan haritasında ağaran, düz kuruyup takır olmuş şehirlere, önceki ıssız, تنها yamaçlara, köpek geçmiş gibi topraklara partinin büyük gayretiyle Balkaş, Karağandı, Embi, Jezkazan yerleşti mi? **I.2./400** Yerleşti mi? **I.2./401** Öyleyle bizim çalışmalarımızla o yerler hoş kokulu çiçekli, meyveli, gölgesi serin yeşillik bahçe olsun diyoruz.

Samat— **I.2./402** İşte o bahçelere yarayan yeni türler yetiştirmemiz zorunlu. **I.2./403** İşte otlak da, besin de.

Sesler— **I.2./404** Öyle, şüphemiz yok, öyle.

Samat— **I.2./405** Öyleyse Kazakistan'daki elma, meyve bahçelerini çoğaltmanın planı yarın bir gün bizim Sovnarkom'da ayıplanır. **I.2./406** Onun raporu Salim, sensin. **I.2./407** Burada duran başkalarını Salim'e yerli tecrübeni tam bildirip, raporunu bize hazırlasınlar. **I.2./408** Olur mu? (*Sesler "olur, olur" dedi. Halil konuşmuyordu.*) **I.2./409** Halil, Ali? Ne diyorsunuz?

Ali— **I.2./410** Olsun.

Samat— **I.2./411** Bildiri olacak günü haber edip araba göndereceğim. (*Gider, gençler de dağılırlar.*) **I.2./412** Bu.

I.2./413 Raya, Salim ayrı olarak giderlerken, neşeli Devken ile Jazeken konuşarak çıkar.

20. Sahne

Jazeken— **I.2./414** Dertten hoşanıyor dediğin kimdi?

Devken— **I.2./415** Ali'den başak insan mı var, intikam almak için, Züvrayla birleşmesi lazım.

Jazeken— **I.2./416** Öyleyse, onu uyarlamak gerek.

Devken— **I.2./417** Hiç olmazsa, zalim sarıdan bende intikam almak istiyorum.

I.2./418 Bunun can evi Züvra ya, öyleyse o yanmazsa bu yansın.

21.Sahne

Körpebay çıkar.

Körpebay— **I.2./419** Hey, hey, heyyy! (Sarhoş gibi.)

I.2./420 Öyleyse ben olacağım Körpebayın,

Tıyın da, iğne de değil, gümüş akçeyim.

Hırsızı haydut vurup “tühh” diyen

Ben neden nankör olayım?

I.2./421 Buraya gel, buraya gel. Kıymetlim! Büyüğüm!

Devken— **I.2./422** Efendi, bir şeyi kovalıyorsun galiba!

Körpebay— **I.2./423** Karanlık ağaç dibinde ot-çöp, fısır-fısır.

Devken— **I.2./424** Evet, tanıdın mı?

Körpebay— **I.2./425** Yok, kendisini tanımıyorum, sadece ismini duydum.

Devken— **I.2./426** Onu söylesen, olur.

Körpebay— **I.2./427** Rabiğa kimin karısı?

Jazeken— (Gülüp.) **I.2./428** Allah cezanı versin, bunun karısı değil mi? **I.2./429** Allah ondurmaz! **I.2./430** Allahım, şimdi ne diyeyim?

Devken— (Yumruğunu sıkıp.) **I.2./431** Allahım, neler diyor bu, Allahım!

Körpebay— **I.2./432** Jaken kimin karısı?

Devken— **I.2./433** O bunun eşi, bunun, Allahımm!

Jazeken— (Durmadan konuşup.) **I.2./434** Allah soyunu kurutur, Allah cezanı verir!
I.2./435 Nerede? Nerede? (Devken ile ikisi iki tarafa “nerede, nerede” diye bakınırlar.)

Körpebay— **I.2./436** Yola çık, yola çık. **I.2./437** Burada, burada! (Etrafa koşuştururlar. Tekrar ileri-geri koşarlarken birbirlerine çarpıp yıkılırlar.) **I.2./438** Onlar da tanık oldular diyorum! **I.2./439** Cin mi çarpmış bunları. **I.2./440** Onlar da gördü diyorum. **I.2./441** Yanık kokusunu yaymışlar.

Perde.

Dördüncü Tablo

I.2./452 Sahne ortasında, büyük yaşlı ağaç. **I.2./453** Onun dibinde Devken yatıyor. **I.2./454** Yakındaki sık dallı elma ağacını Jupar ve Körpebay budayıp, temizliyor, birisi merdivende, birisi yerde konuşuyor. Hava kapalı, aşağıya kadar inen duman ağacın tepesini çeviriyor.

1. Sahne

Jupar— **I.2./455** Körpebay, Sırasıyla, yılı yılına söyleyip okuma-yazma öğrendiğini göster diyorum.

Körpebay— **I.2./456** Koyun yılında zor dönemin planlamasını paylaştık.

Jupar— **I.2./457** Hangi yıl?

Körpebay— **I.2./458** Koyun yılı diyorum.

Jupar— **I.2./459** Yoksa koç yılı çıkar. **I.2./460** Bu bir sınav.

Körpebay— **I.2./461** Sınav ise bende sınav.

Jupar— **I.2./462** Sen ne karıştırıyorsun?

Körpebay— **I.2./463** Öteki koyunu değil, bu taraftaki koyunu diyorum. **I.2./464** Geçmişte büyük savaş, Alman savaşı. **I.2./465** O zaman gelen inek Jündibay’ı ezince, yer değiştirdik. **I.2./466** İşte maymun, estağfirullah maymun değil. (Kendi kendine.) **I.2./467** Güzelim, Körpebay, sen yıl değiştire bilir misin? **I.2./468** Sen ne zaman okudun? Şimdi bu bilmiyordur. **I.2./469** Karışık. (Jupar’a bakıp.) **I.2./470** Koyun,

maymun, sığır, tavuk. **I.2./471** Tavukta ak toprağa kışlak yaptık, kolhoz olduk. **I.2./472** Fakat pars, pars mıydı? **I.2./473** O yılın adı pars olur. **I.2./474** O pars girdiğinde sözün doğrusu gerek, kötü abin kolhozdan sendeleyip kaçtı.

Jupar— **I.2./475** İmalı, imalı konuşma, anladın mı? **I.2./476** Tam tartışmanın, devlet adamının nasihatını söyle.

Körpebay— **I.2./477** Tur, atköşiyek oldum.

Jupar— **I.2./478** Fazla gitmesini söyle.

Körpebay— **I.2./479** Şimdi fazla gitmezse kendin düşün. **I.2./480** Yâr denilen yalnız çocuk (gözünü okşayıp.), toprağın yumuşak olur gözümün nuru. **I.2./481** Hâlâ daha acı çekiyordu. **I.2./482** Küçük çocuğum ölünce dost gibi uzun yıllar yaşayan Arpabay ile ben değil miydim?

Jupar— **I.2./483** Sen okulu bitireceğinde sınava girecek dese neredekini söyledin?

Körpebay— **I.2./484** Neredeki, neredeki, olacaktıymış? **I.2./485** Aklına gelmedikten sonra söylesin. **I.2./486** Şimdi buraya bak, Alman, İtalyan, Japon bunlar birer zirve **I.2./487** Ondan kalanlar İngiliz, Fransız, bu bir işaret. **I.2./488** Ondan sonra başkaları da vardı. **I.2./489** Daha başkaları da vardı. **I.2./490** Kısaca, Onlar bir başka, Çin desen Çin de var. **I.2./491** Orada kızıl askerler de var. **I.2./492** Dur, işte şimdi buraya bak. **I.2./493** Bütün her yeri toplayan, dört bir tarafı alsan onlara günlerce ışığı yeten Marks, Engels, Lenin...

Jupar— **I.2./494** Bitti mi?

Körpebay— **I.2./495** Şimdi bitecek. **I.2./496** Biliyorsun söz denilen hep söylenir, hepsinin sonucunu söyle. **I.2./497** Efendi, bitti şimdi. **I.2./498** Dahasını görüyorsun. **I.2./499** Nasılmış?

Jupar— **I.2./500** Ben daha değer vermiyorum. **I.2./501** Düşüneyim, daima yabancıya dönüyorsun.

Körpebay— **I.2./502** Efendi, yanında oturdum ya nereye döndüm?

Jupar— **I.2./503** Kazakistanla birlikte, Körpebaştan'ın da kalmıyormuş, katkı fazla.

Körpebay— **I.2./504** Eyvah, öyle mi oldu? **I.2./505** Olur, olur. **I.2./506** Şimdi döndük.

Jupar— **I.2./507** Dönenden korusun. **I.2./508** Gün bugün, yıl bu yıl ki mi diyor? **I.2./509** Daha olgunlaşmamışsın. **I.2./510** Apaçık. **I.2./511** Fakat nesi var? **I.2./512** Ben daha okuyorum sen okuyorsun. **I.2./513** Seve-seve devam edip bağlanan insan oluyoruz.

Körpebay— **I.2./514** Aferin, efendi, hepten at binmiş gibi oldu. **I.2./515** Peki, okumayı iğneyle kuyu kazmak gibi diye neden söyledi ? (Kasım, Katya, Halil çalışmaya gelir.)

2.Sahne

Kasım— **I.2./516** Jupar, söyle belanı gördün mü?

Jupar— **I.2./517** Evet, ne oldu? **I.2./518** Ne belası daha?

Kasım— **I.2./519** Bizim bahçeye kurt girdi, elma güvesi. **I.2./520** İşte Katya açıyor.

3.Sahne

I.2./521 Devken'i Jaken uyandırıp, ikisi yüzüstü yatarak dedikodu yaparlar. **I.2./522** Gayniş çıkar. **I.2./523** O da çalışmaya gelir.

Gayniş— **I.2./524** Katya, senin şüphelerin gerçek oldu. **I.2./525** Burada zararlı böcek var, bu güve.

Jupar— **I.2./526** Ne diyorsunuz, canım hangisi? **I.2./527** Samat abim de gelmedi. O hâlâ Almatı'da. **I.2./528** Ona söyleyip, orada zararlı böceklerle mücadele eden insanlardan yardım istemesi gerek. **I.2./529** Öncelikle yuvasını bulmamız lazım.

Katya— **I.2./530** Olur, yuvası nerede? **I.2./531** Ve bunlarla mücadele etmenin yeni bir yolu var mıymış? **I.2./532** Salim nerede? **I.2./533** Salim'e sormak lazım.

Halil— **I.2./534** Salimsiz de anlarız, Salim değil, Ali'ye sor. **I.2./535** Salim, Salim diye niye havaya çıkarıyorsun?

Katya— **I.2./536** Halil sende biliyorsun. **I.2./537** O yeni biri. **I.2./538** Yeni denemeleri biliyor.

Jupar— **I.2./539** Belki bizim bilmediğimiz yeni çözüm, yeni çareler vardır.

Katya— **I.2./540** Sormakta ne varmış?

Halil— **I.2./541** Raya'yı taki edip, arkasından gelmişsin, hepiniz onun arkasındasınız.

Katya— **I.2./542** Sen ne diyorsun? **I.2./543** Dün Samat abinin dediklerini anlamadın mı?

Halil— **I.2./544** Samat abinin söylediği konu başka. **I.2./545** Gerçeğe gelirsek buradakileri insan görmeyip, Raya gibi kötülük yapan, iftira atan kimse yok. **I.2./546** Onun gibi, değersiz, zalim birisinin gerçek yüzünü Samat abimden saklamışsınız. **I.2./547** Ortaya çıkarın onu.

Katya— **I.2./548** Ne saçmalıyorsun sen?

Halil— **I.2./549** Sen saçmalıyorsun. **I.2./550** Raya'yı takip eden, onu taklit eden taklitçinin birisi de sensin, istemiyorum ben seni. (Gider.)

Kasım— **I.2./551** Bu ne diye söyleniyor? **I.2./552** oldu?

Jupar— **I.2./553** Burada bir anlam var. **I.2./554** Yoksa niye böyle dedi.

Gaynış— **I.2./555** Anlamsız olmaz. **I.2./556** Tekrar düşünün.

Katya— **I.2./557** Boşuna dert olmuş buna. **I.2./558** Salim'in yönetici olmasını kıskandı. **I.2./559** Konuşma, dur, ona ders olacak bu. **I.2./560** Öğretmek gerek. (İşine girişip.) **I.2./561** Hepsine de bunu söyleyeceğim. **I.2./562** Kasım sen boş durma, Samat abime telefon edip haber ver.

Jupar— **I.2./563** Yılların emeği . **I.2./564** İstenilen çareleri çabuk bildir, git hadi. (Kasım gider. Çalışmaya başlar.) **I.2./565** Aklıma gelmişken Raya nerede? Raya? (Raya gelir. Juparla ikisi.)

4.Sahne

Jupar— **I.2./566** Sen bu durumu anladın mı?

Raya— **I.2./567** Anladım. **I.2./568** Şimdi Halil, Ali var, hepsini inat ettirmezsek, kanlı olmaz, Salimle fikirleşip, birlikte uğraşın demek lazım.

Jupar— **I.2./569** Evet, onlar birleşmeyi kabul etmezse bu belayı çabuk yenemeyiz. **I.2./570** Bunların birleşmemesinin sebebi ne? **I.2./571** İnatçılığı ne? **I.2./572** Neden? **I.2./573** Biliyor musun?

Raya— **I.2./574** Bu konuda ben Ali'yi düşünemiyorum. **I.2./575** Çalışırken düşünmeye başlasam, inancımı kaybetmekten korkuyorum.

Jupar— **I.2./576** Hayır, yanlış söylüyorsun. **I.2./577** Bana göre sen önce inancını kaybetmiş, sonra düşünüyormuş gibisin.

Raya— **I.2./578** Ne diyorsun Jupar? **I.2./579** Bu dediğin ne demek? **I.2./580** Söyle.

Jupar— **I.2./581** Canım, öyleyse dünkü eğelencenin, geniş topluluğun, eleştirmen grubun arasında düğünü yarıda kestiğini neden düşünelim? **I.2./582** Aliyle ikinizin arasındaki sözü attığını nerden bilelim.

Raya— **I.2./583** Onun gerçeği, benim kendi başımın komsomolluk namusuma dokunan mesele olduğundan öyle olmuş.

Jupar— **I.2./584** Komsomolluk namusum diyorsun, kendi başım diyorsun. **I.2./585** Senin namusuna dokunan darbe, Başka birisinin namusuna değen kötülük, ondan başka birisinin başına saplanan ok diyoruz, bunun azı da çoğu da bir, onun hepsi sadece toplum insanının işi değil mi?

5.Sahne

Gaynış— (Devken ve Jaken yaklaştığında.) **I.2./586** Kurt, dert. **I.2./587** Nasıl genç, kusursuz ve güzel ağaçlardı. **I.2./588** İçlerinde sağlamı, sağ olanı var mı? **I.2./589** Bu nasıl bela?

Kasım— (Uzaktan.) **I.2./590** Bak, araştır, incele hepsini, gözlerini ayırmadan bak.

Gaynış— **I.2./591** Ben seninle konuşmuyorum.

Devken— **I.2./592** Sağlamı var mı diyorsun, Gaynış, dur, işte, köyün toplamaz kara ağacını.

Gaynış— **I.2./593** Evet, o sağlam.

Gaynış— **I.2./594** Talihsiz, bunu söylesene.

Devken— **I.2./595** Tamam, sen deprem, nice sel, binlerce belasını görse de vazgeçmez olanı söyle.

Kasım— **I.2./596** Ne belası olursa olsun gel de, yuva yap diyen çıkar. **I.2./597** Öyle değil mi, Gaynış?

Gaynış— **I.2./598** Dün sana yan gelip yatmayan, imalı konuşmayan benden uzak ol diye dediğim nerde?

Kasım— **I.2./599** Rahmetli, sabi, sen öyle dediğinden temizsin, anladın mı?

Jaken— **I.2./600** Allahım, bu çocuk yine dalga geçti.

Devken— **I.2./601** Bırak, Kasım, siz dışınızdaki daima iğneli konuşuyormuşsunuz.

Gaynış— (Kasım'a koşup.) **I.2./602** Çıkarma sesini. **I.2./603** Yaklaşma, uzak dur benden. **I.2./604** Dalga geçip, gülüp, aşağılayıp.

Kasım— **I.2./605** İşte, bıraktık. **I.2./606** Kendin bilirsin.

Gaynış— **I.2./607** İstemiyorum onun yanında. **I.2./608** Devke abi, bana akıl ver. **I.2./609** Anla halimi, yardım et.

Devken— (Beraberinde götürüp.) **I.2./610** Hayır, o zalim çocuk dünden beri böyle. **I.2./611** Kötü biri Gaynışcım.

Jaken— **I.2./612** Bizimle ol biraz, söyle tavsiyelerini. (Birlikte gider.)

I.2./613 İlacı var, masayı kaldırıp Ali ve Züvra çıkar. **I.2./614** İkisi de ağacın yanında çalışıyor.

6.Sahne

Ali— Bu bahçe bizim yıllardır emeğimizin, sorumluluğumuzun, gelecek günlerimizin, olacak soyumuzun bahçesi. Bizdeki değeri çok, Gerçeğe gelirse, onun derdi kendi derdimden de ağır olurdu.

Züvra— Allahım, biz ilk geldiğimiz gün çiçek açmış, etrafına kokusu nasıl yayılıyordu. Yetişenle büyüyen güneşlenip, çiçeklenmiş diğerlerinden ayrılıyordu.

Ali— (Düşünüp.) Dün gece vakitsiz, gereksiz bir davul vuruldu. Sonra dolu oldu. Gündüz çamur. Gök nasıl zayıf, öfkeliydi, Züvra!

Züvra— **I.2./616** Zayıflığı bizim kalbimiz gibi mi yoksa?

Ali— **I.2./617** Kalp durumu da zayıf ve öfkeli.

Züvra— **I.2./618** Güneş ışığı nasıl? **I.2./619** Nasıl alacakaranlık?

Ali— **I.2./620** Bulutlar aşağıya doru iniyor. **I.2./621** Almatı yükseklerinin tepesi açık şimdi. **I.2./622** Onu güneş kucaklıyor.

Züvra— **I.2./623** Burada olsa için zayıf. **I.2./624** Arkanda duman.

Ali— **I.2./625** Yoksa ondan mı etrafa bastıkça, kurtlar toplanıp, çoğalıyor. **I.2./626**
Züvra, öyle mi?

Züvra— (Kara ağacın dibindeki yatak-yorganı görüp.) **I.2./627** Bu kimin yuvası?

Ali— **I.2./628** Bu kara ağaç dibini mekân edinen büyüklerin yeri. (Bakıp.) **I.2./629**
Yatağı, mekânı. (Düşünüp.) **I.2./630** Bizim sessizliğimiz, bunların nefes almasını bozmaz. (Raya çıkar, o da ağaçları izleyip, çalışıyor.)

7.Sahne

Raya— **I.2./631** Ali! Sen benden kaçıyor musun, ne oldu? **I.2./632** Seni arayıp bulmam, görmem niye zorlaştı Ali! (Yaklaşınca ağacın arkasındaki Züvra'yı görür.)
I.2./633 Siz de buradaymışsınız.

Ali— **I.2./634** Bizi mi arıyordun yoksa, Raeçka?

Raya— **I.2./635** Hayır, artık seni aramıyorum. (Jazeken çıkıp, kara ağacın dibinde dinliyordur.)

8.Sahne

Ali— **I.2./636** Salim, bunun hakkında düşünüyorsun? **I.2./637** Ne gözlemledin? **I.2./638** Ne söyleceksin?

Halil— **I.2./639** Aynen, tavsiyelerini söyle, hadi.

Salim— (Ağaçtan kurt yakalayıp.) **I.2./640** Bu sadece birisi sdeğil, çiçek yiyen zararlı böcek, birisi meyvesi olduğu zaman yiyen kurt. **I.2./641** Daha başkası da var mı?

Ali— **I.2./642** Ben elma güvesini de bulacağım. **I.2./643** Çabuk öldürecek yeni çözümler biliyor musun?

Salim— **I.2./644** Siz de kullanıyor muydunuz?

Halil— **I.2./645** Biz nerden bilelim, bizden çıkar.

Salim— **I.2./646** Arkadaş siz ne diyorsunuz?

Halil— **I.2./647** Göğsünden vurup, asa vurup, gururlu konuşanların hepsi gerçek, hâlini telaş bozar mı diyorum.

Salim— **I.2./648** Yakıp eleştirmeyen, sataşmayan hâlinle konuş.

Halil— **I.2./649** Biz sataşmıyoruz, fakat sataşanı vurup gönderebiliriz.

Ali— **I.2./650** Halil dur, o neymiş ?

Salim— **I.2./651** Bunun düşüncesi mi, saçmalığı mı?

Halil— **I.2./652** İnsanın canıyla oynamasına izin vermiyorum diyorum.

Ali— (Bağırıp.) **I.2./653** Halil, saçmalama! **I.2./654** Arkadaş olduğun için sana bu hakkı veren biri yok. **I.2./655** Konuşma. **I.2./656** Bu zararlı kurtlarla var gücümüzle mücadele etmekten başka çaremiz yok. **I.2./657** Mışyakovstiy preparattan başka tavsiyelerin var mı?

Salim— **I.2./658** Bütün halkın kullanabileceği tek çare o. **I.2./659** O yeter.

Ali— (Halil'e.) **I.2./660** Git, o preparatları hazırlayıp getirin.

Salim— **I.2./661** Bunun deminki nesi? (Ali şaşırması gibi olur. Cevap vermez.) **I.2./662** Önceki tecrübelerinin kendisine değerli olması mı?

Ali— **I.2./663** Olur. **I.2./664** Öyleyse bu da panatizmin bir türü çıkar.

Salim— **I.2./665** O mu?

Ali— **I.2./666** Söylemeye ne gerek. (Başka ağaca gider. Salim biraz durup, Rayaları görüp, çalıştıkları yere ilerler.)

9.Sahne

Salim— **I.2./667** Siz burada mıydınız? (Devken, Jazeken çıkıp yakınlaşırlar.)

Züvra— **I.2./668** Kimi göresin vardı? **I.2./669** Raya mı aradığın?

Salim— **I.2./670** Onu şimdi miting kurup, söylemek mi gerek?

Devken— **I.2./671** Yakışıklı delikanlı, söyleyiver. **I.2./672** Siz gizlenip saklanan biri gibi görünmüyorsunuz. **I.2./673** Belirgin şeyler dedi ya Jazeken.

Raya— **I.2./674** Bu kişi de onu istiyordu. **I.2./675** Öyleyse deminkini söylemek lazım, merakı gitsin. **I.2./676** Söyle, kimi arıyorsun?

Züvra— **I.2./677** Tamam, söyleme, biliyoruz. **I.2./678** Raya'ya övgü gerek.

Raya— **I.2./679** Canım, onlar beni eleştirmeden durabilirler mi? **I.2./680** Beni kim diye biliyorlar?

Salim— **I.2./681** Raya senin gözünde günahsız. **I.2./682** Sen öfkeli görünüyorsun. **I.2./683** Yersiz öfkeyi cezalandırmak gerek.

Raya— **I.2./684** Yani?

Salim— **I.2./685** Yani, aradığım kişi Raya diyorum. (Raya bunun yanına gelip koltuğunun aldına alıp, Devken'e gösterir.) **I.2./686** Zorla ilgilendiriyorsun kendinle!

Raya— Raya— (Giderken.) **I.2./687** İlgileniyorum mu diyorsun? **I.2./688** Dur, seni ilgilendiren görünüşüme bi bakayım. **I.2./689** Ayna var mı? (Jazeken'e.) **I.2./690** Veriniz. (Aynayı alıp, bakımp.) **I.2./691** Buna mı ilgi duydun? **I.2./692** Bu çirkine mi? **I.2./693** Ben annem ve babamdan memnun değilim!

Salim— **I.2./694** Niye?

Raya— **I.2./695** Benim gibi çirkini doğurmuş. (Aynayı Jazeken'e fırlatıp.) **I.2./696**
Ama sen beni beğendin. **I.2./697** Onun için teşekkür ederim sana, haydi! (Giderler.)

10.Sahne

Züvra— (Ali'ye yetişip.) **I.2./698** Nerden bileyim? **I.2./699** Ne düşüneceğim? **I.2./700**
Dalga geçmeyi mi? **I.2./701** Ne istemem gerek?

Ali— **I.2./702** Züvracım, öyle olmaz. **I.2./703** Bir isteğim, benim yanımda ol, Züvra,
Züvracım.

Züvra— **I.2./704**Hayır, Ali, Hayır. **I.2./705** Ben şaka yapmıyorum. **I.2./706** Öylesine
görüp duramıyorum. **I.2./707** Eziyet ediyordu. **I.2./708** Kızıyordu bunlar.

Devken— (Gelip, kucaklayıp beraberinde götürür.) **I.2./709** Züvracım, evladım, bırak,
gel de bir konuşalım, teselli olalım, yürü hadi bu tarafa.

Jazeken— **I.2./710** Şimdi ne yapsın, içi yanmasın mı? **I.2./711** Biz olsak ne yapardık?

Devken— (Arkasına dönüp.) **I.2./712** Jazeke, bırak artık.

Jazeken— **I.2./713** Sevdin, sevdin. **I.2./714** Öldür beni, o neymiş! (Bazısı aceleyle çıkıp
gider.)

11.Sahne

I.2./715 Ali yanına merdivenini alırken Kasım gelir.

Kasım— **I.2./716** Bu nasıl oldu? **I.2./717** Nereden çıktı bu kötülük? **I.2./718** Samat
abimin görevlerini yerine getirebilecek kişiyi iki gün içinde bulabilir miyiz?

Ali— **I.2./719** Aramamız lazım. Şimdi bu ağaçları bölümlere ayırıp, o bölümlere ayrı
ayrı görevli vereceğiz. (Körpebay ile bir işçi masayla raporu getirir.) **I.2./720**
Arkadaşlar nerede? **I.2./721** Harekete geçiyoruz.

Kasım— **I.2./722** Tamam. (Raya çıkar.)

12.Sahne

Kasım— **I.2./723** Ben arkadaşları toplayayım.

Raya— **I.2./724** Hayır, Kasım gitme. **I.2./725** Doğru, bugün bunun laf etmenin zamanı değil. **I.2./726** Ama ben içimdeki bu şüpheyile çalışamıyorum. **I.2./727** Salimle bana sırt dönmüşsünüz, ne oldu? **I.2./728** Uzaklaştırma mı? **I.2./729** Beni kim görse sözünü bırakıp, konuşmuyor. **I.2./730** Birisi aceleyle çıkıp gidiyor. **I.2./731** Biri öfkeleniyor. **I.2./732** Daha biri terbiyeksiz dedi, suçladı. **I.2./733** Bu ne? **I.2./734** Beni üzüntü, namus nedir diye bilmiyor diye mi düşünüyor halk?

Ali— **I.2./735** Söylenen şeylerin hiçbirini bende gördün mü Raya? **I.2./736** Bu soruyu bana sormana ne diyeyim? **I.2./737** Bu ne? **I.2./738** Sana soruyorum, ne oldu Raeçka?

Raya— **I.2./739** Öyleyse başka bir şey soracağım, kalbinde değişen bir şey oldu mu, Alicim?

Ali— **I.2./740** Bunu bana değil kendine sormalısın Raya?

Raya— **I.2./741** Cevabını senden duyasım var.

Ali— **I.2./742** Bu adaletli mi? **I.2./743** Bu dürüstlük mü?

Raya— **I.2./744** Düşünmek mi istemiyorsun? **I.2./745** Ben senin Raeçkan değil miyim?

Ali— **I.2./746** Düşünerek çözüm bulamıyorum.

Raya— **I.2./747** Beni dinlemen gerekmiyor mu? **I.2./748** Ve sen kin tutmazsın, kıskanç değilsindir, öyle değil mi Ali? (Yakınlaşacağında Apa ile Jazeken çıkar.)

13. Sahne

Jazeken— (Apa'ya.) **I.2./749** Sahtekâra bakın. **I.2./750** Daha şimdi başkasına bakıyordu. **I.2./751** Gözünü korkutup gönder Apa.

Raya— (Geri çekilip.) **I.2./752** Daha var mı? **I.2./753** Burada anne, yenge, abi çok. **I.2./754** Salim gibi kimsesiz mi, yalnız mı? **I.2./755** Etrafı koruyucu, onu seven kişilerle dolanmış bizim gibi mi?

Apa— (Raya'ya.) **I.2./756** Evladım, çocuğum, olacağı oldu, sahteliği yok oldu. **I.2./757** Bu halkta büyüdünüz. **I.2./758** Birisinden biri kafa yormaz bıraksan, küsme, saklanma.

Ali— **I.2./759** Apa, düşünmeyin.

Raya— **I.2./760** Başka? (Ali'ye.) **I.2./761** Alicim düşünmez miyiz? **I.2./762** Hatası ne? **I.2./763** Bırak o hatasını da.

Jazeken— **I.2./764** Onun hatasıyla seni ilgilendiren bir şey yok, evladım, nesini soruyorsun?

Apa— **I.2./765** Birisini almadan, birisini dokunmadan bırakır mısın?

Raya— **I.2./766** Eyvah, Ali, bu kişiyle ikimizin arasında mı kaldın? **I.2./767** Bu söz ya onunla, ya benimle ol dediğinle nasıl bir olur, canım?

Jazeken— **I.2./768** Allahım, ne diyor bu işgüzar yılan. **I.2./769** Ya annenle, ya benimle ol mu diyor, Apacım?

Apa— (Ali'yi kucaklayarak ağlayıp.) **I.2./770** Canım, ben senden ölü ayrılmadan, diri ayrılacağıma güne mi varmışım? **I.2./771** Hadi öyleyse ver cevabını. **I.2./772** Onun mu yoksa benim miydin, Alicim?

Jazeken— **I.2./773** İkinizden birinin olacak olsa ne olur, tövbe Yarabbim, bu nasıl zalimlik.

Raya— **I.2./774** Ali, bunlar nasıl kaba sözler. **I.2./775** Ben seninle anlaşmalı olarak gelmedim mi? **I.2./776** Komsomolla komsomolun anlaşmasıyla geldim.

Ali— **I.2./777** Raya, hiçbir komsomol benim annemle ayırmaya çalışmazdı.

Raya— **I.2./778** Seninde üstünlük kurduğun oldu mu? **I.2./779** Allahım, ben ne yapacağım şimdi. **I.2./780** Bırak. (Üzülerek, aceyle çıkar.)

14.Sahne

Kasım— **I.2./781** Raya da kırılıp gitti, Ali! **I.2./782** Bu nasıl iş?

Ali— (Apa'ya.) **I.2./783** Sizinle bizim aramız açık. **I.2./784** Bundan böyle kendinizi başkasıyla karşılaştırmayı bırakın Apa. **I.2./785** Düşmanlık değil. **I.2./786** Bunlardan uzak durun. **I.2./787** Son isteğimi bir düşünün. (Apa ve Jazekenle birlikte merdivenlerini, ilaçları alarak, Ali ve Kasım gider.)

15.Sahne

I.2./788 Gaynış, Jaken çıkar.

Jaken— **I.2./790** Evladım, Gaynış kıymet bilen bizle değil miyiz?

Gaynış— (Sarhoş gibi.) **I.2./791** Bu doğruysa dans edin.

Jaken— **I.2./792** Evlatcığım, Gaynışcığım, ben dans edemiyorum.

Gaynış— **I.2./793** Hayır, dans et diyince dans edin. (Şarkı söyler.)

I.2./794 Eyy canım gül Zeynep,

Yürüyormuş sakızını çiğneyip.

(Bir taraftan çok öfkelenip.)

Ben sarhoşum.

Öfkeden sarhoşum. Dans edin.

Eyy canım gül Zeynep!

Yürüyormuş sakızını çiğneyip.

I.2./795 Dans edin. (Zorla dans ettirip.) **I.2./796** Çok, çok dans edin. **I.2./897** Züvra nerede? **I.2./798** Ona da Devken içki mi içirdi? **I.2./799** Sizin bunlarınız bir planla çalışıyor öyle mi? **I.2./800** Niye tutuyor? (Züvra sinirlenip çıkar, arkasından Devken ileri atılıp kolundan tutar.)

16.Sahne

Züvra— (Öfkeli.) **I.2./801** Tutmayın. **I.2./802** Kim sanıyorsunuz siz beni? **I.2./803** Bulmuşsunuz.

Devken— **I.2./804** Şşş! Evladım, olay çıkarma. **I.2./805** Onun ayıbı bende değil sende kaldı. **I.2./806** Düşün, canım, Züvracım, dur, anla kendin. **I.2./807** Bunların sana yaptığı eziyeti gördün mü?

Züvra— **I.2./808** Bu bana eziyet. **I.2./809** Öleyim artık. **I.2./810** Ne düşünüyor, ne istiyor? **I.2./811** Kim sanıyor bunlar beni? **I.2./812** Ben nasıl ahmağım, canım.

Devken— (Kucalayıp.) **I.2./813** Yavrucum, ben abinim. **I.2./814** Üzülme. **I.2./815** Kötü olsam da vurma, cezalandırma. **I.2./816** Fakat dinle, yavrum. (Severken, Raya ve Salim çıkar.)

17.Sahne

Salim— **I.2./817** Züvra, Züvra! **I.2./818** Sana ne oldu? **I.2./819** Neyin var?

Züvra— **I.2./820** Allahım, nasıl hâller bunlar? **I.2./821** Ne ayıp, nasıl hastalık?

Gaynış— **I.2./822** Biz kırgımız, üzgünüz. **I.2./823** Dertleri böyle kovalıyoruz. **I.2./824** Ne yapıyordun.

Raya— **I.2./825** Senmişsin başlatan, Allah belasını vermiş! **I.2./826** Sana varmayanı o muydu? **I.2./827** Yoktan bahane uydurup kurdun ağzına düşmüş.

Gaynış— (Silkelenip.) **I.2./828** Ne diyordun? Ne dedin? **I.2./829** Sen hâlâ hor görüp, azarlıyor musun? **I.2./830** Dalga geçmen, sevinmen, kötü olman daha yetmedi mi?

Raya— **I.2./831** Arsız, ahmak!

Gaynış— **I.2./832** Allahım, öleyim ben! **I.2./833** Öleyim ben öyleyse. **I.2./834** İşte! **I.2./835** Yok olayım bunları duyacağıma! (Bıçağı bileğine saldı. Kan akıyordu. Halil, Kasım tutar. Gaynış büzülüp kalır.)

Salim— (Yetişip gelir Züvra'yı görür.) **I.2./836** Züvra muradına erdin mi? **I.2./837** Eyvah demişsin. **I.2./838** İnsan değilmişsin. **I.2./839** İçmiş, sarhoş. **I.2./840** Grubuna bak. **I.2./841** Böyle miydin? (Dört bir yandan Asiya, Apa, Jazeken, Ali, Katya çıkar.)

18.Sahne

Züvra— (Çıkanlara bakmadan, Salim'e.) **I.2./842** Yetti artık. **I.2./843** Bana öğretmen lazım değil. **I.2./844** Dur. **I.2./845** Ben namussuzum. **I.2./846** Ben dalga olmuş insanım. **I.2./847** Olsun. **I.2./848** Fakat sen konuşma! **I.2./849** Kendin ol.

Raya— **I.2./850** Züvracım, kendini suçlama, konuşalım.

Züvra— (Konuşturmadan.) **I.2./851** Ben hiç kimsenin öfkesini haketmiyorum, anladınız mı? **I.2./852** Benim için üzülmeği bırak. **I.2./853** Ben kendi kendimi tedavi ederim. **I.2./854** Bıktım sizden. **I.2./855** Gideceğim buradan. (Aceleyle çıkıp gider. Ali, Salim arkasından gider.)

Ali— **I.2./856** Kendi kendimi teselli ederim mi? **I.2./857** Düşündürsen söz! (Gider.)

19.Sahne

Asiya— (Raya'ya) **I.2./858**. Buna ne oldu? **I.2./859** Kim üzü bunları?

Raya— **I.2./860** Sebebini sorma.

Asiya— **I.2./861** Niye sormayayım, yoksa sen misin?

Raya— **I.2./862** Ben sebebini söylemeyeceğim. **I.2./863** Fakat Züvra için bende üzülüyorum. **I.2./864** Onun yarasını iyileştiremem. **I.2./865** Onun çocukluk çağı suçlu. **I.2./866** Benim gücümün yeteceği bir şey değil.

Asiya— **I.2./867** Ne söylüyorsun sen? **I.2./868** Bu ne rezalet Raya? **I.2./869** Bu halkın senin hakkında ne düşündüğünü duydun mu? **I.2./870** Sen kendine kötü ad getireyim dedin mi? **I.2./871** Sadece sen, değil biliyor musun? **I.2./872** Düşünüyor musun? **I.2./873** Senin baban benim abim değil mi? **I.2./874** Unuttun mu? **I.2./875** Onun adına leke süreyim dedin mi? **I.2./876** O Kazakların en bilinçli işçisi, en erken uyanan devrimcisiydi. **I.2./877** Biz niye saygı gösterdik? **I.2./878** Sana ne oldu? **I.2./879** Zorlama beni. **I.2./880** Züvra'yı üzmüş gibisiniz. **I.2./881** Sen suçlu gibisin, söyle şimdi!

Raya— (Çok duygulanıp.) **I.2./882** Bitti mi? Evet, benim hatalı çıkmam mümkün.

Asiya— **I.2./883** Ne diyorsun?

Raya— **I.2./884** Fakat, sakinleş, istediğin olsun, bozulma! **I.2./885** Sen karışma!

Jazeken— **I.2./886** Karışma, benimle birlikte katılıp karmakarışık ol.

Raya— **I.2./887** Ne diyorsun? Ne diyorsunuz?

Halil— **I.2./888** Söyledi ya, geri dönersin. **I.2./889** Yetti işte, senin karakterin halkın hepsine yetti. **I.2./890** Dertlendirdin bütün halkı.

Raya— **I.2./891** Canım, siz de mi söylüyorsunuz bunu? **I.2./892** Ne oldu size? **I.2./893** Gerçek mi bu, Halil!

Gayniş— (Atılır, elinin kanı hâlâ akar.) **I.2./894** Bu bahçede senden terbiyesiz insan var mı? **I.2./895** Bozdun, yıktın, belanın hepsi sende.

Raya— **I.2./896** Yalan, yalan, yalan bu! **I.2./897** Geri alın sözünüzü. **I.2./998** Öyleyse.. **I.2./899** Geri döneyim mi ne yapayım?

Devken— **I.2./900** Evladım, kızım, elle verileni burnunla itiyorsun. **I.2./901** Senden başka suçlu yok. **I.2./902** Züvra'yı yakan da, üzen de, buradan kovan da sensin!

Jazeken— **I.2./903** Bozan, kovan, ne diyor canım!

Raya— **I.2./904** Öyle mi? **I.2./905** Öyle miymiş? **I.2./906** Susun. **I.2./907** Öyleyse dinleyin beni. **I.2./908** Ben damadımı kendim seçip evlenebilirim. **I.2./909** Siz karışmayın.

Gayniş— **I.2./910** Elbette, elbette seçersin de kudurursun. **I.2./911** Kocanla övünürsün.

Devken— **I.2./912** Kocası değil, Moskova'da damadı birisi seçiyordu.

Katya— **I.2./913** Durun, yetti artık.

Jazeken— **I.2./914** Otomobile binecek damadı birisi seçiyordu.

Raya— (Silkinip ortaya çıkar, taşa çıkıp.) **I.2./915** Ben öyle ahlâkı çirkin değilim, aptal değilim. **I.2./916** Ben kocamı seviyorum. **I.2./917** Sevdim. **I.2./918** Sevdiğimin eşiyim. **I.2./919** Koruyucudan, sahipten, nice terbiyesizlikten temiz haldeyim. **I.2./920** O benim aşkımin hakkı. **I.2./921** Nasıl ceza? **I.2./922** Nasıl kötülük bu?

Halil— **I.2./923** Öyle mi? **I.2./924** Kötülük bu değil, akıllı, olan kötü sensin.

Raya— **I.2./925** Ne diyorsun? (Ali ve Salim çıkar.) **I.2./926** Bana birini değil, hepsini susturup, kovup, ezip kavuşturmuyorsunuz Ali'ye. **I.2./927** Yalvarıp yakarıp kavuşsun diyorsunuz.

Halil— **I.2./928** Ali seni almayacak.

Devken— **I.2./929** Senin gibi birini Ali'ye kimse aldırılmaz.

Jazeken— **I.2./930** Yalvarsan da kavuşamazsın.

Raya— **I.2./931** Siz beni aşağılayıp, başımı eğmeye çalışıyorsunuz. **I.2./932** Hayır, kayınlarım, ben kırılısam da eğilmem. **I.2./933** Ali, senin aklın çıkıp gitti mi, ne oldu? **I.2./934** Sen ne zaman ezdirdin bunlara beni? **I.2./935** Düzeltessin, durdurasın yok mu bunları?

Ali— **I.2./936** Kim bozduysa o düzeltsin. **I.2./937** Ben bir şey demiyorum.

Raya— **I.2./938** Öyleyse bu suçlamalar, onun gibi yakınlık sadakam! **I.2./939** Sadakam!

Salim— **I.2./940** Raya? Raeçka? **I.2./941** Bunlar ne istiyor senden, niye üstüne geliyorlar, canım?

Ali— (Öfkeyle ileri yürüyüp.) **I.2./942** Sen korumak için destek olursun öyleyse!

Salim— **I.2./943** Evet, sen korumazsan ben korurum.

Ali— **I.2./944** Çek elini, ayağını. **I.2./945** Yeter, alevlendirme kanımı.

Salim— **I.2./946** Sen ne diyorsun, kime bağıryorsun? **I.2./947** Çekmezsem geri mi dönerim?

Halil— (Aşırı öfkelenip.) **I.2./948** Çekmezsem seni yere gömeceğim. **I.2./949** Ses çıkar hadi. (Jupar çıkar, aceleyle gelir.)

Raya— (İleri atılıp.) **I.2./950** Jupar böyle kötülük gördün mü? **I.2./951** Bak buna.

Jupar— (Sert.) **I.2./952** Bu ne arkadaşlar? **I.2./953** Bu ne? **I.2./954** Ne oldu? (Ses yok.) **I.2./955** Ne olduysa da onu sonra kontrol edelim. **I.2./956** Şimdi çok acil bir iki tane iş var. **I.2./957** Salim, Ali! İkinize Samat abim araba gönderdi. **I.2./958** Yarım saate Sovnarkom toplantısı başlayacak. **I.2./959** İlk mesele bizim bildiriymiş. (Salim ve Ali öfkeyle gidip, yürümeye başlar. Jupar Raya'ya.) **I.2./960** Bu ne? (Alıp götürür.)

I. 3. ÜÇÜNCÜ PERDE

Beşinci Tablo

I.3/1 Önceki kara ağaç. **I.3/2** Şimdi sahnenin tam ortasında, dalları kocaman olmuş kararmaya başlamış. **I.3/3** Çoğu dalı yapraksız, çıplak. **I.3/4** Etrafta taze elmalar. **I.3/5** Raya ile Asiya çıkar.

1.Sahne

Raya— **I.3/6** Hayır, hepsini söyle, seçme, üzülüyorum.

Asiya— **I.3/7** Raya, o değil. **I.3/8** Benim sana söylediklerim kendi hayatımın durumuydu. **I.3/9** Onu dinle de düşün, benim evlenmiş hayatımın başı cahilken başladı. **I.3/10** Samat'la evlendikten sonra biz onun halkına gittik. **I.3/11** Kazak içindeki en şüpheli, cahil halkmış. **I.3/12** Ben bozkırda hiç görmemiştim. **I.3/13** Samat'ın yakın akrabası yok, sadece abileri var. **I.3/14** Oraya yerleştik. **I.3/15** Giyimim Rus değil ama şehre benziyordu. **I.3/16** Laf ederler mi diye düşünüyordum, selamlaşmak için halk toplandığında, bir yaramaz ihtiyar oturup bana bakarak “bunun kulağını keserek küçültüp, burnunu kesip küçültüp niye getirdin?” dedi. **I.3/17** Kadınlar beni, cansız eşyalar gibi tutup, okşayarak bakmak için çabaladılar. **I.3/18** Bazı ihtiyarlar, bana konuşmadan cepkenimle eteğimi büküp bakıyorlardı. **I.3/19** Ben utanıp Samat'a bakıyordum. **I.3/20** O zorlanıyordu. İhtiyarın sözüne ne diyeceğini bilmez, soluk alamadı. **I.3/221** Fakat bir şeyler dese, sözler geçip gidecekti. **I.3/22** Beni koruyordu. **I.3/23** Fakat ihtiyar sessiz durmuyordu. **I.3/24** “Bu şey ucuz muymuş? **I.3/25** Ya da bedava mı? **I.3/26** O zaman aynısından bana da getir” dedi. **I.3/27** Bütün evin içi kakkahayla güldü. **I.3/28** İhtiyar, okşayıp da bana bakarak: “Yok bunun aynısını bana bedava getirsen de gerek yok” diyip bitirdi.

Raya— **I.3/29** Sen niye konuşmuyorsun? **I.3/30** Samat abim de? **I.3/31** Ne kadar çaresizsin.

Asiya— **I.3/32** O günkü sözlerin hiçbirini unutamadım. **I.3/33** İlk gün de gördüğüm ne oldu. **I.3/34** Terbiyezsizliğin böylesini görsen ne yapardın, geri mi dönerdin?

Raya— **I.3/35** O senin zamanın değil, bu ihtiyarın zamanıydı. **I.3/36** Terbiyezsizlik orada adet.

Asiya— **I.3/37** Biz dikkat etmedik, nasıl olduğuna sen dikkat ediyor musun?

Raya— **I.3/38** Hayır, zaman benim zamanım, kendi zamanım. **I.3/39** Ben kabul etmiyorum, inanmıyorum. (Gider.)

2.Sahne

Devken— **I.3/40** Efendi, tam burası benim namusum. **I.3/41** Bugüne varım. **I.3/42** Şimdi başladıktan sonra kalnına yardım et.

Körpebay— **I.3/43** Sizin gibi mi? **I.3/44** Şimdikinin uygunu sizin değil mi?

Devken— **I.3/45** Hayır, ne olursa olsun senin yardımınla da olsa, namusum dedim.

Körpebay— **I.3/46** Tamam, göçmen insan, büyüğünü söylesene. **I.3/47** Bu gençlerin arasındaki anlaşmazlık ne?

Devken— **I.3/48** Var gücüyle vurup, yere yıkan yaşlı kartal bizi söylesene.

Körpebay— **I.3/49** Olur. (Devken gider. Körpebay uzanarak bakıyordu. Jazeken gelir.)

3.Sahne

Körpebay— (Peşinden gelip.) **I.3/50** Dengi dengine, tezek çuvalıyla dediği.

Jazeken— **I.3/51** Sözünün incisi kendin.

Körpebay— **I.3/52** Tamam, hepsi bir değil dedim, Devken.

Jazeken— **I.3/53** Yok olur, hepsini kendi işinmiş gibi yap. **I.3/54** Yalnız takatim kalmadı bak!

Körpebay— **I.3/55** Konuşma, hepsinden bilgilisin.

Jazeken— **I.3/56** Deminki gençlere göre mi? **I.3/57** Onları laf ederek belanın başı kendimiz oluyoruz. Körpebay, geri dön.

Körpebay— **I.3/58** Allahım, gencin elinden iş geliyor muymuş? **I.3/59** Toprakla uğraşmak yarıyor muymuş Devkenle ikisine.

Jazeken— **I.3/60** Niye yol verelim öylece. (Devken çıkar. Körpebay gider.)

4.Sahne

Devken— **I.3/61** Jazeke, halktan geçen, aklı bozlu seçkin birisin.

Jazeken— **I.3/62** Yalnız Devkecim, halk kulağı elli tane.

Devken— **I.3/63** Gençler mi? **I.3/64** Düşünme! **I.3/65** Aralarına bir yaşlı bırakalım diyorum.

Jazeken— **I.3/66** Bıçağa düştü, Raya kırk bıçak kavga çıkarıyordu, söylediğin gibi paramparça olmadı mı?

Devken— **I.3/67** Uyanıklık yaptı. **I.3/68** Didişmeli zaman gelip kavgacı olup kaldı. **I.3/69** Jupar gelip bozdu. **I.3/70** Kısaca Salim hâlâ büyük ceza almadı. **I.3/71** Kalanların hepsini bu durumda ikna edip, yeniden karşıklık çıkarıp, can sıkı bir bela lazım.

Jazeken— (Gülüp.) **I.3/72** O zaman da biz değersiz oluruz.

Devken— **I.3/73** Başka söz var mı? **I.3/74** Kıymet bilecek ihtiyar kıymetlim, düşüncesini açıklasın, gönül ağlarını görmeden özledim. **I.3/75** Eskinin gerçek gözü, rahmetlim.

Jazeken— **I.3/76** Çok üzüldüm Devkecim. **I.3/77** Kıymetini şimdi ben bileyim, canım. (İkisi kucaklaştığında kahkaha duyuldu, giderek artan kahkaha.) **I.3/78** Allahım, sığır, bu kim?

Devken— (Deminki gibi kucaklayıp.) **I.3/79** Bu taraftaki başına buyruklar, merak etme. (Kahkaha artar.)

Jazeken— **I.3/80** Yerde mi, gökte mi?

Devken— **I.3/81** Cin mi, şeytan mı?

I.3/82 O sırada tepelerinden kara ağacın başından aşağı doğru gençler döküldü. **I.3/83** Ali, Kasım, Katya, Salim, Jupar, Halil, Gaynış sonra da Körpebay çıkar.

5.Sahne

Kasım— **I.3/84** Astap Bender söylediği gibi şimdiki gösterinin komutanı benim. **I.3/85** Yaşasın bu bahçedeki birinci kuşak, birinci aşk. **I.3/86** Belirsiz olmayan birinci sınıf, gerçek yakınlık yaşasın. (Gülüş.) **I.3/87** İşte, işte gerçek, büyük gelenekli, terbiyeli abi, yengeler! **I.3/88** Eşitlenip görün.

Jazeken— (Şaşırıp.) **I.3/89** Allah bilir, neyi söyleyeyim şimdi.

Devken— **I.3/90** Kötü çocuk. **I.3/91** Anne-babasının inancı. **I.3/92** Gördük, sağ salim gördük diye yüzü okşayıp yürüyün. **I.3/93** Çok şimdi kızlar.

Jupar— **I.3/94** Hayır, bilge kişiler, öylesine bakıp gitmeyin.

Gaynış— **I.3/95** Tamam, öylesine bakıp gitmeyiz.

Jazeklen— **I.3/96** Bu sahtekârlar nasıldı? **I.3/97** Devke, bırak dese bırakmıyorsun, bırak artık! **I.3/98** Bunların sonuca bağlayıp, bir şey düşündüklerini gör.

Katya— **I.3/99** Söyleyin. **I.3/100** Hayır burada sonuca bağlanmıyor. **I.3/101** Tekra birçok sonucun çözümlenen yeri olur. **I.3/102** Hayatın heyecanını beğeneni vurup tekrar mert. **I.3/103** Bulanık suyun dibindeki akışkan, çöpün hepsi açılır.

Körpebay— (Süpürgesini sallayarak şarkı söyleyip.)

I.3/104 Bu dünya yeninin, senin değil

Belanla sen hepsinden uzak ol kendi değil

Zalim sesin sevimsiz omzuna

Kapat, gel, Körpebay, sürü süpürgeyi!

(Gürültülü güler.) **I.3/105** Kasım ikimizin katkısı, biz çıkardık.

Gaynış— **I.3/106** Doğru mu? **I.3/107** Eyvah, bu nasıl oldu?

Halil— **I.3/108** Gözün açılır, bunlar nasıl hekimdir!

Körpebay— **I.3/109** Hey, hey, heeyy! (Gülüş.)

Devken— **I.3/110** Bu nasıl oyun? **I.3/111** Siz hiçbir şey bilmiyorsunuz. **I.3/112** Bir şey görmemişsiniz.

Salim— **I.3/113** Evet, biz aldanırız, gördüğümüz yok deyin!

Halil— **I.3/114** Elbette, biz bir şey görmedik.

Jupar— **I.3/115** Neyi görelim. (Samat Raya'yı koltuklayıp, beraber gelirler.)

Sesler— **I.3/116** Samat abim geldi. **I.3/117** Samat abi! Samat abi!

6.Sahne

Samat— **I.3/118** Bu ne? Bu ne gürültü?

Ali— **I.3/119** Hepsinden önce, bu bahçenin derdinin çözümü bulundu. **I.3/120** Bizim bahçemiz beladan kurtarıldı. **I.3/121** Düşman kurtların yuvasını bulduk, işte! (Demin kendinin yakaladığı, altını üstüne çevirdiği eşyasını gösterir.)

Samat— **I.3/122** Ne oldu? **I.3/123** Nerede?

Ali— **I.3/124** Bizim bahçenin zararlı kurdu, kara ağacın kabuğunun altındaymış. (Devken, Jazeken o ağaca tanınmış gibi bakabilir. Halk onlara gösteriyordu. Onlar bütün sözleri kendilerine degen mikrop gibi duyar.) **I.3/125** Zararlı yuva bu yaşlı kara ağaç çıktı. **I.3/126** Başına çıktığımızda bulduk.

Raya— **I.3/127** Öyleyse kesmek gerek bu yaşlı ağacı. **I.3/128** Bu günlerde çürük, eski, hastalıklı ağaç olmuş. **I.3/129** Eksik kalsa da, genç dünyaya zararlı etki dağıtan bir yük. **I.3/130** İşte bunun kararı o. **I.3/131** Yeni bahçe, dünyamıza zarar ziyan bulaştıran eksiklik olmaması için uzaklaştırmalıyız, acımayın.

Samat— **I.3/132** Öyleyse, yıkın, bilmeden, dikkat etmeden gelen zararlının birisiymiş, yok edin.

Sesler— **I.3/133** Yık, yok et!

— **I.3/134** Uzaklaştıralım!

— **I.3/135** Bitsin, yok olsun!

Jupar— **I.3/136** Öyleyse, yaşlı kara ağacın abi-kardeşleri, ömürleri kara ağaçlar gibi olan kişiler!

Samat— **I.3/137** Ne dedi? **I.3/138** Doğru mu?

Gençler— **I.3/139** Doğru, açılıyor, namusu yoğurt gibi dökülen.

Samat— (Devkenler'e.) **I.3/140** Öyle miydi? **I.3/141** Öyleyse çıkıp gidin, yok edin gözlerinizi. **I.3/142** Bendan sonra birbirimiz için yokuz. **I.3/143** Şimdi dönüp gölgemizi bile görmeyin. (Bunlar kıpırdadığında.) **I.3/144** Sadece bu değil. **I.3/145** Cezanızı başka yolla çekeceksiniz.

Kasım— **I.3/146** Yok olsunlar, adetin kendini beğenmiş mirasları! (Gençler Samatın etrafını çevirir, mutlular.)

Körpebay— **I.3/147** Tamam, söyleyeyim yanık kokuyordu.

Raya— (Uzaktan, Ali'ye.) **I.3/148** Sen yol bulup, cesur çıktın.

Ali— **I.3/149** Bunu anladığın için teşekkür.

Raya— **I.3/150** En azından senin iyiliğini söyleyip, övmek gerek. (Salim yaklaşıyordu. Ali gider.)

Kasım— **I.3/151** Evet, Züvra'dan ayrılmamız kötü oldu.

Samat— (Duyup.) **I.3/152** Züvra mı dediniz? **I.3/153** Çocuklar bugün bir Kazak kızı paraşütle kocaman yükseklerden uzun atlama yapıp, sağ salim indi. **I.3/154** Onun adı Züvra'ydı.

Sesler— **I.3/155** Züvra mı? **I.3/156** Hangi Züvra? **I.3/157** Bizim Züvra mı, başkası mı?

Samat— **I.3/158** Ne oldu, Züvra yararlı olmadı mı onun gibisine, yararlı olmadı mı?
I.3/159 Bilmiyor musunuz arkadaşınızı? **I.3/160** Kim diyorsunuz?

Ali— **I.3/161** Bence o bizim Züvra.

Gaynış— **I.3/162** O başka ruh haliyle gitmemiş miydi?

Halil— **I.3/163** O değil, o olsa bir eğlenceyle kocasının aracılığıyla tedavi edilirdi.

Katya— **I.3/164** Şüphesiz bizim Züvra. **I.3/165** Gerçek delikanlı. (Gaynış ve Halil'e.)

I.3/166 Hani.. Akla yerleşen olumsuz, kötü ruh halini böyle atmak lazım. (Samat'a.)

I.3/167 Amca, gerçekten bizim Züvra mı? **I.3/168** Söyleyin, gerçekten o değil mi?

Samat— (Gülüp.) **I.3/169** Evet, bizim Züvra. (Gaynış ve Haliller'e bakıp.) **I.3/170** Hiç kimseye düşman olup, kötü niyetli olup, lekenmiş gibi düşünün, olur mu!

Jupar— **I.3/171** Bu ikisinin durumunu bugün akşam kontrol ettik. **I.3/172** Gündüz düzeninde. **I.3/173** Ondan sonra tartışma açılmadı.

Samat— **I.3/174** Hava alanına ben de gittim. **I.3/175** Gördüm, Züvra bir cesaretle, güzel maharet gösterdi. **I.3/176** Paraşütü yere 200 metre kaldığında bir anda açtı.

I.3/177 Aklım çıktı açamazsa ölçek diye, korktum. **I.3/178** Baya cesaretliymiş. **I.3/179** Çok sevindim. **I.3/180** Kendisine araba gönderdim, şimdi gelir.

Salim— **I.3/181** Züvracım mı? **I.3/182** Neredeymiş, şimdi gelmez!

Ali— **I.3/183** Züvra, nasıl kıymetli, değerliydi?

Kasım— (Uzağa bakarak.) **I.3/184** İşte araba geldi.

Sesler— (Hevesli, mutlu bağırışlar.) **I.3/185** İşte Züvra geldi!

— **I.3/186** Züvra geldi, Züvra döndü!

— **I.3/187** Koşun, arabadan inmeden karşılayalım.

— **I.3/188** Züvra, Züvra!

— **I.3/189** Hur-raa, Züvra!

I.3/190 Hepsi sevinç çığlıkları atarak, alkışlayarak, koşar.

Altıncı Tablo

I.3/200 Teras ile bahçe. **I.3/201** Gün aydınlık. **I.3/202** Sahnenin iki tarafında kıpkırmızı çiçek açmış şeftali, etrafındaki elma ağaçlarında serpilip keyiflenen beyaz çiçekler. **I.3/203** Gençler yine çalışıyor.

1.Sahne

Katya— **I.3/204** Züvra Kazakistan gençlerinin içinde birinci olup, kocaman yüksekten uzun atlama yapıyor. **I.3/205** Nasıl kanat çırdı. **I.3/206** Hepsi de tam yanındaki, tam kendisi gibi, öz kardeşlerinin hızı. **I.3/207** Nasıl hızlı, nasıl etkili, tatlı bizim günlerimiz. **I.3/208** Ben seviyorum, seviyorum!

Kasım— **I.3/209** Doğru mu, Katenka, doğru mu söyledin?

Katya— **I.3/210** Var gücümle bağırıp, çağırıp söylüyorum: Seviyorum!

Kasım— **I.3/211** Tamam söyle, yüksek seske söyle, kimi seviyorsun?

Katya— **I.3/212** Hayatı seviyorum.

Kasım— **I.3/213** Allahım, ateş ettin, bende beni seviyor diye ümitlenmişim, bu muydu?

Jupar— **I.3/214** Anlamadan ümitlendin mi?

Körpebay— **I.3/215** Allah korusun, evladım.

Katya— **I.3/216** Hayatı seviyorum. **I.3/217** Gökyüzüne, yükseğe olan cesaretimi, hayâlimi, kristal gibi temiz hayatı seviyorum. **I.3/218** Nereye gitti Züvra? (Koşarak çıkıp gider.)

Kasım— **I.3/219** Nasıl kolay olsun, Körpeke, hiç aklımda yokken, ümitlenen beni söylesene.

Körpebay— **I.3/220** Söyleyeyim, nasıl büyük kuyruk desene.

Jupar— **I.3/221** İyi söyledin, Körpeke!

Körpebay— (Jupar'a.) **I.3/22** İyi dediğin doğru mu?

Jupar— **I.3/223** Doğru.

Körpebay— **I.3/224** Öyleyse, efendi, okuma-yazmayı bitirdi diye kağıt ver! (Geçip giderler. Raya, Ali, Salim, Züvra çalışıyor.)

2.Sahne

Raya— (Züvra'ya.) **I.3/225** Züvra sonucu belirsiz bir şey var aramızda. **I.3/226** Bunun çözülmesi için zaman yeter. **I.3/227** Hadi, birlikte oturup konuşalım. **I.3/228** Ne diyorsun?

Züvra— **I.3/229** Ben sağ olduğum için mutluyum, Raya. **I.3/230** kanadına basıp atlayacakken düşününce sizi sevdiğimi ve özlediğimi anladım. **I.3/231** Sadece bir dakika ama bu sürenin içinde bütün duygularım, düşüncelerim değişti. **I.3/232** Bütün olanları, küçük kırgınlıkları affedip, size, kendime canım yandı. **I.3/233** Sağ kalıp, gelip hepimizi kucaklayıp sevmeye acele ettim.

Raya— **I.3/234** Ben onların hepsine göre suçlu gibiydim.

Züvra— **I.3/235** Hayır, Raya ben bütün sert sözlerim için senden özür diliyorum.

Raya— **I.3/236** Hayır, özür gerekmez, Züvra. **I.3/237** Şimdi bizim önceki durumların hepsi değişti.

Züvra— (İstirap çekip.) **I.3/238** Raya, nereden bildin? **I.3/239** Ben onu belki (durup) , biraz önceki mutlu hâlimde söyledim, belki seni herkesle bağışlardım. **I.3/240** Fakat bunu söylemen bana ağır geldi.

Raya— **I.3/241** Hayır, cesur ol, çekinme! **I.3/242** Gerçekten korkmayalım.

Züvra— **I.3/243** Öyleyse kalanını sen söyle, bütün hepsini biliyorsun.

Raya— **I.3/244** Öyleyse, Salimle ikinize küçük bir soru. **I.3/245** İkinizin arasında kalple edilmiş bir söz, bir karar var mı? (Sessizlik.) **I.3/246** Gerçekler lazım. Söyleyin, Salim, Züvra!

Salim— **I.3/247** Züvracım neden tereddüt ettin? Vardı.

Züvra— **I.3/248** Doğru.

Raya— **I.3/249** Bir gerçek daha, Salim, sen ikimizin arasındasın. **I.3/250** Ben bir şey söylemeye yeltenip, tamamlamadım. **I.3/251** Biliyor musunuz? **I.3/252** Salim ben seni sevmiyorum. **I.3/253** Sadece temiz duygularla değer veren arkadaşın, dostumdum. **I.3/254** Gerçeği söyle, senin içinde başka bir durum oldu mu?

Salim— **I.3/255** Bundan fazla ne olacak? **I.3/256** Niye olacak, Raeçka? **I.3/257** Başkasını düşünen kişi var mı?

Raya— **I.3/258** Öyleyse ben razı oldum. **I.3/259** İkiniz de benim dostum, kardeşimsiniz. **I.3/260** Birlikteliğiniz hayırlı olsun.

Züvra— **I.3/261** Ne diyorsunuz? **I.3/262** Salim, Salimcim, Raya? **I.3/263** Öyleyse beni affedin. **I.3/264** Ben suçluyum.

Salim— (Kucaklayıp.) **I.3/265** Züvracım, enterasansın.

Raya— **I.3/266** Ali, şimdi ikimizin arasını da açıklamayalım mı? **I.3/267** Sen nasılsın? **I.3/268** Neredesin?

Ali— **I.3/269** Ben çok telaşlanıp, korksam da senin gittiğin yerden çok uzaklaşmadım, Raya. **I.3/270** Beni sadece zorlayan, halkın gözünde ağaç gibi görünüp, herkesin ağzına laf olmasıydı.

Raya— **I.3/271** Ben bizi evlendiren anne-baba, terbiyesiz olmasın dedim. **I.3/272** Birincisi, Salim yersiz şüpheye düştü, bizim aramıza gelmeden kırıcı sözler işitti. **I.3/273** Onunla olan arkadaşlığım, temiz dostluğum için sinirlendim. **I.3/274** İkincisi, benim namusuma dokunan sebepler, darbeler de az değildi. **I.3/275** Ondan sonra inat ettim. **I.3/276** Toplarsam; kalpte kaygı, ruh hali üzüntü olunca yeni hayatımızın kapısını açmaya acele edelim dedim. **I.3/277** İşte şimdi gününü sen belirle, seçim senin.

Züvra ve Salim— **I.3/278** Huzur, eğlence nasıl temiz. **I.3/279** Hayırlı olsun. **I.3/280** Mutlu olun, dostlar, kardeşler.

(Samat, Asiya, Apa bütün gençler gelir.)

3.Sahne

Samat— **I.3/281** Çocuklar siz eğlenceyi anladınız mı?

Sesler— (Samat'ın etrafını gençler dört bir taraftan çevirir.) **I.3/282** Ne? Ne oldu Samat abi? **I.3/283** Ne eğlencesi Samat abi?

Samat— **I.3/284** Dün akşamki toplantıda Sovnarkom Kazakistandaki elma-meyve bahçelerini çoğaltıp, geliştirmenin büyük planını kabul etti. **I.3/285** 1950 yılına kadar uzanan, 1 yıllık plan süresince bütün Kazakistan'ın şehirlerine iki yüz bin hektar elmalı bahçeler inşa edilecek oldu.

Salim— **I.3/286** Eğlence işte bu! Tamam.

Raya ve Ali— **I.3/287** Çalışıyoruz, ortaya çıkaran biziz!

Samat— **I.3/288** Bugün Almatı'da çiçek açan bahçeleri aydan aya yıldan yıla geçtikçe vatanımızın her yerine meyvesiyle, gölgesiyle yaymak. **I.3/289** Bugünkü emeğin faydası bu, gelecek günler açık, ilgi çekici, soyunun ana yolu bu. **I.3/290** Kısacası, kutlu olsun, arkadaşlar.

Raya— (Arkadaşlarına.) **I.3/291** Kısacası, yerine getireceğiz, arkadaşlar.

Gençler— **I.3/292** Kutlu olsun. **I.3/293** Yerine getireceğiz, geliştireceğiz.

Raya— **I.3/294** Salim senin hayalindeki Doğu güzelini Jem, Sagız, Esil, Hura bahçesiyle göreceğiz.

Körpebay— **I.3/295** Evladım, söylediklerin kim?

Raya— **I.3/296** O sliva denilen meyvenin bir çeşiti değil mi?

Körpebay— **I.3/297** Allahım, boş kafam, başta Devkenlerle birlikte bir sözü bende kötülük olarak görmedim mi?

Salim— **I.3/298** Samat abi, şimdi siz dinleyin, biz söyleyelim. **I.3/299** Bir tane daha eğlence var, onu siz bilmiyorsunuz.

Samat— **I.3/300** Evet, o ne?

Salim— **I.3/301** Bunun hakkındaki sözü Raya ve Ali'ye verdik.

Ali— (Raya’yı koltuğunun altına alıp.) **I.3/302** Şimdi, Samat abi, Asiya, gerçek düğünü soruyordunuz, yapın düğünü.

Salim ve Züvra— **I.3/303** Düğün, düğün yapın, yapın düğünü.

Gençler— (Gürültü çıkararak.) **I.3/304** Gerçek mi? **I.3/305** Doğru mu? Vay doğru, vay huzur. **I.3/306** Samat abi yap, yap şimdi düğünü.

Asiya— **I.3/307** Doğru mu söylüyorsunuz? **I.3/308** Daha almayacak mısınız?

Salim ve Ali— (Başlatıyordu, başka gençlerde katılıp.) **I.3/309** Gerçek, doğru, yalan yok. Doğru, doğru!

Apa— (Ali ve Raya’yı kucaklayıp.) **I.3/310** Canlarım, ben kötü bir sözün peşinden gidip, ikinizin durumunu anlamadım. **I.3/311** Yanılmışım. “Elli yılda halk yeni , kırk yıl kazan” demişler. **I.3/312** Yeninin başkasını, başkasının iyiliğini yaşlı gözüm alışmayıp tanımadı. **I.3/313** İkiniz de mutlu olun. (Yüzlerinden sever.)

Samat— **I.3/314** Bu sözü değerlendirmeden kabul ediyorsunuz, öyle değil mi?

Gençler— **I.3/315** Doğru, olur, iyi söyledi.

Samat— **I.3/316** Fakat, o inanırsa inansın, ben inanmıyorum, inancım kalmadı.

Kasım— **I.3/317** Deli divane, şimdi ne diyelim?

Salim ve Züvra— **I.3/3218** Hepimiz kefil olalım, inanın.

Samat— **I.3/319** Ne? Bunlar gerçek, öyleyse eleştirilerime dayanın. Dayanacak mısınız?

Ali— **I.3/320** Dayandık.

Gençler— **I.3/321** Dayanacağız, inandıracacağız.

Samat— **I.3/322** Öyleyse doğrularını seslerinden tanıyın, geçenki kesilen şarkıyı söyleyin, hepiniz!

Gençler— (Güzel, zarif koroyla): **I.3/323**

Mutlu seyredeceğiz,

Dostların enterasan

Temiz niyetini.

Hürmetle, gerçekle kıymet verip

Biz olacağız neşeyle yüzleri

Gülecek.

Canlan bizim

Bağıştan

İki gençle kavuşan

Kavuşan.

I.3/324 Şarkı devam ederken Raya'nın başına çiçekler dökülür. **I.3/325** İkinin de ellerine buketler, göğüslerine çiçekler dolandı. **I.3/326** İkisi ortada.

Mutlu ol, ömrün olsun

Gülistan

Seven uyanık, aşını anlasın

Gülistan

Yettim diyip, uyuya kalmasın yerinde

Kanat çırpıp uçup gitsin

Gülistan

Bekler sizden

Gülistan

Günler yavaş geçerken

Çiçek at der gülistan

Gülistan.

Körpebay— (Ali ve Raya'ya.) **I.3/327** Bal evlat. **I.3/328** Işığım mutlu ol. **I.3/329**
Temiz göz, ikiz kuzum, evladım. (Samat'a.) **I.3/330** Şimdi ne diyorsunuz?

Samat— **I.3/331** Öyleyse gelecek hafta sonu düğününüz.!

(Asiya ve ikisi Ali ve Raya'nın yüzlerinden sever.)

Körpebay— (O sırada.) Hey, hey, heyyy!

PERDE.

II. TAS TÜLEK

Beş Perdeli, Sekiz Tablolu Piyes

KİŞİLERİ:

Arpabay— 55 yaşında.

Esbike— 50 yaşında. (Kondıbay'ın ırğatları.)

Kambar— Çocuğu, beyin seyisi, 18 yaşında.

Kemeş— Kızı, 16 yaşında.

Kusbek— Kondıbay'ın yakın akrabası, Kemeş'in damadı, 18 yaşında.

Alatay— Arpabay'ın yeğeni, yoksul çocuğu. O da Kondıbay'ın köyünde çobancılık yapıyor, 16 yaşında.

Sapar— Bey köyünün süt sağıcısı, 20 yaşında.

Sölkebay— Çoban, 20 yaşında.

Böltirik— Beyin bahçıvanı, çöp arabasını kullanır, 19 yaşında.

Altın— Sölkebay'ın kardeşi, 18 yaşında.

Mes— Yılkıcı, 19 yaşında.

Topay— Böltirik'in karısı, 18 yaşında.

Şaken— Kondıbay'ın kızı, 17 yaşında.

Omar— Şehirden gelen komsomol, 18 yaşında.

Nugıman— Komisyaon vekili, merkez vekil, 35 yaşında.

Kondıbay— 1928 yılında komisyona katılan bey.

Sıbanbay— Kondıbay'ın bir akrabası.

Nurbay— Çoban.

Aşim— Milliyetçi, 30 yaşında.

Sergeev / Mitya— Komsomol zümresinin sekreterleri, 18,17 yaşındalar.

Şuvaşbay / Ensebay— Halk Kazakları, 40, 35 yaşındalar.

Çobanlar, hırsızlar.

II. 1. BİRİNCİ PERDE

Birinci Tablo

II.1/1 Bey evi, evin içi dört bir tarafa dağılıyor, ortada büyük ağzı açık bir sandık, içinde gümüş kaftan, ışık (dış giyim) görünür. **II.1/2** Etrafta kilim, ipek kuumaş, düriya (ipek kumaş) gelişigüzel her yere bırakılmış gibi. **II.1/3** Perde açıldıktan sonra Kusbek, Aşim, Sıbanbay girer.

Aşim— (Yoldan yeni gelmiş kişi görünüşünde, elinde kamçı, başında şilepe, üstünde ince kaftan.) **II.1/4** Kullanıp gönderdi mi? **II.1/5** Kondeken'e selam vermedim mi?

Sıbanbay— **II.1/6** Evladım, ne söylüyorsun, iki ayağımı bir pabuca sokup hızlıca getirmedim mi? **II.1/7** Abinin çevresinin servetiydi. **II.1/8** Hacı çocuğundan kalan büyük dayanağım Kondeke idi. **II.1/9** Halkının lideri gitti. **II.1/10** Servet silkindi, dünya dağıldı. **II.1/11** Bir fikrin var mı? Yok mu? **II.1/12** Kondeke'nin güvendiği sen değilsin.

Aşim— **II.1/13** Abi, akrabalar nerede? **II.1/14** Niye aramadın? **II.1/15** Yönetici olmayan adam diye niye söylemedin?

Sıbanbay— **II.1/16** Aşke, kardeşim, olur mu bu? **II.1/17** Açıkça gidip, kullanmasın diye söylemeye kimse yararlı olmadı.

Aşim— **II.1/18** Köleye söylemediniz mi?

Sıbanbay— **II.1/19** Köle diyorsun köle kaldı mı elimizde? **II.1/20** Sovyet, Sovyet diye sahiplenip bırakmadı mı öncesini? **II.1/21** Sovyet kölesinin meclisi, üstünlük seninki,

dünyalık seninki, sadece yoluna engel olmayan bey, güçlü diye köleyi eğiteli ne kadar oldu?

Aşim— **II.1/22** Onun neyini söylüyorsun? **II.1/23** Köle ona mı özendi? **II.1/24** Hepsinin gözü açıldı! **II.1/25** Beceriksizler! **II.1/26** Öğretse, kimya bilse tam köyünden, malcı, hizmetçi bulamadınız mı?

Sıbanbay— **II.1/27** Malcı, hizmetçinin adını anmayınız, kızıl bela olan onlar değil miydi?

Aşim— **II.1/28** Vekil, zorlamadan, onların kendisi çıktı mı?

Sıbanbay— **II.1/29** Her zaman o köyün uzun yıllık fakir-fukarası. **II.1/30** Özellikle gençleri yilkıcı, süt sağıcı, çobandı.

Aşim— **II.1/31** Onları kim özendiriyor?

Sıbanbay— **II.1/32** Kambar denilen bir yilkıcı, orada komsomol oluyormuş. **II.1/33** Hepsini başlatan o.

Aşim— (Kusbek'ke.) **II.1/34** Burada komsomol var mıydı? (Kusbek konuşmuyordu.)

Sıbanbay— Komsomol var, hepsi bastırılmamış mıydı? 5 köyde evleri var onların.

Aşim— Kambar ise o, Kusbek'in yakını değil mi?

Sıbanbay— **II.1/35** Evet, söyleyeceğim şimdi. Kusbek'in kardeşi. **II.1/36** O çocuk saatsiz araştırılsa, Kambarlarla konuşsa, (torbasından kağıt çıkarıp) sonra fakir-fukarayı beyin meclisine kaydetsek.

Kusbek— **II.1/47** Bu ne? **II.1/38** Neredeki meclis? (Aşim, hepsi bakıyordu.)

Sıbanbay— **II.1/39** Bu köy Sovyet'in.

Kusbek— **II.1/40** O nasıl verdi?

Sıbanbay— **II.1/41** Olanı bırakıp, iti iyi yapıp istemedik mi? **II.1/42** Fakat vereni öğrenip bütün katılımcı, komsomol kapatıp, buna karşı koyan köy Sovyet'i yerinden sürdü. (Aşim'e.) **II.1/43** Onunla araştırırsa olur mu?

Aşim— **II.1/44** Niye olmasın? **II.1/45** Buna yeni söylenen köleyi meclise soksa, çok iyi olurdu. **II.1/46** O ikisiyle araştırıp bir yol gitsin, uzun bir yol. **II.1/47** Bu Kızılorda'ya, Moskova'ya Kalin'in kendisine gitsin. **II.1/48** İş bu.

Sıbanbay— **II.1/49** İşte, beyin söylediği de bu, sor dediği fikri bu. Şimdi onunla araştırıp, beyin yol gitsin dediği, Kusbek çocuk idi. **II.1/50** Bundan başka yol giden, yön bilen yok.

Aşim— (Kusbek'e.) **II.1/51** Kazak malının soyunu kurutur bu iş. **II.1/52** Uysal köylünün şimdi başı boş dolaşması bu, bunu araştırmak olmuyor. **II.1/53** Merkezden, Moskova'dan durumu söylenirse yol bulmak mümkün. **II.1/54** Ben oradaki kişilere mektup yazayım. **II.1/55** Sen araştı. **II.1/56** Ve buradaki gençleri biraz zorla.

Kusbek— **II.1/57** Hayır, ben bu yola yürümeyeceğim. **II.1/58** Gitmeyeceğim.

Kusbek— **II.1/59** Evladım! **II.1/60** Kondeken'in güvendiği sendin, bir yolu, işini koruyayım dedin mi? **II.1/61** Bu yaptığın ne?

Sıbanbay— **II.1/62** Başkasına hayat gerek. **II.1/63** Bu kişi gitti diye arkasından üzülür müyüz?

Aşim— **II.1/64** Senin ne hesabın var? **II.1/65** Ne diyorsun?

Kusbek— **II.1/66** Demek istediğim şu kamulaştırılmış beyi destekleyip, halkın yüzünü tekrar göremeden yüz karası mı olayım?

Sıbanbay— **II.1/67** Öyleyse, bu heveslilere sende katılıp, komsomol olursun.

Kusbek— **II.1/68** Olursam olurum! **II.1/69** Ver meclisini. (Sıbanbay'ın elinden alıp.) **II.1/70** Giden bey gitti. **II.1/71** Şimdi hiçbir şey bitmedi. **II.1/72** Adımı kötüye çıkarıp, onun yolunda ölecek ahmak yok. (Kâğıdı parçalayıp, fırlatıp gider.)

Sıbanbay— **II.1/73** Eyvah, eyvah! **II.1/74** Mal bunlar, halk desem de düşman mıydın. **II.1/75** Hayır kudurup gittin mi bey dost dese de sadece yakınısın!

Aşim— **II.1/76** Dur, daha fazla konuşma. **II.1/77** Beyin durumunu başka yerde başkasıyla konuş. (Kusbek'e.) **II.1/78** Yolun açık olsun, evladım. **II.1/79** Oldu, oldu, dediğin gibi yap.

Kusbek— **II.1/80** Sizden akıl istemiyoruz.

Sıbanbay— (Kapıya doğru gidip.) **II.1/81** Eyvah, deminki kuduran hayvan sahipleri gelmiş. **II.1/82** Aşeke, gidelim. (Bunlar gider.)

Kusbek— **II.1/83** Uzak dur, yapışma. (Ayrı ayrı giderler.)

Sahne

II.1/84 Kambar, Böltirik, Altın girer.

Kambar— (Böltirik'e.) **II.1/85** Kamu denilen bu muymuş? **II.1/86** Kondıbay beyi hısım-akrabasıyla.

Böltirik— **II.1/87** Dost-ahbabıyla da.

Kambar— **II.1/88** Bir anda çekip getirdi mi?

Böltirik— **II.1/89** Şeytanımı bir an vurdu. **II.1/90** Sovyet Sovyet olalı gücüne gözünü diken, gerçekten rahatlatan iş oldu bu Topay. (Topay' baktığında diğerleri güler.) **II.1/91** Güçsüz demeyin, zayıf kara elini bey sürgün ettiğinde yerden kaldırdı biçareyi.

Topay— **II.1/92** Ne zaman?

Kemeş— (Diğerleriyle gülüp.) **II.1/93** Böltirik, Topay'ın yalan söylecek durumu yok.

Kambar— **II.1/94** Elbette, beyin gülmeyen kadını açtı demiş o da! (Gülüşür.)

Böltirik— (Elini çekip alay ederek gösterip.) **II.1/95** Öylece, omzunla itip, çektiğin nerede? **II.1/96** Gözü açılan köle kadının biz olacağız.

Topay— **II.1/97** Canın çıksın. (Diğerleri güler.) **II.1/98** Yalan.

Böltirik— (Değiştirip, alay edip.) **II.1/99** Allah acımasın, merhamet etmesin. **II.1/100** Gözümün açıldığı doğru, öyle yaptırm derse Allah acımasın.

Topay— **II.1/101** Gözü açıldı diye küçük köpeğe mi diyorsun?

Böltirik— **II.1/102** Allahım, çok zayıf olan biçare. **II.1/103** Topay denilen adın kurusun senin, grup olan.

Kambar— **II.1/104** Bey gitti. **II.1/105** Geniş dünya kaldı. **II.1/106** Şimdi döneriz. **II.1/107** Çiftçiden eli çekip, boşuna takip ettik.

Altın— (Kemeş'e.) **II.1/108** Söyler söylemez, hemen göçecek gibi miyiz? **II.1/109** Peşinden gitmek gibi mi?

Kemeş— **II.1/110** Aynen, bu neymiş? **II.1/111** Vergi veren köy gibi mi? **II.1/112** Beykuma şimdi olmaz diyene kalp inanmıyordu.

Böltirik— (Kapıya doğru gidip, tekrar ileri atılıp.) **II.1/113** Kambar! Kemeş! Sizin aileleriniz gelmiş. **II.1/115** Durun, şaşırtayım.

II.1/116 Beyin ışığını giyip, yatağa girip yatar. **II.1/117** Diğerleri kapıda, Arpabay yaklaşır.

Böltirik— (Sesini kalınlaştırıp, değiştirerek beyin sesi gibi yapıp.) **II.1/117** Arpabay! (Arpabay şaşakalır. Olduğu yerde kalır. Yanındaki yaşlıyı tutar. Kambar'a bakar. O sakin. Kızlar geri dönüp, sazlık kenarından yürüyüp çalışıyorlar.) **II.1/118** Yılıkyıya su verdin mi?

Arpabay— (Şaşırır.) **II.1/119** Henüz su vermedim. (Aceleyle sağa sola koşar.)

Böltirik— **II.1/120** Becereksiz, ne yaptın şimdiye kadar? **II.1/121** Git, su ver. **II.1/122** Kırsağı bağla, çabuk, beddua bulur yoksa. (Arpabay dönüp gider.) Esbike!

Esbike— (Şaşakalır.) **II.1/123** Eyvah, gitti diyen nerede? (Afallayıp Kambar'a bakıp, dudağını oynattı. Kambar işaret edip, bu der gibi yapar.)

Böltirik— **II.1/124** Abdest suyu ılıttın mı, yaşlı çayın kaynadı mı?

Esbike— (Ürkek bir şekilde.) **II.1/125** Kaynamadı, eyvah, şimdi ne diyeceğim? (Çaydanlığa doğru atılıp, Kambar, Kemeş'i kenara iter.) **II.1/126** Dur böyle. (Eli ayağına dolaşır, Kambarlar güler, Böltirik katıla katıla güler, ihtiyarın elinde çaydanlık, düşecek gibi olur.) **II.1/127** Koşmaktan elim ayağım boşaldı mı desem (Onları kovup) korkutması tamamen gereksiz bir şey. (Gülüş.)

II.1/128 Omar girer, yanında Mes, Kusbek, Alatay, Sapar, hepsi etrafına toplanır.

Omar— **II.1/129** Irgat! **II.1/130** Bey gitti. **II.1/131** Özgür bıraktı . **II.1/132** Şimdi hayata da, Sovyet dünyasına da sahipsin.

Irgatlar— **II.1/133** Söylediğin olsunı yolun açık olsun. **II.1/134** Dediğin olsun.

Omar— (Gülümseyip, yüksek sesle konuşur.) **II.1/135** Durun, arkadaşlar. **II.1/136** Siz hepsini de beyi tek başına kaldığında gerçek köle sınıfı olup toplanıp çalıştınız, bilinçlenmek diye buna denir. **II.1/137** Şimdi organize olmak lazım. **II.1/138** Hepiniz gençsiniz, komsomola dilekçe de verdiniz. **II.1/139** Şimdi sizi komsomol aldı. **II.1/140** Önce bunu söyleyeyim.

Irgatlar— **II.1/141** Bravo!

— **II.1/142** İşe yararsın!

— **II.1/143** Bizi kim aldı!

— **II.1/144** Komsomol olacağız!

Omar— **II.1/145** Arkadaşlar! **II.1/146** Haneleriniz bu 5 köyün hanesi, onun hesabında, onun üyesi olun. **II.1/147** Şimdi geç kalmadan kitaplarınızı alın.

Sesler— **II.1/148** Kaldıbay ya.

— **II.1/149** Kaldıbay'a üyeyiz.

— **II.1/150** Kaldıbay ile bir üye, doğru.

Omar— **II.1/151** Kambar, kitabın, iki aylık aidatın ödenmiş, ben ödeyip geldim. **II.1/152** Bundan sonra beceriksiz olma.

Kambar— **II.1/153** Beceriksiz olayım diyen birisi var mı, canım. **II.1/154** Beyin malını saklayıp, nereye kaçırdı diye takip etme fırsatımız var mı? (Kitabını dizine koyup oturduğunda, Esbike eline aldı.)

Kambar— (Yüzünü yalandan soğutup.) **II.1/155** Bırak, abla! Ne yapıyorsun? **II.1/157** Yaşlandığında komsomolmuş diye kavga çıkarırsın!

Esbike— **II.1/157** Efendi, aman! **II.1/158** Öyleyse (fırlatıp attı, halk sesli güler) elim deymiş, o nesi?

Kambar— **II.1/159** Ne zaman tuttun, Allahım hani!

Esbike— **II.1/160** Efendi, uzak dursun belan, ne zaman tuttum?

Böltirik— **II.1/161** Şahit var, ben de gördüm. (Başka sesle.) **II.1/162** Bela olup kamulaştırmasa iyiydi. (Halk güler.)

Esbike— **II.1/163** Hayal değil, hepsi yaramaz, bak şuna, biri başlatıp, biri katılıyor.

Kambar— **II.1/164** Kölenin aklını topladığını yeni mi anladın?

Esbike— **II.1/165** Evet, mutlusunuzdur, beyi öylece han tahtından devirdiniz, mutlusunuzdur, değil mi!

Böltirik— **II.1/166** Allahımm. **II.1/167** Kendi beyin uşağı ya.

Esbike— **II.1/168** Omay.. Adın batsın! (Halk güler.)

Kambar— **II.1/169** Bırak diyorum, dikkate alma bunu.

Arpabay— **II.1/170** Ne yapıyorsunuz, o ihtiyarın foyasını meydana çıkarıp.

Omar— **II.1/171** Arkadaşlar, ben sizi düzenli olmaya çağırıyorum, gelin, medeniyetli halklar gibi düzenli toplantı yapalım.

Mes— (Yanıdaki Böltirik'e.) **II.1/172** Bunun dili nasıl? **II.1/173** Anlıyor musun dediklerini?

Böltirik— **II.1/174** Bilmiyorum, yaşadığım yıllarda bunun gibi Kazak görmedim! **II.1/175** Madakiyat, attakiyat dediği ne? **II.1/176** Sen anladın mı? (Kambar'ı dürter.)

Kambar— **II.1/177** Bırak şimdi, düzgün dinleyin.

Mes— (Kambar'ı gösterip.) **II.1/178** Kâfir bırak mı diyorsun? **II.1/179** Hepsini anlamıştır.

Kambar— **II.1/180** Onlardan birini anlasan da onun sözlerinde ilginç söz yok.

Omar— (Konuşup.) **II.1/181** Devlet adamlarını toplayıp köy ve kasabalarda sınıfın mücadelesinin gelişimini gösterir.

Böltirik— **II.1/182** Omar, bunları bize söyleyeceksen, bizim kıldımızdaki kara dil ile söyle, olur mu. **II.1/183** Hayır, sadece bizim Topay'a söyleyeceksen, onu kendin anla, onun anladığı doğru. (Halk güler. Topay'ı destekler.) **II.1/184** Fakat, tercüman olup gideceğine bak.

Kusbek— **II.1/185** Bırak şimdi, konuşsun, sözünü bölme.

Sesler— **II.1/186** Evet, bırakın.

— **II.1/187** Dinleyin.

Arpabay— **II.1/188** Ne söylese de her nasılsa köleye iyi söylüyor. **II.1/189** Tek oturmayacak mısın?

Omar— **II.1/190** İşte şimdi başınıza gün doğdu, düzenleyin. **II.1/191** Beyi kovup sürdünüz. **II.1/192** Şimdiki hayat hakkında ne düşünüyorsunuz?

(Kambar gelip, sandığı sürükleyerek ortaya getirir, üstüne çıkıp.)

Kambar— **II.1/193** Arkadaşlar! (Mes ile Böltirik güler.) **II.1/194** Alayı bırakın arkadaşlar, ırgatlar. **II.1/195** Şimdi sohbetimiz nereye gideceğiz, ne yapacağız, kim olacağımız hakkında. Bunu belirleyelim. (Durup yerinden iner.)

Mes— **II.1/196** Söyleyeceğin bu mu?

Kusbek— (Gülüp.) **II.1/197** Belirlemiş işte annen. (Kemeş'e.) **II.1/198** Sen çık, sen konuş, kadın eşitliği.

Kemeş— **II.1/199** Çıkmasında ne varmış?

II.1/200 Fakat, çıkamaz. Alatay çıkar, kıpkırmızı olup utanır.

Mes— **II.1/201** İşte konuş, ne bu?

Alatay— (Durup, halk gülmeye başladığında) **II.1/202** Konuşursa, işsiz ırgat olmayız. **II.1/203** Hüner bulalım.

Mes— **II.1/204** Peki, söyle, konuş.

Alatay— (Durup.) **II.1/205** Ben varım! (diyip ata çıkıp gider.)

Omar— **II.1/206** Hepiniz söyleyin, korkmayın. **II.1/207** Toplanıp, gelecek meseleleri belirleyin. **II.1/208** Korkmayın, arkadaşlar.

II.1/209 Kimse konuşmuyordu, az sonra Böltirik sandığa çıkar.

Böltirik— **II.1/210** Omarın söylediklerini ben de Rusçaya çevireyim.

Kambar— **II.1/211** Sen kâfir değil misin.

Mes— **II.1/212** Bela bu mu? **II.1/213** Bu geçip gitti, hadi söyle, söyle.

Böltirik— **II.1/214** Bunun kendisi yarım yamalak konuşuyor. **II.1/215** Irgat, ırgat diyorsun, Kusbek de ırgat değil mi? (Halk bağırr.) **II.1/216** Ne oldu da bağıırıyorsunuz? **II.1/217** Onu söyleyeyim.

Kemeş— (Sinirlenip.) **II.1/218** Irgat değilse yerin üstünde yürümesin diyip, olanların hepsi sadece ırgat mı?

Esbike— **II.1/219** O neymiş, olur mu, Kusbekten başka hangisi evilyaydı?

Böltirik— **II.1/220** Boşuna kamulaştırılmış. **II.1/221** Kondıbay beyin yakınıydı, demek istediğim buydu (deyip iner.)

Kambar— **II.1/222** Söyleyin, delikanlılar, onun gibilerin yüzünü açıp konuşun, bizim evin, bu Kemeş'in damadı diye korktunuz mu? **II.1/223** Beyin abisi olduğu doğru, gizleyelim mi, siz karar verin, aramıza alalım mı, almayalım mı?

Kemeş— (Yerinden.) **II.1/224** Ne yapsak da yaranmayız, sen de itip kakmadın mı Kusbek'i?

Alatay— **II.1/225** Hayır, arkadaşlar! **II.1/226** O bize katılmış, beye değil.

Kambar— **II.1/227** Söyleyin, hepsini söyleyin. **II.1/228** Ben bu sırrı açıklayıp, Mes'tin durumunu da söyleyeyim diyorum.

Mes— **II.1/229** Beni karının koynundan mı çekip aldın?

Kambar— **II.1/230** Hayır, neyi söyleyeyim, hırsız olduğunu söyleyeyim. **II.1/231** Temiz köle, temiz ırgat bir başka, bunlar gibisinin hiç değilse başını açmak lazım. **II.1/232** Öğrensın Sovyet. **II.1/233** Sakladığımız bir şey mi var Sovyetimiz'ten.

Böltirik— **II.1/234** Tamam, söyle, söylensin.

Mes— **II.1/235** Yapışkanlığını mı söylüyorsun? (Halk güler.) **II.1/236** Beyin malını koruyayım mı dedin? **II.1/237** Günün birinde beyden intikamımızı alamazsak ne yapacağız?

Kambar— **II.1/238** Onun adı da hırsızlık, hepsi aynı.

Mes— **II.1/239** Ezmeni.. **II.1/240** Neredeki düşman, beyi bitiren yalanı çoğaltır bana. **II.1/241** Sen geçip gideni tekrarlayıp gerçek kötüyü yanında olanın gözetliyordu deme, anladın mı? **II.1/242** Benim dünkü emeğimi söyle, hitabetin güçlü olsun.

Arpabay— **II.1/243** Aynen, onu söyle. **II.1/244** Azı dişi altı karış olan beyine özellikle karşı çıkan. **II.1/245** Mes değil miydi?

Alatay— **II.1/246** Mes gerçek ırgat, cesur ırgatın kendisi, bizi etkiliyor.

Kusbek— **II.1/247** Aynen, böyle yerlerde kavga etmemek gerek arkadaşlar. **II.1/248** Birbirinize busu var şusu var demeyip, herkesin kendine bakması lazım. **II.1/249** Sovyet için çalışanın güvenilir emeğine bakmak gerek. **II.1/250** Dünkü Kondıbay beyin zalim olduğu doğru. **II.1/251** Abi deseniz de, bizim bile kanımızı emdi. **II.1/252** Beyin sakladığı hazineyi Mes bulmasa kim bulacaktı? **II.1/253** Onu göz göre göre bey gitmeden önce açıklayan, var olmasını araştıran Mes değil miydi? **II.1/254** Irgat denilen, Sovyet dostu denilen böyle işle görünür. **II.1/255** Beyi kurtaracaklar da Mesle ikimiz olacağız. **II.1/256** Bugün gelip eğri konuşmayın, arkadaşlar, bu üzücü sözler.

Alatay, Arpabay, Esbike— **II.1/257** Doğru, evladım, doğru. **II.1/258** Söylediklerinin hepsi doğru.

Kambar— **II.1/259** Öyleyse biraz öncemize geri dönelim. **II.1/260** Ne yapacağız, nereye gideceğiz? **II.1/261** Bu mal hakkında önceki gibi ilerleyeceğiz? (Nugıman girer, hepsi de yerini verir.)

Sahne

Nugıman— **II.1/262** Ne konuşuyorsunuz, arkadaşlar.

Arpabay— **II.1/263** İsteklerin olsun, bu kişi de geldi. **II.1/264** Sincapların inini kazalım diyoruz ama kazılmıyor. **II.1/265** Yön göster, yol göster bunlara, evladım Nugıman.

Böltirik— **II.1/266** Abi, bu yaşlanan köle, uşak kendince yerleşiyor. **II.1/267** Hepimiz genç, içimizde bu ablanız, bu oturan Esbike anneniz de var. (Halk güler.) **II.1/268** Doğru söylüyorum, bunlar hepsinden genç. **II.1/269** Hepimiz daime genç olup sohbet edeceğiz. **II.1/270** Mal sonraya kalmaz, başka yol arayalım diyenler var içimizde. **II.1/271** Omar'ı onun için çağırdık.

Nugıman— **II.1/272** Onların düşüncesi, öyleyse başka yol arayıp bulun. **II.1/273** Sovyetin gerçek iyi vatandaşının okumuş, okuma-yazma öğrenmiş, bilgili insan olması gerek.

Kambar— **II.1/274** Evet, onu şimdi istesek diyorduk. **II.1/275** Sovyet bizimki, güneşimiz doğdu, kendi hayatımızın sahibiyiz. **II.1/276** Şimdi Sovyet'in aydınlık dünyasına ilerleyip, gözümüzü açsak diyoruz.

Nugıman— **II.1/277** Öyleyse, daha ne olsun? **II.1/278** Okuyacağım diyen köleye yol açık. **II.1/279** Örneğin, bu Kambar, bu kardeşlerim: Altın, Kemeş, hepiniz de okuyun.

Böltirik, Mes— **II.1/280** Doğru, hepimiz de araştırsak diyoruz.

Nugıman— (Yükselip.) **II.1/281** Öyleyse ışık üstünde ışık. **II.1/282** Bunlar güzel istekler. **II.1/283** Öyleyse hepiniz birlikte bilim alıp gözlerinizi açıp gelip başlayın. **II.1/284** Sovyetimize yaslanıp hayatta isteğimizle yol alacağız. **II.1/285** Zorluğa dayanınız diyip yola çıkın.

Omar— **II.1/286** Ben söylesem böyle mi derdim. (Makamına getirip konuşacağında.)

Böltirik— **II.1/287** Omar, sen kendi sözünü bırakıp, bizim gibi köle, ırgat, dünkü yıkıcı, süt sağıcı, Sölkebay gibi çoban, aşçı gibi Elen arkadaş bunlara ne söylemiş, onu söyle.

Sesler— **II.1/288** Evet, onu söyle, onu sorun. (Omar tereddüt eder.)

Nuğıman— **II.1/289** Lenin arkadaş Ocak devrimini yaşadığında: işçi halk korkmasın, payını almak için çabalasın. **II.1/291** Devrim de beylik de onunki, her bir aşçı kadına kadar hükümeti nasıl idare edip, nasıl yöneteceğini öğrensin demiş.

Böltirik—(Halkın “bravo, ağzından öpeyim” diyen onaylarıyla beraber.) **II.1/292** Elbette, onun kendisi de var bizde. **II.1/293** Bu oturan Esbike aşçı kadınınızın tam kendisi.

Nuğıman— **II.1/294** O kişi olsa ona ve bu oturanların hepsine bağışlanan lider söz bu. **II.1/295** Biriniz okumaya gitseniz, biriniz sanayiye giderseniz, o da büyük bir kazan, gözlerinizi açar.

II.1/296 Sapar, Sölkebay, Topay girer.

Kambar— **II.1/297** Tamam, yolla yön denilen bu. **II.1/298** Hepimiz demir keser genciz. **II.1/299** Niye cahil olup kalalım?

Mes— **II.1/300** Tamam, yerinden ayrılmayan o beyin ailesinin üç tarafını koru muyor muyuz?

Böltirik— **II.1/301** Tamam zorlayacağız. **II.1/302** Yeneceğiz. **II.1/303** Alacağız payımızı. **II.1/304** Ve bu abinin dediği gibi yola çıkacağız.(Sölkebay’a bakıp.) **II.1/305** Bu dönmüş mü? **II.1/306**Sölkebay, biz bu Almatı, o Moskova gibi yerlere gidip hüner öğrenelim diyoruz. **II.1/307** Sen peşimizden gelecek misin, ne diyorsun?

Sölkebay— **II.1/308** Uzak ol, alay etmenin gereği yok. (Halk güler.)

Alatay— **II.1/309** Sölkebay, bugünkü isteğimizle bizi aldı. **II.1/310** Şimdi 5. Köye gidip kitabını alıp döneceğiz.

Sölkebay— **II.1/311** Kitap? **II.1/312** O ne işe yarayacak?

Mes— **II.1/313** Çay, şeker de alasın. (Halk güler.)

Altın— **II.1/314** Bırak artık, laf atma.

Mes— **II.1/315** O da nesi! Komsomol! **II.1/316** Hep birlikte komsomol mu olacaksınız? **II.1/317** Onun kitabı, okuyacaksınız.

Sölkebay— (Hayrete düşüp.) **II.1/318** Hayır! (diye başını sallıyordu.)

Böltirik— (Topay'a.) **II.1/319** Seni okumaya gönderiyorum!

Topay— **II.1/320** Evet, kendin de okuyup gark ol.

Böltirik— **II.1/321** Evet devlet adamının, bu da bir alay Sölkebay. (Halk güler.)

Nuğman— **II.1/322** Arkadaşlar! **II.1/322** Siz doğrulayıp anlatın. **II.1/323** Eğitimden kimse korkmuyor. **II.1/324** Sovyet eğitimi gerçek köle uşak eğitimi.

Böltirik— **II.1/325** Onu söylüyorum ya özellikle buna. **II.1/326** Hey (deyip Kambar ve Mes'e.) önceden Kondıbay'ın çocuğunun okuduğu okulun adı neydi?

Kambar, Mes— **II.1/327** Semnajiya, Kemnajiya... Kemnajiya...

Böltirik— **II.1/328** Evet, evet kemnaziya.. O kemneziyaya gödereceğim. **II.1/329** Sağ olasin. **II.1/330** Öyleyse ağlatıp dilekçe yazdırayım önceki Sodır gibi.

Kusbek— **II.1/331** Gideceğim de, Topay. **II.1/332** Sen göndermesen de gideceğim de ona.

Kemeş— **II.1/333** Gitse ne olacakmış, hepimiz gideceğiz. (Topay özenir gibi olur.)

Kambar— (Saparğa.) **II.1/334** Bu halkın hepsi büyük bir istekte bulundu. **II.1/335** Bu beyin kamulaştırmasından da önemli dediler. **II.1/336** Okumayı istiyoruz. **II.1/337** Sen ne diyorsun? **II.1/338** Gelecek misin bizimle?

Sapar— **II.1/339** Bilgisiz olmak istemiyoruz, biz okumaya ne zaman gideceğiz? **II.1/340** Ne iyi gider diyorsun?

Kambar— **II.1/341** Hayır, heves et, hepimiz senin gibiyiz, en azından ihtiyarlığımıza bilgili olup dönelim, yürü, gidiyoruz işte.

Sapar— **II.1/342** Kocaman olunca ne çıkar diyorsun?

Nugıman— **II.1/343** Öyle deme evladım, kırkına gelse de okuyup da bilge olanlar var.

Sapar— **II.1/344** Biz okuyup geliştireceğiz, işte yazarsan yaz!

Böltirik— **II.1/345** Kendin gör, göçmek için bineceğin araç isteyenlerine bırakıp kibirlendiğini. (Halk güler.)

Kusbek— **II.1/346** Bırakın dalga geçmeyi. Sölkebay, Topay, Sapar hepsinin cesaretini kıran davranışlar bunlar! **II.1/347** Ne oldu, daima dalga geçiyorsunuz?

Kemeş— **II.1/348** Peki, sizden başka dil, kişi yok mu diyorsun?

Altın— **II.1/349** Evet, halka daima laf atıyorsunuz. **II.1/350** Kendileri yersiz yanlış konuşuyorlar.

Omar— **II.1/351** Doğru, bu sözün anlamı zor. **II.1/352** Komsomolsunuz, şimdi komsomolluk bilgisi denilen var. Onu...

Böltirik— **II.1/353** Daha bir şeyini söyledi. (Nugıman'a.) **II.1/354** Abi, o zaman söyleyin, konuşmaya başlasa, geçenki bu Mes öğrenmiş huysuz kara tay gibi, bir tarafına yarısını dizginleyip bizi anlamayacak bir gurbete alıp gider.

Omar— **II.1/355** Komsomolluk düzenini söylüyorum. **II.1/356** Birbirinizi yakın arkadaş gibi görmemiz gerek. **II.1/357** O tarafa dikkat etmek gerek.

Böltirik— **II.1/358** Tamam, öyleyse çekip gelip dikkatli edin diyorsun. **II.1/359** Doğru olsun. **II.1/360** Kendi bizi, benzer gençleri topla, başla, dikkatli ol, temiz topla diye gönderdi. **II.1/361** Öyleyse, senin dikkatliliğin nerde? **II.1/362** Bugün o da komsomol olacak diye aldığın Şaken nerede? **II.1/363** Beyin kızını komsomola aldırın, bugün yanlış hareket edip babasıyla birlikte gitti.

II.1/364 Tam o sırada Şaken gelir. **II.1/365** Böltiris geri baktığı için görmüyordu. **II.1/366** Halk geri bağırıp Şaken'e atılır gibi olur. **II.1/367** Esbike, Arpabay saygıyla karşılar. **II.1/368** Bütün halk ona dikkatle bakar.

Esbike— **II.1/369** Şaken, evladım, gel,!

Arpabay— **II.1/370** Evladım, peşinden gitmedi bu.

Böltirik— (Önceki gibi söyleyiverir.) **II.1/371** Şaken denilen boşuna seni alay edip, karıştıran beyin, şımarız kız değil mi? **II.1/372** Ona güvenip komsomol dedik.

Mes— **II.1/373** Daha konuş, annen diyorum kendisi!

Böltirik— **II.1/374** Şimdi komsomolun değeri düştü. (Diğerleri güler.)

Mes— **II.1/375** Allah bilir, arkana bak. (Halk katılarak güler. Böltirik arkasına bakınca şaşır kalır.)

Böltirik— **II.1/376** Allah, Şaken!

Şaken— (Diğerlerinin toplanmasını dikkate almayıp, bunu dinleyen durumunda.)
II.1/377 Omay, eksik kal, avare dolan.

Böltirik— **II.1/378** Baştan sona sarıp sarmalayıp getirdi, nerden bilseydim.

Şaken— **II.1/379** Ben kundaktaki bebek miydim? **II.1/380** Peşinden gitmedim, geri döndüm. **II.1/381** Şimdi ailem de, evim de yok.

Arpabay— **II.1/382** Evladım, Şaken, doğru. **II.1/383** Büyüdüğün günden beri, izledim, bunun karakteri evdekilerden farklıydı. **II.1/384** Beye yaptığın doğru, evladım.

Esbike— (Birisi ihtiyara, birisi Şaken'e bakıp.) **II.1/385** Çocuğumuz olsun bizim. **II.1/386** Yavrum, Kambar, Kemeş ile birlikte bizim çocuğumuz ol. (İkisi birleşir, halk hayret içinde.)

Mes— **II.1/387** Siz engel oluyorsunuz, fakat Şaken kendi yüze söyleneni iyi görecektir. **II.1/388** Ben söyleyeyim. **II.1/389** Bu kişi mahkemeden mektup alıp, o zaman gelmiş.

Kambar— **II.1/390** Mahkemen bey kızını almaya korkup ağlamak olur. **II.1/391** Kendisi Moskova'ya gitti dedi.

Şaken— **II.1/392** Moskova değil Mergev'e gitti dedi. (halk güler.) **II.1/393** Onu arayıp geldim.

Kusbek— **II.1/394** Allahım, bu yaramazın elinden herşey gelir.

Böltirik— **II.1/395** Şimdi, canım, durumunu söyle. **II.1/396** Halk tahmin edemedi, görssünler.

Şaken— **II.1/397** Siz kimseniz bende oyum. **II.1/398** Sizin gördüğünüzü bende görürüm. (Halk afallayıp kalır.)

Mes— **II.1/399** Haydaa! **II.1/400** Sen bey kızı, biz ırgat, bize katılmazsa geri mi döneriz?

Şaken— **II.1/401** Bey kızı dediğin söz eksik kalsın, Sovyet eğitsin, beni de insan yapsın. **II.1/402** O zaman geldim.

Böltirik— **II.1/403** Laf diyorum bunu. (Halka bakıyordu, Sölkebay'a) **II.1/404** Sen nasl görüyorsun, diyecek sözün var mı? **II.1/405** Karşı değil misin? (Sölkebay sırtıp güler.) **II.1/406** Karşı mısın diyorum? (Sölkebay, hayrete düşüp, başını sallayarak güler.)

Nugıman— **II.1/407** Arkadaşlar, şaşırarak bir şey yok. **II.1/408** Kardeşiminki tamamen doru, önce de kendisi komsomola alınmış. **II.1/409** Şimdi denemeden geçip geliyor. **II.1/410** Bu beceri, aranızda alın, ırgatlarla birlikte eğitim alsın.

Kambar— (Şakenge.) **II.1/411** Tamam, fakat komsomolluk denilen büyük tecrübe. **II.1/412** Biz çok tecrübeli kişiyiz, sende olası.

Sesler— **II.1/413** Doğru, olur, Kambar doğru söylüyor **II.1/414** İyi ki geldin, olur bu.

II.1/415 Şaken Altın ve Kemeş'in yanına gidip oturur.

Böltirik— **II.1/416** Arkadaşlar, şimdi deminki istek, istek ya. **II.1/417** Hüner edinelim diye yola çıktık. **II.1/418** Öyle mi?

Sesler— **II.1/419** Yola çıktık, tevekkül Allah.

Kambar— **II.1/420** Acele edelim, arayalım.

Altın— **II.1/421** Yolumuz açık olsun.

Nugıman— **II.1/422** Tamam, arkadaşlar, işte bunlarınız görev. **II.1/423** Şimdi hepiniz zorluklara dayanıp, güzelleştirerek geçip, Sovyet'in sabırlı vatandaşları olup gelin. **II.1/424** Yalnız, bu söz olsun. **II.1/425** Hep birlikte olduktan sonra diş diş, bileğe bilek katıp buraya birlikte dönüp gelin, birlikte çalışın. **II.1/426** Yolunuz açık olsun.

Sesler— **II.1/427** Dediğin gibi olsun, birlikte geleceğiz, abi. **II.1/428** Söz. İstekli yiğide nur yağar.

Kambar— **II.1/429** Tekrar gelince, dünyasını bir değiştirelim.

Sesler— **II.1/430** Acele edelim. **II.1/431** Hazırlanın.

Kambar— (Anne-babasına.) **II.1/432** İhtiyar, siz de komsomolsunuz, Kemeş de yürür.

Esbike— **II.1/433** Ne dedi, Allah çarpar? **II.1/434** Biraz önce beyi öne sürüyordu, şimdi biz ıssız mı kalacağız?

Sesler— (Gürültü çıkarıp, tutarak.) **II.1/435** Hayır, yürüyün, hepimize bir anne-baba lazım değil mi? **II.1/436** Öldürmeyiz sizi. **II.1/437** Hepimiz çocuğunuz, siz de anne babamızsınız, yürüyün.

Kusbek— (Arpabay ile ihtiyara.) **II.1/438** Başkası olmasa da Kemeşle ben varım, başkasına güvenme, ikimize güven. **II.1/439** Kendim geçireyim.

Arpabay— (İhtiyara.) **II.1/440** Yaşlandıktan sonra basmış yaşlı durdurmasın, gel, ihtiyar, biz de gideceğiz. **II.1/441** Yol açık olsun. (Gülüş, sevinç.) **II.1/442** Amin.

Perde.

İkinci Tablo

II.1/443 Sahne, yeni yapılan büyük fabrika, büyük dükkân yeri gibi. **II.1/444** Her yerde taş, kova, yığılı toprak. **II.1/445** Halk büyük çukur kazıyor. **II.1/446** Uzunca derin, yar. **II.1/447** Çukurun içinde çalışanların sadece başları görünür. **II.1/448** Erkekler bu işte, kadınlar: Şaken, Altın (Topay ve Sölkebay onlarla birlikte), kürekle toprak taşıyor. **II.1/449** Topay ile Sölkebay bir çalışıyor. **II.1/450** Kusbek yukarda patron.

Sahne

Kusbek— (Aşağıdakilere.) **II.1/451** Bırakın, bitsin o zaman (aşağıdakiler git gide toprağı fırlatıp atar.) **II.1/452** Tamam, çalışıyorum dediğinde bizim ekip işini

darmadağınık bırakmadı! (Kadınlar geldiğinde.) **II.1/453** Hadi, hadi biraz götürüp bırakın, bitti.

II.1/454 Kadınlar hazır kovayı alıp gider, erkekler kürek, kazmalarını arkalarına fırlatıp bırakıp, arkasından her biri arka arkaya çıkar. **II.1/455** Kambar, Böltirik, Mes, Alatay, Sapar bir tarftan Arpabay ile Esbike gelir.

Arpabay— **II.1/456** Bunun oranı az mı? **II.1/457** Hayır, bizim çocukların işi sıkı mı? **II.1/458** Bitirip bıraktı.

Esbike— **II.1/459** Nesi az olsun. **II.1/460** Gör, bu en dışa kıpkırmızı taşı, dünyanın toprağını çıkardı, tüü, evlatlarım!

Arpabay— **II.1/461** Bu taraftaki işçiler hala yarısını bile bitiremediler.

Böltirik— **II.1/462** Bize iş dayanır mıydı, ne diyor kendileri.

Mes— **II.1/463** Sadece Kambar gibi delikanlı mutlu olduğunda bey etkilenirdi!

Esbike— (Çok konuşmada.) **II.1/464** Sözüne katılıyorum.

Kambar— **II.1/465** Bitirdik, bitirdik, fakat bu çalıştığımız neydi?

Alatay— **II.1/466** Aynen, bende bunu sorayım diyordum. **II.1/467** Bu çalışmamız neydi?

Kusbek— **II.1/468** Oldu, oldu, büyük bir ev yapılacak buraya.

Alatay— **II.1/469** O zaman bu yaptığımız nesi olacak?

Böltirik— **II.1/470** Aynen, çukur ne olacak? **II.1/471** Mezar mı? **II.1/472** Su kanalı mı?

Mes— **II.1/473** Hey gidi karanlık, çalışmasını çalışıp, şimdi köpek gören keçi gibi hedef alman nesi. **II.1/474** İşte, Buralap gelir, ona sorun.

II.1/475 Müdür çıkıp bakıyordu, ölçüp biçiyordu, doğru diyip başını sallar.

Böltirik— **II.1/476** Arkadaş Buralap, bu ne, Mes in mezarı değil mi? **II.1/477** Öyleyse buna sığar, daha kazmasa da olur. (Halk güler.) **II.1/478** Bu eşya ne, bardak mı?

Müdür— **II.1/479** Kazan, kazan bu.

Gider.

Mes— (Böltirik'e) **II.1/480** Yere gömüldün.

Alatay— **II.1/481** Ne oldu nedi?

Mes— **II.1/482** Kazan, kazan dedi. (Hepsi bağırıştır.)

Böltirik— **II.1/483** Kök taban dese de bunun başka anlamı var. **II.1/484** Bunun altı nem, su. **II.1/485** Çıkayım, çıkayım diye ısrarla uğraştım.

Alatay— **II.1/486** Güzün yaklaşıp geliyor olması bu.

Mes— **II.1/487** Su çıkarsa anlaşıyoruz.

Kusbek— **II.1/488** Dibinden su çıkar, donar kalır.

Mes— **II.1/489** O zaman kök taban olursun. **II.1/490** Tamam, mutlu olmuşsun Böltirik.

II.1/491 Bir taraftan boş yürüyen Kemeş çıkar, diğer taraftan Şaken, Altın, Topay, Sölkebaylar kelir, oturup yemeğe başlarlar.

Arpabay— **II.1/492** Adı nasıl kötüydü kafirin.

Esbike— **II.1/493** Ayaklarınızdan nem alıp hastalanır mısınız evlatlarım.

Mes— (Topay ile Sölkebay'ın önüne ekmek bölerek koyar.) **II.1/494** İkiniz bi oturun. Topay, şimdi Böltirik'e burnundan soluyup da bakma, ne de olsa Sölkebayınla gör. **II.1/495** Bu yalvarıp, yere düşünce yamacı gösteriver, öylesine. **II.1/496** İşin, kazancın, kuvvetin yok. **II.1/497** Böltirik kafirin sırtıp düşmanlık yapması olmasa. **II.1/498** Kadın kıymetini bilir mi? **II.1/499** Yavaşça yürüyüp, fark edip kalbini düşündüren Sölkebay. (Topay ve Sölkebay güler.)

Sölkebay— **II.1/4500** Düşüncenin altından ateş çıktı diye Topayla ikimiz buna inansak ne yaparsın?

Mes— **II.1/501** İnancım böyle olsun. **II.1/502** Konuşmayın tek.

Topay— (Gülüp.) **II.1/503** Aynen, bu gerekli.

Mes— **II.1/504** İşte, işte. (İkisine doğru yaklaşır, Topay'ın at takımını sıkıştırır.)

II.1/505 Kendiniz de ev içine ev yapıp sahipleniyor musunuz. (Bunlar güler.)

Böltirik— (Mes'e.) **II.1/506** Allah çarpar, bela aramazsan için rahat etmez senin.

II.1/507 Bu ikiniz nasıl delisiniz, benim gözüm diride.

Kambar— **II.1/508** Böltirik, dikkatli oluyorsun. **II.1/509** Bu kafir toplayıp getirip görünür, galiba.

Şaken— **II.1/510** Sölkebay'ın aklı kimden eksikmiş! (Gülüp.) **II.1/511** Bağımsızlık Sölkebay ile Topay'a buyurmadı mı?

Böltirik— **II.1/512** Buyurursa buyursun, fakat ayağı kırılmasın Sölkebay'ın.

Topay— **II.1/513** Evet, dışarıda yatan ayak varmış. (Sölkebay güler.)

Mes— **II.1/514** Aynen, ben olsam Böltirik'e gerçeği gösterirdim.

Böltirik— **II.1/515** Çok laf söylense de lafin biri yok olur, ben bıraktım.

Şaken— (Gülüp.) **II.1/516** Allahım, yerini boşalttın mı, efendim?

Böltirik— **II.1/517** Ne yapayım şimdi, basıp gideyim desem, siz de o taraflara çıkıp gidersiniz. (Ağlayacak gibi olup.) **II.1/518** Dışarda kaldığımızda, kurnazlık yapanı kucaklayıp, bize kim yan gözle baksın. (Şaken güler.) **II.1/519** Şakencim, kendi elini çekmezsen, suyun dibine giden Böltirik talihsizi.

Şaken— **II.1/520** Hayır, yanındaki arkadaşıyla kavga etmeden ayrılan yiğide yardım etmek haram. **II.1/521** Sana çalışan dostluğun kendisi boşa can kaybı. (Kambar gelir.) **II.1/522** Öyle değil mi, Kambar? (Kambar'ın dizine dirseğini dayar.)

Mes— (Böltirik'e.) **II.1/523** Topay'ı ucuza satman buydu. **II.1/524** Saygılı ol.

Kambar— **II.1/525** Şaken'in kararı adil değil mi? **II.1/526** Seversen de bizim gibi tecrübeli genci sev.

Şaken— (duymazdan gelip.) **II.1/527** Bırak şimdi sen de, Böltirik gibi hepsini yarığa bırakmadan, büyük kişileri görüyor musun, ayıp.

Arpabay— **II.1/528** Evlatlarım, çekinmeyin bizden. **II.1/529** Biz biçareler sevinmekten başka ne yaptı diyorsun.

Esbike— **II.1/530** Yatsam kalksam isteğim bu, yavrum, ömürleriniz uzun olsun.

Şaken— (Kambar yanından atıp.) **II.1/531** Bak dikkatli dikkatli bindirerek getirdikleriniz, sana yaklaşmamam bu.

Aceleyle Kusbek, Kemeşler grubuna varır.

Kambar— (Anne-babasına yaklaşıp.) **II.1/532** Hangisini nerden çıkardınız. **II.1/533** Yersize müdahale edip.

Esbike— **II.1/534** Evladım, utanman anne-babanın adeti. **II.1/535** Allahım, utandı, hepsi kötü şey!

Mes— **II.1/536** Evet, kendin ne yapıp edip mutlu et. **II.1/537** Hak verme, o neymiş, kötü şeyler.

Kambar— **II.1/538** Bırak sen. **II.1/539** Gerçek diye düşünüyor. (Esbike'ye.) **II.1/540** Siz ne söylüyorsunuz. **II.1/541** Hiçkimsenin aklında bir şey yok, Allah'a emanet, kendiniz bir şeyinizi yanından çıkarıp, çocuk mu oldunuz?

Mes— **II.1/542** Evet, Eseke'nin ona razı olması.

Esbike— **II.1/543** Evet, Sevincimi çok görmesi nesi, utangaç şey.

Mes— **II.1/544** Eseken mızrağını dosdoğru batırsın.

Esbike— **II.1/545** Öl de bana.

Kambar— **II.1/546** Mezar bir şey yok, eyvah!

Esbike— **II.1/547** Allah, sözüne gerek yok.

Kambar— (Elini silkip, aceleyle.) **II.1/548** İşte, iftiracı göreceksen.

II.1/549 Grup dağılır. Böltirik, Kusbek, Kemeş, Altın, Alatay kalır.

Sahne

II.1/550 Bir grup işçi çıkar. **II.1/551** Kazak kooperatifi, bunları başlatan Şuvasbay, Ensebay.

Şuvasbay— **II.1/552** Evet, bunlar onlar.

Ensebay— **II.1/553** Durun, bunlar o. **II.1/554** Beri gelin. (Yürüyüp gidenler durur.)

Böltirik— (Durup dalga geçip.) **II.1/555** Dur hayvan, dur. (Bunlarla karşılıklı bağırır.) **II.1/556** Ne oldu? **II.1/557** Hep kovalayıp geliyorsunuz? **II.1/558** Gösterin bizim Kambar'a, çekip alsın. **II.1/559** Bu hep kovalayıcı.

Şuvasbay— **II.1/560** Bırak şakayı, biz sizi arıyoruz.

Kambar— **II.1/561** Aradığınız biz isek işte, sessizce yatıyoruz, soluklanıp, ne oldu da bu kadar bağırarak?

Böltirik— **II.1/562** Kendiniz ne yapsanız da, mal bitmiş köyün insanlarısınız diyorum.

Şuvasbay— **II.1/563** Allah uçurumundan korusun.

Böltirik— **II.1/564** O zaman yilkılarınızın cinsi ne zaman gelecekmiş?

Ensebay— **II.1/565** Onu nerden anladın?

Böltirik— **II.1/566** Öylesine diyorum, tecrübeli olanlara benzeyip.

Mes— **II.1/567** Doğru, yilkısı kaçmış köyün insanı bağırma, kaba, kibirli geleceği doğru.

Ensebay— **II.1/568** Delikanlılar siziz işsizlikten canınız sıkılıyor.

Kambar— **II.1/569** Can sıkıntısından korusun, önümüzde duran iş değil mi? **II.1/570** Niye canımız sıkılsın.

Şuvasbay— **II.1/571** Öyleyse ne oldu? **II.1/572** Yilkı-milkı diye ele almanız da ne?

Böltirik— **II.1/573** Durumun, işin zorluğu. **II.1/574** Bizim başımızdan da geçti.

Ensebay— **II.1/575** Aynen, işin zorluğu. **II.1/576** Biz sizlerle bu zorluğu konuşmaya geldik.

Şuvaşbay— **II.1/577** Kazakbay'ın çocuklarıyız. **II.1/578** İşte bu daracık yerde görüştüğ. **II.1/579** Kazak olarak toplanıp, birleşmezsek olmayacağı belli.

Böltirik— **II.1/580** Rahmetli, o kişide istek var mıymış?

Ensebay— **II.1/581** Kimi diyorsun?

Böltirik— **II.1/582** Babamızı diyorum, bir babanın göbeğinden 20-30 kadarız.

Kambar— (Arpabay'ı göstererek.) **II.1/583** Babamız bu kişi diye düşünüyorduk, gerçek babamız bulundu (gelenlere), isteğinizi verirler, hadi söyleyin.

Şuvaşbay— **II.1/584** Konuşmaya geldik delikanlılar, aranızda açıklıktan gelmedik. **II.1/585** Fayda bulmaya geldik. **II.1/586** Siz iyi grupsunuz diye övgü alıyorsunuz.

Böltirik— **II.1/587** Öyleyse tanışalım, burada çok tembel grup vardı. **II.1/588** Konuşma şeklinize baktığımda o sizlersiniz. **II.1/589** Selam.

Kusbek— **II.1/590** Bırak, alayı, konuşalım dediği grubun durumu gibi.

Şaken— (Böltirik'e.) **II.1/591** Nerede olursa olsun bir kişi saygı göstermeyen görgüsüzlüğü terbiye eder.

Böltirik— **II.1/592** Allahım, baldız, biz bıraktık. **II.1/593** Bu kişiler, ben bilirim Kondeken'in akrabası, şimdi dur. **II.1/594** Endişe et. **II.1/595** Ev mi yaptıralım yoksa?

Şaken— **II.1/596** Dediğin olsun.

Şuvaşbay— (Bağırıp, bir Şaken'e, bir Böltirek'e bakıp.) **II.1/597** Evlatlarım, Kondeke dediğiniz Kondıbay mı?

Kusbek— **II.1/598** Evet, Şaken onun çocuğu.

Şuvaşbay— (Şaken'e.) **II.1/599** Allah, yavrum, doğru. **II.1/600** Bir çocuk babasından ayrılmış diye duymuştum, o sen misin? **II.1/601** Evladım, ben akrabam, biliyor musun? **II.1/602** Allah, yavrum.

Ensebay— **II.1/603** Canım, yavrum, tas taşıyıp, ayağını değdirmen de ne? **II.1/604** Bu zorluğa niye geldin, canım? **II.1/605** Hepten zalim dünya, gör bunu.

Şuvaşbay— **II.1/606** Yavrum, yeğenim, dudağın çatlayıp, omzun ağrıyıp niye gittin buraya. (Şaken ağlacak gibi olup, oturur.)

Altın— **II.1/607** Şaken, bu ne, siz ne olursanız bende o olacağım dediğin söz nerde?

Kambar— **II.1/608** Evladım, Şaken! **II.1/609** İhtiyarın, bizi takip etmen doğruysa, biz ne görürsek sende onu görürsün deriz. **II.1/610** Köle yolu, emek yolu. **II.1/611** Serili yumuşak yatak, takılı perde var demiyoruz. Bu ne?

Şuvaşbay— **II.1/612** Hepten, hor gören dünya, soylu çocuk, gör!

Şaken— (Dizlerini toplayıp.) **II.1/613** Bırak artık, sen cadı gibi yan gelip yatmaz, Kambar. Doğru, doğru söyledin, benimki bir ahmaklık.

Ensebay— **II.1/614** Gördükten sonra dayanamamak bizimki.

Bir işçi— (Şuvaşbay ve Ensebay'a.) **II.1/615** Şuvaybay, Ensebay! **II.1/616** Sen ikisini de çiğniyorsun. **II.1/617** Ne hakkınız var?

İkinci işçi— **II.1/618** Başlıyoruz diye halkı hepten ümitlendirip bitirdiniz ikiniz.

Üçüncü işçi— **II.1/619** Ne bittin iş var, ne sonuç, dur durak yok. **II.1/620** Kovaladıklarınızın hepsi boş laf.

Şuvaşbay— **II.1/621** Dur! **II.1/622** Söyleyelim şimdi.

Kambar— **II.1/623** Hadi, söyle, ne demek istedin?

Şuvaşbay— **II.1/624** Demek istediğimiz bu. **II.1/625** Burada çalışanların çoğu Kazak. **II.1/626** Birlikte söz çıkarıp, bir baş, bir taş olup, bunun gibi şart koşalım diyoruz.

Böltirik— **II.1/627** Peki, sadede gel.

Şuvaşbay— **II.1/628** Gelirsem, toplanan çoğunluğun sözü, en başta yiyeceği arttır diyoruz, ikincisi, kuralları azalt, Kazak işçisi bunun gibi kuralları istemez diyoruz. **II.1/629** Bu arada siz büyük kuralı koyup, denilen zamanda bitirmeye çalışıp, biraz

zorlansın. **II.1/630** O yüzden korkun. **II.1/631** Bu çoğunluk için, çoğunluğun beraberliği için diyorum.

Böltirik— **II.1/632** Kızarıyorum! **II.1/633** O gün yemek az denildiğinde arttıran olmadı mı?

Ensebay— **II.1/634** Arttırdığında iş zorlaşır. **II.1/635** Onu azalttık. **II.1/636** İşte kıpkırmızı taş.

Kambar— **II.1/637** Başka işçi olsa, yemek yeterdi, iş zor diyip ağlamıyordu.

Böltirik— **II.1/638** Bizi de söylesene, yemek diye bir ağlıyoruz, iş ağır diye iki ağlıyoruz. **II.1/639** Zavallı, doğduran babamıza olayım, rahmetli o kişinin kendi yapısını görür müydü bir. **II.1/640** Söyle daha.

Şuvaşbay— **II.1/641** Ondan sonra bu kooperatifine, ekmek fabrikasına, yemekhaneye yönetici olarak, bu işçiler arasından çıkan Kazak'ı koyalım. **II.1/642** Faydalı olursa, Kazak evladı görsün, kendimiz de görelim.

Böltirik— (Şuvaşbay'a.) **II.1/643** Ona sen olsan döner.

Şuvaşbay— **II.1/644** Olur diyin çoğunluk için ne var!

Ensebay— **II.1/645** Bu Şirketteki Kazak bunun gibisine daima engel olup zorluk verecek gibi görünür. **II.1/646** Onu yerinden aldırıp, kendimizden birisini koyalım.

Böltirik— **II.1/647** Öyleyse sana verelim, o nasıl olur?

Ensebay— **II.1/648** Fikirleşelim dediğim bu, fayda göreceksak kendimiz görelim, önümüz yapsa arkamızdaki bu çoğu kara işçi da bakıp kalmazdı. **II.1/649** Öyle değil mi?

Kambar— **II.1/650** Şimdi katılımcı toplayın, olur mu?

Şuvaşbay— **II.1/651** Elbette, siz iyi grupsunuz, öncelikle sizin söz katmanız doğru olur.

Kambar— (Diğer işçileri gösterip.) **II.1/652** Bunlar, dediklerine katılanlar mı? **II.1/653** Siz ne diyorsunuz delikanlılar?

Birinci delikanlı— **II.1/654** Bilmiyoruz, bunlar altından iyi şeyler çıkacak diyorlar.

İkinci delikanlı— **II.1/655** Kime yarar, kime yaramaz bim bilir. **II.1/656** Nasıl olsa olan Kazaklar işe sarıldı dedi bunlar.

Kambar— **II.1/657** Öyleyse, delikanlılar boş konuşmayın, anladınız mı? **II.1/658** Burada ata kovan bir şey yok. **II.1/659** Bu arada parti, komsomol, işçi de çok, hepsi de Sovyetin gözü. **II.1/660** Bereketi bunlar canlandırmıyor. (Şuvaşbay ile Ensebayı gösteriyordu.) **II.1/661** Ne de olsa o Sovyet'e yapışmış. (Kendilerine.) **II.1/662** Bizim delikanlılar, siz ne diyorsunuz?

Böltirik— **II.1/663** Ben sadece bu dünürler hediyeleri giymeden bizim köyden dönseymiş diyorum.

Kusbek— **II.1/664** Kazaklar olarak toplanalım demesi yanlış değil.

Mes— **II.1/665** Aynen, Boş şeylerden dolayı tartışsak, bunların birine bizde takılsak ne olurdu?

Sapar— **II.1/666** Bırak artık, içten pazarlık etmekten uzak dur, gerek yok.

Sölkebay— **II.1/667** Temiz emeğimizin kendisi daha iyi.

Şuvaşbay— **II.1/668** Bizi söyleyesin, sizin aranızda bizim gibi bulunacak tür.

Kambar— **II.1/669** Bulunmuyor bizde oylesi. **II.1/670** Düşman olsa o bizden değildir.

Ensebay— **II.1/671** Sadece biz diyorsun. (Durup gitmek için döndü.)

Böltirik— **II.1/672** Allah, tek kalmazsın bulunur. **II.1/673** Olur. **II.1/674** Baş alıp, kulak dikişinden korktum. **II.1/675** Tamam karanlık işçilerini önüne koyup, Sörekin'in öküzünü sürüp; "hay, ey" demiş. (Kambar'a.) **II.1/676** Kambar, fark ettin mi, işçileri böyle bir beladan kurtarmasaydık olmazdı. **II.1/677** Bunları Sergeev'e söyle.

Kambar— **II.1/678** Bende onu düşünüyorum. **II.1/679** Karmaşıklığın burada da devam ettiğini görüyor musun.

Kusbek— (Kemeş'e.) **II.1/680** Sen işe girecek misin? **II.1/681** Senin gibi halkın hepsi çalışırken tek senin nazlanmanın ne gereği var?

Kemeş— **II.1/682** Bırak, bir değil, iki değil.

Kusbek— **II.1/683** Bir değil yüz defa söyleyeceğim. **II.1/684** Çalış.

Kemeş— **II.1/685** Aç, çıplak değişin. **II.1/686** Yetiyor bu diğerinin çalışması da.

Kusbek— **II.1/687** Laf, bu diğerinin tepesine mi çıkayım diyorsun.

Kemeş— **II.1/688** Zavallı, yükünü ağırlaştırıyım diyorsun. **II.1/689** Öyleyse (Alatay'ı kucaklayıp.) yeğenim Alatayım büyüyordu. **II.1/690** Öyle değil mi, evladım?

II.1/691 Alatay'ı sevip, Kusbek arkasını dönüp gider.

Alatay— **II.1/692** Kemeş! Ben senden hiçbir şeyimi esirgemiyorum! **II.1/693** Biliyorsun, ama...

Kemeş— **II.1/694** Ama demenin hiç gereği yok, söylediğin oldu. **II.1/695** Başkasını bırak.

Kusbek— (Sonradan sinirlenip, Altın'a sarılıp.) **II.1/696** Altıncım, insan kıymetini, söz kıymetini bilmemek nasıl zordu. **II.1/697** Bunun gibisini gördün mü?

Sahne

Kambar— (Yanındaki Sergeev'e.) **II.1/698** Arkadaş, buradaki işçilerin arası böyle. **II.1/699** Dikkat etmezse her türlü durum, her türlü insan karşılaşıyor. (Bütün arkadaşları dinler.)

Sergeev— **II.1/700** Nasıl olacak dedin, köyde beyi kamulaştırmanı söylüyorsun. **II.1/701** Tam mücadelesi. **II.1/702** Burada o, casus, bey, düşman ya da onların dalkavuklarıyla her yerde karşılaşıyor. **II.1/703** Öncelikle mücadele edip okusun.

Sapar— **II.1/704** Aynen, büyük ders buradaymış.

Sergeev— **II.1/705** Bitti mi iş?

Kambar— **II.1/706** Bitti. **II.1/707** O dursun. **II.1/708** Şimdi bizim grubun, bundan başka biraz sorunu var.

Sergeev— **II.1/709** O neymiş? **II.1/710** Söyle.

Kambar— **II.1/711** Biz başında, ilk geldiğimizde işe zamanında başladık diye söyledik. **II.1/712** Hepimiz de genciz. **II.1/713** Endüstriden örnek alıp, daha ileri araştırsak mı diyorum. **II.1/714** Arkadaşlar! **II.1/715** Gelin, bir anlaşma yapalım, ne de olsa biz araştırmacı insanlarız. **II.1/716** Önemli bir şey araştırmayalım mı?

Sapar— **II.1/717** Ne söylüyor bu?

Böltirik— **II.1/718** Söylediği şu. **II.1/719** Söz böyle olur.

Sergeev— **II.1/720** Sizlere eğitim gerek olduğu doğru. **II.1/721** Biz serbest bıraktık. **II.1/722** Burada kalacağım diyenleriniz varsa, o kalsın. **II.1/723** Bizde orada biraz çalıştıktan sonra, kurstakileri, burada sadece işçi değil, büyük Sovyet memuru, kahramanlar yapıp çıkaracağız. **II.1/724** Bizim endüstri, bizim inşamız!

Kambar— **II.1/725** Arkadaşlar, gelin, şimdi anlaşma yapalım.

Sapar— **II.1/726** Bu ne, sovhoza gittik, orada durmadık, uzun yol gittik, orada da durmadık, şimdi dikkatliyiz, bundan başka yer değiştirmeyeceğiz. **II.1/727** Gitmiyoruz. (Halka bakıyordu, katılan yok.) **II.1/728** Ben burada kalıyorum.

Arpabay— (İç çekip.) **II.1/729** Atalarının yerinden giden nasıl iyi duruma gelsin. **II.1/730** Çatışan köpek eğri koşar diye önceden işi düzelmeyen yalnız boş sözdük.

Esbike— **II.1/731** Şimdi doğup büyüdüğümüz yerden gidip, yel götürmüş gibi göçeceğiz.

Böltirik— **II.1/732** Akrabasıyla kalacak.

Arpabay— (Sinirlenip, tepinip.) **II.1/733** Soyunun başı, o zaman artık yer koklamıyor muydu? **II.1/734** Endüstri, endüstri deyip konuşmayı sürdürmen bundan değil miydi?

II.1/735 Müdür çıkar, yanında bir Rus.

Müdür— **II.1/736** İşte, komsomol grubu, yabancılardan iyi çalışıyorlar. **II.1/737** Tembeli yok. **II.1/738** İyi grup.

Böltirik— **II.1/739** Kötü grup. **II.1/740** Buralap sen bilmiyorsun, grup kötü oldu artık.

Müdür— **II.1/741** Niye kötü?

Böltirik— **II.1/742** Bizimki boş olacakşimdi, gidecek şehre. **II.1/743** Almatı'ya.

Müdür— (Geçip.) **II.1/744** Hayır, sen şaka yapıyorsun, iyiler. **II.1/745** Konuşalım.

Böltirik— **II.1/746** Evet, konuşacağın kişi Kambar olacağım diyor.

Arpabay— **II.1/747** İstikrar yok, önem yok. **II.1/748** Yel götüren kanbak.

Kambar— **II.1/749** Öyleyse gideceğiz, oldu bu. (Sergeev'e.) **II.1/750** Siz bizim yerimize işçi bulup, bir grup oluşturun, sonra biz gidelim. **II.1/751** Ondan sonra sen bize nasıl hareket etmek gerek, nasıl eğitim gerek, düzeltip söylersin, olur mu?

Sergeev— (Sapar'a.) **II.1/752** Tamam, bunlar nereye gitse de bizim insanımız, gitsinler, okusunlar, o da iyi. **II.1/753** Seninle ikimiz burada kalacağız. **II.1/754** Bizde hiç kimseden sonraya kalmayacağız. **II.1/755** Bunlara bizim komsomol bölümleri düzeltip belge verecek, sen burada yeni grup oluştur da, sen ustabaşı ol, tamam mı?

Sapar— **II.1/756** Tamam. **II.1/757** Anlaşma bu. **II.1/758** Ben endüstri kazanını çok sevdim, burada kalacağım. (Arkadaşlarını kucaklıyordu. Mutlusu, güzeli birbirine yolun açık olsun der gibiydi.)

Şaken— **II.1/759** Araştırdıktan sonra ilerleyelim öyleyse.

Böltirik— **II.1/760** Öyleyse, Nugıman bir eğitim, bir endüstri mi diyordu? **II.1/761** İkini birlikte üretip, okuyalım. **II.1/762** Gelin, delikanlılar! **II.1/763** Gelin! Arpeke, Eseke! **II.1/763** Tartışmayalım burada, gelin gidelim. (Hepsi kabul etmiş gibi hazırlanır.)

Mes— **II.1/764** Gitmesine gidiyoruz da, orada bizim adımız ne olacak? **II.1/765** Bizim gibilere ne diyorlar.

Kusbek— **II.1/766** Kanbak, kanbak. (Mesle ikisi güler.)

Kambar— (Sinirlenip.) **II.1/767** Bırak artık. **II.1/768** Şimdi görürsün..

Perde.

II. 2. İKİNCİ PERDE

Üçüncü Tablo

II.2/1 Büyük okulun yurdu, güzel, geniş oda. **II.2/2** Duvarlarında liderlerin resimleri. **II.2/3** Haritalar, çizelgeler, evin bir tarafında sıralı 6-7 yatak, erkeklerin yeri, 2-3 masa. **II.2/4** Diğer tarafında köşede büyükçe, kocaman yatak, Arpabay ve Esbike'nin yeri. **II.2/5** Başköşeye doğru yığılmış keçe, eskimiş yatak yorgan var. **II.2/6** Vakit akşam, masalarda mavi abajurlu gece lambası. **II.2/7** Yurda, Kusbek, Aşim girer.

Aşim— **II.2/8** Sorun böyle. **II.2/9** Halkın hepsi komsomol değil, önemlilerin hepsi Komünist'e bağlanmamış. **II.2/10** Milli kimlik diyordu. **II.2/11** Mili kimlik bizde de var, o onun gibisinden kuruldu. **II.2/12** Etrafına bak, düşün. **II.2/13** Bu sopa kime dokunuyor? **II.2/14** Baş sağlığına mutlu olunacak zaman değil. **II.2/15** Seni onsuz da dürtükmeden bırakır mı sanıyorsun!

Kusbek— **II.2/16** Komsomolum, boş olsa neyse. **II.2/17** Cevaplaması zor.

Aşim— **II.2/18** Öyleyse, başkan onlara gerek, anladım mı? **II.2/19** Kendini niye tutmuyorsun? **II.2/20** İnsan topla, arkadaş bul. **II.2/21** Bunların hepsi ırgat, köle değil mi? **II.2/22** Koy onları önüne. **II.2/23** Çok kolay grup olursun.

Kusbek— **II.2/24** Onlara grup olalım diyip ucunu açtıktan sonra bitti değil mi?

Aşim— **II.2/25** Evet, doğru, cahillere bırakma sorununu. **II.2/26** Başkanlarını kurucak işler, uzaktan da, yakından da bulunur.

Kusbek— **II.2/27** Öyleyse, çalıştırılan yok mu?

Aşım— **II.2/28** Aynen, sadece onu sen büyük hesapla geleceği tahmin ederek çalışıyorum. (Altın girer, çabuk değiştirip mektubu verir.) **II.2/29** Mektup sana gelmiş. **II.2/30** Adresi de var. **II.2/31** Şimdi bul bu yakınımı, daima seni soruyor. **II.2/32** Ondan sonra bizim eve gelin. **II.2/33** Bu kardeşim de bizim halktan. **II.2/34** Gelsin, yarın gel, tamam mı?

II.2/35 Gençler gelir. **II.2/36** Masanın birine Böltirik, Mes, Kambar, Şaken oturur. **II.2/37** İkincisine Sölkebay, Alatay, üçüncüsüne Topayla Altın ve Kusbek oturur. **II.2/38** Hepsi de ders çalışıyor.

Sahne

Böltirik— (Çalıştıktan sonra kitaplarını, kağıtlarını topluyor.) **II.2/39** Bu rapor zavallı, bize ağır değil.

Kambar— **II.2/40** Bunun üstesinden kolayca geleceğiz. **II.2/41** Rus dilini getir şimdi. (Başka kitap-kağıtları alır.)

Mes— **II.2/42** Aynen, onu söyle. **II.2/43** Zor olan bu gibi.

Böltirik— **II.2/44** Zor da olsa onun üstesinden gelinmeyecek gün yok. **II.2/45** Söylediği bize Rus dili olmadan bize de medeniyet yok, anladın mı?

Kambar— **II.2/46** Evladım! Lenini kendileri yazılan dilinde okuyup anlamadıktan sonra gün karanlık değil mi?

Böltirik— **II.2/47** Bulup söyledin mi? **II.2/48** Günahı hani, bu laf.

II.2/49 Mitya girer.

Kambar— **II.2/50** Mitya, gel, otur. **II.2/51** Biz ders çalışıyoruz dinle.

Mitya— **II.2/52** Olur, ben bakayım.

Böltirik— **II.2/53** Baktıktan sonra sana bir şey diyeceğim. **II.2/54** Bu senin hatan, anladın mı.

Mitya— **II.2/55** Nereden benim hatam?

Böltirik— **II.2/56** Bizim sekreterimiz, buradaki siyasi yöneticimiz sensin. **II.2/57** Bizim hepimiz ırgat, Rusça bilmiyoruz. **II.2/58** Dün komsomolun genel toplantısında Rusça konuşayım dedim, ama konuşamadım. **II.2/59** Ne zaman öğrenebilirim? **II.2/60** Sen ne düşünüyorsun? **II.2/61** Dil senin. **II.2/62** Bizde senin arkadaşınız. **II.2/63** Sen biliyorsun ama biz bilmiyoruz. **II.2/64** Bu senin hatan, nasıl?

Mitya— **II.2/65** Oku geliştirip öğrenirsin. **II.2/66** Öğrenmezsen kötü olur. **II.2/67** İyi okursan öğrenirsin, kötü okursan öğrenemezsin, o zaman komsomol vurur seni.

Kambar— **II.2/68** Tamam, o zaman bizi şimdi mi vurup bıraktın mı?

Mitya— (Başını gösterip.) **II.2/69** İşte. Önemli. **II.2/70** Ben de Latinceyi az biliyorum. **II.2/71** Kazak dilinin gramerini bilmiyorum. **II.2/72** Onun için kim suçlu?

Böltirik— **II.2/73** Onun için mi? **II.2/74** Onun için Kambar suçlu olsun. **II.2/75** Yardım etsin. **II.2/76** Öğretsin.

Kambar— **II.2/77** Öğrenmezse geri mi döneriz?

Böltirik— **II.2/78** Anlamazsa kötü öğrenmiş olur, ondan sonra komsomol bunu vurur. **II.2/79** Vururuz. (Kahkaha.)

Mes— (Kambar'a.) **II.2/80** Öyleyse “strojdi” çekimle.

Kambar— (Acele eder. Yalnız ismin +i hâli eki geldiğinde biraz durur.) “Stroja”.

Mes— **II.2/81** Dur, karıştı.

Böltirik— **II.2/82** Engel olma, karışmadı.

Mes— **II.2/83** Kafir, “stol” yalın hâl de “stol” olur. **II.2/84** Eril cins.

Şaken— **II.2/85** Öyleyse “adoşoblennıyı” ne yapacaksın?

Böltirik— (Mes'e.) **II.2/86** Senin gibi ölü koyun mu diyorsun? **II.2/87** Kolhozun bekçisiyse ne yaparsın? **II.2/88** Ölü masayla denk sayılırsa işe yaramaz kötü kafir.

Mes— **II.2/89** Bıraktık.

Kambar— **II.2/90** (Gürültü patırtı yapıp acele eder, çoğu türde +i hâli eki geldiğinde.)
“Strojey”.

Böltirik— **II.2/91** Yanıldın, strajoy.

Kambar— **II.2/92** Storojey.

Böltirik — **II.2/93** Starajop.

Şaken— **II.2/94** Nojey.

Böltirik— (Olmaz.) **II.2/95** Storojov—nojov, Şaken.

Mitya— **II.2/96** Kambar işte, Şaken doğru söyledi.

Şaken— **II.2/97** Olmadı. (Kitabı gösterir.)

Mes— **II.2/98** Olmuyor, bu olsa teke gibi didişip nesini söylersin?

Böltirik— **II.2/99** Olur, olur, çok söz söylense de biri yok olur. **II.2/100** Ben tartışmayan birisiyim. (Kitaba doğru başlıyordu.) **II.2/101** “Krovat” hangi cins?

Kambar— **II.2/102** Hangi cins bu?

Mes— **II.2/103** Eril.

Böltirik— **II.2/104** Mantığına baktığında bu dişil cins.

Kambar— **II.2/105** Ne cins durur, ne ben dururum. **II.2/106** Bela gibi.

Şaken— (Böltirik’e.) **II.2/107** Hangi mantığı söylüyorsun?

Böltirik— **II.2/ 108** “Krovat” denilen belli, kadın tarafına, Şakenlere ihtiyaç bir şey.
II.2/109 Nerede Mes gibi kurnaz baskısını kucaklayanlar olmasaydı kim tartışın.
II.2/110 Kravat dişil cins.

Şaken— (kitaba bakıp.) **II.2/111** Yol gibi onun da sonu yumuşak biliyoruz.

Kambar— **II.2/112** Yol mu? **II.2/113** Onu ne diyoruz. (Böltirik’e.) **II.2/114** Bu kime iftira?

Böltirik— **II.2/115** Tamam, Şaken! **II.2/116** Onu da sen al. **II.2/117** Şimdi kemiksi yere bıçak saplamışsın. **II.2/118** Onu da verdim sana. **II.2/119** Dişil!

Şaken— (Gülüp.) **II.2/120** “Leninskiy put” denilene ne diyorsun?

Kambar— **II.2/121** Öyleyse vermiyoruz. (Böltirik’e.) **II.2/122** Ne diyorsun?

Böltirik— **II.2/123** Kemiksiz diye söyledim.

Mes— **II.2/124** Vay, kurnazsın!

Böltirik— **II.2/125** Şimdi Lenin yolu kadın yolu demeye şimdi Şaken’in de dili varmaz.

Kambar— **II.2/126** Zor bugün.

Şaken— (Gülüp.) **II.2/127** Yokuşa geldiniz hepiniz birlikte. (Böltirik’e.) **II.2/128** Bu cinse geldiğinde sen baş ağrıtırsın, anladın mı? **II.2/129** Siyasi hata yapan birisin.

Mes— **II.2/130** O durumunu yazıyor. **II.2/131** Çok önceki eskiye bırakır hepten.

Böltirik— **II.2/132** Öyle diyorsan ben şart koşayım. **II.2/133** Baş kesmek olsa da, dil kesmek yok. **II.2/133** Bu dili ilk çıkaran imam, molla var mı?

Kambar— **II.2/134** Molla değil, halk çıkarmış.

Böltirik— **II.2/135** Kim çıkardıysa bazılarında delilik var.

Mes— **II.2/136** Ne diyorsun?

Böltirik— (Kitabı alıp oturur.) **II.2/137** “Krovat” dedik, göz göre göre şimdi dişil oldu. **II.2/138** “Stol” , masa başı erkek olan, işi. **II.2/139** İş orada, onun dişil olmasına Şaken de tartışmıyor. **II.2/140** Bir de “semya” denileni ele alalım. **II.2/141** O soyun orta hâli olması da mümkün. **II.2/142** Hâlâ soy, ikiye ayrılmış şey, erkek tarafına mı, kadın tarafına mı gider, Allah bilir. **II.2/143** O olsa olsa “doskı” dır. **II.2/144** O neden dişil? “Karandaş” eril olduğunda, “roşka” niye dişil?

Şaken— **II.2/145** Sonuna bak.

Böltirik— **II.2/146** Sonuna bakma, anla. **II.2/147** Södiyeni ne yapacaksın? (Biraz konuşmadan kalır.)

Kambar— **II.2/148** Bırak, tartışmayı bırak, vakit geçiyor. **II.2/149** Bütün gelişlerine baktık.

Şaken— **II.2/150** Baktık, gelin şimdi, yazalım. (Hepsi de konuşmadan yazmaya girişirler.)

Alatay— **II.2/151** (Rusça şiir okuyor, Sölkebay dinliyordu.)

Fırtına, pus, gökyüzünü kesiyor,

Kar fırtınası büklüm büklüm,

Yani o canavar kazanacak,

Bir çocuk gibi ağlıyor.

Sonra çatıya dalıp,

Adeta samanla dalga geçiyor

Gezgin nasıl gecikmiş

Bize başka bir pencere açılır.

Sölkebay— **II.2/152** Şimdi sen beni buraya kadar dinle. **II.2/153** Abin bir ezberden okusun. **II.2/154** (Söylemeye başlar, dili daima hatalı.)

Boyra mıgloy niba kıroyıt

Pihri snejnım kuruta

To kak izber ana zaboyt

To zaplaşit kak deta

Top a kreplem abeşşalım

Ibdrok salamy zaşomit

To kak petnegim zapazdalım

Kınam pakoşka zastoşit.

II.2/155 Kusbek güler.

Kusbek— **II.2/156** Allah! Boynunu kopardın yavaş yavaş (gülüp, alay ederek) kadı!

Alatay— (Bakıp.) **II.2/157** Bu gülüyor.

Sölkebay— **II.2/158** Gülüşü kömür olsun. **II.2/159** Ona Sölkebay aldırıyor.

Kusbek— **II.2/160** Ezberleyenin kendisi öncelerin zengin şairi.

Sölkebay— **II.2/161** Zalim molla din bozar. **II.2/162** Eski mirası bil deyip Lenin gibi konuşan komsomollar gibi. (Alatay.) **II.2/162** Bunun sözünün kendisi de yerinden düşer diyorum. **II.2/163** Zavallı, güzel şiire canım fedâ.

Karanlık gecede dağ uyuklayıp,

Uykuya gider ağırlık çöküp.

Dışarısı sessiz sedasız ağırlaşıp

Gece basar hayal kırıklığına uğrayıp.

II.2/164 Diyen şairler bunlar.

Alatay— **II.2/165** Bugün sen çok coşkulusun, şiir mi çıkaracaksın diyorum.

Sölkebay— **II.2/166** Konuşma, evlat, abinin kıymetlisi baş köşede. (Durup Topay'a doğru adım adım yürüyerek.) **II.2/167** Gizli sandığı açıp bak, açıp bak, sırdaşım tel perdeni açıp bak, basıp bak, şiir okusun, dedi gizemli şair!

Topay— **II.2/168** Bırak şiiri. (Kalemi tutan boyunda). **II.2/169** Raporun parantez denilene geldiğinde aniden dururum. **II.2/170** Eksik kal.

Sölkebay— **II.2/171** Dur, dur, okuyup bakalım. (Dikkatle bakıp, okuyordu.) **II.2/172** 50 tane parantez, iki yerde 17 parantez kapatıldı. **II.2/173** Toplamı 5. Bunun örneği şu: %o koyun kuzulamış. **II.2/174** Bunun 17 çifti ikiz kuzu, bunları önce hesaplayalım, ikiz kuzu kaç tane?

Topay— **II.2/175** 34.

Sölkebay— **II.2/176** 50'den çıkarınca ne kadar kalır.

Topay— **II.2/177** 16.

Sölkebay— **II.2/178** Buna şimdi tek doğmuş 5 kuzuyu da ekle.

Topay— **II.2/179** 21 oldu.

Sölkebay— **II.2/180** Öyleyse bir anlamı var, buraya gel, Topeke.

II.2/181 İki konuşup ayrı olarak gider, onlar gittiğinde Kusbek Altın'a sarılıp, bir şey gösterip konuşuyor. **II.2/182** Alatay bunları görüp kıskanmış gibi üzülüp, dersini bırakarak bir durup bir yürüyüp, sessizce gider. **II.2/183** Gözünü alamaz. **II.2/184** Kambar Şaken ile tek başına.

Kambar— **II.2/185** Doğru yol bulundu diyorum, Şaken, sen nasıl düşünüyorsun?

Şaken— **II.2/186** Bulundu değil bulduk de.

Kambar— **II.2/187** Evet, şimdi oldu, böyle olsan kıyısından yürünür.

Şaken— **II.2/188** Ne yan yatıyorsun?

Kambar— **II.2/189** Gönlündeki maksatı söylüyorum. (Konuşmuyordu.) **II.2/190** Ne söylüyordun?

Şaken— **II.2/191** Hayır, şimdi eğitimden başka amaç yok. **II.2/192** Başkasını düşünmüyoruz, ve bunu sana sorayım, hareket etme.

Kambar— **II.2/193** Asla mı?

Şaken— **II.2/194** İz olacaksa benden olsun.

Kambar— **II.2/195** Olmazsa ne yapayım?

Şaken— **II.2/196** Olmazsa ölmeli misin? **II.2/197** Görüp baktığın Şaken değil mi? (Kitaplarına tekrar yardım eder.)

Kusbek— **II.2/198** Canım Altın, üşengeç misin yoksa, canın istemiyor mu? **II.2/199**
Niye daima cesaretsiz konuşuyorsun?

Altın— **II.2/200** Hiçbir sözün yeri değil. **II.2/201** Yok yere ne oldu? (Kâğıda bakıp.)
II.2/202 Senin bu kavgacı bir şiir! **II.2/203** Bu nereden çıktı?

Kusbek— **II.2/204** Niye yeri değil? **II.2/205** Neden korkacağız?

Altın— **II.2/206** Hayır, Sen onu bırak, bunun durumuna söyle.

Alatay— (Kıskanıp, yaklaşır, utanarak.) **II.2/207** Altın! (Onlar dönünce diyecek bir şey
bulamayıp.) **II.2/208** Dersiniz bitti mi?

Kusbek— **II.2/209** Bitmedi. **II.2/210** Sen bitirdiyse gidebilirsin. (Alatay utanıp
gider. Başka yere gidip bakar.) **II.2/211** Gerçekten hepsi böyle mi olmuş?

Altın— **II.2/212** Bırak, canım, ben Kemeş'e değer veriyorum, dostum. **II.2/213** Sen
buna niye cevap vermiyorsun?

Kemeş— (Girip gelir, dış giysilerini bırakıp, Alatay'ın yanındaki aynaya gelip
bakıp, süslenir.) **II.2/214** Eyvah enterasan bir resimmiş. **II.2/215** Bir kızla bir
delikanlının sırrı. (Alatay dinlemiyordu, bunlara baktı.) **II.2/216** Sana söylüyorum.
II.2/217 Aşık denilen bir sır, dinle! (Alatay bunlara bakıyordu.) **II.2/218** Ne oldu sana?
(Kendisi de bunlara bakabilir.) **II.2/219** Bu muydu? **II.2/220** Gör bak, ağzı ağzına
yapışıp oturan aşıklar gibi.

II.2/221 Hızlı hızlı yürüyerek yanlarına geldiğinde durur.

Kusbek— **II.2/222** Sen geldin mi? **II.2/223** Eğlenceyi gördün mü?

Kemeş— **II.2/224** Evet, geldik, aranızdan gelip tiken gibi gözlerimi diktim, engel mi
oldum yoksa.

Sahne

Mitya— (Bağırarak Kambar'a gelip.) **II.2/229** Okumanız bitti mi?

Kambar— **II.2/230** Evet, ne oldu?

Mitya— **II.2/231** Öyleyse, arkadaşlar, nasıl soru. **II.2/232** Beri gelin. (Hepsi bir araya toplandı.) **II.2/233** Sizin hepiniz komsomol, bugün akşam toplantıda, bu sorun açıklık kazanacak. **II.2/234** Müdürlüğe alınacak. **II.2/235** Şimdi de ben sizinle açık açık konuşayım.

Kambar— **II.2/236** Hadi, söyle.

Alatay— **II.2/237** Neymiş o?

Mitya— **II.2/238** Bizim öğrencilerin arasında kötü sözler söyleyen insanlar ortaya çıkmış. **II.2/239** Bu söz yurttta özellikle çok olmuş.

Mes— **II.2/240** Evet, nasıl bir sözmüş?

Mitya— **II.2/241** En başta bu gün burslar verildiğinde, Kazak öğrenci bursu az aldı, Rus öğrenci çok aldı, demiş. **II.2/242** İkincisi, fabrika verdiği Kazak öğrenciler kötüsünü, azını aldı, iyisini, çoğunu Rus öğrenciler aldı, demiş. **II.2/243** Bu nedir? **II.2/244** Bunu söyleyen kişiyi siz duydunuz mu, biliyor musunuz?

Böltirik— **II.2/245** O kimmiş?

Kambar— (Mitya'ya.) **II.2/246** Kimmiş, sen biliyor musun?

Mitya— **II.2/247** Temiz, genç komsomollar olup bunu biliyorlarsa, onlar söylesin. Hadi. **II.2/248** Bursların çoğunu Kazak öğrencilere verilmiş, bunu siz biliyorsunuz, öyle değil mi?

Kambar, Alatay, Böltirik— **II.2/249** Biliyoruz, evet, biz paylaştırdık.

Altın— **II.2/250** Rus öğrencilerden alan olduysa da üst sınıftakiler aldı.

Sölkebay— **II.2/251** Böyle üst sınıftakilere daha fazla verildiği doğru.

Kambar— **II.2/252** Bütün birlikte böyle. **II.2/253** Bunu çevirip söyleyen demokrasiler. Kimmiş?

Mitya— **II.2/254** Fabrika paylaştırıldığında sen de var mıydın Alatay?

Topay— **II.2/254** Bende vardım. **II.2/255** Bunun hakkında önceki söylenenler yalan. **II.2/256** Öncelikle giysisi yok diye daima Kazak öğrencilere, köyden gelen ırgatlara

verdik. **II.2/257** Aman Allahım, böyle yalan söyleyenler de varmış. **II.2/258** Bu zararlı bir düşman olsa gerek.

Mitya— **II.2/259** Düşmansa düşman. **II.2/260** Düşman olan yerde var, biliyor musunuz? **II.2/261** Uyanık olmak gerek diye niye dedi parti? **II.2/262** Sadece bu değil, başka sözler var: Kazak'ın beyini kamulaştırmak yanlış. **II.2/263** Kazak beyi Rus'un kulağı gibi değildi. **II.2/264** Köleye iyi dedi. **II.2/265** Şimdi Kazak beyi alındı. **II.2/266** Rus'un kulağına dokunan yok. **II.2/267** Bu da yanlış, Rusçuluk olarak söyledi, dedi.

Böltirik— **II.2/268** Böyle vur, bir şarkıyı bile düzeltenlermiş.

Mitya— **II.2/269** Bunlar sadece öğrenciler değilmiş, bize öğretmen olarak giren yabancı kişiler de varmış. **II.2/270** Onların arasında dolaşan söz dedi. **II.2/271** Böyle öğretmenlerle ilişki kuran öğrenciler de var. **II.2/272** Onlar kim, onu biliyor musunuz, burada var mı böyle birisi?

Altın— (Kusbek'e bakıp.) **II.2/273** O hangi öğretmenmiş?

Mitya— **II.2/274** Aşim Jumanov, daha başkaları. **II.2/275** Onlardan dağılan devrimcilerden şiirler de var dedi. **II.2/276** Şimdi bize de getirip verdi bunun birini. **II.2/278** İşte.

II.2/279 Altın ilk önce gidip gönderir.

Altın— **II.2/280** Mitya, arkadaşlar! **II.2/281** Bu söylenen sözün çoğuna ben bilsem de Kusbek'in cevap vermesi gerek.

Kusbek— **II.2/282** Altın, ne oldu, sen kudurdun mu?

Mes— (Altın'a.) **II.2/283** Sana, ne oldu, rüyada korkup mu uyandın, ne oldu da saçmalıyorsun?

Altın— **II.2/284** Saçmalık değil, doğru, komsomol gerçek söylemek gerek. **II.2/285** Aşimle ilişkisi var. **II.2/286** Yeni şiiri men onun kaftanında gördüm. (Kusbek'e bir adım atıp.) **II.2/287** Söyle gerçeği, nesen sen, ne düşünüyorsun?

Kusbek— **II.2/288** Altın, uslu kız isim verim sen ajan olayım demişsin. **II.2/289** Zarar getirirsin fakat gördüm. **II.2/290** Benim komsomoldan başka düşüncem var mıydı? (Diğerlerine.) **II.2/291** İnaniyor musunuz buna?

Kambar— (Buna doğru bir adıp atıp.) **II.2/292** Göster kaftanındaki şiiri. (Bu irkilir.) **II.2/293** Öyleyse Altının dediklerinin hepsi doğru, yalan söylemedi. (Mitya'ya.) **II.2/294** İşte, bizim aramızda bunun gibisine karışacaksa karışan kişi bu. **II.2/295** Boşuna değil.

Mes— **II.2/296** Sen kendin de gevezelik ediyorsun. **II.2/297** Bursu az verir diyeni hepimiz de söyledik, nesi varmış? **II.2/298** Giysiyi de yurdun hepsinin almadığı doğru, söylese ne olacakmış?

Böltirik— **II.2/299** Öyleyse onaylayanın birisi de sen oldun.

Mes— **II.2/300** Onaylasa ne olacakmış, bulmuşsun düşmanını.

Kusbek— **II.2/301** Kazekender, boynuzlamaya girişmişsiniz ikiniz.

Kambar— (Mitya'ya.) **II.2/302** Kusbek beyin akrabası, fakat kendisine bakıyoruz, tecrübeyle almak gerek diyeni ben buraya gelip eğitime başladığımda söyledim. **II.2/303** İşte tecrübe. **II.2/304** O kim çıktı, görüyorsun. **II.2/305** Bu yeter. **II.2/306** Bırak akşamki toplantıya. **II.2/307** Korumuyoruz biz onun gibisini.

Topay— **II.2/308** Aynen, ne yapıp edip aramıza kurnaz kurt olup yayılmasın, toplantıya yollamak gerek.

Sölkebay— **II.2/309** Şaka mı diyor o? **II.2/310** Bu tam düşmanın işi, kirletmesin hepimizi, yolla, yolla toplantıya.

Mitya— **II.2/311** Ne oldu, ben şimdi başkalarını açıklıyorum. **II.2/312** İşte arkadaşlar. Tecrübe bu.

II.2/313 Gider.

Şaken— **II.2/314** Sizin tecrübeniz bitmedi mi?

Böltirik— **II.2/315** Sana da ağır mı geldi, senin de ağzında bir şey var.

Altın— **II.2/316** Yoksa sende mi biliyordun? **II.2/317** Temiz komsomol isen söyle bize doğrusunu. **II.2/318** Gördün mü şiiri?

Şaken— **II.2/319** Gördüm. **II.2/320** Onun nesi varmış, öylesine torbada duran kâğıt. **II.2/321** Ondan başka ne var.

Altın— **II.2/322** Görüp de söylemedin.

Şaken— **II.2/323** Onun nesini söylemek gerek işgüzarlık yapıp? **II.2/324** Sadece bir kâğıt.

Kambar— Tamam. **II.2/325** Bildiğin hâlde saklamışsın, akşam orada senin de durumunu değerlendireceğiz.

Şaken— **II.2/326** Yanlış ise alın, göreceğimi gördüm.

Ksbek— **II.2/327** Demokrasi hepsi.

Böltirik— **II.2/328** öyleyse sen, arkanı gizleyen bir yabancısın. **II.2/329** Ne bu?

Mes— (Kambarlar'a.) **II.2/330** Ne oldu, siz saçmalıyor musunuz?

II.2/331 Esbike, Arpabay girer.

Kambar— **II.2/332** Bununki doğru mu diyorsun?

Mes— **II.2/333** Doğru onun öfkesi. **II.2/334** Sizinki ne?

Böltirik— **II.2/335** Terbiyesizleşme!

Mes— **II.2/336** Öyleyse kendilerine karşı koyar. **II.2/337** Söyleyelim biz de! **II.2/338** İşte bu Arpabay, Esbike, Kambar'ın anne-babası. **II.2/339** Onlar da beyin uşağı, onlarda söylensin öyleyse.

II.2/340 Arpabay yaklaşıp, hayran aklıp başını sallıyordu.

Böltirik— **II.2/341** Utanmaz, ne yapıp ağzın gidiyor, söylemeye.

Kambar— (Mes'e.) **II.2/342** Kafir, soyun hırsız, bedeninde şımarıklık gitmemiş.

Böltirik— **II.2/343** Kafir sen ara bozarsın.

Mes— (Sinirle ileri yürüyüp.) **II.2/344** Sesini kes şimdi, darmadağın ederim **II.2/345**
Ara bozucuyu bulmuşsun. **II.2/346** Sen Böltirik, ara bozucuyu öğrenirsin yakında.

Kambar— **II.2/347** Çek gözünü aramızdan, bozar.

Mes— **II.2/348** Bağırma, gözünü açıp bak. **II.2/349** Bende sizinle birlikte olmayacağım şimdi.

Kusbek— **II.2/350** Birini alay edip, birini ahmak yapıp geçti, halkın hepsine ikisinin davranışını!

Şaken— **II.2/351** Bırak, Kusbek, öyle yanma!

Kemeş— (Yaklaşıp Kusbek'e gelir.) **II.2/352** Bırak, Kusbek, ne olsun sana görüşmediğin kişi gibi?

Kusbek— **II.2/353** Uzak, ben şimdi görüşmüyorum. **II.2/354** Durmayacağım burada, ya benimle ol, ya da düşman olan abinle ol?

Kemeş— (Böltirik ile Kambar'a.) **II.2/355** Sizin huylarınız bunların hepsi gibi. **II.2/356** Bozüksunuz siz.

Kambar— **II.2/357** Konuşma, git öyleyse, git ona. **II.2/358** Yetişirsin aptal.

Kemeş— **II.2/359** Sensin aptal.

Arpabay— **II.2/360** Kemeş, evladım, ayrılacaksan yolun açık olsun, iftira atmadan git.

Esbike— (Arpabay'a.) **II.2/361** Bırak uzağa, o neymiş, çocukların arasına burnunu sokman? **II.2/362** Kemeşim ve Kusbegim benim çocuğum!

Arpabay— **II.2/363** Git, öyleyse sende git, gözünü perde kaplamış mı?

Kusbek— **II.2/364** Olur, şimdi gideceğiz. (Kemeş'e.) **II.2/365** Yürü hadi, toplan!

Mes— **II.2/366** Bende gideceğim. (Un ufak olup toplanmaya başlar. Kemeş toplanıyor.)

Kusbek— (Şaken'e.) **II.2/367** Sende yürü. **II.2/368** Engel olmak için mi duruyorsun burada. **II.2/369** Ölmeyecek günümüzü göreceğiz.

Kambar— (Şaken'e.) **II.2/370** Kendin bilirsin!

Şaken— **II.2/371** Ben gitmeyeceğim. (Diğerleri gider.)

Esbike— (Kambar'a.) **II.2/372** Ne istedin sen bundan? **II.2/373** Akrabasından, dostundan, hepsinden ayırıp? **II.2/374** Zalim sensin, Ayırdın beni evladımla. **II.2/375** İşte hepsi gitti.

Böltirik— (Yatağına yatıp..) **II.2/376** Giderse gitsin, hepsi düşman.

II.2/377 Sölkebay, Topay girer, onlar da toplanmış gibi. **II.2/378** Rahatsız olup, ikisi de Böltirik'in yanından yürüyüp, Kambar'ın elini alıp vedalaşmaya başladı. **II.2/379** Böltirik bakmıyordu.

Kambar—(Hayrete düşüp.) **II.2/380** Seninki ne?

Sölkebay— (Utanıp aşağı bakarak mırıldanıp.) **II.2/381** Böyle olmuştu. **II.2/382** Şimdi azarlayıp, kötülemeyin.

Şaken— **II.2/383** Ne konuşuyorsunuz? (Böltirik basını kaldırıp bakar.)

Topay— (Böltirik'e.) **II.2/384** Söyleyin ezilmeden, ne o?

Sölkebay— **II.2/385** Ayıp olması. **II.2/386** Laf edildi.

Kambar— **II.2/387** Mes'in peşindem mi gideceksin?

Sölkebay— **II.2/388** Hayır. Yok olsun Mes, bizimki farklı.

Böltirik— **II.2/389** Sölkebay! Sürüye gelen hırsız gibiydik. **II.2/390** Elbette ben kurtuldum deyip, Topay'ı getirecek olmaktan sağ mısın?

Sölkebay— **II.2/391** Şimdi.. (Topay'a bakıp yardım isteyecek gibi) Topay!

Böltirik— **II.2/392** Allah çarpar. (Değiştirip, Sölkebay'a.) **II.2/393** Canım, alacaksan düzeltip alsana, erkek gibi. **II.2/394** Yerde yatan kadın mı diyorsun. "Ben buna böyle

istek göderiyorum desene” erkek gibi. (Halk, hayran kalıp, güleceğini de ağlayacağını da bilmez.)

Sölkebay— (Topay’a utanıp.) **II.2/395** Adeta yüzümden ateş çıktı.(Böltirik güler.)

Topay— (Sinirlenip Böltirik’e doğru yürüyüp.) **II.2/396** Öyleyse gurulu karakterinle gör. **II.2/397** Önceki kadın var mı diyorsun? **II.2/398** Biz, işte karı-koca olduk. İşte! (Sölkebay elinden çeker.) **II.2/399** O nesi, ezilip.

Arpabay— **II.2/400** O yaşamış.

Esbike— **II.2/401** Cin mi bu, ne, tövbe Yarabbim?

Böltirik— (Aklını başına toplayıp, gülerek.) **II.2/402** Topeken’e koca ol. **II.2/403** Dua edeyim. **II.2/404** Seferinde yolun açık olsun, Topay. **II.2/405** Kazancın daima Sölkebay olsun. **II.2/406** Hadi gidin, uzaklara.

II.2/407 Sölkebay utanıp kıpırdar. **II.2/408** Topay Böltirik’e kızıp sert sert basarak yürüyüp gider.

Sölkebay— (Arkasına bakarak uzaklaşıp başını sallar.) **II.2/409** Utanmayı, emretmeyeni alır dedi,Topeke!

II.2/410 Halk kederlenip kalır. **II.2/411** Altın eşysını alıp, o da gitmek için döner. **II.2/412** Alatay ağlayacak gibi olur.

Şaken— (Böltirik’e yetişip kucaklayıp.) **II.2/413** Böltirik, nasıl delikanlısın, nasıl karakterlisin, nesil iyisin? (Kucaklayıp sarsıyordu.)

Altın— (Böltirik’e doğru bakıp, az durur. Eşyayı elinden düşürür.) **II.2/414** Eyvah!

Böltirik— **II.2/415** Sende mi gideceksin?

Altın— (Buna doğru atılıp ağlamaklı.) **II.2/416** Böltirik abi! **II.2/417** Babayla evlat gibi olduk, Sölkebay, Topay bir olmuş diye niye gideyim, akrabam sizsiniz, birlikte kalacağım. (Şaken onu kucaklayıverir. İkisi de kucaklaşıp, bir anda ağlarlar. Alatay koşup gelip, ikisini birlikte kucaklar.) **II.2/418** Deliler, utanmaz olur.

Esbike— (Ağlayıp.) **II.2/419** Tekrar anlaştı bunlar.

Kambar— (Böltirik'e.) **II.2/420** Sen bu arada nasıl büyüdün, canım? (Arkaya itip, yanına oturur.)

Böltirik— **II.2/421** Başka bir şey istesem ben komsomol kitabını torbaya boşuna koyup, kolhozun ekmeğini boşuna yemiş olmayacak mıyım.

Kambar— **II.2/422** Aynen eskilerin bedende kalmayacak adetleri. **II.2/423** Bizim kahraman basa nasıl kaktı!

Böltirik— **II.2/424** Onlar güçsüz mü? **II.2/425** Onlar da yeninin karakterini istemedi mi? **II.2/426** Önceleri olsa kaçıp, münâkaşa ederdi. **II.2/427** Boşuna apaçık, tam tamına öğleyin vedalaşmaya geldik diye biraz kabardı. **II.2/428** O zaman şimdi ben güçsüz olayım mı onlardan? **II.2/429** Niye kötü olayım? (Biraz düşünüp, gülümseyip.) **II.2/430** Uzak ol Topay, Sölkebay! (Kambarla ikisi güler.)

Kambar— (Altın'a.) **II.2/431** İşte, san ders bir tane değil, birkaç tane.

Arpabay— (Bunlara imrenerek bakıp.) **II.2/432** Evlatlarım, ben harikayım, bunların hepsi, iş, karaktermiş, çok yaşayın! (İhtiyarına.) **II.2/433** İhtiyar! **II.2/434** Buradan da örnek alamayacağız, yeni denilen bu değil mi?

Esbike— (Beğenmeden, imrenerek geri dönüp, yüzünü yırtar.) **II.2/435** Ne diyor kendisi? **II.2/436** Kocaman olmuş ağlıyor. (Konuşmaz.)

Perde.

Dördüncü Tablo

II.2/437 Aradan beş yıl geçer, iki odalı temiz, güzel daire. **II.2/438** Kambar'ın dairesi. **II.2/439** Odada Arpabay, Esbike, giyimleri şehire benzer, Arpabay gözüne gözlük takmış. **II.2/440** “Sosyal Kazakistan” okuyor. **II.2/441** İki oda da masa, sandalye ve kitap dolu dolap.

Sahne

Esbike— **II.2/442** Gazetende bugün tiyatro mu var dedi, bak!

Arpabay— (Bakıp.) **II.2/443** Ne yapayım demiştin, buranın kargaşasında? **II.2/444** İlkbahardaki zayıflayan inekler gibi öleyim mi dedin Almatı'nın çamurunda.

Esbike— **II.2/445** Aydınlık sokakta ne yaparız. **II.2/446** Ne yapar diyorsun, gitmeyeli çok oldu. **II.2/447** Topal ihtiyarın bir düşüncesi var mı?

Arpabay— **II.2/448** Savaş mı?

Esbike— **II.2/449** Savaş mı, kim bilir? **II.2/450** Ne de olsa mutlu Kusbek'in annesi.

Arpabay— **II.2/451** Kusbek mi dedin, habersizce kaybolup gitti. **II.2/452** Kızından da hiçbir iz yok.

Esbike— **II.2/453** Kemeş mi? **II.2/454** Dini sert kâfirdi, ararsa kendisi arasın diye inatlaştı.(Biraz sonra.) **II.2/455** Eyvah, doğru onun annesi. **II.2/456** Bey, bey demesi olmasa, yanımızda olsa da anlamazdık kötülüğünü, terbiyesizliğii.

Arpabay— **II.2/457** Hangisini söylüyorsun?

Esbike— **II.2/458** Bu aksi günü diyorum. **II.2/459** Allahım düşmalığına dayanılmaz, neler söyleyip göndereyim desem çocuklar olmuyordu, engel olup, “tiyatro, tiyatro” dedi.

Arpabay— **II.2/460** O büyük grubun gözü gibi olan şamatayı birkayım dedim.

Esbike— **II.2/461** Ne yapayım, aralarına zehir gibi girip fitne sokar.

Arpabay— (Gülüp.) **II.2/462** Orada kalıp boş yere çalışmışsın. **II.2/463** O ne dedi en sonunda?

Esbike— **II.2/464** Kolhozcu biçare, aklın nerede, inanma! İnanma! **II.2/465** Topal karga mı diyeceğim?

Arpabay— **II.2/466** Uğursuz şimdi de diyorsun.

II.2/467 Kambar, Böltirik girer, üstlerinde yeni kıyafetler, gömlek, güzel kravat, ellerinde gazeteler. **II.2/468** Kambar “Haberler”i, Böltirik “Gerçekler” i okumaya başlar. **II.2/469** Altın arkalarından, birlikte okuyup gelir.

Kambar— **II.2/470** TCK'nın bu büyük tarihi kararıymış. **II.2/471** Bu tarihi dönem olur.

Böltirik— **II.2/472** Politika de. **II.2/473** Parti, TCK yüceliğinin bir bağımsızlığı bunun gibi. **II.2/474** Önce can ezen çağdan bir işi başlatıyordu, bu işi oluruna gidecek bir insan ortaya çıkardı.

Kambar— **II.2/475** Bu bütün hepimizin devrim biçimi. **II.2/476** Bizim tarihi ilerlememizin gücü de yüceliği de burada değil mi?

Altın— **II.2/477** Öyleyse Kazakistandaki yöneticiliğini değiştirdiği zaman tam fırsatıyla gelmiş, ülkenin gelişmesine katkısı olmuştur.

Alatay— **II.2/478** Ülkeyi tam doğrulattı bu bükülme. **II.2/479** Kolay düzeler miymiş?

Böltirik— **II.2/480** Gör kendin, hepten kötümser olmuş.

Altın— **II.2/481** Olmayacak da ne yapacak? **II.2/482** Bu zorluğa ne yapıp edip dayanan biri mi?

Alatay— (İç çekip.) **II.2/483** Ben okumaya gidiyorum.

Böltirik— **II.2/484** Cesaretsiz, utangaç! **II.2/485** Gidersen git. **II.2/485** Biz şimdi çalışıyoruz, TCK yüz belirledi, yöneticilik güvenilir. **II.2/486** Şimdi müdürden koparacağız, Kazakistan'ı.

Altın— **II.2/487** Çok yaşa. **II.2/488** Bende Alatay gibi olur diyorum.

II.2/489 Şaken girer, elinde “Gerçekler”, okuyup gelir.

Şaken— **II.2/490** Kambar, seninle (Böltirik'i parmağıyla gösterip) bu ikinizi Kraykom'a çağırdı. (Kambar durur, Böltirik de duru.) **II.2/491** Alt kattaki telefona gidin, orada bekliyor.

Böltirik— (Sinirlenip.) **II.2/492** Arkasını gösterip! Sözüne bak! **II.2/493** Benim adım yok mu da “bu” diyorsun?

Şaken— **II.2/494** O da yeter sana.

Böltirik— **II.2/495** Ne oldu (Şaken dönüp baktığında), gözlerin beni yok ediyor gibi.

Şaken— **II.2/496** Ne olduğunu kendine sor.

Böltirik— **II.2/497** Sen mi? Sen bana gösterirsin, ne olduğunu!

Şaken— **II.2/498** Öyleyse isteğim, bana yaklaşma.

Kambar— (İkisine sırayla bakıp.) **II.2/499** Ne oldu, küstünüz mü?

Böltirik— **II.2/500** Bu mu, bu! **II.2/501** Mübarek akraba annesi Tektî merhum!
(Çıkmaya hazırlanır.)

Şaken— **II.2/502** Hey! (Yumruğunu gösteri.) Dur.

Böltirik— **II.2/503** Tepemi attırdı. Bu mu, bu! (Böltirik korkup ürkerek çıkan biri gibi yapıp gider. Şaken, Alataş, Altın hepsi güler.)

Şaken— **II.2/504** Söylendiği gibi yolu açık olsun! Bu da neydi?

Altın — **II.2/505** Şakencim! Eğitim bitti, şimdi ne yapacağız, ne düşünüyorsun?

Alataş— **II.2/506** Şaken bir tavsiye ver, söyle! **II.2/507** Sen ne yapacaksın?

Şaken— **II.2/508** İş gibi mi? **II.2/509** Şimdi işe gitmiyor musunuz?

Alataş— **II.2/510** Eyvah, bu zorlukta mı? **II.2/511** İş ümidimizi kesti.

Altın— **II.2/512** Halkın bu zayıflığını gördüğünde, insan arasına oturup, az içip, giysi giyebilir mi, canını yer.

Alataş— **II.2/513** Hâlâ daha okuyup, gelişsek diyorum.

Şaken— **II.2/514** Doğru, zor, ben Moskova'ya gideceğim.

Alataş— **II.2/515** Gerçek mi? **II.2/516** Öyleyse Altınca. **II.2/517** Bundan sonra birlikte olalım. **II.2/518** İkimiz birlikte gidelim.

Şaken— (Gülüp.) **II.2/519** Sen ne dedin? **II.2/520** Bunu nasıl anlayalım, tekrar söyle.
(Alataş utanır.)

Alataş— **II.2/521** Eğitim almayı diyorum. (Bunlar güler. Bu kırılır.)

Altın— **II.2/522** Sen utangaç bir çocuktun! Dilin çıkayım diyor.

Şaken— **II.2/523** Beri bak, hani. (Alatay bakmıyordu, iki kız güler.)

Altın— (Telefonu alıp, oturur.) **II.2/524** Şehir, 3-57, evet, abi, benim. (Dinleyip güler.)

II.2/525 Engel oldu öyleyse. (Güler.) **II.2/526** Hayır, sizden mi? **II.2/527** Kaçmıyorum.

II.2/528 Alatay kıskanmaya başlar, zorlanır. **II.2/529** Şaken güler.

Alatay— **II.2/530** Komiser tabi. (Zorlanıp.) **II.2/531** Bizi ne yapsın.

II.2/532 Bir oturup, bir durup, gazeteye bakıp, Altının sözünü dinleyip, gazeteyi kıvrıp, alarak meşgul olur.

Altın— **II.2/533** Gerçekten mi? **II.2/534** Böyle mi yapayım? **II.2/535** Tamam, güçlenirim. (Gülüp.) **II.2/536** İsteğiniz, size güveniyorum. **II.2/537** Gelirim. **II.2/538** Birlikte mi alıyorsunuz?

Alatay— (Durup.) **II.2/539** Gittin mi bırakıp?

Şaken— **II.2/540** O kim?

Altın— **II.2/541** Büyük birisi. **II.2/542** Moskova'da büyük üniversitenin birisine yerleştireyim dedi. **II.2/543** Gel dedi.

Alatay— (Alay edip.) **II.2/544** Birisiymiş, sadece alıp gideceğim dedi.

Şaken— **II.2/545** Ne yapacaksın, gidecek misin?

Altın— **II.2/546** Biraz düşünüyüm diyorum. (Kâğıda bakıyordu.)

Esbike— (Şaken'in yanına gelip oturur.) **II.2/547** Yavrum, senin eğitimin bitti değil mi?

Şaken—(Gülümseyip.) **II.2/548** Evet, niye sordun?

Esbike— **II.2/549** Kambar'ın da eğitimi bitti.

Şaken— **II.2/550** Evet, bitti. Eee? (İhtiyar utanır gibi duraksar.)

Esbike— **II.2/551** Şimdi ne olacak? (Şaken'e dikkatle bakıyordu.) **II.2/552** Düşündüğün bir şey var mı diyorum, canım.

Şaken— (Esbike'yi kucaklayıp, ağzını tutup, güler.) **II.2/553** Ne düşündüğünü anladım. **II.2/554** Yalan de, hadi! **II.2/555** Söyleme!

Arpabay— (Esbike'yi beğenmez.) **II.2/556** Ne düşünüyorsun birbirine yakıştırıp bu çocukları **II.2/557**. Kendi bildikleri vardır, neyin var senin?

Esbike— **II.2/558** Tamam. Bu fikrime sevinmemi çok mu görüyorsun. **II.2/559** Kendi düşündüğümü söylüyorum çocuklarıma.

II.2/560 Şaken güler, Kambar, Böltirik girer.

Alatay— **II.2/561** Ne olmuş?

Kambar— **I II.2/562** Olacak. **II.2/563** Şimdiki görevimiz Almatı ilindeki sovhozları dolşmaya gideceğiz.

Böltirik— (Şaken'e.) **II.2/564** Gideriz öyleyse. **II.2/565** İki günde varırız.

Şaken— **II.2/566** Gidersen git. **II.2/567** Eteğine sarılırlar mı diyorsun?

Böltirik— **II.2/568** Evet, inandığım bu, hastalanmazsın!

Şaken— (Kendini verip.) **II.2/569** Yolunuz açık olsun, arkadaşlar, işte şimdi işte gösterin kendinizi.

Altın— (Hazırlanıp, bunlarla vedalaşmaya başlar.) **II.2/570** Tamam, Böltirik, Kambar, siz gerçekten olgunlaşıp büyüün şimdi! **II.2/571** İkiniz de büyük adam oldunuz, büyük işler yapacağınızı ümit ediyoruz.

Kambar— **II.2/572** Sen neden vedalaşıyorsun?

Altın— **II.2/573** Bende gideceğim. (Halk ağladığında.) **II.2/574** Niye ağlıyorsunuzuz, Moskova'ya gidiyorum. **II.2/575** Gider de gelirim. Şimdilik! (Saygıyla eğilip gider. Alatay arkasından kımlıdır, Altın dönüp.) **II.2/576** Sen ne istiyorsun?

Alatay— (Ağlayarak durur.) **II.2/577** Bilmiyorum, Bilmiyorum. **II.2/578** Nereye gideceğim?

II.2/579 Altın çıkıp gider.

Kambar— (Alatay'a.) **II.2/580** Hâlâ ne yapacağını bilmiyor musun, evlat, öğren. **II.2/581** İstediklerine kavuş.

Alatay— **II.2/582** Ne yapacağım, bilmiyorum. **II.2/583** Zorlanıyorum. (Başını tutuyordu.)

Şaken— (İlgilenip, bakar.) **II.2/584** Temiz çocukluğun eski halini hâlâ koruyor. Nasıl güzel. (Koşup gelip sever, merhamet eder.) **II.2/585** Oku, daha fazla oku.

Böltirik— **II.2/586** Evet, gençliğini koru.

Şaken— (Dönüp bakar.) **II.2/587** Gençliği nesi?

Böltirik— **II.2/588** O, çocukluk değil, şimdiki gençlik. (Alatay'a.) **II.2/589** Fakat, bundan böyle büyümesi de zordur.

Arpabay— **II.2/590** Kötü boş şey, kızarıp utanarak birisinin avlusuna düşmüş gibi. **II.2/591** Nasıl insan olacak diyorsun bunu?

Alatay— (İnatlaşır gibi.) **II.2/592** Anlamıyorsunuz, hepsi aynı. **II.2/593** Söylemiyorum.

II.2/594 Aceleyle gider.

Esbike— **II.2/595** Kambar, beri gel, beri, buraya!

Kambar— **II.2/596** Evet, ne oldu? **II.2/597** Eyvah yüzüne bak. **II.2/598** Birşeyleri bu da hazırlıyor.(Böltirik'e.) **II.2/599** İnatçılığını görüyor musun?

Böltirik— Kendin halkı atlatmıyorum demedin mi?

Kambar— Eğitim alırken bir tecrübe, bitirdiğinde ayrı tecrübe. Bugün bizim pazarımız mı açıldı diyorum.

Esbike— Pazarı açılırsa açılsın, okudun, muradına erdin. **II.2/600** Engel olacak bir şey yok. **II.2/601** Şimdi doğru söyleyeceğim: bizi de muradımıza erdir. **II.2/602** Yavrum, ben kendim diyorum.

Kambar— **II.2/603** Kendi kendine bela oluyorsun.

Şaken— **II.2/604** Bırakın, Eseke. (Utanır.)

Esbike— (Gülüp.) **II.2/605** Tamam, bırakacak yerim yok şimdi. **II.2/606** İşte yol gideceğim diyorsun. **II.2/607** Uzanıp gidecek. **II.2/608** Ölüm de var kaza da.

Şaken— **II.2/609** Utandırdı hepten.

Kambar— (Annesine.) **II.2/610** Rahmetlim, sana ben gelin bul mu dedim? **II.2/611** Ya da Şaken damat buluver mi dedi?

II.2/612Şaken Böltirik'e işaret edip çıkıp gider. **II.2/613** Kambar gazete alıp oturur.

Esbike— **II.2/614** Ne zamana kadar uzatacaksınız?

Arpabay— **II.2/615** Geçmiş söz olsa ne yapacaksın, evladım, dinlesene bu kötü anneni.

Kambar— **II.2/616** Hata ediyorsunuz. **II.2/617** Hiçbir söz yok. **II.2/618** Bizim aramızda öyle söz olmaz. (Gazetesine dikkatle bakıp, okuyamaz, iç çeker.)

Esbike— **II.2/619** Söyle. Bey kızı dediğinden gitti. **II.2/620** Sen neysen o da o. **II.2/621** Önceki gelene evladım ol diye niye yapıştım, iyi olduğunu önceden anladım, o da meyletmişti. **II.2/622** Şimdikininki hepsi kendinliğinden razı. **II.2/623** Mutlu et bizi de, yavrum. (Bu konuşmayınca, destekleyip.) **II.2/624** Tamam, canlarım, ömrünüz uzun olsun.

Arpabay— **II.2/625** Öyleyse hayırlı olsun.

Kambar— (Gazetesini yüzünden çekip, iç geçirir, alnını iki eliyle okşar.) **II.2/626** Öyle değil, Hepsi de öyle değil, bırak, anne. **II.2/627** Neden bırakmıyorsun fitilleyip?

II.2/628 O sırada gramafon çalar, ikinci odanın kapısı açılır, giyinmiş **II.2/629** Şaken ve Böltirik kucaklaşıp dans ederek çıkar.

Kambar— (Başını kaldırıp, düzeltir.) **II.2/630** Evet! Geldiniz mi? **II.2/631** Tamam, şimdi hayırlı olsun diyelim, anne, baba! (Bu ikisi dans eder, ihtiyarlar şaşkın.)

Böltirik— (Durup, Şaken'i kucaklar.) **II.2/632** Rahat bırakayım mı? **II.2/633** Elime tekrar düştün, işte.

Şaken— (Sinirlenip, elini itip bırakır.) **II.2/634** Sözün kurusun! **II.2/635** Beni de Topay gibi mi yapayım diyorsun? **II.2/636** Öyleyse.. **II.2/637** Diline sahip olmadığın sürece ben yokum, yokum, hiçbir sözüm de yok, geri döneceğim. **II.2/638** Eğitime gidiyorum. (Aceleyle gider.) **II.2/639** Nerede Altın?

II.2/640 Aceleyle gider, hepsi ağlayıp kalır.

Kambar— (Böltirik'e.) **II.2/641** Bu ne, ne oldu da gitti?

Böltirik— **II.2/642** Tüh, Moskova'ya gidecek şansımızdı. **II.2/643** Bu kişilere bildirelim, izin alalım dedik. (Esbike'ye.) **II.2/644** Sizin hiç bırakasınız yokmuş. **II.2/645** Bırakın artık.

Kambar— **II.2/646** İki yaramaz, siz karı-koca olmadınız mı?

Böltirik— **II.2/647** Bu mu, bu tepeni deşer. **II.2/648** İşte şimdi gitti. **II.2/649** Bir iz bırakmadan gerçekten gitti. (Yürüye yürüye düşünür.) **II.2/650** Allahım, ne zaman gelin alacağım, şimdi?

Kambar— **II.2/651** Canın çıkacağında mı? **II.2/652** Sen kadın kıymetini bilir misin, bekârsın.

Esbike— **II.2/653** Evet, omu bir söyle, evladım.

Böltirik— **II.2/654** Kurnaz baskısını kucakladım, şimdi. **II.2/655** Allah bilir Topay! **II.2/656** Hepsi inanmış. (Durup, ağlayarak bakan Kambar'a.) **II.2/657** Bırak artık, yetti, kırılmayacağız. **II.2/658** Baş sorunumuz bununla tamam oldu. **II.2/659** Haydi, yola hazırlanalım, şimdi işe verelim bütün canımızı. **II.2/660** Haydi, yürü Narkomzem'e.

Kambar— **II.2/661** Aklın başına yeni mi geldi, zavallı.

II.2/662 Aceleyle gider.

Esbike— (Fazla konuşmadan.) **II.2/663** Oyunu hangisi, gerçeği hangisi?

Arpabay— **II.2/664** Bırak, yürü, tiyatroya gidelim, haydi!

Perde.

II. 3. ÜÇÜNCÜ PERDE

Beşinci Tablo

II.3/1 Sahne, güzel toplanmış bir çalışma odası, “Şakbak” sovhozunun yöneticisi Kambar’ın odası. **II.3/2** Masa başında Kambar, yanında Böltirik, o yönetim başkanı.

Sahne

Böltirik— (Kâğıttaki rakamlara bakıp.) **II.3/3** Allahım, düşman yerleşmiş sovhoz mu, bu ne? **II.3/4** Nasıl can kaybı? **II.3/5** Hergün sürü başı 20-30 koyun ölmüş. **II.3/6** 60 sürü var. **II.3/7** Ayda 1200-1500. **II.3/8** Halk yok. **II.3/9** Hastalık yok. **II.3/10** Neden, neden olmuş bu kadar can kaybı?

Kambar— **II.3/11** Hastalık diyorlar. **II.3/12** Hastalık neymiş? **II.3/13** Onu bir görseymişim. **II.3/14** Hâlâ doktor ile mühendis de gelemedi.

Böltirik— (Zorlanıp.) **II.3/15** Keşke, onu söyleyen. (Telgrafı alıp.) **II.3/16** İşte, Almatı’dan çıktı diye telgraf göndereli 15 gün oldu. **II.3/17** Nerde bunlar?

Kambar— (Çobanlar kapı açar. Kambar görünce çağırır.) **II.3/18** Beri gelin, arkadaşlar! **II.3/19** Bu çobanları dağtacağız şimdi o çiftliklere. (Böltirik’e.) **II.3/20** Şimdi hangi sorun var?

Böltirik— (Çobanlara.) **II.3/21** Arkadaşlar, biz konuşup, söyleşip, anlaştık. **II.3/22** Şimdiki amacımız koyun ölümünü durdurmak. **II.3/23** Can kaybını yok etmek. **II.3/24** Buna engel olmak, sözümüz değil mi? **II.3/25** Ne diyorsunuz, Nurbay, Jumatay, diğerleriniz?

Nurbay— **II.3/26** Böltirik arkadaş, bugüne kadar bizimle böyle konuşan oldu mu? **II.3/27** Olan durumu Kambarla ikiniz biliyorsunuz. **II.3/28** Şimdi tevekkül deyip, size söz vererek, sovhozun iyiliği için mücadele edeceğiz. **II.3/29** Çobanların sözü bu.

Böltirik— (Kambar'a.) **II.3/30** Kambar, şimdi yönetim kurulumuz olsun, yönetim heyetimiz olsun, çobanlar arasında sosyallik yarışına uygun bütün yeni liderlerimize uygun, biz neyi vaat edeceğiz?

Kambar— **II.3/31** Yönetim kurulundan en önce mahsulü devamlı vermek olacak. **II.3/32** Yiyecek ve giysi durumunu ele alacağız. **II.3/33** Ondan sonra sovhoz ölüp kalsa da en önce aylığını ödeteceğim. **II.3/34** Ücreti alamayanlara 6 ay olacak, nasıl kurnazlık?

Jumatay— **II.3/35** Özellikle ayakkabı durumundan çok fakiriz.

Beysembay— **II.3/36** Evlatlarım, doğru. **II.3/37** O durumu kesinlikle unutacağız burada. **II.3/38** Üstte de elbise yok. **II.3/39** Yaptıkları çadır. **II.3/40** Onun da yarısı selamla yapılmış.

Kambar— **II.3/41** Çok zor yeri bu. **II.3/42** Fakat bu hâlde yaşatmak olmaz. **II.3/43** Bir çözüm bulacağız.

Beysembay— **II.3/44** Tamam, patron, Sovyet köle çalışkanlığının gamını neden çekmesin? **II.3/45** Bizi unutmayan patron olsun da. **II.3/46** Boş boş görev verdiğinde, böyle insan gibi konuşsun bizimle.

Kambar— **II.3/47** Sadece insan gibi konuşmak değil, şimdi işin hepsine patronda, sorumlusu da sizsiniz.

Böltirik— **II.3/48** Son sözüm, arkadaşlar, dün söylenen Kraykom sözü, Kazakistan'ın yeni yönetiminin sözü 100 koyundan güzün 105 kuzuyu sağ salim alırsak, ondan önceki ürün bu çobanların kendisine ödül olarak verilir. **II.3/49** Kendi malları olacak. **II.3/50** Tok yaşayıp, giyimli, zengin olup, mal sahibi olup, gelişmeyi isteyin. **II.3/51** Sovhozdaki sayılı işçinin arzuladığı kadar emeğini alması bizim görevimiz. **II.3/52** Partinin, hükümetin Kazakistan başkanı Mirzoyan arkadaşın bize verdiği görev bu.

Kambar— **II.3/53** Arkadaşlar, bununla oldu.

Nurbay— **II.3/54** Elbette, evladım, söz bu da.

Jumatay— **II.3/55** Düşündük. Doğru, patron, olur.

II.3/56 Çıkar.

Kambar— **II.3/57** Yalnız, bu iyi çoban gücünün hepsini, dördüncü çiftliğe yollamak lazım.

Böltirik— **II.3/58** Bunların kaçıp, sovhoz merkezinden tam 50 km yere, büyük dağ içine girdiklerini görüyor musun? **II.3/59** Yöneticileri nerede? **II.3/60** Nerede Jolamanov? **II.3/61** Biz geleli nice gün oldu. **II.3/62** Niye görünmüyor gözümüze?

II.3/63 Sekreter girer. **II.3/64** Kambar'a kâğıt verir.

Kambar— **II.3/65** Bravo. **II.3/66** İşte 4. çiftliğin haberi. **II.3/67** Rapor. (Bakıyordu, aynı zamanda okuyordu.) Eyvah! **II.3/68** Bunlar ne diyor? **II.3/69** Daha da ölmüş.

Böltirik— (Dikkatli bakıp.) **II.3/70** 150 koyun. **II.3/71** Rezalet bu. **II.3/72** 32 yıllık yer burası. **II.3/73** Hâlâ patron yok, gözleyen yok diye deveyi hamuduyla yiyorlar.

Kambar— **II.3/74** Hastalık derdi. **II.3/75** İşte birisi, tutanak. **II.3/76** Şarbon diyor.

Böltirik — **II.3/77** Kim tutanaklara el koymuş?

Kambar— **II.3/78** Çiftlik yöneticisi Jolamanov. **II.3/79** Ve komşu köy Soveti. **II.3/80** Bunlara çabuk doktor ve mühendis gerek. **II.3/81** Oyalanmadan çabuk araştırmak gerek. **II.3/82** Doktor yok, ne yapmak gerek şimdi?

Böltirik— **II.3/83** Hastalık yaşlı köpek, yaptı bu!

Kambar— **II.3/84** Ne diyorsun, yaşlı köpek dediğin kim?

Böltirik— **II.3/85** Doktoru diyorum.

Kambar— **II.3/86** O kimdi, biliyor musun?

Böltirik— **II.3/87** Bilmiyorum, nerden bileyim?

Kambar— **II.3/88** Öyleyse yaşlın kim?

Böltirik— **II.3/89** Evet, yaşlı ve rahmetli var. (Kambar şaşırıp.) **II.3/90** Şimdi yaşlı, üstelik ışık olmasa Almatıyla ikisinin arasına köpeğim 15 gün gider mi? **II.3/91**

Hastalık yaptı. **II.3/92** Dört nala gitmek gerek, hiç olmazsa bizim yetişmemiz gerek 4. çiftliğe.

Kambar— **II.3/93** Evet, kendimiz gitmezsek olmaz.

Sekreter— (Girer, Kambar'a.) **II.3/94** Arkadaş yönetici, iki uzman geldi. **II.3/95** Oturacak yer, daire soruyor.

Kambar, Böltirik— **II.3/95** Kim, kim? **II.3/96** Hangi uzman?

Sekreter— **II.3/97** Biri mühendis, biri doktor.

Böltirik— **II.3/98** Çağır buraya.

II.3/99 Sekreter gider.

II.3/100 Öncelikle daire lazım, bak. **II.3/101** Yaptığım az mı oldu diyor? (Kâğıtlarına dikkatle bakıp, toplar.) **II.3/102** Şimdi onları alıp 4. çiftliğe yollayalım.

Kambar— **II.3/103** Evet, bu 150 boşuna ölüm değil. **II.3/104** Yöneticinin arada sırada bir gelip, bir gitmesi şüpheli.

Böltirik— **II.3/105** Suçunu açığa çıkarırız, Böltirik. **II.3/106** Kambar'ın önce mal sahibi olması doğruysa, inlerine su dökeriz.

II.3/107 Kapı açılır, Sölkebay ve Topay girer, giyimleri güzel, ellerinde dosya, Sölkebay'ın gözünde gözlük, Kambar ağlayıp konuşmaz. **II.3/108** Böltirik kâğıdına bakan yüzünde.

II.3/109 Nerede hastalık doktoru ve mühendisi?

Kambar— (Bunlara bakarak kucağını gerer.) **II.3/110** Gelmişsiniz.

Sölkebay— (Böltirik'e.) **II.3/111** 50 yılda halk yeni deyip, görüşmeyeli 5 yıl olmuş, o zamandan beri bizden sakladığın bu mu? **II.3/112** Hastalığın mı?

Böltirik— (Ağlayıp, bunlara kucağını açıp.) **II.3/113** Canım, siz misiniz! **II.3/114** Allahım, şimdi ne diyeyim?

Topay— (Gülüp.) **II.3/115** Şaşıranı bulmuş kibar sözü buymuş.

Böltirik— **II.3/116** Hayır, öyle değil, oturun. **II.3/117** Gelin! Siz aklımıza gelmediniz!

Kambar— (İkisini kucaklayarak oturur.) **II.3/118** Eğitim bitti mi? **II.3/119** Bedenleriniz sağlam mı?

Sölkebay— **II.3/120** Eğitim bitti. **II.3/121** Şimdi görevden geliyoruz deyip, sizin gittiğiniz sovhozu araştırıp geldik.

Kambar— **II.3/122** Tamam, delikanlı.

Böltirik— **II.3/123** İyi. Fakat şimdi bunun gibi gecikmeniz ne? **II.3/124** 15 gün oldu Almatı'dan çıkalı, o zamandan beri neredeydiniz?

Topay— **II.3/125** Onlar biz değiliz. **II.3/126** Bizim çıkalı sadece 3 gün oldu.

Sölkebay— **II.3/127** 15 gün önce başka uzmanların çıktığı doğru, fakat onlar yarı yoldan döndüler.

Böltirik— **II.3/128** Öyleyse biraz önceki azarlamam onlara ithaf edilecek.

Kambar— **II.3/129** Bunlara ithaf edeceğimiz ne?

Böltirik— **II.3/130** Bunlara mı? (Bu ikisine.) **II.3/131** Arkadaşlar, geldiğiniz sovhozlarınız büyük delikteki sovhoz. **II.3/132** Burada ölüm, can kaybı başlamış. **II.3/133** Biz geleli 10 gün oldu. **II.3/134** Şimdi başımızı kaldırmadan, huzur bulmadan çalışsak da ölümü biz de engelleyemeyiz.

Sölkebay— **II.3/135** Evet, kaynananı vurayım dediğini imasından tanıyorum deyip şimdi, çalışmaya başladı. **II.3/136** Nesi var, biz hazırız, öyle değil mi Topay?

Topay— **II.3/137** Bana bıraksalar şimdi başlarız.

Böltirik— **II.3/138** Elbette, geliştirip karşı olmak, geliştirip yerleşmek de sonra olsun.

Topay— **II.3/139** Olsun.

Böltirik— **II.3/140** Bu bir. **II.3/141** İkincisi, hep birlikte büyütüp karşı olma durumu da yok Kambarla ikimizde. **II.3/142** Ben hâlâ kadınsızım. **II.3/143** Kambar ise, doğuştan bekâr. **II.3/144** Evet, durum böyle, Topeke.

Topay— **II.3/145** Günah. **II.3/146** Fakat bu kaygularınıza yardım edecek gücümüz yok. (Gülüp.) **II.3/147** O yüzden de çalışmaya başlayalım.

Kambar— **II.3/148** Öyleyse yürüyün, şimdi hazırlanın, 4. Çiftliğe doğru yürüyün.

Böltirik— **II.3/149** Evet, başlayalım. **II.3/150** Siz yürüyün. **II.3/151** Arkanızdan biz de yetişiriz.

Sölkebay— **II.3/152** Ne oldu, can kaybı çok olan bir yer mi?

Kambar— **II.3/153** 150 koyun bir anda öldü diye haber verdiler. **II.3/154** Can kaybında şüphemiz yok.

Topay— **II.3/155** Tamam, öyleyse çekelim böyle.

II.3/156 Kambar, Sölkebay, Topay çıkar. **II.3/157** Böltirik kapıya gidip sekreteri çağırır.

Böltirik— **II.3/158** Siz bize şimdi 4. çiftliğin bütün yıl başından beri ve özellikle üç aydaki bilgilerin hepsini hazırlayıp veriniz.

Sekreter— **II.3/159** 4. Çiftliğe mi gideceksiniz?

Böltirik— **II.3/160** Evet.

Sekreter— **II.3/161** Dağın içi zor, gidince orada konaklamanız gerek.

Böltirik— **II.3/162** Evet, konaklayacaksak ne yapacağız?

Sekreter— **II.3/163** Önceki yöneticiler bundan kaçmadılar. **II.3/164** Hastalık var, parazit var dediler.

II.3/165 Çıkar, biraz sonra Kusbek, Kemeş girer, yanlarında sırtarak sevinen Arpabay, Esbike, Kusbek.

Esbike— **II.3/166** Evlatlarım, haber vermeden, iz bırakmadan, bu kadar yıl kaybolup ne oldu size? **II.3/167** İşte, görün, Böltirik'in akrabalarını. (Böltirik'e.) **II.3/168** Evladım, Böltirik, gördün mü? **II.3/169** Çocuklarımı bulduğumu?

II.3/170 Hepsi selamlaşır.

Kusbek— (Böltirik'e elini verip.) **II.3/171** Canım, bu yöneticinin siz olduğunuz aklımın ucundan bile geçmedi. **II.3/172** Hayırlı olsun.

Böltirik— **II.3/173** Sen neredeydin? **II.3/174** Ne zaman, nasıl, sağ mısın, iyi misin?

II.3/175 Kambar girer, ağlayıp arkasından selamlaşmak için ileri atılır.

Böltirik— **II.3/176** Kambar, kaybolup giden akrabalar bulundu.

Kambar— (Selamlaşıp, Kemeş'in yüzünden sevip, Kusbek'e.) **II.3/177** Siz neredeydiniz?

Kusbek— **II.3/178** Biz buradayız.

Böltirik— **II.3/179** Nerede, hangi işte çalışıyorsun?

Kusbek— **II.3/180** 4. Çiftlikte.

Böltirik, Kambar— **II.3/181** Ne diyorsun, orada kimsin?

Kusbek— **II.3/182** Yönetici! (Bunlar şaşırırlar.) **II.3/183** Siz de bilmiyormuşsunuz. Ben yeni başkan, yeni yönetici olmasanız, soyadlarınızı de duymadım.

Kambar— **II.3/184** O zaman Jolamanov değil mi?

Kusbek— (Kemeş'e bakarak gülüp.) **II.3/185** Söyleyeyim sana, nice halk beni güçlü bilsin dedim. **II.3/186** Jolamanov ben değil miyim?

Böltirik, Kambar— **II.3/187** Niye öyle? **II.3/188** Neden soyadını değiştirdin?

Kusbek— **II.3/189** Kondıbay beyle aynı soyadı mı taşıyayım? **II.3/190** O yüzden babamın adını aldım.

Kambar— **II.3/191** Sebebi bu mu?

Böltirik— **II.3/192** Enterasanmış. (Duraklar.)

Kemeş— (Anne, babasından ayrılıp.) **II.3/193** Ne oldu, siz hasret gidermeyip, birbirinizi sorguya mı çekiyorsunuz?

Arpabay— **II.3/194** İşlerinizin durumu bu. **II.3/195** O geldi geleli rahat yok. **II.3/196** Uykudan, gülüşten de ayrıldı.

Esbike— **II.3/197** Yavrularım, yarım yıl oldu, sadece ikisi kaldı. **II.3/198** Şimdi akıllarını tekrar toplamaya başladılar. **II.3/199** Kefen giyen gelmez, kebenek giyen gelir deyip Sölkebay ve Topay'ı da görünce nasıl sevindim.

II.3/200 Kemeş'e gidip Arpabay, Esbike uzaklaşıp biraz konuşurlar.

Kusbek— **II.3/201** Onlar nerede? **II.3/202** Burada mı, kim olarak çalışıyorlar?

Böltirik— **II.3/203** Onların biri doktor, biri mühendis. **II.3/204** Senin çiftliğine gittiler.

Kambar— **II.3/205** Senin bir günde 150 koyununun ölmesi ne? **II.3/206** Her zaman böyle mi? **II.3/207** Bu nasıl can kaybı?

Ksbek— **II.3/208** Dur, siz yeni gelmişsiniz. **II.3/209** Bende yeni yöneticiliğe bildiriyle yeni geldim, aklımızı toplayalım, olan durumu, olan sovhozun durumunu her yönüyle açıklayayım.

Böltirik— **II.3/210** Ne kendisi, bulaşıcı hastalık mı, şarbon mu var?

Kusbek— **II.3/211** Bulaşıcı hastalık da var, hırsız da var. **II.3/212** Düne kadar hayduttan göz açamadık. **II.3/213** Sınır değil mi? **II.3/214** O zamandan beri aç,zayıf çevredeki halk olsun, sovhozun kendi çalışanları olsun, hepsi de yağmalatmadı.

Kambar— **II.3/215** Bunun sonu bugüne kadar gelmedi mi? **II.3/216** Bu söylediklerin bu yılın durumu değil mi?

Kusbek— **II.3/217** Uzak yer, arkada kalmış bölge değil mi? **II.3/218** Karışıklığın hepsi çözümedi. **II.3/219** Görmediğimiz zorluk kalmadı. **II.3/220** Sizin gelmeniz iyi oldu. **II.3/221** Geçenlerin hepsini unut. **II.3/222** Birlik olursak geleceği düzeltebiliriz.

Sekreter— (Girip.) **II.3/223** Stajyer öğrenciler geldi. **II.3/224** Yer lazım diye kavga çıkarıyor.

Kambar— **II.3/225** Nereden gelen öğrencilermiş? **II.3/226** Kaç kişi?

Sekreter— **II.3/227** Moskova'dan gelmişler, ziraat mühendisi gibiler. **II.3/28** Üç kişi.

Kambar— **II.3/229** Şimdilik yurda gitsinler. **II.3/230** Gidip bir oda verin.

Sekreter— (Çıkar, önünden öğrenciler gelir.) **II.3/231** Arkadaşlar, yerleşiyorsunuz. **II.3/232** Yeriniz ayrıldı. **II.3/233** Gelin benimle.

II.3/234 Kapıdan Alatay, Altın, Şaken görünür. **II.3/235** Bunlar kalabalığa yürümek istiyorlardı, sekreter göndermiyordu.

Şaken— (Arkasına bakıp, sekretere.) **II.3/236** Arkadaş, bizi sizin yerleştirmeniz yeterli değil. **II.3/237** Biz kuzu değiliz, “Otlaktan gelip, evciğe razı oldu” diyecekler. **II.3/238** Bizim öncelikle başkanı, yöneticiyi, ikisini de görmek istiyoruz. **II.3/239** Kendileri kim?

Sekreter— **II.3/240** Toplantıda. **II.3/241** Onların yoğun işleri var.

Şaken— **II.3/242** Toplantıysa iyi, biz sovhozda ne olup bittiğini bilmeye mecburuz.

Kambar— (Kapıyı gelip, Şaken’i arkasından kucaklayıp odaya girdirir, ikisi gülmeye başlar, diğerleri görür.) **II.3/243** Bunlar nasıl kavgacı öğrenciler. **II.3/244** Moskova’ya geri göndermek gerek bunları.

II.3/245 Görüşüp, hepsi kucaklaşıp severler, ikinci kapıdan Arpabay, Esbikeler çıkar, hepsi kucaklaşıp, severler.

Böltirik— **II.3/246** İşi zor sovhozda yeni hızla üretip iş yapacağız diye geldiniz, değil mi?

Şaken— **II.3/247** Öyle. Ve görev de var. **II.3/248** Sizlerle birlik olmak için geldik.

Kambar— **II.3/249** Tamam, öyleyse delikanlı olun.

Böltirik— **II.3/250** Fakat, doğru, delikanlı olduğunuzda ikinci sınıftınız.

Altın— **II.3/251** O ne, bunu nasıl anlayalım?

Böltirik— **II.3/252** İlk gelen Topay, Sölkebay oldu. **II.3/253** Onlar işe gitti.

Alatay— **II.3/254** Ne dedi, vay, delikanlı olan onlarmış.

Altın— **II.3/255** Topay mektup yazdı, doğru.

Şaken— **II.3/256** Biz Alatay'ın tembelliğinden geciktik.

Kambar— **II.3/257** Ne hakkında çalışacaksınız, uzmanlıklarınız ne?

Şaken— **II.3/258** Benimki tohum dayandırmak, hayvan ve bitki tohum ıslahı.

Alatay— **II.3/259** Benimki otlak sorunu, nagul.

Altın— **II.3/260** Benimki yetiştirme sorunu, kormleniye.

Kambar— **II.3/261** Öyleyse işin hepsi çiftlikte. **II.3/262** Bu hızlarınızla en önce zor delikte duran uzak çiftlikten başlamaya ne diyorsunuz? **II.3/263** Bugünkü olan gücünüzün, olan emeğinizin bu çiftliğe bırakılması gerekli oldu?

Alatay— **II.3/264** Getir öyleyse, en başta o zoru getir.

Böltirik— **II.3/265** Sen zorluktan kaçıp gitmedin mi. **II.3/266** Tecrüben güçlü mü senin?

Alatay— **II.3/267**O günü şimdi unut. **II.3/268** Ben fırlatıp attım oradaki durumu.

Şaken— **II.3/269** Şimdi Alatay, Altın eli, ayağı durmadan işe başlasak diye acele ediyor.

Kambar— **II.3/270** Öyleyse şimdiden 4. Çiftliğe doru hareket edin.

Esbike— **II.3/271** Evladım! Aklımızı toplayalım.

Kusbek— **II.3/272** Görüşmemiz yeni. **II.3/273** Yıllarca hepimiz bir yana dağıldık, birazcık kendi kendimize oturalım. **II.3/274** Bunlar ne? **II.3/275** Korkut dediğimde böyle mi korkut dedim?

Şaken— **II.3/276** Hayır, sovhoz durumunun zor olduğunu duyup da geldik. **II.3/277** Onun üstüne bunlar çok şaşırın kişiler. **II.3/278** Böltirik gülüşden de ayrılmış bugün.

Alatay— **II.3/279** Ve Sölkebaylar da işe başladılar.

Altın— **II.3/280** Sonra geniş bir vakitte varırız, şimdilik durmayalım.

Böltirik— **II.3/281** Gelirseniz böyle gelin genç kadro. **II.3/282** Öyleyse arkalarından bi de varırız, 4. çiftliğe.

II.3/283 Esbike yeni gelen üçünü beraberinde götürür.

Sekreter— (Girip, Böltirik'e.) **II.3/284** Sizin büronuza savcı geldi. **II.3/285** Sizi konuşmaya çağırıyor.

Kambar— (Böltirik'e.) **II.3/286** Önceki yöneticinin işi şimdi bölge savcısındaymış, o.

Böltirik— **II.3/287** Buraya çağır.

Kambar— (Sekretere.) **II.3/288** Çağırınız, buraya gelsin. **II.3/289** Burada konuşacağız.

II.3/290 Sekreter gider.

Böltirik— **II.3/291** Kendisi üst üste çağırıp bu işin yoğunluğunda büroya gel, büroya gel deyip tekrar-tekrar rahat vermiyor.

Kambar— **II.3/292** Evet, sovhoz işine sıkı başlamak gerek. **II.3/293** O da yeni birisi olsa gerek.

Böltirik— **II.3/294** Kimmiş?

Kambar— **II.3/295** Bilmiyorum.

II.3/296 O sırada kapı açılıp Sapar girer, halk hücum edip selamlaşır.

Kusbek— **II.3/297** Bu ilginç oldu bak. **II.3/298** Doğrusuyla görevin hepsini bir güne toplamış gibi olduk. **II.3/299** Bu önceki Kondıbay beyi kamulaştırdığımız günkü toplanmamız gibi oldu. **II.3/300** Tam da onun tekrarlanması gibi.

Sapar— **II.3/301** Hayır, arkadaş, tarihi, bizim anladığımıza göre, eski hakkında tekrarlamıyor. **II.3/302** Tekrarlamak diyalektik kanunuyla “tekrar en yüksek zirve” diyen olmak gerek. **II.3/303** Şimdilik kaldın sende böyle. **II.3/304** Öyle değil mi Kambar? **II.3/305** Yönetici oradaki Kondıbay yeni kamulaştırılmış kiyiz evinde oturan yok. **II.3/306** Büyük Sovyet köylüsünün daha büyük yönetim kurullarının önünde dur.

Böltirik— **II.3/307** Evet, bende o yönetim kurulunda direnen kişiyim.

Sapar— **II.3/308** Doğru, herkesin işi de yoğun. **II.3/309** Özellikle sizinkinin öyle olduğunu biliyorum. **II.3/310** O gibi benimde vaktim çok az.

Kambar— **II.3/311** Öyleyse söz sende.

Sapar— **II.3/312** Öyleyse sizin önünüzdeki yöneticiliğin mahkemede olması açık. **II.3/313** Ben eski yönetimden birkaç insanı denetledim. **II.3/314** Kalanları var.

Kambar— **II.3/315** O kim?

Sapar— **II.3/316** Sizin 4. Çiftlik dediğiniz bu yönetim değiştiği sırada, deliği derinletip, abartmasına dikkat ettiniz mi?

Kemeş— **II.3/317** Hepsi birlikte 4. çiftliğe gözünü dikmiş.

Sapar— **II.3/318** Benim konuştuğum kişi oradaki Jolamanov, onu alın.

Kambar— **II.3/319** Jolamanov yanında oturuyor.

Sapar— **II.3/320** Ne dedi, nerede? (Dönüp bakıyordu.)

Kambar— **II.3/321** İşte.

Sapar— (Kusbek'e.) **II.3/322** Ne dedi, doğrusu sen misin?

Kusbek— **II.3/323** Evet, benim Jolaman evladı olduğumu unuttun mu?

Sapar— **II.3/324** Jumar denilen hırsız kim?

Kusbek— **II.3/325** O dediğin ne?

Kemeş— **II.3/326** Hırsızını bize baktırıp bıraktın mı? **II.3/327** Bu mallarınızı kırıp, kesip, atı köprü yapıp ele geçmeyen gerçek kurt dedi. **II.3/328** Onun hiç olmazsa soyadını biliyor musunuz?

Kusbek— **II.3/329** Ona benzer zalim hırsız var demişti, evet, doğru.

Sapar— **II.3/330** Öyleyse soyadı ne?

Kusbek— **II.3/331** Köpek bilir mi onu?

Sapar— **II.3/332** Olur. (Durur.)

Kambar— **II.3/333** Kusbek, baba, Kemeş siz önden gidin.

II.3/334 Bunlar dururlar.

II.3/335 Bizim burada başka sözüümüz var.

Sapar— **II.3/336** 4. çiftliğin işini incelediniz mi?

Böltirik— **II.3/337** Hayır, tanışmadık, şimdi başlayacağız.

Sapar— **II.3/338** Öyleyse çabuk inceleyin. **II.3/339** Kaç gün lazım?

Kambar— **II.3/340** En azından 32 gün verelim. **II.3/341** Fakat sorumluluk sizin boynunuzda.

Böltirik— **II.3/342** Sen Jolamanov'ı mı suçluyorsun yoksa?

Sapar— **II.3/343** Hayır. O zaman yarın. **II.3/344** Araştırma şimdi başladı.

Kambar— **II.3/345** Ne oldu, bizi kefil edip.

Sapar— **II.3/346** Hayır, cevabı yöneti. **II.3/347** Özellikle ikaz ediyorum, söylüyorum. **II.3/348** Tamam öyleyse hızlanın.

II.3/349 Çıkıp gider.

Böltirik— **II.3/350** Kambar, sen çobanın yiyeceği, elbisesi, maaşı, ödülü, hepsine dünkü çoban toplantısında vaat ettiğin günden bir saat bile geciktirmeyen güçlü patron ol. **II.3/351** İnsaniyle ben meşgul olayım. **II.3/352** Şimdi yatmadan, durmadan çabuk araştırmalıyız, kendisi zor durumda.

Kambar— **II.3/353** Hissediyorum. **II.3/354** Yeni yöneticiyi çabuk tanıtmazsak eski hâline tekrar dönmesine söz olmaz. **II.3/355** Şimdi 4. çiftliğe doğru yola çikalım.

II.3/356 Arpabay girer.

Arpabay— **II.3/357** Evlatlarım, sadece ikiniz misiniz. **II.3/358** Benimde bir ricam var.

Böltirik— **II.3/359** Neymiş o baba, söyle.

Arpabay— **II.3/360** Bu sovhozun olduğu yerin Őikayetini, geliŐmesini, dŐzenlemesinin hepsini ben biliyorum. **II.3/361** Bu bir. BÖyle mal serveti olan geniş dŐnyada Sovyet'in malı niye ŐlŐr? **II.3/362** Niye can kaybı olur? **II.3/363** O insanın kendi kŐtŐgŐndendir. **II.3/364** 62 yaŐındayım, gŐzŐmŐ burada mal ile ağtım. **II.3/365** Kondıbay'a hayvan ŐldŐren tehlikeli durumlarda emeiği olacak. **II.3/366** Bırakıyorum bu varlığımı Sovyet'e. **II.3/367** DŐnya gŐrdŐm, benimde gŐzŐm aÇıldı. **II.3/368** Bir iş verin bende sorumlu olacağım.

Kambar— **II.3/369** Bu ihtiyarına bak.

BÖltirik— **II.3/370** Haklı, biliĐlenmiŐ. **II.3/371** Geriye kalıp koŐan ihtiyar da.

Arpabay— **II.3/372** DŐnden beri olan ĉobanlarla ben de konuŐtum, sinirden kŐplere bindim. **II.3/373** Alın beni de raporlarınıza.

Kambar— **II.3/374** Hangi rapor?

Arpabay— **II.3/375** Önceki bey evinde siz sŐzleŐtiđinizde bende iĉimden söz verdim. **II.3/376** Sovyet'in bir parĉasına bile bnde yararlı olacağım diye. **II.3/377** Hepsini topladığında sŐzŐmŐmŐ yerine getirmek iĉin bende geleceğim.

BÖltirik— **II.3/378** Öyleyse yolun aÇık olsun, 4. ĉiftliđin ĉobanı. **II.3/379** Gel hadi bizimle.

II.3/380 İki tarafından iki delikanlı kucaklayıp aceleyle gider.

Perde.

Olay

II.3/381 Karanlık ĉŐkmŐŐ, taşlı dağ arası. **II.3/382** Alaca gölgede belini eğerek iki-Őĉ tane yolun iki tarafına ĉıkar. **II.3/383** YÖneticilik yapan birisi var. **II.3/384** Elllerinde silah. **II.3/385** YŐnetivinin yŐzŐ, gŐzŐnden aŐađıda kapkara bezle sarılmış.

Sahne

Yüzü Sarılı Hırsız— (Arkasındakilere.) **II.3/386** Dur, dur bu dışarıya... **II.3/387** Gelir. (İkincisine.) **II.3/388** Böyle gitse buradan... **II.3/389** Sen dur.. (İkincisinin yerini gösterir.) **II.3/390** Yürüyüp kıvrılın. **II.3/391** Ses çıkmasın. **II.3/392** İşaretlerle... **II.3/393** Ben demeden ateş etme, anladın mı?

Birinci Hırsız— **II.3/394** Vuruşacak mıyız? **II.3/395** Ateş etmeyecek miyiz?

Yüzü Sarılı Hırsız— **II.3/396** Söyleyeceğim sırası gelince, işte git. Şşş!

II.3/397 Kendileri uzakta durur, kelen kişilerin haberi duyulur. **II.3/398** Biraz sonra Sölkebay, Topay ve bir çoban çıkar, o Sıbanbay.

Çoban— **II.3/399** O bir suyu Kaska kulak dedi.

Sölkebay— **II.3/400** Desin, bunun ne suçu var. **II.3/401** Topay sen dinle.

Çoban— (Etrafına korka korka bakarak konuşuyordu.) **II.3/402** Bu su ölümlü suymuş. **II.3/403** Önceden Kondıbay denilen beyin yeriymiş. **II.3/404** Bu arada, yılda bir koyun öldürürmüş bu bey. **II.3/405** Sonra yerleşmekten de kaçıp bir yere yerleşmemiş. **II.3/406** Bu 4. Çiftliğin bir sürü koyunu, daha bizim 5. Sürü bilmezden gelip bu sene buradan koyun sulayıp, bir günde tam 150 koyunu öldürmüş. **II.3/407** Önceki hastalık hâlâ varmış. **II.3/408** Şarbon çıktı.

Sölkebay— **II.3/409** Bundan sonra hangi kuyuya yerleştiniz.

Şaban— **II.3/410** Kaş'a göçtük. **II.3/411** Oradan "Suviktör"e, yüksek zirveye çıkıp oturduk, çaresiz.

Sölkebay— (Topay'a.) **II.3/412** Kondıbay'ın bu kuyuda koyun öldürdüğünü sen biliyor muydun?

Topay— **II.3/413** Söylesin. (Çobana.) **II.3/414** Sen ölen koyunun leşini göstereceğin yere masal anlatman da nesi, canım?

Çoban— **II.3/415** Siz, buna bu ölümlü suyu görün diye gidiyoruz.

Sölkebay— **II.3/416** Öyleyse Kondıbay'ın oardaki koyunu öldü mü, ölmedi mi? **II.3/417** Burada ölüm...oldu mu olmadı mı? **II.3/418** Onun durumunu çiftlik

yöneticisine bizim yanımızda sor, yürü ileri. **II.3/419** Oradan da ölen koyunun leşini göster.

Çoban— **II.3/420** Tamam, tamam, olur. (Korka korka yürüyüp.) **II.3/421** Fakat karanlık oldu. **II.3/423** Dağın içi, korkunç oldu.

Sölkebay— **II.3/424** Tamam, korkma, hızlan, yürü atına, yürü.

Topay— **II.3/425** Hiç olmazsa bir leş bul.

Çoban— **II.3/426** Hepsi bir yerde, hepsi birilikte gömülmüş, ilaçlanmış değilmi) **II.3/427** Gidelim, gidelim. **II.3/428** Üşenmeyin ben arayıp bulacağım.

Sölkebay— **II.3/429** Bana kalırsa gece boyu arasan da bul o leş yığılan yeri.

Topay— **II.3/430** Bulmadan susmayacağız, göster, sözünden dönme, anladın mı?

II.3/431 Giderler, arkasından hırsızlar bir iki yürüyüp çıkar, iki hırsız yönetici'ye gelir.

1. Hırsız— **II.3/432** Niye gönderdin, noldu?

2. Hırsız— **II.3/433** Atına binip gitti şimdi, iyi oldu.

Yüzü Sarılı Hırsız— **II.3/434** Konuşma, bunların gelmesi iyi olmadı. (Arkalarından bakıp.)

II.3/435 Ben bunlar değil diye anladım. **II.3/436** Bunları... **II.3/437** Biliyorum...

II.3/439 Hesabını kendim vereceğim, başka türlü vereceğim.

II.3/440 Aceleyle çıkar.

Perde.

Altıncı Tablo

II.3/441 Akşam vakti, çiftlik yöneticisi Kusbek'in odası.

Kusbek— (Kâğıtlarını aceleyle hazırlayıp, eşyalarını hazırlıyor. Kemeş girer.)

II.3/442 Kemeş! Zaman az, şimdi dünya kelebeğin ışığın etrafında döndüğü gibi dönüyor, dur. **II.3/443** İkimiz iki üç lafın belini kıralım. **II.3/444** Otur!

Kemeş— **II.3/445** Ne oldu? **II.3/446** Hiç çalışasın yok mu?

Kusbek— **II.3/447** Hayır, onu bırak.

Kemeş— **II.3/448** Başka ne oldu?

Kusbaek— **II.3/449** Düşün, bir kadın okuyor, birisi geliyor. **II.3/450** Onun hepsi senin dengindi. **II.3/451** Onlar geliştiginde, biz gelişmeden kaldık mı? **II.3/452** Eksik misin sen onlardan?

Kemeş— **II.3/453** Nesi geçmiş? **II.3/454** Niye eksik kalayım? **II.3/455** Onu niye söyledin?

Kusbek— **II.3/456** Eksik değilsin, doğru. **II.3/457** Ödül bir yerde. **II.3/458** Hayatta erkekle birleşerek birlik olup tartışmaya, çekşmeye sabretmesi kadının büyüklüğüdür. **II.3/459** Onu diyorum. **II.3/460** Buna ne diyorsun?

Kemeş— **II.3/461** Beni böylelerinden dolayı kırmıyor musun? **II.3/462** Ben onların hepsinden cesur değil miyim?

Kusbek— **II.3/463** Ona inanıyorum, bu bir. **II.3/464** İkincisi, şimdiki bir gün bile önceki günlerden zor. **II.3/465** Güç gerek, kuvvet gerek, buna katılıyor musun? **II.3/466** Yorulmaz mısın, ne yapacaksın?

Kemeş— **II.3/467** Tevvekkül Allah, sen ölürsem bende ölürüm.

Kusbek— **II.3/468** Öyleyse, aradaki bağ dedikleri bu.

Kemeş— **II.3/469** Olursa olsun.

Kusbek— **II.3/470** Ondan sonra, bu sovhoza geldiğinden beri uçurum kenarından yürüyen biri. **II.3/471** Öncekiler mahkemelik oldu, yeninin de önünde bu dönem uzak olmaz, kim bilir? **II.3/472** Çünkü bu sovhoz bataklıkta. **II.3/473** Jumır gibi hırsızların ustalığı var. **II.3/474** Yapacağını yapar. **II.3/475** Yalnız, sovhoz sadece o yeni gelenlerin mi? **II.3/476** Bizim de sovhozumuz. **II.3/477** O yüzden tartışmayacağız. **II.3/478** Konuşulanların sonucu bu. **II.3/479** Anladın mı?

Kemeş— **II.3/480** Anlıyorum, arkadaşına yardım ederim, Kusbek.

Kusbek— **II.3/481** Tamam, yardım edersin Kemeşim.

Kemeş— **II.3/482** Bu kişiyi ne yapacaksın? **II.3/483** Ne diyorsun? **II.3/484** Yeni buraya geldi.

Kusbek— **II.3/485** Bırak, sürüye gitsin dedim.

II.3/486 Kemeş kapıya varır, yaşlıca bir adam girer.

II.3/487 Ben sizi 5. Sürüye gitsin, orada bulunsun demiştim.

İhtiyar— **II.3/488** Evladım, onu duydum, fakat buraya geldim. **II.3/489** Ben özleyen, hasret çeken bir adamım, gözüme birini bile göstermeyecek misin? **II.3/490** Hiç olmazsa bir kez göreyim.

Kusbek— **II.3/491** İhtiyar, üzülmeysin, üzülmeysin. **II.3/492** Buna gerek yok.

İhtiyar— **II.3/493** Yavrum, içinden çıkan ala yılan bu, ciğerim ezildi. **II.3/494** Ben tanınan birisiyim. **II.3/495** Destek olayım dedim.

Kusbek— **II.3/496** Baba, güçlenin, bu çekingenliğiniz bu günlerde beş kuruşluk değeri yok.

İhtiyar— (Güçlenip.) **II.3/497** Bu doğru, evladım, bu daha yolsuz m?

Kusbek— **II.3/498** Jolsuz, zaman yeter, göreceksiniz. **II.3/499** Şimdi oyanlanmadan 5. Sürüye yanı “Suviktör”e gidin. **II.3/500** Kemeş de gidecek şimdi.

II.3/501 Kemeş ile ihtiyar gider, Kusbek biraz düşünüp kapıya varıp.

II.3/502 Sıbanbay, hey, Sıbanbay!

II.3/503 Çoban Sıbanbay girer.

Kusbek— **II.3/504** Ne oldu, nasılmış 2.-3. Çiftlik? **II.3/505** Çobanların düşüncesi, görünüşleri düzelmeye başladı mı?

Sıbanbay— **II.3/506** Elebaşımız maaşları eksiksiz verdi. **II.3/507** Elbiseleri aldırıp, paylaşıyor. **II.3/508** Tahıldan başka çoban başı sağlıklı hayvan verip, iyilik yaptı.

Kusbek— **II.3/509** Evet, başka ne çözümler bulmaya çalışıyor?

Sıbanbay— **II.3/510** Düşüncenin ucu bucağı yok. **II.3/511** Bu yeni gelen iki delikanlı bir güne gönderilen değil.

Kusbek— **II.3/512** Tutanaklar nasıl, var mı? **II.3/513** Tutanak veriyor mu bu doktor ve mühendis?

Sıbanbay— **II.3/514** Cimri, kendileri de bilir. **II.3/515** Detaylarına kadar bakıyorlar.

Kusbek— **II.3/516** Bu aceleni ne yapacaksın?

Sıbanbay— (Koynundan kâğıt çıkarıp.) **II.3/517** İşte, onun yerini böyle bıraktı.

Kusbek— **II.3/518** Bu el.. **II.3/519** Onların eli, bu mu? **II.3/520** Kendileri mi?

Sıbanbay— **II.3/521** Nasıl olursa olsun bunu yetiştirip, çalışsın, olur dedi.

Kusbek— **II.3/523** Elbette. At hazır mı?

Sıbanbay— **II.3/524** Hazır, eyerli.

Kusbek— **II.3/525** Öyleyse, sen 5.sürüye git. **II.3/526** Orada bekle.

II.3/527 Bu aceleyle gideceğinde.

II.3/528 O kişi onla bütün değil, anladın mı. **II.3/529** İyi, güvenilir. **II.3/530** Bizim bildiğimiz çoban. **II.3/531** Tutacağın, seveceğin, işi güvenip vereceğin sadece onlar. **II.3/532** O yüzden sağol.. Git!

II.3/533 Bu gider. **II.3/534** Kusbek biraz önceki kâğıdı evirip çevirip bakar, başka işin arasına sıkıştıracağında Şaken girer.

Kusbek— **II.3/535** Şaken, geldi mi? **II.3/536** Nasılsın? İşin nasıl?

Şaken— **II.3/537** Bizim iş işleniyor, ama senin çiftliğini anlatsana. **II.3/538** Bölgede hırsızlar çok mu? Kim onlar?

Kusbek— **II.3/539** Allahım, taşların hepsi hırsız değil mi? **II.3/540** Kaçıp gizlenmiş, aç- zayıf. **II.3/541** Çobanı hangisi, hırsızını hangisi kim bilecek?

Şaken— **II.3/542** Hayır, çoban kötü değil, terbiyesi yok. **II.3/543** Biz biliyoruz.

Kusbek— **II.3/544** Karanlık bir düşman. **II.3/545** En önce bu partinin kendisi tehlikeli. **II.3/546** Beni tam 3 kez soydu, bu senenin içinde.

Şaken— **II.3/547** Öyleyse niye savaş mıyorsunuz, niye bildirmiyorsun? **II.3/548** Bu durumu yönetim kurulu da bilmiyor. **II.3/549** Biz buraya gelince gördük.

Şaken— **II.3/550** Bildirdik, Allahım. **II.3/551** Mahkeme yargıçlarının hepsi biliyor.

Şaken— **II.3/552** Hayır, Bunun gibi yönetim bilmiyor.

Kusbek— **II.3/553** Şimdi yeni yöneticilerle birleşip savaşmaya başladık, belayı şimdi göreceğiz. (Durur.) **II.3/554** Şaken! O başka. **II.3/555** Şimdi sen buraya, doğup büyüdüğün yere geldin. **II.3/556** Dünkü merkez olan babanın yaylası, köyünün, yaylasını, otağının hepsini gezdin. **II.3/557** Sovhozun mülkü olduğunu gördün. **II.3/558** Bunu gördükten sonra mutlu musun? (Şaken Kusbek'e gözlerini ayırmadan bakıp.)

Şaken— **II.3/559** Evet, bir mutlu etti. **II.3/560** Nasıl olmak gerek. **II.3/561** Nasıl düşünüyorsun?

Kusbek— **II.3/563** Biliyor musun, bu “Suviktör”e bir merhametli köy göçtüğünde 20-30 kız, delikanlılar göçte kalmış, çilek toplayıp, yarışlarla nasıl gülüp oynuyorduk.

Şaken— **II.3/564** Hatırladığına göre değerli mi? **II.3/565** Özlüyor musun diyorum. **II.3/566** Burayı görünce, insan onu hatırlamaz mı?

Kusbek— **II.3/567** Hatırlayıp ne yapacaksın? **II.3/568** Düşün, sizin büyük evin koyunlarının çoğu bugüne kadar var sürüde. **II.3/569** Hatırlıyor musun, karınca çoktu?

Şaken— (Yaklaşıp.) **II.3/570** Kusbak! Sen nasıl tanınıyorsun, dikkat ettin mi?

Kusbek— (Durup.) **II.3/571** Evet, ne olmuş? **II.3/572** Senin durumun nasıl? **II.3/573** Onu bir kolaçan edeyim diyorum.

Şaken— **II.3/574** Öyleyse kısaltan doğru olur, anladın mı?

II.3/575 Alatay, Altın girer.

Altın— **II.3/576** Şaken, bugünkü sonucu ne?

Alatay— **II.3/577** Aynen, söyle hadi.

Kusbek— **II.3/578** Sonuca şimdi acele etmeyiniz. **II.3/579** Gece yarısı oldu. Yatalım, dinlenelim. **II.3/580** Alatay sen benimle gel.

Şaken— **II.3/581** Acele değil, biz sonucu gün içinde yapacağız.

Altın— (Kusbek'e.) **II.3/582** Bizim işimizin yöntemi bu, (Şaken'e.), evet, sonra?

Şaken— (Alatay'a.) **II.3/583** Hadi ,sen söyle.

Alatay— **II.3/584** Bence, bizim burada sadece kendi işimizi değil, yöneticinin de, başkanın da, korumaların da işlerini işlememiz şart.

Altın— **II.3/585** Çiftlik işi düzenince bütün yırtıklara yama olmaya başlamamız gerek. **II.3/586** Yarın ben burada ders vereyim.

Alatay— **II.3/587** Ben çolbanlara kendi alanlarını okutmaya başlayacağım.

Şaken— **II.3/588** Bravo. **II.3/589** Ben ikisine yardımcı olacağım. **II.3/590** Kısaca, biz biraz uzman, biraz çobanız.

Kusbek— **II.3/591** Doğru, öyle olacaksa olsun. **II.3/592** Gel, Alatay.

II.3/593 Alatayla ikisi kucaklaşıp gider.

Altın— **II.3/594** Şaken, Biliyor musun? **II.3/595** Ben Alatay'ı gerçekten şimdi tanımaya başladım.

Şaken— **II.3/596** Evet, tanıdıkça kendisi iyi olmaya başladı.

Altın— **II.3/597** Doğru, onu nereden anladın?

Şaken— **II.3/598** İş, zorluk, tecrübe yok mu? **II.3/599** İnsan birbirinin kıymetibi böyle durumlarda anlamaz mı?

Altın— **II.3/600** Doğru.

Şaken— **II.3/601** Bu sadece onu tanımak değil. **II.3/602** İlk başta kendi kendini tanıman, bulman olur.

Altın— **II.3/603** O nasıl oluyor?

Şaken— **II.3/604** O şöyle oluyor. **II.3/605** Alatay önceden sen değil miydi? **II.3/606** Kendi uzmanlık dürüstlüğüyle gösteremedi. **II.3/607** Özellikle senin mutluluğun, onun da mutluluğu. **II.3/608** Senin endişen onun endişesi değil mi? **II.3/609** Bunu gerçekten farketmedin mi?

Altın— **II.3/610** Hayır, farketmedim. **II.3/611** Fakat sen ikimizin durumunu şimdi çok anlaşılır şekilde açıkladın. (Düşünüp.) **II.3/612** Doğru, ben oyum, o da ben, ortak yönlerimizle. **II.3/613** Nereye gitti kendisi? **II.3/614** Gerçekten bu sovhozda, zor günlerin içinde ilk defa sevmeye başladım onu.

Şaken— **II.3/615** Akılsız evlat. Alatay. **II.3/616** Yolunu yeni anladı.

II.3/617 O sırada pencere paldır-küldür eder, ikisi korkarak baktığında, alaca gölgede yüzü kapkara sarılmış bir adam atlayıp girer. **II.3/618** Arkasından başka ikisi bakar. **II.3/619** Şaken hemen harekete geçip masanın üstündeki silahı aldığı anda, bu yolunu çevirip, silahı kendi eline alır.

Altın— **II.3/621** Bu kim? **II.3/622** Kimsin sen?

Şaken— (Korkmadan.) **II.3/623** Sen kimsin?

Hırsız— **II.3/624** Ben Jumır. **II.3/625** Tanıdın mı? **II.3/626** Okumuş iyi arkadaş.

II.3/627 Silahı düşürecekken yakalar.

Şaken— **II.3/628** Jumır haydut musun?

Hırsız— **II.3/629** Korkmuyor musunuz? **II.3/630** Korkmuyor bunlar.

II.3/631 İşaret edip diğer ikisini çağırır.. **II.3/632** Kapının sürgüsünü bırakır. **II.3/633** Hırsız Şaken'e yaklaşır. **II.3/634** Şaken sonra yürür. **II.3/635** Fakat bunu takip ederek, döner.

Şaken— **II.3/636** Bizi korkutunca elinize ne geçecek?

Hırsız— **II.3/637** Evet, aynen, sizin korkmanız gerek. **II.3/638** Ondan da iyi olmak gerek. **II.3/639** Güzel kardeş, yiğit kardeş. **II.3/640** Sovhozun sahibisiniz!

Şaken— **II.3/641** Dalga geçme! Yüzünü aç. **II.3/642** Ne oldu erkek başınla canavara benzeyip.

II.3/643 Bu yakınlaşır. Şaken hepten döner.

Hırsız— **II.3/644** Haha! Biz canavar değiliz, insan ilgilendirecek genciz. **II.3/645** Size bizde ilgi duyuyoruz. **II.3/646** Haha! Özellikle arayıp geldik.

Şaken— **II.3/647** Bizim üstümüzde ne hakkınız var?

Bu yakınlaşıp bağıır.

Hırsız— Yeter, tamam, giyin! (Altın'a.) Giyin!

Şaken— Acele etme.

II.3/648 Birden durup yüzündeki bezi yolup aldı, yaslanınca dehşete düşer.

Mes!

Altın— (İşleri atılıp.) **II.3/649** Mes!

Şaken— **II.3/650** Mes.. Utanmaz!

Mes— (İleri atılıp.) **II.3/651** Çıkarma sesini!

II.3/652 İkisini tutup, elbiselerini başına örtüp, üçü birlikte pencereden zorlayarak çıkarır.

II.3/653 Ha ha.. Çok okuyarak bunların bilimi, dili, gayreti ilerlemiş. **II.3/654** Öyleyse ne olmuş? **II.3/655** Burada yer az. **II.3/656** Kendim tek başıma götürüp, geniş geniş oturup, iyi duruma getirip dava açsam. Ha ha.

Şaken, Altın— **II.3/657** Acımasız, utanmaz!

II.3/658 Bağırduklarında ağızlarını kapatır. **II.3/659** Mes kapının sürgüsünü açıp, pencereyi arkasından kapatır. **II.3/660** Biraz sonra eve hızlıca Kusbek girer. **II.3/661** Arkasında Kambar, Sapar, Sapar'ın arkadaşı girer. **II.3/662** Kusbek tamamen giyinmiş. **II.3/663** Kendini kaptırıp konuşarak girer.

Kusbek— **II.3/664** Siz kendiniz gece vakti yürüyüp, canlıyı yandan alıp (geçip, altını üstüne çevirip bir deste kâğıdı ellerine tutturup, kendi yüzünü tokatlar), ben, önünüze serip, yüzünüze çarparak konuşayım. (Kızıp.) **II.3/665** Hırsız var mı dedin burada? **II.3/666** Hayır, Sovyet'in koruyucusu, benim diye mi anladın? **II.3/667** Hepsini mi? **II.3/668** İşte, gözlerini aç da gör. **II.3/669** 150 koyunu ben öldürdüm diye düşünüyordunuz. **II.3/670** İşte, neden öldüğünün kanıtı. **II.3/671** Dünkü, yeni gelen doktor, mühendis, Sölkebay ve Topay'ın tutanağı.

Sapar— (Bakıp.) **II.3/672** Evet, doğru.

Kambar— (Dilkanlıya.) **II.3/673** Çağırıp gelin ikisini.

II.3/674 Delikanlı gider, Kambar kâğıtlara bakıp.

II.3/675 Şarbon, uyuz, taştan düşüp ölen, aksaktan ölen, hepsinde onların eli var.

Kusbek— **II.3/676** Bulmuşsunuz şüpheliyi.

Sapar— **II.3/677** Sana ne oldu, 7 günde görev üstleniyorsun?

Kusbek— **II.3/678** Hırsızlığa çıkayım diyorum, o neymiş. **II.3/679** Bizde rahat var mı? **II.3/680** Ben bu gece vakti uyukluyorum. **II.3/681** Ahır-ahır gezmeye gideceğim.

II.3/682 Sölkebay, Topay ve delikanlı girer.

Sapar— (Tokalaşarak selamlaştıktan sonra.) **II.3/683** 4. Çiftliğin ölümü, can kaybı, hırsızlığı hakkındaki haberler boşa mı çıktı? **II.3/684** Hadi, siz söyleyin.

Sölkebay— **II.3/685** Biz sonucumuzu şimdi bitirip geleceğiz. **II.3/686** Gece boyu çalışıp yarın bildirecektik.

Topay— **II.3/687** Boşa çıktı demek de ne?

Kambar— **II.3/688** Boş olmaz, 150 koyunun yeri bulunursa.

Sölkebay— **II.3/689** Yeri nerdeymiş?

Kambar— **II.3/690** Aynen nerede?

Kusbek— **II.3/691** Neredeymiş, söyle. **II.3/692** Söylesin kendileri.

Topay— (Sertleşip Kusbek'e.) **II.3/693** Yerini biz söyleyelim, araştırmasını talan eden söylesin.

Sapar— **II.3/694** Talan eden şarbon, uyuz, taştan düşerek ölmesi, topallıktan ölmesi mi? **II.3/695** Raporunu bulup olanını eksiksiz yerine getirsinler.

Sölkebay— **II.3/696** Ne söylüyorsunuz, suçlayıp. **II.3/697** Bir şeyiniz varsa söyleyin direk, ezmeden.

Kambar— **II.3/698** Bu ne?

Sölkebay— (Yolarak alıp, birlikte bakar.) **II.3/699** Tutanak.. Patron..

Topay— **II.3/700** Benim elim! Benim elim!

Sapar— Onu söylüyoruz. **II.3/601** Böyle olduğunda çiftlik hakkındaki önceki sözler dedikodu değil de ne?

Kusbek— **II.3/702** Çok konuşup, şühelenir.

Topay— (Kâğıdın altını üstüne çevirip bakar.) **II.3/703** Arkadaşlar, bu rezalet. **II.3/704** Biz böyle tutanak yazmadık.

Sapar— **II.3/705** Yazı?

Sölkebay— **II.3/706** Yazı bizimki, biz yazdığımız tutanak başka.

Kusbek— **II.3/707** Siz tutanağımızı kime verdiniz?

Sölkebay— **II.3/708** Biz çoban eline verdik, Sıbanbay'a.

Kusbek— **II.3/709** Bende çobandan aldım. **II.3/710** Yeni getirdi.

Sölkebay— **II.3/711** Biz yazdığımız tutanak başka değil miydi, Topay?

Topay— **II.3/712** Aynen, bu ne?

Kusbek— **II.3/713** Evet, kabul etmeyelim mi dediniz? **II.3/714** Veren sizsiniz, şimdi inkar etmek de nesi?

Sölkebay— **II.3/715** Evet, aynen, karanlık cahil çoban. **II.3/716** O zalimi ne diye suçluyoruz? **II.3/717** Canım, biz karıştırdık mı, Topay?

Sapar— (Kâğıtları eline alıp.) **II.3/718** Hayır, siz sorumluluğunuzu unutmuşsunuz. **II.3/719** Öylece, bunlar aklını kaybetmişler. **II.3/720** Bizim yazdığımız tutanak diye niye kabul etmiyorsunuz, elinizi koyduktan sonra?

Topay— (Sinirlenip.) **II.3/721** Hayır, öyle saçmalamayın, burada onun gibi yaramaz yok. **II.3/722** Bizim tutanak değil.

Kambar— **II.3/723** Şarbon var mı yok mu? **II.3/724** Onu söyle.

Topay— **II.3/725** Şarbon yok, burada yaramazlık, burda hırsızlık, burada düşmanlık var.

Kusbek— **II.3/726** Öyleyse düşmanın başı sizsiniz.

Topay— (Bağırıp.) **II.3/727** Sözlerine dikkat et. Öyleyse sensin düşmanlık yapan.

Kusbek— **II.3/728** Çok konuşma, aç gözünü bak, ahmak. **II.3/729** Çobanlarla zafer kazanmaya devam ediyorsunuz, rüşvetçi olup para aldınız. **II.3/730** Onmayın.

Sölkebay— **II.3/731** Vay be, ne dedi, ne dedi bu akılsız, ben miyim Sovyet'in düşmanı. (İleri atılır.)

Kusbek— **II.3/732** Biliyorum, önce para alıp mahkemelik olan uzman siz değilsiniz! **II.3/733** İtler.

Topay— (Silahını çıkarır.) **II.3/734** Zalim, bu eziyeti duyacağıma öldüreyim, öldüreyim ben!

II.3/735 Atar, Sölkebay koşup “bırak” deyip tutacağında atar. **II.3/736** Silah yere düşer. **II.3/737** Sölkebay'ın eline ok saplanır.

II.3/738 İt, zalim, kim sanıyorsun sen bizi?

II.3/739 Silahına atılır. **II.3/740** Kambar göndermez.

Kusbek— (Sapar'a.) **II.3/741** İşte, ahmak. **II.3/742** Deli, bunlar.

Kambar— **II.3/743** Dikkat et söylediğin sözlere.

Sapar— **II.3/744** Dur şimdi, sözü bırakın.

II.3/745 Atılıp Sölkebay'a yardım etmeye döner.

Kusbek— **II.3/746** Nerede doktor, Allahım ? **II.3/747** Hepsi deli. **II.3/748** Çağır, nerede, nerede doktor? (Kendi koşup çıkar.)

Topay— (Silahı alıp atılıp.) **II.3/749** Nereye gitti biraz önceki it? Onun yardımına gerek yok.

II.3/750 Kambar bununla dövüşüp silahına yapışıp, tutup yürür.

II.3/751 Biz böyle hakaret işitmedik mi? **II.3/752** Kimden?

II.3/753 O sırada Böltirik girer.

Böltirik— **II.3/754** Bu nu? **II.3/755** Bu ne rezalet? (Sölkebay'a) **II.3/756** Bunlara ne olmuş?

Sapar— **II.3/757** Kusur, bu tutanağa bunların yazısı koyulmuş. **II.3/758** Bunlar biz yazmadık, alçak dedi. **II.3/759** Kusbek o tutanağı Çoban elinden almış. **II.3/760** Bunlar çobana verdiklerini ve tutanaktaki yazılarını yalan demiyorlar. **II.3/761** Bunu anlayalım derken kavgaya tutuşup, Topay Kusbek'i atarım diye bu eline sataştığında ok hatayla buna saplandı.

Böltirik— (Topay'a.) **II.3/762** Sen, ne yaptın, aklın nerede? (Sapar'a.) **II.3/763** Sizde de göz yokmuş. (Kambar'a.) **II.3/764** Kambar, sana ne oldu? **II.3/765** Sölkebay ile Topay mı yalan söyleyen? **II.3/766** Sadece bunların sesinin çıktığı yerde başkasını ayağa kaldırıp boğazlamaz mıyım ben olsam.

Sapar— **II.3/766** Böltirik! Kanun gerek, düzen gerek, sen ne diyorsun?

Kambar— **II.3/767** Hayır, Böltirik'in dediği doğru. **II.3/768** Ben hatalıyım. **II.3/769** Senin bağımsızlığına vereceğim deyip, sana inanıyorum diye böyle oldu. **II.3/770** Nerede Kusbek? **II.3/771** Çağır. **II.3/772** Getir buraya. (Sapar'a.) **II.3/773** Tut! **II.3/774** Tutukla onu.

Böltirik— **II.3/775** Evet, tutuklarsın, geç kaldınız! **II.3/776** Yürü, koş etrafa.

II.3/777 Hepsi aceleyle gider, Topay da gider.

Sölkebay— **II.3/778** Kusbek iti, düşman mıymış? **II.3/779** Kâfir! **II.3/780** Koynumuzda yılan beslemiştir.

Alatay— (Koşup gelir.) **II.3/780** Sana ne oldu? **II.3/781** Eyvah, bu kan ne?

Sölkebay— **II.3/782** Öğrenirsin, öğrenirsin sonra. **II.3/783** Birşeye tutun, koş o zaman Kusbek kaçtı. **II.3/784** Ondan.

Alatay— **II.3/785** Eyvah, ne diyorsun? **II.3/786** Şaken, Altın nerede? **II.3/787** Ben her yerde aradım onları. (Aceleyle gider, Önünden Böltirik, Sapar, Kambar, Topay girer.)

Sölkebay, Alatay— **II.3/788** Ne oldu, ne oldu, var mı?

Böltirik— **II.3/789** Yok, kaçmış.

Alatay— **II.3/790** Altın ile Şaken de yok.

Kambar— (Oturur.) **II.3/791** Eyvah, ne diyorsun, ne kötülük ?

Böltirik— **II.3/792** Öyleyse biz Kusbek değil, burada büyük evde karşılaştık. **II.3/793** Keşke Şaken..

Alatay— **II.3/794** Altın, canım, ne derim!

II.3/795 Geri dönüp gider.

Sapar— (Kambar'a) **II.3/797** Senin yüzünden hepsi, suçlu sensin şimdi. **II.3/798** Söylemedim mi mecburiliği.

Topay— **II.3/799** Alay etme şimdi sen. **II.3/800** Gözün ağarıp, göreceğini görmeden, şimdi ne konuşuyorsun?

Kambar— **II.3/801** Benim akrabam, suçlu olsam da acıma, anladın mı?

Sapar— **II.3/802** Öyleyse o, kendin mi söyledin?

Böltirik— **II.3/803** Dur, yeter. **II.3/804** Öyle saçmalama.

Arpabay— **II.3/805** Evlatlarım, anladınız mı? **II.3/806** Ben buradan en başında korktum. **II.3/807** Kendiliğimden başladım. **II.3/808** Anladım. **II.3/809** Tut. **II.3/810** Çabuk Kusbek'i. **II.3/811** Tut. **II.3/812** Bu it Kemeş'i de.

Böltirik— **II.3/813** Ne oldu? **II.3/814** Ne anladın?

Arpabay— **II.3/815** Yürü, yürü, durma. **II.3/816** Git arkasından. **II.3/817** Bir sürü malı olan çobanıyla göçürecek Çin'e. **II.3/818** Getirmeliyiz buraya. **II.3/819** Git. **II.3/820** Bin, bin çabuk atına!

II.3/821 Biri aceleyle çıkar.

Perde.

II. 4. Dördüncü Perde

Yedinci Tablo

II.4/1 Kazak kışlağının, küçük pencereli, dar kapılı, alçak bölmesi, 4. Çiftliğin sürüsü.

II.4/2 Kemeş yalnız. **II.4/3** Bir yabancı ses duymuş gibi telaşlanıp, bir pencereye, bir kapıya giderek dinleyip, bakar, oturur, korkar.

Kemeş— **II.4/4** Bu ne? **II.4/5** Gürültü çıkarıp yavaşça geliyor. **II.4/6** Kaçmalı mı? **II.4/7** Kovalayıp mı geliyor yoksa?

II.4/8 Kusbek koşup girer.

II.4/9 Canım, ne oldu?

Kusbek— **II.4/10** Söyleyeceğim. **II.4/11** Dünya şimdi tersine döndü. **II.4/12** Arkamızdakilerin hepsi düşman.

Kemeş— **II.4/13** Takip mi ediyor, ne oldu? **II.4/14** Kimler, Kambar da var mı?

Kusbek— **II.4/15** Kim diyorsun, o değil, akraba olan, dos olan günü var mıydı. (Öfkeyle Kemeş'e gözlerini dikip.) **II.4/16** Soyun kurusun.

Kemeş— **II.4/17** Kendisi geliyor mu şimdi, geliyor mu?

Kusbek— **II.4/18** Buraya gitti diye düşünmez. **II.4/19** Fakat toplanmak, acele etmek gerek. **II.4/20** Eyvah, nerede şimdi? **II.4/21** Nerede engel? **II.4/22** Yakalandı. **II.4/223** Durdu.

Kemeş— **II.4/24** Hangisini söylüyorsun, beklediğin kim?

II.4/25 Gürültü çıkar, Kusbek silahını alıp, kapıya durur.

Kusbek— (Ses yaklaştığında.) **II.4/26** Kimsin? **II.4/27** Söyle durumunu, öleceksin. (Kemeş yanına yaklaşıp.)

Kemeş— **II.4/28** Kambarsa bir konuşun. **II.4/29** Ateş etme!

II.4/30 Eline yapışır.

Kusbek— (İteleyip, yuvarlar.) **II.4/31** Uzak dur, yuvadaş kancık it de var, akraban diye değil, düşmanın olarak bil dediğim nerede? (Kapı çekilir, bu yapışıp.) **II.4/32** Kimsin? **II.4/33** Durumunu söyle!

Ses— **II.4/34** Korkma benim.

II.4/35 Kapı açılır. **II.4/36** Eve Mes yürüyüp girer, arkasındaki Şaken ve Altın'ı içeri sokar, kapının araksında delikenliler kalır.

Şaken— **II.4/37** Kusbek, Kusbek, bu nasıl kötülük? **II.4/38** Kimdin sen?

Kemeş— (Atılıp, Kusbek'e.) **II.4/39** Şaken, Altın, bunlar da nesi?

Mes— **II.4/40** Bunlar bizim kişiler. **II.4/41** Okuyup gelip bize katıldı.

Altın— **II.4/42** Kusbek! Söyle durumunu, bu ne? **II.4/43** Biz nereye geldik, kim olarak tanıyorsun bizi?

Mes— **II.4/44** Ha ha. Kim diyelim, siz okumuş gelişmişsiniz, Kusbek ve Mes genç değil. **II.4/45** İşte, önce azdık. **II.4/46** Şimdi siz katıldınız, biz bir grup olduk.

Altın— (Kusbek'e.) **II.4/47** Ateşle oynayacağım diyorsun, cezayı çekeceksin, çektireceğim, düşman!

Şaken— **II.4/48** Düşman dediğin söz geçer diyor musun buna. **II.4/49** Şimdi sözü boşa söyleme, dur! **II.4/50** Ne yapabilecekmış.

Kusbek— (Düşünüp, taşınıp.) **II.4/51** Anladınız mı? **II.4/52** Öyleyse düşmanlık yok. **II.4/53** Sizin başınıza bizim yürek feda.

Altın— **II.4/54** Yüreğinköpek yesin, yürek var mı sende?

Kusbek— (Dinlemez.) **II.4/55** Evet, yürek iyi, anlaşıyoruz. **II.4/56** Biz şimdi, büyük yolculuğa çıkacağız. **II.4/57** Gün ileri, yol uzak, anlaşacağız. (Şaken'e sert.) **II.4/58** Bizimki gerçek dostluk. **II.4/59** Anlamaz gözüne perde inse, kurtulmak gerek, kurtulursun.

Mes— **II.4/60** Bilim mi? **II.4/61** Bilim ona da gerek. **II.4/62** Ha ha. Okumuş uzman kdm kime lazım olmazdı! (Kurnazlaşıp.) **II.4/63** O ne demek... **II.4/64** Onun hiç şüphesi yok.

Şaken— (Bağırıp.) **II.4/65** Haram olur.. **II.4/66** Onun gibisini arayan erkek sen misin? **II.4/67** Kötü niyetli olma, art niyetli, parazit. (Kusbek'e.) **II.4/68** Bırak şimdi. **II.4/69** Özellikle, başını alıp yer bul kötülüğüne!

Kusbek— **II.4/70** Canım, sinirlenme, ben senin yakınımın, akraba kanı yok olmuş bende.

Şaken— **II.4/71** Sadağam. **II.4/72** Senden ben iğreniyorum.

Kusbek— (Mes'e başıyla işaret edip.) **II.4/73** Getir.

Altın— (Kemeş'e.) **II.4/74** Bu da burada. **II.4/75** Kemeş, bu nasıl itlik?

Kemeş— **II.4/76** Altın! **II.4/77** Zavallı, sen büyüklenme. **II.4/78** Nereden geldiğin, kim olduğun açık, korkmadan, vuruşmadan konuş.

Şaken— **II.4/79** Seni Kambar'ın kardeşi, Arpekemin, Esekemin evladı desem, hayrı uçar. **II.4/80** Haydudun karısısın.

Kusbek— **II.4/81** Haydut mu? **II.4/82** Yanılma. **II.4/83** Haydut yok burada. **II.4/84** Başka...

Şaken— **II.4/85** Hayır, burada, hırsız burada, haydut burada. **II.4/186** Bizim düşmanımız burada.

II.4/87 Kapı pat diye açılır. **II.4/88** Şaken kapıya doğru bakıyordu, aklı çıkacakmış gibi olur. **II.4/89** Önünde önceki 6 resimdeki ihtiyar, o bunun babası, Kondıbay.

Kusbek— **II.4/90** Düşman.. Patron.. **II.4/91** Düşmansa işte düşmanın. **II.4/92** İşte baban Kondıbay. **II.4/93** Sürgün edilen, boş gezen, evindeki herkes öldürülmüş. **II.4/94** Yalnız sen diye gezen baban.

Kondıbay— (Şaken'e atılıp, elini okşayıp, ağalar.) **II.4/95** Ah, can evladım. **II.4/96** Göz bebeğim, ışığım seni göreceğim gün var mıymış? **II.4/97** Allahım, gösterdin mi ışığımı. **II.4/98** Şimdi canımı alsan da razıyım.

II.4/99 Elinden sevip, ilgilenir.

II.4/100 Yalnızım. Annen öldü, kardeşlerin öldü, sadece sen kaldın. **II.4/101** Sadece sen öldür beni, öldürmezsen şimdi gitme, bırakma beni!

Mes— (Dışardan koşup gelir.) **II.4/102** Takip edip, yapışan atlıların sesi geliyor.

Kusbek— **II.4/103** Hazırlan. (İhtiyara.) **II.4/104** Durun, durun, aklınızı toplayın, ben ölmezsem siz de ölmezsiniz. **II.4/105** Dur, getireyim.

Kondıbay— (Şaken'e.) **II.4/106** Rahmetlim, işte kuruyup solmuş, yaralanmış baban.

Mes— **II.4/107** Al, al silahını, hazır ol!

Şaken— (Çabuk değişip.) **II.4/108** Baba, silahın var mı? **II.4/109** Getir bana.

Kondıbay— (Elle yoklayıp 6 atarını vemek için uzatır.) **II.4/110** Işığım, Göz bebeğim. **II.4/111** İşte babmadan aldımdeyip al, ben deyip al.

II.4/112 Şaken durur, yavaşça çekip alır.

Altın— **II.4/113** Şaken! Eyvah, ne diyeyim sana.

Şaken— **II.4/114** Durdur sözünü, sesini çıkarma.

Kusbek, Mes— **II.4/115** Tamam, yeter, gitmemiz gerek.

Dışardaki ses— (Kapıdan.) **II.4/116** Yukarı gitti, geçti.

Kusbek— **II.4/117** Geçsin, geçip gitsin. **II.4/118** Fakat şimdi çabuk ata binip dönüp gidelim, şimdi yolunu şaşırıldı. **II.4/119** Şimdi tutup görsün.

II.4/120 İhtiyarı, kızları delikanlılar ile Mes kavrayıp çıkarmaya yöneldi.

Altın— **II.4/121** Böyle oldu mu? **II.4/122** Öyleyse köle kızının Sovyet yolundan çıktığını sizin gözünüz görmesin. **II.4/123** Görmez. **II.4/124** Yenemezsin, ben boşuna olurum.

Şaken— (Kusbek'e.) **II.4/125** Başka yerde adamların, güçlerin var mı?

Kusbek— **II.4/126** Var, var, var değil, şimdi gidelim böyle.

Şaken— (Altın'a.) **II.4/127** Benden kıymetli değilsin, benim gördüğümü sen de görürsün. **II.4/128** Yürü böyle!

Kemeş— **II.4/129** Öylece istikamete gelin böyle yapacağımıza. (Kusbek'e.) **II.4/130** Bu Altın kime ilaç, buna ne gerek var?

Kusbek— **II.4/131** Lazım, hepsinden çok o lazım.

Kemeş— **II.4/132** Ne diyorsun, senin kimin? **II.4/133** Önceki gibi iftira mı atıyorsun? **II.4/134** Söyle, ne olduğunu.

Kusbek— **II.4/135** Sus. Çıkarma sesini.

II.4/136 Önündekilere işaret ediyordu. **II.4/137** İhtiyar, Mes, Altın çıkıp gider. **II.4/138** Altın'ı Mes zorla çıkarıp delikanlılara teslim eder, diğerleri silahlı hırsızlar etrafını çevirmiş. **II.4/139** Bunları çıkardıktan sonra Mes tekrar girer.

Mes— (Kusbek'e.) **II.4/140** Rapor tam değil, anladın mı işi.

Kusbek— (Silahlanıp, hazırlanır, gideyim diyen Kemeş'i çekip, Mes'e.) **II.4/141** Bu yanını anladım, ikinci yanını çözüyorum.

Mes— **II.4/142** Hangisini?

Kusbek— (Başıyla Kemeş yanını işaret edip Mes'e.) **II.4/143** Çek, git şimdi bu gizli mekâna, sıkı sıkı bağla, daha az çobanlı, yapış dışın tırnağınla ona.

Mes— **II.4/144** Tamam. (Gider.) **II.4/145** Korkma, bu taraf güvenli. (Gider.)

Kusbek— (Tipi bozulup, dişleri görünüp Kemeş'e doğru yürüyüp.) S **II.4/146** enin kardeşin, kardeşin ölür. **II.4/147** Kal şimdi burada.

Kemeş— **II.4/148** Kusbek ne diyorsun? **II.4/149** Senin için gitmem ben kimseden.

Kusbek— **II.4/150** O senin kardeşin, sen kadınsın, kardeşine dokunmaz. **II.4/151** Sarıl yularına! **II.4/152** Engel ol! **II.4/153** Olmazsa Almatı'ya gitti, aklanmaya gitti de, tekrar gelip alayım.

Kemeş— **II.4/154** Ne diyorsun, bıraktın mı? **II.4/155** Kalmayacak mıyım seninle, canım abim, götür beni, götür, öldür beni!

II.4/156 Yapışır.

Kusbek— (Atılıp dönüp gelir.) **II.4/157** Sesini çıkarma, olmazsa öldürürüm. **II.4/158** Çekil önümden, söyle deminkini, canını ver benim için, öl benim için. **II.4/159** Az önce verdiğin sözün gerçekleştiği yer, işte, bu. **II.4/160** Ne diyelim? **II.4/161** Olmazsa, engel olmaya çalışmazsan kadınlık yapıp, çekingenlik etsen de ayrıldın benden. **II.4/162** Yokum ben senin için.

Kemeş— **II.4/163** Canım, ne diyorsun, kandırdın mı beni, yaraladın, zavallı ettin beni.

II.4/164 Yapışır.

Kusbek— (Kemeş'in elinden tutar.) **II.4/165** Kandırmadım! **II.4/166** Takılma boşuna. **II.4/167** Engel ol, öldürsen de oyala Kambar'ı, anladın mı?

II.4/168 İtip, bırakıp gider.

Perde.

II. 5. BEŞİNCİ PERDE

Sekizinci Tablo

II.5/1 Dağın içi, sahnenin bir tarafı küçük kiyiz ev, ikiz gibi. **II.5/2** Diğer tarafı taşlı orman, bir gizli toprak. **II.5/3** Bütün görüntü yüksek dağ, kayalar arasına sıkışmış bir hırsız vadideki hırsız mekânı gibi. **II.5/4** Vakit gün ortası, şafak sökmüş. **II.5/5** Her yerde çobanlar yığını, 10 kadar insan. **II.5/6** Alaca gölgede hopluya zıplaya yürüyen hareketleri, hırsızlık yapan insanın şekli gibi. **II.5/7** Her taşın altında kazan kaynamış, pişmiş, pişmemiş et yiyor. **II.5/8** Bu zamanda 6-7 tablo olayların hepsi bir gecede ki durumu açıklıyor. **II.5/9** Çobanlar içindeki önemlisi Sıbanbay.

Sahne

Sıbanbay— (Ortadaki büyükça taşa oturur.) **II.5/10** Delikanlılar, hızlanın, şafak söktü. **II.5/11** Şimdi dumanlarınız göründü, bu taştan, bir kaynaşma oldu. **II.5/12** Acele acele yiyin, onu geciktirmek de ne?

1. çoban— **II.5/13** Kaynaması yetmemiş.

2. çoban— **II.5/14** Tamam tamam, alıp alıp yiyelim.

3. çoban— **II.5/15** Düşman içi, düşman yerinde kim beslensin.

1.çoban— **II.5/16** Biz gerçekten sovhozdan ayrıldık mı?

4. çoban— **II.5/17** Evet, onu söyle, kendisi nerede, nereye gideceğiz?

2. çoban— **II.5/18** Duymadın mı? Gidiyoruz. **II.5/19** Bu Çin, dağın altı. **II.5/20** Yöneticiyi beğeniyor.

5.çoban— **II.5/21** Zehir yesek, çarpmasıyla, nasılsa Mesi Kusbek hepsi birlikte görünür.

1.çoban— **II.5/22** Onlarınkinin bir anlamı çıkar. **II.5/23** Bizim bulacağımız ganimetimiz neymiş?

2.çoban— **II.5/24** En azından aç, açık olmayız. **II.5/25** Bu sovhoz kurtlu. **II.5/26** Kış boyu ücret yok, yiyecek yok, bu kış açlıktan donacaktık, çare bulan Mes değil miydi?

5.çoban— **II.5/27** Üstte elbise, başta eskimiş elbise yok. **II.5/28** Halk yok, gün yok. Kuru taşta 4. Çiftliğin bir sürüsü, her nasılsa deyip, cahilleşmedik mi?

3.çoban— **II.5/29** Kendi yöneticisi mi, hizmetçisi mi, bu dağa geçen yıl geldik. **II.5/30** O zamandan beri Kusbek ve Mes'ten başka diri can görünmedi göze. **II.5/31** Böyle de dikkate almış mı? **II.5/32** Dünyadan uzakta gerçekten cahilleştik.

4.çoban— **II.5/33** Doğru, halksız, güneşsiz, başak diri can görmeyeli tam bir yıl oldu. **II.5/34** Mes ile Kusbek ne yapıp edip istediğini verir, ara sıra gelip “kes, ye, iç, ölme, güçlen” deyip iyilik yapar.

1.çoban— **II.5/35** Mes ve Kusbek bizi şimdi bu götürdüğü yerde de canlandırırın. **II.5/36** Olmazsa daha yürü der mi? **II.5/37** Ne demiş o?

6.çoban— (Sohbete baştan sona girip.) **II.5/38** Aynen, halkı bırakıp gidiyoruz. **II.5/39** Bu Sovyet'in düşman tarafı var mı?

7.çoban— **II.5/40** Gerçekten, baştan ele alıp konuşalım. **II.5/41** Bugün bu malı zorlukla, sınırdan alıp geçen de biziz.

1.çoban— **II.5/42** Aynen, o zaman yarın geçtikten sonra, bu malların sahibi kim olacak, Mes'in o günkü sözü nerede? **II.5/43** Bunu o sırada açıklamak gere.

Sıbanbay— **II.5/44** Delikanlılar, bunlar canlı söz. **II.5/45** Söylenecek söz. **II.5/46** Şimdi bu sırada baştan ele alıp açıklamak tam olmuyor. **II.5/47** Şimdi ne de olsa tevekkül deyip tehlikeye bel bağlayıp, gitmeyi istediniz. **II.5/48** Onları çaresiz. **II.5/49** Şimdi hepsi aynı, kaçıp gitti diye arkasındakiler de düşman oldu, bir şey yapmaya yol yok. **II.5/50** Öyle olsa, zorluk budur. **II.5/51** Tehlike. **II.5/52** Güçlendikten sonra mal hakkında ne demiş. **II.5/53** Ele alıp açığa kavuşturduk.

II.5/54 Gürültü çıkaran ses duyulur, at toynakları. **II.5/55** Bunlar dinler. **II.5/56** Bütün insanlar ise mal bakan sürümüz eşitler. **II.5/57** Hızlı yürüyüp, Mes, Kusbek, Şaken, Altın çıkar, arkalarında 2-3 silahlı delikanlı.

Gelenler— **II.5/58** Yolumuz açık olsun. **II.5/59** Yolumuz açık olsun vatandaşlar! **II.5/60** Allah yolumuzu açık etsin! Allah bilir!

Buradakiler— **II.5/61** Yol açık olsun, dediğin olsun. (Deyip yatışırlar.)

Kondıbay— **II.5/62** Evlatlarım, yiğit vatandaşlar! **II.5/63** Bu ilk gece. **II.5/64** Gayret edip dayanın!

1. çoban— (Yanındakilere.) **II.5/65** Bu ihtiyar kim?

2. çoban— **II.5/66** Bilmiyorum. **II.5/67** Bilen var mı? (Hiçkimse konuşmuyordu.)

Sıbanbay— **II.5/68** Bu Mes'in akraba babası.

Altın— **II.5/69** Yalan söyleme, yalan, kandırıyor.

II.5/70 Mes önünde durur.

4. çoban— **II.5/71** Bu kız kim?

1. çoban— **II.5/72** Eşleri, kim kızını bunlara katılması için gönderir?

II.5/73 Şaken men Altın bu sözlere kulak verip biraz uzakta durur.

Şaken— (Altın'a.) **II.5/74** Bu halkın! **II.5/75** Bu da sana meydan! **II.5/76** Okumuşluk hizmetini bunların arasında göster, ne olacakmış?

Kusbek— (Şaken konuşmaya başladığında yanına gidip oturur, dinleyip.) **II.5/77** Aynen, böyle söyle.

Altın— **II.5/78** Eksik kalsın böyle gün. (Şaken'e.) **II.5/79** Aklını kendine sakla.

Sıbanbay— (Mes'i ayrı tutup.) **II.5/80** Bu çobanlar, dün vaatlerini söylesin, bizim durumumuzu ayırsın dedi. **II.5/81** Bunu söyledi, dün.

Mes— (Ortadaki taşa çıkıp az yükselerek.) **II.5/82** Öyle mi, onların durumu var. **II.5/83** Delikanlılar! **II.5/84** Öncelikle var olan sözümüzü karara bağlayalım. **II.5/85** Biz, gideceğiz. **II.5/86** Ne diye karara bağlayalım? **II.5/87** Siz yalnız gitmeyin. **II.5/88** Kendi başınız için olanınızı anlayın. **II.5/89** Sovyet'e 20 yıl çalışsan, 20 hayvan bitmezdi, önümüzde bir sürü soyun var. **II.5/91** Bin koyun. **II.5/92** Bunun 500'ü sizin. **II.5/93** 10 çobansınız, her birinize, kişi başı 50 koyun düşüyor. **II.5/94** İşte sözüm bu. **II.5/95** Alın şimdi.

2. Ses— **II.5/96** Allah istediğini versin, yolun açık olsun.

6. çoban— **II.5/97** Elbette, söz bu.

1. çoban— **II.5/98** İşte söz dediğin bu değil mi?

Sesler— **II.5/99** Yolumuz açık olsun öyleyse.

Kusbek— **II.5/100** Çobanlar, sizi dünkü açlıktan öldürmeden yaşatan biz olacağız.

II.5/101 İşte bu sizleri besleyecek, tahıl alıp verdi diye bugün bizi kovdu. **II.5/102**

Şimdi bir baş bir taş olduk. **II.5/103** Şimdi hangi amaç ve istekle yola çıktığımızı anladınız mı?

3. çoban— **II.5/103** Kusbekcan, söyle, söyle şimdi.

2.çoban— **II.5/104** Söyle, evladım, görev ver, başla şimdi.

Kusbek— **II.5/105** Tamam öyleyse (birlikte gelen delikanlılara buyurup). **II.5/106**

Delikanlılar, çıkarın silahı! (10 kadar silah alıp gelir, içinde altı atar, çiftler var.)

II.5/107 İşte, hepiniz silahlanın. **II.5/108** Can vereceğiz.

Mes— **II.5/109** Can vermeyeceğiz. **II.5/110** Malları bu gece, sağ salım alıp geçeceğiz.

II.5/111 Kendi malımız.

Kondıbay— **II.5/112** Öyleyse, evlatlarım, yavrularım, ben çok şey görmüş ihtiyarım,

bu sözlerimi dinleyin. **II.5/113** Bu yol zor değil, sınır denilen çoğu yer, ondan sonra

bu yer, “Adaskak’ın yeri” denilen yer olacak. **II.5/114** Bu taşı binde bir olsa da bilen

çıkamaz. **II.5/115** Bu yeri bileniniz var mı?

Sıbanbay— **II.5/116** Doğru söylüyorsun. **II.5/117** Burayı doğdu doğalı bilmiyoruz.

Kondıbay— **II.5/118** Öyleyse o. **II.5/119** Yolu, geçmesi, hepsi ikiye ayrılıp gitti,

buraya gelince çıkacak zorluğu kimse düşünmedi. **II.5/120** Bilmiyordu. **II.5/121**

Bugünkü yaşayanların biri bile bilmiyordur.

Sesler— **II.5/122** Elbette, biz de katılıyoruz bu düşünceye.

Kondıbay— **II.5/123** Katılırsın. **II.5/124** Buyurursa öyle katılırsın. **II.5/125** Bu yeri,

bu otağıyı dağın tam başına kurmuş. **II.5/126** Doğru sınıra gidip girer. **II.5/127** Şimdi

ona vardığı günü kendiniz görürsünüz. **II.5/128** Bu arada ayak basmayan geçit var. **II.5/129** Önce bir gidelim.

Mes— **II.5/130** Delikanlılar, arkadaşlar durum bu, hiçbir zorluğu yok. **II.5/131** Yola çıkalım. **II.5/132** Yolumuz açık olsun.

Sesler— **II.5/133** Tek yolumuz açık olsun, yolumuz açık olsun. **II.5/134** Dediğin olsun.

II.5/135 Bu bağırmanın arkasında Altın ve Şaken yakın duran taşın birine çıkar. **II.5/136** Her taraftan taşın dibinde gizlenerek bakan Arpabay görünür. **II.5/137** Altın eğil deyip işaret eder. **II.5/138** Arpabay'ın arkasında Nurbay. **II.5/139** Onlar sonra geri çekilir. **II.5/140** O zaman Şaken dönüp, Mes ve Kusbek'e sarılır.

Şaken— (İkisine.) **II.5/141** Halka söyleyeceğini söyledin. **II.5/142** Şimdi bize ne diyeceksiniz?

Kondıbay— **II.5/143** Yavrum, olur söyleriz. Düşünüp, anlayın.

Mes— (Kusbek'e bakıp.) **II.5/144** Söyleyelim öyleyse size de söyleyeceklerimizi.

Şaken— (İkisini kiyiz eve doğru yürütüp.) **II.5/145** Söyleyin! **II.5/146** Biz ne duyacağız.

II.5/147 Kondıbay, Mes, Şaken eve girer. **II.5/148** Şaken babasına sarılıp durumu sorduğunda Kusbek Mes'e işaret edip karşılıklı söylenir. **II.5/149** O sırada Arpabay çıkar. **II.5/150** Çobanlar ona sövrek bakar.

2.çoban— **II.5/151** Bu kim?

3.çoban— **II.5/152** Sen kimsin?

Altın— **II.5/153** Abi, sen de mi geldin? **II.5/154** Gideceğiz şimdi.

Arpabay— **II.5/155** Allahım, burdaymış. (Altın'a.) **II.5/156** Bana bağlı Kusbek “Adaskak'ın otağısı” dediysem de, bu (Nrbay'ı gösterip.) **II.5/157** “Bu tarfta yol yok” dese hiç olmazdı. **II.5/158** Delikanlılar, yolun açık olsun, Allah yolumuzu açık etsin.

Sesler— **II.5/159** Dediğin gibi olsun. **II.5/160** Yabancıymış.

Altın— **II.5/161** Yabancı değil, yöneticim deyin. **II.5/162** Hepimizin inandığı kişi bu değil mi?

Arpabay— **II.5/163** Yabancı değil, ben sizinle birlikte öleceğim diyen kişi değil miyim? (Nurbay'a.) **II.5/164** Git sen atları buraya getir.görünür.

Nurbay— (Gider.) **II.5/165** Yolumu şaşırıp, düşmanın eline düştüm, Allahım sen bilirsin. **II.5/166** Getireyim. **II.5/167** Bunların arkasına koyayım atı.

Sesler— **II.5/168** Evet, bunun üstüne bir ev yapılmış. **II.5/169** Koyunlarda orada. **II.5/170** Git, getir çabuk.

Arpabay— **II.5/171**Çocuklar, yavrularım, gören gözlerim. **II.5/172** Şimdi gideceksiniz. **II.5/173** Ama yüreği dayanmayıp vazgeçti. **II.5/174** Bu önümüz yanyana gelmiş asker, hepsi silahlı.

2.çoban— **II.5/175** Durun, öyle mi?

1.çoban— **II.5/176** Önümüzü mü kolaylaştırıyor.

Arpabay— **II.5/177** Sadece öyle olmuş. **II.5/178** Öncelikle tedbir al. **II.5/179** Bu arkayı bilenleriniz var mı?

4. çoban— **II.5/180** Evet, ne olmuş?

3. çoban— **II.5/181** Ne oldu, takip mi ediyorlar?

Altın— (Arpabay'a.) **II.5/182** Evet, orada, son iki üç günde çobanlar sevinip: **II.5/183** şimdi güneş doğdu diye sevinçten gülüp oyaması ne? **II.5/184** Onu anladınız mı?

2.çoban— **II.5/185** Ne dedi?

1. çoban— **II.5/186** Ne dedi. **II.5/187** Ne olmuş, anladınız mı?

Arpabay— **II.5/188** Arkasında çok mânâ var. **II.5/189** Arkasını söyle.

1.çoban— **II.5/190** Söyleyin mânâsını ihtiyar.

Arpabay— **II.5/191** Bu tarafa gel öyleyse.

II.5/192 Bütün çoban arkasından yetişir. **II.5/193** Altın beride kalır.

Şaken— (Evde, Kusbek ve Mes'in arasına oturup.) **II.5/194** Söyleyin şimdi, bu çobanlarınız, bu sürünüz ne?

Kondıbay— **II.5/195** Onlara mal paylaştırdınız, ben anlamadım, anlamı ne bunun?

Kusbek— **II.5/196** Anlamı şu, bu sürünün malı sovhozun önceki hesabında olmayan mal.

Kondıbay— **II.5/197** Ne dedi? **II.5/198** O nasıl oluyor?

Kusbek— **II.5/199** Bu, tamamen kayboldu, öldü denilen mal, tutanaktaki mallar. **II.5/200** Hepsi başka çiftliklerden çalınan mallar.

Mes— **II.5/201** Özellikle başkan olacağım diyen çobanları topladım. **II.5/202** Bütün sovhozda, bu Bölirik ve Kambar gelince, bir başkan çıkartmadım.

Şaken— (Gülüp.) **II.5/203** Evyah ne diyorsun? **II.5/204** Kusursuz çalışmışsınız, canım.

Kusbek— **II.5/205** Bunların hiçbirini sovhoz bilmiyor. **II.5/206** Sovhozun hiçbir insanı, hiçbir dünyası bir yıl boyunca bunları ne biliyordu, ne görüyordu.

Mes— **II.5/207** Onlara başkan da yönetici de Kusbek! **II.5/208** Ondan sonra belli, yiyecekten, elbiseden darlık olsa da Sovyet işi. **II.5/209** Kes, ye, sütünü sağ, derisini elbise yapıp giy diyen bizim kibarlığımız.

Kondıbay— **II.5/210** Gerçek bu. **II.5/211** Anne-babası gibi olmuş ikinize de.

Mes— **II.5/212** İşte, bu mesele böyle. (Şaken'e yan yan gülüp.) **II.5/213** Şakenciğim, bununla, babanı kaçtığı yerden getiren, malını dünyanı koruyan, öncesini önceki gibi sağ salim her yönüyle hazırlayan delikanlım biziz. **II.5/214** Şimdi sen diyorsun? **II.5/215** Altın'ın ne diyor?

Kusbek— **II.5/217** İki kaderin üstündeyiz. **II.5/218** Şimdi içtekini konuşalım. Şüphe kalmasın. **II.5/219** Öyle değil mi Şakenciğim, ihtiyar?

Kondıbay— (Şaken'e.) **II.5/220** Göz bebeğim, evladım, ben dedin, babamı buldum dedin, ayrıldın bunlardan. **II.5/221** Beni buldun, can evladım. **II.5/222** Şimdi ölecek

zamanımda sözümü dinledin dinledin, bu son dileğimi de kabul et. **II.5/223** Benim Mes'e veresim geldi. **II.5/224** Ne diyorsun?

Kusbek— **II.5/225** Evladım, ben senin akrabalarından kalan tek abinim. **II.5/226** Bende bunu istiyorum. **II.5/227** Altın'ı da dediğine inandır. **II.5/228** O da bizden ayrılmasın (Durur.) **II.5/229** Söyle hadi cevabın ne?

Şaken— **II.5/230** Hiç olmazsa biraz düşüneyim.

II.5/231 Çobanların gittiği tarftan sıbanbay gelir. **II.5/232** Eve doğru yürüyecekken Altın engel olur.

Sıbanbay— (Konuşarak gelir.) **II.5/233** Bu ihtiyarın kimdi? **II.5/234** Bu karanlık çobanların başını döndürüp getirdi, telaşlandırıp.

Altın— (Eve vardığında önünden sarılıp kucaklar.) **II.5/235** Abi, o ne yapar diyorsun, gevezelik etti. **II.5/236** Canım, abi, iyiden ümidini kesme dedi. **II.5/237** Benim kalbimde bir sır var. **II.5/238** Seçtiğim kişi sendin. (Kucaklıyordu.) **II.5/239** Dinler misin bunu?

Sıbanbay— **II.5/240** O ne, evladım? **II.5/241** Birisinin geçip gittiğini gördün mü?

Altın— **II.5/242** Hatır, başlaması zor, başladım, dinle beni.

Sıbanbay— **II.5/243** Evladım, söyle, söyle.

Altın— **II.5/244** Benim sevdiğim kişi Kusbek'ti, şimdi söylemesi zor. **II.5/245** Buraya gelin, şöyle uzağa oturup söyleyeyim.

II.5/246 Götürür.

Mes— **II.5/247** Hadi, Şakenciğim, ne dedin?

Şaken— (Mes'in elini okşayıp.) **II.5/248** Mes, zavallı. (Cilvelenip.) **II.5/249** Sabırsızlanma.

II.5/250 O sırada taşın arasından gürültü.

Ses— **II.5/251** Eyvah, takip etmişler. **II.5/252** Atlara binin.

Mes— (Evden ata doğru gider, hepsi koşarak çıkar. Çobanlar koşup gelir.) **II.5/253** Delikanlılar. **II.5/254** Silahlarımızı alın! **II.5/255** Ölmeyeceğiz. **II.5/256** Biriniz kalıncaya kadar savaşın. (Kendi silahını çekip alır.)

Kusbek— **II.5/257** Ateş et şimdi, ne duruyorsun? **II.5/258** Ateş et!

1. çoban— **II.5/259** Hayır, bu silahlar ateş etmiyor.

Mes— (Bağırıp.) **II.5/260** Ateş et var gücünle, yoksa öldüreceğim.(Tekrar bağırır.)

Arpabay— **II.5/261** Eksik ol, Sovyet'in kölesi Sovyet'e ok atar, sana köle olur.

II.5/262 Mes atılıp Arpabay'ı ateş edeceğinde Şaken tutar.

Şaken— **II.5/263** Atma onu. (Silahlılar gürültü patırtıyla gelirler.)

Mes— **II.5/264** Şaken! Yürü hadi, gel! (Acele eder.)

Şaken— **II.5/265** Dur, kaçma!

Mes— **II.5/266** Yürü, yürü (Gider.)

Şaken— **II.5/267** Kımıldama!

Sesler— **II.5/268** Geldiler, geldiler! (Kondıbay gitmeye çalışır, ona Arpabay engel olur. Kusbek, Altın'a yaklaşım götürcek olur. Mes kaçır.) **II.5/269** Kımıldama! **II.5/270** İşte kara yüzlü. (Yürüyüp bırakır, Mes Yuvarlanır.)

Şaken— **II.5/271** Tut, bunu!(Kusbek kaçacağıında Nurbay tutar.)

Nurbay— (Tutup.) **II.5/272** Sabret! **II.5/273** Şimdi kontrol edeceğiz!

II.5/274 O sırada Böltirik, Sapar diğer çobanlar çıkıp çıkıp gelir. **II.5/275** Taşlardan atlaya atlaya iner.

Kamabar— **II.5/276** Elbette kontrol edeceğiz!

Şaken— (Böltirk'e Mes'i gösterip.) **II.5/277** İşte sovhozun porsuğu! (Kusbek'i gösterip.) **II.5/278** İşte alın! (Çobanlar alıp gider, Sapar'a.) **II.5/279** Bu kamulaştırılan bey, sürgünden kaçan Kondıbay!

II.5/280 Sapar, Kambarlar çobanlara müdahale eder. **II.5/281** Böltirik Şaken'e doğru yürür. **II.5/282** O sırada güneş doğuyordur.

Böltirik— **II.5/283** Allahım, hayran ettin. **II.5/284** Şaken! Getir elini!

Şaken — **II.5/285** Gerçekten mi?

Böltirik— (Şakalaşır.) **II.5/286** Allahım, şimdi sağlıkta neticeye ulaşsın. **II.5/287** Bozulan hiçbir şeyi yok.

Şaken— (Fırlayıp gelip, elini verir.) **II.5/288** Geçitten geçerek geldim, öyleyse işte elim, işte ben.

Böltirik— **II.5/289** İşte ben de burdayım.

Şaken— (Gülüp, şakalaşır.) **II.5/290** Öyle mi? **II.5/291** Yerleşmek öyle olmaz, böyle olur.

Böltirik— (Gülüp.) **II.5/292** Söyleyeyim bu başını ağrıtır. (Yanıdakiler güler.)

Altın— (Alatay'ın elini tutup kucaklayarak.) **II.5/293** Canım, nasıl kıymetli olduğunu anladın mı?

II.5/294 Bu utanır gibi olup aşağı bakar. **II.5/295** Bu onun alnını okşar.

Kambar— (Hızla ileri yürüyüp, bunlara yaklaşıp.) **II.5/296** dün sovhoz merkezinden çıktığımdan beri 24 saat oldu. **II.5/297** 24 saat içinde sovhozun olan düğümleri çözümlendi.

Böltirik— **II.5/298** Evet, bir gecede canlandık, bütün eskilerden, parazitlerden kurtulduk.

Sapar— **II.5/299** Evet, biz böyle ayrılıp canlanırsınız da.

Arpabay— **II.5/300** Evlatlarım, genç olduğu doğru. **II.5/301** Şimdi bütün Kazakistan'ın, yeni halkçılığının gelişmesi de böyle. **II.5/302** Canlanıp gelişti. **II.5/303** Sen onun işareti, bir grubusun. **II.5/304** Gönlün güzelleşsin, gücün dolsun, itibarını çok güzelleştirdin. **II.5/305** Bunun adı, Tas Tülek. **II.5/306** Tas Tülek olsun bu yeni nesil! (Çocuklarını teker teker sever.) Perde. **SON.**

SONUÇ

Kazak edebiyatında çok büyük yeri ve önemi olan sanat ve bilim adamı Muhtar Avezov'un Alma Bağında ve Tas Tülek adlı piyesleri çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma sırasında Avezov'un, hayatından yola çıkarak, o dönemde Kazak halkının sosyal ve siyasi durumu hakkında da bilgiler edinilmiştir. Yazdığı eserler dönemine ayna tutmaktadır. Eserleri zamanının şartları içinde Kazak halkının tarih, edebiyat ve dil bakımından gelişmesinde büyük katkıları olmuştur. Bu eserler aynı zamanda Avezov'un zengin dil hazinesini de gözler önüne sermektedir. Sadece Kazak diliyle sınırlı kalmamış Rusça ve diğer lehçeleri de kullanmıştır. İncelediğimiz piyeslerinde de bu zenginlik görülmektedir. Her şeyden evvel, dildeki aşınma ve asimilenin milli benliği kaybettireceğini bilen birisi olarak Muhtar Avezov, bu alanda büyük bir gayret sarf edenlerin başında gelmiştir. Çok uluslu ortamda başka diller öğrenip kullanmanın bir zorunluluk olduğunu düşünmüş, Rusça öğrenen genç neslin kendi aralarında ve sahaların dışında kendi lehçelerini kullanmalarını, bu yolla anlaşmalarını gerekli görmüştür. Onun bu tutumundan Kazak diline verdiği önem daha iyi anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Kazak dilini geliştirmek ve zenginleştirmek için elinden geleni yapmıştır. Kazakçanın yanında özellikle Rusçayı da kullanmıştır. Çalışmamızda incelediğimiz "Alma Bağında" piyesi 1937 yılında "Edebiyat Meydanı" adlı dergide yayımlanmıştır. Piyeste elma bahçesinde çalışan Kazak halkının hayatı, karşılaştığı sorunlar anlatılmıştır. Eserde bütün sorunlara rağmen yine de mutluluğun kazanmasından yola çıkarak, Kazak halkının da eninde sonunda huzura ereceği mesajı verilmiş istenmiştir.

"Tas Tülek"te ise bir grup Kazak gencinin eğitim almak için Moskova'ya gitmesi, ancak bazılarının eğitimi bırakıp geri dönmesi ve aradan geçen yıllar sonunda bir kolhozda tekrar karşılaşmaları anlatılmıştır. Gençlerin burada birbirlerine ihanet etmelerine dikkat çekilmiştir. İncelediğimiz metinlere baktığımızda yazar, piyeslerinde Kazak Türkçesi'nin başlıca karakteristik özelliklerine sahip kelimelere oldukça fazla yer vermiştir. İkizleşme, büzülme ve kaynaşma dışındaki ses olayları örneklerine piyeslerde fazlaca rastlanılmaktadır.

Piyeslere şekil bilgisi olarak bakıldığında şu gibi durumlarla karşılaşılmaktadır:

Kazak Türkçesindeki yapım eklerinin çoğu Türkiye Türkçesindekilerle aynı olup, aralarında küçük ses değişiklikleri vardır. Türkiye Türkçesinden farklı olan ekler

de vardır. İncelediğimiz metinlerde 25 tane isimden isim, 14 tane isimden fiil, 18 tane fiilden isim ve 11 tane de fiilden fiil yapım eklerine rastlanılmıştır. Kazak Türkçesinde ünsüz uyumundan dolayı +lar, +ler çokluk eki, Türkiye Türkçesinden farklı olarak +dar, +der, +tar, +ter olarak da kullanılmıştır. Örneğin; ağaştar “ağaçlar”, joldastar “arkadaşlar”, kiyimder “giysiler”.

İyelik eki bazı ses değişiklikleri dışında temelde Türkiye Türkçesine benzemektedir. Örneğin; balam “çocuğum”, köziñ “gözün”, baqımız “bahçemiz”.

Metinlerde şimdiki zaman, çoğunlukla +(I)p; +a, +e, +y zarf fiil eklerinden sonra süreklilik ifade eden “tur-, jür-, otır-, jadır-“ yardımcı fiilleri getirilerek oluşturulmuştur. Örneğin: Qonaqtar tüsip jadır. “Misafirler geliyor”. Kiyim-keşekti algızıp, ülestirip jadır.

“Elbiseleri dağıtıp, paylaşıyor.”

Kısaca yazar, eserlerinde Kazak Türkçesi gramer özelliklerinin hemen hemen hepsini kullanmıştır.

Yapılan bu tez çalışmasıyla Muhtar Avezov’un incelenen bu piyesleri Türk edebiyatına kazandırılmaya çalışılmış ve Kazak Türkçesinin zengin dil özellikleri ortaya koyulmuştur. Bu çalışma, bu alanda yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmektedir. Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında her ne kadar ufak tefek farklılıklar olsa da bu iki lehçenin birbirine ne kadar yakın olduğu bunun gibi çalışmalar vasıtasıyla gözler önüne serilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmedov, Z. (1997/Bahar). Abay Yolu Epopesinin Yazılış Tarihi. (Çeviren; Doç. Dr. Z. İsmail ve A.Güngör, çev.). *Bilig* 5. s.47-48.
- Akar, M., Deniz, S. ve Bilecik, F. (1994.) *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı*. İstanbul: Yesevi yayıncılık.
- Ayan, E. (2002). Muhtar Avezov ve Abay Yolu. *Türkler Ansiklopedisi Cilt 19*. s.424-428.
- Ayan, E. (2008). Ibaray Altınсарın Hikâye ve Şiirlerinin Dili. Doktora Tezi. *E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İzmir.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bekturov, Ş. K. (2006). *Qazaq Tili (Leksika, Fonetika, Morfologiya, Sintaksis)*. Almatı: Atamura Baspası.
- Biray, N., Ayan, E. ve Kurmangaliyeva Ercilasun, G. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2012). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Coşkun, M. V. (2000) . *Özbek Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Coşkun, M. V. (2008). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Coşkun, M. V. (2016). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Bile Kültür Sanat Yayınları.
- Çınar, A. A. (1997/Bahar). Muhtar Avezov ve Sanatının Kaynağı. *Bilig* 5. s.11-19.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2010). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Demir, T. (2006). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Doğan, L. (Ed.). (2007). *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk Dil*. Ankara: Grafiker yayınları.
- Ercilasun, A. B. (Ed.). (2012). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım.
- Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. (M. Akalın, çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Gülensoy, T. (2016). *Kırgız Türkçesi Grameri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Güneş, S. (1999). *Türk Dili Bilgisi*. İzmir: D.E.Ü Rektörlük Matbaası.
- İsayev, S. M. (2013). *Qazaq Tili*. Almatı: Öner Baspası.
- İsmail, Z. ve Güngör, A. (1997). *Muhtar Avezov Abay Yolu I*. Ankara: Bilig Yayınları.

- İsmail, Z. ve Güngör, A. (1997). *Muhtar Avezov Hakkında Makaleler*, Ankara: Bilig Yayınları.
- İsmail, Z. ve Güngör, A. (1997). *Muhtar Avezov Hikâyeler*. Ankara: Bilig Yayınları.
- Kapağan, E. (2015/Kış). 20. Yüzyıl Başında Kazak Aydınlarında Türk ve Türkistan Şuuru. *Turkish Studies* 10/4. s. 589-602.
- Kara, M. (2012). *Türkmen Türkçesi Grameri*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Karağaç, G. (2018). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karakaş, Ş. (1996). 20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Degisi* 2. s.279-317.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, (1991). Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kazımoğlu, S. (1994.). *Türk Topulukları Edebiyatı II*. Ankara: Ecdâd Yayınları .
- Koç, K., Bayniyazov, A. ve Başkapan, V. (2012). *Kazak Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, K., İşina, A. ve Korganbekov, B. (2007). *Kazak Edebiyatı II*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Koç, K. ve Doğan, O. (2004). *Kazak Türkçesi Grameri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kolcu, A. İ. (2004). *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK yayınları.
- Kınacı, C. (2010). Sovyetlerden günümüze Kazakistan'da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları. *Tukies Studies* 4. s.4.
- Qazaq Ādebi Tilini Sözdigi*. (2011). Almatı: Til Bilimi İnstitutı.
- Qazaq Tiliniñ Grammatikası I (Morfolojiya)*. (1967). Almatı: (Qazaq SSR Ğılım Akademiyası Til Bilimi İnstitutı). Ğılım Baspası.
- Qazaq Tiliniñ Sözdigi*. (1999). Almatı: (Qazaqstan Respublikası Bilim jäne Ğılım Ministirligi A. Baytursınulı Atındağı Til Bilimi İnstitutı). Dayk Pres Baspası.
- Qazaq Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi*. (2008). Almatı: (Qazaqstan Respubliqasınıñ Mädeniyet Jäne Aqqarat Ministrligi Til Komiteti). Dayk- Press Baspası.
- Mamrayev, B. (1998/Güz). Muhtar Avezov Edebiyat Tarihi Araştırmacısı. (C. Süleymanova, çev.). *Bilge* 18. s.23-24.
- Muxtar Āvezov Entsiklopediya*. (2001). Almatı: Atamura Baspası.

- Nisanbayev, A. (1996/97/Kış). Kazakların Büyük Yazarı M. Omarhanulı Avezov. *Tika (Avrasya Etüdleri) C.3/S.4.* s.112-126.
- Ölçekçi, H. (1996/Yaz). Tarihi Süreç İçerisinde Kazakistan'da Rus Varlığı. *Bilig 2.* s.54-60.
- Öner, M. (2006, Bahar). XX. Yüzyıl Türkistan Edebiyatının Anıtı: Muhtar Avezov (1897-1961). *Bilig 37.* s.175-186.
- Öner, M. (2013). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi.* Ankara: TDK Yayınları.
- Öner, M. (2015). *Kazan-Tatar Türkçesi.* Ankara: TDK Yayınları.
- Serebrennikov, B. A. ve Gadjeva, N. Z. (2011). *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri.* (T. Hacıyev ve M. Öner, çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Sev, G. (2007). *Tarihi Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri.* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tamir, F. ve Arıcan, H. (1997). *Muhtar Avezov Seçilmiş Hikâyeler.* Ankara: Türksoy yayınları.
- Tomanov, M. (1981). *Qazaq Tiliniñ Tarihi Grammatikası (Fonetika, Morfologiya).* Almatı: Mektep Baspası.
- Toparlı, R., Vural, H. ve Karaatlı, R. (2014). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü.* Ankara, TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu.* (2011). *Türkçe Sözlük.* Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dünyası El Kitabı IV.* (1998). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Türk Dünyası Edebiyatı I.* (2002). Ankara: Tika.
- Türk Dünyası Edebiyat Tarihi.* (2007). *Cilt 9.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü.* (A. Taymas, çev.). Ankara: TDK Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Merve ŞENTÜRK

Doğum Yeri: MUĞLA

Doğum Tarihi: 17.04.1993

Medeni Hali: Bekâr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Muğla Turgut Reis Anadolu Lisesi (2007-2011)

Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Bölümü (2011-2015)